

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

СТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

**Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції**

**ТЕРНОПІЛЬ
2007**

Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України », 21–22 листопада 2007 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 526 с.

Редакційна колегія:

Юрій С.І., ректор Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Журавель Г.П., перший проректор Тернопільського національного економічного університету, професор;

Мельник А.Ф., проректор із наукової роботи Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Пушкар М.С., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Крупка Я.Д., доктор економічних наук, професор, декан факультету обліку і аудиту Тернопільського національного економічного університету;

Фаріон І.Д., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, обліку та економічного аналізу в сфері соціальної інфраструктури Тернопільського національного економічного університету;

Хомин П.Я., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і контролю фінансово-господарської діяльності Тернопільського національного економічного університету

Мех Я.В., кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку, ревізії і аудиту Тернопільського національного економічного університету

Питель С.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Семанюк В.З., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Рожеляк В.М., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету.;

Мельник В.Г., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Денчук П. Н., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Романів Р.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Гавришко Н. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Панасюк В.М., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету;

Богач А.Г., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і контролінгу в промисловості Тернопільського національного економічного університету.

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету обліку і аудиту Тернопільського національного економічного університету (протокол № 3 від 15 листопада 2007 р.)

ПЕРЕДМОВА

Симптоматичним є той факт, що переважна більшість учасників міжнародної науково-практичної конференції «Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України» так і не уяснили для себе того, які проблеми розвитку обліку стають актуальними в постіндустріальному суспільстві. Про це свідчить статистика опублікованих статей цієї конференції, коли лише 20% з них пов'язані, в тій чи іншій мірі, безпосередньо зі створенням у перспективі інтелектуальної системи обліку. Цікаво й те, що за правилом Парето 20% авторів дають той продукт, що потрібний для створення якісно нової системи обліку на основі нетрадиційних підходів з врахуванням зміни економічної ситуації в умовах формування інформаційного суспільства.

Такий тривожний стан в науці про облік вимагає невідкладних кардинальних змін щодо підготовки фахівців та наукової еліти. Потрібно робити рішучі кроки до подолання традиціоналізму в розвитку системи обліку, зруйнувати стіну, якою відгородилися бухгалтери від технічних, економічних, соціальних та гуманітарних наук, зрозуміти запити бізнесу та вміти організувати роботу щодо збирання фактів та їх обробки на запити користувачів.

Без переосмислення значення теорії та практики в сучасному світі неможливо підняти інтелектуальний рівень системи обліку і розширити обсяги інформації для менеджменту.

Призиваємо науковців та практиків об'єднати зусилля навколо ідеї створення інтелектуальної та корисної системи обліку, гідної третього тисячоліття.

Пушкар М.С. – доктор економічних наук, професор,
завкафедрою обліку і контролінгу ТНЕУ

СУТНІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ТА СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Революційні зміни в галузі науки і техніки післявоєнного періоду дали поштовх для формування постіндустріальної економіки, коли основним виробничим ресурсом стає інформація, а не сировина та енергія. Така економіка ґрунтується на інформаційних ресурсах, а фактори виробництва відсуваються на другий план.

Внаслідок відірваності системи обліку від проблем економіки, що можна пояснити історичними умовами формування цієї системи в умовах соціалізму, а також зацикленості бухгалтерського корпусу лише на внутрішній структурі та методології обліку, його інформаційні ресурси не відповідають вимогам не лише постіндустріального суспільства, а й навіть індустріального, який був характерним для ХХ століття.

Бухгалтери (науковці та практики) не зрозуміли того, що в умовах колосальних наукових досягнень людства в галузях кібернетики, системології, комп'ютеризації, теорії інформатики, менеджменту, психології управління, маркетингу, стратегічного управління, економіко-математичних методів досліджень тощо, кардинально змінилося внутрішнє і зовнішнє середовище, в якому функціонують підприємства. Це, в свою чергу, обумовило зміну поведінки системи обліку, яка, з відносно самостійної науки, що відстежувала і надалі відстежує минулі події господарської діяльності, закономірно перетворилася на ряд рівноцінних облікових підсистем, які генерують інформаційні ресурси для трьох підсистем менеджменту – операційного (управлінський облік), тактичного (фінансовий облік) та стратегічного (контролінг).

Не розуміти цієї закономірності рівнозначно тому, що пливати проти течії гірської річки. Темпи змін в економічній системі настільки швидкі, що людина не може усвідомити та адекватно реагувати на них. Бухгалтери навіть не визначили мети обліку, а тому й не усвідомлюють його функцій. Не контроль майна, а генерування різноманітних видів інформації для менеджменту повинно бути основним завданням облікової системи.

Як свідчить практика, методи обліку, які адекватні реаліям життя, впливають на діяльність підприємства, а зміни у діяльності підприємства призводять до трансформації системи обліку, проте в теорії та практиці облік розуміють як деяку застиглу систему. Облік потрібно розглядати як соціальний, а не технічний феномен, а тому дослідження його концептуальної структури мають важливе значення для розвитку теорії та практики метрології (вимірювального інструментарію).

Систему обліку потрібно розглядати не лише як засіб підготовки звітності, а й систему, здатну реагувати на запити економічної теорії та практики господарювання, що робить доцільним та корисним його існування.

Теоретичне обґрунтування необхідності по-новому подивитися на структуру системи обліку належить професору Г.І.Башнянину. У відповідності до розробленої ним теорії метрологічних систем зроблено висновок, що розвиток підприємства знаходить відображення в такому підсумковому параметрі, як ефективність. На цей підсумковий параметр функціонування та розвитку економічних систем впливає величезна сукупність факторів, у тому числі й метрологічні. Під метрологією Г.І.Башнянин розуміє внутрішню та зовнішню організовану практику вимірювальної діяльності. [1, С.31]

Будь-яку економічну систему характеризують як полімерну (багатовимірну), що складається з величезної кількості параметрів (у часовому, просторовому, векторному, матричному та інших аспектах досліджування об'єктів). З цієї сукупності кількісних параметрів стану об'єктів у системі обліку відображають лише деякі з них, які становлять науковий чи практичний інтерес, залежно від розуміння принципів формування економічних параметрів та реальної метрологічної поведінки менеджерів. Практика господарювання та економічного вимірювання знаходять відображення у спеціально сконструйованих підсистемах обліку.

В основі обліку лежить міра, як основа вимірювального процесу в матеріальних системах, яку поділяють на три версії:

- ідеалістичну, в якій міру розуміють як суб'єктивне відображення інтенсивності прояву певних властивостей об'єктів обліку – трактують як філософію суб'єкта;
- матеріалістичну, в якій міру розуміють як об'єктивне відображення тих же властивостей об'єктів обліку – філософія об'єкта;
- практичну, в якій міра – суб'єктивне відображення об'єктивної інтенсивності властивостей об'єктів обліку – філософія діяльності (практична).

Акцент у цих версіях роблять на суб'єкт або практику діяльності. Ідеалістична версія гіпертрофує роль суб'єктивного фактора в процесі вимірювання, що призводить до відторгнення самої ідеї щодо відповідності процесу вимірювання реальним змінам у матеріальних системах. Науковці переважно дотримуються саме цієї версії.

Об'єктивна версія трактування процесу вимірювання створює ілюзію, що міра незалежна від суб'єктивної діяльності людини, а визначається властивостями кожного з об'єктів.

Практичну версію трактування процесу вимірювання уявляють як суб'єктивне відображення об'єктивної інтенсивності прояву властивостей об'єктів, що передбачає погоджену взаємодію суб'єктів з метою трансформації (перетворення) відповідних об'єктів у заданому напрямі. Таким чином, створюють нове бачення у вимірювальному процесі окремих об'єктів суспільно-економічної діяльності.

Система обліку формувалася і до цього часу розвивається на основі ідеалістичної версії, що омертвляє теорію обліку, в той час, коли вимірювання являє собою процес суб'єктивного визначення за допомогою зовнішнього або

внутрішнього масштабу об'єктивної міри розвитку тих чи інших властивостей окремих матеріальних систем [1, С.26] і його поділяють на два типи:

- елементарне (полягає у зіставленні матеріальних систем за допомогою зовнішнього масштабу), яке здійснюють в елементарній (нижчій) метрології за допомогою арифметики вимірювання (додавання, віднімання, множення та ділення). Сферою його використання є прості або малі матеріальні системи. Ідеологія елементарного вимірювання в економіці України характерна не лише для малих, а й для середніх і великих підприємств, які обмежуються веденням фінансового обліку, а він вимагає використання лише чотирьох арифметичних дій;
- системне (системно-диференціальне) вимірювання, пов'язане з визначенням сили впливу окремих параметрів на результативність (ефективність) функціонування певної системи. Вплив окремих параметрів на систему може бути різним, а тому цей тип вимірювання можна кваліфікувати як системно-диференціальний.

Елементарне вимірювання може бути складовою системного, як вихідного порядку для процедур системного вимірювання, але цього недостатньо. Системне вимірювання ґрунтується на власній інструментальній базі, коли створюється внутрішній масштаб вимірювання окремих об'єктів матеріальної системи (до арифметичного вимірювання додають різного роду економіко-математичне вимірювання).

Важливе значення має структура метрологічної системи. Поняття метрологічної системи означає певним чином організовану практику вимірювальної діяльності з визначенням об'єктивної міри властивостей матеріальних систем. Система складається з певних інструментів вимірювання: [1, С.33]

- інструменти зовнішнього порядку (стандарти, закон про облік, керівництво обліком з боку держави, принципи обліку, звітність та її показники та ін.); за допомогою яких визначають міру матеріальних систем (у грошовому вимірнику);
- співвимірювальні інструменти (вимірювальний інструмент еволюціонує від реального до умовного, процедура вимірювання носить відносний характер, наближений, а не абсолютно точний). Співвимірювальні інструменти є специфічними і менш формальними, що робить їх змістовнішими, ніж інструменти зовнішнього порядку. Інструментом співвимірювального процесу є ефект, як міра впливу окремих параметрів об'єкту обліку на результативність матеріальних систем), за допомогою яких визначають зовнішню міру матеріальних систем;
- технологія вимірювання (сукупність прийомів, методів, алгоритмів вимірювання);
- механізм вимірювання (той чи інший спосіб реалізації процесу вимірювання);
- результати вимірювання (матеріальна оцінка чи цінність системи).

Глибина процедур вимірювання залежить від вимірювальної свідомості та вимірювального світогляду суб'єктів вимірювального процесу, який

формується як система знань матеріальних систем (знання бухгалтерами властивостей (технології, організації, функціонального призначення, розвитку) об'єктів, які є предметом вимірювання. Чим вищого рівня розвитку досягає наука, тим досконалішими і розвиненішими стають вимірювальні свідомість, світогляд, практика вимірювальної діяльності (облік).

1. Принциповою відмінністю системного типу вимірювання від елементарного є вимірювання синергічного ефекту, який означає додатковий ефект, отриманий за рахунок перетворення простих систем у складні. Зміна статусу матеріальної системи з простої на складну змінює характер обліку з номінального типу вимірювання на системне (високе, реальне, системно-функціональне), що пов'язано з виникненням синергічного ефекту. Наявність у системі синергічного ефекту вимагає іншого метрологічного інструментарію, ніж у простих системах (малих підприємствах). За рівнем синергії матеріальні системи поділяють на 5 типів:

- прості системи (з нульовим синергічним ефектом);
- квазіскладні системи (наближені до простих, з незначним ефектом);
- складні системи (значний ефект);
- гіперскладні системи (дуже значний ефект);
- метагіперскладні (надзвичайно великий ефект).

Синергічний ефект визначають, як різницю між валовим грошовим доходом від господарської діяльності та економічними неповними витратами, які відображають у фінансовому обліку.

Системне вимірювання синергічного ефекту поділяють на різновиди залежно від масштабів матеріальних систем:

- для великих систем – системне вимірювання міри впливу частин системи на загальну результативність функціонування (управлінський облік);
- для гіпервеликих систем – гіперсистемне вимірювання міри впливу певної системи на результативність функціонування надсистеми (управлінський та стратегічний облік);
- для метагіперсистеми – метагіперсистемне вимірювання міри певної системи на результативність функціонування метагіперсистеми (обов'язковість ведення стратегічного обліку).

Розподіл матеріальних систем (наприклад, підприємств) і класифікацію системного вимірювання можна здійснювати за рівнем концентрації капіталу.

Для великих систем синергічний ефект стає основним об'єктом вимірювання, який виникає як кількісно-якісний результат взаємодії окремих взаємодій і сила яких зростає по мірі збільшення масштабів матеріальних систем.

Синергічний ефект може виступати у не грошовому і грошовому варіантах за рахунок ефекту масштабу виробництва, економічного ефекту, економічної вигоди, додатково отриманого чистого грошового доходу і валового прибутку.

Ефект масштабу може набувати як економічного синергічного ефекту у грошовій формі, так і не грошовій формі – через заміну техніки, технології,

екологічних заходів, навчання кадрів робітників, управлінців, удосконалення менеджменту, якості продукції та багато інших факторів.

Економічний ефект пов'язують з економічними діями персоналу внаслідок використання потенціалу підприємства та соціальних факторів – інтелектуального рівня працівників, політичної системи, духовного і культурного розвитку населення. Синергічний ефект проявляється в економічних, технічних, технологічних, екологічних та інших ефектах через ринкові, цінові, грошові системи підприємства.

Ефект масштабу і економічний ефект неможливо визначити за допомогою фінансового обліку, тому об'єктивно необхідними стають управлінський і стратегічний види обліку. Економічна вигода пов'язана з категорією корисності, яка слабо ідентифікується і структуризується і тому на практиці важко розрізнити де економічна вигода має економічне і де позаекономічне вираження.

Е. Хопвуд вбачає недолік обліку в тому, що замість радикальної зміни його практики, концептуальна структура, розроблена американським органом, який займається стандартизацією обліку, виконує інституціональну роль у легітимізації дій в межах даної професії. [2, С.940] Мета наукових досліджень Е.Хопвуда полягає у необхідності змін систем операційного обліку і заперечення можливості спрощених уявлень про облік, які вимагають вивчення сутності та мети. [2, С.942]

Економічний традиціоналізм суб'єктів господарювання проявляється в тому, що в обліку бухгалтери оцінюють блага не з позицій адекватних формам вартості (економічної, соціальної чи духовної), а через призму середовища в якому функціонують або з позицій свого інтелекту, коли точка зору, що відповідає їх власній, вбачається єдино правильною, а всі інші – хибними, що в науковій діяльності бухгалтерів є скоріше правилом, ніж винятком. [1, С.419] Нерозуміння нових реалій економічного життя та індиферентність до науково-технічних досягнень з боку бухгалтерського корпусу стають гальмом на шляху розвитку економіки.

Економічна система розвивається на основі певної сукупності інтересів. При цьому економічні інтереси залежно від масштабу підприємства класифікують за такими типами:

- для малих (простих) підприємств – задоволення своїх соціально-матеріальних потреб;
- для середніх – економічні вигоди для себе;
- для великих (складних) – економічна вигода для суспільства;
- для гіпервеликих – вигода не тільки для себе, а й для інших суб'єктів господарювання;
- для метагіпервеликих – вигоду визначають на макро, мезо і мікрорівнях, соціально-економічну і соціально-духовну, статичну та динамічну.

Ці типи господарювання можна поділити за розміром фінансового капіталу, який визначає необхідні функціонально-формаційні метрологічні економічні системи:

Метрологічні системи за функціонально-формаційним критерієм

- виробничі;
- споживчі;
- ринкові.

За функціонально-рівневим критерієм

- макроекономічні;
- мезоекономічні;
- мікроекономічні.

За функціонально-динамічним критерієм

- статичні;
- функціональні;
- динамічні.

Отже, облік являє собою метрологічну (вимірювальну) систему діяльності роботи підприємства. По мірі зростання масштабів та умов діяльності підприємств метрологічні системи диференціюють, що вимагає в доповнення до фінансового обліку організувати на великих та гіпервеликих підприємствах, в обов'язковому порядку, управлінського й стратегічного.

Мало того, що система обліку є метрологічною системою вона повинна бути також інтелектуальною. Інтелектуальна система обліку відрізняється від традиційної тим, що вона не залишається індеферентною до проблеми генерування таких ресурсів, яких вимагає система менеджменту. Облік для того й існує, щоб обслуговувати інформаційними ресурсами персонал управління. Розуміння системи обліку, як служанки менеджменту, до цього часу немає у бухгалтерів, оскільки в теорії обліку підкреслюють контрольну функцію, хоча цю функцію виконує система управління, а облік не повинен контролювати (і не може цього зробити) в силу того, що він відстежує лише фактичний стан та зміни параметрів окремих об'єктів господарської діяльності. Для здійснення контрольних дій обов'язковими принципами служать порівняння планових (бюджетних, кошторисних) і прогнозованих значень економічних показників з їх фактичними значеннями, знаходження позитивних чи негативних відхилень від планових чи прогнозованих даних та прийняття рішень щодо усунення небажаних відхилень.

Обліковцям ніхто не делегує право приймати рішення щодо втручання в оперативну, тактичну чи стратегічну діяльність підприємства, а це право надається виключно персоналу нижчого, середнього чи вищого рівня ієрархії управління.

Облік виконує важливу та необхідну, але скромну функцію сервісного обслуговування менеджменту, а тому він підпорядковується вимогам управління. Навіть у випадку, коли фінансовий облік регламентований законом та стандартами, то й тоді керівник підприємства ставить перед керівником бухгалтерської служби завдання щодо розробки облікової політики (вибір

варіантів оцінки об'єктів обліку, розробка робочого плану рахунків, альбом документів, варіанти зведеного обліку витрат тощо). Що стосується управлінського обліку чи контролінгу, то важко уявити в якості ініціатора розробки цих підсистем обліку службу бухгалтера. Якщо ці підсистеми існують на підприємстві, то впроваджені вони були з міркувань їх корисності для менеджменту за ініціативи працівників вищого рівня управління.

Служба обліку повинна реагувати на запити системи управління і в будь-який час організувати збір даних та їх обробку на запит користувача. Для цього необхідно знати потреби управління та структуру інформаційних ресурсів з того чи іншого об'єкту обліку.

Інтерес до проблем інформатики зростає по мірі переходу країн з розвинутою економікою до постіндустріального суспільства, в якому основна роль належить людському капіталу і знанням. Вкладення в людський капітал дають надзвичайно великий ефект через освіту та розвиток науки. За даними ЮНЕСКО у 20 країнах світу сконцентровано 95% учених світу і валовий дохід на душу населення щорічно зростає на 200 дол., а в інших країнах, де працює лише 5% учених світу, щорічний ріст доходів становить 10 дол. [3, С.50]

Наведені дані свідчать про те, що вкладення в сферу науки й освіти окупляються через використання знань і навичок персоналу. Разом з тим стає очевидним необхідність свідомо й творчо формувати банк даних для отримання інформаційних ресурсів і, що особливо важливо, створити службу інформації на підприємстві для управління інформаційною сферою. Завданнями такої служби повинні бути:

- формування системно-інформаційного підходу до аналізу господарської діяльності в усій її різноманітності, динамічності, складності, змінюваності та трансформаційних перетвореннях бізнесу;
- вивчення інформаційних процесів щодо виникнення, фіксування фактів господарської діяльності, методів збору даних та їх перетворення в інформацію, а також передачі, зберігання і використання інформаційних ресурсів;
- організація і методика функціонування інформатики на підприємстві (використання теорії інформатики, методів інформаційного моделювання, комп'ютерної лінгвістики, теорії інформаційних систем та їх проектування тощо).

Успішне вирішення цих завдань неможливе без виявлення сутності інформаційних потреб менеджерів до яких можна віднести: [4, С.66-77]

- необхідність кожної особи мати інформацію для виконання певних дій з усунення розбіжності між наявними (фактичними) і бажаними (прогнозованими) станами тих об'єктів, за якими здійснюють спостереження з метою забезпечення життєдіяльності підприємства. Такий стан називають потребою, яку відчуває особа для досягнення рівноваги або гомеостазу;
- формування на основі безумовного орієнтовно-дослідницького рефлексу під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища потреби в знаннях у кожній особі;

- використання знань у процесі їх мотивованого споживання, як інформаційних ресурсів (знання у прагматичному аспекті), що можна назвати інформаційними потребами;
- орієнтування на об'єктивно необхідну інформацію, а не суб'єктивні інформаційні потреби, які не завжди обґрунтовані;
- вирішення суб'єктом завдань вимагає інформації двох рівнів: для вирішення тривіальних завдань використовують інформаційні моделі, отримані в результаті аналізу функціонально-посадових обов'язків фахівців чи вирішуваних завдань підприємства та вирішення оригінальних (креативних) завдань, коли інформації з цього питання взагалі немає і тому її необхідно отримати для рішення певної проблеми. Таку інформацію називають потенційно об'єктивно необхідною;
- отримання на рівні суспільної свідомості додаткових знань, які формуються через свідомість окремих осіб. Лише у випадку, коли певні особи відображають суспільну свідомість, усвідомлюють недостатність наявних знань для вирішення соціальних завдань, тоді й починає формуватися, а потім і стимулюватися розвиток указаних спеціальних соціальних «інститутів» (окремих інформаційних підсистем);
- вирішення завдань розвитку підприємства, як цільової соціальної групи і виконання прийнятих на себе функцій, потрібен приток нових спеціальних знань, тобто колектив відчуває потребу в колективних інформаційних ресурсах;
- врахування процесу реагування людини на сигнали зовнішнього і внутрішнього середовища породжує потребу у вибіркового відношенні до отриманих сигналів, який називають інформаційним інтересом;
- розширення горизонту знань про предмети, явища і процеси реального світу «фіксується в тезаурусі суб'єкта на двох рівнях: згорнутості – рівні «теми» та рівні «реми» або рівня метазнання і знання. Під інформацією розуміють факти і концепції (фактографічна і концептографічна інформація), необхідні для прийняття рішень, побудови психічної моделі чи будь-якої ситуації, а під метаінформацією – знання про те, що дозволяє орієнтуватися в інформації та знаннях (інформація про інформацію).

Вимогою часу стає упорядкування інформаційних ресурсів підприємства способом створення спеціалізованої служби інформаційного менеджменту.

Інформаційний менеджмент може виділитися в окрему службу інформаційних ресурсів, у склад якої можуть влитися існуючі служби планування, обліку й аналізу, а також управління інформаційною сферою (розробка комунікаційних зв'язків, системи документування, формування банку даних і архіву, підготовка кадрів для служби інформатики, технічне обслуговування). Банк даних і архів служить для нагромадження знань персоналу і навичок щодо інноваційного розвитку підприємства.

Без інформаційного менеджменту важко або взагалі неможливо координувати роботу з отримання і використання інформаційних ресурсів, їх структуризації, упорядкування, раціоналізації потоків тощо.

Структуризація інформації здійснюється за різними критеріями:

- простором (місцезнаходження об'єкта, який генерує інформацію);
- часом інформацію поділяють на таку, що характеризує минулі, сучасні та майбутні події;
- ієрархічним рівнем споживачів (для менеджменту нижчого, середнього та вищого рівня);
- факторами виробництва (окремі види витрат);
- процесом кругообороту засобів виробництва (постачання, виробництво, збут, інвестування);
- адекватністю запитам користувачів;
- формалізованим підходом до формування інформації (стандартна та оригінальна);
- фізичною формою подання (усна, письмова, на технічних носіях);
- ступенем перетворення даних (первинна, вторинна, похідна);
- відношенням до підприємства (внутрішня, зовнішня);
- потоками (каналами) передачі;
- рівнем складності вирішуваних управлінських завдань;
- психологічним впливом на людей.

Інформація для управління стосується різних аспектів діяльності персоналу, зокрема: [5, С.55-56]

- пошук і оцінка ідей, гіпотез і рішень;
- виявлення і формулювання проблем, тенденцій, альтернатив, конфліктів і надзвичайних подій;
- багатокритеріальний аналіз і оцінка складних об'єктів;
- інформаційне моделювання проблем і вибір варіантів методів їх вирішення;
- формування системи критеріїв і оцінок, інформаційна експертиза планів, програм, досліджень, робіт;
- оцінка і впровадження науково-технічних досягнень і передового досвіду конкурентів;
- збір та аналіз даних про партнерів і конкурентів;
- визначення поведінки в конкурентній боротьбі;
- аналіз і прогнозування лідерів у комерції, науці, технології, техніці, виробництві, збуті;
- інформація для розробки стратегії розвитку підприємства;
- акумулювання та оцінка ініціатив, інновацій і розробка пропозицій з їх використання;
- діагностика угод і пропозицій з угод, контрактів, намірів, фінансових процедур тощо;
- прогнозування хвиль економічної кон'юнктури, соціального розвитку;
- аналіз рейтингу фірм, партнерів і конкурентів;
- нагромадження даних про посередників у науці, технології, виробництві, діяльності банків, аукціонів, ярмарок, конференцій, нарад;
- редакційно-аналітична діяльність, підготовка аналітичних матеріалів, довідок, доповідей, прогнозів, реклами, видання інформаційних бюлетенів

з оглядом аналітичних матеріалів щодо діяльності підприємства і його структурних підрозділів.

Отже, інтелектуалізація системи обліку пов'язана не лише з формальною підсистемою фінансового обліку, а й передбачає створення нестандартної, оригінальної інформації в інших підсистемах – управлінському обліку і контролінгу.

Настав час управляти інформацією і формувати банк знань та навичок персоналу, використовувати його для розвитку «економіки знань». Інформаційні ресурси зараз розпорошені по всьому контуру діяльності підприємства та управління і використовуються дисперсно й несистемно. Комунікаційні зв'язки між виробником інформаційних ресурсів та користувачами випадкові та неупорядковані, що перешкоджає їх ефективному використанню персоналом для поліпшення роботи.

Одна бухгалтерія, як основний виробник інформаційних ресурсів для управління, не може справитися з проблемою збору даних, їх обробкою і, головне, із забезпеченням інформації (різноманітної за структурою) для менеджменту. Для цього потрібна служба інформаційного менеджменту. Незважаючи на те, що до недавнього часу вважалося, що бухгалтерія генерує і постачає інформацію для управління, насправді наука про облік не розглядала інформацію, як продукт обліку, а тому й не займалася структурізацією інформації, не визначала її обсяг та окремі види. В суспільстві інформаційному ці проблеми виходять на перший план.

Отже, завданням науковців і практиків повинно бути не опір змінам та консерватизм мислення, а пошуки нової парадигми обліку, яка відповідає вимогам високоінтелектуальної економіки постіндустріального суспільства.

Література:

1. Башнянин Г.І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів. – Львів: Новий Світ, 2000, 2005. – 1083с.
2. Класики менеджмента / Под. Ред.. М.Уорнера / Пер. с англ. и под ред. Ю.Н.Коптуревского. – Спб.: Питер, 2001. – 1168с.
3. Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. – С.50.
4. Блюменау Д.И. Информация и информационный сервис. – Л.: Наука, 1989. – 192с.
5. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: Навч. Посіб. – К.: ЦНЛ, 2004. – 128с.

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

В умовах ринкового середовища виконання функцій кожного з менеджерів неможливе без інформації на якій ґрунтується контроль, який полягає у порівнянні планових і фактичних економічних показників, аналізі відхилень та виконанні управлінських впливів на об'єкти обліку.

Інформація являє собою феномен, необхідний для оцінки ситуації, розробки альтернатив управлінських рішень і вибору найдоцільного з них для впливу на цю ситуацію.

Контроль пов'язують з властивістю людини відображати зміни середовища і адаптуватися до них. Відхилення фактичного стану об'єкта від планового вимагають певних дій від менеджерів, а відхилення дають стимул для реакції виконавця на ситуацію, в якій вони виникли.

Для розвитку підприємства важливу роль відіграє закон інформованості менеджерів у відповідності до якого «чим більшою інформацією володіє організація про внутрішнє і зовнішнє середовище, тим вона має більшу ймовірність стійкого функціонування (самозбереження)».[1, С.55] Закон інформованості націлює підприємство на зростання інформаційного потенціалу, який виражає ступінь використання існуючих та отримання більшого обсягу інформаційних ресурсів.

Інформаційні ресурси характеризують стан будь-якого об'єкта, його структуру, зміст, обсяг, а також вміння раціонально використовувати для досягнення мети підрозділів або підприємства в цілому.

Система інформації повинна, по мірі можливості, повинна дати цілісну картину господарських процесів – розвитку певного явища, послідовної заміни стадій, етапів, ступенів, якісно нових форм виконання робіт, в той час, коли для існуючих інформаційних технологій характерні негативні риси – обмеженість, фрагментарність, мозаїчність відображення господарських процесів як сукупності послідовно виконуваних операцій, способів і засобів протікання процесів постачання, виробництва, збуту та інвестування. [2, С.56]

Разом з тим, потрібно зазначити, що фінансовий облік не може своєчасно реагувати на запити менеджерів через його методологію та відслідковування минулих подій.

Інформаційна система фінансового обліку призводить до механічного сприйняття дійсності, вбиваючи життєвість і правдивість знань про діяльність підприємства.

З метою подолання недоліків потрібно застосовувати кардинально інші системи отримання інформації для чого існують передумови – комп'ютерні системи обробки даних, теорія створення та функціонування системи, в тому числі й інтелектуальних, вивчення запитів користувачів на інформацію, теорія менеджменту та інші.

Інтелектуалізацію пов'язують з інноваційним розвитком підприємства, коли для прийняття управлінських рішень використовують додаткову інформацію про традиційні об'єкти (ресурси, процеси, капітал, логістика, маркетингові дослідження та ін.).

Збільшення обсягу інформаційних ресурсів організують як в існуючій підсистемі фінансового обліку, так і в нових підсистемах управлінського обліку і контролінгу. У різних підсистемах обліку формують різноманітну інформацію для різних рівнів управління, але у більшості випадків її не використовують через те, що вкоренилася практика, коли бухгалтерія обробляє інформацію і подає її, в основному, зовнішнім споживачам, а для апарату управління її використовують не системно і без належного осмислення.

На порозі III тисячоліття система обліку набуває рис інтелектуальності, коли науковці активно виявляють ступінь використання системою управління існуючої інформації, визначають структуру і обсяг даних, які не входять у систему обліку в даний момент, але необхідні для управління. Інформація у системі обліку виникає або генерується в силу запитів на неї з боку зацікавленого споживача.

Необхідність в інформації для споживача є питанням існування як матеріального, так і інтелектуального, тобто має характер об'єктивних вимог. Якщо змінюються умови господарської діяльності, то з'являється необхідність у новій інформації, але досить часто суб'єкт може не усвідомлювати потреби в ній або ж навпаки – розширити інформаційні потреби в більшому обсязі, ніж це вимагається об'єктивною реальністю.

Таким чином, забезпеченість інформацією є важливим елементом системи обліку і треба прагнути до того, щоб зміни в господарському механізмі були враховані при формуванні інформації про об'єкти управління. Проблема інтелектуалізації системи обліку та її вирішення відкриває нові можливості для підприємств щодо розуміння поведінки на ринку і адаптації до змін середовища.

Література:

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. – К. ЦУЛ, 2003. – С.155.
2. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів). – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – С.56.
3. Психология менеджмента / Под ред. проф. Никифорова І. 2-е изд., – Харьков: Изд-во Гуманитарный центр, 2002. – С.144.

РОЛЬ ОБЛІКУ В ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Новітні тенденції світового розвитку економіки ставлять нові завдання перед обліком. Глобалізація суспільства певним чином відбивається на обліково-аналітичному забезпеченні фінансово-господарської діяльності підприємств. В нинішніх умовах виникає потреба більш повної, ускладненої, узагальненої інформації про стан майна та господарські процеси на підприємстві.

Слід зауважити, що з початком третього тисячоліття зароджується новий науковий напрям, стиль, нова парадигма обліку, найбільш характерними ознаками якої можна визнати:

1. У сучасному світі змінюється структура цінностей, майна суб'єктів господарювання. Все більше до їх складу залучають інформаційні технології, у значній мірі об'єктом обліку стає інтелектуальна власність. Незважаючи на те, що згідно з вітчизняним законодавством превалюючим є витратний метод оцінки за фактичною (історичною собівартістю), для об'єктів інтелектуальної власності, зазвичай, використовують ринкові підходи до вартісної оцінки майна та зобов'язань.

2. Для оцінки майна все більше використовують не бухгалтерську його вартість, визначена з допомогою витратного методу, а реальну, ринкову, поточну, а то й майбутню вартість. У результаті постійним об'єктом обліку стає різниця між ціною придбання та обліковою вартістю – так званий гудвіл.

3. В умовах значного виснаження світових запасів корисних копалин та енергоресурсів, світова економіка все більше втрачає ознаки індустріалізації. На перший план виноситься запровадження ресурсозберігаючих технологій у виробничій та соціальній сферах. Облік повинен більш глибоко та оперативно розкривати інформацію про витрати, собівартість, ставити їх у залежність при визначенні відповідальності окремих центрів витрат, сегментів діяльності, враховувати при стимулюванні відповідальних працівників.

4. Важливим сегментом обліку стають корпоративні відносини, оскільки більшість підприємств функціонують у формі акціонерних товариств відкритого та закритого типу, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, корпорацій та холдингових компаній. Усі вони організовують свою діяльність на корпоративних засадах.

5. Все більш нагальними й актуальними у світовому масштабі стають екологічні проблеми. Неконтрольована діяльність людини призводить до глобального потепління, забруднення навколишнього середовища, руйнації природньо створеної інфраструктури. Мінімізація викидів і забруднення у процесі виробництва, переробка відходів людської діяльності, випуск екологічно чистої продукції потребують нових технологій, спричиняють

додаткові витрати. Ці витрати повинні виступати окремим важливим об'єктом обліку. Їх здійснення потрібно заохочувати, а за ігнорування – накладати відповідні санкції. В системі обліку, аналізу, аудиту, контролінгу на природоохоронні заходи потрібно звернути особливу увагу.

6. Нарешті, в умовах глобалізації економіки певних нових ознак зазнає й сам облік, а особливо – публічна звітність. Гармонізація обліку, аудиту у світовому масштабі, наближення вітчизняної системи обліку до міжнародних стандартів дозволить більш повно забезпечити інформаційні потреби користувачів у різних країнах, сприяти процесу інтенсивного залучення інвестицій, міжнародній кооперації щодо виробництва і збуту продукції.

Усі ці проблеми потрібно вирішувати негайно, для чого потрібно запроваджувати нові інноваційні підходи не тільки в плані здійснення виробництва, а й при одержанні, обробці, передачі та публічному розкритті обліково-аналітичної інформації.

Білуха М.Т., д.е.н., професор
Київський національний торговельно-економічний університет
Микитенко Т.В., к.е.н., доцент
Національний університет державної податкової служби України,

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ

Сучасне суспільство вступило в період динамічних змін, що виражаються в процесах глобалізації, яка охопила всі сфери його життя, в тому числі сферу підприємницької діяльності, породивши новий вид господарської діяльності – електронний бізнес. У зв'язку із зазначеними процесами значно збільшилися обсяги інформації, потрібної для ефективного управління підприємством. Досвід показує, що задовольнити інформаційні потреби управління у суспільстві можливо лише при застосуванні комп'ютерних систем обробки значних масивів інформації. Основою інформаційної системи управління будь-якими господарськими структурами є облік, аналіз і контроль діяльності суб'єктів господарювання. Система бухгалтерського обліку і звітності на сучасному етапі не забезпечує повною мірою належну якість і надійність інформації, яка формується в ній, а також суттєво обмежує можливості корисного використання цієї інформації. Існує значний адміністративний тягар із надання надлишкової звітності органам державної влади, а також зайві затрати із-за необхідності паралельного ведення податкового обліку.

З розвитком автоматизації різних сфер господарської діяльності суб'єкти підприємницької діяльності здійснюють ведення бухгалтерського обліку за допомогою спеціальних комп'ютерних програм, створюють первинні документи, облікові реєстри та подають фінансову й податкову звітність в електронній формі.

Основні потреби впровадження сучасних автоматизованих систем обліку та їх удосконалення на підприємстві є потреби бізнесу та міждержавні ринкові відносини.

Заміна існуючих систем, що не задовольняють вимогам сучасного ринку, обумовлюють застосування різних валют, їх курсів у грошових потоках, не відповідають масштабам розвитку бізнесу підприємства, недостатня оперативність одержання й обробки інформації, необхідність розширення взаємозв'язків з контрагентами та їх постійна підтримка.

Стан сучасного ринку програмного забезпечення для обліку характеризується як такий, що постійно розвивається. На сучасному етапі широко поширені автоматизовані системи обліку і управління рівня ERP (Enterprise Resource Planning – планування ресурсів підприємства), ERP II (Enterprise Resource and Relationship Processing – управління ресурсами і зовнішніми відносинами підприємства), CSRP (Customer Synchronized Resource Planning – планування ресурсів відповідно до потреб ринку.).

Більшість сучасних ERP – систем побудовані за модульним принципом, що дає замовнику можливість вибору і впровадження лише тих модулів, які йому дійсно необхідні. Модулі різних ERP – систем можуть відрізнятися як за назвами, так і за змістом. Такі системи мають ряд переваг:

- підтримують як різні типи виробництв, так і різні напрямки діяльності підприємств (застосовуються для багатoproфільних підприємств);
- мають єдине сховище даних, що позбавляє від необхідності передачі даних від одного підрозділу до іншого, і відповідно ліквідується втрата облікової інформації: дані вводяться в систему лише одноразово в місці утворення і багатократно використовуються всіма зацікавленими підрозділами;
- швидкість прийняття рішень зростає, бо інформація доступна для всіх працівників управління, що мають відповідні телекомунаційні пристрої на АРМ (автоматизованих робочих місцях);
- оперативне відображення облікових даних і результатів діяльності в базах даних дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення в режимі реального часу.

Основні тенденції розвитку українського ринку бухгалтерського програмного продукту націлені на:

- перехід від паперової обробки облікової інформації до електронних технологій;
- перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності;
- розширення можливостей аналізу фінансової звітності підприємства;
- впровадження функціонально-вартісного аналізу прибутковості нової продукції та послуг;
- перехід на Windows-інтерфейс;
- зростання інтересу до складних управлінських програм, в тому числі побудованих на базі “клієнт-сервер”;
- перехід від автоматизації обліку до автоматизації управління підприємницькою діяльністю;
- підтримку режиму реального часу при обробці облікової інформації.

Виходячи з цього подальше реформування бухгалтерського обліку відповідно до ринкової економіки в Україні, повинно здійснюватись шляхом **інтеграції** бухгалтерського, податкового, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку на базі сучасних інформаційних технологій. Для цього підприємству надано право самостійно визначати облікову політику, обирати форму бухгалтерського обліку, розробляти форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій, затверджувати графіки документообороту, доповнювати систему рахунків субрахунків, не передбачених типовим Планом рахунків бухгалтерського обліку, складати реєстри аналітичного обліку тощо.

Під *інтеграцією інформаційних систем обліку* розуміють проектування, розробку, настроювання, тестування і впровадження комплексу програмно-технічних засобів, що забезпечують тимчасове збереження і погоджений обмін обліковими даними між усіма користувачами, пов'язаними між собою інформаційними потоками. Основним завданням її є забезпечення інформаційних потреб керівництва підприємства, менеджерів, технологів, товарознавців, маркетологів та інших оперативно по ходу виробництва, у повному обсязі і з найменшими витратами, даними для своєчасного прийняття корегуючих рішень за рівнями управління фінансово-господарською діяльністю.

Інтеграція інформаційних систем особливо актуальна на вітчизняному ринку, коли більшість підприємств має набір розрізнених систем, що виконують вузькоспеціалізовані функції, розроблених за різними стандартами і найчастіше слабо суміщених між собою. Інтеграція обліку здатна забезпечити:

- ефективну підтримку прийняття управлінських рішень;
- прозорість діяльності підприємства;
- зниження собівартості за допомогою аналізу ефективності
- використання ресурсів;
- оперативне реагування на нестандартні господарські ситуації;
- моніторинг якості продукції;
- підвищення вірогідності й актуальності інформації;
- приведення даних до єдиних корпоративних стандартів;
- виключення багаторазового введення облікової інформації в ЕОМ.

Першими і найбільш відповідальними кроками інтеграції інформаційних систем обліку є аналіз існуючої інформаційно-технологічної інфраструктури і побудова її цільової моделі. Для їхнього виконання необхідно визначити мету і масштаби робіт, розробити схеми інформаційних потоків і збереження даних, розрахувати необхідні параметри апаратного забезпечення і сформувати структуру даних. При цьому повинен застосовуватися системний комплексний підхід, що дозволяє охопити повний набір зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків, формалізувати поставлені задачі, врахувати вимоги до фінансової, податкової, управлінської звітності, забезпечити безперебійну роботу відповідно до графіків роботи підприємства. Послідовний підхід до аналізу дозволяє побудувати повну ієрархічну модель, що забезпечує як горизонтальну інтеграцію між системами одного рівня, так і вертикальну інтеграцію між супідрядними системами.

Основними домінантами системи обліку господарської діяльності, що функціонує на інтегрованій базі даних економічної інформації є електронні документи, їх електронний цифровий підпис, які застосовуються у електронному документообороті.

Отже, створення інтегрованої системи обліку господарської діяльності є важливим напрямом розвитку інформаційної системи управління в сучасних умовах технічного прогресу і розвитку міжнародних економічних відносин.

Бортник А. Н., д.е.н., професор

Саратовский государственный социально-экономический университет, Россия

УЧЕТ И АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Инвестиционная деятельность предприятий является одним из наиболее сложных и рискованных видов бизнеса. Ее результаты значительно влияют на эффективность предпринимательства в целом. К существенным факторам, затрудняющим его развитие в России, нужно отнести: недостаточную экономическую эффективность инвестиционных проектов, низкую инвестиционную привлекательность предприятий, слабую государственную защиту капитала инвесторов, отсутствие рыночной инфраструктуры и действенных механизмов осуществления инвестиций и возврата капитала, а также дефицит инвестиционных ресурсов.

Одной из причин, не позволяющих наиболее полно привлекать как внешние, так и внутренние инвестиционные ресурсы, является неполное и необъективное раскрытие информации об инвестиционном потенциале предприятий и инвестиционных процессах в бухгалтерском учете и финансовой отчетности. Отечественная учетная политика до недавнего времени не давала инвесторам полной и достоверной информации о деятельности предприятий в сфере инвестирования. В учете превалировал затратный метод трактовки инвестиций как капитальных вложений в приобретение и создание основных фондов. Неразвитость сферы финансового инвестирования привела к весьма упрощенной системе оценки и учета финансовых вложений в уставные капиталы и акции других субъектов.

Внедрение установленных в международной практике принципов учета и анализа инвестиций должно осуществляться с учетом современного состояния экономики, специфики и особенностей функционирования отечественного предпринимательства. Чрезмерная ориентация на зарубежный опыт, необдуманное заимствование принципов и правил оценки, учета и анализа инвестирования, которые сложились в зарубежных странах, не дают возможности быстро адаптировать к ним национальные особенности современной инвестиционной политики и нагроможденный прошлый опыт. Возникает много противоречий между системой оценки и учета инвестиций и налоговым законодательством, другими нормативно-правовыми актами.

Сравнительная характеристика существующих учетных систем позволила установить их основные отличия в сфере инвестиционной деятельности. Среди признаков, характерных для отечественного учета, можно выделить следующие: чрезмерное государственное регулирование учета, оценки имущества и инвестиций; использование лишь одного из методов и отсутствие альтернативы; ориентация учета на налоговое законодательство. В диссертации определены направления объединения наиболее точной оценки по учетным данным и справедливой стоимости рынка на альтернативной основе. Автор считает, что наибольшей особенностью и важнейшим преимуществом отечественной учетной политики является отражение в системе учета как финансовых, так и капитальных инвестиций.

Исходя из концептуальных основ бухгалтерского учета, формируется модель информационного обеспечения инвестиционной деятельности. При этом учтены следующие основные параметры: виды информации – место учетной и отчетной информации в системе информационного обеспечения инвестиционной деятельности; пользователи информации – качественные параметры, ориентированные на владельцев, инвесторов, учредителей (пригодность для принятия решений, восприимчивость); назначение информации – качественные параметры, ориентированные для принятия решений (релевантность, надежность, сравнимость); существенные ограничения – выгоды в сравнении с расходами, порог признания, консерватизм (осмотрительность).

Одной из наибольших проблем, которая возникает в процессе осуществления инвестиционной деятельности, является поиск эффективных источников и ресурсов финансирования инвестиций. Формирование инвестиционных ресурсов необходимо рассматривать как одну из важнейших задач не только инвестиционной, но и финансовой стратегии предприятия (фирмы). Разработка такой стратегии должна обеспечить необходимыми источниками и средствами, как реализацию инвестиционных проектов, так и нормальное функционирование и финансовую стойкость производственной деятельности на перспективу.

Стратегия формирования инвестиционных ресурсов может быть неодинаковой для отдельных объектов и субъектов инвестиционной деятельности. Так, при осуществлении финансовых инвестиций институциональные инвесторы накапливают дополнительные средства лишь за счет очередной эмиссии акций, инвестиционных сертификатов. Кроме вопросов, связанных с быстрым распространением и реализацией эмитированных ценных бумаг, для этой группы инвесторов не возникает серьезных проблем с определением методов финансирования инвестиционных программ, оптимизацией структуры источников инвестиционных ресурсов.

Более сложными является вопрос разработки стратегии формирования инвестиционных ресурсов в предприятиях (фирмах), которые осуществляют реальную производственную и инвестиционную деятельность.

Главную роль в инвестировании должен сыграть уставный капитал предприятия, который согласно ПБУ 4/99 "Бухгалтерская отчетность организации" отражает общую стоимость активов, являющейся взносами владельцев (участников). Исследования предприятий Саратовской области

показали, что величина уставного капитала в настоящее время не является основным источником финансирования имущества и деятельности предприятия. Это обусловлено тем, что в первой половине 90-х годов, проведение приватизации государственных предприятий, сопровождалось значительными инфляционными процессами и необходимостью многократной переоценки (индексации) основных средств и другого имущества. В результате на предприятиях, приватизированных позднее, сумма индексации полностью или частично вошла в уставный капитал, а на тех, что проходили процесс приватизации на ранних стадиях, она учитывается в составе дополнительного капитала. Для инвестирования могут использоваться как собственные, так и привлеченные со стороны ресурсы, которые отождествляются с собственным и привлеченным капиталом. Ученые-экономисты отмечают следующие главные отличия между собственным и привлеченным со стороны капиталом:

а) уровень приоритетности прав (владельцы предприятия могут рассчитывать на возврат капитала лишь после выполнения обязательств перед кредиторами по привлеченным средствам);

б) степень определенности суммы (для кредиторов она является всегда определенной, тогда как для участников, основателей она определяется по остаточному принципу);

в) дата получения платежа, завершающего выполнение прав (для кредиторов он установлен условиями договора, для владельцев он является неопределенным).

По мнению автора, к существенным отличиям нужно отнести еще и такую важную деталь, как отличие с позиции инвестиционных свойств. Так, основной функцией собственного капитала является инвестирование деятельности предприятия, тогда как привлеченный со стороны капитал не всегда выступает источником инвестирования. Изучение свойств капитала с позиции его участия в инвестировании позволило выделить состав, который представлен в табл. 1.

Таблица 1

Характеристика элементов капитала предприятия

Состав капитала Свойства капитала	Собственный капитал	Привлеченные со стороны инвестиционные ресурсы	Текущие обязательства
1. Обязательное наличие	+	-	-
2. Добровольность внесения	+	+	-
3. Участие в инвестировании	+	+	-
4. Претендование на доход или другие выгоды	+	+	-
5. Фиксированная ставка дохода (процентов)	-	+	-
6. Участие в прибылях	+	-	-
7. Участие в управлении	+	-	-
8. Гарантированное возвращение	-	+	+
9. Фиксированная дата погашения	-	+	+
10. Определенная сумма погашения	-	+	+

Привлеченные со стороны инвестиционные ресурсы отличаются от собственных тем, что по ним установлена фиксированная ставка дохода. Независимо от результатов деятельности, инвестор имеет гарантированное право на их возврат с установлением даты и суммы погашения. В свою очередь текущая кредиторская задолженность лишена инвестиционных свойств и связанных с ней процессов. Во многих случаях она возникает неизбежно, кредитору гарантируются суммы и сроки погашения обязательств.

Учитывая это рекомендуется показывать в балансе предприятия информацию о капитале по следующей модели:

$$\begin{aligned} \text{Активы} &= \text{Собственный капитал} + \\ &+ \text{Привлеченные со стороны инвестиционные ресурсы} + \\ &+ \text{Текущие обязательства} \end{aligned}$$

Это позволит отказаться от существующего принципа "временности" при разделении привлеченных источников на долгосрочные и краткосрочные. При этом будет использоваться инвестиционный подход при группировке привлеченных средств, по которому источники будут разделяться на те, что предназначены для осуществления инвестиционной (финансовой) и текущей (операционной) деятельности предприятия.

Гадзевич О.І., к.е.н., професор
Кулинич М.Б., к.е.н., доцент

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Управління економічними процесами – це свідомий вплив людини на об'єкти і процеси, а також участь в них людей, що здійснюють з метою надати певного спрямування господарській діяльності і отримати очікувані результати.

Характерною особливістю управління економічними об'єктами є те, що система управління носить ієрархічний характер, тобто суб'єкт управління в економіці є одночасно об'єктом управління зі сторони більш високого рівня. Суб'єкти та об'єкти управління в економіці, на підприємстві й вплив на економіку прийнятих ними рішень та забезпечення зворотного зв'язку значною мірою визначається структурою та рівнем функціонування менеджменту на підприємстві.

Управління – комплексний процес, спрямований на вирішення проблем, він відстежує тенденції, постановку цілей, розуміння проблем і можливостей, діагноз, розробку і вибір альтернатив, складання програм і бюджетів, напрями реалізації і визначення способів їх виконання.

Управлінська система повинна бути розроблена таким чином, щоб допомогти прийняттю рішень у межах фірми. Оскільки інформація для

внутрішнього планування і управління не обмежується зовнішніми вимогами, то управлінська система може використовувати дані, які менше всього піддаються перевірці. В основу управління будь-якого підприємства покладено управління виробничим процесом. Для того, щоб виробляти будь-який економічний продукт, необхідно використовувати фактори виробництва, економічні ресурси: робочу силу, обладнання, сировину, матеріали, інформацію, грошові засоби. Таким чином управління підприємством включає управління працівниками, засобами виробництва, виробничими ресурсами, фінансами, технологіями. Підприємство зобов'язане випускати продукцію певної якості, відповідно до чинних стандартів, прийнятих норм, технічних умов. Тому управління підприємством також включає управління якістю продукції, що в свою чергу вимагає управління технологічними процесами.

Розвиток нових технологій і ринків привів до того, що сьогодні у всьому світі економічне зростання суб'єктів господарювання вимірюється часткою продукції та обладнання, яка втілює прогресивні знання і рішення, тобто включає інтелектуальний капітал. Промислове століття змінилося інформаційним. Його найважливішим ресурсом є інформація, здатна створити найвагоміші конкурентні переваги. У минулому столітті основні конкурентні переваги полягали в технологіях, що втілювалися в матеріальних активах, а ефект забезпечувався переважно розширенням масштабів виробництва. Головними критеріями, що визначали ефективність діяльності, були фінансові показники – рентабельність активів, продукції, капіталу. Сьогодні підприємства найбільший ефект одержують від використання інформаційних ресурсів, а свою діяльність спрямовують на задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

Радикально можна змінити найтрадиційнішу з інформаційних систем - бухгалтерський облік. Багато підприємств перейшли від традиційних методів вирахування собівартості до сучасної системи обрахунку собівартості – за обсягом господарської діяльності. Вирахування собівартості за обсягом господарської діяльності представляє одночасно досконало нову концепцію процесу підприємницької діяльності і досконало нову методику виміру. Традиційне вирахування собівартості базується на тому, що певну господарську операцію потрібно виконувати обов'язково, саме там де вона відбувається в даний момент. А обчислення собівартості за обсягом господарської діяльності об'єднує в єдине ціле декілька самостійних процедур: функціонально-вартісний аналіз, аналіз виробничого процесу, управління якістю і розрахунок собівартості.

Такий підхід до розрахунку собівартості дозволяє приблизно на третину зменшити витрати виробництва. Проте, щоб успішно працювати на глобальному ринку, який характеризується безперервним посиленням конкурентної боротьби підприємству по-перше, потрібно знати свої витрати по всьому економічному ланцюгу і по-друге, разом з іншими учасниками всього економічного процесу регулювати ці витрати і добиватися оптимізації кінцевого результату.

В історії бізнесу є приклади, коли невідома до цього компанія всього за кілька років обганяла визнаних лідерів без надмірних зусиль. Такі випадки пояснювалися вдалою стратегією, новими технологіями, продуманим маркетингом чи економічністю виробництва. Але причина перш за все та, що нова компанія краще знає свої витрати всього економічного ланцюга, де вона є всього лиш окремою ланкою, а не обліковує лише витрати на окремих операціях.

Хоча такий підхід до розрахунку і управління витратами немає широкого розповсюдження проте в майбутньому управління економічним ланцюгом набуде актуальності. Враховуючи те, що в полі зору знаходиться не тільки послідовність витрат, але і корпоративна стратегія і планування товару, керівництву потрібно буде організовувати і контролювати як єдине економічне ціле, що не залежить від формальних юридичних меж окремих компаній. Одним із етапів переходу до обліку витрат всього економічного ланцюга компанії є перехід від ціноутворення на основі витрат до розрахунку витрат на основі ціни. Традиційно розрахунок ціни починається з собівартості до якої додають потрібний прибуток, тут до уваги беруться середні витрати на виготовлення продукту. Розрахунок витрат на основі ціни базується на припущенні, що ціна, яку готовий заплатити споживач, визначає допустимий обсяг витрат, починаючи зі стадії розробки продукту.

Проте більшості компаній нелегко перейти на систему розрахунку витрат всього економічного ланцюга. Для цього необхідні однакові або хоча б сумісні системи бухгалтерського обліку у всіх компаніях, які входять до економічного ланцюга. Адже кожна із компаній веде бухгалтерський облік за своїми правилами і при цьому вважає, що саме її система є єдино можливою і правильною. Тому обчислення витрат економічного ланцюга вимагає, щоб компанії, які знаходяться в складі, обмінювалися внутрішньою інформацією.

Варто зазначити, що підприємствам платять за те, що вони створюють матеріальні блага, а не за те, що знижують витрати. Метою діяльності будь-якого підприємства є створення матеріальних благ, тому в управлінні слід керуватися цим припущенням. В зв'язку з цим необхідні чотири складові діагностичного інструментарію: базова фінансова інформація, інформація про продуктивність, інформація про ключові знання (компетенція), інформація про розподіл ресурсів. Разом вони складають набір інструментів для управління діючою компанією. Ці чотири види інформації створюють картину поточного стану фірми, вони визначають тактику.

Що стосується стратегії, то необхідна систематизована інформація про зовнішнє середовище. Стратегія базується на інформації про ринок, споживачів, партнерів; про технології в своїй галузі і в інших галузях; про зміни в світових фінансах і в економіці. В середині підприємства існують тільки витратні ділянки. Єдиною прибутковою ділянкою є споживач котрий дає оцінку діяльності організації. Тому досить важливим є створення систем по збору і систематизації інформації про зовнішнє середовище.

Література:

1. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XX веке: Учеб.пособие./Пер. с англ.:—М.: Изд. дом "Вільямс", 2001.— 272 с. ил.
2. Кулинич М.Б. Формування нових стратегій управління витратами // Наук. записки Нац. ун-ту "Острозька академія", сер. "Економіка".— Вип..5.— 2003.—с.159-167

Герасимович А.М., д.е.н., професор
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана
Мосаковський В.Б., к.е.н., доцент
Київський славістичний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У КІНЕМАТОГРАФІЇ

Перехід до постіндустріального суспільства характеризується інтенсивними процесами розробки і впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і техніки, які являють собою об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ).

Зокрема, виникла потреба приведення у належний стан всієї системи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема, постановою Кабінету Міністрів України було передбачено проведення інвентаризації всіх необоротних активів, що знаходяться у державній власності, включаючи нематеріальні. Відповідно до цього було підготовлено Порядок визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні кошти, з метою відображення у бухгалтерському обліку. Цей порядок затверджено наказом Фонду державного майна України від 13 грудня 2005р. № 3162, що створило умови для оприбуткування наявних об'єктів та належної організації їх обліку.

Вихід у світ цього порядку ускладнив облік ОІВ, виходячи із того, що в п.14 зазначено: «об'єкти, які виявлені під час інвентаризації як такі, що не відображені в бухгалтерському обліку і щодо яких за рішенням комісії в майбутньому існує ймовірність надходження (отримання) економічних вигод від їх використання, оцінюються в 1 гривню».

Цей момент, як і факт відмови від використання інших методів оцінки ОІВ, виявлених при інвентаризації, викликає заперечення, особливо у закладах кінематографії та інших розробників ОІВ, у зв'язку з тим, що об'єкти були створені давно, прийняття їх на облік документально не підтверджено, вступати до захисту авторських прав при такій оцінці недоречно, тим більше, що згідно з листом Міністерства фінансів від 29.07.2003р. № 04230-108 об'єкти з такою оцінкою навряд чи підлягають обліку.

Складності щодо оцінки об'єктів у кінематографії викладені, в першу чергу тим, що дуже багато об'єктів, які підлягають взяттю на облік, важко оцінити, адже вони створені давно, а фактичні витрати встановити складно через відсутність документів, тому оцінка на рівні фактичних витрат може

стосуватися лише об'єктів, які введені в експлуатацію в останні роки, а до об'єктів, які були створені раніше, доцільно застосовувати методика аналогів витрат з врахуванням якості створених об'єктів. Можуть бути використані також інші методики оцінки ОІВ.

До об'єктів інтелектуальної вартості у кінематографії відносять:

- аудіовізуальний твір – твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо);
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу та їх постановки;
- сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- вихідні матеріали фільму – матеріальні носії оригіналу твору кінематографії, використання яких дає можливість виготовляти (тиражувати) фільмокопії;
- кінолітопис – регулярні зйомки документальних сюжетів, які відображають характерні особливості часу, місця, обставини, розрахованих у перспективі на виробництво фільму;
- національний фільм – створений суб'єктами кінематографії України фільм, виробництво якого здійснено в Україні та авторське право чи право власності на який повністю або частково належить суб'єктам кінематографії України;
- відеограма – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо), виконання будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій;
- запис (звукозапис, відеозапис) – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою;
- контрафактний примірник твору, фонограми, відеограми – примірник твору, фонограми чи відеограми, відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, зокрема з країн, в яких ці твори, фонограми і відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися;
- фонограма – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій);

– інші твори.

До особливостей обліку ОІВ слід віднести майновий та немайновий захист прав виробників.

Особисті майнові права на ОІВ належать безпосередньо розробнику, а якщо ця робота виконувалась за трудовою угодою – то автору та юридичній чи фізичній особі, у якої працював винахідник, якщо інше не передбачено угодою.

Майнові права на ОІВ, створені за дорученням чи замовленням роботодавця, належать роботодавцю, якщо він протягом 4 місяців, з моменту одержання від винахідника повідомлення, подає до Укрпатенту заяву на отримання патенту. У цей же строк роботодавець повинен укласти з автором письмову угоду про умови розрахунків та виплати йому винагороду відповідно до економічної вигоди, яка має бути отримана роботодавцем.

Якщо при створенні ОІВ брали участь кілька осіб, всі вони визнаються винахідниками, а порядок користування правами, що їм при цьому належать, має визначатися угодою між ними.

Інші особи, які надавали лише технічну, організаційну, матеріальну чи юридичну допомогу або допомогу у проведенні дослідницької роботи та виготовлення технічної документації, не належать до авторського колективу при створенні ОІВ.

Згідно зі ст.33 Закону України «Про захист авторського та суміжних прав», договір про передачу прав на використання творів вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов (строку дії договору, способу його використання, території, на яку поширюється передане право, розміру і порядку виплати авторської винагороди, інших умов). Авторська винагорода може бути у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання об'єкту або у вигляді фіксованої суми, іншим чином. При цьому ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, що встановлені Кабінетом Міністрів України.

Авторські та суміжні права мають тривалий період дії. Наприклад, авторське право діє протягом всього життя автора і 70 років після його смерті, тому виникає потреба обов'язково зазначити в акті (а відповідно в індивідуальній картці для обліку об'єктів інтелектуальної власності) прізвище власника (власників) майнового права та розмір матеріальної винагороди чи інших умов договору, дату його укладання тощо.

Такий порядок ведення аналітичного обліку нематеріальних активів буде характерним у підприємствах, які отримали патент або свідоцтво і які зобов'язані укладати договір з розробниками об'єктів інтелектуальної власності. Тому в акті, а також інвентарній картці необхідно вказувати названі вище реквізити. Крім того, В.Курило та М.Пушкар [3] обґрунтовано доводять, що при реєстрації патентів та свідоцтв відповідним органом, що їх видав, доцільно фіксувати власників авторського права.

Щодо методики ведення обліку ОІВ виникає ситуація, коли два органи державної влади (Міністерство фінансів України та Державний комітет статистики) підготували акти по одному і тому ж питанню щодо порядку документального оформлення та ведення аналітичного обліку ОІВ [1;2]. Перш

за все слід звернути увагу на невеликий розрив у часі між датами затвердження обох документів: Міністерство фінансів видало наказ № 732 від 22 листопада 2004 року, а Державний комітет статистики – наказ № 469 від 10 серпня 2004 року.

Типова форма акта введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (форма НА-1), запропонована Міністерством фінансів, теж має істотні недоліки, що ускладнює бухгалтерський облік цих об'єктів. Ця форма призначена для використання у підприємствах, які придбали нематеріальний актив на стороні. Якщо будь-який подібний об'єкт вироблений підприємством, він має розробника (розробників) і тому підпадає під дію авторського і суміжного права, тому додатково до даних, наведених в акті (форма НА-1), має бути обов'язково зазначений автор або авторський колектив, з яким підприємство укладає договір про передачу часткового або повного виключного права на використання об'єкту на умовах, передбачених Законом України «Про авторські та суміжні права» та зазначених у договорі. Для підприємств кінематографії нами було запропоновано нову форму для обліку нематеріальних активів, у якій поєднуються первинний документ – акт на введення у господарський оборот ОІВ з інвентарною картою та актом на списання об'єктів інтелектуальної власності. Цей документ можуть використовувати всі інші підприємства, які мають у себе нематеріальні активи.

Комісія, затверджена наказом керівника підприємства, приймаючи об'єкт нематеріальних активів, заповнює по суті справи інвентарну картку, передає її у бухгалтерію. Вона слугує підставою для записів у відповідних реєстрах, після чого має бути занесена у картотеку і зберігатися протягом усього часу дії авторських і суміжних прав.

Нарахування амортизації на ОІВ у підприємствах кінематографії має здійснюватися на загальних підставах. За базу нарахування запропоновано використовувати виробничий метод, в основу якого покладено розмір доходу, який передбачає отримати підприємство за весь період експлуатації ОІВ. Разом з тим, слід визначити, що інвентарні картки на об'єкти нематеріальні активи мають зберігатися на протязі всього періоду дії авторського права з тим, щоб, у разі отримання доходу від об'єктів, по яких повністю нараховано знос, можна було б визначити суму винагороди власникам авторського права.

Література:

1. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів» від 22.11.2004 р. № 732.
2. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження форм первинної облікової документації з обліку об'єктів права інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, компонувань (топографій) інтегральних мікросхем і раціоналізаторських пропозицій) та Інструкції щодо їх заповнення» від 10.08.2004 р. № 469.
3. Курило В., Пушкар М. До проблеми правової охорони сортів рослин в Україні // Інтелектуальна власність. – 2006. – № 1.

MONEY AS AN INTELLECTUAL VENTURE

Monetary system is undoubtedly a venture, which has developed in the course of the history. Many facts from historical and even pre-historical times testify to a variety of possible ways of understanding the affairs of money, however, the relationship between money and productivity of labour has been known since the early days. Money conceived to be receivables for work is closely related to banking and economic accounting systems within the legal system of a State. Monetary stability depends chiefly upon the productivity of labour of all employed persons: whether clerks or workers. The question of maintaining productivity of labour should be focussed upon, with a view to maintaining monetary stability. Money as an intellectual venture requires also common sense, and may suffer heavily as a result of rendering it either too shallow or overly intellectual.

Money manifests itself in human experience both as a form and as a substance. The two aspects have always been present at each point of the long history of money. The form is close to Plato's idea and has to be intellectually perceived, the substance, however, is strongly emotional as having more tangible roots. We follow the idea of intellectualism as expressed by B. Johannisson, S. Kwiatkowski and Thomas C. Dandridge (1999, p. 31), who perceive intellectual as focused on form rather than on substance. We perceive monetary system as more intellectual when form dominates, as opposed to the situation when the hard, tangible, down-to-earth substance of currencies commands human minds and souls. No matter which factor dominates, at any time of the human experience, there have been some common causes of creating this invention. Any monetary system requires to possess two features: accountability and measurability, since these are fundamental for every exchange, whether equivalent or not.

The money produced or invented in this way is, however, a tangible object rather than pure information about the quantity of work, as it was in the case before. Money as a human enterprise has lost much of its earlier intellectual spirit. At this point, one can quote the saying that "*It was as it had to be*", and admit that the down to earth thinking have replaced the really intellectual ideas.

Exchanging money for products is a fundamental question of product-money economy. This is the main aim of long lasting considerations concentrated on the equation of exchange and quantity theory of money. Bradford De Long (2000) among others claims that the creation of the exchange equation and shaping of the quantitative theory of money as a prediction tool of price level as well as interest rates, was the achievement of Irving Fisher, despite of the fact that quantitative theory of money goes back to D. Hume if not earlier. The equation of exchange is used to explain the quantitative theory of money but it has no analytical significance since it is true by definition. However, quantitative theorists used the equation of exchange by making assumption about the variables contained in it. The short – run quantity

theory results in a direct and proportional relationship between quantity of money and GNP. Suppose that the money supply increases. It must lead directly to an increase in either prices or output or, more likely, some combination of both.

The quantitative theory of money is presently the most widely used tool of controlling inflation, and therefore it is to some extent a point of interest of accounting theory. Financial statements of business organisations have traditionally reflected transaction in terms of the numbers of money units exchanged. This approach is often referred to as historical cost/nominal unit of money statement. The justification for reporting original money amounts is objectivity. Conventional accounting is based on generally accepted accounting principles, the historical-cost principle and stable monetary unit postulate in particular. It is rather universally acknowledged that there are not the best alternative accounting models chosen among well known theoretical approaches based on historical cost, replacement cost, net realizable value, net present value and one of two available unit of measure: units of money and units of general purchasing power. As was suggested earlier, theoretical efforts should be rather more concentrated on the essence of money and the monetary unit in particular. One attempt at a better recognition of money unit stability is a new approach to theory of money and formulation of the wage equation of exchange as a manifestation, and key issue of the general accounting theory.

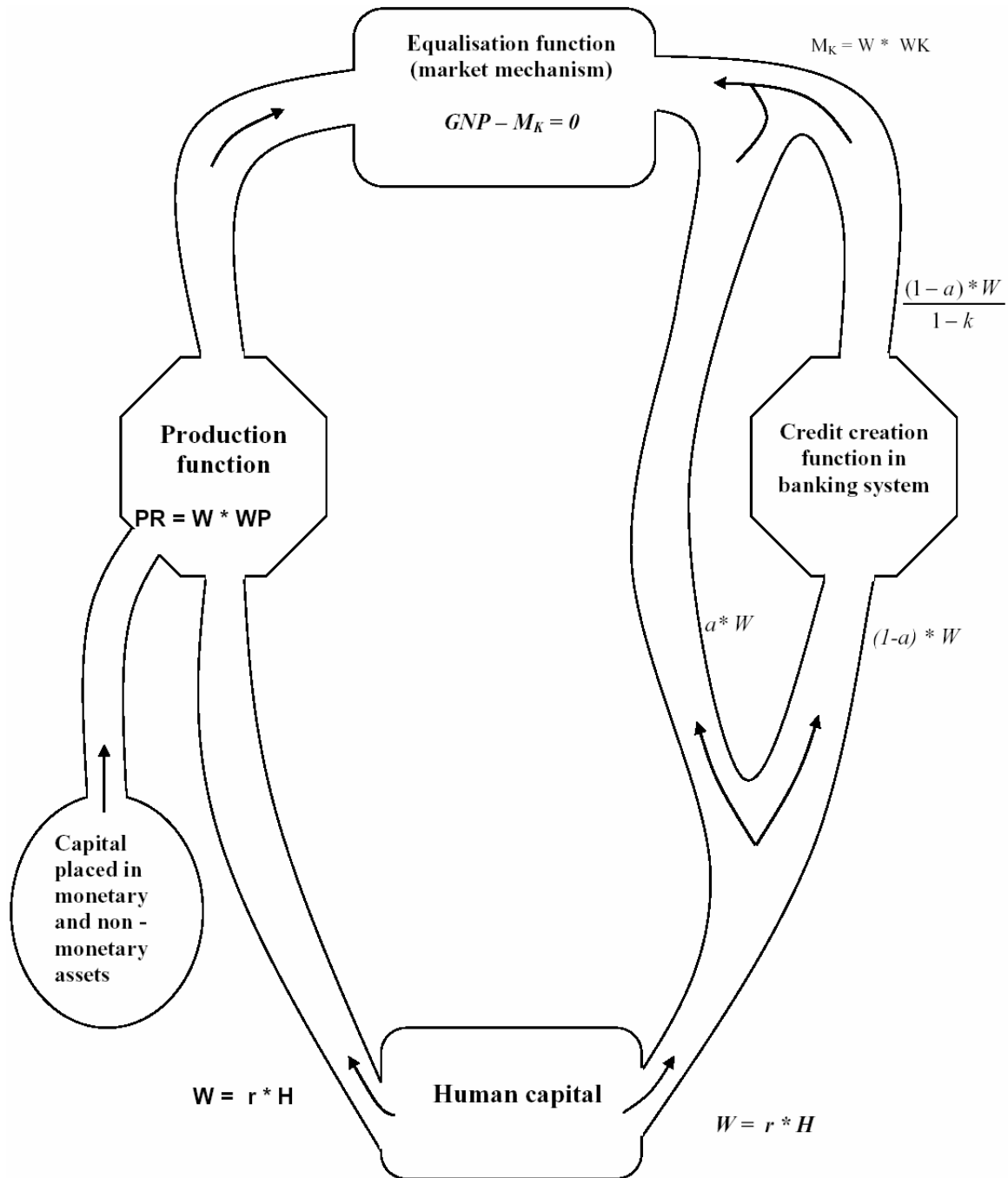
In monetary economy, labour and cost of labour determine two streams as presented on scheme 1. The first stream is a product one created by dynamically linking the labour and the assets. The second stream generated by the labour is the wage receivables stream. The labour is the basic source of money. The two streams can be measured and quantified using of production and credit creation functions. The wage equation of exchange arises as a result of existence of free market where the products are exchanged for money. It can be seen as the essence of monetary economy. The wage equation of exchange is then a theoretical tool for research and actions into stability of a money unit.

Assuming that the market mechanism does equalise value of streams of money and products, following equation can be made and called ‘the wage equation of exchange’:

$$GNP = GNPR (1 + i) = W WP = M_k = W WK = M V$$

The last expression refers to the Fisher’s equation, thus M is money amount and V is money velocity. Letter (i) denotes rate of inflation; GNP and GNPR denote nominal and real gross national product.

Scheme 1. Market mechanism equalises stream of products and stream of money

Source: Dobija M., (2000), *Ekonomiczne interpretacje placowego równania wymiany*, (Economic interpretation of the wage equation of exchange), Master of Business Administration, No 6(47), LKAEM Publisher

Let us observe that the above-presented process of exchange can be described and explained using the basic accounting concepts. The two streams confront each other (matching principle). The equation refers to basic accounting equation in some way. The left stream represents assets and the right stream discloses liabilities of the state and banking system for value of wage receivable (money). The new accounting issues are involved too. Human resource costing and accounting as a theory that quantifies and assigns value of human and intellectual capital to individuals and determines basis for human capital wage theory, is the starting point of the

considerations. Production function reshapes a usage of production factors into value of products, therefore the cost and managerial accounting as a tool of productivity control and growth is distinctively involved. The amount of receivables recorded in bank accounts represents ownership of wealth created by labour of the employees in a given environment.

Labour productivity is an issue quite well recognised in labour economy. McConnel and Brue (1986, p.437), among others have stated that labour productivity is important for at least two reasons:

- Productivity growth is the basic source of improvements in real wages and living standards.

- Productivity growth is an anti – inflationary force in that it tends to offset or absorbs increases in money wages.

Moreover, equal productivity growth helps limit a rate of inflation, while slow productivity growth causes the inflation rate to be higher than otherwise. All these statements can be strongly supported by models including the labour productivity variable as presented in this paper.

Compensations as a Return on Human Capital

Different authors use many forms of description for illustrating the composition of human and intellectual capital. Here intellectual capital referees to that of an individual, and therefore is denoted as:

H(T) – for personal human capital

I (T) – for personal intellectual capital

E – for personal education capital

D(T) – for personal experience capital

The concept of personal human capital cannot be considered without the reference to the general category of capital as discussed in economic texts. Since capital is a basic term in economic thought, it is applied to many forms of economic statements as well as accounting as an area of knowledge, and to financial information systems. Therefore, the definition of capital assumed here is one that had been developed earlier. Let us quote the following view of Ijiri (1995):

“Capital” and “resources” are the two financial sides of the same entity... Since current liabilities ...are for the most part generated in the process of managing resources, they are often netted against assets. Following this practice, we state equality of capital and resources as:

Resources = Capital

...Capital is abstract, aggregated, and homogenous, while resources are concrete, desegregated and heterogeneous. The double entry bookkeeping system that has been the backbone of accounting in more than five countries has since its inception recorded recourses and capital in tandem.

One more feature may be added to Ijiri’s description of capital. Capital has an ability to multiply (capitalisation). An entrepreneur cannot multiply his or her trucks directly but is able to multiply the capital embodied in the trucks and then purchase a new truck.

Given the above stated premises for the understanding of capital as described by many authors, especially J. S. Mill, I. Fisher and Y. Ijiri, we apply a balanced definition presented in the work of (Dobija, 1998). This definition embracing the nature of capital is formulated as follows:

Capital is the value of economic means capitalised in physical and human resources. The rate of capitalisation is determined through the natural and social conditions of environment.

Such a definition treats capital as a measure of economic value; thus it must be an abstract and homogeneous category that is a measure of economic value. The nature of capital (i.e., its capitalization ability) is the reason for discounting the expected future stream of inflows. The extended definition may involve natural resources as well.

Capital is the value of economic means capitalized in natural, human and physical resources. The rate of capitalisation is determined through the natural and social conditions of environment.

The value must always be taken at a certain point in time, so that while it may serve as the present value in some cases it ought to be computed as the future capitalized value of the past stream of used means.

Capital defined in the above way may be classified assuming different criteria:

- Equities: equity capital, debt capital;
- Placement: human, physical, and natural;
- Kind of fund: fixed, circulating

The value of capital or the capital embodied in assets will be maintained (preserved), provided the assets generate a stream of inflows that will yield a sufficient rate of return. The rate should not be less than the capitalization rate.

Otherwise, the value of capital declines and becomes less than the historical cost value. This is also an essential feature of capital and this measurement process is the main accounting function.

The basic model derived from the above definition involves a set of variables, which can be used as an adequate means of measuring human capital value assigned to a person.

Personal human capital model

$$H(T) = (K + E) [1 + Q(T)] \quad (1)$$

$$Q(T) = 1 - T \frac{\ln(1-w)}{\ln 2} \quad (2)$$

where: K – capitalized cost of living; E – capitalized cost of professional education; T – years of professional experience; w - learning parameter as assigned to an individual.

From models (1) and (2) stem formulas of measuring intellectual capital and experience capital.

Personal intellectual capital

$$I(T) = H(T) - K = E + HQ(T) \quad (3)$$

where: $H = K + E = H(0)$

Personal experience capital

$$D(T) = H(T) - H = HQ(T) \quad (4)$$

Total personal human capital value

$$H(T) = K + E + D(T) \quad (5)$$

Concept of internal rate of return applied to this particular capital gives:

Equation of personal human capital growth (IRR)

$$H(T)(1 + r) = CF + H(T + 1) \quad (6)$$

where: r – expected rate of return, CF – cash flows gained during one year as wages and fringe benefits. Finding variable CF one can attain to adequate earning model:

Personal earnings model

$$CF = H(T) r - H [Q(T + 1) - Q(T)] \quad (7)$$

Model (7) confirms Sunder's (1997) opinion that experience is "by-product of doing a job" and thus can modify earnings in the short run. The model reflects an interesting phenomenon. Earnings can be lower in some cases because of the nonmonetary benefits in terms of experience the employee gains during the course of a year. An employer may be aware of the resources, opportunities and benefits enjoyed by an employee as well as on the-job-training opportunities. Barron, Berger and Black, (1998) examined the relationship between on-the-job-training and starting wages. Their study suggests that training lowers starting wages but the estimated dimensions are small. According to the above model the gained experience is capitalized, increasing earnings in next period.

A developed earning model can be introduced as scalar product:

Developed personal earnings model

$$CF' = H(T) a + E u_e + D(T) u_t \quad (8)$$

where: a – average risk rate, $u_e = r_e - a$, $u_t = r_t - a$, r_t – rates of return on education and experience capital respectively.

Simplified personal earnings model

$$CF'' = H(T) a + I(T) (v - a) \quad (9)$$

where: a – average risk rate; v – rate of return on intellectual capital.

Minimum wage model (MWM)

$$\text{MWM} = H(T) a = (H + D(T)) a \quad (10)$$

Minimum rate of return on personal human capital (rm)

$$r_m = a + Q(T) a \quad (11)$$

The minimum wage model also defines the minimum wage. From the capital maintenance point of view, the minimum wage cannot be less than the product of total human capital as assigned to an employee and the average risk rate. The MWM formula applies in the case the normative statement as well as economic point of view: **“A value of capital should be preserved”**. This is the essence of capitalism in its positive meaning.

The value of capital is preserved, provided the rate of return is sufficiently high. 8 per cent average-risk rate of return as applied in practice is relevant to 12.5 years payback period. It explains better why the rate should not be 4% in respect to human capital accumulated by an employee. In such a case the payback period would be 25 years, and yet which lady would bear wearing the same coat for 25 years?

• Production function as seen by an accountant

The general Solow’s production function as discussed by Romer (1996) involves four variables. A natural accounting approach to production function leads to greater number of variables tied in a unique composition. Let us denote a market value of an output as (PR), costs of labour are (W), and assets (A) denote capital embodied already in the physical and financial resources. Market value of the output can be generally introduced as the sum of the additive factors:

$$PR = W + zA + rA - sA \quad (12)$$

where: z - is ratio of the annual usage of the assets; r - is market rate of return on the capital placed in the assets; s – is looseness of the assets in the production processes.

After a simple rearrangement a model composed of the above-specified variables arrives at the production variable:

$$PR = W[1 + A * (z + r - s)/W] = W*WP \quad (13)$$

where WP – denotes labour productivity variable.

Because $W = u * H$, where u – is rate of human labour payoff thus the productivity is arrived at as follows:

$$WP = 1 + A/H * (z + r - s)/u \quad (14)$$

Then, applying a simple math formula ($\exp(x) \approx 1 + x$, for small x) the production (PR) can be expressed as exponential function of considered variables as follows:

$$PR = (W) \exp\left[\frac{A}{H} * \frac{z + r - s}{u}\right]$$

The above function reshapes input factors into products. The productivity is growing provided an adequate relationship between human and physical resources exists. Variable (z) is asset turnover ratio so the higher the rotation, the higher the labour productivity, and also, the lesser the human capital payoff ratio (u), the higher the labour productivity. Let us note that if $A = 0$, the production variable (PR) equals W . It is a case of a primitive man working without any tools. The productivity can also be less than zero. This is a case when looseness of assets exceeds the variable ($z+r$).

The complex of variables written as small letters can be assumed as a one variable Z denoting level and quality of the management. Then the production function is as follows:

$$PR = (W) \exp\left[\frac{A}{H} * Z\right]$$

Now the model resembles Solow's production function, to which so many wellknown interpretations can be applied. The general notion is that productivity is growing according to technical means and quality management. Let us take the example of contemporary Japan, and realise again their management efforts in implementing *just-in-time* systems. The force of Japanese yen and the decrease of exchange rate of yen to dollar – close to one hundred yen per dollar – results from the fact that productivity was growing faster in Japan than in the USA. Since 1980s, the effective efforts in the field of productivity, which has been undertaken in the USA, have stopped the process of dollar depreciation.

Зятковський І. В., д.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Зятковський В. І., заст. директора з економіки та фінансів
ТОВ ДАТ “Татнефть–Укнефтепродукт”, м.Київ

КОНТРОЛІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

В економічному розумінні контролінг – це управління і спостереження. Відповідно до сучасного підходу, контролінг, як зазначає Д. Хан, може інтерпретуватися як інформаційне забезпечення орієнтованого на результат

управління підприємством [6]. Тобто, основна функція контролінгу, на його думку, полягає в управлінні й підтримці керівництва підприємства.

Схожих поглядів щодо розуміння контролінгу як цілісної концепції економічного управління підприємством, притримуються й інші зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти [2, 3, 4, 5]. Вони одноставні й у думці, що контролінг – це система визначення цілей підприємства, сформована на основі інтеграції методів прогнозування, планування, обліку, аналізу та контролю, яка забезпечує отримання, обробку та узагальнення інформації й доведення її до керівництва підприємства.

Певний інтерес викликає місце контролінгу в організаційній структурі підприємства. Окремі економісти вважають, що з огляду на коло функцій та завдань, що виконує контролінг, відповідний відділ має належати до структури фінансово-економічних служб підприємства, які підпорядковуються заступникові директора з фінансів чи економічної роботи [4. С. 13].

Однак на практиці, залежно від розмірів підприємства, рівня кваліфікації управлінських кадрів та його фінансових можливостей, організація контролінгу вирішується по-різному. Як зазначають у своєму дослідженні з контролінгу Р. Манн і Е. Майер, єдині підходи з цього питання відсутні [2]. Наприклад:

1. В США, у більшості випадків, контролер – це комерційний директор підприємства. Йому підпорядковані відділи і служби фінансової та виробничої бухгалтерії, організації виробництва, страхування та ІВЦ.

2. У Німеччині посада контролера вводиться на великих і середніх підприємствах. Їм передаються у підпорядкування виробнича бухгалтерія, відділ статистики, планування та прогнозування. Головний бухгалтер і його служба контролеру не підпорядковуються.

3. В окремих випадках відділ контролінгу відсутній взагалі (Німеччина). Головним контролером є комерційний директор, якому підпорядковані всі економічні служби управління. Одночасно керівники цих служб виконують функції контролерів у своїй підрозділах.

4. На малих підприємствах у Німеччині головний контролер – це керівник фірми, її менеджер, а головна служба контролінгу – бухгалтерія.

5. В Україні, на відміну від згаданих підходів організації контролінгу на підприємствах, як зазначив М. Пушкар, набуває питання застосування цієї системи у вигляді спеціалізованих служб. На його погляд, в Україні до цього найбільш готові підприємства з чисельністю працівників понад 1000 чол. і об'єднання підприємств (концерни, консорціуми). Щодо групи підприємств (з чисельністю працівників 200 – 1000 чол.), то у них значно менші можливості впровадження контролінгу у найближчий час [3].

Наведена інформація щодо варіантів організації контролінгу на підприємствах, у т. ч. залежно від їх розміру, має за мету підкреслити те, що хоча контролінг і має об'єктивне підґрунтя свого виникнення (інтенсифікація та ускладнення процесів планування, поява нових підходів до планування на підприємствах в умовах циклічного розвитку національних економік), але за своєю суттю є регульованою і спеціально сконструйованою інтелектуальною системою для оперативного і стратегічного управління розвитком підприємства

на базі методів планування, обліку й аналізу в їх єдності, яка орієнтована на досягнення його фінансового зростання. Отже, контролінг як своєрідний механізмом саморегулювання на підприємстві дає змогу відстежувати розмір фінансового важеля, прибутковість, використання прибутку та фінансування, гарантуючи таким чином йому фінансову безпеку [1]. Тому, виділяючи функцію контролінгу – гарантування фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності, маємо на увазі, що ця управлінська система має бути націлена на ресурсне забезпечення оптимальної структури капіталу підприємства, що завжди передбачає складну комбінацію джерел грошових надходжень – інвестиційних ресурсів (власних, залучених і позичених). Йдеться насамперед про дотримання ієрархії джерел згаданих ресурсів за ступенем їх безпечності, що гарантує фінансову незалежність та стійкість суб'єкта підприємницької діяльності. Вважаємо, що ієрархічність інвестиційних ресурсів за ступенем безпечності може бути такою: 1) джерела власних фінансових ресурсів: чистий прибуток; амортизаційні відрахування; витрати на капітальний ремонт і модернізацію основних фондів, що відносять на витрати суб'єкта підприємницької діяльності; суми реінвестованих дивідендів; зменшення власного портфеля фінансових інвестицій; бюджетні асигнування, отримані на розвиток виробництва; сума пільг із податку на прибуток, що спрямовують на спеціальні рахунки об'єднань інноваційно активних підприємств; доходи від розміщення додаткової емісії акцій та емісійний дохід; 2) залучені та позичені грошові кошти: стала кредиторська заборгованість; комерційні кредити; кошти за перерозподілом на умовах повернення; випуск конвертованих облігацій; банківські кредити.

Література:

1. Джей К. Шим, Дж. Г. Сигел. Основы коммерческого бюджетирования / Пер. с англ. – СПб.: Пергамент. – 1998. – 496 с. – С. 210.
2. Манн Р.І Майер Э. Контроллинг для начинающих: Пер. с нем. Ю. Г. Жукова / Под. ред. д-ра эконом. наук В. Б. Ивашкевича. – М.: Финансы и статистика. – 1995. – 304 с.
3. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – Тернопіль. – 1999. – 424 с. – С. 304–305, 312.
4. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств. – К.: КНЕУ. – 2000. – 412 с.
5. Фольмут Х. Й. Инструменты контроллинга от А до Я: Пер. с нем. / Под ред. М. М. Лукашевича и Е. Н. Тихоненковой. – М.: Финансы и статистика. – 1998. – 288 с.
6. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем. / Под ред. А. А. Турчака, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича. – М.: Финансы и статистика. – 1997. – 800 с.

ОБЛІК, АНАЛІЗ, МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

У сучасних ринкових умовах виживання підприємств знаходиться в їх руках. Кожне підприємство, як сфери матеріального виробництва, так і сфери послуг повинно самостійно обрати напрямок діяльності, визначитись з політикою управління для того аби досягати високих кінцевих результатів господарювання, зберігаючи при цьому стабільність та фінансову незалежність. Разом з тим, об'єднує між собою підприємства такі обставини:

- всі підприємства формують і використовуються фінансові ресурси;
- всі підприємства прагнуть до найефективнішого використання фінансових ресурсів.

Досягти зазначеного можна лише при узгодженості дій працівників обліку, аналізу та менеджменту між собою. На практиці для результативного управління підприємством здійснюється координація функцій і задач служб бухгалтерського обліку, економічного аналізу і фінансового менеджменту. Тому важливим є їх взаємозв'язок на теоретичному.

Основним нормативним документом бухгалтерського обліку визначено, що бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1].

Тлумачення економічного аналізу на законодавчому рівні є відсутнім, однак в економічній літературі зазначається, що економічний аналіз – це процес системного пізнання практики господарювання підприємств з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків явищ, процесів, ресурсів та результатів з метою обґрунтування оптимальних управлінських рішень [2, с.119].

Поняття менеджменту трактується як самостійний вид професійної діяльності, спрямованої на досягнення фірмою певних цілей шляхом раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів [3, с.561].

Наведені визначення дозволяють стверджувати, що бухгалтерський облік служить управлінню і дає для нього інформацію про минулу діяльність підприємства. Економічний аналіз також служить управлінню, надаючи йому інформацію про події, що відбулися, однак він має можливість ще й прогнозувати майбутнє.

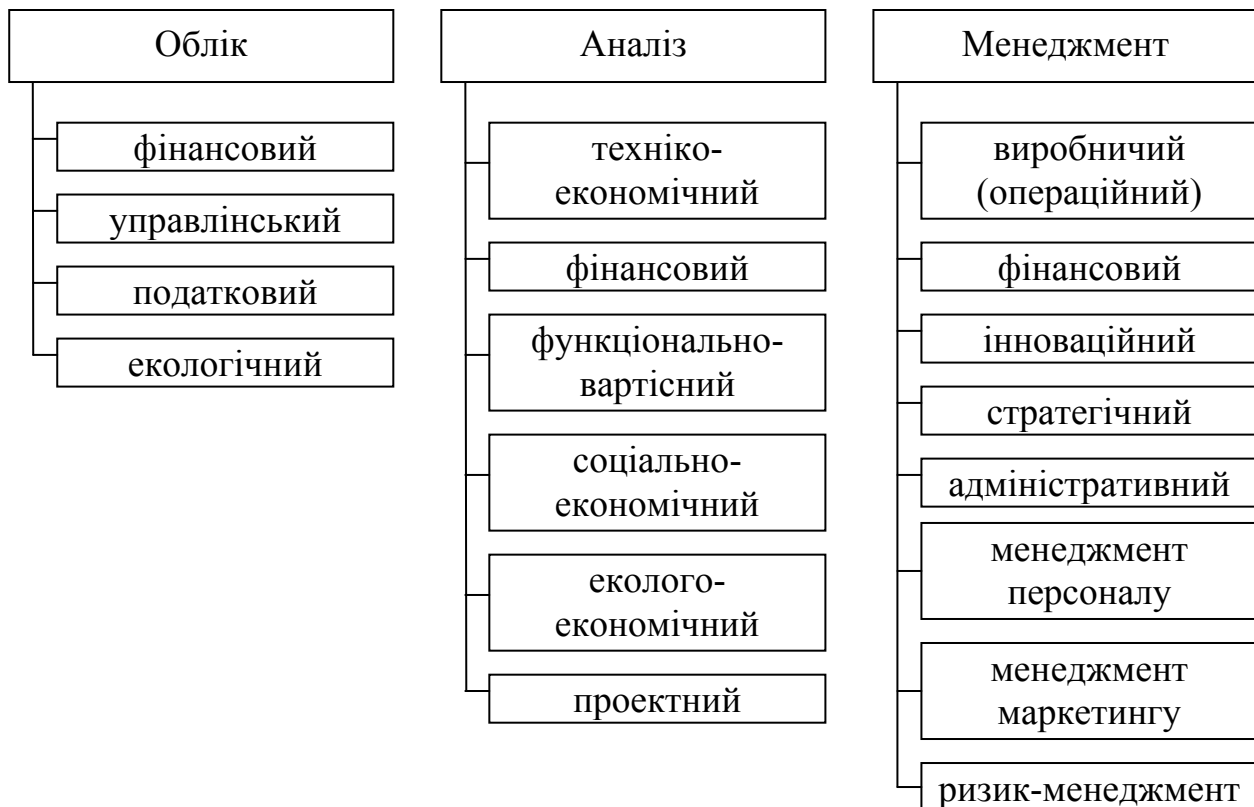
При розгляді видів обліку, аналізу й менеджменту [4-9] спостерігається таке: різновиди наукових напрямків розширюється від обліку до менеджменту (рис. 1).

Така закономірність має своє пояснення через завдання, які виконує кожна з наук.

До складу основних завдань системи обліку відносять забезпечення необхідною інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів, а також

забезпечення контролю наявності та руху майна, виконання обов'язків, використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Рис. 1. Класифікація видів обліку, аналізу, менеджменту

На нашу думку, коло пріоритетних завдань аналізу включає [2, с.122]:

- оцінку обґрунтованості та напруженості планів, бізнес-планів, а також їх виконання;
- забезпечення науково-економічної обґрунтованості, реальності та напруженості планів, норм, нормативів використання ресурсного потенціалу;
- виявлення та вимірювання резервів поліпшення економіки суб'єктів господарювання;
- визначення шляхів мобілізації резервів;
- розробку заходів, спрямованих на усунення виявлених недоліків;
- визначення забезпеченості та економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства;
- забезпечення суб'єктів управління аналітичною інформацією для вибору оптимальних управлінських рішень.

Визначальними завданнями менеджменту є:

- визначення необхідних ресурсів і джерел їх забезпечення;
- розробка стратегії розвитку організації і реалізація;
- визначення конкретних цілей розвитку організації;
- постійний пошук і освоєння нових ринків;
- вироблення системи заходів для досягнення намічених цілей;

– здійснення контролю за ефективністю діяльності організації, за виконанням поставлених задач тощо.

Задачі менеджменту безперервно ускладнюються по мірі зростання масштабів і розвитку виробництва та комерції.

Таким чином, зважаючи на єдність завдань діяльності підприємства, коло завдань в розрізі обліку, аналізу та менеджменту розширюють та доповнюють.

Окреслені завдання можуть бути реалізовані тільки завдяки діяльності певної категорії працівників – бухгалтерів, аналітиків та менеджерів. Саме одні з них формують інформацію про діяльність підприємства, інші її оцінюють, інтерпретують і надають можливість третім приймати оптимальні управлінські рішення, які через засоби контролю в наступних періодах знову потраплять до об'єкту дослідження перших.

З іншого боку, бухгалтер здійснює постійне відображення інформації про діяльність підприємства в минулому, аналітик, будучи певним сервісом, який проводить свої дослідження не лише за попередні періоди, а й застосовує їх в оперативному порядку та перспективно, виступає основою для прийняття управлінських рішень, які виконує менеджер.

Неузгодженість дій будь-кого із зазначених працівників може призвести до розбалансованості єдиної системи управління підприємством. Відсутність даних обліку унеможливує роботу аналітика. У свою чергу менеджер, здійснюючи будь-яку політику управління, насамперед аналізує (використовує дані аналітиків) досліджуваний об'єкт або економічне явище, на основі чого в подальшому здійснює його оптимізацію.

Таким чином, тісний взаємозв'язок функціональних обов'язків працівників-обліковців, аналітиків і менеджерів є запорукою успішної діяльності господарюючого суб'єкту.

Література:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV зі змінами і доповненнями.
2. Лазаришина І.Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика: Монографія. – Рівне: НУВГП, 2005. – 369 с.
3. Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: Ученик для вузов / Пер. с англ. под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. – М: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
4. Пушкар М.С. Фінансовий облік: Підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
5. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП. «Рута», 2003. – 726 с.
6. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств / За ред. С.І.Шкарабана, М.І Сапачова. – Тернопіль, ТАНГ. – 1999. – 405 с.
7. Теорія економічного аналізу: Підручник / В.М. Серединська, О.М. Загородна, Р.В. Федорович; за ред. Р.В. Федоровича. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 360 с.
8. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
9. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. Учебный курс. – К.: Ника-Центр, 1999. – 528 с.

СТАТИСТИЧНІ ВИБІРКИ В АУДИТІ ВНУТРІШНІХ РЕЗЕРВІВ

Основна необхідність використання статистичних вибірових досліджень полягає в тому, що суцільна аудиторська перевірка діяльності підприємства, з її різносторонніми системними обліковими і аналітичними оцінками, фізично неможлива. Застосовуючи статистичну вибірку, аудитор використовує методи, що ґрунтуються на теорії імовірності. Він оцінює частоту помилок в генеральній сукупності або враховує вартісну оцінку всієї сукупності на новій для нього основі. Статистична вибірка повинна розглядатися як один із сучасних способів досягнення мети перевірки у короткий час з незначними затратами коштів і широким використанням комп'ютерної техніки.

Переваги застосування статистичної вибірки при аудиті специфічних ділянок управлінського обліку, зокрема процесів виявлення і використання внутрішніх резервів. Найбільш загальні з них нами вже розглянуті. Головні методологічні переваги полягають в тому, що статистична вибірка при аудиті показників використання внутрішніх резервів дозволяє:

1. Розрахувати обсяг вибірки, тобто кількість потрібних досліджень для досягнення відповідності результатів вибірки необхідному рівневі довіри до управлінського обліку, точності і надійності показників внутрішніх резервів в зведеній обліково-аналітичній таблиці.

2. Управляти рівнем допустимої помилки статистичної вибірки або утримувати як позитивні, так і негативні відхилення, некоректності в допустимих для аудиту межах.

3. Визначати точність екстраполяції результатів вибірки, а на цій підставі – правильність аудиторської оцінки всієї генеральної сукупності. Точність вибірки означає питому вагу прийнятих аудитором тверджень, в генеральній сукупності з кожних 100, які можуть бути помилковими або це частка допустимої помилки у всій генеральній сукупності.

4. Отримати правильні, своєчасні і науково обґрунтовані докази щодо генеральної сукупності, при умові дотримання вимог організації і проведення вибірки.

Характерною особливістю вибірки є те, що аудитори можуть домогтися суттєвого зниження аудиторського ризику взагалі і, ризику пов'язаного із застосуванням статистичного вибірового спостереження, зокрема. Очевидно, що ризик перевірки з використанням згаданого методу можна звести до мінімуму. Однак ризики, які виникають з причини неповноти проведеного спостереження, уникнути неможливо.

Застосування при аудиторській перевірці внутрішніх резервів традиційної статистичної вибірки призводить до виникнення таких видів ризику:

- ризик помилок, які не пов'язані з репрезентативністю вибірки, або вибраним методом випадкового відбору; цей ризик можна мінімізувати шляхом планування і правильної організації тестування;

- ризик помилки вибірки; його можна мінімізувати за допомогою спеціальних прийомів аудиту, зокрема тестування підрахунків, порівняння попередньої оцінки з фактичними результатами, альтернативних оцінок;
- ризик безпосередньо вибіркового методу – підтверджує нашу думку про те, що результати вибірки все-таки можуть відрізнятися від висновків зроблених при проведенні суцільної перевірки. Рівень цього ризику визначається обсягом вибірки;
- ризик помилкового прийняття або неприйняття тої чи іншої гіпотези щодо генеральної сукупності. Цей ризик пов'язаний з оцінкою суттєвості у вибіркового дослідженні.

Поняття суттєвості щодо вибіркового дослідження означає, що помилка може бути віднесена до суттєвих не лише за причиною її абсолютного розміру. Як уже зазначалося, вибіркові дослідження проводяться не тільки аудитором, а й службою внутрішнього контролю підприємства. Суттєвість порушується якщо значення частоти виявлення помилок внутрішнім контролем перевищують значення частоти невиявлення, яке є допустимим на думку аудитора. Аудитори повинні з'ясувати, з якого моменту помилкові заяви, порушення у системі внутрішнього контролю, законодавства чи інші причини стали суттєвими для управління внутрішніми резервами.

Використовуючи статистичні методи оцінки генеральної сукупності потрібно мати на увазі, що точність вибіркового дослідження, рівень довіри залежать від статистичної методології і схеми відбору елементів або одиниць основи вибірки. Зауважимо, що аудитор повинен чітко розрізняти і застосовувати на практиці вибірку поворотну або вибірку безповоротну. Поворотна вибірка частіше використовується при випадковому відборі елементів, а безповоротна або систематична – при механічному відборі упорядкованої чисельності елементів сукупності через однакові інтервали.

Поворотну вибірку називають ще повторною, і це досить повно визначає її суть. Якщо аудитор застосовує поворотну вибірку, то це означає, що кожний раз він не виключає з процесу відбору ті елементи (в нашому дослідженні це можуть бути дані на аналітичних рахунках окремих показників ВВП), які були ним вже перевірені.

Відбір елементів аудитор повинен здійснювати не із зменшеної (за рахунок елімінування раніше відібраних елементів), а кожний раз із сталої, однієї і тієї ж генеральної сукупності вибірки (наприклад, показників ефективності використання внутрішніх ресурсів і факторів впливу на показники внутрішніх резервів). Теорія вибіркового спостереження, не відкидає переваг і позитивних якостей поворотної вибірки, але й констатує, що поворотна вибірка дає менш точні результати, ніж безповоротна вибірка і використовується аудитором рідко.

Безповоротна вибірка характеризується як винятково можлива при проведенні аудиторських перевірок специфічних або нових ділянок обліку. Якщо аудитор за дорученням клієнта вивчає платоспроможність клієнта або здійснює статистичне спостереження за конкурентоспроможністю продукції на ринку, то він позбавлений можливості застосувати поворотну схему відбору елементів основи вибірки. Очевидно, що при аудиті показників використання

внутрішніх резервів зниження затрат ресурсів і зростання їх віддачі, всі документи клієнта повинні бути в розпорядженні аудитора і він може їх перевіряти багато разів. Однак в переважній більшості випадків аудитори віддають перевагу саме безповоротній схемі відбору елементів, хоч би з тих вагомих підстав, що вона більш прийнятна психологічно. Крім того, вона дає більш точні результати, ніж поворотна вибірка. Суть проведення безповоротної вибірки полягає в тому, що аудитор виключає з процесу відбору вже перевірені елементи: фактори зміни цін на сировину, матеріали; зниження внутрізмінних простоїв; зміни рівня внутрізаводської спеціалізації і ін.

Розвиваючи теорію методики аудиторських перевірок у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі подається більш розгалужена характеристика спеціальних прийомів аудиту і, зокрема, статистичної вибірки. Крім поворотної і безповоротної вибірок, розрізняють випадкову, механічну, типову, серійну і ін. вибірки. Сучасне ринкове трактування наведених понять вибіркових перевірок дозволить не тільки систематизувати методичні прийоми аудиту показників використання внутрішніх резервів, а більшою мірою конкретизувати суть цих методичних прийомів аудиту і відобразити специфіку їх практичного застосування.

Нападовська Л.В., д.е.н., професор
Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Найважливішим явищем сучасного періоду, безумовно, стало формування глобальної господарської системи. Відбуваються глобальні зміни і, зокрема, перехід від одного типу суспільства до іншого – від індустріального до постіндустріального або інформаційного суспільства. Глобалізація – це процес залучення всіх країн до єдиного економічного та соціального простору з реальною можливістю інтерактивного спілкування в реальному часі на базі сучасних інформаційних технологій. Більшість науковців визначають глобалізацію як „процес формування та розвитку єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових переважно комп’ютерних технологій”[1].

Матеріальною основою реалізації процесу глобалізації став розвиток інформаційних технологій, які в свою чергу, збільшують роль науки, знань, інформаційних потоків і людського чинника. Постійно з’являються все нові й нові інформаційні технології, які все більше впливають на різноманітні сторони життя, посилюючи роль людського чинника. На основі сучасних комунікаційних та інформаційних технологій відбувається залучення усього світового співтовариства у відкриту систему фінансово-економічних зв’язків. Частіше всього глобалізацію в сфері економіки пов’язують з радикальними змінами, які відбуватимуться в обслуговуючих галузях людської діяльності. Це стосується, у першу чергу, однієї із найбільш традиційних інформаційних систем – системи

бухгалтерського обліку, основним призначенням якої є забезпечення користувачів інформацією для ефективного управління на мікро та макрорівнях. Відомо, що інформацію вважають основним стратегічним ресурсом, який здатен забезпечити конкурентоздатність як окремим підприємствам, так і окремим країнам. Конкурентоздатність господарських формувань, в першу чергу, залежить від здатності генерувати, обробляти і ефективно використовувати інформацію, основу на знаннях. Удосконалення системи бухгалтерського обліку актуалізувалось у зв'язку з тим, що інформацію, як результат функціонування цієї системи, розглядають в якості основного виробничого ресурсу, аналогічного фінансам, матеріальним цінностям, а освіту і людський капітал – вирішальними факторами прогресивного соціально-економічного розвитку. У зв'язку з цим виникла потреба розглянути особливості розвитку система обліку в умовах глобалізації економіки.

Залучення всіх країн до єдиного економічного та соціального простору в реальному часі на базі сучасних інформаційних технологій (ІТ) вимагає, в свою чергу, удосконалення системи бухгалтерського обліку. Це пов'язано з тим, що: з розвитком ІТ буде суттєво змінюватись характер трудової діяльності людини, що збільшуватиме її інтелектуальний потенціал; готовим продуктом системи обліку є інформація, яка з використанням ІТ потребуватиме особливих підходів до її збору, обробки, систематизації та формування носіїв цієї інформації; використання ІТ вимагатиме змін в методології бухгалтерського обліку; виникнення нової технологічної парадигми, яка ґрунтується на потужних і гнучких інформаційних технологіях, привело до перетворення інформації в головний виробничий ресурс і готовий продукт одночасно. Це в свою чергу вимагатиме особливих підходів до оцінки інформації як ресурсу і особливого виду товару.

Розглянемо ці особливості більш детально. Розвиток і широке використання ІТ кардинально змінюють характер трудової діяльності людини. Це сприятиме широкому впровадженню автоматизованих виробничих комплексів і витісненню значної частини людей із виробничого процесу. В свою чергу це призведе до скорочення питомої ваги прямих затрат на користь непрямих. У зв'язку з цим виникне проблема в обчисленні собівартості. Практика уже пропонує більш сучасну систему обчислення собівартості порівняно з традиційною – за *обсягом господарської діяльності*. В основі цього методу лежить зміна уявлення про бізнес, як вид діяльності, а саме – це комплексний процес, який розпочинається ще задовго до того, як сировина і матеріали поступають на підприємство і не закінчується, коли товар надійде до кінцевого споживача, а продовжується у вигляді тривалого наступного обслуговування покупця. Як пише П.Друкер: „Згідно з традиційним обчисленням собівартості, вперше розробленим компанією Дженерал Моторс біля 70 років тому, загальні виробничі витрати являли собою суму витрат по кожній окремій операції. Проте, витрати які мають вирішальне значення для конкурентоздатності і рентабельності підприємства – це витрати усього процесу в цілому. Саме для обліку цих витрат і пропонується обчислення собівартості за обсягом господарської діяльності й саме цим видом витрат воно дозволяє здійснювати управління” [2, с.151].

Інформаційна економіка, яка базується на інформації і знаннях, як на основних ресурсах, породила нову категорію працівників (інтелектуальний капітал), які генерують інформацію і знання. ІТ, які в багато разів збільшили інтелектуальний потенціал, одночасно сприяли збільшенню продуктивності інтелектуальної праці. Виникла необхідність у використанні особливого виду вимірників (і не лише фінансових) продуктивності цієї праці. Відсутність адекватних вимірників продуктивності інтелектуальної праці уже сьогодні викликає ряд претензій з боку керівництва до системи бухгалтерського обліку.

Суттєвих змін потребує система взаємовідносин „праця-капітал”. Це, в свою чергу, вимагатиме змін в підходах до оцінки інтелектуального капіталу, як особливого виду капіталу, який забезпечує найбільш оптимальне поєднання всіх інших видів капіталу.

Використання ІТ супроводжується зростанням затрат на їх розробку, створення, впровадження і використання. Матеріальні затрати на створення, зберігання та обробку інформації уже перевищили в багато разів затрати на енергетичний комплекс. У розвинених країнах діяльність в області збору, обробки і використання інформації забезпечує до 50% національного продукту і заробітної плати. Тому виникає нагальна потреба в ефективному управлінні цими затратами, для чого необхідне адекватне облікове забезпечення прийняття управлінських рішень з метою їх оптимізації. Очевидною є об’єктивна необхідність розробки альтернативних варіантів та формування інформаційного забезпечення для вибору найбільш вигідних інвестицій в ІТ та подальше їх ефективне використання. Важлива роль належить вибору критеріїв оцінки доцільності ІТ-затрат. Отже, достовірний облік затрат на впровадження ІТ є однією з найактуальніших завдань сучасної системи бухгалтерського обліку.

Використання потужних і гнучких ІТ вимагає удосконалення бухгалтерського обліку в напрямі оперативності та гнучкості системи обліку, диверсифікації та подальшого розвитку за принципом „різна інформація – для різних цілей та різних користувачів”. Традиційна система бухгалтерського обліку використовує ретроспективну інформацію, проте її недостатньо для оперативного управління. Очевидно, систему бухгалтерського обліку слід удосконалювати за рахунок розширення об’єктів та видів інформації, призначених для ефективного оперативного та стратегічного управління.

Успішна діяльність підприємств в значній мірі залежить від здійснення природоохоронних заходів. Це пов’язано, з одного боку, з тиском споживачів, які віддають перевагу екологічно більш чистій продукції, а з іншого – з обмеженням природних ресурсів. Тому вирішення цих питань вимагає використання адекватних управлінських інструментів, складовою яких і є облік екологічних затрат. Проте діючі традиційні моделі обліку не в повній мірі відображають різноманітні аспекти захисту навколишнього середовища. Це проявляється в ненадійності, в неповноті, в протиріччі інформації, яка формується в системі бухгалтерського обліку. Ці обставини примушують критично переосмислити і виробити теоретико-методологічні підходи до вирішення цих проблем. Як зазначають окремі автори „складнощі, які виникають при спробі інтернаціоналізації зовнішніх затрат,

свідчать, що питання оптимізації розподілу переважно прихованих „екологічних затрат”- є вихідним пунктом рішення питання щодо можливості обліку цих затрат для більшості підприємств”[3, с.13].

У процесі перетворень, пов’язаних з землею виникає проблема управління земельними ресурсами. Облік земель і контроль за їх використанням і охороною – найважливіші елементи системи, які забезпечують реалізацію облікової функції державних органів, що здійснюють державне регулювання земельними відносинами. Проблеми, з якими зіштовхуються державні контролюючі органи в сучасний період, вимагають нових підходів до обліку земельних ресурсів з метою їх ефективного та законного використання.

Отже, глобальні процеси, що відбуваються в економічній сфері, вимагають подальшого розвитку системи бухгалтерського обліку щодо розробки особливого виду вимірників для визначення продуктивності праці та оцінки інтелектуальних працівників, адекватного облікового забезпечення ефективного управління затратами на створення, зберігання та обробку інформації, вироблення теоретико-методологічні підходів до вирішення проблем, пов’язаних з відображенням різноманітних аспектів захисту навколишнього середовища тощо.

Література:

1. Делягин М.Г. Мировой кризис: общая теория глобализации. – М.:ИНФРА-М, 2003. – С. 51.
2. Друкер, Питер, Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: Уч. пос. – М.: Издательский дом „Вильямс”, 2001. – 272 с.
3. Белоусов А.И. Особенности учета затрат и активов в экологическом управленческом учете//Управленческий учет. – 2007. – №5. – С.12-19.

Олійник В.М., д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ В АГРОФОРМУВАННЯХ РИНКОВОГО ТИПУ

В ринкових умовах господарювання АПК характеризується докорінними змінами форм та методів господарювання. На базі колишніх колгоспів та радгоспів створені нові агроформування це приватні, орендні, акціонерні товариства, фермерські господарства, нові господарюючі суб’єкти в переробних галузях та, в системі матеріально-технічного постачання, які адекватно реагують на ринкові перетворення та зміни інфраструктури.

Такі перетворення суттєво вплинули на формування системи управління агроформуваннями ринкового середовища, визначальну роль в якій відіграє належна організація обліку як інформаційної бази для всіх управлінських ланок, що виконує в системі управління такі важливі функції:

- інформаційну
- контролюючу

- оціночну
- аналітичну

Самі ці функції перебувають в основі організації технології облікового процесу на підприємствах АПК.

Слід відзначити, що облік не пасивно відображає господарські процеси діяльності агроформувань, а контролює законність, доцільність та ефективність використання матеріально-технічної бази, трудових та фінансових ресурсів, аналізує, оперативно забезпечує необхідною обліковою інформацією всі рівні управління ефективних і науковообґрунтованих управлінських рішень.

Постановка мети визначає коло завдань організації обліку, які перш за все відображають економічну політику держави. Визначальними є підвищення якості та дієвості облікової інформації, автоматизації облікових процесів, раціональна організація праці облікових працівників, підвищення їх професійного рівня, забезпечення ефективності використання результатів інформації.

Проблеми організації обліку присвячено багато науково-практичних досліджень, які розкривають зміст, принципи та напрямки побудови технології обліку в різних сферах суспільного виробництва. Провідними дослідниками вказаних напрямків є А. Кузьмінський, Ф. Бутинець, Ю. Литвин, В. Сопко та інші. Проте, залишаються недослідженими технологічні аспекти організації обліку в ринкових умовах функціонування АПК.

Зміст бухгалтерського обліку визначається метою і технікою збору, зберігання, нагромадження, пошуку, передачі та обробки інформації. Тому процеси обліку доцільно розглядати за аналогією до виробничих як технологічні. Оскільки будь-яка технологія базується на виробничих операціях то основу облікового процесу складають – відповідно облікові операції, що відображають дію над інформацією з метою отримання показників діяльності агроформувань ринкового типу.

За видами облікові операції поділяють на три категорії:

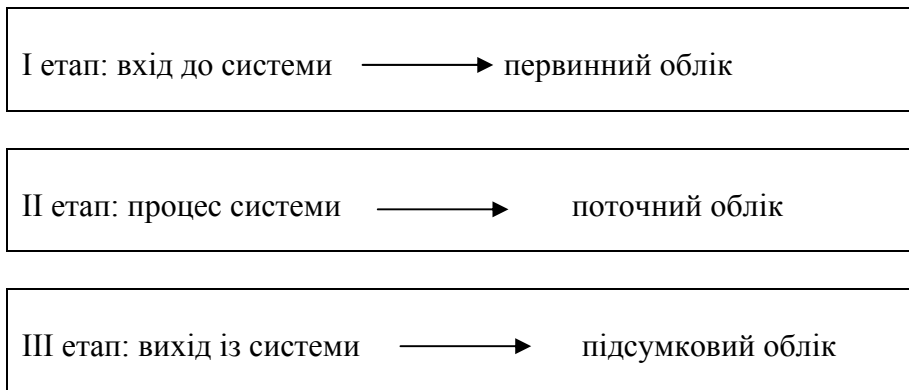
- а) механічні (надходження первинних документів, передавання, зберігання, реєстрація);
- б) переробні (групування, складання бухгалтерських проводок, розрахункові процедури);
- в) творчі (формування підсумкових довідок, висновків, актів та ін.).

На механічні операції істотно впливає НТП, який дає можливість повністю автоматизувати технологію облікового процесу.

Сукупність та послідовність операцій формують технологічні фрази, або етапи, які в свою чергу – технологію облікового процесу.

Зміст бухгалтерського обліку визначається як система – що формується низкою господарських фактів, опрацьованих згідно з вимогами системи управління. Таким чином облік можна розглядати як технологічну систему з відповідними технологічними етапами обробки облікової інформації (Рис. 1).

На першому етапі облік визначається як первинне спостереження господарських органів та певних носіях облікової інформації.

Рис.1. Поетапна побудова технології облікового процесу

Другий етап характеризують операції із реєстрації господарських фактів та в системі рахунків на відповідних технічних носіях облікової інформації – облікових реєстрів (відомостях, книгах, журналах, машинних носіях). Цей етап можна охарактеризувати як поточний облік .

Третій етап – вихід із системи називають узагальнюючим або підсумковим, який забезпечує складання зведених даних (форм звітності) облікового характеру.

Вищевказана полеміка дає змогу зробити висновок, що об’єктами організації технології облікового процесу є:

- 1) систематизована номенклатура даних, що характеризує господарські факти;
- 2) технічні носії даних про господарські факти;
- 3) рух носіїв (документообіг);
- 4) забезпечення (інформаційне, технічне, програмне).

Отже, дослідження технологічних особливостей організації облікового процесу на підприємствах усіх форм власності забезпечить покращення якості облікової інформації, її значимості, істотності, реальності, об’єктивності та підвищить ефективність використання в ринковому середовищі.

Література:

1. Литвин Ю.Я., Олійник В.М., Палюх М.С., Семчишин М.В. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві: підручник / за ред. Заслуженого діяча науки і техніки України, Академіка АН вищої школи України Ю.Я. Литвина. – Тернопіль: “Тернопіль”, – 1998. – 376с.
2. Кузьмінський А.М. та ін. Організація бухгалтерського обліку. Контролю і аналізу: Підручник / А.М. Кузьмінський, В.В. Сопко, В.П. Зав городній / за ред. А.М.Кузьмінського. – К.: Вища школа, – 1993. – 223с.
3. Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник для студентів вузів спеціальності 7.050/06 “Облік і аудит” / Ф.Ф. Бутинець, О.В. Олійник, М.М. Шмгун, С.М. Шулепова; 2-е вид. Док. І перероб. – Житомир: ЖІТІ, – 2001. – 576с.
4. Фаріон І.Д., Перезовова І.В. Організація обліку, контролю і аналізу: Навчальний посібник / за ред. Доктора економічних наук, професора І.Д.Фаріона. – Тернопіль: “Економічна думка”, – 2004. – 487с.

Озеран В.О., к.е.н., професор
Львівська комерційна академія

Озеран А.В., к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ В ТОРГІВЛІ

Після прийняття Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та запровадження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій [1], Інструкції про його застосування [2], Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку [3], направлених на виконання Програми реформування бухгалтерського обліку в Україні із застосуванням міжнародних стандартів були внесені суттєві зміни до побудови системи обліку та фінансової звітності господарюючих суб’єктів, які, в основному, виправдали себе. Але залишилося ряд проблемних питань, зокрема в торгівлі, які, на наш погляд, потребують вирішення.

Облік надходження товарів та їх реалізації є однією з основних ділянок бухгалтерського обліку торговельних підприємств, яка забезпечує контроль за реальністю таких показників основної діяльності, як обсяг реалізації (дохід) та фінансові результати. Крім того, облік надходження і реалізації товарно-матеріальних цінностей безпосередньо пов’язаний з правильним визначенням, обліком та сплатою до бюджету податку на додану вартість.

Значну увагу проблемі методології бухгалтерського обліку в торгівлі приділили ряд вітчизняних вчених та авторів, це: І.М. Павлюк [4], А.П. Гринько, Л.Н. Котенко, Л.Н. Янчева [5] та інші [6]. Особливої уваги заслуговують дослідження І.М. Павлюка, який підмітив і чітко сформулював окремі проблеми та вніс оригінальні пропозиції щодо їх вирішення.

У відповідності до Плану рахунків бухгалтерського обліку [1] та Інструкції до нього [2] облік наявності та руху товарів ведеться на рахунку 28 „Товари” за субрахунками 281-284. Поточний облік товарів в оптовій торгівлі може вестися за купівельними (без ПДВ) або продажними (оптово-відпускними) цінами, а на підприємствах роздрібною торгівлі, як правило, ведеться за продажними (роздрібними) цінами. Оцінка товарів за продажними цінами передбачає окремий облік торговельної націнки та визначення її середнього відсотка. Торговельне підприємство у залежності від конкретних умов діяльності саме визначає, які ціни застосовувати. Але, незалежно від того, за якими цінами обліковуються товари, у фінансовій звітності вони мають бути відображені за первісною вартістю (фактичною собівартістю).

У відповідності до п. 9 П(С)БО 9 „Запаси” [3] первісна вартість товарів включає у себе, крім витрат на їх закупівлю у постачальників, транспортно-заготівельні витрати та витрати на доведення товарів до придатного для реалізації стану. В Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку ми не знаходимо вказівки на якому рахунку повинні відображатися в бухгалтерському

обліку названі витрати та як має відображатися в синтетичному й аналітичному обліку собівартість реалізованих товарів. Проте, у додатку до П(С)БО 9 „Запаси” дається рекомендація щодо застосування окремого субрахунку 289 для обліку транспортно-заготівельних витрат підприємствами роздрібною торгівлі, які застосовують оцінку товарів за цінами продажу. Тут виникає запитання, а якщо оцінку товарів за цінами продажу застосовують підприємства оптової торгівлі чи заклади харчування? Певно у П(С)БО 9 „Запаси” цей момент можна було б передбачити. Крім того, останні зміни у План рахунків бухгалтерського обліку були внесені наказом Мінфіну 19 грудня 2006 року, а субрахунок 289 „Транспортно-заготівельні витрати” чомусь не введений. Звичайно, транспортно-заготівельні витрати можна обліковувати на окремому аналітичному рахунку до субрахунку 282 „Товари в торгівлі”, але якщо П(С)БО 9 рекомендує субрахунок 289, що є, на наш погляд, раціональним, то чому б даний субрахунок не передбачити в Плані рахунків бухгалтерського обліку?

Методика визначення фактичної собівартості товарів у торгівлі відрізняється, у деякій мірі, від способів, що застосовуються у промисловості. Так, у торгівлі не можна віднести до первісної чи купівельної вартості товарів витрати передбачені ПСБО 9 “Запаси”, які нараховуються або сплачуються за окремими первинними документами не в момент оприбуткування товарів, а в інший – раніше чи пізніше. Цей факт є вагомим аргументом на користь застосування субрахунку 289 „Транспортно-заготівельні витрати”.

Залишається відкритим питання щодо інших витрат, які безпосередньо пов’язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні до використання у запланованих цілях (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати на доопрацювання і підвищення якісно технічних характеристик запасів). На якому рахунку необхідно обліковувати ці витрати? Вони, начебто, не є транспортно-заготівельними витратами і момент їх виникнення може не співпадати з моментом оприбуткування товарів. Відповідно, їх не можна обліковувати ні на субрахунку 282, ні на субрахунку 289.

У Методичних рекомендаціях щодо формування складу витрат і порядку їх планування в торговельній діяльності [7, розділ 24] приведена номенклатура статей витрат на збут у складі якої є статті: „Витрати на зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів (продукції)” та „Витрати на транспортування”. Як бачимо, за змістом вони є подібними до транспортно-заготівельних витрат та інших витрат, які безпосередньо пов’язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні до використання у запланованих цілях. Якщо йти за названими Методичними рекомендаціями [7], то їх необхідно обліковувати на рахунку 93 „Витрати на збут”. Знову виникає проблемне питання щодо визначення первісної вартості запасів (товарів) у відповідності до п. 9 П(С)БО 9 „Запаси”. Все це свідчить про неузгодженість таких нормативних документів, як П(С)БО 9 „Запаси”, План рахунків бухгалтерського обліку, Інструкція про застосування плану рахунків, Методичні рекомендації щодо формування складу витрат і порядку їх планування в торговельній діяльності.

На наш погляд, транспортно-заготівельні витрати у торгівлі необхідно розмежовувати на: 1) транспортно-заготівельні витрати, що пов'язані з придбанням товарів у постачальника і доставкою їх до торговельного підприємства (п.9 П(С)БО 9 „Запаси”); 2) транспортно-експедиційні витрати, що пов'язані з переміщенням товарів усередині торговельного підприємства та реалізацією товарів (вони не мають ніякого відношення до формування первісної вартості товарів).

Відповідно, транспортно-заготівельні витрати обліковують на субрахунку 289 з подальшим щомісячним їх розподілом між вартістю залишку товарів на кінець звітної місяця і вартістю товарів, що вибули протягом місяця за середнім відсотком. Транспортно-експедиційні витрати за своїм економічним змістом є витратами періоду і повинні обліковуватися на рахунку 93 „Витрати на збут” та у повній сумі включатися до статті „Витрати на транспортування”.

Щодо інших витрат, пов'язаних з придбанням запасів (товарів) і доведенням їх до стану, в якому вони придатні до використання у запланованих цілях (передостанній абзац п. 9 П(С)БО 9 „Запаси”), то вони за економічним змістом повинні бути віднесені до статті „Витрати на зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів (продукції)” та обліковуватися, відповідно, на рахунку 93 „Витрати на збут”.

Ще однією проблемою обліку в торгівлі є, на наш погляд, невизначений до кінця економічний зміст поняття „Торгова націнка”, облік якої необхідно вести на однойменному контрактивному субрахунку 285. В Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку вказано, що цей субрахунок застосовують „...підприємства роздрібної торгівлі при веденні обліку товарів за продажними цінами...”, а сама торгова націнка являє собою „...різницю між покупною та продажною (роздрібною) вартістю товарів” [2, рахунок 28 „Товари”]. Знову ж таки виникає питання, а якщо товари за продажними цінами обліковують підприємства оптової торгівлі чи заклади харчування? Звичайно, вони теж повинні в обліку застосовувати субрахунок 285 „Торгова націнка”, але в Інструкції [2] треба було б про це сказати. Замість поняття „Торгова націнка”, або, поряд з ним, окремі автори вводять поняття „Товарна надбавка” [4] та „Торгова надбавка” [5], маючи при цьому на увазі, що у їх склад, крім торгової націнки, ще включають податковий кредит з ПДВ і податок на додану вартість з торгової націнки. Звідси, „Товарна надбавка” чи „Торгова надбавка” мають ширше значення, ніж „Торгова націнка”. Проф. Павлюк І.М. у зв'язку з цим пропонує для обліку товарних надбавок закріпити резервний рахунок 29 „Торговельна націнка” (Чому не торговельні надбавки?) з виділенням окремих субрахунків для обліку товарних надбавок в оптовій, роздрібній торгівлі та закладах харчування.

На наш погляд, різнобій у трактуванні одних і тих же понять у нормативних документах та окремими авторами, потребує додаткового дослідження даної проблеми з метою чіткого встановлення порядку визначення первісної вартості товарів у торгівлі, обліку транспортно-заготівельних та інших витрат, порядку формування та обліку торговельної націнки і, звичайно, в різних нормативних документах питання, що стосуються даної проблеми, повинні висвітлювати із застосуванням повних, зрозумілих та ідентичних понять.

Література:

1. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затв. Наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затв. Наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси”. Затв. Наказом Мінфіну України від 20.10.1999 р. № 246.
4. Павлюк І.М. Бухгалтерський облік основних господарських операцій в торгівлі: Навч. посібник – Івано-Франківськ: ІМЕ „Галицька академія”, 2005. – 392 с.
5. Котенко Л.Н. и др. Учет товарных операций на предприятиях торговли и питания / Котенко Л.Н., Гринько А.П., Янчева Л.Н. – Компас, 2001. – 180 с.
6. Енциклопедія господарських операцій. – Х.: Фактор, 2007. – 992 с.
7. Методичні рекомендації щодо формування складу витрат і порядку їх планування в торговельній діяльності. Затв. Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 22.05.2002 р. № 145.

Рудницький В.С., д.е.н., професор

Горшинський В.М.

Львівська комерційна академія

КЛАСИФІКАЦІЯ РІШЕНЬ В АУДИТОРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

В економічній літературі зустрічаються такі визначення терміну, «рішення»: це один із необхідних моментів вольового впливу, суть якого полягає у виборі мети дій і способів її виконання; це акт цілеспрямованої зміни ситуації, вирішення, формула дій, варіант впливу; це дія керівництва, що приводить до вирішення протиріч і зміни ситуації; це результат аналізу, прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування і вибору альтернативи із великої кількості варіантів досягнення конкретної мети; це процес цілеспрямованого перетворення вихідної інформації про стан і умови функціонування об'єкту в інформацію про найбільш раціональний шлях досягнення цим об'єктом бажаного стану в майбутньому; це вибір, що оснований на оцінці витрат, дій із сукупності альтернативних дій [7, с.22]; це “вибір альтернативи” [9, с.195].

Нами запропоноване таке визначення терміну „рішення” – це вибір альтернативного варіанта дій на основі збору, систематизації, аналізу, прогнозування, обробки інформації для досягнення бажаної мети.

За стадіями аудиту необхідно розрізняти рішення, прийняті на початковій, дослідній і завершальній стадіях (таблиця 1). Так, до рішень початкової стадії аудиту нами віднесено: рішення про співпрацю з потенційним клієнтом; оцінка

системи обліку і внутрішнього контролю; оцінка ризиків бізнесу та ризиків суттєвих виправлень; розробка плану і програми аудиту та ін. Рішеннями аудитора протягом дослідної стадії аудиту будуть: розробка сценаріїв перевірок господарських операцій; рішення щодо величин вибірок під час перевірки певних ділянок господарських операцій; рішення про застосування моделей контрольних моментів (анкет, тестів, технологічних карт); повторна оцінка ризиків суттєвих викривлень; розробка робочих документів аудитора та ін. На завершальній стадії аудитор приймає рішення про застосування моделей оцінки результатів, розробку аудиторського висновку, підготовку пропозицій і рекомендацій стосовно діяльності клієнта.

За відношенням до суб'єктів аудиту рішення поділяються на регламентовані, договірні і незалежні.

Регламентовані рішення в аудиті являють собою рішення, що регламентуються законодавчими та нормативно-правовими актами України. Договірні рішення погоджують з клієнтом до початку проведення аудиту, переважно, це рішення щодо організації перевірки та отримання інформації про реальний стан підприємства. Незалежні рішення приймаються аудитором без погодження з клієнтом, здебільшого це стосується засобів і прийомів перевірки діяльності замовника.

За видом аудиторського контролю рішення поділяють на ті, що прийняті внутрішнім аудитором, і ті, що прийняті зовнішнім аудитором.

Таблиця 1

Класифікація рішень в аудиторському процесі

№п/п	Ознаки класифікації	№п/п	Види рішень
1	2	3	4
1.	За стадіями аудиту	1.1. 1.2. 1.3.	Рішення початкової стадії Рішення дослідної стадії Рішення завершальної стадії
2.	Стосовно суб'єкта аудиту	2.1. 2.2. 2.3.	Регламентовані Договірні Незалежні
3.	За видом аудиту	3.1. 3.2.	Рішення, прийняті внутрішнім аудитором Рішення, прийняті зовнішнім аудитором
4.	За сферою охоплення завдань в аудиторському процесі	4.1. 4.2. 4.3.	Організаційні Основні Конкретні
5.	За періодом виконання аудиту	5.1. 5.2.	До складання річної звітності Після складання річної звітності
6.	За використанням систем імітаційного моделювання аудитором	6.1. 6.2.	З використанням сучасних технологій обробки даних Без використання сучасних технологій обробки даних

Між цими рішеннями є відмінність через значно ширші об'єкти внутрішнього аудиту і функціональні завдання, поставлені перед внутрішнім аудитором. Також впливає різниця у застосованій під час проведення аудиту інформації внутрішнім і зовнішнім аудитором.

За сферою охоплення завдань в аудиторському процесу рішення поділяють на організаційні, основні і конкретні. Організаційні рішення в аудиті стосуються усіх питань щодо організації аудиторського процесу. Основні рішення охоплюють усі проблемні аспекти щодо проведення аудиторської перевірки, а конкретні рішення аудитор приймає в разі виникнення проблемної ситуації в процесі здійснення своїх повноважень.

За періодом виконання аудиту виокремлюють рішення, прийняті до складання річної звітності підприємством-замовником і після складання річної звітності. Суть цього полягає в тому, що прийняття рішень аудитором до складання річної звітності клієнтом посилює його вплив на процес складання, внаслідок чого зменшується ймовірність виявлення помилок у цьому. А також створюється можливість врахувати та виправити помилки, виявлені в процесі аудиторської перевірки до складання балансу та інших форм звітності.

Рішення, які прийняті аудитором після складання річної звітності, носять дещо ретроспективний характер і не дають змогу використати згадані можливості.

За використанням систем імітаційного моделювання аудитором рішення поділяються на такі, що прийняті на основі даних, отриманих аудитором з використання систем імітаційного моделювання і на такі, що прийняті без використання систем імітаційного моделювання.

До сучасних систем імітаційного моделювання відносять: Process Charter–1.0.2. (компанія „Scitor”, Менло-Парк, Каліфорнія, США); Powersim–2.01 (компанія „Modell Data” AS, Берген, Норвегія); Ithink–3.0.61 (компанія „High Performance Systems”, Ганновер, Нью-Хемпшир, США); Extend+BPR–3.1 (компанія „Imagine That!”, Сан-Хосе, Каліфорнія, США); ReThink (фірма „Gensym”, Кембрідж, Массачусетс, США); Pilgrim (Росія). Використання систем імітаційного моделювання дозволяє аудиторам підвищити не тільки якість проведеної перевірки загалом, але і вийти на значно вищий рівень оперування даними для досягнення бажаної мети.

Окреслене нами коло класифікаційних ознак дозволяє не тільки визначити різновид рішення, що приймає аудитор в процесі перевірки, але і зрозуміти вагомість кожного рішення як зокрема, так і загалом під час аудиторської перевірки.

Література:

1. Андрушків Б.М., Кузьмін О.Є. Основи менеджменту.-Львів:Світ,1995.-296с.
2. Глущенко В.А., Глущенко И.И. Разработка управленческого решения. –Моск. Обл.: ТОО НПЦ ”Крылья”,1997.
3. Гріфін Р.В., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник Львів: БАК,2001.-624с.
4. Иваниенко В.В. Модели и методы принятия решений в анализе и аудите: Учебное пособие для студ. в.у.з./ Харьков. гос. екон. ун-т. – Харьков: ИНЖЕК, 2004. – 295 с.

5. Карданская Н.Л. Основы принятия управленческих решений: Учебн. Пособие.-М.: Русская Деловая Литература,1991. – 288с.
6. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: Учеб.пособие.-К.:МАУП,2000. – 256с.:ил
7. Лафта Дж.К. Управленческие решения: Учебное пособие.-М.:Центр экономики и маркетинга, 2002. – 304с.
8. Менеджмент: Учебное пособие / Автор-состав. Г.Б. Казначевская.- Ростов н/д.: Феникс,2000. – 352 с.
9. Мескон М. и др. Основы менеджмента. – М.: Дело ЛТД, 1994-702с.
10. Михайлов Я.В. Эффективный менеджмент.-М.,2001. – 370с.

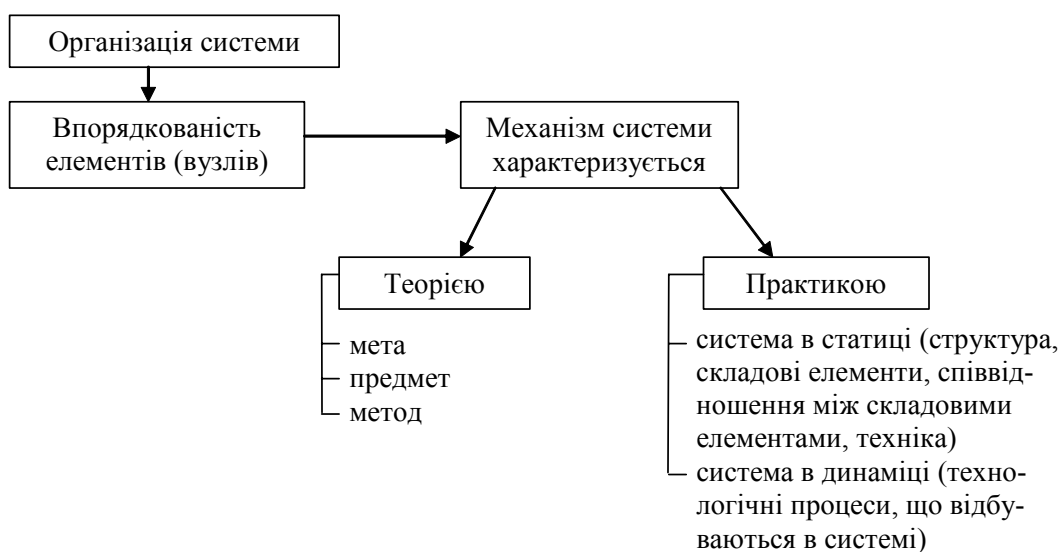
Фаріон І. Д. , д. е. н., професор
Тернопільський національний економічний університет

ЗМІСТ І ПЕРЕДУМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ

Управління – це цілеспрямований вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування.

Оскільки є потреба постійно вдосконалювати управління на основі впровадження досягнень науки, першочерговим стає завдання організації зазначених відносин, отже і бухгалтерського обліку, контролю й аналізу господарської діяльності як функцій управління.

Термін “організація” має різні смислові відтінки. У найзагальнішому вигляді – це впорядкування, налагодження певної системи. Організація передбачає досягнення та збереження стану певної та впорядкованості елементів (вузлів) системи в цілому, підтримання високоякісної її визначеності (рис. 1).

Рис. 1. Загальна модель організації системи

Основні вузли будь-якої системи становлять її механізм.

Механізм системи характеризується її теорією (визначення мети, предмета та методу) і практикою: система у статиці – її структурою, складовими елементами й співвідношеннями між ними, також техніка, система в динаміці – технологічними процесами, що в ній відбуваються.

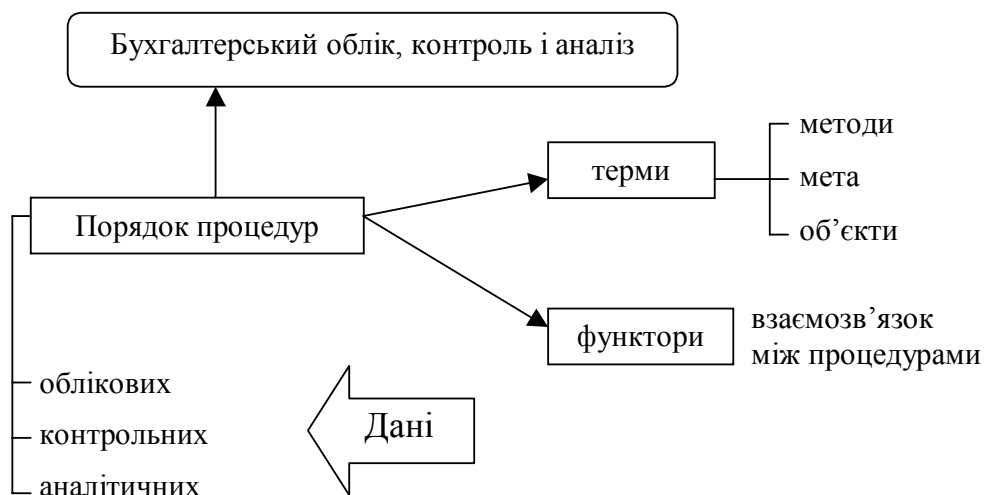
Отже, організація бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в широкому розумінні характеризується впорядкуванням усіх вузлів (елементів) системи бухгалтерського обліку, контролю й аналізу господарської діяльності. Така організація полягає в цілеспрямованому впорядкуванні й удосконаленні механізму, структури та процесів бухгалтерського обліку, контролю й аналізу як певних сукупностей.

Упорядкування частини вузлів (елементів) системи характеризує організацію у вузькому розумінні. З огляду на все викладене термін «організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу господарської діяльності» може означати або «організацію їх як системи» в широкому розумінні, або «організацію їх функціонування» (управління ними) в часі та просторі у вузькому.

Водночас бухгалтерський облік, контроль і аналіз з погляду організації їх функціонування – це не прості функції, не сума технічних прийомів, а об'єктивно зумовлений порядок облікових, контрольних та аналітичних процедур, що їх виконують із даними, для отримання необхідної інформації (рис. 2). Це порядок визначається термами і функторами.

Терми характеризують мету, об'єкти, методи порядку процедур.

Функтори – взаємозв'язок між термами.

Рис. 2. Організація функціонування бухгалтерського обліку, контролю та аналізу

Основою математичного опису бухгалтерського обліку, контролю та аналізу є балансний метод управління економікою (господарством) – так званий двоїстий (подвійний) метод.

Суть цього методу полягає в тому, щоб у масштабі відповідної господарської системи – підприємства, організації, компанії тощо – досягти;

1. взаємозв'язаного узгодження потреб і ресурсів;
2. взаємної координації дій різних господарських формувань.

Теоретичну основу балансового методу господарювання становлять пізнання та визначення найзагальніших економічних законів, що забезпечують розширене відтворення (виробництво, обмін, розподіл, споживання) суспільного продукту.

Із зростанням та ускладненням суспільного виробництва збільшується і кількість балансів щодо різних аспектів господарювання, тому виникає потреба погоджувати їх один з одним.

Господарювання – явище суспільного характеру, яке відзначається цілісністю на основі об'єднання двох його аспектів: продуктивних сил та виробничих відносин. тому кожна складова господарювання, якою б малою вона не була, не існує поза суспільним виробництвом і не може залишатися поза обліком, перевіркою та аналізом.

Отже, методологія бухгалтерського обліку, контролю й аналізу господарства, його діяльності має забезпечувати можливість визначення господарських факторів відповідно до потреб управління та з'ясування їх характеристик. Для цього потрібний такий опис господарських фактів (явищ і процесів) на основі балансового методу, при якому було б визначено місце кожного господарського факту – явища або процесу, що є результатом діяльності тієї чи іншої господарської системи.

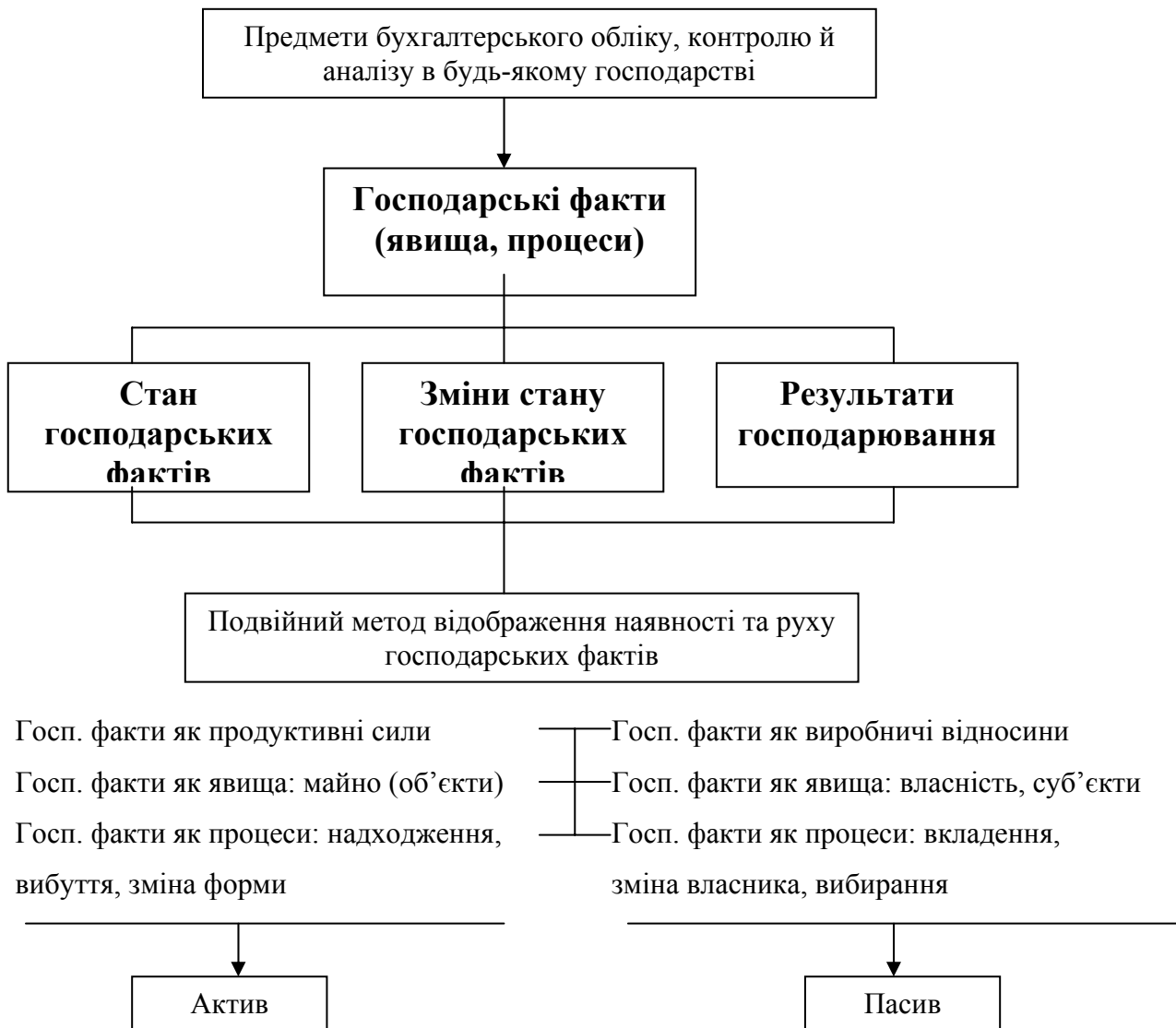
Таким чином, щоб здійснювати управління господарством, потрібно скласти чітке уявлення про характерні особливості процесу виробництва та виробничих відносин, з'ясувати внутрішню матеріальну структуру цього господарства.

Для того, щоб отримати двохаспектну структуру господарства на будь-яку дату, її слід зафіксувати, подати статично. Але водночас процес господарювання є динамічним. Щоб відстежувати зміни, які відбуваються в господарстві, процес господарювання слід подати в динаміці.

Зазначений підхід (тобто абстрагування) до бухгалтерського обліку, контролю й аналізу можна відобразити у вигляді у вигляді схеми (рис. 3).

Завдання організації бухгалтерського обліку, контролю й аналізу господарської діяльності визначаються економічною політикою держави. При цьому найважливішим є раціоналізація технології процесів обліку, контролю та аналізу, скорочення їх циклів, підвищення якості інформації, механізація, автоматизація, забезпечення ефективного використання результатів інформації, раціональна організація праці та постійне вдосконалення.

Організація бухгалтерського обліку, контролю й аналізу має бути такою, щоб забезпечити мінімальний шлях збирання та обробки інформації: мінімальну кількість операцій і документів, максимальну ефективність праці виконавців. Важливим завданням організації бухгалтерського обліку, контролю і аналізу є постійне вдосконалення та розвиток їх з урахуванням досягнень науки і практики.

Рис. 3. Змістова характеристика бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в управлінні господарством

Література:

3. Інструкція про безготівкові розрахунки в господарському обороті України, затверджена Постановою НБУ від 02.08.1996р. № 204.
4. Сопко В., Завгородній В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. –К.: КНЕУ, 2000. –260с.
5. Бутинець Ф.Ф., Олійник О.В., Шигун М.М., Шулепова С.М. Організація бухгалтерського обліку: Навчальний посібник для студентів вузів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”. – Житомир; ЖІТІ, 2001. –512с.
6. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: Навчально-практичний посібник / За ред. С.Ф.Голова. – Дніпропетровськ: ТОВ “Баланс-Клуб”. 2000. –768с.

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ЗАСЛІН ЙОГО ВУЛЬГАРИЗАЦІЇ

Аксіомою є те, що теорія будь-якої науки формується інтелектуалами. Інтелект же (з лат.) – здатність до мислення, особливо до його вищих теоретичних рівнів.

Аналізуючи рівень деяких, „наукових праць” з теорії бухгалтерського обліку радше можна говорити про антонімічність, котра витікає із радянського ставлення до інтелектуалізму як напряду, що відриває мислення від чуттєвого пізнання й практики.¹ Тому тривалий період ідеологія економічних наук ґрунтувалась на вульгаризації їхнього змісту: чого вартє, наприклад, твердження про відмінності т. зв. „соціалістичного способу” господарювання, від капіталістичного, нібито заміна органічної будови капіталу за відомою формулою $c + v + m$, причому не в бік збільшення v , зумовлює інший характер m – додаткової вартості.

Але вслід за цим почалось доведення мнених переваг соціалістичного обліку над капіталістичним, причому саме це було запорукою, визнання доробку вчених. Тому й не дивно, що такі інтелектуали як Н. Вейцман, І. Малишев, В. Макаров та ін. змушені були вишукувати псевдодокази цих переваг. Зараз же, поза тим, що надумані ідеологічні обмеження неактуальні, вульгаризація бухгалтерського обліку продовжується.

Прикладів предостатньо, хоча б, приміром, щодо теми т. зв. „управлінського” чи то пак навіть „стратегічного” обліку, де інтелектуальність викладу дійсно межує з надприродним розумінням, якому чужа будь-яка сенсильність.

Інколи, твердо запам’ятавши, теж аксіоматичне: критерій істини – практика, навіть наводяться посилання на якість віртуальні ознаки управлінського обліку на певних підприємствах, причому – о, диво! – чомусь надто віддалених від ареалу досліджень того чи іншого автора, що лише підтверджує намагання видати бажане за дійсне. Правда, говорити при цьому про інтелектуалізацію не доводиться, бо потуги в цьому плані здебільшого ґрунтуються на аргументах, які хоч і почерпнуті із праць учених-інтелектуалів, тим не менше є апокрифічними.

Приміром, зараз рідко-хто з авторів, котрі ще пробують препарувати заїжджену тему управлінського обліку витрат діяльності, обминає тлумачення псевдовідмінностей між їх синонімами, притримуючись думки, що це антоніми.

Витікають ці всі вправляння у винайденні дефініцій-неологізмів з того, що у російській мові є неспівзвучні слова „затрати”, „расходы”, „издержки”,

---

¹Словник іншомовних слів //За ред. чл. – кор. АН УРСР О. С. Мельничука. – К.: Гол. ред. укр. рад. енцикл. – 775 с. – С. 287.

причому останнє має дещо інший економічний зміст, ніж перших два, які теж тут синоніми.

Тому таким дослідникам варто мати на увазі, що в українській мові слово „витрати” синонімів має не менше: видатки, затрати, ба навіть розхід (розм.) обихідка (діал.), оплать (заст.).² Ото роздолля для майбутніх учених, які глянуть у словник української мови! Правда „издержки” перекладається з російської на українську як „витрати”.

Про яку інтелектуалізацію можна говорити, коли значна частина авторів має ембріональне уявлення про його сутність, сформоване за компілятивними підручниками з його теорії, де навіть метод викладено перевернуто. Приміром, глибокодумно обґрунтовують, що його складовою є „Баланс” ф. №1 та звітність, нібито перший не є складовою другої, замість розгляду балансового узагальнення, яке через співзвучність зі згаданою звітною формою видається таким інтелектуалом одним і тим же. Але, тим не менше, вже претендують на роль такого-собі мундіалю³, плутаючись, однак, у методиці послідовності ведення записів господарських операцій. Мовляв, доробок, такого-то вченого становить більше сотні публікацій, отже, є вже школа його фриктивно приголосного імені.⁴

Але дехто з претендентів на папаху інтелектуала, досягненням яких є хіба що некритичне безграмотне цитування загальновідомих публікацій, нерідко притягнутих „за вуха”, до того ж за ефектом „зіпсутого радіо”, коли цитати наводяться з „третьох” рук та комп’ютерним перекладом, не може освоїти навіть граматики, не кажучи вже про синтаксис і плутають імперативну форму дієслова з іменником, як-от „жаль”, пишучи словосполучення „на жаль” разом, хоч це не заважає їм тиражувати сумнівної вартості т. зв. „монографії”, де нічого нового читач не знаходить, хіба що втомливе багатослів’я з викладення давно відомого, до того ж із численними недоладностями щодо складання якихось міфічних інвентарних відомостей, де наявні в господарстві засоби групують в економічні однорідні групи, то віднесення вступного балансу до форм звітності, або ж узагалі абсурдного тлумачення послідовності облікових процедур, коли стверджують, що після складання Головної книги бухгалтерії США проводять записи у журнали.

Отже, є нагальна потреба перегляду критеріїв оцінки доробку авторів публікацій, приміром, уведенням обов’язкового рецензування у видавництвах та поміщення детальних зауважень рецензентів безпосередньо в підручниках чи посібниках, а не лише їхніх імен і титулів. Сподіваємось, хоч таким способом вдасться зупинити лавину самвидавних публікацій, які лише нівелюють бухгалтерський облік як науку, повернувши нинішній її вектор щодо інтелектуалізації з реверсного в аверсний напрям.

² Словник синонімів української мови: В 2 Т. – К.: Наукова думка, 2006. Т 1. – 1040 с.. – С. 222.

³ Мундудіале (з ісп.) – всевітній.

⁴ Знівельоване розуміння високого значення наукової школи стосовно бухгалтерського обліку можна помітити, взявши до уваги школу ядерної фізики, яку заснував у Харківському університеті Лев Ландау, котра зараз налічує 22 докторантів та 87 кандидатів наук, відзначена державними преміями 1971, 1979, 1993, 1996, 1999, 2002, 2005 років!

Alonzo Hudkins IV, CIA
Senior Lecturer, Ternopil National Economic University

SUCCESS IN BUSINESS AND SOCIETY FINDS ITS ROOTS IN EDUCATION

Our academic participants in this university conference serve two functions in society. First, they set the direction and new standards of knowledge in the industrial and professional arts of business. Second, they teach the future professionals and managers in business and government how to apply the specific tasks that will be necessary for the attainment of these standards. This conference paper will offer definitions and ideas in the sphere of auditing and accounting practices that hopefully will stimulate lively discussion and debate as to what the standards should be and how they should be taught in our university.

HOW TO PERFORM AN AUDIT

There are four stages to each audit. They are preliminary survey, fieldwork, reporting, and follow-up verification that prior audit recommendations have been implemented with successful results. The most important stage of the audit work is the preliminary survey. This audit activity starts the planning effort, which is based upon extensive background research, including observation of each type of routine transaction by tracking the transaction's source document from its beginning through its conclusion, and by watching the handling of the organization's property, and any permitted access to it. The preliminary survey work sets the strategy and direction for the rest of the audit activity.

The plan of the audit is called an audit program; its purpose is to establish the theme of the audit research and reporting. If this effort is superficial, or misdirected, then the auditor will risk wasting his time and increasing the cost of the audit activity on insignificant or useless reviews, while serious problems could remain overlooked. The worst mistake that an auditor can make would be to report that all is well when, in fact, property continues to be misappropriated without detection. One problem with public accounting education is that most practicing auditors lack investigative experience, management training, or bookkeeping practice. The substance of their training is often theoretical and abstract from real-world activity. They lack both confidence and the understanding of those inherent risks that only persons who do the accounting work and routines that are being audited could perceive. Being insecure and overwhelmed with the complexity of unknown financial environments, the public accountant often acts pretentiously, like a sophist who claims to possess authoritative knowledge in areas beyond his limited skills and training. Close inspection of most public accountants' work papers will reveal volumes of time consuming clerical tasks that provide little, if any, substance of knowledge about those inherent risks or their exploitation by unscrupulous employees of the audited organization.

During the preliminary survey stage of the audit the auditor will randomly draw a small sample of documents to examine, in order to establish an expected error rate.

The auditor will compare the actual error rate within the examined transactions and control practices that he has discovered in the small sample with previous audits' findings. He will then choose the larger of the error rates and use this variable in the statistical formula that will indicate the sample size of the universe that he must select during the field testing of those transactions and control procedures. During the later field work stage of the audit the auditor will select the larger sample size from the formula in order to avoid bias in his statistical sampling of the selected documents that are tested for compliance accuracy. If an error rate is found to be significantly greater than expected then the sample selection must be expanded.

A competent internal auditor should already know most of the problems that statistical sampling will uncover. His greater concern is in finding the truth of actual events through systematic scan-reading of the entire universe of documents, within reasonableness and practicability. He is looking for discovery of unknown problems that could be missed in more superficial public accounting audit methods. Both the public accountant and the internal auditor must be cognizant of the cost versus benefit of each audit activity. For example, it would make no sense to spend \$ 60,000 perfecting the appearance of audit work papers if the likelihood of court testimony is remote. Time spent beautifying audit work papers and cross-referencing minor disclosures of errors is time that is not spent on investigating transactions and events of greater importance. Some auditors, however, prefer to dress well than to be thorough in investigations of actual problems.

This paper will offer examples of each activity that a field auditor must do, but first, the difference between public accounting and internal auditing should be defined. The title Certified Public Accountant (CPA) describes the duty of this profession. The CPA is not a Certified Public Auditor. He lacks adequate familiarity about the audited organization's staff to be an auditor. Additionally, he is not certified at all, but is licensed by the government to give an opinion on the fair and accurate presentation of financial statements in compliance with legal and professional requirements of financial reporting and disclosure standards. His credentials begin and end there. The CPA is not a member of the management team, he is not an employee of the audited organization, he is not a crime investigator, nor does he have the training or experience to act as a management consultant. If the public accountant will confine his work to his specially trained skills of advising and examining the preparation and presentation of legal and public financial reports, then he will perform the tasks required of his profession with comprehensive accuracy. Any activity outside of this scope detracts his attention and focus from his licensed purpose. Accordingly, CPA's should be barred from performing the generalist activities of internal auditing or of management consulting. Public accounting firms will resist, because they will lose a substantial percentage of income that is gained by performing consulting work, which correctly opens suspicion of conflict of interest. Like the skilled heart surgeon, the CPA should refrain from performing the varied tasks of a general practitioner. He should limit his work to his narrow, but complex, field of knowledge and to do it well.

Internal auditors are communicators. Public accountants are examiners. The internal auditor must thoroughly know the internal interactions of the audited

organization and the open-loop external effects on the organization's growth and survival. An external auditor can not profitably or competently accomplish this role. The best he could achieve would be to pretentiously claim that he has done so—a very dangerous lie. Additionally, the public accountants' fees should be a fixed rate that is established by law and enforced by the courts. The CPA and management should not be allowed to negotiate a fee, nor should the CPA be permitted to receive indirect payments from the audited organization through consulting work or other means. Here again the public accounting firms will resist, as their lobbyist efforts before congresses and parliaments evidence. The licensed accountant can not be both a public servant and a profit-making commercial enterprise. The conflict of interest is obvious.

The internal auditor can not be wholly independent because of his position in the organization as a senior member of the management team, and he holds certain staff management duties and authority that require him to assess all aspects of the plans, operations, and handling of the physical resources of the audited organization. He makes recommendations in each sphere of management and is therefore not impartial in judging the results of his advice. He can interview virtually any employee of the organization and access any secured or open facility there, for the purpose of acting as a check and balance on the work of the line managers. He holds the duty and authority to critique the activities of his peers and higher officials within the management team. Additionally, he is free to discuss related activities with customers, government officers, union leaders, suppliers, and others, in order to appraise the internal and external influences that act upon the success of the audited organization. There are codes of ethics and laws of confidentiality that must be obeyed by both the CPA and the CIA (Certified Internal Auditor), but the internal auditor assumes greater latitude in his allowed communications. The internal auditors of governments possess even greater freedoms of disclosures, within legal guidelines.

Being a member of the management team, the internal auditor owes a subordinate loyalty only to the concept of senior management and not to a particular individual who holds a title of senior authority in the company, if that person commits a crime. Public accountants fail to appreciate the principle of saluting the uniform and not the man who wears it, which is the core cause of much confusion over codes of ethics because of public accounting interference in the profession of internal auditing.

The internal auditor is an investigator, an economist and a managerial accountant during the performance of his reviews. He must perform compliance audits with the applied skills of a legal specialist, especially if he is a government auditor. He must have extensive training and experience in general and personnel management, education and experience as a financial accountant and bookkeeper, and reasonable knowledge about the operations of each department of the organization in which he works. Additionally, he must have developed an authoritative knowledge of internal controls. The CPA evaluates internal accounting controls for the purpose of establishing the size of his random sample tests. The CIA evaluates all internal controls for the purpose of identifying weaknesses in the system and then recommending corrective action before they are exploited by any dishonest employees.

Within the internal accounting office of many organizations, the financial accountants and managerial accountants disagree as to what data should be collected and categorized in the computer programs of the organization's accounting system. The financial accountants prefer that the recording be limited to that information that is required in financial statement reporting, whereas the managerial accountants demand a greater detail of cost and production data that will assist management analysis of internal daily operations and decision making. The CPA's are by professional training financial accountants and they are less likely to devote time and economic resources toward managerial accounting analysis and auditing of operations than a CIA would pursue. The choice of hiring an audit director who has CPA credentials versus one who holds a CIA certification will effect the expansion or limitation of audit attention toward those activities that do not directly relate to the verification of financial statement record keeping and preparation.

The internal auditor is an expert in the organization's system of internal controls that protect the organization's property and further the likely optimization of profits. Since these goals are not incorporated within the training and duties of writing audit opinions as to the fairness and accuracy of financial statement reporting, public accountants tend to avoid, and even obstruct, the internal auditing and accounting work that considers productivity and asset protection. For this reason, public accountants should be barred from internal audit practice and financial accountants should not hold higher authority within the organization over managerial accountants. The two functions serve different and equally important objectives and thus should be separated. A public accountant should not practice internal auditing any more than a heart surgeon should practice the daily routines of family medicine. Both are doctors, but with different skills and expertise. The same analogy is true between public accountants and internal auditors. They practice different professions that only overlap at certain tangent activities.

Within the internal accounting office of the organization, the accountants perform daily routines. They depend upon the public accounting firms to research and guide them as to the legal and professional changes in the rules and standards of financial statement presentation, which can be very complex for the multinational enterprises during the current transitions into the new world of globalization. No one person can be expert in these issues if his time is also divided into the verification of economy, efficiency and effectiveness of management policies and procedures of the organization, the protection of assets, or the exposing of frauds, embezzlements or other criminal activity within the organizational structure that often take years to resolve. Nor can a financial statement specialist divert his attention to the analysis and review of workers' activities that are required for compliance and successful result of management's policies, plans and procedures. It is impossible for anyone to perform all of these duties. A public accountant who tries to wear all of these hats cannot truthfully claim that he understands the detail and facts within the financial statements over which he has given an audit opinion.

The university faculty must consider these problems and should make recommendations to legislators and the business community that will improve the auditing and accounting practices, procedures, standards and codes of ethics.

Additionally, the universities should divide their programs and staffing of teachers and professors in such a way that each may specialize in a certain sphere of business training and research. They must constantly review what they are teaching and decide if it is the information that today's bookkeepers, accountants and auditors need to know. As with accounting and auditing, it is counterproductive to spread the work of the teacher too thin. Some professors should concentrate on research while others should devote most of their activities to teaching. Although this is truer with scientific fields of learning, it also holds some importance in business education. The men and women of academic letters are trainers of professionals in both thinking and methodologies of practical knowledge, and they are the direction setters and guardians of standards in the professions that they have mastered. If there is a failure in business and society, its roots can be found in education. As Plato wrote, philosophers must return into the cave of darkness and lead the way into the daylight of truth and knowledge. They are the leaders, not merely the observers.

- Now that the definitions and duties of auditors and public accountants have been explained, the steps of performing an internal audit can be better appreciated. The practical part of the university audit course should require the students to prepare each of the following documents:
  1. Entrance Conference Letter (Engagement Letter).
  2. Auditor's internal control questionnaire (additionally, the students will practice holding an entrance conference meeting and interviews with an assigned manager of the audited department in simulated training).
  3. Formal and Informal Flowcharts.
  4. Positive and Negative Confirmation Letters.
  5. Audit Program, and Annual Audit Plan.
  6. Audit sample selection work papers, field testing work papers, and the cross-referencing of the audit work papers.
  7. Internal Audit Memorandum (IAM) of an audit finding, and the audit report.
  8. Simulated pre-exit and exit conference meetings, with critique of the results.

OTHER COURSES THAT AUDITORS AND ACCOUNTANTS SHOULD STUDY

The students of accounting, auditing and financial management should also take at least 24 credit hours of accounting courses (8 courses) which are modular and sequenced according to their complexity. The first year's courses should be Business Accounting I and II. The first course teaches the basics of journalizing, posting and financial statement preparation. The second course teaches the students to control and record inventories, fixed assets, payrolls, and other organizational activities, and to perform ratio analysis and breakeven analysis. The second year courses in accounting will teach corporate accounting, managerial accounting and cost accounting; these three fields of accounting should be taught in at least three different courses. The fourth year students should study advanced accounting (branch accounting, mergers, and fund accounting). The students should also study auditing, international auditing, and international accounting standards and practice during their fourth year.

One hopes that this paper has provided some food for thought as to the university's roll in preparing present and future auditors and public accountants for the financial reporting and internal control challenges of this rapidly changing transition from domestic economies into the international trading environments through the movement toward globalization.

Natalie M. Strouse

Assistant Professor of accounting, Notre Dame College of Ohio, USA

Melnyk N.G.

Docent, Ternopil National Economic University

ACCOUNTING SCANDALS AND CORPORATE GOVERNANCE

Corporate governance has many definitions. Simply stated, it is the way a firm governs itself, as executed by the board of directors. Corporate governance has been defined as a process carried out by the board of directors to provide direction and oversight on behalf of all the company's stakeholders – owners, suppliers, and customers. The term has also been defined as a set of relation-ships between the board of directors, management, shareholders, auditors, and any others with a stake in the company. Corporate governance is not a new concept – corporations have been governing themselves for years. However, recent scandals have brought the topic to the attention of the media, government officials, and general public.

Some examples of the business scandals are shown in table 1.

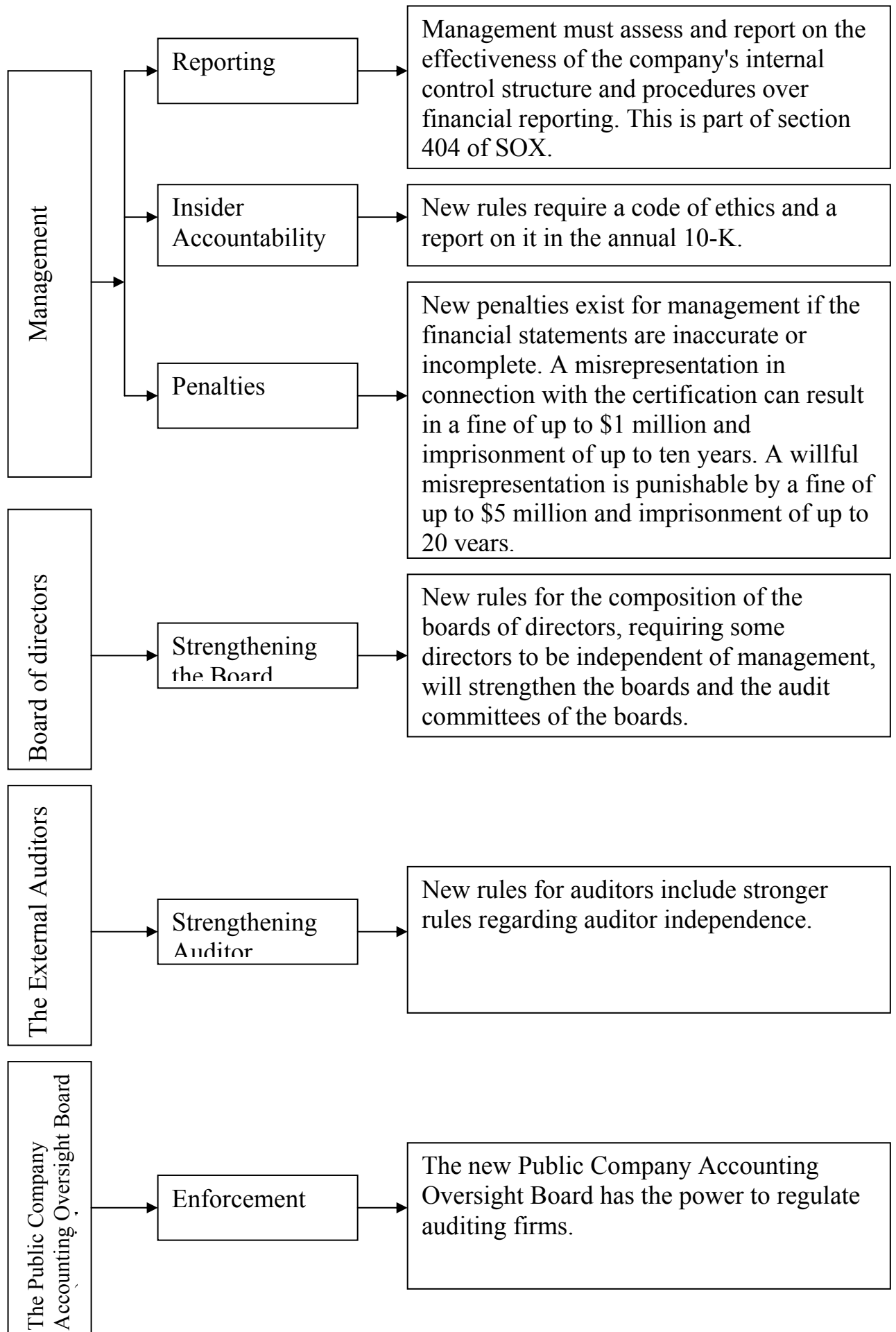
Table 1

Examples of business failures (2001-2006)

Company	What happened?	The Outcome of the Trials
1	2	3
Enron, an energy company	Filed for bankruptcy protection in December 2001. At the time, Enron was the seventh largest company in the United States based on revenue	Guilty: Andrew Fastow, the former CFO, was sentenced to 10 years in prison in 2004 after pleading guilty to securities and wire fraud. Kenneth Lay (pictured here), former CEO, is scheduled to go on trial for fraud in 2006
Adelphia, a cable company	Filed for bankruptcy protection in June 2002. At the time, Adelphia was the sixth largest cable company in the United States. John Rigas, founder and CEO, charged with conspiracy, bank fraud, and securities fraud in July 2004	Guilty: John Rigas, founder, and Timothy Rigas, the former CFO, were found guilty in July 2004 of taking more than \$2 billion from the company for their own personal use and lying to the public about Adelphia's financial condition. John Rigas was sentenced to 15 years and Timothy Rigas was sentenced to 20 years in prison

1	2	3
Arthur Andersen, an accounting firm	One of the five largest accounting firms in the world, Andersen surrendered its state licenses in August 2002 to practice before the SEC. Andersen served as the auditors of Enron and WorldCom	Guilty Verdict Overturned: Andersen was initially found guilty in 2004 of obstructing justice in the Enron case. This marked the end of one of the five largest accounting firms in the world, which had been founded in 1914 and employed nearly 28,000 people at the time of its demise. In 2005, the Supreme Court overturned Andersen's conviction. Although the ruling came too late to save Andersen, it restored some respect for the accounting firm that was once considered the best in the world
WorldCom, a telecommunications company	Filed for bankruptcy protection July 2002 after disclosing it overstated profits by \$3.8 billion.	Guilty: CEO Bernard Ebbers, a former milkman who became the CEO of WorldCom, was convicted in March 2005 on all nine counts for his role in an \$11 billion accounting scandal – the largest in U.S. history. Ebbers sentenced to 25 years in prison in July 2005.
TVco, a developer of electronics, fire and security products, healthcare products, and plastic and engineering products	Executives Dennis Kozlowski and Mark Swartz indicted in September 2002 for allegedly stealing more than \$600 million from the firm	Guilty: Kozlowski and Swartz were convicted in June 2005, and each was sentenced to 25 years in prison.
Computer Associates, a computer company	Former chief executive Sanjay Kumar indicted in April 2004 for fraudulent accounting of over \$2 billion and obstruction of justice.	Kumar pleaded not guilty to all charges, and no trial date had been set at the time of this writing.

Accounting scandals and the resulting business failures are not a modern-day phenomenon. One of the biggest business failures in history occurred in 1931, when Insull Utility Investment collapsed under the weight of a complex corporate structure held together by creative accounting. At the time, the press dubbed Insull the biggest

Illustration 1. Key provisions of the Sarbanes-Oxley Act of 2002

business failure in the history of the world. Fast forward to 2001 – the collapse of one of the world’s largest energy companies, Enron – and to 2002 – the bankruptcy of WorldCom. These failures are huge and have had an enormous impact on our economy and the employees of the companies, but failures are not new. However, there are lessons to be learned from them.

What have we learned from the business failures of the last decade? Here’s just a sampling.

1. Some corporate executives will do almost anything to meet earnings expectations and keep the firm’s stock price stable or rising. Often, the goal is one of personal enrichment through the executives’ exercise of options and the sale of company stock.

2. The ethical climate in a firm is set by top management. Chief executive officers and chief financial officers must establish and demand the integrity of the firm’s disclosures – both financial and nonfinancial.

3. Auditors and their clients can get too close. An auditor’s independence is necessary condition for a meaningful audit, and auditing firms need to take a close look at the relationship(s) between a firm and its external auditors.

4. Application of GAAP is subject to significant management discretion, and firms must make their earnings more transparent.

5. No matter how good or how effective the accounting principles are, there is no way for accounting standards to stop fraud. Auditors and the SEC, however, may be able to make some progress in reducing fraud.

6. Financial statements are only part of the information investors need to evaluate a company’s past, present, and future. Over-reliance on a single amount – earnings per share – can be a disaster.

As they did in the 1930s with the passage of the Securities Acts of 1933 and 1934, Congress responded to the corporate failures that came to light in the early 2000s with a new law – The Sarbanes-Oxley Act of 2002 (SOX). As business becomes increasingly global, the corporate governance of all countries will be important to investors.

Illustration 1 summarizes the key provisions of the SOX.

No one will be able to navigate successfully in the business world without some knowledge of the Sarbanes-Oxley Act of 2002. All publicly traded companies and any international companies that trade on U.S. stock exchanges must comply with this law.

The SOX changes the way corporations govern themselves in the United States. Most experts agree that the most important factor in good corporate governance is an ethical climate, which top management sets.

Literature

1. Jane L. Reimers Financial Accounting. – Prentice Hall, Pearson Education International, New Jersey, USA. – 2006.
2. Financial Accounting: The Impact on Decision Makers, 5th edition /Gary A. Porter, Curtis L. Norton. – Thomson Higher Education, USA. – 2006.
3. OECD Principles of Corporate Governance // www.oecd.org

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ НАКОПИЧЕНОЇ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В обліковій базі даних інтегрованої інформаційної системи нагромаджується величезний об'єм інформації. Вирішення задач їх обробки (аналізу, аудиту) можна здійснювати, використовуючи стандартний апарат запитів до баз даних, а окрім того застосувати методи інтелектуального аналізу даних. Такі технології дають змогу відслідковувати закономірності руху коштів, матеріалів. Наприклад, можна отримати загальний список замовників-боржників, але використання новітніх технологій дозволяє отримати їх аналіз за регіонами, сезонністю заборгованості, розміром підприємств та ін.

Виділяють три основні технології підтримки прийняття управлінських рішень на основі накопиченої інформації:

- технології, орієнтовані на оперативну (транзакційну) обробку даних, які реалізовані в більшості транзакційних систем (OLTP). Сфера дії таких технологій – область даних, що деталізуються;
- технології OLAP (On-line Analytical Processing – інтерактивна аналітична обробка даних), орієнтовані на область агрегованих показників;
- технології інтелектуальної обробки даних, орієнтовані на область закономірностей. *Інтелектуальна обробка* проводиться методами інтелектуального аналізу даних (ІАД, в західній літературі – Data Mining (DMg)). За допомогою цих технологій розв'язуються задачі пошуку функціональних і логічних закономірностей в накопиченій інформації, пояснення аномалій в даних.

Технології OLTP (On-line Transaction Processing) – технології, орієнтовані на оперативну (транзакційну) обробку даних, – характерні для класичних реляційних СУБД. Дані OLTP-систем організовані у вигляді оперативної бази даних, для яких характерні на ступні ознаки:

- дані підібрані відповідно до конкретного програмного забезпечення;
- дані організовано відповідно до процесів (виписування рахунків, вивантаження даних тощо);
- оперативний характер даних – істинність даних гарантована тільки момент читання, оскільки в наступну мить вони вже можуть бути змінені в результаті чергової транзакції;
- розробникам необхідно враховувати такі факти як боротьба з взаємним блокуванням процесів, зберігання цілісності даних;
- в OLTP-системах взагалі немає підсумкових даних. Усі агреговані показники підраховуються заново на певну дату.

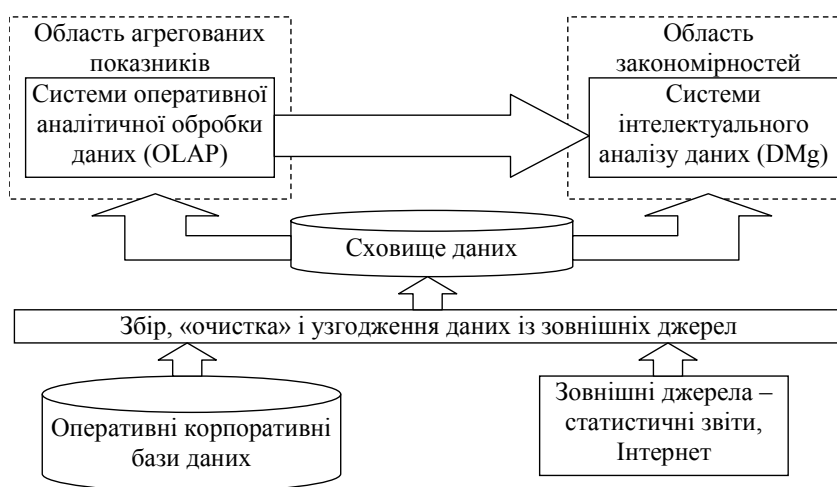
Таким чином оперативні дані мало придатні для безпосереднього складного аналізу. Системи OLTP призначені для оперативної обробки даних,

тому вони не пристосовані для зберігання інформації за тривалий (більше декілька місяців) період. Це спонукало до створення технологій, орієнтованих на завдання аналізу і прийняття рішень.

Технологія комплексного багатовимірного аналізу даних отримала назву OLAP (On-line Analytical Processing). Концепцію OLAP сформулював і описав у 1993 р. Е.Ф. Кодд, відомий дослідник баз даних і автор реляційної моделі. Технології OLAP засновані на понятті сховище даних (Data Warehouse – DW), яке визначене родоначальником цього напрямку Білом Інмоном (W. Inmon) як „предметно-орієнтоване, інтегроване, підтримуюче хронологію зібрання даних для підтримки процесу прийняття управлінських рішень”.

Дані в сховище надходять з оперативних систем (OLTP-систем), із зовнішніх джерел, наприклад статистичних звітів, „викачаних” з Інтернету прайс-листів інших компаній і т.п. Оперативні корпоративні дані, а також дані з різних зовнішніх джерел, де вони можуть мати різні імена, атрибути, одиниці виміру і способи кодування. Після цього дані „очищаються” від індивідуальних ознак (тобто приводяться до єдиного вигляду), потрібною мірою агрегуються (тобто обчислюються сумарні показники) і завантажуються у сховище даних у вигляді „історичних пластів”, кожен з яких належить до конкретного періоду часу (рис. 1). У результаті записи у таблицях сховища даних ніколи не змінюються являючи собою знімки даних, зроблені у визначені відрізки часу.

Рис. 1. Структура корпоративної інформаційно-аналітичної системи

OLAP технології здійснюють аналіз об’єкту „в історичній ретроспективі”. За рахунок того, що у сховищах даних крім детальних даних зберігаються також підсумкові показники (агреговані показники, агрегати), швидкість їх обробки значно зростає.

Засоби OLAP забезпечують швидкий доступ до будь-якої інформації, що міститься в сховищі даних (DW), і її оперативну аналітичну обробку. Основу інструментальних OLAP-засобів складає мова запитів SQL (Structured Query Language) скороченого або розширеного типу.

У ході OLAP-процедур витягання інформації зі сховища даних супроводжується обробкою її за нескладними алгоритмами. Наприклад,

проводиться підбиття підсумків, визначення відсотків від заданих величин, розрахунок відносних показників, обчислення величин із заданими коефіцієнтами й інші дії над даними з різним ступенем деталізації. Аналіз проводиться з даними, представленими у вигляді електронних таблиць, над якими надається можливість оперативно виконувати складніші обчислення. При цьому вирішують різноманітні аналітичні задачі.

Прикладом задачі OLAP-аналізу у виробничій сфері може бути визначення сумарних витрат на виробництво всього асортименту продукції підприємства протягом заданого періоду. Подальші етапи аналізу можуть бути пов'язані з деталізацією сумарних витрат по кожному виробу за більш короткі проміжки часу, потім можна виявити найбільш витратні процеси, місця їх виникнення. В збутовій сфері можна вивчати об'єми продажів, їх динаміку, прив'язку до регіонів і т.п.

Інтелектуальна обробка проводиться методами інтелектуального аналізу даних (ІАД, в західній літературі – Data Mining (DMg)). Data Mining перекладається як добування даних, „знаходження знань у базах даних”, „інтелектуальний аналіз даних”. Основна мета Data Mining полягає у виявленні прихованих правил і закономірностей у великих масивах даних.

Інтелектуальний аналіз даних (DMg) – це процес підтримки прийняття рішень, заснований на пошуку в даних прихованих закономірностей (шаблонів інформації). Більшість методів ІАД була спочатку розроблена в рамках теорії штучного інтелекту в 70-80-х рр. ХХ ст. Вони набули поширення тільки останніми роками як надбудова над сховищами даних (DW).

„Сировиною” для DMg можуть бути:

– плоскі таблиці оперативних баз даних. Саме з них і починалася історія DMg;

– дані, одержані після обробки за допомогою OLAP-технологій. У багатьох випадках їх використання є більш ефективним.

Data Mining є практично надбудовою над OLAP-системою. Якщо у межах технології OLAP основний тягар аналізу лягає на плечі людини, то використання Data Mining перекладає тягар формулювання гіпотез і виявлення незвичних шаблонів на комп'ютер.

Задачі DMg класифікуються перш за все за типами інформації, що витягується, тобто за видами знайдених закономірностей. Виділяють наступні п'ять видів задач:

1. *Класифікація* дозволяє виявити ознаки, що характеризують однотипні групи об'єктів (класи), для того, щоб за відомими значеннями цих характеристик можна було віднести новий об'єкт до того або іншого класу. Передбачається, що характеристики класів відомі наперед (до аналізу). Як методи рішення задачі класифікації застосовують алгоритм найближчого сусіда (Nearest Neighbor), індукцію дерев рішень, „навчені вчителем” нейронні мережі.
2. *Кластеризація* – розповсюдження ідеї класифікації на складніший випадок, коли самі класи не призначені. В результаті виконання процедури кластеризації початкові дані розбиваються на однорідні групи (кластери).

Це дозволяє підприємству виробити по відношенню до кожної з груп (наприклад, до груп покупців) певну політику. Задача кластеризації значно складніша за задачу класифікації. У даний час найбільш часто задачі кластеризації вирішуються методом „навчання без вчителя” спеціального виду нейронних мереж.

3. *Виявлення асоціацій.* Асоціація – закономірність в даних, що фіксує настання двох (або більш) одночасних подій. Типовий приклад асоціації досліджується в задачі визначення пар одночасно придбаних продуктів (телевізори і відеомагнітофони, зубні пасти і зубні щітки і т.д.).
4. *Виявлення послідовностей.* Послідовність – закономірність в даних, що фіксує настання подій не одночасно, а з деяким певним розривом в часі (асоціація є окремий випадок послідовності з нульовим тимчасовим лагом). Так, наприклад, якщо відеомагнітофон не був куплений разом з телевізором, то протягом місяця після покупки нового телевізора покупка відеомагнітофона проводиться в 51% випадків.
5. *Прогнозування* – формалізована процедура прогнозу, яка на основі дослідження поточних і минулих даних дозволяє оцінити майбутні значення числових показників.

Засоби інтелектуального аналізу входять до складу найрозвиненіших ІАС, тому у зв'язку з складністю виконуваних задач інтелектуальний аналіз частіше реалізується автономними програмними системами.

Література:

1. Бочаров Е.П., Колдина А.И. Интегрированные корпоративные информационные системы: Принципы построения. Лабораторный практикум на базе системы „Галактика”: Учеб пособие. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 288 с.
2. Татарчук М.І. Корпоративні інформаційні системи: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2005. – 291 с.
3. Федорова Г.В. Информационные технологии бухгалтерского учета, анализа и аудита: Учеб. Пособие/ 2-е изд., стер. – М.: Изд-во Омега-Л, 2006. – 304 с.

Андрусак Л.В., старший викладач
Стемковська І.В., асистент
Бережанський агротехнічний інститут

КОМП'ЮТЕРНІ СИСТЕМИ ОБЛІКУ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ

Точність і оперативність подання економічної інформації є вирішальними факторами успішного розвитку підприємства та економіки країни в цілому. Розвиток комп'ютерних технологій вносить зміни в усі ланки життя, які впливають як на загальну організацію обліку, так і в його систему, що призвело до виникнення комп'ютерної системи обліку. При всій різноманітності наявних

на ринку бухгалтерських програм, користувачу комп'ютерних систем потрібно зробити правильний вибір, виходячи з конкретних потреб та можливостей програмного забезпечення.

Дослідження питань комп'ютерних систем бухгалтерського обліку (КСБО), ефективність їх впровадження на підприємстві знайшли своє відображення у працях таких науковців, як Ф.Ф. Бутинець, С.В. Іваненков, Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук, В.М. Антонова, Г.К. Яловий, М.С. Васьковська, В.Ф. Ситник, В.Д. Шквір та ін..

Застосування ЕОМ дозволило автоматизувати робоче місце бухгалтера і підняти на новий рівень процес реєстрації господарських операцій. Обліковий працівник працюючи на комп'ютері в діючому режимі, використовує зворотній зв'язок в процесі обробки інформації і отримання відповідних вихідних документів. Комп'ютерна система обліку оперативно відображає основні процеси, які пов'язані з отриманням різних зведених показників, що характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства.

На підприємствах розгляд облікових завдань може відбувався не лише в руслі комплексної проблеми інформаційного забезпечення менеджменту, а здійснюватись в рамках єдиної комп'ютерної системи управління підприємством та бізнес-процесами.

Комп'ютерна система обліку – це вдале поєднання професійних якостей і функцій користувача з інтелектуальними можливостями комп'ютерів, які дають можливість отримати необхідну для управління і оперативного контролю інформацію.

Такі системи характеризуються повною автоматизацією обробки і систематизації облікової інформації. При цьому будь-які дані відображаються в обліку одразу після їх введення в інформаційну базу даних.

Основні принципи комп'ютерної системи обліку:

- Комп'ютер з допоміжного засобу стає визначальним фактором організації праці бухгалтера;
- розподілена обробка облікових даних;
- комп'ютеризація охоплює всі етапи обробки облікової інформації: збір первинної інформації, накопичення та обробку даних, формування звітності;
- можливість організації безпаперового накопичення первинних облікових даних і передачі їх по дистанційних каналах з наступним;
- забезпечення збереження, виявлення і недопущення несанкціонованого доступу до облікової інформації, що зберігається на магнітних носіях;
- отримання інформації за запитом в будь-який момент часу;
- можливість моделювання у процесі аналізу господарських операцій;
- створення об'єктивних умов, які виключають дублювання показників обліку, шляхом формування єдиного підходу до оцінки значимості інформаційної системи на всіх рівнях прийняття управлінських рішень.

Створення комп'ютерних систем обліку повинно базуватися на принципах економічної доцільності, гнучкості, сумісності, універсальності, захисту і безпеки даних.

При налагодженні та функціонуванні комп'ютерних систем, частина облікової інформації стає доступною для сторонніх осіб. Тому слід за допомогою особливих внутрішніх положень (наказів, інструкцій) обмежити доступ сторонніх осіб до інформації, яка є комерційною таємницею підприємства, а також встановити або передбачити механізм перевірки звітної інформації, що виходить за межі підприємства.

Крім застосування засобів захисту, що вбудовуються в програмне забезпечення (паролі, шифрування даних), також необхідно впровадити низку організаційних та адміністративних заходів. Служба безпеки підприємства повинна стежити за можливістю акустичного прослуховування приміщення бухгалтерії, відсутністю підслуховуючих пристроїв у комп'ютерах, комп'ютерних мережах, телефонах, копіювальній техніці.

Створення КСБО на підприємстві складається з трьох основних етапів:

- вивчення особливостей господарської діяльності підприємства;
- проектування системи і узгодження проекту;
- впровадження та удосконалення системи.

В умовах значних фінансових витрат перед багатьма підприємствами постає питання про доцільність (ефективність) переходу електронну систему обліку. Проте, використання комп'ютерних технологій дозволяє вирішити більшість проблем організації обліку, збільшити рівень аналітичних розрахунків за рахунок розширення можливостей аналітичного обліку. Головною перевагою використання комп'ютерних технологій є значне зменшення рівня трудомісткості праці бухгалтера, враховуючи те, що частка суто технічних операцій в обліковому процесі при ручній праці досягає 80%. Впровадження комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на підприємствах дає певний економічний ефект.

Передумовою якого є:

- наскрізне і вчасне оперативно-виробниче планування та облік виробництва,
- зниження рівня запасів на складах,
- уникнення не облікованих недостач,
- зниження необґрунтованої видачі матеріалів у цехи,
- зниження витрат допоміжних матеріалів,
- зниження собівартості продукції за рахунок скорочення цехових та загальногосподарських витрат,
- зниження дебіторської заборгованості за рахунок її всебічного, персоніфікованого контролю,
- уникнення необґрунтованих знижок при відвантаженні товару.

Застосування комп'ютерних технологій в обліку значно підвищує продуктивність праці бухгалтерів. Але при організації бухгалтерського обліку на конкретному підприємстві постає питання про доцільність створення на підприємстві КСБО, оскільки вибір способу обробки облікової інформації є ключовим в організації обліку, яка повинна відповідати особливостям конкретного підприємства, його цілям та інтересам, а також сприяти планомірному та раціональному веденню господарства.

Основні переваги КСБО проявляються не в зменшенні витрат на виконання облікових робіт, а в зменшенні трудомісткості та в скороченні часу на виконання одиниці облікових робіт, тобто опосередкованій економічній ефективності. Впровадження КСБО є, як правило, ефективним, причому опосередкована економічна ефективність є значно помітнішою ніж пряма економічна ефективність, тобто зменшення трудомісткості праці виявляється більш вагомим, ніж зменшення грошових витрат.

Проте необхідно зауважити, що необґрунтоване впровадження КСБО може виявитися не лише малоефективним, а навіть збитковим. Причинами цього може стати неправильно підібраний склад апаратного та програмного забезпечення, а також неправильно сформована структура облікового апарату. Тому, перш за все, кожному підприємству потрібно визначити структуру КСБО та послідовність її впровадження в практику роботи облікової служби.

Література:

1. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. – К.: Знання – Прес, 2003. – 349 с.
2. Камінська Т. Г. Облік розрахункових операцій у конфігурації для сільськогосподарських підприємств програми “1С: Підприємство 7.7. Бухгалтерський учет для України” // Економіка АПК. – № 3 .- 2007.- С. 85.
3. Ніколашин А. О. Розрахунок економічної ефективності використання бухгалтерської комп'ютерної системи в сільськогосподарських підприємствах // Облік і фінанси АПК. – № 8 – 2005. – С. 47.
4. Редько Н. С., Редько М. М. Інформаційні системи і технології в обліку. Навчально – методичний посібник. – НМЦ. – 2003. – 204 с.
5. Ткаченко Н. М., В.В. Квачан Автоматизація бухгалтерського та податкового обліку // Облік і фінанси АПК. – № 4 – 2006. – С. 112.

Бабій Л. І., здобувач

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПРИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Інформаційні системи обліку постійно вдосконалюються протягом їх історичного становлення й розвитку. Вони змінювалися разом з розвитком телекомунікаційних технологій, програмних і технічних засобів оброблення інформації, методів і засобів обробки даних, концепцій проектування інформаційних систем.

Зараз в Україні існує велика кількість різноманітних програмних засобів автоматизації обліку – від засобів автоматизації локальних задач до повнофункціональних у складі 1С Підприємство. Існує залежність між масштабом підприємства та типом застосовуваних у комп'ютерних системах обліку інформаційних технологій, яка обумовлена як потребами в

інформаційних технологіях для реалізації функцій інформаційних систем обліку, так і можливим рівнем витрат на їх створення та супроводження.

Програмні продукти для системи обліку відрізняються за ступенями свободи. Так, в одних програмних продуктах допускається вибір компонентів інформаційних технологій – наприклад, системи управління базами даних, архітектури мережі, інструментальних засобів проектування, в інших – технічні та програмні рішення замкнуті й не підлягають модифікації. Тенденції розвитку інформаційних технологій узагалі свідчать про те, що найбільш поширеними є ІС, орієнтовані на багатоплатформність, які допускають заміну компонентів базового й загального програмного забезпечення.

Автор досліджує можливості різноманітних програмних продуктів відображення у системі обліку зовнішньоекономічних операцій.

Аналіз свідчить про те, що облік операцій з експорту та імпорту товарів в програмних продуктах не виокремлено в окремі модулі, тому ці задачі є складовою інших автоматизованих задач таких модулів:

- Облік товарно-матеріальних цінностей;
- Облік коштів і фінансових операцій;
- Облік готової продукції, її відвантаження та реалізації;
- Облік витрат на виробництво.

На підставі даних первинних документів відображають надходження імпортних товарних цінностей, вибуття реалізованих товарних цінностей на експорт, а також облік повернутих експортованих товарних цінностей.

Облік фінансових операцій з оплати експортних та імпортних зобов'язань, встановлених договорами куплі-продажу, автоматизовано в модулях більшості програмних продуктів. У програмних продуктах також передбачено автоматизацію процесу розрахунку курсових різниць шляхом ведення цієї можливості до конфігурації комп'ютерних систем.

Нагромадження та відображення кредиторської і дебіторської заборгованості за зовнішньоекономічними договорами куплі-продажу в автоматичному режимі ведеться на субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», а також на субрахунку 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Аванси перераховані враховують на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Слід зазначити, що комп'ютерні системи фінансового обліку в автоматичному режимі не проводять розрахунку резерву сумнівних боргів, що передбачений приписами Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «дебіторська заборгованість». Уведення такої функції потребує розробки додаткових модулів, за допомогою яких в автоматичному режимі могла би бути проведена класифікація дебіторської заборгованості.

В найбільш поширених на ринку комп'ютерних продуктах «1С:Підприємство», «ГАЛАКТИКА», «ПАРУС», «Дебет Плюс» та інших не передбачено проведення в автоматичному режимі класифікації поточної дебіторської заборгованості, а, відповідно, і розрахунку резерву сумнівних

боргів, що пов'язано з відсутністю вхідних даних про договірні умови проведення господарських операцій. У разі врахування вищезазначених даних, стане можливим автоматизація цього процесу шляхом доповнення бази вхідних даних про договірні відносини з контрагентами та складання додаткових модулів в рамках програмних продуктів, за допомогою яких і стає реальною класифікація дебіторів та відповідні розрахунки резерву.

У модулі також доцільно було б відслідковувати інформацію про терміни погашення дебіторської заборгованості у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, у разі прострочення 90-денного терміну щодо повернення валюти на територію України за зовнішньоекономічними контрактами нараховується пеня у розмірі 0,3 відсотка від неповернутої суми. Неповорнення вчасно валюти викликано такими факторами ризику:

- відвантаження товарів на експорт без отримання попередньої оплати;
- перерахування авансових платежів за контрактами на здійснення імпорту.

Відлік терміну прострочення для експорту товарів починається з моменту перетину митного кордону України, що фіксується у вантажно-митних деклараціях. Така інформація має значну цінність для контролю за розрахунками з іноземними партнерами.

Отже, інформація про здійснення експортно-імпортних операцій розпорошена між різними модулями, що ускладнює процес контролю, а тому доцільно відображати господарські операції з урахуванням договірних умов у єдиному модулі «Облік операцій у сфері ЗЕД та контроль за їх проведенням» .

Література:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ // Відомості Верховної Ради. –1991. – № 29. – С. 377.
2. ИНКОТЕРМС Правила – 1990/2000. / Составитель А. П. Винаминова. – К.: Юстиниан, 2002. – 608с.

Бабин І.М., асистент
Львівська комерційна академія

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ ТА ЇХ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Фінансові результати діяльності підприємств сфери послуг, його конкурентоспроможність за умов нестабільного ринкового середовища залежать від ефективності системи управління витратами. Дані про види, обсяги і поведінку витрат необхідні для обґрунтованого прийняття більшості управлінських рішень, зокрема щодо оцінювання чинників рентабельності, формування портфеля замовлень, планування напрямків та обсягів діяльності, ціноутворення, управління обмеженими ресурсами. Негативні фінансові результати діяльності таких підприємств є наслідком не лише впливу багатьох

об'єктивних економічних чинників, але й відсутністю досвіду управління витратами у нестабільному ринковому середовищі.

Необхідно зазначити, що витрати були і залишаються важливою економічною категорією, яка визначає рентабельність діяльності суб'єктів господарювання. Питання вдосконалення обліку витрат знаходились у центрі уваги науковців та практиків. Цій темі присвячені роботи А.А. Додонова [1], М.С. Пушкаря [2], Л.В. Нападовської [3], Л.О. Сухарьової, С.М. Петренко [4], К. Друрі [5], та багатьох інших.

Незважаючи на численну кількість наукових праць, де розглянута проблема управління витратами, теоретичні та практичні аспекти організації ефективної системи управління витратами підприємств сфери послуг залишається не достатньо дослідженою.

Метою статті є дослідження облікового процесу витрат на виробництво продукції та послуг, а також обґрунтування основних засад управління витратами підприємств сфери послуг та визначення джерел їх інформаційного забезпечення з метою підвищення ефективності діяльності.

За своїм характером підприємства побутового обслуговування призначені виконувати послуги для населення. Однак в періоди сезонного спаду замовлень від населення, а також в умовах пристосування до діючих на сьогодні механізмів ринкового господарювання, вони виконують роботи і послуги для підприємств і організацій і випускають продукцію масового споживання. Крім того, спеціалізовані підприємства виконують роботи і послуги для неспеціалізованих підприємств своєї системи в порядку внутрішньо системної кооперації. У зв'язку з тим виробнича діяльність підприємств сфери послуг поділяється на чотири види:

- побутові послуги населенню;
- випуск продукції масового виробництва;
- послуги для підприємств і організацій, які не включають в побутове обслуговування населення;
- послуги по внутрішньосистемній кооперації.

Водночас, незважаючи на різноманітність напрямків діяльності підприємств сфери послуг, усі процеси операційної діяльності можна подати у певній послідовності: процес дослідження і розробки, матеріально – технічне постачання, виробництво, маркетинг і збут, після збутове та гарантійне обслуговування. Одним із важливих процесів внутрішнього ланцюжка формування споживчих вартостей є виробничий процес. Тому для забезпечення ефективності управління витратами підприємства сфери послуг в цілому, важливого значення набуває вивчення сутності облікового процесу витрат на виробництво продукції та послуг, а також вивчення складу та характеру впливу основних чинників на обсяг та динаміку таких витрат.

Незважаючи на різноманітність виробничих процесів, технологічних схем виготовлення продукції та надання послуг, обліковий процес витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції на підприємствах сфери послуг споживчої кооперації є поетапним процесом (табл. 1). Поряд з тим існує деяка різниця на виробничих та невиробничих підприємствах сфери послуг щодо здійснення певних операцій облікового процесу. Так, на невиробничих підприємствах будуть відсутні

такі етапи як розмежування витрат між готової продукцією та незавершеним виробництвом, віднімання вартості супутньої та побічної продукції, віднімання прибутку, який одержано з відходів виробництва тощо.

Таблиця 1

Обліковий процес витрат на виробництво продукції та послуг

Підетап	Операції
Етап 1	Облік формування витрат за окремими структурними підрозділами
1	Підсумовування та розподіл витрат на придбання матеріалів
2	Облік частки витрат на майбутнє відповідно до діючих стандартів
3	Облік витрат та резервів
4	Підсумовування та розподіл витрат на підготовку виробництва
5	Підсумовування та розподіл витрат на управління виробництвом за рівнями управління (бригадою, дільницею, цехом, виробництвом, підприємством)
6	Розподіл витрат за видами діяльності, зведення елементів витрат за різними ознаками: місцями використання ресурсів, підрозділами проміжного характеру, витрат по виробництву в цілому
Етап 2	Облік сукупної собівартості всієї випущеної продукції і послуг
1	Підсумовування витрат незавершеного виробництва на початок калькуляційного періоду та поточних витрат
2	Віднімання прибутку, який одержано з відходів виробництва
3	Віднімання вартості сукупної продукції
4	Віднімання вартості побічної продукції
5	Розмежування витрат між готовою продукцією та незавершеним виробництвом
6	Розрахунок (калькуляція) готової продукції та послуги
Етап 3	Розподіл витрат за видами продукції і видами послуг
1	Визначення прямих витрат за видами продукції і видами послуг
2	Розподіл прямих витрат за видами продукції і видами послуг
3	Розподіл непрямих витрат за видами продукції і видами послуг

Незалежно від форми організації процесу виробництва і характеру технології, облік витрат повинен будуватися так, щоб у системному порядку на рахунках бухгалтерського обліку можна було одержати дані про фактичну собівартість продукції та послуг, відхилення нормативного обліку від облікових цін продукції та послуг, від фактичної собівартості та дані для заповнення фінансової та внутрішньогосподарської звітності.

Підприємствам сфери послуг притаманний особливий характер виробничої програми. Наприклад, для невиробничих підприємств характерним є те, що вони надають послуги конкретній особі, яка має свої індивідуальні вимоги. Ця обставина робить однакові за формою замовлення по суті іноді досить різні, що проявляється перш за все у достатньо високому рівні трудомісткості процесу надання послуг, обумовленого високим рівнем ручної праці, що також впливає на методику обліку та контролю. Так, у невиробничій підгалузі побутового обслуговування населення питома вага витрат на оплату праці у загальній структурі собівартості становить від 25 до 55%. Відмінною особливістю діяльності невиробничих підприємств сфери послуг є досить висока питома вага

матеріальних витрат (40 – 50%). Структура собівартості продукції підприємств сфери послуг наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Структура собівартості продукції підприємств сфери послуг

(%)

Стаття витрат	Невиробничі підприємства сфери послуг						Виробничі підприємства сфери послуг			
	Перукарні	Фотографії	Прокатні пункти	Бані, душі, солярії	Пральні	Інші	Ремонт і виробництво взуття	Ремонт і пошиття одягу	Ремонт і виготовлення меблів	Ремонт побутової техніки
Сировина і матеріали	20,0	35,0	7,0	25,0	10	17,0	40,0	42,0	50,0	44,0
Паливо і енергія	1,0	-	-	15,0	9,0	1,0	10,0	10,0	12,0	7,0
Витрати на оплату праці	53,0	45,0	25,0	38,0	49,0	55,0	19,0	21,0	21,0	20,0
Відрахування на соціальні заходи	3,0	3,0	2,0	2,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Витрати на утримання і експлуатацію обладнання (прокатного фонду)	6,0	2,0	55,0	6,0	16,0	2,0	14,0	11,0	8,0	12,0
Загальновиробничі (загальногосподарські) витрати	17,0	15,0	11,0	14,0	13,0	22,0	14,0	13,0	6,0	14,0
Разом	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Це дозволяє зробити висновок, що на невиробничих підприємствах сфери послуг існує суттєвий резерв підвищення ефективності праці і виробництва, так як у структурі собівартості найбільш динамічною статтею витрат є заробітна плата, зниження частки якої у собівартості послуг при відповідному збільшенні питомої ваги матеріальних витрат свідчить про ріст ефективності праці. Належно організований облік витрат на оплату праці на таких підприємствах має пріоритетне значення для управління діяльністю невиробничих підприємств сфери послуг.

Що стосується виробничих підприємств сфери послуг, то велика питома вага матеріальних витрат свідчить про пріоритетне значення управління витратами за використанням матеріалів. Раціональне витрачання та економія – як один з факторів зниження собівартості можуть бути досягнуті шляхом встановлення систематичного і строгого контролю за їх використанням, тобто шляхом щоденного виявлення відхилень від встановлених норм, з'ясування причин та винуватців.

Разом з тим, виходячи із системного підходу, управління виробничими витратами підприємства є складовою системи управління його господарської діяльності і повинно бути зорієнтоване на розв'язання стратегічних, тактичних та оперативних завдань діяльності підприємства на ринку. Для системи управління витратами підприємств сфери послуг мають бути притаманні такі основні функції:

- розроблення стратегії управління виробничими витратами, узгодженої зі стратегією управління витратами господарської діяльності підприємства загалом;
- створення організаційної структури, яка б забезпечила прийняття і реалізацію управлінських рішень щодо менеджменту виробничих витрат, інтегрованої в організаційну структуру управління підприємством;
- облік аналіз та контроль витрат за їх обсягом, структурою, динамікою, видами, чинниками, центрами відповідальності, видами діяльності;
- формування системи стимулювання персоналу за економію витрат та підвищення ефективності операційної діяльності.

Ефективність системи управління витратами підприємства значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Таку інформацію можна отримувати з:

- облікової системи підприємства, до якої належить виробничий, фінансовий, управлінський, податковий та статистичний обліки;
- інших джерел поза облікової інформації (норми, нормативи, бюджети тощо);
- джерел зовнішньої інформації (законодавча і нормативно – довідкова база, показники діяльності конкурентів, кон'юнктура ринку тощо).

Виходячи із завдань управління підприємствами сфери послуг, пропонуємо використовувати методи управління витратами, які полягають у диференціації споживчих якостей продукції. До цієї групи методів належать методи управління витратами, спрямовані на підвищення якості продукції та послуг, покращення їх експлуатаційних характеристик, на розвиток творчого потенціалу підприємства, управління асортиментом продукції та послуг, управління досвідом тощо.

Формування системи управління витратами є одним з важливих шляхів забезпечення фінансової стабільності та економічного розвитку підприємств сфери послуг. Ринкові умови господарювання зумовлюють необхідність використання системи управління витратами, яка спрямована на диференціацію споживчих якостей продукції та послуг, що забезпечить конкурентні переваги підприємства на ринку.

Література:

1. Додонов А.А. Бухгалтерський учет в промышленности с основами учета в системе бытового обслуживания; Учебник для вузов. – М.: Легкая и пищевая промышленность, 1981. – 472 с.
2. Пушкар М.С. Контролінг: Монографія. – Тернопіль, 1997. – 146 с.
3. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
4. Сухарева Л.А., Петренко С.Н. Контролінг – Основа управління бізнесом. – К.: Ельга, Ника – центр, 2002. – 208 с.
5. Друри К. Учет затрат методом стандарт – кост / Пер. с англ.; Под ред. Н.Д. Эриашвили. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 224 с.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

На підприємствах ринкового типу постає питання про запровадження єдиної інформаційної системи, що охоплює усі аспекти управління підприємством, оскільки існування кількох паралельних систем обходиться надто дорого і вони потребують значних витрат на розробку та утримання.

Молоді підприємства, що швидко розвиваються, починають гостро відчувати недоліки використання розрізнених програмних комплексів, за допомогою яких автоматизовано збір та обробку інформації в розрізі окремих підрозділів підприємства. Така часткова автоматизація не забезпечує ефективного прийняття управлінських рішень, тому актуальні проблеми господарської діяльності вирішують за допомогою управлінських інформаційних систем, які останнім часом наповнюють український ринок ІТ-технологій.

Управлінською інформаційною системою – називають функціонуючу систему, яка призначена для підтримки управлінських рішень менеджерів, вирішення конкретних управлінських цілей у відповідності до мети підприємства.

З кожним роком на українському ринку зростає кількість програмних комплексів різної спрямованості та компаній, які розробляють та впроваджують їх у практику підприємств.

Слід зазначити, що рекламні матеріали програмного продукту різних виробників відрізняються тільки дизайном, а практично вони повністю збігаються за своїм змістом. Зрозуміти у чому полягають переваги одного продукту над іншим, виявити надзвичайно важко.

Іноді в числі програмних рішень, поряд із зарубіжними, такими як ERP-система (SAP R/3 і Oracle) з'являються такі програмні продукти як «1С», «Фінансова колекція», БЭСТ, «Сфера/5», BS Integrator, які ґрунтуються на ідеології

Стаття має на меті програмні продукти, які реалізують: по-перше, показати, що на ринку вже склалися програмні продукти, які реалізують концепції управління, що досить успішно використовуються на підприємствах різного типу й розміру й забезпечують ефективне управління в умовах ринкової економіки. По-друге, запропонувати такий підхід до класифікації управлінських інформаційних систем, який би дав будь-якому підприємству можливість формувати список стратегічних, тактичних та операційних завдань управління та визначати критерії, що дозволяють досягти мети підприємства.

Відповідно до рівнів управління на підприємстві можна запропонувати класифікацію управлінських інформаційних систем за такими категоріями:

- системи стратегічного управління;
- системи тактичного управління;

- системи операційного управління;
- системи календарного управління;
- системи управління в реальному часі.

Однак, якщо завдання рівнів стратегічного управління й управління в реальному часі можуть бути досить легко локалізовані, то із завданнями рівнів від календарного до тактичного це зробити важче.

Нечіткість виділення систем за рівнями управління на практиці пояснюється тим, що рівні існують не самі по собі, а у взаємозв'язку з іншими. Рішення, прийняті на верхньому рівні, є обмеженнями при прийнятті рішень на нижньому рівні. Саме з цієї причини управлінські системи повинні мати можливість, як мінімум, ураховувати ці обмеження.

Для класифікації програмних продуктів важливою характеристикою виступає управлінський цикл, який складається з таких функцій: планування, організація, ..., контроль. Управлінський цикл функціонує як замкнутий і повторюваний. Кожна з функцій однаково важлива, тому відсутність на практиці будь-якої з них призводить до розриву управлінського циклу та зниження ефективності управлінської системи.

Якщо мова йде про програмне забезпечення для автоматизованої системи обліку, то для такої системи достатньо підтримувати облік – фіксацію фактів господарської діяльності. Всі інші управлінські функції реалізуються поза системою обліку. Але якщо говорити про програмне забезпечення для реалізації управлінської інформаційної системи в цілому, то в цьому випадку, потрібно забезпечити не тільки блок обліку, й планування організацію, мотивацію та контроль виконання планів. Система менеджменту здійснює аналіз відхилень та розробку рекомендацій для прийняття рішень.

1. Система стратегічного управління забезпечує підтримку функцій управління на стратегічному рівні (у більшій частині – аналіз, планування й контроль). Прикладами інформаційних систем стратегічного управління є системи CORPORATE PLANNER, Project Expert, системи Balanced Scorecard різних виробників і ін. Розподіл систем даної категорії на класи здійснюють залежно від глибини реалізації в системах зазначених функцій управління, планування, організації, стимулювання і контролю. Фактичні дані (дані обліку) у ці функції вносять або вручну, або методом отримання із систем оперативного обліку.
2. Системи середньострокового управління називають системами управління ефективністю бізнесу (BPM – Business Performance Management, або Corporate Performance Management). До них відносять спеціалізовані системи бюджетного планування, контролю й управління по відхиленнях (такі як Hyperion Pillar, Adaytum, Comshare MPC, Oracle Financial Analyzer, SyteLine Budgeting), та інструменти класу «Инталев-Бюджетування».
3. Системи управління в реальному часі є вузько спеціалізованими, тому як правило, вони містять у собі деяку апаратну складову (датчики і пристрої передачі даних) та аналітичне програмне забезпечення, що дозволяє задавати параметри і припустимі відхилення керованого процесу,

контролювати його хід, аналізувати відхилення та впливати на процес при відхиленні від заданих параметрів.

4. Системи операційного управління, призначені підтримувати операційне й оперативне управління підприємством. До них відносять більшість представлених на ринку України інформаційних систем – як зарубіжних розробок (SAP R/3, Oracle Applications, BAAN, SyteLine ERP, MFG PRO, IRenaissance, IFS і ін.), так і систем російських («Галактика», «Парус» і ін.) та українських розробників («ІТ-Підприємство», BS Intergator, «Програмні системи розвитку» і ін.). Сюди ж відносять програми фінансового обліку («1С» та ін.).

5. Системи операційного управління призначені для реалізації окремих функцій управління, на нижчому рівні менеджменту.

Системи операційного управління можна поділити на кілька класів:

- фінансового обліку,
- управлінського обліку,
- планування й управління ресурсами підприємства (ERP-системи).

Крім цих базових класів можна виділити вузькоспеціалізовані системи (прикладом можуть служити системи MES – системи управління виробництвом або EAM – системи управління основними засобами підприємства).

1. Якщо в інформаційній системі реалізована тільки функція фінансового обліку який відображає господарські операції, то вона називається обліковою системою. Системи фінансового обліку реалізують функції ... управління фінансами та частково, управління матеріальними ресурсами, акцентуючи увагу на фінансовій стороні факту господарської діяльності.

2. Системи управлінського обліку забезпечують реалізацію функції обліку в інших функціональних областях, причому істотною їх відмінністю від фінансових систем є облік фактів господарської діяльності, у першу чергу, у натуральних показниках, а за необхідності також у грошових.

3. Системи планування й управління ресурсами або ERP-системи реалізують функції контролю й аналізу в системах тільки в тому випадку, якщо в них реалізована функція планування. Оскільки, без реалізації функції планування неможливо виконати функцію, то й процес планування контролю, без попереднього аналізу також неможливий. Підтримка всіх функцій управління у функціональних областях управління можлива тільки в системах ERP, у якій реалізовується функція планування, контролю, аналізу.

Іншою ознакою, що дозволяє віднести систему до цього класу, є ступінь її інтеграції, коли всі управлінські функції інтегровані в єдиний управлінський цикл на основі конкретної логіки бізнесу.

Таким чином, категорії систем і класів систем операційного управління дозволяє, за визначеними критеріями швидко визначитися з програмним забезпеченням, яке дозволить налагодити ефективну управлінську інформаційну систему підприємства.

Література:

1. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. – 3-тє вид., випр. і доп.ю – К.: Знання, 2006. – 350 с.
2. Казанский Д. Системы ERP: основные задачи и область применения// http://www.tops-msk.ru/publishing/ub_011.html.
3. Тимашова Л.А., Бондар Л.А., Лещенко В.А., Ткаченко Т.В., Кондиріна А.Г. Інформаційні системи для сучасних бізнес-аналітиків. Моногр. – К: АПСВ, 2005. – 483 с.

Баранік О.О., старший викладач
Сумський національний аграрний університет

ПИТАННЯ ЩОДО ТРАНСФОРМАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Аналізуючи Закон “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. № 996-XIV відмічаємо, що в ньому приведено визначення двох видів обліку:

- 1) бухгалтерського – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень;
- 2) внутрішньогосподарського (управлінського) – система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Тобто, внутрішньогосподарський (управлінський) облік це вже не процес, а система обробки і підготовки інформації для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Розвиток системи обліку, як зазначає М.С. Пушкар [1. с. 59], повинен визначатись тим, яка інформація, кому та в які строки повинна подаватись. Даний підхід дозволяє проектувати систему таким чином, щоб при мінімальних витратах отримати найбільший обсяг потрібної інформації і задовольнити потреби максимальної кількості споживачів.

Обмеженість традиційного підходу до побудови системи обліку обумовила появу позитивних тенденцій переосмислення мети обліку. Так, у свій час В.Ф. Палій і Я.В. Соколов зазначили: “Мета бухгалтерського обліку – управління господарськими процесами; його зміст – інформація про факти господарської діяльності і його робоча функція – спостереження, вимірювання, класифікація, узагальнення і передача інформації. Мета лежить поза бухгалтерським обліком, вона дається йому”.

Необхідно зауважити, що обробка і підготовка інформації – це в принципі одне й те ж саме, і що обробляють вихідні дані для одержання інформації, а прийняття рішень – це і є управління підприємством.

Крім того у Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” відсутні словосполучення “бухгалтерський фінансовий облік” і “бухгалтерський управлінський облік”. Отже, такі словосполучення, що зустрічаються в науковій, навчальній, методичній літературі, на наш погляд, є дискусійними.

Закон дає визначення ще одного терміна – “фінансова звітність” – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. А П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (саме вимоги до фінансової звітності), подано визначення бухгалтерської звітності як звітності, що складається на основі даних бухгалтерського обліку. Вище зазначене, на наш погляд, дає підстави вважати, що фінансовий і бухгалтерський облік є синонімами, а тому писати “бухгалтерський”, а в дужках “фінансовий” облік або бухгалтерський фінансовий облік – це те ж саме, що “економіка економна”.

Аналіз літературних джерел про трансформацію бухгалтерського обліку у декілька його видів, дає підстави стверджувати, що більшість учених дотримуються думки щодо доцільного розподілу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський. Серед них, зокрема, І. Білоусова, Р. Віл, С. Голов, В. Івашкевич, Л. Мухін, Л. Нападовська, О. Ніколаєва, В. Палій, М. Пушкар, М. Чумаченко, Т. Шишкова, та ін. Серед авторів, що відстоюють цілісність бухгалтерського обліку, можна назвати О. Бородкіна, Б. Валуєва, В. Ластовецького, Я. Соколова, В. Сопка, та ін.

Еволюція системи бухгалтерського обліку підводить до переосмислення традиційних підходів і методів отримання інформації для управління підприємством з врахуванням власного досвіду в цій галузі знань. За визначенням Пушкар М.С. [2. с. 98], фінансовий та управлінський облік і контролінг є окремими видами обліку, які в сукупності становлять струнку систему інформації і обслуговують різні категорії зацікавлених користувачів.

На сучасному етапі керівництву підприємства необхідна інформація, яка б була своєчасною, доречною – тобто такою, яка б дозволила приймати правильні ефективні управлінські рішення. Вважається, що таку інформацію не можна отримати від бухгалтерського обліку, що традиційно склався як в Україні, так і в колишніх республіках Радянського Союзу. Це, перш за все, пов’язано з тим, що традиційний бухгалтерський облік спрямований на звичайну реєстрацію і накопичення даних, а цього недостатньо для прийняття ефективних управлінських рішень, які в основному спираються на прогностичні дані і які можуть бути отримані при існуванні управлінського обліку.

Реформування системи бухгалтерського обліку призвело до суперечливих поглядів вчених і практиків на існування самого поняття управлінського обліку. Розбіжність поглядів вчених та практиків, що обговорюються протягом вже майже семи років, окреслила кілька позицій.

Перша позиція, на думку, зокрема, О. Бородкіна [3], полягає в тому що, управлінського обліку як такого не існує. На його думку, міфічна система не може бути побудована, вона є нежиттєздатною. Він також вважає, що логічно неправильно шукати навіть відмінність між фінансовим і управлінським

обліком, оскільки це єдине ціле бухгалтерського обліку. Крім того, він вважає, що розділити систему бухгалтерського обліку на управлінську та неуправлінську (фінансову) не можна, це не має ні практичного, ні наукового сенсу. Крім того, не можна визначити, які з підсистем бухгалтерського обліку необхідно віднести до фінансового, а які – до управлінського обліку.

Згідно другої позиції, існування управлінського обліку визнається, але не вважається чимось новим – воно є іншою назвою існуючого внутрішньогосподарського обліку. Прихильниками даної точки зору є, зокрема, В. Сопко і В. Палій. Управлінський облік трактується як складна система внутрішнього управління економікою підприємства, або як щось штучне і надумане, що невиправдано підміняє поняття виробничого обліку витрат і калькулювання собівартості.

Зовсім іншої позиції дотримуються Л. Нападовська і М. Чумаченко [4, 5], які вважають, що управлінський облік існує і як окрема система, що не є складовою бухгалтерського обліку. На думку М. Чумаченка [5], світова практика свідчить про те, що в міру потреби ефективного управління підприємством облік виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції (виробничий облік) трансформується в управлінський облік. До складу сучасного управлінського обліку входять: нормування, планування і прогнозування виробничих витрат за різними напрямками; калькулювання собівартості продукції; аналіз собівартості продукції і виявлення відхилень від стандартів і кошторисів; підготовка проектів управлінських рішень, пов'язаних з регулюванням витрат і з питань інвестиційної діяльності підприємства.

Ми вважаємо, що в основу проблеми покладено різне розуміння поняття управлінського обліку.

Вивчення практики ведення обліку в галузях народного господарства засвідчило, що лише в сільськогосподарських підприємствах можуть бути узагальнені дані про рівень витрат на виробництво конкретних видів продукції.

Наявність звіту за формою № 50-сг., де наводяться дані про обсяг виробництва та рівень витрат на вироблену та товарну продукцію, призводить до необхідності дотримання єдиної методики формування витрат за видами продукції та статтями що дозволяє уніфікувати систему показників щодо наслідків виробничої діяльності, а це вже свідчить про неможливість та недоцільність розробки власної системи управлінського обліку на кожному конкретному підприємстві.

Крім того, ми вважаємо, що управлінський облік можливий тільки на середніх, що наближаються до великих, та великих підприємствах.

В основному, поділ системи бухгалтерського обліку на підсистеми (фінансовий і управлінський облік) здійснюється в залежності від призначення вихідної інформації (для зовнішніх або внутрішніх користувачів). Проте, з цим на сучасному етапі важко погодитись, оскільки не можна сказати, що дані фінансового обліку не використовуються внутрішнім керівництвом для прийняття управлінських рішень. Облік завжди, у всіх його видах і формах, надає інформацію для управління, формує в системі управління показники,

необхідні керівництву. Питання полягає в тому, що певна інформація є закритою і не може бути надана зовнішнім користувачам.

Поділ обліку на такі підсистеми є досить умовним, оскільки вони формують дані покладаючись на одні і ті ж факти господарської діяльності, зафіксовані в первинних документах, використовують одні і ті ж елементи методу, а різниця полягає в неоднаковому доступі внутрішніх і зовнішніх користувачів до результатів обробки інформації.

Література:

1. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль: Видавництво “Карт-бланш”, – 2006. – 334 с.
2. Пушкар М.С. Філософія обліку: Монографія. – Тернопіль: Видавництво “Карт-бланш”, – 2002. – 157 с.
3. Бородкін О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №2 – С. 45-53.
4. Нападовська Л. Методологічні засади управлінського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №4. – С. 26-30.
5. Чумаченко М. Управлінський облік в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001 – №6. – С. 43-47.

Батушанська А.І.

Мукачівський технологічний інститут

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Досвід країн з розвиненими ринковими відносинами свідчить про те, що важливою складовою загального механізму управління господарською діяльністю підприємств є вміло сформована облікова політика.

Про важливість та актуальність проблематики свідчать інтенсивні дослідження, які проводять вітчизняні науковці, зокрема: Ф.Ф. Бутинець, П. Житний, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Л. Пантелійчук та багато інших.

Для будь-якої організації облікова політика – це основний методичний документ, яким вона керується для ведення обліку в період своєї діяльності з дня державної реєстрації. Після статуту цей внутрішній нормативний документ є основним. За таких умов облікову політику в широкому розумінні можна визначити як управління обліком, а у вузькому – як сукупність способів ведення обліку.

На сьогодні облікова політика залишається в полі зору фінансових органів. Так, у листі Міністерства фінансів України від 21.12.2005 р. № 31-34000-10-5/27793 визначено основні положення розпорядчого документа про облікову політику. [1]

Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежить ефективність управління господарською діяльністю підприємства та стратегія його розвитку на тривалу перспективу.

Створення облікової політики на підприємстві – трудомісткий і відповідальний процес. Адже підприємству не один рік доведеться працювати і враховувати свої активи і зобов'язання згідно з розробленою ними обліковою політикою. Це вимагає від підприємства зваженого підходу до розробки облікової політики, яка відповідає специфіці його діяльності.

Однак сьогодні дедалі частіше спостерігається вузько спрямований підхід до формування облікової політики, який зводиться до складання фінансової звітності відповідно до загальних вимог П(С)БО та зовнішніх користувачів. На таку ситуацію впливають як відсутність достатньо практичного досвіду управління в ринкових умовах, так і недостатнє законодавче врегулювання цього питання, а також недостатнє вивчення цієї проблеми з боку науковців. [2]

Головними причинами, що зумовлюють формування облікової політики підприємства в нашій країні є:

1. Перехід України на національні стандарти бухгалтерського обліку, що мають своєю основою міжнародні розробки в цій галузі, передбачає надання фінансовій звітності більш управлінської, інформаційної спрямованості.

2. Прийняття підприємствами різної політики щодо окремих розділів бухгалтерського обліку, яка визначається підходами у виборі складу і порядку ведення рахунків, способів оцінки активів тощо.

3. Після впровадження в господарську практику національних П(С)БО у підприємства з'явилися альтернативні варіанти організації обліку з багатьох напрямків господарської діяльності.

Облікова політика пов'язана з господарською діяльністю виробничих систем і, як правило, спрямована на їх розвиток і вдосконалення.

Однак на практиці виробнича система часто не досягає потрібного рівня або ці процеси здійснюються дуже повільно.

Ситуацію, що склалася, можна пояснити такими основними причинами:

По-перше, в Україні не сформувалися стійкі товарні та фінансові ринки, а також їх інфраструктура, основними елементами якої є аукціони, біржі, система страхування комерційного ризику тощо.

По-друге, поряд з проблемами формування ринкових структур, зростанням виробництва та розвитком комерційних зв'язків відбуваються процеси становлення нової етики управління, адаптація бухгалтерського обліку до реалій господарювання, наближення його до світової облікової практики та умов ринкової економіки.

По-третє, у господарській практиці відбувається адаптація до умов роботи з використанням національних стандартів бухгалтерського обліку. При цьому виникає багато організаційних проблем. Річ у тім, що Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» не встановлює чітких правил щодо формування та реалізації облікової політики.

Труднощі розробки облікової політики полягають в тому, що фахівці з обліку повинні не тільки розуміти теорію, що стоїть за проголошеними принципами обліку, а й знати якою мірою цих принципів по суті та за формою дотримуються на практиці.

Для вирішення проблеми формування облікової політики необхідно розробити рекомендації, які б ідентифікували і описували принципи обліку та методи їх використання, що суттєво впливають на визначення фінансового стану та результатів діяльності підприємства.

Облікова політика повинна включати також заходи, спрямовані на вдосконалення бухгалтерського обліку, впровадженням яких не може займатися тільки бухгалтерія. Тут повинні взяти участь всі економічні і технічні служби підприємства.

Отже, сьогодні є необхідним переосмислення ролі облікової політики в процесі управління підприємством. Саме управлінська спрямованість облікової політики має сенс, оскільки повною мірою може впливати на процеси господарювання.

За своїм змістом облікова політика значно ширше поняття, ніж власне облік, її можна назвати системою управління обліком, вона ґрунтується на засадах управлінського обліку, має управлінську спрямованість і є одним із напрямків розвитку обліку як науки.

Організаційно слід вважати облікову політику відкритою системою, оскільки вона динамічно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Перспективним напрямком дослідження з цієї тематики є вдосконалення класифікації чинників, що впливають на формування облікової політики за умов системного підходу.

Література:

1. Про облікову політику, лист Міністерства фінансів України від 21.12.2005 р. № 31-34000-10-5/27793.
2. Житний П. Системний аспект облікової політики // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 1. – С 62-65.
3. Пантелійчук Л. Формування облікової політики – важливий етап роботи підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. № 9. – С 3-11.

**Безродна Т. М.,
Крупка О. Б.**

Тернопільський національний економічний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізацію все частіше вважають такою, що пояснює майже всі помітні тенденції світового розвитку – як обнадійливі, так і ті, що викликають занепокоєння. Вона практично нічим не пояснюється, як правило її представляють як процес суцільно об'єктивний і такий, що ототожнюється з розвитком сучасної світової господарської системи. Глобалізацію постійно згадують і до неї постійно апелюють, її називають прикметою нашого часу, вважають стихійною, але постійно намагаються поставити під контроль.

Який же вплив глобалізація здійснює на облікові системи? Незважаючи на глибоку дослідженість явища глобалізації сучасна наукова думка не дала відповідь на питання її впливу на облік та не розкрила поставлені вимоги до нього в одному дослідженні.

В сучасних умовах величезне значення для світової економіки і особливо для міжнародного сектора відіграє облікова інформація. Із зростанням масштабів економічної діяльності, із розширенням загальних рамок світових ринків для прийняття рішень, особливо середньострокового і тим більше довгострокового характеру, необхідним все більше є обсяг різноманітної, проте завжди достовірної, облікової інформації. П. Житний запевняє, що „в таких умовах система обліку повинна органічно вписуватись до загальних інтеграційних процесів” [1, 95]. Відомості про діяльність організації, отримані з використанням однакових концептуальних підходів, єдиної методології, способів і методів розрахунку показників і представлені у фінансовій звітності, зможуть задовільнити потреби зовнішніх користувачів у об'єктивній інформації. Саме тому в даний час в усьому світі стоїть проблема її уніфікації для поглиблення глобалізації світової економіки, крім того, для реалізації можливості використання інформації на міжнародному рівні вона повинна відповідати всім якісним характеристикам.

Саме робота по інтеграції національних систем бухгалтерського обліку до світової практики повинна знаменувати розуміння та сприйняття світових глобалізаційних процесів. У такому випадку вона повинна полягати у запровадженні національних стандартів, орієнтованих на аналогічні стандарти, прийняті у міжнародній практиці, які б характеризувалися узагальненням кращої сучасної світової практики обліку і звітності, жорсткою економічною логікою підходів складання звітності та разом із цим простотою розуміння звітності.

Для організацій, діяльність яких визначається бюджетним фінансуванням або реалізацією товарів (послуг) не на комерційній основі, Міжнародною федерацією бухгалтерів були розроблені спеціальні стандарти фінансової звітності – Міжнародні стандарти фінансової звітності для державного сектора (МСФЗДС). Відповідно до МСФЗДС складання фінансової звітності в державному секторі повинне бути направлене не тільки на надання інформації користувачам для ухвалення рішень, але і на те, щоб установа звітувала за довірені їй ресурси. Основна задача реформування у цій області полягає у проведенні принципів і всього бухгалтерського обліку і звітності в бюджетній сфері у відповідність з умовами діяльності її суб'єктів в ринковій економіці, а також з принципами і вимогами бухгалтерського обліку і звітності в інших сферах економіки.

У передмові до МСФЗДС вказано, що перехід на міжнародні стандарти необхідний для підвищення прозорості державних і місцевих фінансів, якості та достовірності бюджетного обліку, забезпечення максимально повного відображення неохоплених на сьогодні фінансових операцій, створення умов для аналізу рівня і динаміки бюджетної заборгованості, оцінки ефективності бюджетних послуг, які надаються. В таких умовах, як стверджує П. Житний

„розширюється сфера облікової політики, оскільки процеси глобалізації, які відбуваються в економіці, ведуть до перехрещення традиційного бухгалтерського обліку з елементами планування, прогнозування, економічного аналізу, ціноутворення” [1, 95]. Р. Джога у реформуванні бухгалтерського обліку важливим „методичним підходом” називає „визначення сутності і значення управлінського обліку в фінансово-господарському механізмі бюджетних установ” [2, 36], що безперечно теж впливатиме на формування облікової політики таких установ.

Не останню роль в оптимізації фінансово-господарської діяльності підприємств та бюджетних установ відіграє облікова політика, С. Ніколаєва навіть називає облікову політику основою такої оптимізації.

Вимоги міжнародних стандартів до облікової політики МСФОДС 3, який називаються „Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки”. Станом на початок 2007 р. КДС МФБ розроблено 24 стандарти, проте час від часу їх зміст змінюється. Так МСФЗДС 3 змінений набуває чинності з 1 січня 2008 року. Тепер він називатиметься „Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки”, назва ж заміненого стандарту звучить „Чистий Профіцит чи дефіцит за період, фундаментальні помилки і зміни в обліковій політиці”. Такий крок свідчить про певну роботу із зближення МСФЗ та МСФЗДС. Стандарт включає критерії вибору облікової політики, які раніше містилися у МСФЗДС 1 „Подання фінансової звітності” і не містить вимоги подання статей фінансової звітності, які зараз включені до нього. МСФЗДС 3 повинен застосовуватися при виборі і застосуванні облікової політики, при обліку змін облікової політики, змінах облікових оцінок та виправленні помилок попередніх періодів. У стандарті також зазначено, що податковий ефект виправлення помилок попередніх періодів для застосування змін облікової політики не розглядається, оскільки є недоречним для багатьох суб’єктів державного сектору економіки. Крім того, стандарт передбачає те, що:

- облікова політика не повинна застосовуватися, якщо ефект від її застосування є несуттєвим;
- фінансова звітність не відповідає МСФЗДС, якщо містить суттєві помилки.

Облікова політика за міжнародними стандартами повинна містити підходи, обрані для представлення даних у фінансовій звітності, які застосовуватимуться послідовно за всіма однорідними об’єктами, звітними статтями та їх складовими.

Отже, облікова політика бюджетної установи у період економічної глобалізації набуває дещо іншого вигляду. У першу чергу, підвищуються вимоги до достовірності звітних даних, облікова політика, незважаючи на суто обліковий характер даного терміну, може набувати управлінського змісту, адже дискусії з приводу поділу системи бухгалтерського обліку на три підсистеми – фінансового, управлінського і податкового – не вщухають та характеризуються наявністю як прихильників, так і прибічників. Зокрема, існує думка, що так як управлінський облік орієнтований на докладний облік витрат (це можуть бути і видатки) і калькулювання собівартості як матеріальних так і нематеріальних послуг, стосовно останніх, причому, на сьогодні існує потреба у розробці та

науковому обґрунтуванні методики калькулювання собівартості таких послуг (освітніх, медичних, культурних, юридичних тощо), облікова політика повинна включати методики калькулювання собівартості, проте, приймаючи до уваги ретроспективну спрямованість обліку, як такого, облікова політика тут виходитиме за рамки традиційної теорії обліку. Міжнародні стандарти фінансової звітності для державного сектору як фундамент процесу глобалізації у сфері обліку теж мають на меті стандартизацію прийомів калькулювання витрат (видатків) [3].

Україною зроблено певні кроки із адаптації законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності бюджетних установ до міжнародних стандартів, що планується досягти з реалізацією Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 рр. [4]. Зокрема планується розроблення, затвердження та застосування національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. При розробці стандарту, який би розкривав формування облікової політики потрібно пам'ятати, що регламентація обліку в бюджетних установах є і буде більш жорсткою порівняно з обліком в підприємницькій діяльності і банківській системі, а облікова політика – менш гнучкою. Завданням стандартів повинно стати спрямування і регулювання бухгалтерського обліку так, щоб на базі отриманих таким чином даних надати користувачам достовірну, повну та неупереджену інформацію у належно оформлених фінансових звітах. Це і є метою бухгалтерського обліку як на міжнародному рівні, так і на національному. Досягнення цієї мети зумовлюється вибором облікової політики, а облікова політика – невід'ємна складова всього комплексу дій, де останнім етапом є складання пакету фінансової звітності.

Література:

1. Житний П. Організаційні аспекти формування облікової політики в умовах глобалізації // Зб. тез доповідей Всеукр. наук. конф. „Становлення облікової політики в Україні” 18-19 травня 2007 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – С. 94-96.
2. Джога Р. Облік у бюджетних установах: основи побудови, нормативна база, реформування. – 2005. – № 8-9. – С. 26-36.
3. Международные стандарты финансовой отчетности и аудита (Аналитическая записка) // [Цит. 2007, 20 вересня]. – Доступний з: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Schpalata/2003/schpal2003bull03/schpal632003bull3-9.htm>
4. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 рр., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 34 від 16.01.2007 р.

ПОНЯТТЯ “ЗАТРАТИ” І “ВИТРАТИ” У ВИЗНАЧЕННІ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ

Аналіз відчизняних і закордонних наукових праць показав, що поняття “затрати” і “витрати”, як в економічній так і обліковій літературі не є синонімами. Разом з тим ці поняття дуже часто ототожнюють, що фактично привело в Україні до того, що поняття “затрати” вийшло із вжитку.

Елізабет Ф.Дербін – професор економіки Вищої школи державної служби Роберта Ф.Вагнера у Нью-йоркському університеті, у книзі “Економічна теорія і державний сектор” приділяє велику увагу цим питанням.

За Елізабет Дербін:

- “затрати” (inputs) є синонімом поняття “ресурси”. Ресурси є факторами виробництва –благами необхідними для випуску інших благ, тобто це капітал, праця, земля (природні ресурси), підприємницький хист тощо;
- “витрати” (cost) – це вартість, яка кількісно дорівнює витратам на придбання ресурсів;
- “цінність” (value) – це оцінка блага з боку попиту;
- “вартість” – оцінка блага з боку пропозиції [1].

Велику увагу науковому тлумаченню розмежування понять “затрати” і “витрати” приділяє у своїх наукових працях професор Київського національного економічного університету, Сопко Василь Васильович.

Він пише: “Коли діяльність має операційний характер, то до її початку капітал має форму грошей, що повинні бути перетворені на ресурси діяльності, тобто *витрачені* на відповідні ресурси діяльності. Процес перетворення грошей на ресурси має характер витрачання й називається “витрати”...Коли відбувається процес перетворення придбаних ресурсів на новий продукт праці як результат діяльності до моменту його продажу...то він (процес) уже не може бути визначений терміном “витрати”. Його історична назва “затрати”, затрати як процес використання (перетворення) речовин і сил природи у процесі діяльності” [2].

Отже “затрати”, за уявленнями цих авторів, слід ототожнювати з цінністю ресурсів використаних у процесі діяльності (на виробництво продукції тощо). Продукція, як результат діяльності (виробництва), буде мати вартість. “Витрати” – це вартість ресурсів діяльності, тобто діяльності на ринку (виробництва продукції). В кінцевому розрахунку, за звітний період, витрати можуть перевищити затрати (оскільки не всі ресурси залучають до виготовлення кінцевого продукту), але саме їх (затрати) діяльності (виробництва) враховують при визначенні фінансового результату.

Далі Сопко В.В. пише: “...момент перетворення ресурсів (читай продукту праці – авт.) на гроші має назву “дохід”. Різниця між доходами і затратами визначає приріст (прибуток) або зменшення (збиток) власного капіталу [2].

Професор Київського національного торговельно-економічного університету, Нападовська Л.В., пише: “Як правило, під затратами розуміють вартість *спожитих* ресурсів у процесі діяльності. Затрати – це вартісний вираз *використаних* у процесі діяльності підприємства (установи, організації) матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів. Аналізуючи поняття “витрати”, згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку, Нападовська Л.В. підкреслює, що термін “витрати” означає *використання* (відтік) грошових коштів. Термін “затрати” безпосередньо пов'язаний з формуванням собівартості продукції (робіт, послуг) у процесі господарської діяльності. У зв'язку з цим під затратами слід розуміти сукупність затрат на виробництво продукції та її реалізацію [3].

Відношення до понять “витрати”, “затрати” виробництва, деяких інших економічних категорій, що мають значення при визначенні і трактуванні прибутку визначає розбіжності між поняттями обліковий, податковий і економічний прибуток.

Зблизити поняття бухгалтерського і економічного прибутку у системі обліку, на погляд автора, можливо у системі внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, метою якого є не історичний підхід в обліку а прогнозний, перспективний підхід.

Професор Київського національного торговельно-економічного університету Нападовська Л.В. пише, що: – “...в ідеалі управлінський облік повинен охоплювати практично всі компоненти менеджменту, до яких відносять моніторинг структур, облік виконання бюджетів, облік реалізації бізнес-плану, маркетинговий облік, облік виробництва, адміністративний облік. [15]. Облік повинен переходити від настанови ретроспективної до настанови перспективної [15]. Прибуток підприємства обумовлений доходами і затратами, тому основою визначення прибутку за словами Нападовської Л.В. є співставлення результату із затратами, що мали місце в результаті постачання, виробництва і реалізації. [15].

Підтвердженням точки зору автора є категорія (поняття) “диференціальний прибуток” – як різниця між диференційним доходом (різниця між альтернативними рішеннями) і диференційними затратами (різниця між альтернативними рішеннями) в системі управління фінансовими результатами [16].

Окремі автори віддають перевагу трактуванню прибутку як частці чистого доходу, створеного доданою працею, який накопичують на підприємстві в значній мірі на власні потреби [1,10].

В окремих наукових працях, автори вказують на те, що прибуток є кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства і основним джерелом, за рахунок якого підприємство в процесі росту розвиває свою матеріальну базу, стимулює працю, виплачує дивіденди засновникам. [4,5,6,16,8].

В окремій літературі, серед досліджуваних праць, вказується, що прибуток являє собою грошову форму вартості доданого продукту [9,12], що на погляд автора це невірно. Прибуток – не просто елемент виручки, а економічна категорія, за якою приховуються глибинні зв'язки, що притаманні виробництву, виробничим відносинам, руху товарів, грошей тощо.

Досить велику частку складають автори, які дотримуються підходу, що прибуток визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції (робіт, послуг) і затратами на їх виробництво і реалізацію [11,12,13,14].

Відомо, що економічні категорії, до числа яких відносять прибуток, являють собою абстракції, теоретичні обґрунтування. Для практичного ж застосування необхідна інтерпретація цих категорій, які розглядають прикладні економічні науки, до яких відносять бухгалтерський і управлінський облік.

Література:

1. Дербін Е. Ф., Кілієвич О. І. Економічна теорія і державний сектор: теорія, практика, термінологія, джерела: Навч. посібник/ Українська академія держ. управління при Президентові України. – К.: УАДУ, 1997.- С 72-93.
2. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством.: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – С 241-242.
3. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Підруч. для студ. Вищ. навч. закл. – К.: Книга, 2004. – С 64.
4. Грабова Н.Н. Бухгалтерский учет в торговле. Практическое пособие. – К.: «Учетинформ», 1996. – С 276.
5. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник/ За редакцією проф. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – С 495.
6. Бухгалтерський облік в торгівлі: Підручник/ За редакцією проф. Ф.Ф.Бутинця та доц. Н.М.Малюги. – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – С 281.
7. Бухгалтерський облік в Україні: Навч. посіб./ За редакцією Р.Л.Хомяка. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2003. – С 318.
8. С.Ф.Голов, В.М.Костюченко, І.Ю.Кравченко, Г.Я.Ямборко. Фінансовий облік: Підручник. – К.: Лібра, 2005. – С 507.
9. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія. Ч.1. Загальна економічна теорія. Ч.2. Спеціальна економічна теорія: Підручник. – К.: Ельга, 2002, С 228-252.
10. Ватаманюк З. Г., Панчишин С. М., Ревенчук С. К. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. – К.: Видавничий дім “Альтернатива”, 2001 – С 447-458.
11. Воробйов Євген Михайлович, Гриценко Андрій Андрійович, Лісовицький Володимир Миколайович, Соболев Володимир Михайлович. Економічна теорія: Посібник для вищої школи. – К.; Х.: ТОВ “Корвін”, 2003. – С 336-338.
12. Бланк И.А. Управление прибылью. – К.: «Ника центр», 1998. – С 9-11.
13. Економічна теорія: Політекономія: підручник/ За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2003. – С 259-260.
14. Мазаракі А. А., Ушакова Н. М., Лігоненко Л. О. Економіка торговельного підприємства. Підручник для вузів. – К.: “Хрещатик”, 1999. – С 367, 449-458.
15. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000, С 56, 102, 191.
16. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік: – К.: ТОВ “Автоінтерсервіс”, 1996. – С 385.

Берестецька О.М., асистент
Тернопільський державний технічний університет ім. І.Пулюя
Кузів М.С., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

НОРМАТИВНЕ ГОСПОДАРСТВО-АТРИБУТ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Нормативне господарство відіграє визначальну роль у процесі управління, а в практичному аспекті являє собою комплекс систематизованих завдань, норм, нормативів і кошторисів, які визначають оптимальні умови виробництва та підвищення його ефективності. Норми можна умовно розділити на такі групи: норми загального призначення та норми, розроблені підприємством самостійно; нормативні документи технічної підготовки виробництва і, перш за все, технологічні карти і маршрути обробки сировини, матеріалів і напівфабрикатів із указанням операцій, що виконуються в кожному цеху, переділі, переході; норми витрат на виробництво продукції, зокрема норми витрачання сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів, палива і енергії, норми часу і розцінки по заробітній платі виробничих робітників, кошториси витрат на обслуговування виробництва і управління; допоміжні нормативні матеріали: номенклатура – цінник на сировину та матеріали, що витрачаються у виробництві, внутрішньозаводський цінник на послуги цехів, номенклатура і коди витрат за статтями калькуляції, витрат по обслуговуванню та управлінню виробництвом, номенклатура причин і винуватців відхилень від норм за статтями витрат.

При цьому «норма – максимально допустима величина матеріальних, трудових і фінансових ресурсів для виробництва одиниці продукції, виконання одиниці робіт чи надання одиниці послуг, встановлена для певних виробничих умов (природних, техніко-технологічних і організаційних)» [1,с.587]. Норми, які застосовують на підприємстві класифікують за різним спрямуванням. Важливою є класифікація норм за часом їх дії. За цією ознакою норми підприємства поділяють на минулі, поточні і перспективні.

Кошторисні (річні або кварталні) норми установлює підприємство в бізнес-плані, які служать завданням на майбутній період. Ці норми розраховують укрупнено на основі аналізу фактичних витрат за звітний період, з врахуванням визначених в плановому періоді заходів з поліпшення техніки і організації виробництва.

Поточні норми розробляють на кожний виріб в умовах діючої на підприємстві технології та організації виробництва і служать для безпосереднього відпуску у виробництво матеріальних цінностей і для нарахування заробітної плати робітникам.

На відміну від норм нормативи «характеризують рівень використання знарядь і засобів праці, предметів праці, живої праці, грошових коштів тощо, їх витрат на одиницю площі, ваги, обсягу та ін.» [1, с.594]. Система нормативів охоплює всі елементи виробничого процесу і є основою для розробки та

організації виробничо-господарської діяльності підприємства. Важливе значення для нормативного господарства підприємства мають нормативи використання предметів праці, зокрема: коефіцієнти використання матеріалів, енергії, палива і тепла, коефіцієнти втрат за окремими видами ресурсів, нормативів їх використання тощо.

Витрачання матеріалів пов'язане з розробкою кошторисів, які служать документом, що узагальнює витрати на виробництво продукції, надання послуг, виконання робіт та ін. На основі розроблених поточних норм і нормативів у розрізі підрозділів технологічного процесу і в цілому по підприємству кошториси складаються також на обслуговування виробництва і управління з розподілом їх по кварталах, місяцях і днях. Складання кошторисів складають у відповідності до номенклатури статей витрат з обслуговування виробництва і управління, передбаченими П (С) БО 16 «Витрати» та особливостей окремих галузей промисловості.

Участь у розробці норм і нормативів повинні брати відділи: праці та соціальних відносин, плановий, технологічний, головного механіка, головного енергетика, виробничий, розвитку виробництва та ін.

Норми в управлінському обліку на вироби встановлюють за операціями технологічного процесу і підсумовують за технологічними переходами, переділами та в цілому по підприємству в розрізі окремих видів пряжі, сирових і готових тканин, що дозволяє розраховувати необхідні ресурси на виробничу програму за будь-яким підрозділом підприємства.

Таким чином, створюють передумови обмеження обсягу ресурсів, що виділяють для виконання плану випуску продукції з обґрунтуванням обсягу діючими нормами витрат «...це вираження бажаного стану того, чого ми хочемо» [2, с.21].

Норми, як і нормативи – це складова економічної інформації, що характеризує основні елементи процесу виробництва, який передбачає розробку пов'язаних між собою методик нормування виробничих витрат і створення центру, в якому би концентрувалась вся нормативна база підприємства. З цією метою на підприємстві у складі планово-економічного відділу доцільно організувати підрозділ нормативного господарства, який являє собою комплекс систематизованих норм і нормативів матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення раціональної організації виробництва і підвищення його ефективності.

В умовах підприємств по виробництву готових бавовняних тканин важливою і необхідною передумовою є управлінський облік, який в оперативному режимі відслідковує відхилення від норм та ініціює прогресивні, технічно-обґрунтовані поточні норми, розраховані на ефективне використання ресурсів, складання нормативних калькуляцій на кожний номер пряжі та артикул сирових і готових тканин. Нормативні калькуляції доцільно використовувати для виявлення відхилень фактичних витрат від їх прогнозного рівня, для визначення нормативної собівартості товарного випуску продукції, визначення фактичної собівартості напівфабрикатів і готової продукції.

Досліджуючи операційний облік з використанням нормативного методу контролю витрат, проф. Пушкар М.С. з цього приводу зазначає, що «Чим

точніше пізнається суть виробничого процесу та враховується стан всіх факторів виробництва, тим ближче нормативна собівартість продукції до фактичної її величини » і далі «Звідси видно наскільки важливо мати якісні норми і нормативи, що враховують рівень і перспективи розвитку техніки, технології, організації праці...» [3, с.247-248].

Управлінський облік вимагає раціональної системи збору, обробки і своєчасної подачі інформації зацікавленим особам для аналізу і прийняття управлінських рішень, без якої неможливо уявити сучасний рівень менеджменту і системи контролю за формуванням собівартості продукції.

Література:

1. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.2. / Редкол.:...С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін. –К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848с.
2. Майер Э. Контроллинг как система мышления и управления: Пер. С нем. /Под ред. С.А.Николаевой. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 76с.
3. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. –Тернопіль, Карт-бланш, 2006. – 334с.

Бесараба Л.В., асистент
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ОБЛІК ЗА СФЕРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ШВЕЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В системі управлінського обліку формується в першу чергу внутрішня інформація про хід виробництва і реалізацію продукції, фінансові результати роботи всього підприємства та очікувані результати діяльності його структурних підрозділів. Ефективна організація і застосування управлінського обліку базується на основі деталізації місць виникнення витрат, їх пов'язування з центрами відповідальності, що забезпечує зв'язок різних рівнів управління. Підхід за центрами відповідальності при побудові аналітичних рахунків управлінського обліку є основою організації внутрішньогосподарської оцінки результатів діяльності структурних підрозділів, розрахунку рентабельності виготовленої продукції і формування трансфертних цін. Нажаль, сьогодні на швейних підприємствах система обліку за центрами відповідальності не широко розповсюджена через відсутність сформованих центрів з урахуванням особливостей швейного виробництва. Підприємства, які частково застосовують дану практику обліку, не використовують всі її можливості. Отже, подальша розробка організаційних засад обліку за центрами відповідальності з урахуванням побудови організаційної структури швейного підприємства і потреб оперативного управління залишається досить актуальною.

Ідея концепції центрів відповідальності започаткована у 50-х роках ХХ ст., коли Дж. А. Хіггінс відрізнив центр виникнення витрат від центру відповідальності. Гострота поставленої проблеми спонукала багатьох фахівців

обґрунтувати пропозиції з створення центрів відповідальності, а саме В.Б. Івашкевича, Б.І. Валуєва, С.С. Сатубалдіна, В.Ф. Палія та інших.

Дослідження літературних джерел вказує на існування деяких розбіжностей у поглядах науковців щодо трактування центру відповідальності. Одні дослідники виділяють центральною ознакою даного поняття лише відповідальність керівників за підконтрольовані йому показники [1, с.241; 2, с.43; 3, с.67; 4, с.67; 5, с.522; 6, с.495]. Так, В.Ф. Палій вважає їх результатом децентралізації і делегування відповідальності від вищих до нижчих рівнів управління [7, с.14], Т. Карпова пропонує розглядати центр відповідальності як частину системи управління, яка має вхід (ресурси) і вихід (продукція). Однак, одночасно в основу має бути покладене таке групування витрат, яке дозволяє сумістити в одному обліковому процесі місця виникнення витрат: виробництво, цех, бригаду з відповідальністю менеджерів, що їх очолює [8, с.112]. Так, групування витрат за центрами відповідальності у більшості випадків до уваги не береться. Необхідно зазначити, що вибір того чи іншого центру відповідальності, застосування способу локалізації витрат, їх деталізацію на кожному підприємстві потрібно здійснювати з врахуванням його виробничо – організаційної структури, складності управлінської ситуації. Вибір центрів повинно визначатися бажанням мати додаткові точки контролю в оперативному управлінні витрат і результатів діяльності різних підрозділів підприємства. З цього приводу професор В. О. Ластовецький вказує, що центри відповідальності необхідно встановлювати «за тими місцями витрат, де можна не тільки визначити планове завдання та зафіксувати у відповідних регістрах його виконання, але і визначити відхилення» [9, с.103].

Отже, на нашу думку, центр відповідальності необхідно розглядати як групування певних витрат, яке дозволяє поєднувати в одному обліковому процесі місця виникнення витрат (виробництво, цех, бригаду) з встановленням персональної відповідальності, контролем керівника за показники діяльності очолюваного ним підрозділу вищими ланками управління.

Важливо розрізняти місце виникнення витрат і центр відповідальності, існування різноманітних їх видів. Професор В. В. Сопко, В. І. Ткач і М. В.Ткач відокремлюють центри, відповідальні лише за витрати, і центри, відповідальні за фінансові результати в цілому [10, с.5; 11, с.45, 117]. З такими твердженнями необхідно погодитися, оскільки такий поділ дає змогу оперативно виявляти відхилення.

Для підтримки даного твердження і подальшого доповнення пропонуємо класифікувати центри відповідальності швейного виробництва за відношенням до процесу виробництва. Розрізняють основні центри, де організують контроль за місцем виникнення витрат, і функціональні – у різних місцях, але під впливом одного центру відповідальності. За відношенням до внутрішнього господарського механізму є госпрозрахункові центри, які зазвичай співпадають з місцями виникнення витрат. Для них характерним є оперативний контроль у момент здійснення витрат. Аналітичні центри відповідальності не пов'язані з системою внутрішніх госпрозрахункових відносин, вони будують схеми контролю за окремими витратами. За обсягами повноважень і відповідальності

доцільно розрізняти центри за витратами, центри за доходами, центри за інвестиціями, центри за рентабельністю.

Разом з тим, місця або центри виникнення витрат можуть виступати як центри відповідальності, якщо керівники структурних підрозділів несуть матеріальну відповідальність за рівень витрат на виробництво, результати роботи. Місця та центри витрат пов'язують з калькулюванням собівартості швейної продукції, а центри відповідальності з управлінням собівартістю та визначенням результатів діяльності окремих підрозділів підприємства.

Основними критеріями створення центрів відповідальності на швейних підприємствах має бути: чітке функціональне виділення; можливість точного планування, обліку витрат та результатів; встановлення персональної відповідальності за кожним керівником підрозділу, вибір контролюючих параметрів; наявність зворотних зв'язків (самоконтроль). Зазначені критерії, дозволяють виділити центри відповідальності на швейних підприємствах (таблиця 1). Відповідно, найвищим рівнем відповідальності є керівництво підприємства (фабрика), а найнижчим – робоче місце чи група обладнання. Отже, центри виникнення витрат є основою для виділення на швейних підприємствах центрів відповідальності. Відповідно до запропонованих рівнів відповідальності, виділених місць виникнення витрат пропонується кожному місцю виникнення витрат (бригада, цех) присвоювати семизначний код: перша цифра коду відповідає шифру рівня центру відповідальності, до якого належить місце виникнення витрат; друга і третя цифри – шифру групи однотипних місць виникнення витрат у групі (місце виникнення витрат першого рівня), шоста і сьома – шифру відповідальної особи.

Таблиця 1

Центри відповідальності швейного підприємства

Центри відповідальності	Під-рівні	Центри виникнення витрат	Об'єкти обліку витрат	Формування собівартості
1. Підприємство (фабрика)	5	<i>Господарства</i>	Витрати підприємства на виготовлення продукції	Повна собівартість виробів
	4	<i>Відділи</i>		
	3	<i>Виробництва</i>		
	2	<i>Цехи</i>		
	1	<i>Дільниці</i>		
2. Виробництво як частина діяльності	3	<i>Відділи</i>	Витрати цеху	Цехова виробнича собівартість
	2	<i>Цехи</i>		
	1	<i>Дільниці</i>		
3. Цех	2	<i>Відділи</i>	Витрати цеху	Цехова виробнича собівартість
	1	<i>Дільниці</i>		
4. Дільниця (переділ)	4	<i>Відділи</i>	Витрати технологічної лінії	Виробнича собівартість напівфабрикатів
	3	<i>Технологічні лінії</i>		
	2	<i>Бригада</i>		
	1	<i>Робочі місця</i>		
5. Бригада	1	<i>Бригади</i>	Витрати бригади	Прямі витрати
6. Робоче місце	2	<i>Група обладнання</i>	Витрати технологічного процесу	Прямі витрати робочого місця
	1	<i>Робоче місце</i>		

Відповідно до організаційної структури, швейні підприємства аналітичний облік ведуть у розрізі цехів (цех верхнього одягу, цех чоловічих костюмів) – ТОВ “Конфтрем”, ТОВ “Сузір’я”; у розрізі груп виробів (чоловічі, жіночі, дитячі) – ТОВ “Алчер”; у розрізі виробів (плаття, костюми) – АТВТ «Трембіта».

У сучасних умовах керівництво швейних підприємств вирішує самостійно в яких розрізах класифікувати витрати, наскільки деталізувати місця їх виникнення, як їх пов’язати з центрами відповідальності. Ступінь децентралізації управлінського обліку, наближення його до місць виникнення витрат залежить від структури, виду та розмірів діяльності, складності технології і організації виробництва, структури та цілей управління, форми ведення обліку. Організація обліку за центрами відповідальності спрямована на точне, оперативне формування собівартості швейної продукції і фінансових результатів діяльності структурних підрозділів. Проте, подальшої розробки потребує модель обліку витрат на рахунках обліку швейних підприємств за виділеними центрами відповідальності.

Література:

1. Добровський В.М., Гнилицька Л.В. Управлінський облік: Навч. посібник./ За ред. В.М. Добровського. – К.: КНЕУ, 2005. – 278 с.
2. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник./ За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 3-тє вид., доп. і перер. – Житомир: ПП «Рута», 2005. – 480 с.
3. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – 3-тє вид. – К.: “Лібра”, 2006. – 704 с.
4. Яругова А. Управленческий учет: опыт экономически развитых стран. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 241 с.
5. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Підруч.- К.: Книга, 2004.- 544с.
6. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с.
7. Палий В.Ф. Управленческий учет издержек и доходов (с элементами финансового учета). – М.: ИНФРА-М, 2006. – 279 с.
8. Карпова Т.П. Управленческий учет: Учебник.- М.: ЮНИТИ, 2000. – 350 с.
9. Ластовецкий В.Е. Учет затрат по факторам производства и центрам ответственности. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 165с.
10. Сопко В.В. Основи побудови бухгалтерського внутрішньогосподарського (управлінського) обліку затрат і доходів діяльності (контролінг)// Бухгалтерський облік і аудит. – 1996. – №10. – С.2-7.
11. Ткач В.И., Ткач М.В. Международная система учета и отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 123 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ.

Інтелект, що в перекладі з латинської мови означає “розум” завжди був центральним стержнем навколо якого формувалась і формується економічна система країни та її складові. Важлива роль у цій системі належить управлінському обліку як одній з найскладніших інформаційних суперсистем.

З огляду на таку значимість сучасна система обліку повинна відповідати найвищим стандартам і бути найбільш інтелектуалізованою, оскільки, як зазначає професор Пушкар М.С. “...ця система дає продукт розумової праці – інформаційні ресурси для іншої системи, що складається, в першу чергу з людей, які регулюють господарську (техніко-економічну) систему” [4, с. 9].

Зауважимо, система обліку, будь якої економічної формації, базується на певному інтелекті, а необхідність її інтелектуалізації, як правило, перебуває в центрі уваги вчених. Через це, в основу сучасного рівня організації і ведення обліку закладений інтелект вчених-теоретиків ХІХ ст.. Р.П. Коффі, Д.Л. Кріппа, Ф. Беста, Ф. Вілла і ін. У ХХ ст. на інтелектуалізацію обліку справляють значний вплив українські й російські вчені: Чумаченко М.Г., Івашкевич В.Б., Німчинов П.П., Палій В.Ф., Соколов Я.В., Стуков С.О. Їх вчення розвивають і продовжують вчені сьогодення – Бутинець Ф.Ф., Пушкар М.С., Кужельний М.В., Швець В.Г., Сопко В.В., Голов С.Ф. та ін.

На сучасному етапі розвитку економічної системи підвищення інтелектуального рівня обліку неможливе без усвідомлення шляхів розширення інформаційних ресурсів про господарську діяльність [4 с, 18].

Одним із основних пріоритетів трансформації українського економічного суспільства вважається його інформатизація як на рівні держави, так і на локальному рівні окремих суб’єктів економічних відносин. Підтвердженням цієї тези є прийняття Закону України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007– 2015 роки” [3], у якому акцентується увага на передумовах, що потребують прискореного розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Таким чином, нові завдання, що постають перед менеджерами підприємств змушують їх до створення інформаційної інфраструктури, яка б дала змогу забезпечити організацію дієвої системи потоків інформації відповідно до напрямків, необхідних для забезпечення виконання поставленої мети. Інформація, в умовах сучасного господарювання є четвертим із найголовніших економічних факторів, поряд із сировиною, працею та капіталом. Саме володіння повною, достовірною, актуальною та оперативною інформацією забезпечує отримання ринкових переваг, знижує фінансовий ризик, ефективно підтримує прийняття рішень як для окремих суб’єктів економіки, так і держави загалом [1, с.18]. Іншими словами, високоінтелектуальна інформація є за

рангом важливим стратегічним ресурсом, одним із основних багатств як держави, так і приватного бізнесу.

Облік, в сучасній інформаційній системі підприємства повинен бути організований на принципах широкого застосування інформаційних технологій розбудованих на так званому штучному інтелекті.

Штучний інтелект – це штучні системи, створені людиною на базі ЕОМ, що імітують розв'язування людиною складаних творчих завдань. До таких систем належать автоматизовані системи нагромадження і опрацювання облікової інформації за допомогою спеціальних комп'ютерних програм.

Що стосується фінансового обліку, в даний час є досить широкий перелік програм його автоматизації, які спроможні "... переключити увагу працівників з рутинних робіт з обробки даних на більш продуктивну діяльність – аналіз ситуацій, прогнозування розвитку, пошук шляхів підвищення ефективності роботи та ін" [4, с. 50]. За допомогою таких програм вхідна інформація перетворюється персональним комп'ютером в інформацію необхідну для реагування менеджерами на зміни у процесах діяльності підприємства, для прийняття керівниками окремих рішень. Але задовольнити інформаційні потреби менеджерів найвищої ієрархічної ланки управління на предмет прийняття оптимальних стратегічних рішень, така вихідна інформація не спроможна оскільки вимагає аналітичного доопрацювання. Це пояснюється тим, що які б рішення менеджер не прийняв вони в кінцевому підсумку базуються на чужому інтелекті – інтелекті автора на рівні якого й створена програма.

Досить вдалими з цього приводу є висловлювання Б.Гейтса, який вказує на те, що комп'ютер хоч і дозволив збільшити швидкість обробки інформації і точність обчислень великих за обсягом даних, але таку допомогу людям не можна назвати інтелектуальною [2, с. 33].

Але, на жаль, в повсякденній діяльності підприємств, найчастіше використовують, так звані, експертні інтелектуальні системи, які дають можливість на базі сучасних персональних комп'ютерів виявляти, нагромаджувати та коригувати знання з різних галузей виробничої діяльності. Втручання ж у програмні математичні моделі таких програм, практично неможливе.

Не важко підрахувати, що споживачів інформації опрацьованої за допомогою ПК і прикладних програм набагато більше ніж розробників програм тому, серед інтелектуальних автоматизованих систем найбільш корисними і доцільними повинні стати розрахунково логічні, які дозволяють кінцевим користувачам, що не є спеціалістами з програмування, розв'язувати в режимі діалогу з ЕОМ свої задачі з використанням складних методів і відповідних прикладних програм. Ці системи повинні замінити експертні системи. Незважаючи на те, що поняття комп'ютер, комп'ютерна техніка, , персональний комп'ютер стали повсякденністю переважна більшість користувачів залежні від можливостей програм з чужим інтелектом, тобто інтелектом програміста.

За таких умов інтелект користувача, його широкі діапазони і можливості залишаються на одинці самі з собою і лише в окремих випадках може відбутись злиття інтелектів користувача і розробника (автора) програми. Отже, з'явилась необхідність забезпечення програм автоматизації обліку простим в експлуатації, але одночасно гнучким модулем (конструктором) спроможним надати можливість користувачу застосувати свої інтелектуальні можливості у напрямку довільного експортування інформаційних даних в аналітично – розрахункові форми управлінської звітності та розбудови кібернетичних моделей стратегічного управління підприємством.

Приймаючи до уваги той факт, що ринкові умови спонукають підприємства до пошуку та розвитку нових, більш досконалих форм нематеріальних активів, вище згадана ситуація вимагає формування на підприємстві нової генерації висококваліфікованих фахівців із знаннями новітніх, кардинально відмінних від діючих, методів і навичок ведення обліку адаптованих до вимог сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій і високого рівня інтелектуального потенціалу.

Література:

1. Богач АГ., Кундеус О.М. “Формування потоків логістичної інформації підприємства на базі використання сучасних ПЕОМ” /Проблеми економіки України: Збірник наукових праць. – № 11. С. 17-20
2. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли, Изд. 2-е испр. – М: ЕКСМО – Пресс, 2001.– 480 с.
3. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» від 09.01.2007 № 537
4. 4. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія .–
5. Тернопіль: Карт-бланш, 2007.– 152 с.

Боїла Л.І., аспірант
Тернопільський національний економічний університет

УМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Для ефективного управління сучасним підприємством необхідно чітко розуміння керівниками стратегії розвитку підприємства і створення відповідної організаційної структури. При цьому вирішальну роль відіграє якість управлінських рішень, які базуються на узагальненій інформації про стан справ, значення основних показників, що надходять у режимі реального часу, тенденціях їх зміни.

В нових економічних умовах, коли вся увага має приділятися задоволенню вимог клієнта та зниженню витрат з метою максимізації прибутків, обсяги інформації, необхідної для впровадження ресурсозберігаючих та інших сучасних технологій, зростають. Потреба у створенні спеціальних робочих

місць для її переробки на Укрзалізниці набагато більша, ніж у тих галузях, які обслуговує транспорт. Тому комплексна комп'ютеризація транспортної галузі стає особливо важливою. Прискорене впровадження та використання новітніх засобів інформаційного забезпечення господарської діяльності залізниць дозволить краще планувати експлуатаційну роботу та управляти нею.

На залізничному транспорті, як найбільш складній за своєю структурою та взаємозв'язками галузі, до останнього часу інформаційно-управлінські системи і системи автоматики проектувалися незалежно одне від одного, а системи управлінського обліку і прогнозування взагалі відсутні. Проте найбільш повний результат може бути отриманий не у випадку відокремленого впровадження цих систем, а лише тоді, коли вони стануть елементами системи більш високого рівня й інформація буде достовірно відображати стан експлуатаційної роботи на залізницях України в реальному часі.

На сучасному етапі зростає інтерес до впровадження інформаційних засобів з високим ступенем надійності як визначального середовища для створення та обробки необхідної для управління інформації. Основні пріоритети розвитку залізниці у цьому напрямку викладені у працях В.І.Пасічника, Т.А. Мукмінової, А.П. Бочарова.

Досвід застосування автоматизованих систем у різних галузях виробництва свідчить про те, що ефективність впровадження новітніх технологій та сучасної техніки тісно пов'язана з якістю первинної інформації, що передається, обробляється і використовується на різних етапах управлінського процесу.

В той же час, орієнтація бухгалтерського обліку на зовнішніх користувачів інформації призвела до того, що він не задовольняє вимоги внутрішніх користувачів галузі в оперативній і аналітичній інформації і практично не придатний для прийняття управлінських рішень.

Метою даної статті є дослідження напрямів вдосконалення інформаційного забезпечення роботи залізничного транспорту на базі комп'ютеризованої обробки обліково-аналітичної інформації, а також шляхи покращення якості первинної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень.

Форми бухгалтерської звітності, які використовуються сьогодні на залізницях не прийнятні для прямого фінансово-економічного аналізу реального стану діяльності залізниць, звітність надає інформацію із суттєвим запізненням, оскільки складається не раніше 20-го числа місяця, наступного за звітним кварталом. Відповідно, навіть якісно проведений аналіз не дозволить прийняти своєчасно заходи для виправлення виявлених негативних тенденцій фінансово-господарської діяльності підприємства, оскільки буде втрачено, як мінімум чотири місяці для виправлення управлінських помилок.

Недоліком існуючої системи обліку на залізничному транспорті слід визнати його слабку прив'язаність до конкретних умов управління. Облік на залізницях організовується у відповідності з нормативними актами загального порядку, конкретизованими Міністерством шляхів сполучення і фінансовими службами доріг. В інструкціях наводяться принципи обліку в цілому по залізницях і не врахована специфіка роботи конкретних чи однорідних структурних підрозділів, відповідно, і облік відірваний від управлінської системи.

В умовах існуючої системи обліку і калькулювання транспортної продукції бухгалтерські, економічні і технічні служби залізниць діють відокремлено, самостійно вирішуючи поставлені перед ними завдання, що призводить до неодноразової обробки деяких даних, або обчислення даних які взагалі ніяк не використовуються. Розгорнута інформація про витрати формується тільки в структурних підрозділах Укрзалізниці. Передача на верхній рівень управління інформації про витрати на перевезення здійснюється у вигляді синтетичних даних, передбачених в офіційній (загальнодержавній і галузевій) звітності, чи у вигляді довідкових даних, що не дозволяє оперативно контролювати величину витрат експлуатації і побачити її в необхідних аналітичних розрізах. Тому важливою проблемою є забезпечення „прозорості” інформації про витрати в необхідних напрямках для всіх функціональних ланок залізниць і всіх рівнів управління.

Апарат управління Укрзалізниці, з однієї сторони, відчуває недостаток інформації необхідної для прийняття управлінських рішень, а з іншої, перенавантажений надлишковими даними. Має місце дублювання однієї і тієї ж інформації в різних функціональних ланках організаційної структури залізниць, а також на різних рівнях управлінської ієрархії.

Таким чином, актуальним завданням для залізничного транспорту є удосконалення інформаційної системи, яка в ринкових умовах, повинна відповідати вимогам достовірності інформації, її достатності, корисності, релевантності, зрозумілості, оперативності (своєчасності), гнучкості, чіткості, регулярності, адресності, конфіденційності. Очевидно, що для задоволення всіх перелічених раніше вимог до внутрішньої економічної інформації, необхідно використовувати різні методи управлінського обліку.

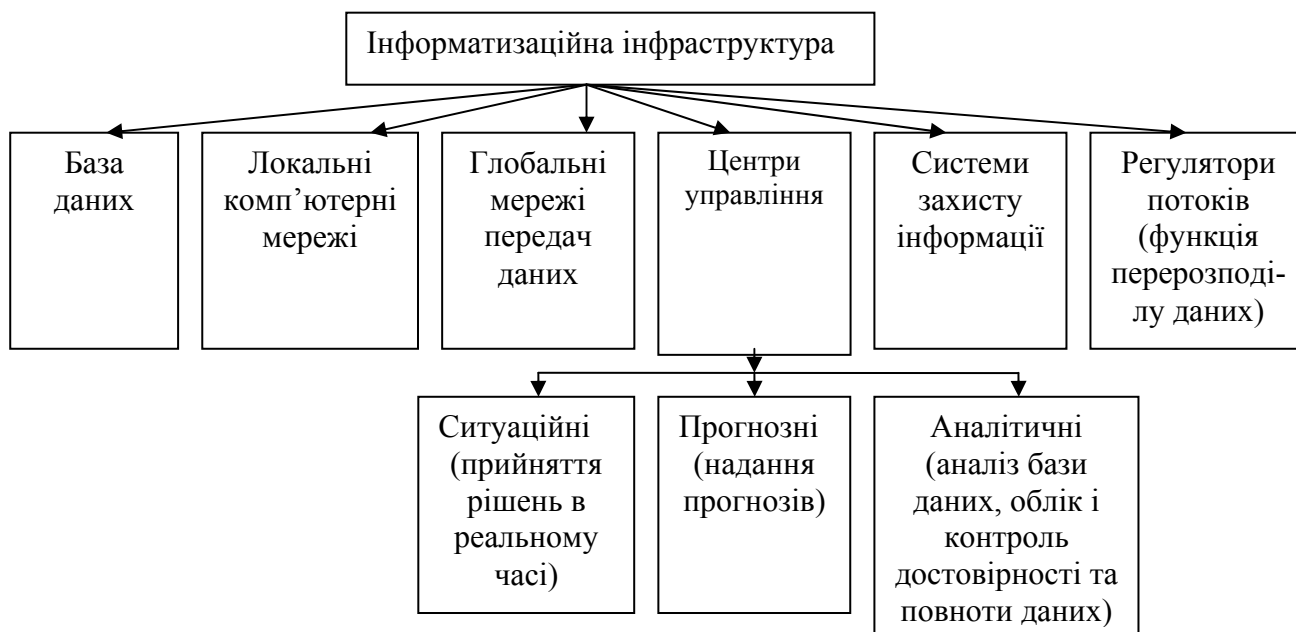
Отже на залізничному транспорті у зв'язку з переходом до нової організаційно-правової форми і системи господарювання необхідність в управлінському обліку і його методах, які забезпечують підготовку інформації для цілей оперативного управління, виникла об'єктивно „знизу”.

Як стверджує В.І. Пасічник: “Створення в галузі єдиного інформаційного середовища потребує чіткого узгодження дій усіх виконавців і відповідних рішень керівництва щодо впровадження управлінських технологій і здійснення низки різноманітних інженерно-консультаційних послуг з метою ліквідації неефективних ланок” [1, с.3].

Інформатизаційна інфраструктура на залізничному транспорті зображена на рис.1.

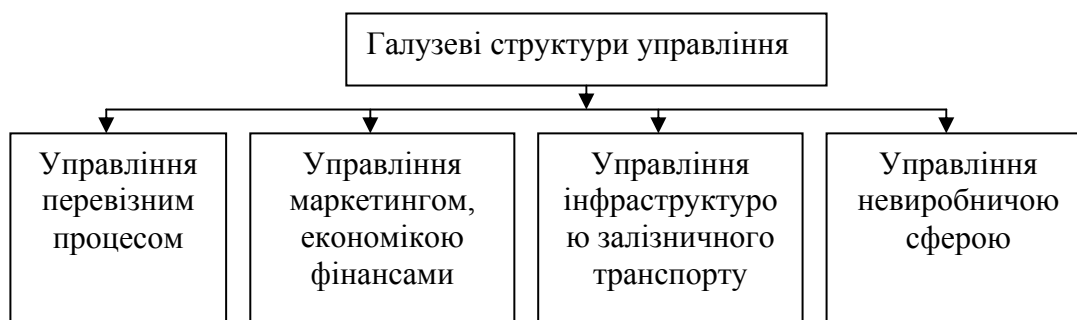
Першочерговим завданням впровадження автоматизованої системи управління інформаційними потоками в галузі є впровадження комп'ютеризованого фінансового обліку на всій мережі залізниць. При цьому передбачається використання низки важливих функцій управлінського аналізу, які забезпечують облік доходів та витрат, з деталізацією їх за статтями, напрямками діяльності та центрами відповідальності. Ведення управлінського обліку має забезпечити управлінців оперативною аналітичною інформацією про всю господарську діяльність, включаючи стан управління матеріально-технічним та кадровими ресурсами.

Впровадження комплексного фінансового та управлінського обліку на всіх напрямках створює сприятливі умови для застосування наукомістких технологій підтримки управлінських рішень, зокрема статистичних та економетричних технологій прогнозування та використання спеціальних формальних методів. Обґрунтований прогноз кінцевих результатів діяльності підприємств можна використати для покращення планування роботи структурних підрозділів залізничної галузі.

Рис. 1. Інформатизаційна структура на залізничному транспорті

В умовах, що склалися сьогодні на залізницях України, функціонування єдиної автоматизованої системи управління повинне включати чотири комплекси (рис.2.)

Рис. 2. Складові інформаційної технології транспортного менеджменту

В Україні на етапі розробки загальної системи інформатизації залізничного транспорту переважає відомчий підхід до вирішення питань загальногалузевого значення. Це стосується не лише вибору джерел інформації, а й їх кількості і термінів їх подання. Такий підхід виправдовується відсутністю необхідної інформації за деякими позиціями. При отриманні даних з надійних джерел

(наприклад пристроїв, установлених у рухомому складі) вся необхідна інформація надходитиме до єдиної бази даних автоматизованої системи, внаслідок чого мають набагато поліпшитись достовірність, надійність та своєчасність отримання показників діяльності різних підрозділів залізничного транспорту.

Найперше, що необхідно для одержання реального ефекту від автоматизації розрахунків різних чинників, у тому числі фінансово-економічних показників, потрібно вдосконалити систему збирання та обробки первинної інформації, що надходить до джерел, дані з яких будуть використані в автоматизованій системі.

Максимальну ефективність автоматизованої системи буде забезпечено за умови, що всі взаємопов'язані між собою показники з усього ланцюга виробничо-господарської діяльності отримуватимуться з однієї бази даних.

Для ефективного функціонування інформаційної системи необхідно забезпечити високоякісні засоби глобального цифрового зв'язку, надійний захист від несанкціонованого доступу до інформації.

Висновки. На сучасному етапі залізничний транспорт працює в умовах розвитку і удосконалення ринкових відносин, які для галузі характеризуються загостренням конкуренції. У зв'язку з цим для здійснення більш ефективної діяльності для залізниць стає необхідною своєчасна і повна інформація. Одним з пріоритетних напрямків досягнення поставлених завдань є комплексне впровадження прогресивних інформаційних технологій, системи фінансового та управлінського обліку, прогнозування. Це дасть можливість своєчасно отримувати високоякісну інформацію, що в свою чергу сприятиме вирішенню наступних завдань:

- забезпечення оперативного контролю і аналізу господарської діяльності на базі первинних документів;
- досягнення прозорості, повноти і достовірності інформації в системі фінансового і управлінського обліку;
- скорочення строків обробки інформації та складання звітності;
- контроль за цільовим використанням запланованих ресурсів;
- підвищення ефективності діяльності управлінського персоналу за рахунок підвищення оперативності, достовірності і повноти наданої інформації.

Література:

1. Мішечків В.Г., Юрченко О.М., Пасічник В.І. Підвищення якості інформаційного забезпечення управління транспортом // Залізничний транспорт України. – 2002. – № 6. – С.2-4.
2. Новости рынка транспортного программного обеспечения // Весь транспорт. – 2006. – № 1-2. – С.56-57.
3. Ю.С. Бараш. Реформування структур управління залізничним транспортом у країнах з перехідною економікою // Залізничний транспорт України. – 2003. – № 6. – С. 38-40.
4. Необхідність ведення бухгалтерського обліку в електронному варіанті // Головбух. – 2003. – 10 липня. – С.84-85.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ МІСЦЕВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

В умовах ринкової економіки підприємства місцевої інфраструктури працюють на засадах певних принципів – повної господарської та юридичної самостійності, самоокупність, прибутковість, самофінансування, фінансова відповідальність, комерційного розрахунку, які на практиці реалізують певною мірою в обмеженій формі, що істотно знижує ефективність фінансової діяльності. Проте комерційні засади націлюють підприємства місцевої інфраструктури на ефективне господарювання.

Специфіка фінансово-економічних відносин у галузях місцевої інфраструктури обумовлена їх місцем у господарському комплексі країни.

При формуванні прибутку підприємств місцевої інфраструктури слід виходити з їх галузевої структури, яка відображає складність характеру та різноманітність їх функцій. Рівень прибутковості таких підприємств має бути обмежений і виходити із потреб їх розвитку. Максимізація прибутку в тарифі неприпустима, оскільки знижує доступність соціальних послуг широким верствам населення і, як наслідок, ускладнює функціонування місцевого самоврядування.

Для поліпшення результатів фінансово-господарської діяльності підприємств місцевої інфраструктури необхідно насамперед уточнити, враховуючи навантаження на бюджет, кількість пільгових категорій громадян, що користуються їх послугами. Доцільно окремим рядком у бюджеті виділяти кошти на капітальний ремонт рухомого складу, водопровідних та теплових мереж. Усі кошти, що виділяють з бюджету, повинні мати субсидійний чи субвенційний характер, що змусить керівництво використовувати їх тільки за прямим призначенням.

При формуванні реальних тарифів необхідно переглянути встановлені для населення нормативи витрат води та тепла, виключивши з них втрати води і тепла у системі водо- та теплопостачання використовуючи дані лічильників води і тепла.

Підприємства місцевої інфраструктури внаслідок незадовільної роботи для погашення податків, зборів та обов'язкових платежів іноді використовують кошти отримані з бюджету, що є абсурдом. У тариф закладають не лише вартість усіх витрат, а й суму податків, яку необхідно сплатити, внаслідок чого, тариф стає завищеним, завищують також тарифи норми споживання за рахунок включення до них витрат води, тепла, газу, заборгованості з цих послуг через що оплата комунальних послуг у повному розмірі практично стає неможливою для споживачів з низьким і середнім рівнем платоспроможності, що призводить до використання житлових субсидій населенням, які врешті-решт надходять до підприємств місцевої інфраструктури.

Як показало проведене дослідження, взаємовідносини підприємств місцевого самоврядування з бюджетом мають специфічний характер: з одного боку, підприємства функціонують на засадах комерційного розрахунку, коли сплачують усі податки, передбачені законодавством, а з іншого – ці підприємства закладали у тарифі лише 80% собівартості продукції, компенсуючи решту дотацією з бюджету [1, С.147]. Крім того, запланований рівень рентабельності враховував прибуток, який отримувало підприємство і використовувало на власний розвиток.

З огляду на характер і обсяг послуг підприємств місцевої інфраструктури варто відмінити для них сплату таких видів податків і обов'язкових платежів, як плата за землю, плата за природні ресурси, внески у цільові фонди, податок з власників транспортних засобів, залишивши лише податок на додану вартість, але за пільговою ставкою і знизити ставку податку на прибуток, оскільки рівень рентабельності даних підприємств невисокий [2; С. 243].

Слід змінити також порядок взаємовідносин підприємств місцевої інфраструктури з бюджетом. Раціональною буде така їх схема:

а) визначення суми бюджетних коштів, необхідних для розвитку підприємств комунального господарства;

б) обчислення загальної суми податкових та обов'язкових платежів, яку повинні сплачувати підприємства;

в) розрахунок сальдо взаємовідносин з бюджетом як різниці між бюджетними асигнуваннями та податковими платежами. При цьому бюджетне фінансування має здійснюватись у формі субсидій і субвенцій.

Оцінка результативності управління процесу формування фінансів державних підприємств місцевої інфраструктури має базуватись на таких основних методологічних принципах: врахування особливостей створення і функціонування цих підприємств; узгодженість із принципами оцінки результативності їх господарської діяльності в цілому; здійснення її на основі економічних критеріїв; узгодженість з основною метою цього управління; вираженість у відповідній системі оціночних показників [3; С. 24].

Одним з напрямів вирішення завдання аналізу формування фінансових ресурсів підприємств місцевої інфраструктури в умовах реформування податкової системи є розробка взаємопов'язаної системи податкових ставок.

До принципів побудови взаємопов'язаної системи податкових ставок належать: взаємодія підприємства з податковими органами; запровадження в законодавчому порядку незмінного розміру узагальненої податкової ставки, яка включає ставку на додану вартість та ставку податку на прибуток підприємства.

Ставки податку повинні взаємопов'язано коригувати податковий вплив на діяльність підприємства, тобто при зміні однієї ставки податку відповідним чином має змінюватися інша. Сума коштів, отриманих у результаті дії коригувального податкового впливу, повинна бути використана для збільшення величини доданої вартості за рахунок підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств, поліпшення якості продукції, що випускається, та за рахунок збільшення обсягу випуску продукції.

Встановлені шляхи поліпшення процесів формування фінансових ресурсів підприємств (удосконалення системи планування фінансових ресурсів підприємств через забезпечення синхронності прийняття рішень в управлінні фінансовими ресурсами з урахуванням динаміки оподаткування; запровадження коригувальної системи ставок ПДВ і податку на прибуток підприємства) дадуть змогу знаходити та використовувати резерви підвищення ефективності діяльності підприємств.

Важливою умовою стабілізації податкової системи щодо забезпечення її незмінності може стати прийняття Податкового кодексу, що на сьогодні є вагомим стабілізуючим чинником у більшості розвинутих європейських країн.

Удосконаленням податкової системи є вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, яка сприяє зростанню кількості малих підприємств, проте існують значні коливання темпів зростання у галузевому аспекті. Оцінюючи діючу систему спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва виникає ряд проблем на загальнодержавному та регіональному рівні. У регіонах спостерігається нерівномірність розвитку малого підприємництва, загальна кількість малих підприємств зростає за рахунок їх створення у великих містах, що обумовлює надзвичайно гостру проблему зайнятості населення в невеликих містах та селищах. Одним із стимулів для інтенсивнішого розвитку малого підприємства може стати ефективний механізм оподаткування.

Література:

1. Казанова М.І. Комерційний розрахунок: основні принципи і можливості застосування у галузях соціальної сфери // Економіка та підприємництво: Збірні наукових праць молодих учених та аспірантів. Вип.3. – К.: КНЕУ, 1999. С.146-151
2. Казанова М.И. Местные налоги, их роль в формировании доходов региональных бюджетов // Сб. материалов и статей 2-ой Международной ежегодной сентябрьской конференции «Пути самопознания человека в философии, религии, науке, культуре», 11-14 сентября, 1997 г., Киев – Севастополь. – С.242-244
3. Білик М.Д. Сутність та особливості фінансового управління державними підприємствами // Фінанси України. – 1998. – №1. – С.62-67
4. Сторожук О. Управління фінансовими ресурсами підприємств та їх облік в умовах реформування податкової системи // Вісник податкової служби України. – №41. – 2006

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗА УМОВИ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ОБРОБКИ ДАНИХ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АВТОТРАНСПОРТУ

В економіці України за останній час відбулися значні зміни зумовлені процесами глобалізації та швидкими темпами розвитку інформаційних технологій. За таких умов змінюється роль обліку в управлінні підприємством і суттєвому коригуванню підлягають методологічні та методичні аспекти його організації.

Організаційні форми і методи ведення обліку, що застосовуються на підприємствах автомобільного транспорту, повинні сприяти своєчасному наданню інформації щодо виявлених внутрішніх резервів, поліпшення використання активів, економії матеріальних та трудових ресурсів, зниження витрат, а також іншої інформації, яка необхідна для прийняття управлінських рішень.

В той же час організація та порядок ведення обліку в автотранспортних підприємствах ще не відповідає пред'явленим до них вимогам, а це ускладнює використання інформації в якості інструмента впливу на мікро- та макроекономічні показники ефективності їх діяльності.

Основними функціями організації автомобільного транспорту в загальній транспортній системі України є:

- здійснення пасажирських і вантажних автомобільних перевезень;
- сприяння роботі залізничного транспорту по підвезенню і вивезенню зі станції, а також звільнення залізничних доріг від транспортування більшої кількості вантажів на порівняно короткій відстані;
- заміна в містах і приміських зонах всіх видів рельсового і гужового транспорту, будучи більш гнучким у виборі напрямку і матеріально-технічної організації повідомлень;
- широке застосування в сільському господарстві, промисловості, будівництві у зв'язку з більшою маневреністю.

В автотранспортних підприємствах, в процесі виробничої і фінансової діяльності, виконуються такі види господарських операцій: експлуатаційне та гаражне обслуговування і зберігання рухомого складу, технічне обслуговування і ремонт автомобілів, причепів та їх агрегатів, транспортно-експедиційне обслуговування підприємств і населення, навантаження порожніх автомобілів, вантажних автостанцій тощо, заготівля і зберігання матеріальних цінностей, укладання і контроль за угодами по перевезеннях і транспортно-експедиційному обслуговуванні, розрахунково-фінансові, кредитні та інші операції, підбір, підготовка і підвищення кваліфікації кадрів, розрахунки з замовниками транспортних перевезень, з постачальниками і підрядниками, з працівниками і службовцями, з іншими дебіторами і кредиторами тощо [4, ст.40]. Зазначені особливості діяльності автотранспортних підприємств мають вплив на прийняття рішень щодо організації обліку, з використанням

інформаційних технологій, оскільки інформаційні технології – це сукупність технологічних елементів, що застосовуються для обробки, зберігання і передачі інформації, а також передбачають використання обчислювальної техніки та засобів зв'язку.

В умовах використання інформаційних технологій форма обліку визначається можливостями апаратних засобів. Обробка економічної інформації охоплює такі етапи: збір, реєстрація, обробка, зберігання, отримання результатів та їх аналіз.

Розвиток інформаційних технологій значною мірою пов'язаний з централізацією ведення обліку. В транспортній галузі така централізація здійснюється як на рівні окремих підприємств, так і на рівні Міністерства транспорту. Враховуючи таку підпорядкованість, обробку даних необхідно здійснювати на рівні окремих підприємств, і за допомогою мережі Internet передавати в обчислювальний центр Міністерству транспорту та зв'язку.

Проте, на ринку облікових програм немає програмних продуктів, які були б стандартом для автоматизації обліку в автотранспортних підприємствах, адже ні одна із програм не враховує особливості обліку та документального оформлення діяльності цих підприємств. Для розробки програмного продукту, адаптованого до організації та діяльності автотранспортних підприємств, за основу необхідно використати бухгалтерську програму «1С:Бухгалтерія», оскільки вона є універсальною програмою, яка має як однокористувацьку так і мережеву версії (що важливо для організації централізованої форми обробки інформації). В програмі реалізовані можливості ведення на одному робочому місці обліку декількох підприємств, ведення обліку паралельно в декількох робочих планах рахунків, багатовимірного та багаторівневого аналітичного обліку, кількісного та валютного обліку, що є позитивними моментами при організації інформаційних систем АТП.

Автоматизація обліку вносить певні зміни до організації роботи бухгалтерії як однієї з ланок управління, яка відповідає за ведення рахунків, виконує певну роботу з планування, контролю, оцінки і аналізу напрямів господарської діяльності підприємств, з аудіювання і розробки управлінських рішень. Тому постає питання в своєчасності одержання інформації та підтримання постійних інформаційних зв'язків між працівниками бухгалтерії та інших підрозділів підприємства. Для вирішення даного питання альтернативним засобом може стати Internet.

При використанні Internet технологій бухгалтери філій, представництв, співробітники, які знаходяться у відрядженні або працюють вдома, можуть використовувати базу даних в будь-який момент часу, в залежності від необхідності прийняття того чи іншого рішення.

Широкі інструментальні можливості автоматизованих інформаційних систем у взаємодії з кваліфікованими спеціалістами з бухгалтерського обліку дозволяють розв'язувати найскладніші задачі. На підприємствах, незалежно від галузі до якої вони належать, основні господарські операції повинні бути автоматизовані, а облікова інформація зібрана, оброблена і надана у вигляді, зручному для подальшого аналізу і прийняття рішень, а правильний вибір інформаційних систем та програмного забезпечення, дозволить легко і миттєво

адаптувати роботу бухгалтерії до сучасних умов розвитку підприємств в умовах глобалізації економіки України.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. та ін., Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник для студ. вищ. навч. закладів / Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко,
2. Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук. -Житомир: ПП «Рута».2002.-544с.
3. Даньків Й.Я., Лучко М.Р., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік в галузях економіки: Навч. посіб. – К.: «Знання»,2003.-206с.
4. Збірник тез доповідей IV Міжнародної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті» -Тернопіль, 2007.
5. Облік в галузях економічної діяльності: автотранспорт і будівництво. Підручник для студ. вищ. навч. закладів /Н.М. Малюга, Я.В. Лебедзевич,
6. Л.Л. Горещька, Т.В. Давидюк. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. -Житомир: ЖІТІ, 2000.-480с.

Булка М., аспірант

Тернопільський національний економічний університет

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕРЕВООБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Комп'ютеризація проникає у всі сфери виробничої діяльності підприємств України. Впровадження комп'ютерної обробки інформації в обліковому процесі обумовлює: інтеграцію всіх видів обліку в межах комп'ютерної облікової системи; скорочення кількості первинних документів; інтеграцію синтетичного та аналітичного обліку в межах одного первинного документу; типізацію господарських операцій підприємства; необхідність організації електронного документообігу всередині підприємства, підвищення важливості хронологічного відображення господарських операцій.

На даний час застосування комп'ютерів в значній мірі розв'язує проблему аналітичного обліку. Так, якщо при застосуванні паперових форм збільшення рівнів деталізації аналітичного вимагає відповідного збільшення кількості працівників, то при застосуванні комп'ютерної техніки можна ефективно вести аналітичний облік з будь-яким рівнем деталізації та широкою номенклатурою об'єктів. Крім того, при паперових формах обліку операції накопичення даних в облікових регістрах, обчислення підсумків та перенесення даних між регістрами потребують великих затрат живої праці та завжди пов'язані з помилками. При застосуванні комп'ютерів ці операції виконуються без участі людини і не копіюється жодна з паперових форм [1].

Автоматизація обліку на деревообробних підприємствах є необхідністю, пов'язаною, насамперед, із додатковими можливостями отримання інформації. Використання інформаційних технологій в обліковій системі дає можливість полегшити роботу працівників, звести до мінімуму вірогідність помилок, а

також оперативно впливати на процеси, які пов'язані з виробництвом та з управлінням деревообробними підприємствами лісового господарства і галуззю в цілому.

В умовах ведення обліку за допомогою комп'ютерних технологій, відображення облікової інформації, тобто інформативні звіти із заробітної плати, виробництва продукції, основних засобів, роботи автотранспорту, розрахунків з дебіторами і кредиторами є самостійним процесом, що здійснюється в автоматичному режимі і дає можливість отримати необхідні дані в зручному для сприйняття вигляді.

Автоматизація обліку на деревообробних підприємствах передбачає створення електронного документообігу, який повинен відповідати таким вимогам:

- вмішувати повний перелік первинних документів, в тому числі: відрядний наряд, витрати матеріалів, прихід продукції, подорожній лист, картку обліку роботи автомобіля, які формують комплекс проводок по обліку витрат, руху лісопродукції та матеріалів, списанню палива, нарахуванню підрядної заробітної плати;
- здійснювати автоматичний облік собівартості продукції в цехах переробки;
- давати можливість аналізувати рух продукції в розрізі складів;
- формувати специфічні звіти щодо діяльності деревообробних підприємств для менеджерів;
- вести облік витрат на виробництво на різних субрахунках 23 рахунку, закривати витрати в кінці місяця і визначати фінансовий результат діяльності підприємства (прибуток, збиток);
- автоматизувати основні ділянки обліку: (операції банку, каси, основних засобів, нематеріальних активів, валютних операцій, запасів, розрахунків з постачальниками та покупцями, розрахунків з підзвітними особами, валових доходів і витрат, податковий облік валюти і основних засобів);
- формувати довідники для введення і зберігання інформації, повний набір регламентованих звітів, довідок, звітів з персоніфікації, статистичних звітів;
- формувати в електронному вигляді звітність з ПДФО (форма 1ДФ) і персоніфіковану звітність у Пенсійний фонд.

Автоматизація обліку деревообробних підприємств дає можливість швидше опрацьовувати та розширити обсяги інформації, що дозволяє підвищити рівень деталізації облікової інформації, яка в подальшому може бути використана як для складання спеціалізованих форм звітності підприємства, так і для забезпечення інформаційних потреб керівництва та працівників підприємства, на їх запит в реальному часі.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф., Івахненко С.В., Давидюк Т.В., Шахрайчук Т.В. Інформаційні системи бухгалтерського обліку. – Житомир: ПП „Рута”, 2002. – 467с.

2. Завгородній В.П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и аудита. – К.: А.С.К., 1997. – 768с.
3. Іваненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. Посібник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349с.

Бурденюк Т.Г., аспірант
Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГІЧНІ АНАЛІТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Конкурентна боротьба, нестабільність розвитку ринку, зростаюча невизначеність, динамічність зовнішнього середовища, призвели до необхідності зміни системи управління вітчизняними підприємствами та використання нових підходів до управління. Стратегічний підхід до менеджменту висуває нові завдання перед аналізом, як однією з найважливіших функцій управління, серед яких можна виділити такі:

1. постановка стратегічних цілей і завдань діяльності підприємства;
2. аналіз ситуацій в зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості;
3. формування стратегії для досягнення намічених цілей;
4. реалізація та оцінка стратегії.

Вирішення цих завдань вбачається у застосуванні аналітичної моделі управління та використанні стратегічного аналізу як інструменту формування ефективної стратегії для досягнення намічених цілей.

Стратегічний аналіз є наукою, актуальність якої визначається необхідність розробки моделі адаптації до змінюваного середовища. Проте, розробці теоретико-прикладних аспектів стратегічного аналізу, як самостійного напрямку дослідження, не надається достатньої уваги.

Аналіз спеціальної літератури показав, що існуючі науково-теоретичні підходи до змісту стратегічного аналізу структурують даний вид аналітичних досліджень, причому автори роблять акценти на різних його складових, висуваючи їх як основні критеріальні ознаки (табл. 1).

Незважаючи на різноманітність підходів до визначення сутності поняття, на нашу думку, їх всіх можна об'єднати і сформувати такі загальні риси стратегічного аналізу, котрі виділяють його з-поміж інших видів аналітичних досліджень:

- 1) незамінний елемент кожного з етапів стратегічного управління. Нестабільність зовнішнього середовища та зміни у внутрішньому зумовлюють необхідність постійного моніторингу, а у разі необхідності потребують перегляду місії компанії, цілей діяльності, стратегічних планів і механізмів їх здійснення. Стратегічний аналіз, як функція стратегічного менеджменту, є безперервним процесом – оцінка діяльності та її коригування є одночасно закінченням і початком процесу стратегічного аналізу;
- 2) аналітичний апарат дослідження впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на підприємство;

Розбіжності в підходах до визначення стратегічного аналізу

Автори	В. Маркова і С. Кузнєцова [1, 30]	Д. Аакер [2, 46]	Д. Кемпбел, Д. Стоунхаус, Б. Хьюстон [3, 11-12]	З. Шершньова [4]	В. Винокуров [5]	К. Радченко [6, 8]	Т. Головка і С. Сагова [7, 8]	Є. Уткін [8, 309]	М. Володькіна [9, 61]	В. Немцов і Л. Довгань [10, 18]	Є. Мних [11, 41]	М. Круглов і Н. Круглова [12]
Стратегічний аналіз												
Окремий елемент системи управління	+	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-
SWOT-аналіз	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-		+
Аналіз середовища	-	-	-	+		+	+	+	-	-	+	+
Дослідження майбутніх подій	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+
Перспективна спрямованість аналізу	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+

- 3) дослідження майбутніх подій та перспективна спрямованість аналізу;
- 4) комплексність аналітичних досліджень. Характерною відмінністю стратегічного аналізу від інших видів аналізу є вивчення не окремих господарських операцій, а комплексне дослідження всієї діяльності підприємства;
- 5) здійснення аналітичних досліджень до початку господарських процесів, а не після них як у ретроспективному аналізі. В цьому аспекті стратегічний аналіз поєднує елементи прогнозування, планування та менеджменту. При аналітичному обґрунтуванні оптимальних шляхів досягнення стратегічних цілей необхідно враховувати минулий досвід, тенденції розвитку економічних процесів, що склалися в ретроспективі, тому, на нашу думку, прогнозування слід розглядати як елемент методу стратегічного аналізу.

На сучасному етапі зарубіжні та вітчизняні вчені конкретизують досліджуване поняття щодо етапів проведення аналізу. Зокрема, В. Баранчєєв, розрізняє п'ять етапів проведення стратегічного аналізу: перші два – виявлення місії та цілей підприємства, а наступні три – вивчення середовища підприємства. На думку дослідника, порядок аналізу великого принципового значення не має, оскільки аналіз деяких чинників внутрішнього середовища спонукає до вивчення факторів зовнішнього, а вивчення деяких аспектів зовнішнього середовища потребує звернення до внутрішнього і т.д. [13, 88]. М. Володькіна виділяє такі етапи проведення стратегічного аналізу [9, 61]:

1. Аналіз перспектив (виявлення тенденцій, можливостей та загроз, які можуть змінити існуючі тенденції).
2. Аналіз конкурентних позицій.
3. Вибір стратегії та оцінка пріоритетів.
4. Аналіз шляхів диверсифікації.
5. Постановка цілей – стратегічних та тактичних.

Французькі фахівці вважають, що стратегічний аналіз реалізується в два етапи: на першому здійснюють ідентифікацію «організаційних компетенцій» з метою виявлення стратегічних компетенцій, а на другому визначають перспективні сфери діяльності для їх освоєння підприємством за допомогою наявного портфеля стратегічних компетенцій. В. Пастухова, досліджуючи позиції зарубіжних та вітчизняних вчених стосовно процесу здійснення стратегічного аналізу, виділяє три етапи його проведення [14]. На першому етапі на основі результатів аналізу стану підприємства у конкурентному середовищі здійснюється ідентифікація та оцінка стратегічного потенціалу підприємства, а також визначення стратегічного потенціалу успіху. Другий етап передбачає стратегічну сегментацію, оцінку привабливості ринків діяльності та вибір перспективних сфер діяльності підприємства. Завершується стратегічний аналіз, на думку автора, оцінкою стратегічної позиції підприємства на ринку.

У зв'язку з чим пропонуємо визначати стратегічний аналіз як систему комплексного дослідження економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку та взаємозалежності із факторами зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на діяльність господарюючого суб'єкта в минулому, теперішньому та майбутньому періодах, котра забезпечує формування ефективної стратегічної поведінки для досягнення намічених цілей.

Такий підхід має ряд переваг:

- 1) розглядає підприємство як цілісну систему, що дозволяє досліджувати концептуальні напрямки його функціонування та розвитку у поєднанні зі складовими зовнішнього середовища;
- 2) передбачає можливість виникнення різних ситуацій, а тому, вся організація всередині підприємства є реакцією на зовнішнє середовище;
- 3) актуалізує як задачу раціонального використання та нарощування ресурсного потенціалу, так і завдання забезпечення гнучкості та адаптивності до постійних змін зовнішнього середовища;
- 4) враховує теоретичні та методологічні особливості досліджуваного виду аналізу;
- 5) визначає актуальність та ефективність (результативність) аналітичних досліджень у стратегічному та тактичному управлінні.

Критичний аналіз досліджень щодо визначення змісту стратегічного аналізу дає можливість виявити наступні невирішені питання:

- відсутність комплексного, системоутворюючого підходу до суті досліджуваного поняття;
- відсутність чіткого розмежування видів аналітичних досліджень, їхнього місця в системі управління.

Література:

1. Маркова В.Д., Кузнецова С.Л. Стратегический менеджмент: Курс лекций. – М.: Инфра-М.: Новосибирск: Сибирское соглашение. – 2001. – 288с.
2. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление. / Пер с англ. под. ред. Ю.Н. Коптуревского. – СПб: Питер, 2002. – 544с.
3. Кэмпбел Д., Стоунхаус Д., Хьюстон Б. Стратегический менеджмент: Учеб. / Пер. с англ. Н.И. Алмазовой. – М.: ООО "И-во Проспект", 2003. – 336с.
4. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699с.
5. Винокуров В.А. Организация стратегического управления на предприятии. – М.: Центр экономики и маркетинга. – 1996. – 160с.
6. Редченко К.І. Стратегічний аналіз у бізнесі: Навч. посіб. Вид. 2-ге. доп. – Львів: Новий Світ-2000, 2003. – 272с.
7. Головка Т.В., Сагова С.В., Стратегічний аналіз: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни за ред. д.е.н. проф. М.В. Кужельного. – К.: КНЕУ, 2002. – 198с.
8. Уткин Э.А. Управление фирмой. – М.: Акалис, 1996. – 516с.
9. Володькина М.В. Стратегический менеджмент: Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. – К.: Знання, 2004. – 149с.
10. Немцов В.Д., Довгань Л.Е. Стратегическое управление. – М.: Финансы и статистика. 2002. – 286с.
11. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури. 2003. – 412с.
12. Круглова Н.Ю., Круглов М.И. Стратегический менеджмент. Учебник для вузов. – М.: Издательство РДЛ, 2003. – 464с.
13. Баранчеев В. Стратегический анализ: технология, инструменты, организация // Проблемы теории и практики управления. – №5. – 1998. – С.85-90.
14. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: Монографія. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2002. – 302с.

Вандяк Н., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

ОБ’ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Інноваційний шлях розвитку економіки України і її харчової промисловості зокрема, пов’язаний зі значними труднощами, серед яких головним є високий рівень ризику та викликані цим складнощі з пошуком джерел фінансування, особливо при загальному дефіциті фінансових ресурсів.

Завданням інноваційного процесу є оптимізація інституційного середовища, в якому взаємодіють учасники з метою реалізації конкретного

інноваційного проекту. Інституційне середовище – це не тільки сукупність політичних, соціальних та юридичних правил інноваційної діяльності, але й такі явища суспільного життя, як традиції, звичаї та інноваційна культура. Відсутність інноваційної культури призводить до неадекватного розуміння окремими учасниками своєї ролі в інноваційному процесі. Справа йде не тільки про баланс інтересів, а й про прийняття нової системи цінностей, зміну традиційної моделі постановки проблем та про взяття на озброєння сучасної регіональної парадигми – прогнозованої, соціально-орієнтованої стратегії розвитку інноваційної моделі вирішення проблем.

Інноваційна діяльність в харчовій промисловості спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок з метою вдосконалення технологій виробництва, оновлення та розширення номенклатури продовольчих товарів, поліпшення їх якості. Вона включає маркетингові дослідження ринків збуту, формування попиту на нові види продукції, пошук та створення інформації про конкурентне середовище, характеристики товарів конкуруючих фірм.

Для втілення в життя такого підходу необхідно проводити відповідну політику підтримки створення інформаційно-комунікативних площадок інноваційно-інвестиційної інфраструктури. Насамперед, мова йде про створення координаційних центрів регіонального розвитку, сенсом діяльності яких була б сучасна міжнародна інноваційна політика, формування інноваційної культури в суспільстві та розвиток конкурентоспроможності регіону шляхом формування інноваційних систем мережної економіки – високотехнологічних кластерів.

До основних функцій таких центрів відносять форсайтні дослідження у сфері високих технологій і впровадження сучасних технологій інноваційного менеджменту, а також ефективну інформаційну, організаційну, юридичну та інвестиційну інфраструктурну підтримку, без якої впровадження інноваційної моделі розвитку економіки, залучення інвестицій, розвиток регіональної конкурентоспроможності буде неможливим.

Ми пропонуємо розглянути ідею створення Центра як координаційного вузлового сегмента інноваційно-технологічного трансфертного кластеру, завданням якого повинно бути формування і розвиток системи комерціалізації і трансферу науково-технічних досягнень, оптимізація взаємодії окремих об'єктів регіональної інноваційної інфраструктури та інституційна підтримка малого інноваційно-технологічного підприємництва.

Метою створення Центра є сприяння динамічному прогресивному зростанню економіки регіону, прискоренню науково-технічного розвитку та активізації інноваційної діяльності шляхом передачі результатів науково-технічних досягнень, винаходів і “ноу-хау” в промисловість міста та комерціалізації високих технологій.

Центр має на меті надання послуг двох видів:

- 1) по-перше – формування і реалізація регіональної інноваційної політики, науково-технічних проектів і програм інноваційного розвитку економіки регіону, організація спільних заходів щодо створення інноваційних мережних

систем в регіоні та прогнозування науково-технічного розвитку та інноваційної діяльності;

2) по-друге –

- надання послуг щодо комерціалізації і трансферу науково-технічних досягнень;
- впровадження проектів та управлінський супровід до них;
- проведення науково-технічних та економічних експертиз, надання інжинірингових, сервісних, консультаційних, інформаційних та інших послуг.

Для фінансування інновацій досить перспективним є використання венчурного фінансування, яке в Україні поки що тільки започатковується за підтримки міжнародних фінансових організацій. Особливістю венчурного фінансування є те, що інвестиції здійснюються, як правило, у формі участі в статутному фонді підприємства; воно розраховане на довгостроковий період; інвестори беруть участь в діяльності підприємства, яке фінансують. В економічно розвинених країнах венчурне фінансування використовують переважно крупні компанії, що дає можливість виводити на ринок нові продукти швидше, ніж вони розробляли б їх власними силами, дозволяє оперативніше і з меншими витратами перебудовувати систему виробництва та збуту, гнучко реагувати на зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища [2, с. 21].

Інноваційний розвиток харчової промисловості передбачає безперервну розробку, освоєння виробництва і виведення на ринок нових видів продукції. Підприємство, яке обирає інноваційний шлях розвитку повинно мати певний потенціал для його реалізації. Для оцінки інноваційного потенціалу підприємства можна використовувати критерії, наведені в [2, с. 190-191]:

- енергійне, гнучке керівництво, здатне йти на ризик;
- прогресивна організаційна структура управління, що орієнтована на роботу в ринкових умовах;
- наявність інформації про тенденції зміни в потребах і запитах споживачів, вміння виявляти і прогнозувати майбутні потреби і запити споживачів;
- добре знання можливостей і потенціалу конкурентів;
- наявність досвіду в розробці новацій та їх просування на ринку, в тому числі створення збутової мережі;
- доступ до останніх досягнень науки і техніки в обраній царині діяльності;
- висококваліфікований кадровий потенціал (науковий, інженерний і робітничий);
- конкурентоздатні технології та прогресивне обладнання;
- висока якість продукції та висока культура виробництва;
- резерви виробничих площ і потужностей.

Найбільш поширеним підходом в науковій літературі до інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості є їх поділ на технологічні (процесні) та продуктові. До технологічних інновацій відносять: розробку і впровадження технологій збереження сільськогосподарської продукції, що дозволяє збільшити його термін без втрати якості; застосування

ресурсозберігаючих технологій на основі сучасних методів обробки; розробку технологічних процесів з метою скорочення тривалості виробничого процесу без втрати якості продукції; розробку і впровадження власних пакувальних ліній, які відповідають специфіці продукції; удосконалення тари і способів перевезень. Продуктові інновації в харчовій промисловості передбачають: розробку і виробництво екологічно безпечних продуктів широкого вжитку; виробництво продуктів лікувально-профілактичного призначення з врахуванням сучасних медико-біологічних вимог для поліпшення структури харчування населення; розробку продукції для дітей і особливих груп населення; підвищення якості продукції, проходження сертифікації і стандартизації продукції. Відзначимо, що саме продуктові інновації є на сьогодні основним видом інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості України.

Література:

1. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України. – К.: «ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. - 428с.
2. Ілляшенко С.М. Інноваційний розвиток ринкових можливостей: проблеми управління. Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1999. -222с.
3. Сичевський М.П. Сучасний стан та пріоритетні завдання розвитку харчової промисловості // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 38–42.
4. Харчова промисловість України: стан та перспективи / За ред. акад. НАН України І.Р.Юхновського. – К.: ФАДА, ЛТД, 2001. – 339 с.

Волошин І.В., викладач

Тернопільський національний економічний університет

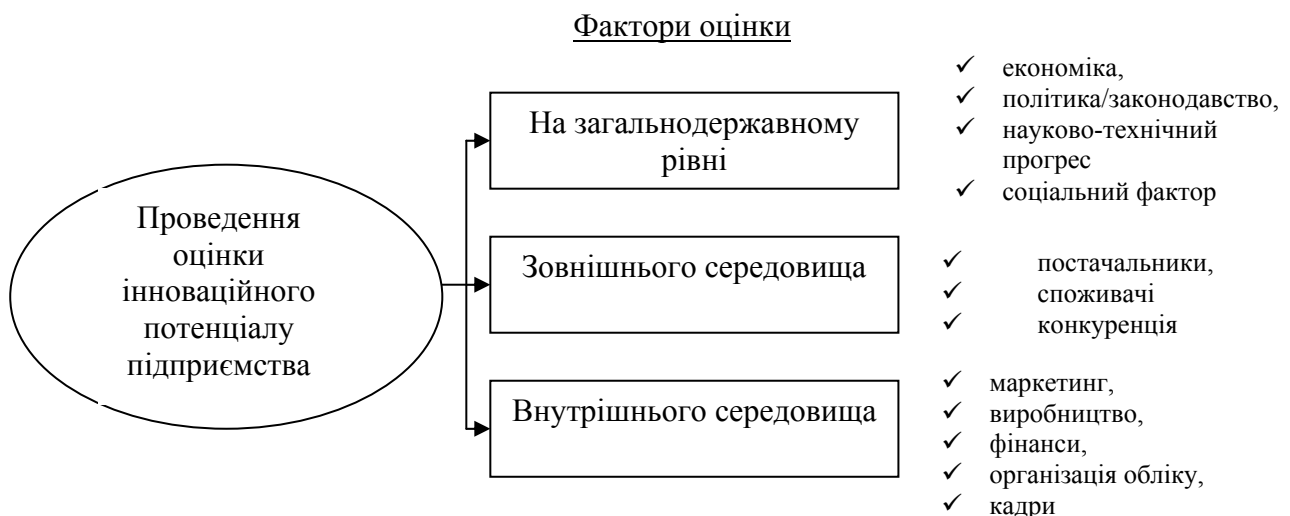
ОЦІНКА ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ТА ПРОГРАМ У ВИРОБНИЦТВІ ТА ЗБУТІ ПРОДУКЦІЇ

Досить важливим є питання оцінки інноваційних проектів і програм, оскільки правильна оцінка інновацій на початковому етапі планування виробництва може створити необхідні передумови для отримання достовірної інформації про очікувані витрати на реалізацію інв. програми. Розробка методики щодо ґрунтовної та комплексної оцінки можливостей і перешкод у діяльності інноваційного підприємства, виявлення його сильних і слабких сторін повинна базуватись на аналізі інноваційного потенціалу.

Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» [1] визначає інноваційний потенціал як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних і культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Інноваційний потенціал підприємства можна розглядати як систему взаємопов'язаних чинників і ресурсів, які відповідають умові забезпечення постійної інноваційної діяльності підприємства у сфері пошуку, розробки й впровадження інноваційних проектів і програм. Така система повинна базуватися на спроможності підприємства щодо реалізації цілей інноваційної діяльності. Насамперед, необхідно звернути увагу на матеріальну, інтелектуальну, інформаційну та економічну бази промислового підприємства. Крім того, що оцінений інноваційний потенціал забезпечить проведення наукових досліджень, експериментальних розробок, і в кінцевому результаті – впровадження технічних, організаційних і соціально-економічних нововведень у виробництво та збут продукції, важливо на цій основі продовжувати пошук, використання і розвиток нових сфер і способів реалізації наявних і перспективних внутрішніх та ринкових можливостей.

Як зазначає І.Б.Капітан [2;131] інноваційна діяльність має шанси на успіх лише за наявності й узгодженої взаємодії ринкового потенціалу (спроможність ринку сприймати інновації) та інноваційного потенціалу як можливості втілення підприємством досягнень науки і техніки у конкретні товари, які здатні задовольняти потреби ринку і споживачів. Методику оцінки інновацій представлено на рис.1.

Рис.1. Методика оцінки інноваційного потенціалу підприємства

Запропонована методика оцінки інноваційного потенціалу дозволяє правильно оцінити можливість підприємства здійснювати інноваційні процеси на початковому етапі планування його інноваційно-інвестиційної діяльності. Влив наведених чинників можна вважати суб'єктивними факторами впливу на процес інноваційного розвитку підприємства. Важливим є вивчення об'єктивних факторів, які впливають із оцінки витрат на виробництво інноваційної продукції, (якість, оцінки в розрізі можливих варіантів випуску

продукції і обсягів її реалізації на ринку (номенклатура й асортимент), оцінки впливу зовнішньої цінової політики тощо).

Питання оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу є досить актуальними (у науковій літературі), науковцями пропонується значна кількість критеріїв та показників, які обчислюють на основі статистичних даних. Однак, використовувати лише такі дані недостатньо. Доцільно визначати альтернативні методи оцінки, які були б достовірними, доступними, співзставленими, легко розраховувались, охоплювали всі етапи впровадження інновацій (планування → підготовка виробництва → виробництво → реалізація інноваційної продукції).

Зрозуміло, що вибір конкретного інноваційного проекту потребує обґрунтування для забезпечення можливого зниження ризику під час прийняття управлінських рішень.

Сучасні економічні умови зумовлюють необхідність та потребу в активізації інвестиційної діяльності, успішність якої безпосередньо залежить від наявності повної та достовірної інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Відсутність цілісної системи інформаційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності виявляється в недосконалому регулюванні інноваційним процесом, суперечливості та необґрунтованості управлінських рішень, недостатній ефективності взаємодії органів державної та регіональної влади, незбалансованості розподілу інвестицій тощо.

Основним джерелом інформації на підприємстві є дані фінансового обліку, при цьому облікова інформація, яка стосується інновацій, повинна формуватись відповідно до вимог діючих стандартів обліку та нормативно-правових актів щодо здійснення інноваційного процесу.

Умовно оцінку інновацій щодо випуску та реалізації продукції можна розділити на три групи: оцінка інноваційних проектів та програм капітального характеру; оцінка інновацій при здійсненні операційної діяльності та оцінка інноваційних продуктів інтелектуального характеру. Такий поділ впливає з аналізу пропонуєваних схем та варіантів обліку інновацій та інноваційних процесів разом сучасних науковців [3;4;5].

Так, при дослідженні та розробці інновацій інтелектуального характеру у забезпеченні виробничого процесу та збуту необхідно враховувати умови визнання та оцінки відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи».

Згідно з П(С)БО 8 інновації, отримані в результаті розробки, слід відображати у балансі за умов, якщо підприємство має: або намір, технічну можливість та ресурси для доведення інноваційної продукції до реалізації чи використання, отримання економічних вигод від її збуту чи використання або інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою інновацій.

Однак, дане положення стосується розробки і дослідження інновацій нематеріального характеру. Якщо підприємство вирішило удосконалити або створити нові матеріальні активи – матеріальні запаси, обладнання тощо, тоді

оцінка нових продуктів повинна базуватись на вимогах П(С)БО 9 «Запаси» або П(С)БО 7 «Основні засоби».

Отже, оцінку інновацій та методику відображення її в обліку можна проводити у двох напрямках, враховуючи їх матеріальну чи нематеріальну форму.

Важливим етапом визначення оцінки інноваційних проектів та програм є калькуляція витрат на впровадження інновацій згідно з Типовим Положенням.

У складі калькуляційних статей для відображення робіт інноваційного характеру є: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, матеріали, паливо та енергія, витрати на службові відрядження, спец устаткування для проведення робіт, витрати на роботи, які виконують сторонні організації, інші прямі витрати, накладні витрати [6].

Оскільки для поточного обліку та контролю господарських активів та джерел їх утворення, а також господарських операцій застосовують систему рахунків, можливість одержання необхідного інформаційного забезпечення щодо здійснення інноваційної діяльності пов'язана з формуванням відповідних бухгалтерських проведення. Так, інформація для подальших розрахунків інноваційного потенціалу підприємства зосередиться на рахунках фінансового обліку (і на субрахунках – в розрізі кожного проекту чи програми). Витрати будуть відображатись в обліку наростаючим підсумком, по мірі їх виникнення, що дасть можливість збирати інформацію на кожному етапі на необхідну дату, що підвищує рівень контролю над здійснюваним інноваційним процесом.

Література:

1. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності” від 16.01.2003р. № 433- IV із змінами та доповненнями.
2. Капітан І.Б. Формування структури інноваційного потенціалу підприємств й управління його розвитком // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №12. – С.130-137.
3. Крупка Я.Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №5. – С. 11-18.
4. Кантаева О.В. Моделирование информационного обеспечения инновационной деятельности // Матеріали та тексти виступів VI-ої Міжнародної наукової конференції. – Житомир:ЖДТУ,2007. – С. 233-251.
5. Мінаков О. Облік інноваційної діяльності на підприємствах-учасників технопарку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №5. – С. 24-27.
6. Типове положення з планування, обліку калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, затверджених Постановою № 830 Кабінету міністрів від 20 липня 1996р. із змінами, внесеними Постановою № 946 від 10.07.2002р.

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ ІНФОРМАЦІЇ

Ринкові умови господарювання вносять певні корективи до підсистем, які функціонально забезпечують виконання менеджментом підприємства покладених на нього функцій. Це насамперед стосується системи обліку, який інформаційно забезпечує прийняття управлінських рішень. Облік є складовою частиною управлінської системи, який створює можливість відповідально підійти до поглибленого вивчення наявної ринкової інфраструктури та фінансових і технологічних можливостей з метою визначення раціональної технологічної і видової структури виробництва й забезпечення необхідною інформацією різних категорій користувачів.

Слід зауважити, що з процесами демократизації управління, та його орієнтації на економічні, мотиваційні методи здійснення у ринковому середовищі, зростає ризик прийняття неефективних рішень. У методологічному і організаційному планах це спричиняє докорінну зміну облікового процесу. Найскладнішим є злам консерватизму у цьому процесі, який найбільше притаманний системі обліку.

У свою чергу, успішне функціонування підприємств різних сфер діяльності та прийняття ними ефективних рішень можливе за наявності своєчасної, достовірної та повної інформації. Інформація формується різними ланками системи управління підприємства. Вдосконалення організації інформаційного забезпечення пов'язано із розвитком двох взаємопов'язаних його складових – інформаційних ресурсів та системи інформаційних потоків. Облікова система у цьому процесі відіграє, на нашу думку, першочергову роль, оскільки, в ній зароджується інформація, яка може задовольняти потреби користувачів різних рівнів підприємства регіональну, держави, групи країн. Для того, щоб облікова інформація була зрозумілою та доступною для усіх груп користувачів, вона повинна відповідати вимогам міжнародного законодавства.

Мету ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності визначають інформаційні потреби користувачів інформації (менеджери підприємства, акціонери, інвестори, кредитори, державні органи та ін.).

Ми поділяємо висновок вчених, про те що ведення обліку необхідно для одержання та систематизації інформації, яка потрібна для управління діяльністю господарства будь-якого масштабу та рівня [1, с.4-8]. Проте, слід зазначити, що безпосереднє використання результатів обліку дещо ускладнене, оскільки його методологія, яка формувалася протягом століть, не була орієнтована на завдання управління. Саме це привело до розробки аналітичних процедур, основним завданням яких є перетворення даних обліку і звітності у визначений набір показників, на основі чого визначають фінансовий стан підприємства. Ефективна система управління ресурсами підприємства спрямована на досягнення тактичних і перспективних цілей. Вирішуються ці

завдання шляхом аналізу фінансово-майнового стану підприємства та оточуючого середовища, в якому воно функціонує, з врахуванням стратегічної мети підприємства та використанням шляхів її досягнення і дотриманням принципів облікової системи.

Проф. Пушкар М.С. у своїх наукових працях стверджує, що три рівні менеджменту – операційний, тактичний і стратегічний вимагають нових підходів до формування та інтерпретації інформаційних ресурсів, що відповідно обумовлює поділ системи обліку на фінансовий, управлінський і контролінг [2, с.28-33].

Входження України у світовий ринок неможливе без вивчення і використання зарубіжного досвіду, принципів і стандартів ведення обліку, які використовують у світовій практиці.

Важливими складовими змін, що відбулися в організації і методології фінансового обліку на даному етапі є гармонізація і стандартизація обліку. Переорієнтація національної облікової системи на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) у відповідності до національної програми реформування бухгалтерського обліку згідно з міжнародними стандартами є важливим кроком його гармонізації. Прийнятий відповідно до цієї програми Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [3] та П(С)БО визначають нові підходи до обліку і фінансової звітності, коли більшість національних П(С)БО базуються на аналогічних МСФЗ, концептуальною основою яких є використання в умовах існування різних моделей бухгалтерського обліку та концепцій капіталу і його збереження.

Удосконалення облікової системи розглядається як гармонізація систем різних країн, що пов’язані між собою господарськими відносинами, а також уніфікація принципів обліку і звітності через інтернаціоналізацію правових норм регулювання міжнародних відносин.

Облікові працівники і науковці вирішують завдання інтеграції податкового та фінансового обліку й узгодження даних різних видів обліку (бухгалтерського, статистичного, податкового) шляхом розробки єдиних методів оцінки, обліку та відображення показників у звітності. Використовуючи дані бухгалтерського обліку для складання податкових розрахунків, податковий облік не існує автономно як окремий вид обліку, а є однією зі складових інтегрованої системи обліку. Всі види обліку взаємно узгоджені між собою в процесі вирішення поставлених завдань і утворюють цілісну систему обліку підприємства. Надаючи необхідні для користувачів дані про стан об’єктів обліку, вони виконують в сукупності покладену на них інформаційну функцію.

Облікова інформація орієнтована на широке коло споживачів всередині підприємства та використовують для прийняття рішень менеджментом різних рівнів управління, а оскільки підприємство не може функціонувати ізольовано і має різноманітні стосунки з навколишнім діловим і суспільним середовищем, то в отриманні інформації про діяльність підприємства зацікавлені також зовнішні користувачі.

З врахуванням зростаючих інформаційних потреб різних категорій користувачів (внутрішніх і зовнішніх) відбувається реформування системи

обліку згідно з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), потрібно розробляти нові форми звітності та методики їх складання, визначати інформаційні потоки, пов'язані з даними, які є корисними та необхідними для менеджерів. Фінансова звітність, орієнтована, в першу чергу, на зовнішніх користувачів, які згідно з міжнародними стандартами, покликані аналізувати інформацію (вкладення капіталу, визначення фінансового стану, результатів діяльності та грошових потоків підприємства. Таку інформацію формують і узагальнюють у фінансовому обліку.

Функція щодо забезпечення корисною і достатньою інформацією для прийняття ефективних рішень менеджерами різних рівнів покладена на службу управлінського обліку. Проте, поки що в науковому світі немає загальноприйнятого розуміння сутності управлінського обліку, та його місця в інформаційній системі підприємства. Це пов'язано, перш за все, з тим, що на практиці важко визначити межі управлінського обліку, оскільки такі межі підприємство визначає самостійно, виходячи з принципу доцільності його ведення для отримання необхідних даних. Якщо облікова інформація не може бути використана для прийняття ефективних господарських рішень, то всі зусилля, спрямовані на її отримання, в усіх відношеннях, є невиправданими.

Досліджуючи концептуальну основу управлінського обліку, С.Ф. Голов виділяє чотири категорії концепцій управлінського обліку [4, с.17-22], які були визначені Міжнародною федерацією бухгалтерів, а саме: концепції, що пов'язані з функцією; концепції, пов'язані з використанням результату здійснення функцій управлінського обліку; концепції, які пояснюють зв'язок управлінського обліку з іншими процесами управління та є основою для розроблення технологій, що використовуються в управлінському обліку; концепції, що розглядають потенціал, необхідний для ефективного використання функцій управлінського обліку з позиції компетенції, безперервного вдосконалення, творчих можливостей та критичної свідомості.

Форми взаємодії фінансового та управлінського обліку залежать від того чи будуть вони створені як дві автономні облікові системи (фінансового та управлінського обліку) чи як єдина інтегрована система бухгалтерського обліку.

Слід відзначити ще один важливий напрям досліджень облікової системи вченими, які розглядають можливість доповнення фінансового чи управлінського обліку креативним обліком [5, с.90-93]. Цей облік є творчим і вимагає від облікових працівників організації фактів і правил їх групування виходячи з інтересів менеджменту з метою отримання знань про нові об'єкти спостереження. Ініціатива щодо необхідності додаткової інформації, яка повинна бути сформована креативним обліком, має виходити від системи управління, оскільки менеджмент вирішує, які дані йому потрібні.

Як бачимо, в умовах ринкової економіки змінюється і місце бухгалтера на підприємстві. Тому одночасно з реформою обліку необхідно підняти професійний рівень бухгалтерів. Крім цього потрібно добиватись нового якісного рівня знань у сфері обліку і, зокрема, управлінського обліку для менеджерів (управлінців), які повинні втілювати цей облік у життя.

Таким чином, облікова інформація в сучасному діловому світі відіграє не просто пасивно відображаючу, а й важливу організаційну роль, в результаті її трансформації і задоволення інформаційних потреб конкретних користувачів. Сучасний облік, у зв'язку із зростанням інформаційних потреб різних категорій користувачів, зазнає все більшого впливу зовнішнього економічного середовища. Проявилася тенденція ведення обліку і складання звітності з метою визначення фінансового стану та результатів діяльності підприємства у перспективі. Мати таку інформацію в багатьох випадках є досить корисним для надання прогностичної оцінки ефективності ділового рішення.

Підприємство повинно застосовувати таку систему обліку, яка забезпечила б інформаційні потреби як управління підприємством так і зовнішніх користувачів. Всі зміни в ході реформування системи обліку повинні проводитися в міру настання відповідних передумов, які відображають певний етап еволюції ринкових методів управління, що дасть змогу забезпечити послідовність її розвитку.

Література:

1. Сопко В.В., Сопко О.В. Бухгалтерський облік: Основи теорії та концептуальні засади побудови: Навч.-метод. посібник – К.: Знання України, 2003. – 234с.
2. Пушкар М.С. Розробка системи обліку: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2003. – 198с.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року №996-XIV (зі змінами і доповненнями) // Бухгалтерія. – 2001. – №5. С. 12-19.
4. Голов С.Ф. Управлінський облік: Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704с.
5. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль, Карт-Бланш, 2006. – 334с.

Галиць О. В., здобувач
Університет банківської справи Національного банку України

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВАМИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

В основі слабкості української економіки лежить слабкість вітчизняних підприємств, низька якість їхньої продукції, мала її конкурентоспроможність. Підвищити якість і кількість пропозиції вітчизняної продукції могли б малі та середні підприємства. Малі та середні підприємства є основою для створення нових робочих місць, підвищення добробуту населення, покращення загальної економічної ситуації.

Важливим напрямом подальшого розвитку малого та середнього бізнесу є забезпечення високої ефективності їх діяльності. Функціонування малих та середніх підприємств сприяє наданню конкурентних послуг, динамічному

розвитку економіки. Суттєвим щодо розвитку економіки України є розширення ресурсної бази підприємств малого та середнього бізнесу.

Практична значущість проблематики розширення ресурсної бази підприємств малого та середнього бізнесу зумовлюється тими складними вимогами, які висуває більш жорстка конкуренція в умовах ринкової економіки.

Пріоритетним в умовах ринкової економіки є ефективний розвиток підприємств малого та середнього бізнесу, які сприяють забезпеченню повноцінному розвитку всіх без винятку регіонів.

Важливим інструментом, що дозволяє вирішити завдання ефективного функціонування підприємств малого та середнього бізнесу є збільшення ресурсів, необхідних для ведення бізнесу, одним із шляхів якого є розширення обсягів кредитування підприємств малого та середнього бізнесу.

Аналізуючи досвід кредитування малих та середніх підприємств іноземними банками, зокрема, досить широко кредитування малого та середнього бізнесу здійснюється в Україні за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), доходимо висновку, що за допомогою кредитної лінії ЄБРР підприємці отримали доступ до капіталу, можливість у короткі терміни отримувати кредити (типовий мікрокредит в розмірах від 100 до 5000 дол. США оформляється за 2-3 дні), ефективне обслуговування кредитів (в більшості кредити надаються невеликим підприємствам торгівлі із виробництва продовольчих товарів і переробки сільськогосподарської продукції).

Постає логічне запитання: чому іноземним банкам вигідно кредитувати українські підприємства, а вітчизняні банки відстають в цьому напрямку? Причиною цього є, вочевидь, те, що процедура оформлення мікрокредитів є надто трудомісткою і витратною у порівнянні з кредитами, які надаються великим позичальникам. Натомість обслуговування великих клієнтів приносять банкам більші прибутки при менших витратах. Все ж в нинішніх умовах жорсткої конкуренції, кредитування українськими банківськими установами середніх і малих підприємств набуває все більшого розвитку.

Особливо недостатньо, на наш погляд, для розвитку малих та середніх підприємств довгострокових кредитів. Незважаючи на те, що протягом останніх років в банківській системі України спостерігається ріст довгострокових кредитних вкладень, все ж довгострокових кредитів для забезпечення розвитку економіки недостатньо, що пояснюється недостатнім обсягом довгострокових депозитів, які б стали ресурсом для довгострокового кредитування. Суттєвою перешкодою в активізації довгострокових заощаджень є брак довгострокової довіри населення до фінансових інституцій, держави.

Кредитуванню малого та середнього бізнесу сприятиме зниження відсоткових ставок за кредитами, які для більшості потенційних позичальників є надмірними. Незважаючи на те, що протягом останніх років і спостерігалось зниження відсоткових ставок (якщо у 2001 році середньозважена ставка за кредитами банків в національній валюті дорівнювала 31,9%, то за 2002 рік – 24,8%, 2003 – 20,2%, 2004 – 17,3%, 2005 – 16,0%, 2006 – 15,1% [1]), все ж високі проценти за банківські кредити викликають численні нарікання з боку

суб'єктів підприємництва. Причиною цього є те, що банки, встановлюючи відсоткову ставку, закладають в неї ризики неповернення кредитів, які, в умовах незахищеності прав кредиторів, є досить високими.

Викладене вище свідчить, що на розширення ресурсів підприємств малого і середнього бізнесу в Україні за рахунок банківських кредитів, в більшості, впливають чинники, які притаманні для банківського кредитування загалом.

Малий та середній бізнес в Україні потребують реальної підтримки з боку банківських установ. Стратегія розвитку вітчизняного малого та середнього бізнесу в Україні повинна спиратись, в т.ч. на загальну стратегію розвитку банківської системи та структурні перетворення національної економіки.

Разом з тим, поки доходи населення, малих та середніх підприємств не перетечуть до легальної сфери, суттєво розширити ресурси малих та середніх підприємств за рахунок банківських кредитів не вдасться. Адже для того, щоб одержати кредит, позичальнику необхідно показати реальні джерела прибутку, які планується отримати.

Література:

1. <http://www.bank.gov.ua>

Гаркуша С.А

Сумський національний аграрний університет

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЯ

На сучасному етапі розвитку економіки питання аналізу фінансового стану підприємства є актуальним. Актуальність цього питання зумовила розвиток методик аналізу фінансового стану підприємств, які спрямовані на експрес-оцінку фінансового стану підприємства, підготовку інформації для ухвалення управлінських рішень, розробку стратегії управління фінансовим станом.

Оскільки існуючі методи і моделі оцінки фінансового стану підприємства є базовими і на практиці в чистому вигляді їх застосовують рідко, то для отримання точніших результатів пропонується використовувати комбіновану модель оцінки. Це обумовлено наявністю у кожного окремого базового методу недоліків і обмежень, які нейтралізуються при їх комплексному застосуванні.

Методика оцінки фінансового стану підприємства приведена С.Б. Барнгольцом [1, с.29-35] передбачає перетворення складеного підприємством балансу в баланс-нетто шляхом виключення регулюючих і контрпасивних статей і перенесення окремих статей в інші розділи балансу, що є закономірним підходом при організації інформаційної бази оцінки фінансового стану підприємства.

В. А. Малич [2, с.3-55] пропонує методику оцінки платоспроможності підприємства і його фінансових результатів, при чому при оцінці платоспроможності за допомогою одного і того ж коефіцієнту намагаються судити і про фінансову стійкість.

Аналіз фінансового стану підприємства переслідує кілька цілей: визначення фінансового положення; виявлення змін у фінансовому стані в просторово-часовому розрізі; виявлення основних чинників, що викликають зміни у фінансовому стані; прогноз основних тенденцій фінансового стану.

Алгоритм традиційного фінансового аналізу включає наступні етапи: збір необхідної інформації (обсяг залежить від завдань і виду фінансового аналізу); обробку інформації (складання аналітичних таблиць і агрегованих форм звітності); розрахунок показників зміни статей фінансових звітів; розрахунок фінансових коефіцієнтів за основними аспектами фінансової діяльності або проміжних фінансових агрегатах (фінансова стійкість, платоспроможність, рентабельність); порівняльний аналіз значень фінансових коефіцієнтів з нормативами; аналіз змін фінансових коефіцієнтів (виявлення тенденцій погіршення або поліпшення); підготовку висновку про фінансовий стан компанії на основі інтерпретації оброблених даних.

Сучасний фінансовий аналіз має певні відмінності від традиційного аналізу фінансово-господарської діяльності. Перш за все, це пов'язано з впливом зовнішнього середовища на роботу підприємств. Зокрема, посилилася залежність фінансового стану суб'єктів господарювання від інфляційних процесів, надійності контрагентів (постачальників і покупців), організаційно-правових форм функціонування.

Чинниками впливу зовнішнього середовища можуть бути процентні ставки, обмінні курси, товарні ціни, ціни акцій і т.п. Причому підприємство, на яке впливає зміна фінансових цін, зовсім не обов'язково повинно бути безпосередньо пов'язане з ринком, на якому змінюються ці ціни [3, с.24]

При аналізі впливу зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємства можна більшою мірою деталізувати зовнішнє оточення за силою дії на: аналіз макросередовища; аналіз стану і перспектив розвитку галузі; аналіз конкурентного середовища та конкурентів. (рис. 1).

Рис. 1. Схема проведення дослідження зовнішнього середовища

Можна виділити дві глобальні причини погіршення фінансового стану підприємства: відсутність потенційних можливостей зберігати прийнятний рівень фінансового стану; нераціональне управління результатами діяльності. [4, с. 193]

Проблеми з платоспроможністю, фінансовою незалежністю, рентабельністю мають єдине коріння: або підприємство має недостатні результати діяльності для збереження прийнятного фінансового положення, або воно не раціонально розпоряджається результатами діяльності.

З'ясування того, яка з вказаних вище причин привела до погіршення фінансового стану підприємства, має принципове значення. Залежно від цього здійснюється вибір управлінських рішень, направлених на оптимізацію фінансового стану організації.

Визначити причину зниження фінансових показників – не означає провести повноцінний фінансовий аналіз. Необхідне подальше уточнення причин – до рівня конкретних дій підприємства або зовнішнього середовища. Також необхідні управлінські рекомендації щодо поліпшення стану підприємства.

Потенційна можливість підприємства зберігати (досягати) прийнятний фінансовий стан визначається обсягом одержуваного прибутку.

Слід виділити три основні складові управління результатами діяльності підприємства – це управління оборотними коштами, управління інвестиційною політикою і управління структурою джерел фінансування.

Щодо інвестиційної політики, то підприємство може здійснити капітальні вкладення – в будівництво цехів, придбання устаткування, придбання інших організацій. Для характеристики інвестиційної політики призначений розрахунок показників самофінансування і мобілізації, чистого оборотного капіталу, а також грошового потоку на основі даних Звіту про рух грошових коштів.

Існує два основні шляхи оптимізації фінансового стану – оптимізація результатів діяльності (підприємство повинне більше заробляти прибутку) і раціональне розпорядження результатами діяльності. Проте два вказані шляхи – "заробляти" і "розпоряджатися працеванним" – не рівнозначні.

Можливості оптимізації стану підприємства за рахунок раціональнішого розпорядження результатами діяльності ефективні, але з часом вичерпані.

Необхідно пам'ятати, що базою стійкого фінансового стану підприємства протягом тривалого часу є одержуваний прибуток. При оптимізації фінансового стану підприємства необхідно прагнути, перш за все, до забезпечення прибутковості діяльності.

Література:

1. Барнгольц С.Б. Анализ финансового состояния промышленных предприятий // Деньги и кредит. – 1991. – № 11. – С. 29 – 35.
2. Малич В.А. Анализ финансовой деятельности предприятия. – Санкт Петербург СП б ДНТП, 1992. – 60 с.

3. Трохина С.В., Фиактистова Т.В., Ильина В.А. Влияние внешнего окружения на финансовое состояние фирмы // Финансовый менеджмент, 2002.- №4. – С. 20-26
4. Гаркуша С.А. Проблеми, які виникають при оцінці фінансового стану підприємств // Стан і проблеми обліку, контролю і аналізу в умовах транзитивної економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк, ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2007. – 375 с.

Глушаченко А.І., старший викладач
Сумський національний аграрний університет

СТАН ТА РОЗВИТОК ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Прийняття управлінських рішень в значній мірі обумовлене якістю інформаційного забезпечення та досвідом використання облікової інформації в управлінській діяльності.

Формування інформаційних ресурсів для управління залежить від організації системи обліку, яка тісно пов'язана з її методологією, що є всеохоплюючим знанням про понятійний апарат обліку, його концепції, внутрішню будову, етапи становлення й розвитку. Методологія постійно знаходиться у розвитку, що стосується й організації обліку.

Розвитку теоретичних та практичних напрямків організації обліку і підготовки облікової політики сприяли Т. Барановська, Ф. Бутинець, А. Герасимович, В. Завгородній, П. Житний, Л. Пантелейчук, С. Зубілевич, Г. Кірейцев, Л. Кіндрацька, М. Кужельний, В. Сопко, П. Хомин, В. Швець та інші. Проте організаційно-управлінський аспект облікової політики сільськогосподарських підприємств, недостатньо вивчений і потребує обґрунтування і подальшого вдосконалення.

Організація бухгалтерського обліку на підприємстві належить до компетенції його власника (власників) і здійснюється згідно із законодавчими актами [1,2].

Організацією обліку займається конкретне підприємство, але базу для цього повинні розробляти науково-дослідні інститути, пропонуючи варіанти, з яких кожне господарство могло б вибрати прийнятний для нього варіант. На рівні підприємства організація бухгалтерського обліку є комплексом заходів власника щодо забезпечення реєстрації фактів господарського життя, узагальнення їх з метою отримання необхідної інформації для складання зовнішньої та внутрішньої звітності й прийняття управлінських рішень [4, с.15].

На сучасному етапі не викликає сумнівів той факт, що облікова політика є елементом системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку. Окремі дослідники до елементів системи нормативного регулювання відносять не саме явище облікової політики, а відповідне положення з бухгалтерського обліку, яким регулюються питання її формування та розкриття [4, с. 16].

Організація бухгалтерського обліку для сільськогосподарських підприємств висвітлена в методичних рекомендаціях [5] і є комплексом заходів керівника підприємства, спрямованим на забезпечення збору, реєстрації й узагальнення фактів господарської діяльності з метою отримання достовірної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

При розробці та впровадженні облікової політики необхідно враховувати фактори, які впливають на організацію облікового процесу, в сукупності яких виділяють зовнішні й внутрішні. Зовнішні, у свою чергу, поділяються на об'єктивні й суб'єктивні. Об'єктивними є такі фактори, що впливають з організації облікового процесу на макрорівні та передбачають законодавче й нормативне регулювання ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності. Суб'єктивними факторами є фактори, пов'язані з професійним вибором і кваліфікацією облікового апарату.

Щодо внутрішніх факторів, то оскільки організація облікового процесу є одним із найбільш відповідальних етапів створення й ефективної діяльності підприємства, вони формуються під впливом форми власності, організаційно-правової форми господарювання, предмета діяльності, обраної чи допущеної системи оподаткування [5, с.16].

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" з 1 січня 2007 року набрав чинності. Запроваджено новий порядок обліку в сільському господарстві, який не має широкого застосування в світовій практиці, а відповідно в нашій державі це відбувається вперше. Впровадження П(С)БО 30 "Біологічні активи" та внесення змін у деякі нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку потребує вирішення практичних питань, пов'язаних з веденням обліку біологічних активів. Зокрема уточнення їх складу, оцінки, відображення на бухгалтерських рахунках, визнання фінансових результатів, внесення змін в облікову політику сільськогосподарських підприємств.

Біологічний актив визнається активом, якщо існує імовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена.

Впровадження П(С)БО 30 "Біологічні активи" та внесення змін у деякі нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку потребує внесення змін в облікову політику сільськогосподарських підприємств, яку вони відповідно до Закону "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" визначають самостійно.

Зміни вносять на підставі нових нормативно-правових актів в такі розділи розпорядчих документів про облікову політику підприємства:

1. Робочий план рахунків.
2. Визначення об'єктів обліку біологічних активів.
3. Методи оцінки сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів.
4. Витрати сільськогосподарської діяльності.
5. Амортизація довгострокових біологічних активів.
6. Документообіг.

Облікова політика сільськогосподарських підприємств повинна враховувати наявність на підприємстві біологічних активів та порядок їх оцінки при надходженні і відображення інформації про них в первинних документах, з метою узагальнення інформації про наявність і рух біологічних активів на бухгалтерських рахунках, а потім і на статтях фінансової звітності. Практична сторона даної проблеми полягає в тому, що сільськогосподарські підприємства на протязі першого кварталу 2007 року мали внести зміни в методологію ведення обліку активів підприємства, які попадають під дію нових нормативних документів з відображення в обліку біологічних активів з метою своєчасного внесення змін до фінансової звітності за 2006 рік. Дана робота на сільськогосподарських підприємствах проводиться повільно і лише деякі підприємства провели певну роботу зі зміни методології відображення в обліку біологічних активів.

На основі принципу послідовності облікова політика підприємства має передбачати постійне застосування прийнятої стабільної (із року в рік) облікової політики і внесення змін до методології відображення в обліку біологічних активів. І в майбутньому потребує виваженого підходу та врахування умов діяльності конкретного підприємства, яке здійснює свою діяльність в сільськогосподарському секторі економіки України.

Формування облікової політики на сучасному етапі тільки заради обліку не прийнятне і потребує суттєвого постійного вдосконалення та вивчення і висвітлення науковцями. З метою розробки оптимальних варіантів, які будуть захищати інтереси власників і сприяти подальшому розвитку підприємства в нових умовах організації облікової політики та методології відображення господарських операцій на бухгалтерських рахунках.

Література:

1. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 року №996-XIV // Національні стандарти в бухгалтерському обліку за ред. М.Г.Михайлова. – К.: Вища освіта, 2002.
2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку від 24.05.1995. №88 // ЛІГА Бізнесінформ.
3. Національні стандарти бухгалтерського обліку. Спецвипуск // Все про бухгалтерський облік. – 2005. -№13. – 112с.
4. Правдюк Н.Л. Фінансовий облік у агропромисловому виробництві: теорія, методологія, практика / Автореф. дис. ... док. екон. наук. – К., 2006. – 21 с.
5. Лузан Ю.Я., Михайлов М.Г., Жук В.М. та ін. Методичні рекомендації по організації та веденню бухгалтерського обліку в сільськогосподарських підприємствах України // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 2 – С.106 – 188.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» // Облік і фінанси АПК . – 2006. – №6. – С.4 – 8.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ І ПРОГНОЗУВАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

За період перебування економіки у рамках адміністративної системи без здорової ринкової конкурентної боротьби, темпи якісного розвитку підприємств були незначними, менеджмент був простою формальністю і орієнтувався на звичайне, планове, рутинне функціонування підприємства, не існувало орієнтирів на покращення якості, прискорення розвитку, здобуття лідерства на ринку.

З набуттям незалежності України, переходом до ринкових, міжнародних відносин та за умови глобалізації українські виробники зустріли на вітчизняних та закордонних ринках досвідчених конкурентів, які вже стали кращими з кращих і давно адаптувалися до роботи в умовах жорсткого конкурентного середовища.

Більшість українських виробничих підприємств зараз перебувають у кризовому стані, близько третини з них перебувають на пізніх стадіях кризи, наступною долею яких є банкрутство чи передача основних активів кредиторам. Такі тенденції призводять до скорочення ВВП України, втрати позицій на міжнародному ринку, послаблення економічної стійкості, розвитку інфляційних процесів, зростання корупції, загострення соціальної напруги, занепад культури, науки, освіти, результатом чого є економічна залежність від інших країн, а в подальшому і політична залежність.

У стані кризи, коли немає ні можливостей, ні часу не те що на неправильні кроки та рішення, а навіть на не найоптимальніші та не найточніші, грамотне діагностування основних проблем та причин кризи, співставлення підприємства з внутрішнім та зовнішнім середовищем, та розуміння подальших тенденцій їх розвитку, і на основі цього оптимально складений алгоритм подальших стратегічних та тактичних кроків – є запорукою якщо не лідерства на ринку, то, принаймі, виходу з небезпечної кризової ситуації. Тому передбачення кризових явищ ще на ранніх стадіях для швидкого їх усунення і при цьому мінімальних витрат часу та активів підприємства, необхідно систематично відстежувати фінансові показники, на яких відбивається вплив чинників кризи зовнішнього та внутрішнього середовищ. Їх можна розділити на 4-ри групи: фінансова стійкість, платоспроможність, рентабельність, ділова активність.

Показники фінансової стійкості в основному ґрунтуються на співвідношенні власного та позикового капіталу.

Показники платоспроможності підприємства виступають як зовнішній прояв фінансової стійкості, еством якої є забезпеченість оборотних активів довгостроковими джерелами формування.

Показники рентабельності характеризують прибутковість діяльності підприємства.

Показники ділової активності (оборотності) характеризують ефективність роботи підприємства з використання активів.

Однак різновидів вище наведених показників є велика кількість, і не всі вони підходять для діагностики кожного окремого підприємства. У більшості моделей увага приділяється певному фактору, а деякі моделі дозволяють оцінити стан підприємства на основі показників рентабельності та ділової активності. До таких моделей можна віднести: модель Альтмана, модель Спрінгейта та модель Лиса.

Друга група моделей діагностики кризового стану підприємств надає перевагу показникам, що виявляють фінансову структуру підприємства, ліквідність, залежність підприємства від кредиторів. До цієї групи можна віднести модель Тафлера.

До моделей, які розглядають всі аспекти діяльності підприємства відносять модель Бівера, модель Р.С. Сайфуліна і Г.Г. Кадикова.

Однак перелік показників, що застосовують для оцінки фінансового стану підприємства є достатньо різноманітним і дискусійним, існує багато суперечностей, неточностей, також не всі показники підходять для оцінки будь-якого підприємства і правдиво висвітлюють ситуацію, оскільки кожне з них має особливості характеру діяльності стосовно режиму інтенсивності роботи протягом окремих періодів діяльності. Модель, у якій зводяться до мінімуму вказані недоліки, розроблена О. Терещенком, з врахуванням специфіки галузі підприємства і адаптована умов української економіки.

Таким чином, залишається актуальним питання формування системи показників фінансового стану підприємства, які б відображали особливості функціонування підприємства і при цьому давали точну оцінку схильності підприємства до кризової ситуації.

Горбатова Е.Ф., старший преподаватель
Симферопольский университет экономики и управления

МЕСТО АНАЛИЗА И КОНТРОЛЯ В СИСТЕМЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ И ПЛАНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Результативность хозяйственной деятельности предприятия в значительной степени зависит от темпов наращивания экономического потенциала предприятия и обеспечения его финансовой устойчивости, которая отражает состояние финансовых ресурсов предприятия. Финансовое состояние предприятия зависит от производственных или коммерческих результатов деятельности, эффективности организации использования финансовых ресурсов и представляет важную характеристику экономической деятельности предприятия во внешней среде.

Главной отличительной чертой современной экономической системы стало активное воздействие государства на развитие национальной экономики.

Важным рычагом государственного регулирования является прогнозирование и планирование социально-экономического развития.

Прогноз – это научно обоснованное вероятное суждение о возможных состояниях объекта в будущем, об альтернативных направлениях и сроках его осуществления. Прогнозирование – процесс формирования прогноза о развитии объекта на основании изучения тенденций его развития.

Объективная необходимость прогнозирования и планирования в условиях рыночной экономики обусловлена:

- общественным характером производства;
- усложнением межотраслевых и региональных связей;
- необходимостью поддержания рациональных народно – хозяйственных пропорций;
- неспособностью рыночной экономики к саморегулированию;
- деятельностью государства как субъекта рыночных отношений.

Прогнозы могут разрабатываться по любой совокупности проблем деятельности предприятий.

В ходе экономического финансового прогнозирования важно разобраться с факторами, которые вызывают движение денег предприятия в результате всех видов деятельности. При этом следует учитывать:

- формы организации материальных потоков;
- способы формирования денежных потоков;
- динамику цен и их влияние на производство и распределение.

Прогнозирование тесно связано с планированием, которое является необходимой предпосылкой плановых расчетов. Чем выше уровень прогнозирования процессов экономического развития, тем эффективнее планирование и управление этими процессами на предприятии. Суть планирования заключается в разработке планов хозяйственной деятельности предприятия, представленных определенным перечнем экономических показателей.

Финансовое планирование является необходимым для финансового обеспечения расширения кругооборота производственных фондов, создания условий, обеспечивающих платежеспособность и финансовую устойчивость предприятия.

Современные тенденции и проблемы экономики предприятий требуют качественного текущего и стратегического финансового планирования, перевода на новые принципы организации по форме и сущности в соответствии с новыми экономическими условиями и социальными ориентациями. Финансовое планирование, актуальность которого постоянно возрастает, должно быть ориентировано на рыночную конъюнктуру, с учетом вероятности наступления определенных событий и необходимо одновременно разрабатывать модели поведения адекватно изменению ситуаций с материальными, трудовыми и финансовыми ресурсами. В настоящее время предприятия самостоятельны в планировании.

В процессе финансового планирования составляется финансовый план с поквартальной разбивкой, который состоит из: плана доходов и расходов, плана

денежных расходов и поступлений, балансового плана. В финансовом плане осуществляется конкретная увязка каждого вида затрат с источником финансирования, что способствует взаимосогласию доходов и расходов, дает возможность проверить синхронность поступлений и выплат денежных средств, а также четкое представление о наличии средств, обязательствах перед поставщиками и кредиторами, об остатках.

Анализ и контроль финансовой деятельности предприятия – это диагноз его финансового состояния, их роль трудно переоценить в процессе финансового прогнозирования и планирования. Анализ представляет собой методику оценки текущего и перспективного финансового состояния предприятия на основе изучения зависимости и динамики показателей финансовой информации с применением системы финансовых показателей. и как правило, необходимо проанализировать, оценить и подробно расписать потоки входящих и исходящих денежных средств, которые потребуются для выполнения указанных планов. Основными задачами анализа в этих процессах является оценка финансовых результатов, оценка финансового состояния, оценка деловой активности, финансовое прогнозирование, а также исследования причин данного финансового состояния, эффективность использования основных и оборотных средств, взаимосвязь показателей объемов, стоимости и прибыли.

В результате анализа соответственно обоснованный финансовый план является основой для обработки детального рабочего плана бюджета предприятия, позволяет максимизировать прибыль и минимизировать расходы предприятия и представляется исключительная возможность для стратегического прогнозирования и планирования финансовой деятельности предприятия.

Любая деятельность должна контролироваться, проверяться и корректироваться.

Важной областью и прекрасным средством контроля является оценка финансовых результатов деятельности. Руководство должно регулярно размещать ресурсы и осуществлять тщательную оценку ожидаемых результатов для определения достигнутого, для выявления, была ли обеспечена финансовая стабильность или, наоборот, до какой степени она была ослаблена. При подведении итогов необходимо выявить, в какой мере были решены поставленные задачи перед предприятием, выполнены планы, какие мероприятия и средства оказали наибольшее воздействие и способствовали их успешному проведению. Информация об этих аспектах финансовой деятельности предприятия необходима руководству для оценки качества принятых ранее планов на текущем и стратегическом уровне, эффективности воплощения их в жизнь. При этом важно, чтобы информационная база финансовых знаний постоянно совершенствовалась для обеспечения финансового планирования в будущем. Умелое применение методов и использование результатов анализа и контроля в процессе прогнозирования и планирования финансовой деятельности обеспечит в значительной степени

фінансову устійчивість підприємства, дозволит добитися осуществления поставленных целей.

Литература:

1. Глівенко С.В., Соколов М.О., Телиженко О.М. Економічне прогнозування: навчальний посібник.-Сумми:ВТД “Університетська книга”, 2004.
2. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування: навчальний посібник.- К: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Костенко Т.Д., Підгора Е.О., Рижиков В.С. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навчальний посібник.- К: Центр навчальної літератури, 2005.
4. Барабаш Н.С., Никонович М.О. Усовершенствование системы государственного контроля// Финансовый контроль, №3 2005г.

Гордополова Н.В., к.е.н., доцент,
Тернопільський національний економічний університет
Гордополов В.Ю.
Київський національний торговельно-економічний університет

СТРАТЕГІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ З ДОПОМОГОЮ ПРОГНОСТИЧНИХ МЕТОДІВ

Підприємства різних галузей економіки спрямовують свої зусилля на пошук шляхів і можливостей ведення конкурентної боротьби на ринках збуту. Кожне з них намагається розробити таку стратегію діяльності, яка би дозволила їм отримати переваги у конкурентній боротьбі.

Досвід країн з давніми традиціями ринкової економіки свідчить, що існує лише кілька базових конкурентних стратегій, за допомогою яких відомі компанії досягали успіху. Серед цих стратегій перше місце і в історичному, і в ціннісному аспектах посідає стратегія мінімальних (найменших) витрат [1, с. 52-54; 2, с. 207-221]. Сутність цієї стратегії полягає у досягненні нижчого рівня витрат, ніж у конкурентів і отримання прибутків вище середніх у галузі. Фактор найменших витрат створює для підприємства своєрідний захист від негативного впливу конкуренції, оскільки воно може отримувати прибутки навіть тоді, коли конкуренти їх втрачають.

Досягнення підприємством становища низько затратного часто вимагає володіння значною часткою ринку чи інших переваг, таких як сприятливий доступ до сировини [1, с. 53]. Отже, ті підприємства, які мають достатні потужності, володіють значними запасами сировинних ресурсів можуть обирати стратегію найменших витрат, як головний довгостроковий орієнтир господарської діяльності.

У процесі реалізації стратегії найменших витрат значну роль відіграє внутрішньогосподарський (управлінський) облік, на який покладається ряд важливих функцій:

- - підготовка інформації про прогнозовані обсяги постачання, виробництва, збуту і витрат;
- - суворий поточний контроль за витратами, складання регулярних і детальних звітів про наслідки контролю;
- - підготовка і контроль процесу ціноутворення;
- - аналіз ступеня досягнення чітко визначених кількісних цілей тощо.

Всі ці функції належать до проблемного внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, в якому вирішують завдання аналізу внутрішніх ресурсів підприємства, можливостей оптимізації витрат і результатів діяльності. Цей напрям роботи тісно пов'язаний зі стратегічним аналізом

Поділ стратегічного аналізу на два напрями (аналіз зовнішнього середовища і аналіз внутрішнього потенціалу) пов'язаний з тим, що за їх проведення повинні відповідати різні служби підприємства. Якщо аналіз зовнішнього середовища вважається функцією маркетингу, то проведення аналізу внутрішнього потенціалу строго не закріплено за функціональними службами підприємства [3, с. 66].

Як показує досвід, функція аналізу потенціалу підприємства насамперед належить внутрішньогосподарському обліку. Бухгалтери та економісти, відповідальні за його здійснення, повинні виконувати аналіз портфеля замовлень і нових видів продукції; ресурсного потенціалу підприємства; проводити факторний аналіз витрат і визначати шляхи їх зниження; прогнозувати обсяги випуску продукції на основі аналізу внутрішніх резервів; визначати оптимальні цінові стратегії з урахуванням можливого попиту на продукцію тощо.

У більшості підприємств однією з головних стратегічних проблем є зниження рівня витрат. Високі витрати не дозволяють підприємствам проводити правильну маркетингову і цінову політику, розширювати обсяги діяльності, оновлювати матеріально-технічну базу і забезпечувати відповідний рівень рентабельності. При розробці заходів щодо зниження рівня витрат система управління потребує інформації не тільки про витратомісткість власної продукції, й про рівень витрат на одиницю аналогічної продукції у конкурентів. Отже, для прийняття рішень про стратегію зниження витрат необхідно проводити порівняльний аналіз, де базою порівняння мають виступати головні конкуренти.

Проте отримати інформацію про діяльність конкурентів за широким переліком показників, необхідних для повноцінного порівняльного аналізу, вітчизняні підприємства поки що не можуть. Саме тому у внутрішньогосподарському (управлінському) обліку надзвичайно важливу роль повинні відігравати економетричні дослідження, спрямовані на виявлення залежностей між ключовими показниками (обсяги реалізації, витрати, рівень запасів і залишків незавершеного виробництва та інші) і розробка на цій основі моделей прогнозування результатів господарської та фінансової діяльності підприємства.

Метою внутрішньогосподарського (управлінського) обліку в даному випадку є розширення часового горизонту інформації, що призначається для

прийняття управлінських рішень, тобто “традиційний облік того, що є, доповнюється обліком того, що буде”.

Головними завданнями прогностико-аналітичного моделювання у внутрішньогосподарському (управлінському) обліку є:

- визначення такої функції витрат, яка би найкраще описувала їх залежність від різних факторів;
- проведення CVP-аналізу (“витрати-обсяг-прибуток”), визначення точки беззбитковості і моделювання чутливості фінансового результату від обсягів продажу продукції;
- прогнозування обсягів виробництва, попиту і цін на продукцію, що випускається або планується випускати тощо.

Для вирішення визначених завдань, які можуть бути доповнені іншими залежно від потреб системи управління в конкретних ситуаціях, необхідно широко використовувати статистико-математичні методи, елементи теорії ймовірностей та інші прикладні математичні прийоми.

У внутрішньогосподарському (управлінському) обліку використовують ряд прийомів визначення функції витрат, тобто математичного опису залежності витрат від різних факторів.

Слід зауважити, що у науковій економічній літературі описують різні прийоми визначення функції витрат:

- технологічний аналіз, або інженерний метод (на основі технологічних схем);
- аналіз бухгалтерських рахунків;
- метод вищої-нижчої точки, або метод інтерполяції (побудова прямої лінії за двома точками);
- метод візуального пристосування (контролю);
- регресійний аналіз (метод найменших квадратів);
- спрощений статистичний аналіз.

Серед перерахованих прийомів найточнішими можна вважати технологічний та регресійний аналіз. Перший з них дає досить точні результати, але є трудомістким і, відповідно, дорогим, оскільки передбачає складне нормування і планування всіх витрат на кожній стадії технологічного процесу. Другий прийом (регресійний аналіз) досить часто дозволяє отримати задовільні результати при відносно низькій трудомісткості, на зниження якої впливає застосування комп’ютерної техніки.

Таким чином, внутрішньогосподарський (управлінський) облік в сучасних умовах повинен не тільки нагромаджувати необхідні дані про фактичні витрати, доходи та інші показники діяльності, але й готувати прогнозну інформацію та здійснювати аналітичні розрахунки, потрібні для прийняття управлінських рішень на перспективу.

Література:

1. Портер М.Е. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – 390 с.

2. Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: Учебник для вузов / Пер. с англ. под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
3. Маркова В.Д., Кузнецова С.А. Стратегический менеджмент: Курс лекций. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: Сибирское соглашение, 2000. – 288 с.

Горячих М.В., к.т.н., доцент
Симферопольский университет экономики и управления

УЧАСТИЕ ОРГАНОВ СТАТИСТИКИ В СОЗДАНИИ РЫНКА ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ УКРАИНЫ

В процессе сбора и предоставления статистических данных пользователям, органы государственной статистики выполняют роль посредников между потребителями статистических данных и респондентами (предприятиями, физическими лицами, общественными организациями и другими объектами наблюдения). При этом направления информационных потоков можно представить в виде схемы (рис. 1) [1].

Рис. 1. Посредническая роль статистики в создании информационных ресурсов.

Создание информации, т. е. разработка агрегированных данных, относящихся к большому числу отчётных единиц, представлены в виде таблиц или графиков. Обработка данных является задачей статистических органов.

В современном обществе, основными характеристиками которого являются динамичное развитие, появление новых видов деятельности, повышение деловой активности населения, развитие частного предпринимательства, активизация роли общественных и политических организаций, международная экономическая интеграция и т.д., становится трудно обозреть и систематизировать потребности государственных и негосударственных структур в информации. Вместе с тем эти обстоятельства повышают роль статистики в управлении по всей вертикали от макро- до микроуровня, поскольку основная задача статистики состоит в создании для общества информационной инфраструктуры, которая должна обеспечить всем заинтересованным субъектам возможность для ориентации и анализа ситуации в экономике и социальной сфере.

Все эти явления обуславливают потребность в информации, которая:

1. становится шире по объёму и тематически, а также всё более многообразной по мере развития экономического процесса;
2. обеспечивает базу как для большого числа сводных макроэкономических расчётов, так и для получения более дифференцированных структурных данных;
3. призвана не только предоставлять содержательную информацию, но и организовать рациональную систему сбора данных, использующую приемлемые для респондентов методы сбора данных и не вызывающую больших затрат.

В Законе Украины "Об информации" статистическая информация определена "как официальная документированная информация, дающая количественную характеристику событий и явлений, происходящих в экономической, социальной, культурной и других сферах жизни Украины"[2].

Очевидно, что высококачественная информация опирается на достоверные, полные, сопоставимые и своевременные данные. Обеспечение достоверности данных является одной из важнейших задач, которую необходимо решать на стадии организации и проведения наблюдения. Достоверность их определяется следующими факторами:

- независимостью в области методологии и нейтральности официальной статистики по отношению к государственной власти;
- квалификацией специалистов-статистиков;
- качеством используемого статистического инструментария;
- обеспечением конфиденциальности и защиты данных.

В связи с развитием информационных ресурсов в сферах общественной жизни возрастает актуальность статистического изучения определённых процессов экономики, в связи с чем перед органами государственной статистики возникают проблемы:

- изучения информационно-вычислительной деятельности, как особого объекта (объём производства, задействованные ресурсы, эффективность их использования и др.);
- анализа рынка информационных продуктов и услуг с целью разработки его стратегии.

Система органов государственной статистики является основным поставщиком официальной информации, определяющей её роль на рынке в качестве руководящей. Решение этих проблем зависит в первую очередь от выявления специфики информационного продукта, производителей, продавцов и условий его предоставления.

Под **информационным продуктом** понимается конечный результат процесса информационно-вычислительной деятельности, предоставленный пользователю в вещественной или невещественной форме. Хотя пользователь в итоге получает информационный продукт, результатом такой деятельности выступают услуги по сбору, обработке и обеспечению информации потребителям. Такой подход даёт возможность при установлении цены на информационный продукт определить не стоимость информации как таковой

(что практически невозможно), а стоимость самой услуги, которая состоит из стоимости потраченных ресурсов и прибыли.

Рынок информационных продуктов представляет собой систему экономических, правовых и организационных отношений в торговле специфическим товаром – информационным продуктом – со своей номенклатурой, ценами, условиями и механизмами предоставления. Фирмы, занимающиеся информационно-вычислительной деятельностью, предлагают клиентам накопленную и систематизированную информацию собственного производства, а также полученную другими производителями.

Анализ состояния рынка информационных продуктов [3] в Украине позволяет отметить ряд тенденций:

- рынок информационных продуктов является одним из наиболее динамичных в Европе и в мире, причиной чего можно считать быстрое развитие рынка телекоммуникаций;
- темпы развития рынка информационных продуктов являются одновременно условием и результатом общего состояния и темпов развития экономики страны;
- вхождение Украины в мировое сообщество неотъемлемо от её интеграции в единое информационное пространство и в значительной мере зависит от сроков завершения этого процесса. Формирование информационного рынка делает процессы реформирования экономики страны более динамичными, цивилизованными и прозрачными;
- существующие организации доступа к информации, ее несоответствие международным стандартам качества является значительным препятствием на пути иностранных инвестиций, товаров и услуг.

В этих условиях значимой становится роль системы государственной статистики, которая была и остаётся основным источником предоставления официальной научно-обоснованной информации различного характера. Пользователю предоставляются каталоги изданий информационных услуг, содержащие значительное количество позиций. Их номенклатура обусловлена основными направлениями деятельности органов Госкомстата. Для обеспечения эффективной работы государственного комитета по статистике на рынке информационных продуктов осуществлён комплекс мер. Создана соответствующая структура – Госстатинформ, которая координирует указанную деятельность, проводит системный анализ её развития, организует систему маркетинга. Установленные условия предоставления статистической информации, а именно: разработки, предусмотренные планом статистических работ, выполняются за счёт государственного бюджета, а другие объёмы – за счёт дополнительного финансирования или средств заказчиков. Это является принципиальным, так как означает, что результаты широкого списка работ, после их опубликования, пользователь может получить бесплатно (при собственноручном выписывании данных) или с минимальными затратами (на ксерокопирование или запись на электронные носители информации).

Формирование украинского рынка информационных продуктов характеризуется пока низким уровнем структурирования, в первую очередь специализации услуг и распределения сфер деятельности. Но, принимая во внимание экономический и научный потенциал нашей страны, в перспективе можно ожидать образования рынка информационных продуктов, аналогичного по значимости и прибыльности соответствующим рынкам стран Европы.

Литература:

1. Статистики: Учеб. пособие / Под ред. проф. М.Р. Ефимовой. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 336 с.
2. Закон Украины "Об информации" от 02.10.1992 г. №2657-ХІІ.
3. Шамшетдинов Ю.М., Столяров Г.С. Состояние информационного рынка Украины и место Госкомстата на нём // Статистика Украины. – 2001. – №1. – С. 57.

Грод А.М., аспірант

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ВПРОВАДЖЕННЯ РИНКОВИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МЕБЛЕВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Як свідчить досвід економічно розвинених країн, ринковий механізм господарювання сприяє досягненню високих темпів економічного і соціального розвитку, ефективному використанню продуктивних сил і всіх видів ресурсів, прискоренню науково-технічного прогресу, раціоналізації територіальної і галузевої структури виробництва, підвищенню рівня життя населення. Основні економічні переваги ринкової системи полягають в її постійному стимулюванні ефективності виробництва, оскільки економіка виробляє те, що вимагають споживачі шляхом застосування найефективніших технологій, забезпечуючи економне використання всіх видів ресурсів.

Проте перехід до ринкових умов господарювання за відсутності відповідного досвіду його здійснення і чітких рекомендацій по вибору раціональних форм господарювання для підприємств галузі є складним і сповненим протиріч процесом. Безперервні реформування, перетворення, перехід від одних схем управління до інших, що відбувались протягом останніх семи років, фактично дезорганізували виробників меблевих продуктів і призвели до сучасного кризового стану галузі. У процесі переходу до ринкової економіки, підприємства меблевої промисловості не зуміли реалізувати свої можливості та наявний виробничий потенціал. Внаслідок тактичних прорахунків, обумовлених відсутністю досвіду роботи в ринкових умовах, втрати ринків збуту, поступового розриву існуючої інтеграції з сільськогосподарським товаровиробником, не обдумані в багатьох випадках і практично економічно шкідливої приватизації, у всіх галузях і підгалузях меблевої промисловості відбувся значний спад виробництва в порівнянні з 1990 р.

Все це свідчить про необхідність розробки чітких і злагоджених заходів по формуванню ефективного економічного механізму господарювання в меблевій промисловості України з обов'язковим врахуванням галузевих і регіональних особливостей її розвитку.

Найважливішими галузевими особливостями, що визначають специфіку формування ринкового механізму господарювання в меблевій промисловості є:

- сезонність виробництва в галузях, які переробляють сільськогосподарську сировину, що визначає сезонність використання значної кількості робочої сили і нерівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом року;
- високий рівень матеріаломісткості виробництва продукції, що потребує посилення впливу господарського механізму на докорінне підвищення рівня використання сировинних і матеріальних ресурсів, економічного стимулювання підвищення якості сільськогосподарської сировини і кінцевої меблевої продукції;
- специфічний характер виробництва в ряді галузей, що виявляється в значних обсягах виробництва продукції, яка швидко псується і вимагає стислих строків її зберігання і реалізації;
- застаріла матеріально-технічна база галузей меблевої промисловості, що викликає необхідність насичення її сучасною технікою, обладнанням, прогресивними технологіями як важливу передумову дієвого ринкового механізму господарювання галузі;
- цільова спрямованість виробництва, значна частина продукції якого розрахована на споживача, виробляється для ринку, що робить меблеву промисловість найбільш сприйнятливою до умов ринкової економіки.

Разом з тим, ринкові відносини, хоча і є достатньо ефективними, проте не завжди є досконалими. Стихійні дії ринкових регуляторів можуть дестабілізувати економіку на досить тривалий час, а відновлення рівноваги здійснюється через кризи та інші глибокі потрясіння. Крім того, за умов безконтрольного ринкового середовища виникають монополізовані структури, що обмежують свободу конкуренції і створюють невинуваті привілеї для обмеженого кола суб'єктів ринку. Стихійно діючий ринковий механізм також не здатний забезпечити спрямування економіки на задоволення багатьох суспільних потреб, які не пов'язані безпосередньо з бізнесом. Тому розвиток ринкової системи господарювання, в основі якої лежить механізм ринку, відбувається в напрямку подолання або пом'якшення цих внутрішньо притаманних йому недоліків.

У структурі ринків товарів і послуг особливе місце займає ринок продовольчих товарів, який безпосередньо відбиває взаємодію виробництва і споживання, попиту і пропозиції на товари першої життєвої необхідності, якими є меблеві продукти.

Ринок продовольчих товарів має свої специфічні ознаки, серед яких найсуттєвішими є:

- велика різноманітність (широкий асортимент) пропонованих товарів;
- значні обсяги і масовий характер пропозицій і попиту на товари;

- соціальна орієнтованість на задоволення потреб населення в життєво необхідних товарах;
- значний вплив на формування ринкової рівноваги природних факторів;
- необхідність широкого використання державного регулювання забезпечення ринкової рівноваги.

Процес формування ринкової економіки передбачає впровадження різноманітних форм власності, розвиток економічної самостійності суб'єктів господарської діяльності, перебудову системи управління, зміну характеру виробничо-економічних зв'язків між виробниками сировини і меблевою промисловістю, між виробниками і споживачами, конкуренцію, вільне ціноутворення тощо з метою забезпечення кількісного і якісного вдосконалення суспільного виробництва.

Оскільки вихід на ринок означає вступ у конкурентну боротьбу, то важливим елементом господарювання стають маркетингові дослідження аналіз конкуренції на ринку продовольчих товарів, який здійснюють у межах загальної системи збору і обробки інформації. При цьому слід врахувати, що за умов насичення ринку продовольством подальше його насичення досягатиметься шляхом постійного якісного оновлення товарів, вдосконалення їх асортименту та виведення на ринок нових видів меблевих виробів. Основне завдання маркетингової стратегії, що полягає у визначенні найбільш ефективного методу отримання прибутку, вирішують не стільки конкуренцією цін різних товаровиробників, скільки конкуренцією за продуктом, що дозволяє завоювати позиції на ринку шляхом випуску нових видів продукції, та конкуренцією за умовами продажу на основі застосування різних способів залучення потенційних покупців: реклами, організації продажу за каталогами, замовлень телефоном з доставкою додому, застосування різноманітних пілг тощо.

Література:

1. Гальчинський АС, Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії: Підручник.- К.: Вища школа, 1995.- 471 с.
2. Геєць В. Структура економіки і структурна політика її стабілізації // Економіка України,- 1995,- № 4.- С. 26.
3. Гликман Н. Эконометрический анализ региональных систем (пер. с англ.).- М.: Прогресе, 1980.- 277 с.
4. Гончаров В.Д. Эффективно использовать потенциал отрасли // Пищевая промышленность.- 1990.- № П.- С. 13-14.
5. Данилишин Б.М. Эколого-экономические проблемы обеспечения устойчивого развития производительных сил Украины.- К.: СОПС Украины НАН Украины, 1996.- 270 с.

ОБЛІК: НАУКА ЧИ РЕМЕСЛО? ЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ?

Історія бухгалтерського обліку – великий цвинтар, де кожна школа – фамільна усипальниця, кожне ім'я – склеп, у якому поховані ідеї рахівництва і рахунковедення, кожне серце – урна з порохом втрачених ілюзій і надій [1].

На запитання “Коли виник бухгалтерський облік?” відповісти досить складно. У загальному існує три погляди на цю проблему:

1. 6000 років тому у той момент, коли люди стали цілеспрямовано реєструвати факти господарського життя;
2. 500 років тому – вийшла книга Луки Пачолі, і почалося осмислення обліку;
3. 100 років тому, коли з'явилися перші теоретичні конструкції в сфері бухгалтерського обліку.

Бухгалтером у найдавніші часи міг стати той, хто вмів писати, рахувати і чаклувати. Магія була першоосновою тодішньої облікової політики. Нею рідко займався глава племені. Вміння вселити людям віру в надприродні сили – це мистецтво бухгалтера-чаклуна. Вважали, що “бухгалтер”, що володіє відповідною кваліфікацією, може впливати навіть на природу. Якщо він погано виконує свої обов'язки, у результаті чого виникають землетруси, пожежі, повені, посухи, епідемії, то це прямий наслідок недбальства, ліні та некваліфіковано виконаної роботи. Із цього випливали санкції, які застосовували до “бухгалтерів”: биття різками; садження на ланцюг; зняття з роботи і вища міра покарання.

Історія розвитку обліку суспільної власності бере початок із днів виникнення Риму, символом первісної основи якого служила, так звана, “священна яма” (мундус), куди кожний з перших поселенців клав запаси всього, що було потрібно для ведення домашнього господарства, що складали общинний фонд взаємодопомоги. Отже, уже з перших днів існування Риму в ньому виникає ідея податкової системи, що існує до наших днів – система внеску частини особистого майна на забезпечення суспільних потреб. У попередні епохи збір податків мав єдину мету – щасливе життя пануючих. Римська громада в той час надавала мало уваги записам і документам.

Приводом для зміни ставлення римських громадян до обліку послужила реформа шостого римського царя Сервія Тулія (VI ст. до н.е.). Основою нового суспільного устрою Риму були майнові відмінності між громадянами. Структурування Римського суспільства будувалося на економічній основі: якщо ти зумів сколотити величезне майно, якщо ти маєш значні наділи землі, якщо в тебе багато рабів, іншими словами, якщо ти володієш мистецтвом бути багатим – ти гідний стояти на одному з вищих щаблів суспільних сходів. Відповідно до цієї реформи все населення Риму підрозділяли на п'ять класів чи розрядів. Залежно від зміни майнового стану, громадян могли заносити в

списки високих чи низьких майнових розрядів. Ця обставина визначала можливість громадян займати державні посади. У древньому Римі вважали, що справитися з державними справами під силу тільки тому, хто справляється з справами особистими [1, С. 44]. До XIX сторіччя розвиток бухгалтерського обліку відбувався в напрямі вдосконалення процедури його ведення. Бухгалтерський облік розглядали як ремесло, фах, яке полягало у майстерності ведення книг. Трактат Луки Пачолі про рахунки і записи містив 36 глав, в кожній з яких він викладав певний етап облікової процедури, намагаючись якомога адекватніше відтворити послідовність облікової реєстрації.

Бухгалтерський облік періоду Середньовіччя розвивався у формі рахівництва. Основну увагу бухгалтери звертали на вдосконалення облікових реєстрів. Тоді виникають школи бухгалтерського обліку: стара італійська (Пам'ятна, Журнал, Головна); нова італійська (введено аналітичні рахунки); французька (введено додаткові журнали на кожен вид господарських операцій); американська (об'єднання систематичного і хронологічного запису в Журнал – Головній, яка складалась з 5 рахунків: 1) каса; 2) товари; 3) документи до отримання; 4) документи до оплати; 5) прибутки і збитки). Хоча в обліку й використовували прийом подвійного запису для відображення господарських операцій, проте пояснити його суть не намагалися.

Із XI сторіччя починають формуватися та розвиватися наукові школи обліку: італійська, німецька, французька, англо-американська. Із XV до XVII ст. переважала італійська бухгалтерія. У її рамках були сформульовані основні облікові категорії: баланс, рахунки, подвійний запис, сальдо і т.п.; розроблені інтерпретаційні, переважно персоналістичні схеми. Із XVII по XIX ст. одержує вплив французька школа, що дала світові ідеї синтетичного й аналітичного обліку, коллації, диференційовану систему форм рахівництва, включаючи такі реєстри, як картки і вільні аркуші. Тут же народилася можливість інтерпретації бухгалтерського обліку як науки про управління одиничним підприємством, і як частини політичної економії.

Перша половина XX сторіччя продемонструвала торжество німецької бухгалтерської школи. Саме в її рамках виник такий напрямок як балансоведення, одержав розвиток економічний аналіз, були запропоновані різні процедурні підходи до реалізації безлічі облікових завдань, створені децимальні плани рахунків, сформульовані положення про калькулювання собівартості, про централізацію і децентралізацію обліку, і, що особливо важливо, були запропоновані досить ефективні прийоми трансформації облікових показників в умовах спадної валюти (інфляції).

Друга половина XX сторіччя – гегемонія американської школи. Вона дала безліч підходів до вивчення поведження осіб, зайнятих у господарських процесах (біхеовіризм), поділ обліку на макро- і мікрорівні, причому в останньому виділяють фінансовий, управлінський облік і аудит. У рамках управлінського обліку американці подарували світові стандарт-костс, директ-костинг, у сфері аудиту удосконалили те, що почали англійці. Розвиток обчислювальної техніки дозволив американцям створити досить ефективні комп'ютерні системи обліку.

Якщо порівняти бухгалтерію з живописом, з тим, як різні художні школи відображають дійсність, то можна провести таку аналогію: італійська школа відображає реальний світ як Рафаель, французька – як Тулуз-Лотрек, німецька – як Мондріан, англо-американська – як Пікассо [1].

Порівнюючи послідовну зміну пануючих облікових шкіл, ми може зробити два висновки: 1) у світі панує бухгалтерська школа, сформована на базі розвинутішої економіки; 2) у розвитку шкіл спостерігається інерція, коли економічне панування втрачається, бухгалтерська школа досягає свого апогею.

Отже, облік має досить насичену історію розвитку. Абсурдними є на сьогоднішній день твердження деяких фахівців з бухгалтерського обліку, що розвиток ідей обліку як науки є безперспективним, недоцільними, безрезультатним. Це не нові твердження. Їх висловлювали в різні періоди російські, німецькі, французькі вчені [2, С. 78-79].

Проте, на наше глибоке переконання, облік – це не просто галузь знань. Ці знання є системними, моністичними. Система обліку є складною динамічною інформаційною системою підприємства, в якій трансформуються факти господарської діяльності в інформаційні ресурси [3, С. 84]. Облік господарської діяльності підприємства – це наука, що має свій предмет, методи дослідження, категоріальний апарат, принципи й закони. Намагання принизити значення обліку, звести його до суто технічних операцій, технічного забезпечення виконання фіскальних функцій держави (як в прадавні часи зародження суспільства), є щонайменше образливим для гідності бухгалтера, щонайбільше – ліквідацією всіх набутків, років праці над розвитком облікових ідей.

Висування ідей інтелектуалізації системи обліку для багатьох вчених в цій галузі видається не зрозумілим, викликає супротив. Бухгалтери, взагалі з психологічної точки зору, є великими консерваторами. Проте інтелекту бухгалтерів потрібні такі нервові імпульси, інакше вони так і перетворяться на роботів, що бездумно виконують приписи ДПІ. Ще не менш безрадісна перспектива – зникнення обліку як науки. Проте, навіть герб бухгалтерів символізує, що облік виникнувши раз не зникне ніколи.

Звичайно, облік є віддзеркаленням економічних і політичних відносин у державі. В Україні, де вже 16 років немає стратегії її економічного розвитку, де всесвітньовідомі економічні закони на практиці є недовірними, яка розвивається за законами хаосу, а не системного підходу, єдиним оплотом ідей інтелектуального, а не інтуїтивного розвитку обліку є наукові школи.

Найближче завдання бухгалтерів полягає в інтеграції поглядів і напрямів, у створенні загальної (чистої) теорії бухгалтерського обліку – науки, якій належить майбутнє. Ця інтегрована наука стане фундаментальнішою за предметом, ніж право і політекономія, загальні закони і взаємозв'язки яких вона повинна вивчати. Її методологія буде спиратися на логіко-математичні і лінгвістичні аспекти, а практика – на завоювання прикладної психології. Це і є наука майбутнього.

Література:

1. Соколов Я.В. Бухгалтерський учёт: от истоков до наших дней – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
2. Малюга Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: Навч. посібник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 476 с.
3. Пушкар М.С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007 – 359 с.

Гуменюк А.Ф., старший викладач

Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СВІТЛІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Трансформація економіко-правового середовища, яка здійснюється в Україні протягом останніх п'ятнадцяти років, знаходиться у векторі реформування адміністративних методів управління, реорганізації галузей господарства, тобто створенні господарського механізму, адекватного ринковій економіці в контексті світових інтеграційних процесів. Ці перетворення суттєво торкнулися і бухгалтерського обліку. Україна перейшла до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку та статистики: затверджено Закон „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність”, орієнтуючись на міжнародні стандарти розроблено та прийнято 31 національні, а також певну множину інших законів, законопроектів, нормативних актів, постанов, що так чи інакше регулюють різноманітні питання в даній галузі. Однак на цьому проблема реформування бухгалтерського обліку не вичерпана – багато питань теоретичного та практичного характеру залишаються відкритими.

Проблемною частиною обліку залишається матеріально-технічне забезпечення підприємств, тобто засоби праці, основні засоби. Витоками даної проблематики в правовому полі є, насамперед, Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність”, а також Положення (стандарти) бухгалтерського обліку:

- по-перше, в основі самої класифікації основних засобів не має єдиної класифікаційної ознаки [5];
- по-друге, існують деякі питання термінології засобів праці, оскільки в разі, коли вона обрано невірно і неточно, це викривляє уяву про сутність процесів та вводить в оману (наприклад, щодо використання понять „основні засоби” та „неосновні засоби”, або ж „операційного циклу”, визначення якого досить нечітке [9];
- по-третє, існують питання і обліку результатів переоцінок основних засобів, зокрема, щодо відкриття аналітичного рахунку „Дооцінка основних засобів” для здійснення дооцінок згідно з П(С)БО 7 „Основні засоби” на субрахунку 423 „Дооцінка активів” [4];
- по-четверте, слід звернути увагу на певну невідповідність щодо оренди майна, яке належить підприємствам різних форм власності [7];

- по-п'яте, щодо методології обліку капітальних інвестицій (капітальних трансфертів) на реалізацію проектів, які фінансуються за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів або спеціального фонду розвитку міст (можливість відкриття субрахунку 482 „Бюджетні кошти” [6] з субрахунком другого порядку для обліку даних коштів);
- по-шосте, проблема обліку ремонту оновних засобів. Існують питання щодо обліку витрат на поліпшення та утримання основних засобів (за П(С)БО 7) [8];
- по-сьоме, ведуться дискусії навколо амортизації та амортизаційних відрахувань з точки зору їх як джерела інвестицій суб'єктів господарювання;
- по-восьме, є недоліки і в оцінюванні основних засобів. Якщо за П(С)БО 7 передбачено три види оцінки: первісна, переоцінена і ліквідаційна, а в тексті наведено термін „залишкова вартість” (без визначення цього поняття) у пп.37.5 та 37.7 [2] і „справедлива вартість” – у пп.9, 10, 12, трактування якої подано лише в П(С)БО 19 „Об'єднання підприємств”, причому по-різному для різних груп основних засобів [3], то це призводить до помилок в обліку. У Законі України про оподаткування прибутку наведено поняття „балансова вартість основних фондів” [1], слово „фонди” також використовується у податковому обліку [5]. Однак зрозумілим є те, що залишкова вартість у бухгалтерському обліку є тотожним поняттям балансової вартості, адже саме в Балансі та валюті балансу вона відображається. Отже, абсолютно доцільним та доречним було б замінити термін „залишкова вартість” у бухгалтерському обліку на „балансова вартість основних засобів” для узгодження та зближення обох видів обліку.

Таким чином, облік повинен сприяти – синтезу доробків провідних вчених сучасної теорії та практики даної галузі знань для визначення перспективи отримання інформації щодо різних об'єктів на основі точної Законодавчої бази. Адже, допоки є площина для роздумів та обговорень, доти є можливість пошуку істини.

Література:

1. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22.05.1997 №283-ВР із змінами та доповненнями // Все про бухгалтерський облік №94, 14 жовтня 2004р., с.4–46.
2. П(С)БО 7 “Основні засоби”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000р. №92 // Бібліотека Головбуха. – 2004. – № 10(48). – С.175-179.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 „Об'єднання підприємств”. Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999р. №163.
4. Кириченко В. Облік результатів переоцінок основних засобів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №4. – С.40-46.
5. Косміна Р. Деякі дискусійні питання сучасного бухгалтерського обліку в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №3. – С.16-18.
6. Лисенко Н. Актуальні питання обліку капітальних інвестицій підприємств (на прикладі житлово-комунального господарства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №6. – С.24-34.

7. Моссаковський В. Облік операційної оренди в Україні // Бухгалтерський облік та аудит. Науково-практичний журнал. – 2004. – №10. – С.12-16.
8. Павлюк І. Бухгалтерський облік витрат на поліпшення та утримання основних засобів // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. – №5.
9. Собко В., Карев В. Деякі питання термінології та класифікації засобів праці // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №3. – С.11-15.

Гуменюк О.П., викладач
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу ТНЕУ

ОБЛІК ВИТРАТ НА МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ОСНОВА ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

Для соціально орієнтованої економіки України стратегічно важливим є створення потужної харчової індустрії для випуску і реалізації конкурентоспроможної продукції на внутрішньому й зарубіжному ринках та забезпечення нормальної життєдіяльності населення, відновлення і збереження його здоров'я. За цих умов наукові дослідження, що сприяють прискореному розвитку харчової промисловості, є одними з пріоритетних.

Дослідженням встановлено, що основним внутрішнім чинником зростання цін на продукцію галузі є висока собівартість її виробництва, яка визначається: недостатнім технічним та технологічним оснащенням молокопереробних підприємств; нерівномірним, сезонним характером молокопереробного виробництва; значними витратами при виробництві молокопродукції.

Вивчення практики діяльності вітчизняних молокопереробних підприємствах різних форм власності засвідчує, що в умовах орієнтованої на ринок економіки існуюча система обліку витрат не може задовольнити інформаційні потреби управлінців, оскільки має ряд недоліків, а саме: відсутня інтеграція всіх видів обліку для забезпечення менеджерів необхідною інформацією; внутрішньогосподарський облік витрат не ведуть за нормативним методом, за центрами витрат і сферами відповідальності; інформацію про відхилення фактичних показників від нормативних щоденно не відображають в базах даних ПЕОМ і не використовують в управлінні виробництвом; контроль витрат обмежують ретроспективним контролем фактичної собівартості, коли втрати й перевитрати ресурсів неможливо попередити; система обліку та оцінки попутної продукції не сприяє її раціональному використанню і викривлює дані про собівартість основної продукції[1, с. 8].

Відповідно до визначених технологічних і організаційних характеристик молокопереробного виробництва пропонується впровадження на підприємствах галузі системи обліку за центрами витрат і сферами відповідальності, яка в межах окремих структурних одиниць та відповідальних осіб забезпечує відображення, накопичення, оперативний контроль та надання інформації про витрати і результати діяльності, а також дозволяє оцінювати роботу менеджерів і трудових колективів.

Оскільки закритий характер виробництва, який обумовлений автоматизацією процесів, призводить до неможливості відображення в обліку всіх негативних відхилень при витрачанні ресурсів, виникає проблема розподілу витрат за обліковими і технологічними (розрахунково-аналітичними) показниками, визначення методики їх обліку і управлінського регулювання в мережі АРМ підприємства.

З метою делегування повноважень та відповідальності за витрати і результати діяльності структурних підрозділів доцільно створення центрів витрат за критеріями, основними з яких є: територіальне чи функціональне виділення центру; гнучкість управління; можливість точного планування та обліку витрат і результатів; закріплення персональної відповідальності за кожним керівником підрозділу; правильний вибір контрольних параметрів.

На основі застосування таких критеріїв розробляють схему групування сфер відповідальності за типовою номенклатурою центрів витрат молокопереробного підприємства; перелік показників, які забезпечать користувачів відповідних рівнів необхідною обліково-економічною інформацією для здійснення управління виробництвом. Система кодування та алгоритми автоматизації обліку витрат з допомогою АРМ, здійснюється за сферами відповідальності, що дозволяє уніфікувати робочі процедури обліковців з метою оперативного визначення результатів їх роботи, своєчасно встановити причини відхилень і прийняти коригуючі рішення щодо попередження витрат ресурсів [2, с. 3].

Формування ринкового середовища потребує удосконалення класифікації витрат, яка є методологічною базою їх обліку і контролю. Для молокопереробних підприємств пропонуємо використовувати розроблену класифікацію витрат, за функціями виробничого процесу та економічною роллю.

Дослідження існуючої практики та критичний аналіз пропозицій вітчизняних і зарубіжних економістів з питання виділення на підприємствах підсистеми управлінського обліку свідчить про необхідність його організації на молокопереробних підприємствах [3, с. 7].

Відповідно до потреб і особливостей молокопереробних підприємств розробляють інтегровану інформаційну систему обліку і контролю витрат виробництва, які включають меню АРМ бухгалтера з обліку витрат, номенклатуру причин і відповідальних за відхилення фактичних витрат від нормативних, блок-схеми вирішення основних облікових задач, форми вихідних машинограм, методику автоматизованого формування бухгалтерських проводок за допомогою банку типових господарських операцій.

Вважаємо, що на підприємствах галузі необхідно застосовувати нормативний метод обліку витрат виробництва за центрами сферами відповідальності, адаптований до комплексної технології безперервної попередільної переробки сировини.

Література:

1. Белоусов А. Шляхи гармонізації бухгалтерського обліку витрат та фінансових результаів. //Бухгалтерський облік та аудит. 2005 р.-№11, С.11-16.

2. Мельничук О.В. Облік прибутку переробних підприємств. //Бухгалтерський облік та аудит. 2006 р.С.17.
3. Соколовська А.М. Податкова система України: теорія та практика становлення.-К.: НДФІ, – 2001р. – С. 372.
4. Свинський С.П.Налоговая система КНР //Фінанси.-1999.-№5.-С.25.
5. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07 1999 року №996-14.
6. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22,05,97 р. №283/97-ВР.

Гуцайлюк Л.О., к.е.н., доцент

Бойко Г.В., викладач

Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ

Реформування системи бухгалтерського обліку і звітності відбулося у всіх без винятку сферах нашого суспільства. Так, протягом січня-грудня 2000 року всі підприємства, організації та установи переходили на нові умови ведення бухгалтерського обліку і звітності, які відповідають міжнародним стандартам. Однак, слід відмітити і те, що станом на 1 січня не було розробленого належного методичного забезпечення щодо переходу бухгалтерського обліку та звітності в умовах ринкового середовища в державному секторі.

Єдиний методологічний та організаційний порядок ведення бухгалтерського обліку і звітності в органах Державного казначейства з виконання державного та місцевих бюджетів, був затверджений наказом Державного казначейства України від 28.11.2000 року за № 119.

Організація облікового процесу починається з облікової політики. Тому, на нашу думку, доцільно було б детальніше зупинитися на підходах щодо формування облікової політики виконання державного та місцевих бюджетів. Однак, у згаданому документі зазначено лише загальні підходи. Зокрема зазначено, що облікова політика щодо методів оцінки, обліку і контролю активних операцій, мобілізованих Державним казначейством ресурсів та інших пасивних операцій ґрунтується на відповідних нормативних документах Державного казначейства України. Облікова політика повинна активно сприяти поліпшенню структури активів, якнайшвидшому стягненню сумнівної, безнадійної заборгованості.

Такий підхід до тлумачення змісту облікової політики, що містить лише два пункти, на нашу думку, є досить загальний і вимагає деталізації.

Ведення агрегованого обліку забезпечується за допомогою синтетичного обліку з використанням балансових рахунків, які систематизовані у Плані рахунків бухгалтерського обліку виконання бюджетів, що забезпечує

використання їх для детальної та повної реєстрації всіх фінансових операцій і забезпечення потреб складання фінансової звітності згідно з вимогами бюджетного процесу на відповідний бюджетний рік.

Разом з тим, слід зауважити, що вперше в обліку виконання державного та місцевих бюджетів було відведено місце управлінському обліку. Так, восьмий клас Плану рахунків включає меморандні (технічні) рахунки, які є елементом управлінського обліку і не входять в баланс про виконання бюджету. До цього класу включені кошти передані та кошти отримані органами Державного казначейства в процесі виконання бюджетів.

Управлінська інформація подається у розрізі показників, сформованих за такими рахунками:

81 Кошти бюджету, отримані.

82 Асигнування та кошти, передані.

83 Кошти, передані іншим бюджетам.

84 Розрахунки, отримані.

85 Розрахунки, передані.

86 Кошти державних цільових (позабюджетних) фондів, які обслуговуються органами Державного казначейства.

87 Цінні папери та боргові зобов'язання держави.

89 Контррахунок за операціями управлінського обліку.

Такі підходи до формування управлінської інформації є надзвичайно важливими, що дає можливість оперативно впливати на хід бюджетного процесу. Однак, необхідно більш ґрунтовніше зупинитися на цьому питанні, шляхом розробки належного методичного забезпечення, враховуючи специфіку діяльності державного та місцевих бюджетів.

Денчук П.Н. к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ КОНЦЕПТУЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

У сучасних умовах господарювання система обліку знаходиться в стані розвитку і вдосконалення, постійно регулюється державними органами, суспільством і безпосередньо ринком. Це пояснюється пануванням в економіці кінця ХХ – початку ХХІ століть інформаційно – технологічної парадигми, котра характеризується переходом від технологій ґрунтованих на дешевих джерелах енергії до технологій – на дешевих джерелах інформації.

Регулювання означає підпорядкованість певним правилам, постулатам, принципам. Ці проблеми розглядаються у наукових працях як зарубіжних (Андерсен Х., Ван Бреда М.Ф., Друрі К., Колдуелл Д., Нідлз Б., Метьюс М.Н., Перера М.Х., Хендриксен Е.С., Бакаєв А.С., Безруких П.С., Палій В.Ф., Соколов Я.В., Ткач В.І., Шнейдман Л.З.), так і вітчизняних науковців (Чумаченко М.Г. Пушкар М.С., Сопко В.В., Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф. та ін.).

Сучасні концепції, що характеризують стан, розвиток і вдосконалення обліку можна об'єднати в дві загальносвітові тенденції:

- уніфікація обліку;
- диференціація обліку.

Ці дві концепції вдосконалення обліку останні 100 років розвивались паралельно:

- уніфікація, стандартизація, гармонізація, трансформація, тобто в напрямку універсалізації обліку з виконанням різноманітних функцій;
- диференціація, що призвела до виникнення кількох видів управлінського обліку.

Процес глобалізації світової економіки, через запровадження єдиної системи фінансової звітності, на протязі останніх 30 років посилював ці тенденції.

Гармонізація обліку досягається через функціонування таких інституцій:

- Комітет по розробці міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;
- Міжнародна федерація бухгалтерів (міжнародні стандарти обліку, аудиту, етики, освіти, підготовки спеціалістів);
- Організація Об'єднаних Націй (нормативні документи по бухгалтерському обліку для міжнародних корпорацій);
- Союз європейських бухгалтерів та ін.

Кожна з цих організацій упорядковує облік через систему стандартів, які носять, як правило, рекомендаційний характер.

Стандарти бухгалтерського обліку – сукупність правил, що використовуються при веденні обліку підприємствами та організаціями. Поділяються стандарти на три категорії:

- індивідуальні (окремої організації);
- національні (розробляються та використовуються державними органами та професійними організаціями);
- міжнародні (розробляються міждержавними або неурядовими організаціями).

В кінцевому підсумку, стандартизація – обмежений набір альтернативних методів для підтримки гнучкості бухгалтерського обліку [1, с. 565].

Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку до 2000р. ставив завдання гармонізації національних бухгалтерських стандартів, через вироблення якісних рішень облікових завдань, які потім повинні стати основою для уніфікації національних стандартів [2, с. 71].

В даний час широкого поширення в обліку набуває теорія конвергенції – поступового стирання відмінностей між основними світовими системами обліку, що найбільшою мірою відноситься до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та американської системи GAAP. Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що застосування МСФЗ може бути ефективним при їх використанні для обмеженого кола підприємств (*в Україні для Відкритих акціонерних товариств та підприємств емітентів цінних паперів*) і при наявності добре підготовлених фахівців в галузі обліку. Проте, без достатнього часу на підготовку одночасної конвергенції можлива серйозна загроза якості

застосування нових стандартів в короткотерміновій перспективі, на відміну від поетапного підходу, в межах якого перетворення облікових систем відбувається поступово [2, с. 74, 76].

Основні напрями диференціації обліку і його вдосконалення пов'язані із забезпеченням інформаційної управлінської складової через розв'язання трьох основних завдань:

- оперативного управління;
- тактичного управління;
- стратегічного управління.

Диференціація – поділ на окремі частини, форми, стадії, привела до появи декількох систем управлінського обліку (стандарт-кост, директ-костінг, таджер-костінг та ін., системам стратегічного, адаптивного, хедж, сітьового обліку), в той час як об'єктами уніфікації обліку є: міжнародна фінансова звітність, міжнародний фінансовий облік, фінансовий сітьовий облік (створюється та вдосконалюється міжнародними і національними компаніями в комп'ютерних мережах).

Концептуальний підхід в напрямку диференціації обліку забезпечує вдосконалення об'єктів обліку з метою створення управлінсько–стратегічних систем, які базуються на використанні переваг сітьової економіки. Об'єктами вдосконалення при цьому виступають:

- управлінський облік;
- стратегічний облік (контролінг);
- ситуаційний облік;
- адаптивний облік;
- хедж облік;
- сітьовий облік управлінського спрямування.

Тенденції до вдосконалення обліку, через наявність двох концептуальних підходів характеризуються усуненням відмінностей при уніфікації обліку та зростанням відмінностей при диференціації обліку, що дозволяє зробити висновок про направленість до зближення та інтеграції на основі єдиної інформаційної складової, що підтверджується такими визначальними аспектами:

- об'єкти вдосконалення (міжнародний фінансовий облік, звітність, менеджмент);
- напрями зближення (прозорість обліку і звітності, комерційна таємниця);
- тенденції вдосконалення (нівелювання відмінностей);
- тенденції розвитку (стратегічна і фінансова орієнтація);
- створення єдиної інформації для прийняття оперативних, тактичних і стратегічних рішень;
- виникнення та розвиток сітьового обліку.

Література:

1. Метьюс М.Р., Перера М.Х. Теория бухгалтерского учета: Учебник: Пер. с англ.; Под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирнова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663с.
2. Шнейдман Л.З. От гармонизации к конвергенции национальных стандартов с МСФО // Бухгалтерский учет. – № 11. – 2003. – С.71–78.

РОЛЬ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Управление невозможно без информации или совокупности сведений о состоянии управляемой системы, управляющих действиях и внешней среде. Экономическая информация выступает как основа процессов подготовки, принятия и реализации управленческих решений, и предназначена для различных пользователей, поэтому имеет разное содержание, структуру, форму и сроки предоставления. Экономическая информация для управления хозяйствующим субъектом формируется в системах планирования, учета и анализа финансово-хозяйственной деятельности.

На современном предприятии управление является одним из весьма важнейших элементов деятельности. Система управления воздействует на управленческий объект посредством общих функций, взаимосвязь и взаимодействие которых образует замкнутый цикл (рис. 1).

Рис. 1. Управленческий учет и принятие управленческих решений

Процесс управления реализуется в виде некоторой последовательности решений, эффективность которых можно проверить только на основе получения информации о промежуточных и конечных результатах, достоверно и своевременно отражающих состояние и поведение управляемых параметров. Такую информацию представляет система бухгалтерского учета, выявляющая и систематизирующая данные о хозяйственной деятельности предприятия. Часть системы бухгалтерского учета, обеспечивающая потребности управления в информации, называется управленческим учетом. Управленческий учет является информационной основой принятия управленческих решений внутри предприятия как оперативного и текущего, так и перспективного характера.

В современных условиях ведения учета в Украине большинство предприятий, ведут главным образом финансовый и налоговый учет, предоставляют отчетность внешним пользователям. Но для рационализации процесса ведения учета необходимо ориентироваться на опыт транснациональных корпораций, для которых типичным является централизация финансового учета и децентрализация управленческого учета, что позволяет приблизить его к местам возникновения затрат и оптимизировать принятие решений. Соответственно ведение управленческого учета целесообразно возложить на службу финансового директора или главного бухгалтера.

Изменения в методологии и методике ведения бухгалтерского учета, предусматривают его деление на финансовый и управленческий учет. Понятие «управленческий учет» раскрыто в Законе Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине» от 16.07.99г № 996-XIV: «Внутрихозяйственный (управленческий) учет – система обработки подготовки информации о деятельности предприятия для внутренних пользователей в процессе управления предприятием». Ст. 8 данного Закона предусматривает самостоятельную разработку предприятием системы и формы внутрихозяйственного (управленческого) учета.

В соответствии с официальной терминологией Института специалистов по управленческому учету (*Chartered Institute of Management Accountants – CIMA*): **Управленческий учет** – «неотъемлемая часть менеджмента, связанная с выявлением, предоставлением и интерпретацией информации» [1].

Информацию, циркулирующую в системе принятия управленческих решений, условно можно разделить на две категории – входящую и исходящую [2]. Структура информационных потоков представлена на рис. 2.

Так как управленческий учет занимается предоставлением информации, необходимо, прежде всего, провести границу между информацией и данными в контексте предприятия, их руководства и управленческих информационных систем. Это позволит рассматривать различные виды классификации информации, которую может предоставить управленческая информационная система: по типам (финансовая и нефинансовая, количественная и качественная), по масштабу и временным рамкам (стратегическая, тактическая и оперативная). Однако предоставление информации не является самоцелью и, в конечном счете, должно исходить из желания достичь целей организации.

Являясь составной частью системы управления предприятием управленческий учет призван обеспечить формирование необходимой информации для:

- контроля текущей деятельности предприятия в целом и в разрезе центров ответственности, видов деятельности, сегментов рынка;
- планирования стратегических и тактических целей для осуществления коммерческой деятельности в целом и отдельных хозяйственных операций;
- оптимизации использования материальных, трудовых и финансовых ресурсов предприятия;
- оценки эффективности деятельности в целом и разрезе отдельных подразделений, выявления степени рентабельности продукции, секторов и сегментов рынка;
- корректировка управляющих воздействий на ход производства и реализации продукции, товаров, работ, услуг;
- уменьшение уровня субъективности в процессе принятия решений на всех уровнях управления.

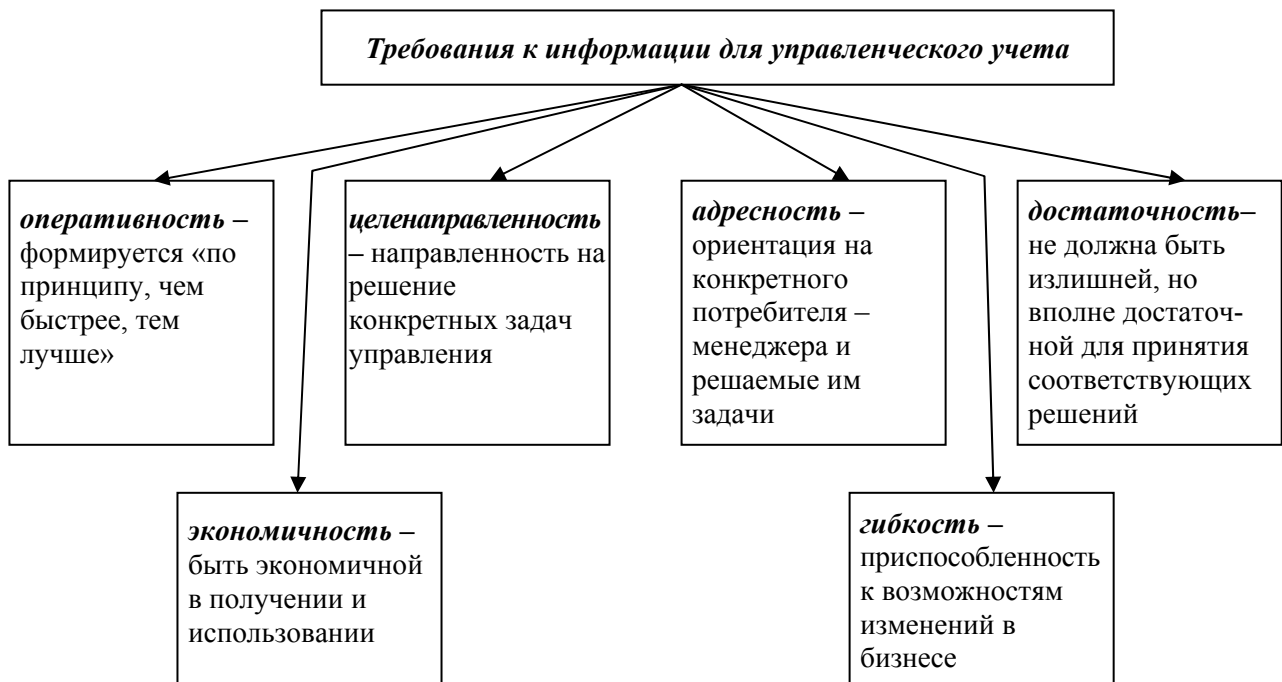

Рис. 2. Информационные потоки и виды информации в управленческом учете

Цель управленческого учета определяется как предоставление полезной информации для оказания помощи руководству в планировании, контроле и принятии решений. Полезная информация должна обладать определенными характеристиками и соответственно отвечать следующим требованиям (рис. 3).

Аналитические возможности информационной системы предприятия велики, поскольку в нее поступают данные из всех подразделений и в различных разрезах. Система должна постоянно адаптироваться к запросам

пользователей, своевременно реагировать на изменения экономической ситуации. Объем и качество информации, предоставляемой управленческому звену, должны в максимальной степени способствовать достижению целей стоящих перед предприятием.

Рис. 3. Требования к информации для управленческого учета

Объем и способ представления аналитической информации определяются рядом обстоятельств: требованиями учетных стандартов, информационными потребностями пользователей, степенью их влияния, философией управления в данном предприятии.

Література:

1. Апчерч А. Управленческий учет: принципы и практика: Пер. с англ./ Под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 952 с.
2. Волкова О.Н. Управленческий учет: учеб. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 472с.
3. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704 с.
4. Ивашкевич В.Б. Бухгалтерский управленческий учет: Учеб. для вузов. – М.: Экономистъ, 2003. – 618 с.
5. Карпова Т.П. Управленческий учет: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 350 с.
6. Лень В.С. Управлінський облік: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003. – 287 с.
7. Управленческий учет: Учебное пособие/ Под редакцией А.Д. Шеремета. – 2-е изд., испр. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2002. – 512 с.
8. Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар. Управленческий учет. 10-е изд./ Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 1008с.

МИНУЛИЙ, СУЧАСНИЙ ТА МАЙБУТНІЙ СТАН СИСТЕМИ ОБЛІКУ

Невід’ємною складовою ринкових відносин нашої держави є адекватне відображення господарської діяльності суб’єктів господарювання в системі обліку. Тобто можна стверджувати, що вона є одним із елементів матеріальної культури суспільства, а її зміст та завдання обумовлені способом виробництва, рівнем розвитку продуктивних сил та станом виробничих відносин [1, С.23].

Дослідження системи обліку до 2000 року показує, що національна модель обліку функціонувала на засадах кругообороту капіталу, відповідно до вчення К. Маркса. Однак, при цьому, не бралися до уваги такі процеси, як: управління придбанням та збутом готової продукції та їх витратність, сама якість продукції та процес інвестування, оскільки наголос було покладено безпосередньо на процес виробництва, як основоположний.

Інформативність системи обліку була обмеженою тільки запитами бухгалтерів, які трансформували її дані у фінансову звітність. Тобто, дуже влучно дану проблематику охарактеризував М.С. Пушкар, який зазначив „..., що бухгалтери не виходять за межі своїх вузьких інтересів, пов’язаних із рутинними способами обробки даних” [2, С.5].

Науковці та практики даної доби практично створили універсальну систему обліку, що базувалася на застосуванні ручної праці, із частковою механізацією її трудомістких ділянок. Існувала єдина стандартизована система за якою, всі суб’єкти господарювання вели бухгалтерський облік і подавали уніфіковану фінансову звітність. Основною причиною стандартизації системи обліку стала передусім стандартизація системи виробництва в масштабах держави.

Проте, вітчизняний та зарубіжний досвід показав, що застосування єдиної системи обліку є неефективною і неприйнятною для вітчизняної практики.

Приватизаційні процеси в економіці України зумовили виникнення різних типів суб’єктів господарювання, а це призвело до потреби переосмислення та модернізації системи обліку, тобто, відбулися якісні та кількісні зміни структур та методів управління, що викликало виникнення різноманітних підходів та трактувань щодо системи обліку.

Дослідженням сучасного стану системи обліку в Україні та підвищення її ефективності присвятили свої праці ряд провідних вітчизняних вчених: Голов С.Ф., Білуха М.Т., Сопко В.В., Кужельний М.В., Валуєв Б.І., Мних Є.В., Чумаченко М.Г., Бутинець Ф.Ф., Німчинов П.П., Швець В.Г., Кірейцев Г.Г., Лінник В.Г. та багато інших.

Аналізуючи досягнення перелічених вчених, необхідно зазначити, що система сучасного обліку характеризує не тільки результати діяльності підприємства минулих років, а й повинна забезпечувати інформацією систему

управління на всіх рівнях прийняття управлінських рішень при здійсненні поточної діяльності та пов'язаної з майбутнім підприємства.

До найбільш суттєвих досягнень науки в Україні є розробка нової моделі фінансового та управлінського обліку, поглиблення знань про систему обліку та її роль в системі управління, вивчення окремих аспектів теорії обліку та облікової політики, контролінгу, аналізу та аудиту та інші. Проте, рівень дослідження розвитку теорії обліку помітно відстає від потреб та запитів практики, хоча певна кількість напрацювань із даної проблематики існує.

За нашим переконанням, основними причинами, що гальмують розвиток системи обліку є:

- консерватизм певної частини науковців щодо подальшого розвитку системи обліку;
- невміння та небажання практиків застосовувати нові підходи до системи обліку;
- суперечність та, в деяких моментах, відсутність нормативно-правової основи для застосування отриманих нових підходів та передового зарубіжного досвіду;
- неможливість використання зарубіжного досвіду у зв'язку з неадаптованістю їх рекомендацій до національної системи обліку та особливостей фінансово-господарської діяльності українських підприємств.

Існуючі умови переходу до „нових економічних відносин” потребують формування нової концепції сутності та змісту системи обліку, спрямованих на задоволення інформаційних потреб не узагальненого а конкретного користувача [3, С.285].

Такий підхід є раціональним, а намагання вчених вивести систему обліку на новий рівень розвитку у динамічно-розвинутому суспільстві надає її дослідженню неабиякої актуальності. На перший план виходять проблеми виявлення індивідуальних потреб користувачів. Тобто, облік повинен посилити свою сервісну функцію відповідно до вимог системи менеджменту. Це призведе до накопичення більшого обсягу інформації з метою вибору оптимального варіанту управлінських рішень.

Необхідність створення нової галузі обліку – контролінгу диктується вимогами розвитку суспільства, коли з метою виживання в конкурентному середовищі фірми вимушені застосовувати стратегічне планування й управління [4, С.55].

Тому, ефективне управління діяльністю підприємства значною мірою визначається рівнем інформації., а необхідний обсяг даної інформації може забезпечити система обліку.

В даному випадку, слід погодитися із науковими доробками М.С. Пушкаря, який першим для розв'язання даної проблематики застосовує поняття „інтелектуалізації” системи обліку [2, С.17].

Термін інтелектуалізація означає надання системі обліку більшого обсягу інформації, ніж вона несе в собі. Зрозумілим є те, що велику роль тут відіграватимуть інформаційні ресурси, а шляхи їх розширення призведуть до збільшення ефективності системи обліку.

Сама назва говорить про те, що це пов'язано з інтелектом, в даному випадку мається на увазі інтелект самих бухгалтерів. Тобто, бухгалтер, як фаховий працівник має оперувати обліком розумним.

Якщо в майбутньому, система обліку буде насичена інформацією відповідно до запитів її користувачів, то вона зможе надалі розвивати свої специфічні методи, прийоми та принципи, що буде мати немаловажний вплив на сучасний образ системи обліку та облікової теорії. Не виключено, що однією із передумов зазначених тверджень є стрімкий розвиток комп'ютерної техніки, кібернетизації, а самим основним на даному етапі розвитку науки про облік буде зміна психологічного світогляду самого суспільства.

Література:

1. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник / За ред. проф. Бутинця Ф.Ф. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 608 с.
2. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152 с.
3. Пушкар М.С. Креативний облік: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 334 с.
4. Скакун П.А. Роль обліку в управлінні економікою та його вдосконалення. – Теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку економіки України: Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 листопада 2006р. – Т.: Терно-граф, 2006. – 430с.

Євдокимов В.В., к.е.н., доцент, докторант
Житомирський державний технологічний університет

ІНТЕГРАЦІЯ ПІДСИСТЕМ ОБЛІКУ З УРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ РИНКОВИХ УМОВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

До найбільш дискусійних проблем бухгалтерського обліку відносять поділ системи обліку на різні його види. В умовах глобалізації економіки відбувається трансформація бухгалтерського обліку, що надає поштовху для розвитку теорії обліку. З розвитком економіки та інформаційних технологій з'явилися нові, неординарні погляди на облік. Особливо варто виділити питання щодо визнання і визначення видів обліку з точки зору теорії та практичної діяльності.

Відсутність інтегрованого підходу до системи обліку зумовила створення на підприємстві окремих підсистем обліку, що забезпечують надання інформації для складання відповідно фінансової, управлінської та податкової звітності, що призвело до збільшення обсягів облікових реєстрів, низького рівня їхньої інтеграції і, як наслідок, зниження якості бухгалтерської інформації.

Питання поділу системи обліку на підсистеми є предметом тривалої полеміки багатьох науковців, що знайшло відображення в працях українських вчених: М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валусева, Г.Г. Кірейцева, А.М. Кузьмінського, В.Г. Лінника, Є.В. Мниха, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченка. Провідні теоретики та практики в галузі обліку з об'єктивних причин не могли передбачити факторів, що впливають на розвиток науки: вони не мали можливості працювати з інформаційними базами, створення яких стало реальністю з впровадженням сучасних комп'ютерних технологій, що в комплексі забезпечують системність у вивченні проблеми інтеграції видів обліку.

Незважаючи на значні напрацювання, здійснені вченими, доводиться констатувати невідповідність теоретичних та практичних розробок реаліям сучасної української дійсності. Автор стоїть на позиції про можливість існування інтегрованої системи обліку, як єдиної інформаційної системи, що здатна забезпечити ефективне управління підприємством шляхом поєднання у її складі всіх підсистем із врахуванням особливостей розвитку та функціонування кожної з них у сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

В умовах реформування системи обліку в Україні виявилось чимало недоліків, що стало причиною критики з боку науковців соціалістичного періоду. Вчені, які виростили на суспільній власності, отримали соціалістичне виховання, цілком слушно відзначають зростання рівня розкрадання власності держави не лише через нищівну політику, а, й мабуть в першу чергу, знищенню бухгалтерського обліку на багатьох підприємствах.

На думку професора Ф.Ф. Бутиця, бухгалтерський облік за умов соціалізму мав суспільне значення, оскільки слугував і працівникам, і державі. Забезпечуючи зведення показників у розрізі відомств, міністерств і галузей економіки, бухгалтерський облік мав загальнонародне визнання за рахунок його централізованої організації, що забезпечувало, у свою чергу, можливість узагальнення облікових даних всього народного господарства країни [1, с. 246].

Аналогічну точку зору поділяє професор В.В. Сопко: “Сьогодні система бухгалтерського обліку – це цілісна система знань – наука, теорія та практика, яка виконує у суспільстві свою функцію. А це означає, що бухгалтерський облік – це суспільна наука” [2, с. 10].

Однією із сучасних проблем обліку в Україні є його поділ на три окремі підсистеми – для оподаткування, для управління і для акціонерів чи інвесторів. Ми вважаємо, що можна говорити лише про умовний поділ бухгалтерського обліку на підсистеми, оскільки фінансовий, управлінський та податковий облік в переважній більшості випадків ведуться на підприємствах єдиним структурним підрозділом – бухгалтерією та використовують інформацію з одних і тих же джерел. Саме тому бухгалтерський облік необхідно розглядати як єдине інтегроване середовище, що забезпечує виконання функцій та завдань управління.

Проте доцільність та можливість практичного поділу обліку сприймається неоднозначно та є об’єктом широкої дискусії. Прихильники поділу обліку на фінансовий та управлінський вважають, що такий поділ не порушує єдності системи бухгалтерського обліку, оскільки йдеться не про методологічний поділ обліку, а про організаційні зміни. Опоненти такого поділу (Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Я.В. Соколов, та ін.) вважають, що бухгалтерський облік – єдиний та неподільний, а управлінський – це облік який намагаються відірвати від бухгалтерського обліку, орієнтуючись на західні традиції.

У результаті змін в податковій політиці держави в Україні, як і в багатьох економічно розвинутих країнах світу, сформувався податковий облік як інформаційна система, призначена для розрахунку податкових зобов’язань та платежів. Впровадження податкового обліку призвело до втрати бухгалтерським обліком його місця та ролі, яке він займав в системі управління народним господарством. Податковий облік, що жорстко регламентований законодавством,

став переважаючим, а часто і єдиним видом реального обліку на малих та середніх підприємствах. У веденні податкового обліку зацікавлена лише держава в особі податкових органів, а для підприємств це створює лише додаткові витрати, що не можуть бути компенсовані будь-яким доходом. Фахівці з бухгалтерського обліку, власники та керівники підприємств одноставно стверджують, що ведення бухгалтерського обліку і податкових розрахунків неефективне.

Виділення різних підсистем обліку, залежно від потреб користувачів, значно ускладнило роботу бухгалтерів. У переважаючій більшості положень податковий облік є дублюванням бухгалтерського, а будь-яка дубльована інформація по-перше, є неточною, а по-друге – потребує невиправданих економічних та часових витрат. Тому краще максимально використовувати можливості бухгалтерського обліку з метою оподаткування, а не створювати та удосконалювати новий вид обліку – податковий.

Неефективно організувати на підприємстві кілька облікових систем (фінансову, управлінську, податкову) з властивими кожній системі елементами, адже всі види єдиного бухгалтерського обліку спрямовані на забезпечення процесу управління шляхом подання правдивої та неупередженої інформації, на збереження власності, на визначення тих агрегованих фінансових показників, що цікавлять реальних та потенційних інвесторів та кредиторів. Облік єдиний, адже він призначений для управління підприємством, захисту інтересів інвесторів та суспільства шляхом інтеграції облікових підсистем, які виступають у ролі інструментів регулювання на рівні підприємства та на рівні держави. Саме шляхом поєднання у складі єдиної інформаційної системи бухгалтерського обліку всіх його підсистем із врахуванням особливостей розвитку та функціонування кожної з них у сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки забезпечується ефективне управління підприємством.

Подальший розвиток бухгалтерського обліку слід спрямувати на досягнення максимальної “прозорості” діяльності підприємств і відпрацювання таких облікових механізмів, щоб користувачі бухгалтерської інформації були впевнені, що в обліку відображені достовірні результати господарювання. Лише єдина система бухгалтерського обліку, яка гармонійно поєднує підсистеми фінансового, управлінського та податкового обліку дає змогу ефективно організувати оперативний облік, слугує базою для визначення макроекономічних показників та має загальнодержавне значення. Таким чином, бухгалтерський облік – єдина і нерозривна система, яка має умовний поділ на облікові підсистеми для виконання триєдиного завдання: забезпечення збереження майна власника, надання інформації для управління, визначення фінансового результату та його розподілу.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь / За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – Житомир: ПП “Рута”, 2007. – 328 с.
2. Сопко В.В. бухгалтерський облік, контроль, аналіз та аудит // Аудитор України. – Жовтень 2006. – № 18 (102). – С. 10-16.

РЕФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу передбачена Законом України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” вимагає перегляду і гармонізації нормативної бази національної системи бухгалтерського обліку, здійснення державного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, реалізації стратегії розвитку національної системи бухгалтерського обліку, визначення єдиних методологічних основ бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Виконання цієї вимоги прискорить інтеграцію економіки України в європейську та світову спільноту, вдосконалисть систему міжнародних зіставлень, буде сприяти формуванню сприятливого інвестиційного клімату, підвищить професійний рівень бухгалтерів.

Національна система бухгалтерського обліку передбачає створення та впровадження відповідного методичного забезпечення через Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», нормативно-правові акти, положення бухгалтерського обліку, методичні рекомендації, інструкції з ведення обліку окремих операцій та облікових реєстрів. Стандартизація бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів може проходити за двома напрямками:

1. шляхом розподілу національної системи обліку на підсистеми залежно від характеру діяльності – обліку для корпоративного сектору, фінансового сектору, малого та середнього бізнесу, державного сектору;
2. шляхом статистичного узагальнення інформації на макрорівні про результати діяльності та фінансовий стан суб’єктів господарювання. Таке узагальнення здійснюється в системі національних рахунків за підсекторами (інституційними секторами) економіки. Джерелом для узагальнення даних в системі національних рахунків є фінансова і статистична звітність суб’єктів господарювання, яка складається за даними поточного бухгалтерського обліку. Таке узагальнення можливе лише за умови повної уніфікації методологічних та методичних основ як поточного бухгалтерського обліку, так й звітності в межах секторів всієї національної економіки.

Вважаємо що для України доцільним є перший підхід, при якому стандартизація бухгалтерського обліку відбуватиметься в межах корпоративного і державного секторів, малого і середнього бізнесу. Для окремих галузей, наприклад, сільське господарство, банківська справа, страховий бізнес, розробляються окремі стандарти для врахування специфіки діяльності. Слід зазначити, що системи обліку не є автономними концептуально. Всі вони базуються на єдиній методології, але в організаційному плані є відокремленими оскільки мають різне нормативне забезпечення, істотні особливості поточного обліку, специфіку фінансової звітності.

Так, міжнародні стандарти обліку для державного сектора, який об'єднує уряд, регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування, державні суб'єкти господарювання, є офіційно прийнятими вимогами до фінансової звітності. Вони розроблені шляхом адаптації Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, прийнятих Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку але з урахуванням особливостей функціонування державного сектора. Міжнародні стандарти для держсектора розповсюджуються на всіх суб'єктів державного сектора за винятком державних комерційних підприємств. Такі підприємства підпадають під сферу застосування міжнародних стандартів для корпорацій.

Фінансова звітність суб'єктів державного сектора, яка складається відповідно до міжнародних стандартів має надавати інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки суб'єкта, а також відображати ефективність використання та цільове призначення виділених йому ресурсів. При цьому фінансова звітність може використовуватися як прогнози або бути джерелом інформації для прогнозування рівня ресурсів, потрібних для продовження діяльності. Крім того, вона може також надавати дані про отримання ресурсів відповідно до порядку, що встановлений законом, а також використання цих ресурсів, відповідно до юридичних і контрактних вимог, включаючи фінансові ліміти, встановлені законодавчими органами. Таким чином, змістовні акценти використання фінансової звітності державного сектору дещо інші порівняно з використанням фінансової звітності недержавного сектору. Фінансова звітність державного сектору – є ключовою ланкою в інформаційному забезпеченні державного фінансового контролю, фінансового планування і прогнозування на державному рівні.

Аналіз методологічних та організаційних особливостей бухгалтерського обліку в державному секторі дає підстави зробити висновок про існування автономної системи обліку в державному секторі. Створення цієї системи обумовлене необхідністю приведення основ бухгалтерського обліку державного сектору у відповідність з умовами господарювання суб'єктів в ринковому середовищі.

Щодо системи обліку в корпораціях, то її методологічні та організаційні особливості добре висвітлені в сучасній зарубіжній та вітчизняній літературі. Вони обумовлені в першу чергу корпоративною формою власності, відокремленням власників від управління суб'єктом господарювання та певними вимогами користувачів фінансової звітності до її змісту. Слід відмітити, що система обліку в корпораціях є основою при формуванні інших систем, оскільки історично узагальнила в себе концептуальні основи обліку в умовах ринкової економіки.

Щодо системи обліку в малому та середньому бізнесі, то її методологічні та організаційні особливості обумовлені незначними обсягами діяльності, незначною кількістю користувачів звітності. У малому бізнесі використовуються спрощені форми обліку і прості системи без використання подвійного запису. Ці чинники свідчать про доцільність створення окремого пакету стандартів для малого бізнесу.

Стандартизацію системи бухгалтерського обліку можна реалізувати лише за допомогою інструментарію державного регулювання бухгалтерського обліку в частині створення належного методичного забезпечення, яке б мало галузеву специфіку. З цією метою вважаємо за доцільне внести відповідні зміни в нормативні документи, які регламентують діяльність органів виконавчої влади, а саме в положення про діяльність окремих міністерств та державних комітетів. Такий підхід сприятиме диференціації завдань органів виконавчої влади у сфері державного регулювання бухгалтерського обліку в частині створення методологічного та методичного забезпечення бухгалтерського обліку в Україні.

Література:

1. Закон України від 18 березня 2004 року „Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” .
2. Постанова КМУ від 16 січня 2007 р. № 34 «Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007–2015 роки».
3. Ткаченко І.Т. Звітність бюджетних організацій. – К.: КНЕУ, 2000. – 216с.

Жиглей І.В., к.е.н., доцент, докторант
Житомирський державний технологічний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ

Сучасна теорія переходить від концепції тотального управління кількістю та якістю продукції до соціально-орієнтованої концепції, яка передбачає створення платформи для діалогу між урядом, бізнесом та громадянським суспільством з метою сталого розвитку останнього, соціального захисту його громадян, збереження культурних традицій народів та охорони навколишнього середовища.

Одним з основних постачальників інформації про стан та розвиток будь-якого підприємства для системи управління є система облік. Відповідно, ця інформація також повинна мати соціальну спрямованість, її користувачами повинні бути не лише власники підприємств, а й держава (з метою одержання інформації про розмір національного багатства країни), і суспільство (зацікавлене в підвищенні добробуту кожного громадянина). Розвиток та застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють організувати облік таким чином, щоб ця мета була досягнута. Але проблема полягає в тому, що ніхто поки що не ставить перед системою обліку такого завдання, адже за умови панування приватної власності кожен власник дбає в основному про власне збагачення, іноді – про підвищення добробуту працівників, які працюють на нього, і майже ніколи – про суспільство (в особі людей, які проживають поблизу підприємства, місцевих громад, народу певної країни та глобального суспільства в цілому).

Дослідження соціальних процесів, як правило, проводять на макрорівні та належать до сфери соціології (А. Вебер, В.В. Гаврилюк, Дюркгейм, В.К. Левашов, К. Маркс). В політекономії піднімають питання соціальної направленості економічного зростання (Є.М. Бухвальд, Х.В. де Йонг, К. Мікульський, В.А. Погребінська, А. Сміт тощо). В менеджменті вивчають відносини в колективі, мотивацію до праці та управління соціальними процесами на підприємстві, в юриспруденції – соціальне партнерство, в філософії – соціальні трансформації суспільства.

Система обліку відображає соціальну дійсність, на що звертали увагу в своїх працях такі зарубіжні вчені, як Аррінгтон, Купер, Леман, Пауелл, Тінкер, Хайнс, Хоппер, Чуа та Шерер. Є також твердження, що система обліку повинна еволюціонувати до відкритості її інформації яка би відображала не лише внутрішні, а й зовнішні факти, тобто вплив на підприємство соціального та зовнішнього середовища (зокрема, Грей, Паркер). Метьюс М.Р. та Перера М.Х.Б. виділили навіть окремий вид системи обліку – соціальний облік.

У працях вітчизняних вчених (у більшості випадків – у підручниках та навчальних посібниках) висвітлюються лише ті питання, які пов'язані з розрахунками з різними фондами соціального страхування, Пенсійним фондом, а також з порядком відображення на рахунках витрат на обслуговуюче виробництво. В результаті аналізу українських підручників з фінансового обліку виявлено, що в жодному з них не йде мова про соціальне значення його даних.

Серед українських науковців це питання в своїх працях розглядали лише д.е.н., проф. М.С. Пушкар, а також представники Житомирської наукової бухгалтерської школи на чолі з д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинцем.

Наше дослідження полягає в обґрунтуванні положення щодо розуміння та необхідності системи обліку як єдиної соціально-орієнтованої інформаційної системи.

Система обліку є спеціальною економічною дисципліною, яка є складовою суспільних наук, а з цього випливає, що облік повинен мати соціальну спрямованість.

Облік і економіка були надзвичайно важливими частинами людських цивілізацій, тому вони ніколи не відокремлювалися від політичних, соціальних, духовних та екологічних сфер. Вони розвивалися аналогічно людському мозку: змінювалися умови існування, суспільні потреби, а слідом за цими змінами відбувалось пристосування системи обліку до нових умов. Проте останнім часом облік перестав еволюціонувати, більше того, став деградувати. Він все далі й далі віддаляється від усіх сфер людської життєдіяльності. Зі збільшенням числа підприємств, які споживають ресурси, належні всьому суспільству, але не враховують їх в звичайній системі обліку, цей процес набув особливо швидких темпів та викликає серйозну стурбованість. Навіть бухгалтери-практики, а не лише науковці, помічають ці тенденції та починають “бити у дзвони”. Так, директор Білоруської консалтингової фірми “Ваш баланс” О.І. Казаков зазначив в одному з інтерв'ю: “На мій погляд, прийшов час для відновлення справедливості бухгалтерського обліку. У нас же робиться акцент на податковий облік” [1]. Ще з середини ХХ ст. почав розвиватися “просунутий” (“advanced”) облік і контроль, почали посилюватися вимоги щодо достовірності звітності, бізнесмени почали усвідомлювати, що саме інтелектуальний бухгалтерський потенціал нації визначає її роль і місце у світі.

Бухгалтерський облік штучно поділяється на різні види: фінансовий, управлінський, соціальний, екологічний, податковий і т.д. А як же в цій системі діють основні принципи бухгалтерського (підкреслюю, бухгалтерського, а не фінансового, управлінського, соціального, екологічного чи податкового) обліку, зокрема, принцип суцільного відображення? В якому ж із них відображають повну (тобто абсолютно всю) інформація про господарську діяльність підприємства? Якщо в якомусь з них відображають – то навіщо інші види; якщо не відображають – то це не можна назвати видом бухгалтерського обліку. А податковий облік взагалі діє за своїми правилами, в результаті чого інформація про діяльність підприємства повністю викривлюється. Ось що з цього приводу зазначив в інтерв'ю з приводу п'ятиріччя своєї компанії директор підприємства “Ваш баланс” групи “Юнітер” О.І. Казаков: “У Білорусі згідно з податковою звітністю – економічний бум, а згідно з реальною, бухгалтерською – швидше, стагнація. Ті звіти, які підприємство заносить в податкову, ніяк не відображають його фінансовий стан, якість його активів” [1]. В Україні ситуація аналогічна. Якщо розглядати систему оподаткування не в якості частини бухгалтерського обліку, а вважати її частиною економічної політики держави, то такої розбіжності все одно не повинно існувати. Адже Концепцією реформування податкової системи України визначено стратегічні цілі, які повинні бути досягнуті до 2015 року: “побудова соціально-орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки та інтеграція в європейське співтовариство” [2, с. 12].

Недоцільним, на наш погляд, є й виділення такого виду обліку, як соціальний. Метьюс М.Р. та Перера М.Х.Б. в найбільш загальних рисах визначають соціальний облік як “надання відомостей про кадри, продукцію та послуги”, який “орієнтується на усунення або скорочення масштабів забруднення навколишнього середовища. Іноді термін “соціальний облік” трактується більш широко, при цьому його метою стає визначення витрат, які несе суспільство у зв'язку з діяльністю організацій приватного сектора” [3, с. 614-615].

В цьому питанні ми поділяємо позицію українського д.е.н., проф. М.С. Пушкаря, який говорить не про окремий вид обліку, а про його соціальне значення: “Соціальна мета обліку полягає в забезпеченні інформації не лише для власної системи управління, а в першу чергу, для заінтересованих сторонніх споживачів” [4, с. 111].

У період зміни системи суспільних і цивільно-правових відносин бухгалтерський облік потребує адекватної трансформації шляхом його реформування на науковій основі. При цьому бухгалтерський облік втрачає функцію рахівництва, його акценти зміщуються на державний, громадський чи соціально-орієнтований рівень, а бухгалтер з державного контролера перетворюється на фахівця, який бере участь у прийнятті управлінських рішень на користь власника. Бухгалтерський облік стає закритим для працівників, він не захищає їх інтереси й не слугує робітникам.

Як зазначає д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець, “соціально-орієнтованому обліку в незалежній Україні ніколи не приділяли особливої уваги. Роль контролерів у нас зайняли “незалежні” аудиторські фірми, для яких – це вид комерційної

діяльності, спосіб заробляння грошей. Соціальна сфера, як особлива стаття витрат підприємств, мало кого цікавить” [5, с. 246].

Ситуацію слід виправляти, і чим швидше, тим краще. Шляхом складення на підставі достовірних даних, одержаних у системі бухгалтерського обліку. Така інформація повинна сприяти соціальному захисту членів суспільства та справедливому розподілу доходів, у чому повинні бути активно задіяні бухгалтери.

Сталий розвиток України – це процес розбудови держави на основі узгодження й гармонізації соціальної та економічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь. Для складання будь-яких програм розвитку потрібна достовірна інформація, яка може бути одержана лише з системи бухгалтерського обліку. Таким чином, основний висновок даного дослідження – це те, що бухгалтерський облік повинен слугувати інтересам держави, суспільства, окремого працівника, захищати їх.

Перспективним напрямом досліджень є визначення змісту та розрізів інформації про соціальні процеси, що протікають на підприємстві, в системі бухгалтерського обліку, а також ступеня впливу цих даних на результати господарювання.

Література:

1. К европейским стандартам – за пять лет // <http://liberty-belarus.info/content/view/720/45/>
2. Податкова система має стимулювати розвиток економіки // Урядовий кур’єр. – 2007. – № 52. – 23 березня. – С. 12.
3. Теория бухгалтерского учета: Учебник / Перевод с англ. под ред. Соколова Я.В., Смирновой И.А. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
4. Пушкар М.С. Філософія обліку. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 157 с.
5. Бутинець Ф.Ф. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ПП “РУТА”, 2007. – 328 с.

Жук В.М. к.е.н., доцент
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

НОВІ ЗАВДАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЗМІНИ ЙОГО ПАРАДИГМИ

Лука Пачолі при написанні "Трактату про рахунки й записи" мав справу тільки з матеріальними об’єктами: грошима, запасами, обладнанням тощо. Двадцять століття породило нові непритаманні і радянському бухгалтерському обліку об’єкти, такі як земля, інтелектуальний, людський капітал, інформація, природно-ресурсний капітал, нематеріальні активи. Це породжує потребу суттєвого перегляду діючої методології бухгалтерського обліку, її відповідності сучасним суспільно-економічним запитам.

Разом з тим спостерігається парадокс. З одного боку – постійне розширення об'єктів економічного розвитку, поява нових елементів фінансово-економічних відносин, що вже виступають як самостійні складові господарського процесу. З іншого боку – абсолютне ігнорування даних активів в бухгалтерському обліку.

Розвиток суспільно-економічних відносин ставить дані специфічні активи нарівні з традиційними матеріальними об'єктами підприємства і дає підстави вважати, що невизнання їх в обліку суперечить принципам і логіці бухгалтерського обліку взагалі. Зокрема, закріпленому в Законі "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" принципу повного висвітлення, за яким фінансова звітність має містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Невключення даних об'єктів в баланс ставить під сумнів облікову систему взагалі, як головну інформаційну систему підприємства. І дане питання на сьогодні проблемне не лише в Україні, але і в країнах з розвинутою ринковою економікою. Облік інтелектуального, людського, земельного капіталу – важлива тема для бухгалтерів та фінансистів Великобританії, Австралії, Канади, США та інших розвинутих країн.

Проблема визнання таких активів в обліку в різних країнах вирішується досить неоднозначно. В одному з провідних наукових видань [1, с.425] піднімається ряд питань, щодо проблем визнання і оцінки специфічних об'єктів права власності, які наразі стоять також і перед методологами вітчизняного бухгалтерського обліку:

- чи варто витрати на їх створення розглядати як активи (тобто капіталізувати) чи відразу списувати у витрати?
- чи забезпечує фінансова звітність, заснована на оцінці за собівартістю, релевантною інформацією інвесторів, кредиторів і інших учасників підприємства?
- чи стане фінансова звітність більш релевантною для користувачів, якщо до неї включати додатково відомості про поточні вартості активів?
- чи можна вважати нейтральною оцінку за поточною вартістю і чи підлягає вона перевірці?
- чи не перевищать витрати на визначення поточної вартості вигоди від володіння такою інформацією?

Позиції Австралії, Великобританії, США та Канади щодо обліку даних об'єктів відрізняються. Ця різниця пов'язана з такими факторами, як наявність проектів концептуальних основ бухгалтерського обліку, оцінки, які не базуються виключно на собівартості, а також формулювання національних стандартів обліку. Ці проблеми вказують на необхідність подальших досліджень, присвячених оцінці інтелектуальних та інформаційних ресурсів, а також загальній потребі в релевантній і послідовній інформації про її вартість.

В Україні такі дослідження тривають з часу прийняття курсу облікової методології на міжнародні стандарти обліку і звітності.

Програмою реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. N 1706 [2], передбачено запровадження міжнародних стандартів шляхом їх адаптації до економіко-правового середовища і ринкових відносин в Україні.

Концептуальні засади такої адаптації розробляються та досліджуються провідними вченими методологами бухгалтерського обліку Бутинцем Ф.Ф., Головим С.Ф., Малюгою Н.М., Пушкарем М.С. [3, 4, 5, 6], які наголошують на формуванні нової парадигми бухгалтерського обліку, заснованої на комп'ютерних технологіях та новій інформаційній інфраструктурі.

Актуальність та нагальність вирішення означеного кола питань визнається і на державному рівні. Розпорядженням Кабінету міністрів України схвалено Стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні [7], метою якої визначено удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу.

Отже, беззаперечним є той факт, що становлення кардинально нової парадигми бухгалтерського обліку направлене на сприяння вступу України до СОТ, співпраці з ЄС та зростанню потоків іноземних інвестицій. Однак, за майже 10 років впровадження міжнародних стандартів ми переконалися, що від постановки завдання до його реалізації має бути здійснено суттєвий обсяг як теоретико-методологічної так і організаційно-методичної роботи.

Методологічною радою Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України зроблено спробу покласти існуючі теоретико-методологічні напрацювання на практичну основу. Адже надзвичайно важливим завданням є не тільки розробка нової парадигми бухгалтерського обліку, але і перевірка її складових в обліковій практиці підприємств. Особливо це питання актуальне у зв'язку з виходом вітчизняних підприємств на міжнародні ринки, збільшенням кількості залучених іноземних інвестицій в економіку України. Важливим фактором запровадження нової парадигми обліку в Україні в контексті його міжнародної інтеграції є і удосконалення системи післядипломної освіти бухгалтера на предмет її відповідності загальноприйнятим міжнародним принципам і з цього нами підготовлено Методичні рекомендації з підготовки та оприлюднення підприємствами річних звітів-брошур з метою залучення інвестицій та підвищення рівня корпоративного управління [8]. В рекомендаціях запропоновано методологію оцінки та постановки на бухгалтерський облік наявних специфічних активів, що суттєво підвищують ринкову вартість підприємства – бренди, інтелектуальна власність, технології ведення бізнесу (ноу-хау), комерційна інформація, структурний, клієнтський, людський капітал, інші невіддільні від підприємства активи, що представляють його ділову репутацію та імідж серед споживачів. Надання такої інформації забезпечить покращання інвестиційної привабливості підприємства, надасть інвесторам необхідну інформацію щодо ринкової ціни самого підприємства та вартості його окремих активів (як врахованих в обліку, так і тих, що не підлягають відображенню в балансі).

В процесі запровадження обліку сільськогосподарської діяльності за МСБО 41 «Сільське господарство» та П(С)БО 30 «Біологічні активи» виявилось, що діючих методологічних розробок недостатньо, особливо щодо визначення справедливої вартості біологічних активів на основі ринкової ціни. У посібнику «Облік сільськогосподарської діяльності» [9] нами вдосконалено методологічні підходи та запропоновано алгоритм організаційно-методичного забезпечення ринкової оцінки біологічних активів за справедливою вартістю. Дана методологія включає єдине трактування сутності категорії «справедлива вартість», методику аналізу джерел інформації для визначення справедливої вартості; порядок організації роботи по визначенню та документальному оформленні справедливої вартості активів та безпосередній набір методів визначення справедливої вартості біологічних активів (від спрощених до ліцензованих).

Висновок. Формування нової парадигми бухгалтерського обліку має виходити не тільки із завдань щодо запровадження в Україні міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Важливе значення має розробка теоретичних засад цього питання з врахуванням національних особливостей економіки, адаптування закордонних розробок до українських реалій, перевірка на практиці результатів теоретичних досліджень та методологічних змін в обліку і звітності.

Література:

1. Мэтьюс М.Р., Перера М.Х.Б. Теория бухгалтерского учета: Учебник / Пер. с. англ. под ред. Я.В.Соколова, И.А.Смирновой. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
2. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. №1706
3. Голов С.Ф. розвиток бухгалтерського обліку та аудиту відповідно до плану дій «Україна-ЄС» // Весник бухгалтера и аудитора Украины. – 2005. – № 15-16. – С.6-7.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: роздуми вченого. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 100 с.
5. Бутинець Ф.Ф. Проблеми реформування української системи обліку // Вісник ЖІТІ – 2002. – № 20 – с. 3-15.
6. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 548 с.
7. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. N 911-р
8. Методичні рекомендації з підготовки та оприлюднення підприємствами річних звітів–брошур з метою залучення інвестицій та підвищення рівня корпоративного управління. // Облік і фінанси АПК. – 2006.– №11. – С. 4–32.
9. Облік сільськогосподарської діяльності. / За ред. Жука В.М. – К.: Вид-во ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2007. – 368 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕКТОРУ ПОБІЧНОГО КОРИСТУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

При правильному веденні господарства ліс дає (крім деревини) різноманітні корисні продукти побічного користування: живицю, деревні зелені та соки, заготівлю сіна, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин і т.д. Ці продукти відносять до лісових ресурсів, тобто продуктів не тільки природи, а й праці, тому що звичайний процес їх створення переплітається з процесом праці у вигляді лісгосподарських дій (відновлення, догляду, охорони, захисту, заготівлі та ін..) [1, с.13]. Відповідно до Державної програми “Ліси України” на 2002-2015 роки розширене застосування методів раціонального використання лісових ресурсів є одним із основних напрямків розвитку лісового господарства [2, с.60]. З огляду на це, вважаємо очевидною актуальність питання важливості продуктів побічного користування (так прийнято їх називати у науковій літературі) як для задоволення людських потреб, так і для розвитку лісового господарства України в цілому.

За часів Радянського Союзу заготівля та використання продуктів побічного використання було одним із пріоритетних напрямків ведення лісового господарства. При лісництвах лісгосподарського підприємства (лісгоспу) працювали ділянки по побічному користуванню, які займались заготівлею продуктів та їх реалізацією. Інженер цього сектору керував даним процесом і надавав показники стосовно цієї ділянки роботи підприємства. Облік здійснювався безпосередньо у бухгалтерії лісгоспу.

На жаль, на даний час побічне користування не має належного значення у роботі лісової системи України, що пов’язане з багатьма причинами. Зокрема, на нашу думку, однією із основних причин є недостатня забезпеченість інформацією, яку використовують для оцінки лісових ресурсів, а також даними про коливання попиту на ринках лікарської сировини, дикорослих плодів та інших продуктів.

Ліс, а, відповідно, і лісові ресурси, в тому числі продукти побічного користування, є складною динамічною і мінливою еколого-економічною системою. Їхні економічні оцінки швидко морально старіють, тому проводяться лише тоді, коли є потреба. Для того, щоб вони були об’єктивними, доцільно постійно оновлювати масив інформації, який використовується [3, с.207]. А це досить кропітка праця. Крім цього, необхідно володіти даними про обсяги щорічного здійснення побічних лісових користувань. Відповідно до Порядку спеціального використання лісових ресурсів (затвердженого постановою КМУ від 23.05.2007 №761) їх визначають для кожного власника лісів або постійного лісокористувача під час лісовпорядкування або спеціальних обстежень [4].

Оскільки в багатьох випадках цінність ягід та лікарських рослин перевищує економічне значення середньорічного приросту деревини, то постає об’єктивна необхідність інформації щодо економічної оцінки недеревної

лісової рослинності, методика якої істотно відрізняється від методики економічної оцінки запасів деревини в зв'язку з відмінністю їх відтворення та використання. Врожай недеревної рослинності часто важко передбачити, оскільки він залежить від багатьох екологічних факторів. У зв'язку з цим економічні оцінки вказаних ресурсів менш достовірні у порівнянні з економічними оцінками деревного запасу. Їх прогнозувати значно складніше. Для економічної оцінки одного гектара лісової недеревної рослинності Синякевич І.М., науковець в галузі економіки лісокористування, пропонує використовувати таку формулу:

$$Zm = \sum_{j=1}^J \sum_{t=1}^T (Ц_{jt} - C_{jt} - П_{njt}) \times \alpha t \times M_{jt}$$

де: Zm – економічна оцінка одного гектара лісової недеревної рослинності;
 j – кількість видів економічно доступної рослинності, які є об'єктом економічної оцінки ($j=1,2,3,\dots,J$);

t – тривалість розрахункового періоду, який визначається терміном заготівлі недеревної рослинності ($t=1,2,3,\dots,T$);

$Ц_{jt}$ – ціна одного кілограма продукції з недеревної рослинності j -го виду в t -ому році (без податку на додану вартість);

C_{jt} – повна собівартість одного кілограма продукції з недеревної рослинності j -го виду в t -ому році (без врахування плати за спеціальне використання недеревної рослинності);

$П_{njt}$ – нормативний прибуток в ціні одного кілограма продукції j -го виду в t -ому році;

αt – коефіцієнт дисконту для t -ого року;

M_{jt} – економічно доступні ресурси недеревної рослинності j -го виду в t -ому році в кілограмах [3, с.212-213].

Як бачимо, для того, щоб визначити економічну оцінку одного гектара лісової недеревної рослинності, треба мати багато показників не тільки лісогосподарських, але й економічних, що вимагає злагодженої роботи всіх відділів підприємства.

Проте інформація для визначення правильної економічної оцінки продуктів побічного користування не дає змогу визначити ситуацію на ринках збуту. Від цього залежить обсяг реалізації лісової недеревної рослинності. Для вирішення проблем у даній галузі, на наш погляд, необхідно задовольнити інформаційні потреби в умовах мінливості та невизначеності зовнішнього середовища. Ми пропонуємо відновити діяльність дільниць побічного користування у лісгоспах України, одними із основних завдань яких було б визначення економічної оцінки лісової недеревної рослинності, вивчення попиту на ринку збуту та реалізація продукції приватним структурам, що дало б змогу сформулювати стратегію галузі на підприємстві. Крім того, доцільно поставити вирощування лікарської сировини на наукову систематичну основу (на території лісництв в сприятливих умовах закладати плантації тих видів

лікарських рослин, які користуються попитом в даний час), що підвищить її продуктивність.

Для реалізації вищезазначених заходів не обійтись без підтримки держави, тому на державному рівні пропонуємо:

- проголосити як одне з важливих напрямків розвитку лісового господарства України повне та дбайливе використання продуктів побічного користування;
- розробити систему підтримки та залучення приватних структур до прийому продуктів побічного використання;
- Державному комітету лісового господарства розробити необхідну документацію та вдосконалити наявну на основі принципів уніфікації та стандартизації для підвищення інформаційного забезпечення на підприємствах лісового господарства, оскільки в умовах ринкової економіки зростає потреба в розширенні формування інформації, необхідної для управління і контролю за виробничою діяльністю як підприємством в цілому, так і його структурними виробничими підрозділами – лісництвами, розсадниками, обслуговуючими виробництвами та господарствами.

Отже, продукція побічного користування має велике економічне значення і може виступати однією з інтеграційних ланок лісового господарства та хімічної, фармацевтичної, харчової промисловостей. Подолавши проблеми в цьому секторі, в тому числі й інформаційні, його можна перетворити на одне з пріоритетних на підприємствах лісового господарства, що сприятиме їхньому гармонійному розвитку. Продукція побічного користування лісом має значний попит на внутрішньому та міжнародному ринках. Як відзначає проф. Синякевич І.М., в даному випадку термін “побічне користування” принижує економічне і соціальне значення продукції з недеревної рослинності, яка є далеко не побічною [5, с.42]. Погоджуємось з цією думкою і вважаємо, що даний напрям лісового господарства заслуговує уваги науковців і є гідним об’єктом для подальших досліджень.

Література:

1. Комков В.В., Моисеев Н.А. Оптимизация воспроизводства лесных ресурсов.- М.: Лесн. пром-сть, 1987. – 248 с.
2. Державна програма “Ліси України” на 2002-2015 роки. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 року № 581 // Бухгалтерський облік в лісовому господарстві. – 2002. – №1. – С. 59 – 62.
3. Синякевич І.М. Економіка лісокористування: Навчальний підручник. – Львів: ІЗМН, 2000. – 397 с.
4. Порядок спеціального використання лісових ресурсів. Затв. Постановою КМУ від 23.05.2007 №761. // www.derevo.info/info.php?x=story&i=1047&lang=ua.
5. Синякевич І.М. Економіка галузей лісового комплексу: Підручник. – Львів: Світ, 1996. – 184 с.

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО ОБЛІКУ ТА МІСЦЕ ПРОЦЕСУ ПОСТАЧАННЯ У НІЙ

Динамічність внутрішнього розвитку підприємства та зовнішнього середовища в ринкових умовах визначають постійні зміни в системі обліку. Здійснений в Україні перехід на національні облікові стандарти, які засновані на міжнародних правилах, не вирішує проблем внутрішнього управління підприємством на досягнення перспективних цілей, інформаційну основу якого складає стратегічний облік. Широкий розвиток і впровадження в практику обліку засобів автоматизованого накопичення й обробки даних спричинило виникнення дилеми: на вході в інформаційну облікову систему використовують одну і ту ж первинну документацію, процедура обробки якої регламентована фінансовим обліком, на виході із системи-задоволення потреб різних користувачів в необхідній для них інформації, що потребує її поділу за різними ознаками. Це призводить до суперечливої єдності обліку, з одного боку якої є інтеграція, а з другого – диференціація. Причому інтеграційні й диференційні процеси здійснюються в різних напрямках. Постійні зміни в діяльності підприємства обумовлені його адаптацією до зовнішнього середовища, що потребує необхідності відображення в обліку не тільки фактів, що відбулися, але й складання прогнозів подальших змін. Це інтегрує систему обліку з іншими складовими системи управління – плануванням, прогнозуванням, аналізом, контролем.

Різні рівні управління й зовнішні користувачі ставлять різні вимоги до підготовки інформації для задоволення своїх потреб у досягненні мети, що обумовлює поділ облікового процесу на складові. Виходячи із цього потрібно уточнити зміст поняття „стратегічний облік”, який розглядають як облікову систему, яка включає сукупність форм та методів обліку, стратегічного планування й контролінгу; адаптовану до сучасних умов зовнішнього середовища. Вона дозволяє внутрішнім та зовнішнім користувачам приймати стратегічні рішення; забезпечує формування адекватного вимогам ринкової економіки обліково – аналітичного забезпечення, як важливого інформаційного джерела процесу прийняття стратегічних рішень в управлінні підприємством. Інформаційним забезпеченням стратегічного управління діяльністю підприємства повинна стати обліково – аналітична система стратегічного типу, яка відповідає рівням управління і у якій враховано параметри та вимоги зовнішнього середовища. Обліково-аналітичну систему стратегічного типу визначають як інтегровану систему обліку, планування, контролю й аналізу, що забезпечує систематизацію інформації для оперативних управлінських рішень і координації майбутнього розвитку підприємства.

Головною метою обліково – аналітичної системи стратегічного типу є розробка в умовах невизначеності і ризику ефективних засобів стратегічного обліку, інструментів керування у виді моделей економічно – математичного аналізу. Використання системи забезпечить оптимізацію рішень у стратегічних і тактичних

аспектах керування. Інструментарієм системи виступають методи стратегічного, тактичного й операційного аналізу фінансово – господарської діяльності.

Підготовка інформації з альтернативних варіантів дій для стратегічного управління перетворює звичний облік у стратегічний. Ця стадія облікового процесу знаходиться на вершині піраміди і вона функціонує поза межами фінансового обліку, зливаючись із плануванням, бюджетуванням, прогнозуванням розвитку підприємства. Чим ближче до вершини піраміди управління, тим ширшим стає поняття обліку, що охоплює не лише свої функції, перетворюючись у систему управління, а й сферу впливу, охоплюючи й зовнішнє середовище бізнесу. Такі прогнозні моделі розвитку формуються в рамках стратегічного обліку, основним завданням якого є надання інформації вищій управлінській ланці для розробки концепцій стратегічного розвитку.

Аналіз результатів досліджень з обліку дозволив зробити висновок про неможливість створення єдиної уніфікованої системи обліку. Облікова система поділяється на підсистеми, які повинні генерувати інформацію, необхідну для різних цілей. Відповідно кожна з підсистем дає різні види інформації. При чому, варто наголосити, що стратегічний облік використовує похідну вторинну інформацію, отриману на основі даних фінансового й управлінського обліку та опрацьовану економіко-математичними методами з метою виявлення певних закономірностей і взаємозалежностей між економічними показниками, які дають можливість передбачити розвиток подій та явищ у господарській діяльності підприємства. [1]

Досягнення органічного взаємозв'язку функцій менеджменту з обліковим процесом можливе із застосуванням комплексно-цільового підходу. Його використання у формуванні стратегічного управлінського обліку дає можливість охопити обліковою системою всю сукупність об'єктів управлінського впливу, а саме: виробничих ресурсів – основних засобів, нематеріальних активів, матеріальних ресурсів, обліку їх стану та ефективності використання, а також усіх виробничо-господарських процесів, які спрямовані на виконання місії та пріоритетних цілей підприємства, забезпечення високих кінцевих результатів роботи трудового колективу.

Найбільш важливою складовою процесу організації системи стратегічного обліку є розробка методичного забезпечення. Структура і зміст модифікованих форм внутрішньої звітності дає можливість узагальнювати інформацію за рівнями управління. Постійне відстеження в режимі реального часу співвідношення результатів і витрат на їхнє досягнення є головною задачею стратегічного управлінського обліку доходів і витрат. Необхідність здійснення діючого контролю всіх без винятку витрат виробництва безпосередньо в місцях їхнього виникнення, об'єктивно вимагає індивідуального підходу до розробки методичного забезпечення обліку.

Розв'язання стратегічних задач управління знаходиться в безпосередній залежності від наявного виробничого потенціалу й ефективності його використання. Однією з найбільш мобільних систем управління на підприємстві є підсистема управління процесом постачання – забезпечити в потрібний момент потрібну кількість матеріалів для виробництва запланованої

продукції. Від того, як буде вестись управління запасами, значною мірою залежать фінансові результати діяльності підприємства. [2]

У стратегічному плані необхідно шляхом правильної постановки процесу постачання реалізувати нові виробничі принципи, які містить ряд ключових елементів:

1. одночасний інжиніринг – паралельне забезпечення виробництва і постачання;
2. процес вдосконалення витрат – гарантія безперервного зниження витрат;
3. економне виготовлення – мінімізація запасів шляхом упровадження принципів „точно до часу” і т.п.;
4. системного управління якістю – бездефектна стратегія;
5. постійне вдосконалення – постійне поліпшення якості продукту і процесу;
6. сегментація збуту – сегментація реалізації готової продукції.

Одним із найважливіших питань в діяльності будь-якого підприємства є проблема забезпечення виробничої програми матеріальними ресурсами в необхідному асортименті та кількості і в потрібні терміни. Матеріально-технічне забезпечення підприємства – це таке управління і забезпечення матеріалами, ресурсами, напівфабрикатами, яке сприяє безперебійному виробничому процесу і ефективному використанню виробничої потужності при мінімумі оборотних коштів та авансованого капіталу.

Література:

1. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів). Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 334с.
2. Райан Б. Стратегический учет для руководителей. / Пер. с англ. под ред. В.А.Микрюкова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 616с.
3. Эдвинсон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. – М.: Инфра-М, 2005. – XX, 248с.

Ібрагімов М. Р., пошукувач

Тернопільський національний економічний університет,
Управління праці та соціальної політики Тернопільської міської ради

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

Однією із визначальних умов формування європейської моделі ринкової економіки на засадах громадянського суспільства є розбудова інституту місцевого самоврядування. Успішний розвиток місцевого самоврядування на основі самостійності і незалежності органів місцевої влади є важливою передумовою побудови демократичної держави. В цьому контексті фінансова складова економічної самостійності органів місцевого самоврядування є однією із найважливіших.

Сучасний стан фінансової забезпеченості органів місцевого самоврядування свідчить, що муніципальні утворення не мають достатньої фінансової бази для ефективного виконання власних і делегованих повноважень, а, відповідно, й успішного розвитку територіальних громад. Очевидними прикладами такого стану є надзвичайно мала частка власних доходів місцевих бюджетів та недостатній стимулюючий вплив системи міжбюджетних трансфертів і закріплених доходів.

Основною причиною сучасного стану місцевих фінансів стала відсутність науково-обґрунтованої стратегії і тактики регуляторної політики держави у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування. Саме за таких умов актуалізується питання кардинальної зміни підходів щодо зміцнення власної податкової бази місцевих бюджетів, акцентуючи увагу на майнових податках.

Проблематика місцевих фінансів привертає увагу широкого кола представників фінансової науки. Дослідженню концептуальних основ природи і функцій місцевих фінансів, ролі і завдань місцевого оподаткування присвятили праці такі західні вчені як А.Шах, Г.Райт, Ч.Тібо, Ш.Бланкарт та інші. Серед вітчизняних вчених необхідно відмітити внесок, насамперед: В.Андрущенко, О.Василика, В.Демянишина, О.Кириленко, А.Крисоватого, В.Кравченка, М.Карліна, І.Луніної, Ц.Огня, В.Опаліна, В.Павлова, А.Соколовської, В.Федосова, С.Юрія та інших.

На основі теоретичних та фундаментальних розробок науковців можна зробити висновок, що в Україні назріла нагальна потреба реформування системи місцевого оподаткування. В контексті зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування на перший план виходить потреба запровадження фіскальнозначних місцевих податків, серед яких важливе місце пропонується надати майновим податкам. Необхідно відмітити, що останнім часом на рівні уряду України прийнято ряд законодавчо-нормативних актів, які декларують необхідність підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства відповідно до напрямів реформування податкової системи, в першу чергу, місцевих податків і зборів.

Заслуговує на особливу увагу розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р, яким схвалено концепцію реформування місцевих бюджетів [1]. В цьому документі вказано на ряд проблем, які обумовлюють необхідність проведення реформи у сфері місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, серед яких потрібно виділити такі:

- недостатній обсяг дохідної частини місцевих бюджетів;
- високий рівень дотаційності державних бюджетів.

Концепцією реформування місцевих бюджетів визначено основні завдання, які спрямовані на зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. На нашу думку, важливими є питання прирозподілу доходів між місцевими бюджетами та перегляд складу доходів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (зокрема, плата за землю) та оптимальний розподіл податків і зборів між державним та місцевими бюджетами.

Аналізуючи дану концепцію, Декларацію цілей та завдань бюджету на 2008 рік, яка схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2007р.и №316, можна зробити однозначний висновок, що уряд і надалі декларує необхідність подальшої фіскальної децентралізації, насправді робить кроки, які спрямовані на бюджетну централізацію. Про це свідчать темпи росту трансфертів загального фонду та дотації вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам (див. рис. 1,2).

Обсяг перерахувань трансфертів з державного бюджету місцевим планується збільшити на 7903,6 млн.грн. або на 17,4% більше ніж у 2007р., що складе 53296,4 млн.грн. у 2008р., обсяг дотацій планується збільшити у 1,5 рази у порівнянні з 2007р. Більше того, з інформації прес-служби Міністерства фінансів, така ситуація подається як зростання реальних доходів місцевих бюджетів і вказується що ці кошти органами влади на місцях будуть спрямовані на виконання програм місцевого значення зокрема соціального захисту та благоустрій населених пунктів. В основному це не відповідає дійсності, оскільки ці кошти будуть спрямовані на реалізацію державних

програм соціального захисту. Проект бюджету на 2008 рік закріплює практику повної залежності місцевих бюджетів від трансфертів та дотацій, а тому місцеві бюджети і надалі залишаються неефективним інструментом соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

На нашу думку, тільки реформування системи оподаткування з метою створення власних податкових інструментів у вигляді місцевих фіскальнозначних податків (в першу чергу майнових податків – податок на нерухомість, плата за землю, податок з власників транспортних засобів), дозволить кардинально зміцнити фінансову основу місцевого самоврядування що відповідатиме принципам Європейської хартії місцевого самоврядування.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р. «Про схвалення концепції реформування місцевих бюджетів».
2. <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=316-2007-%EF>

Івануса Н.І., аспірант

Тернопільський національний економічний університет

КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ В КОНТЕКСТІ ОБЛІКУ АМОРТИЗАЦІЇ

Удосконалення форм та методів управління здійснюється на основі науково-технічного прогресу, подальшого розвитку інформатики, яка займається вивченням законів, методів та способів накопичення, обробки і передачі інформації за допомогою електро-обчислюваних машин (ЕОМ) та інших технічних засобів. Методи і засоби інформатики реалізуються у вигляді автоматизованих інформаційних технологій. На сьогоднішній день проблеми автоматизації обліку основних засобів, їх зносу та амортизації вирішуються не зовсім задовільно. Звичайно, для невеликих підприємств з обмеженим набором основних засобів ця проблема не представляється настільки актуальною. На таких підприємствах облік наявних фондів і щомісячний розрахунок амортизації ведеться на базі загальної бухгалтерської програми, з використанням аналітики по балансових рахунках та можливостей налагоджень типових господарських операцій. Однак великі промислові підприємства, що володіють багатотисячним парком верстатів, автомашин, будинків, такий підхід не влаштовує. Для них необхідно налагоджувати облік комплексно. Тобто, для цієї частини обліку повинна бути розроблена і впроваджена окрема облікова інформаційна система, яка б надала можливість одержання користувачами окремих даних як для обліку так і для планування завантаження обладнання [1; 46].

Використання ЕОМ в обліку основних засобів і нематеріальних активів викликано необхідністю амортизації оперативного одержання відомостей про їх рух, своєчасного та правильного розрахунку сум амортизації, визначення зносу у відповідності до встановлених норм тощо.

В промисловості є досвід застосовування ПЕОМ для механізації цієї ділянки обліку, який виявив цілу низку недоліків. Наприклад, в обліковому процесі спостерігалось поєднання машинних та ручних операцій, амортизаційні відрахування визначались на клавішних машинах, розрахунки здійснювались досить повільно. Виникали складності, пов'язані зі зберіганням річної інформації, видачею довідок, внесенням змін, ув'язкою показників облікових та планових завдань.

В сучасних умовах найпоширенішими програмами, що застосовуються на підприємствах, є "Галактика", "Фінанси без проблем" та "1С: Бухгалтерія".

"1С: Бухгалтерія" представляє собою універсальну облікову програму, яка може бути налагоджена користувачем на різні схеми обліку. Програма має інструментальні засоби, які дозволяють максимально гнучко автоматизувати складні операції, що виконуються бухгалтером. Ця версія програми є 32-розрядною, що дозволяє ефективно застосовувати всі можливості, які надаються в додатках операційних систем Windows 95 та Windows NT. В цій програмі існують різні способи введення операцій з обліку амортизації основних засобів. При незначній номенклатурі основних засобів можливе ручне введення операцій з використання інформації про суму щомісячної амортизації з довідника субконто, а також автоматизовані способи з застосуванням режимів "Документи і розрахунки" або типових операцій [2; 314]. Дані для нарахування амортизації в програмі 1С: "Бухгалтерія", вказуються для кожного об'єкту окремо при заповненні картки "Необоротні активи", яка зберігається у довіднику "Необоротні активи". В цій картці кожному об'єкту присвоюється певний метод нарахування амортизації, рахунок витрат, на який буде віднесено нараховані суми, а також дані для податкового обліку (якщо треба) – група основних засобів.

Амортизація нараховується за допомогою документа "Розрахунок зносу" де вказується, в якому обліку необхідно розрахувати амортизацію. Після проведення цього документу ми можемо отримати відомість нарахування амортизації як для фінансового так і для податкового обліку. Річна сума амортизації визначається як загальна сума по всіх місяцях року. Облік основних засобів ведеться в розрізі місцезнаходження, матеріально відповідальних осіб, за рахунками затрат, групами основних засобів і призначенням.

Вартістю, яка амортизується в нарахуванні амортизації, вважається балансова вартість, яка при введенні в експлуатацію і постановці на облік може дорівнювати первісній вартості. Зміна балансової вартості можлива при переоцінці, реконструкції чи модернізації. Для цього в настройці передбачена можливість дооцінки основних засобів і проведення переоцінки різними методами. Є можливість проводити переоцінку методом прямої оцінки за ринковими цінами, по єдиному коефіцієнту для всіх основних засобів, по коефіцієнтах перерозрахунку, які залежать від періоду введення основного засобу в експлуатацію і від приналежності основних засобів до певної класифікаційної групи.

Таким чином, "1С: Бухгалтерія" має свої переваги і недоліки. Вона дозволяє вести облік на всіх ділянках, що дає змогу розглядати діяльність

підприємства як одне ціле. До переваг можна також віднести і те, що відбувається розмежування проводок між бухгалтерами. Однак необхідно чітко розмежовувати коло проводок за які відповідає кожен бухгалтер.

Виділені нами переваги 1С: "Бухгалтерія" є наступними:

- при незначній номенклатурі необоротних активів операції по обліку амортизації можна здійснювати ручним способом;
- простий та зручний інтерфейс;
- невелика ціна в порівнянні з попередніми програмними комплексами.

Щодо програмного продукту "Галактика", то в ньому модуль "Основні засоби" забезпечує рішення таких завдань: 1) облік наявності; 2) реєстрація операцій; 3) нарахування амортизації; 4) проведення переоцінки; 5) формування звітності по наявності, руху, зносу та результатах переоцінки основних засобів і нематеріальних активів. Нарухування амортизації здійснюється за допомогою Типових господарських операцій (ТГО), які можуть бути задані для кожної інвентарної картки, та налагоджені вільним чином. Операція здійснюється одночасно для всіх об'єктів один раз протягом звітного періоду, а при необхідності може бути скасована та виконана повторно. При цьому автоматично формуються проводки по нарахуванню амортизації з врахуванням наступних особливостей:

- кореспонденція рахунків у проводках визначається налагодженням ТГО, обраної для даного об'єкта;
- використовуються поля, що визначають рахунки, субрахунки, коди аналітичного обліку, підрозділ і процент, значення інших полів ігноруються.

Суми амортизації розраховуються виходячи з первісної (відновленої) вартості і норм амортизації.[3; 14] Система не нараховує амортизацію по об'єктах, що надійшли у поточному звітному періоді, та цілком зношеним.

Також необхідно відмітити, що "Галактика" створює архів, в якому зберігається історія нарахування амортизації та зміни в інвентарних картках. Цей архів поповнюється записами при переході до нового звітного періоду. Записи архіву формуються по кожній інвентарній картці. Архів призначений для зберігання даних, які використовуються при розрахунку амортизації, і для того, щоб після повернення до попереднього місяця виключити випадкову модифікацію інвентарної картки, по якій вже були зроблені зміни. Але якщо все-таки необхідно її змінити, то спочатку треба скасувати з архіву всі записи по даній інвентарній картці до поточного звітного періоду. Якщо місяць і рік їх створення співпадають з датою запису, тоді при їх знищенні знищуються всі операції та проводки по амортизації.

Недоліками модуля, що аналізується, є складність в нарахуванні амортизації для податкових розрахунків. Корпоративна система "Галактика" більш підходить великим промисловим підприємствам не тільки через її можливості, але й через вартість.

Отже, як бачимо, проблеми нарахування амортизації основних засобів існують і вони є предметом особливої уваги економічної науки, оскільки амортизація як економічна категорія, одночасно виступає як витратами

виробництва так і джерелом відтворення і, як наслідок, впливає на широке коло економічних показників – собівартість, ціну, прибуток, податки, кількісні та якісні оцінки виробничого потенціалу. Тому вдосконалення обліку амортизації за допомогою ЕОМ вкрай важливе, адже автоматизація управлінської праці забезпечує підвищення якості економічної інформації, її точності, об'єктивності, оперативності, і, як наслідок цього, можливості прийняття своєчасних управлінських рішень.

Література:

1. Борщ Н. Федорченко Ф. Амортизація: податковий та бухгалтерський облік. 3- видання, перероблене і доповнене. – Х. :“Фактор”, 2003.- 132с.
2. Виговська Н.Г. Удосконалення обліку амортизації: стан, проблеми, перспективи. / Житомирський інженерно-технологічний інститут – Житомир 1998. – 340с.
3. Карєв В.П. Облік, контроль і аналіз основних засобів: Автореф. дис... к.е.н.- К., 2006.

Ілляшенко О.В.

Северодонецький інститут підвищення кваліфікації,
перепідготовки і підготовки кадрів,

ІНФОРМАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКУ БІЗНЕС – ПРОЦЕСІВ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Комп'ютерна система обліку є центральною ланкою інформаційної системи, де систематично, в хронологічному порядку накопичують й обробляють дані, пов'язані з обліком, контролем, плануванням та аналізом.

В умовах застосування комп'ютерів змінилося традиційне розуміння самого поняття "регістр бухгалтерського обліку". При паперових формах обліку система відображення даних у регістрах об'єднана з системою їх узагальнення та повністю залежить від неї. Якщо при ручному способі обробки даних під регістром обліку розуміють засіб, призначений для фіксації, накопичення, систематизації, узагальнення і відображення облікової інформації, то в умовах комп'ютеризації стадія відображення облікової інформації, тобто надання систематизованих облікових даних в зручному для користувача вигляді, як правило, є самостійним процесом, що не пов'язаний зі стадіями накопичення, узагальнення та систематизації.

Первинні бухгалтерські дані накопичують у базі даних комп'ютерної системи, а узагальнюють та систематизується на рахунках, що представлені окремими комірками пам'яті комп'ютера та є ідеальними, з погляду теорії обліку, носіями ознак її групування. Структура комп'ютерних баз даних може бути найрізноманітнішою, а табличний принцип, за яким складені паперові регістри, не є єдиним при створенні комп'ютерних баз даних, вони можуть бути також ієрархічними, мережевими, реляційними [1,2].

При комп'ютеризованому обліку будь-який матеріальний носій даних з теоретичного погляду можна розглядати як реєстр, а отже, будь-які електронні носії, за допомогою яких накопичують облікову інформацію, можна вважати реєстрами обліку. Стосовно традиційних паперових облікових реєстрів можна погодитись з думкою проф. Д.В. Чистова, що при комп'ютеризованому обліку їх призначення та зміст принципово змінюються – із засобів узагальнення та групування інформації їх перетворюють на вихідні форми аналітичної спрямованості [3].

При обробці даних у комп'ютерних інформаційних системах підприємства відбувається інтеграція різних видів первинної економічної інформації, яку використовують в управлінні, (облікової, планової, технологічної тощо). Це призводить до створення єдиної інформаційної бази (результат інтегрування обробки), дані з якої можуть багаторазово використовувати різні служби та підрозділи підприємства. Якщо в умовах ручної обробки даних різні служби створювали й обробляли необхідну інформацію для себе, що зумовлювало різнобій, то в інформаційних системах така обробка є одночасним і єдиним технологічним процесом, який приводить до скасування паралелізму і дублювання, до принципу однократної фіксації, а також єдності та уніфікації.

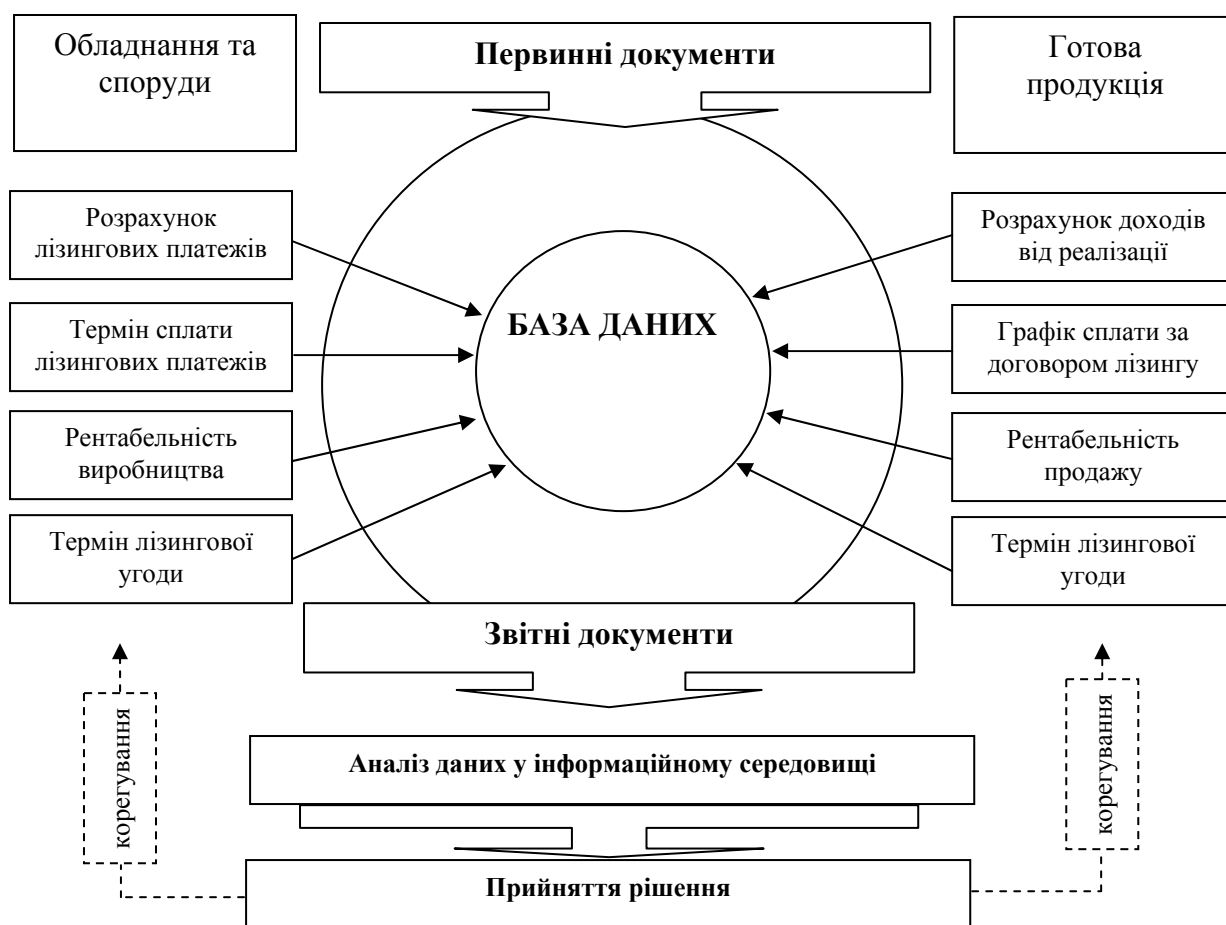
Таким чином, інтегрованою виявляється низка операцій технологічного процесу обробки первинних даних і створення їх інформаційної бази. Наступні стадії і фази групування та узагальнення даних відбуваються з використанням методів та прийомів характерних і специфічних для кожного виду економічної діяльності на підприємстві. При цьому подвійний запис, система рахунків, синтетичний та аналітичний облік не зникають, а перетворюються лише в один з методів отримання зведеної інформації з єдиної бази первинних даних.

Інтеграція обліку полягає в тому, що облікову інформацію централізовано накопичують у комп'ютерних базах даних і використовують для реалізації функцій управління. У деяких інформаційних системах облік став настільки органічною частиною системи управління, що облікова інформаційна підсистема становить важливу основу інтегрованої системи економічної інформації. Такий підхід виявився досить перспективним з погляду створення і функціонування загальної інформаційної системи підприємства, оскільки призначення системи обробки даних підприємства ширше, ніж того потребує фінансовий облік, який базується на принципі подвійного запису. Такі облікові системи, призначені переважно для використання всередині підприємства, становлять інформаційну систему управлінського обліку.

Звітні документи обліку в комп'ютерній системі складають з використанням всієї наявної в базі даних інформації, незалежно від того, хто персонально – бухгалтер, економіст або інший працівник – здійснив первинну обробку інформації і ввів її в систему. Завдяки цій особливості інформація щодо господарської діяльності може бути отримана як у традиційній "бухгалтерській" формі, так і без прив'язки до рахунків бухгалтерського обліку. У результаті аналітичне навантаження блоку фінансового обліку може бути зведено до мінімуму. Так, наприклад, у фінансовому обліку зовсім необов'язково організувати облік розрахунків з контрагентами з точністю до

договорів, рахунків, накладних. Ці дані можуть бути отримані з відповідних блоків оперативного (управлінського) обліку і деталізовані за всіма актуальними критеріями – контрагентами, договорами і етапами договорів, рахунками, термінами, сумами, предметами постачання тощо.

Таким чином, реалізація концепції бізнес – процесів через проектування інформаційних систем підприємства дозволяє поєднати усі важливі аспекти у вигляді єдиної бази даних. Враховуючи матеріал викладений у даній статті, для підприємств, які мають лізингові операції доцільно використовувати таку систему контролю розрахунків з лізингу, яка би дозволяла підприємству знаходити припустиму величину ефективної ставки відсотку за лізинговою угодою. З цією метою пропонуємо використовувати таку схему (див. рис. 1) контролю взаємовідносин з використанням інформаційних технологій.

Рис. 1. Інформаційні зв'язки лізингових відношень для підприємств, які виступають у ролі лізингоодержувача та лізингодавця одночасно

При цьому доцільно використовувати комплексні інформаційні технології щодо підтримки та прийняття рішень, які ґрунтуються на компонентній архітектурі (Component Object Model). У даному випадку в окремому додатку інтегрують функції обробки різних програм у вигляді додаткових команд, при цьому між компонентами діють стандартні інтерфейси.

Отже, на етапі аналізу необхідно використовувати ефективні інформаційні технології підготовки даних. Для великих і регулярно формованих даних розробляють технології їх автоматизованого введення у додатки Microsoft Excel шляхом конвертації даних, та створення запитів до зовнішніх даних на базі Microsoft Query.

Література:

1. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. – Житомир: АСА, 2001. – 416 с.
2. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2004. – 348 с;
3. Чистов Д.П. Формы и методы представления знаний в информационных технологиях бухгалтерского учета: Автореф. ... дис. д-ра экон. наук. – М.: Фин. академия при правительстве РФ, 1996. – 32с. – С. 5.

Ільченко Л.Б., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Серед теоретиків обліку поки що немає однозначної визначеності щодо управлінського обліку. До цього часу не склалося загальної думки з приводу його концепції, як наукової дисципліни, так і практичної діяльності. Дискусії ведуться з питань співвідношення – фінансовий і управлінський облік, виробничий і управлінський облік, напрямів розвитку управлінського обліку, активно обговорюється ідея існування різних видів обліку.

Івахненко С. зазначає, що ні фінансовий, а тим більше управлінський облік, не мають спеціальних методик, які допомагали б отримати інформацію власникам для прийняття важливих інвестиційних рішень. З цього погляду необхідним є стратегічний облік, який, використовуючи дані бухгалтерського обліку та спеціальні прийоми, видає таку інформацію [1, С.112-113].

Одним із перших вчених, що включив стратегічні питання в проблематику обліку і визначив поняття «стратегічний облік», був Б.Райан (1998). Стратегічним обліком він називав визначений спосіб відображення фінансових і облікових проблем організації» [2, с. 52].

У цьому зв'язку заслуговує на увагу позиція З. Гуцайлюка: «доки українські економісти остаточно не визначаться щодо сфери впливу фінансового і управлінського обліку, а також контролінгу, важко вести мову про логічність чи нелогічність використання як в науці, так і в практичній діяльності понять «прогнозний» чи «стратегічний» облік». В той же час автор погоджується «щодо перспектив або стратегії розвитку господарюючих суб'єктів, то, звичайно, збирання такої інформації та її узагальнення для прийняття управлінських рішень необхідні» [3, С.14-19].

На нашу думку, саме управлінський облік є тією сферою, що має найбільший вплив на стратегічне управління. Управлінський облік не займається відображенням фактів, що вже відбулися і підготовкою зовнішньої фінансової звітності. Традиційні системи управлінського обліку орієнтовані на внутрішні проблеми підприємства, але на сучасному етапі роль управлінського обліку не обмежується функціями традиційного управлінського обліку, завданням якого є забезпечення керівників підприємства внутрішньою інформацією з метою прийняття управлінських рішень.

Р.Каплан й Т. Джонсон узагальнили думки багатьох спеціалістів щодо необхідності внесення фундаментальних змін у практику ведення управлінського обліку, виділивши чотири найбільш принципових критичних зауважень.

1) традиційний управлінський облік не відповідає вимогам сучасного рівня розвитку виробництва і підвищенню конкуренції.

2) традиційні системи обліку виробничих витрат постачають дезорієнтуючу інформацію, непридатну для прийняття рішень.

3) практика управлінського обліку втрачає самостійність, дотримуючись вимог фінансового обліку, і набуває допоміжного характеру.

4) управлінський облік майже повністю фокусується на внутрішніх аспектах діяльності компаній і не приділяє уваги зовнішній стороні бізнесу [4, С.23-24].

Критики традиційного управлінського обліку часто використовують тезу щодо підвищеної уваги підприємств до співставлення витрат і доходів при недостатній увазі до зовнішніх умов, в яких воно функціонує. Вони вважають, що необхідно більше уваги приділити стратегічним перспективам діяльності підприємства, відображенню у звітності в звітність показників, що характеризують ринки збуту компанії і показники діяльності конкурентів. Такий підхід до проблем зовнішнього середовища відомий, як стратегічний управлінський облік.

Вперше термін «стратегічний управлінський облік» був запропонований К.Сіммондзом (1981), який розглядає його «... як спосіб аналізу власного бізнесу і бізнесу конкурентів, що застосовується при розробці і контролю стратегії власного бізнесу» [5, с.209].

Активний прихильник цього напрямку М. Бронуїч (1990) дає йому таку характеристику: «... це спосіб аналізу фінансової інформації про ринки продукції компанії, витратах конкурентів, структурах витрат і дослідження стратегії підприємства та стратегії конкурентів на цих ринках протягом кількох звітних періодів» [5, с.210]. Голова С. стверджує, що «Ефективний стратегічний менеджмент потребує надійного інформаційного забезпечення. Таким інформаційним забезпеченням є стратегічний управлінський облік. Стратегічний управлінський облік – це система управлінського обліку, спрямована на прийняття стратегічних управлінських рішень» [6, с. 508]. Реалізація такого підходу можлива на базі створення методики стратегічного управлінського обліку, що необхідний для оцінки вартості підприємства як майнового комплексу в різних умовах внутрішнього і зовнішнього середовища.

Одним із шляхів, за допомогою якого управлінський облік може впливати на розвиток подій у майбутньому, може бути аналіз ефекту від зміни стратегії, оцінка результативності таких змін.

Другим визначальним напрямом стратегічного управлінського обліку є аналіз прибутковості конкурентів з метою оцінки наслідків можливого зниження (підвищення) ціни на продукцію.

Третім напрямом є аналіз прибутковості замовників з метою залучення їх до постійної співпраці, що дає можливість визначити рівень прибутковості роботи з окремим замовником шляхом порівняння витрат на кожного замовника із сумарними надходженнями.

Досягнення стратегічних переваг можливе за рахунок обліку витрат за видами діяльності, АВС-метод, які є досить корисним фінансовим інструментом у стратегічному управлінні.

Можливим напрямом, пов'язаним із використанням в управлінському обліку стратегічних питань, є концепція стратегічного управління затратами (SCM – strategic Cost Manadement). В основу методології побудови такої системи обліку покладена модель „ланцюжка цінностей” Майкла Портера.

Стратегічні рішення можуть носити довгостроковий характер і досить серйозно відображатися на роботі підприємства. Розглянутий підхід не передбачає революційних змін, він лише вказує на низьку ефективність використання системи управлінського обліку в діяльності підприємств. Разом з тим, він спрямований на переорієнтацію управлінського обліку за допомогою рекомендованих практичних методів на систему, що виконує відповідну функцію при розробці та реалізації стратегії розвитку підприємств.

Література:

1. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту.- К., Знання.- 2003 – 349с.
2. Райан Б. Стратегический учет для руководителя. Пер. с англ.; Под ред. В.А. Микрюкова.- М.,Аудит, ЮНИТИ, 1998
3. Гуцайлюк З. Прогнозний (стратегічний) облік. // бухгалтерський облік і аудит.- №2.- 2006р.-С.14-19
4. Николаева О.Е., Алексеева О.В. Стратегический управленческий учет: Науч. практ. изд. – М., 2003.- 304с.
5. Хоружий Л.И. Проблемы теории, методологии, методики и организации управленческого учета в сельском хозяйстве. М., «Финансы и статистика».- 2004.- 496с.
6. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник.- К.: Лібра, 2003.- 704с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розвиток малого підприємництва розглядається як один з найважливіших факторів сприяння виходу з кризи, забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності у суспільстві. Суб'єкти малого підприємництва створюються за будь-яких умов не потребують значного фінансування та особливих зусиль з боку держави для свого розвитку, але роблять неоціненний внесок у розв'язанні проблем трансформаційного, економічного і соціального характеру.

Держава як інституційна основа розвитку національної економіки і суспільства повинна брати активну участь у формуванні політики щодо сприяння розвитку підприємницьких структур, використовуючи економічні важелі й механізми.

Проблеми малого підприємництва досліджує ряд науковців, проте найбільш вагомий внесок у висвітлення цих питань здійснили такі вчені: М.Д. Білик, З.С. Варналій, Л.І. Вороніна, Т.В. Кондратюк, К.В. Ляпіна, І.Р. Михасюк, С.В. Мочерний, С. К. Реверчук, В.А. Рубе, В.Н. Парсяк, В.І. Шпак, О.С. Філімоненков та ін. Разом із цим, незважаючи на широке опрацювання проблем розвитку підприємництва, недостатньо висвітлено та сформульовано способи підтримки малого та середнього бізнесу в реальному секторі економіки.

Функціонування суб'єктів господарювання безпосередньо пов'язане із проблемою мотивів та стимулів їхньої діяльності. Відповідна мотивація впливає з інтересу незалежного економічного суб'єкта до самовідтворення і спонукає до якнайповнішого задоволення цього інтересу, виходячи з наявних ресурсних можливостей та оточуючого інституційного середовища. Потреба у всебічному зміцненні мотивів до ефективного використання наявних у суспільстві ресурсів та примноження національного багатства країни в ринковій економіці обумовлює необхідність пріоритетного розвитку підприємницької поведінки як головного рушія розвитку економічної системи.

Значна недосконалість ринкового середовища, яка виявляється в нерозвиненості й викривленому характері грошової системи, дефіциті внутрішнього попиту, обмеженій мобільності ресурсів та слабкій фінансовій системі, нераціональній структурі продуктивних сил, недосконалій законодавчій сфері не дозволяє органам державної влади ефективно контролювати наявні в державі ресурси.

В сучасній ринковій економіці, яка спирається, насамперед, на інтелектуальне виробництво малий та середній бізнес набуває додаткових можливостей для розвитку. Йдеться, зокрема, про розвиток телекомунікацій, завдяки чому створюється можливість інтегрованого функціонування територіально віддалених виробничих суб'єктів, поширення технологій дистанційних економічних розрахунків, підвищення індивідуальної

продуктивності практично в усіх сферах суспільного виробництва тощо. Водночас, сучасна економіка висуває додаткові вимоги до малих підприємств: підвищується кваліфікаційний ценз для працівників, відповідно – вартість трудових ресурсів, зростає вартість необхідного обладнання, підвищуються вимоги щодо застосування прогресу знань і технологій. Тому зростає необхідність цілеспрямованого сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в ринковій економіці.

Загальна властива ринковій економіці риса – звуженість споживчого ринку – виступає визначальним чинником, що забезпечує можливості суб'єктів малого підприємництва диверсифікувати свою діяльність в різних сегментах ринку, що, у свою чергу, впливає на їх внутрішні можливості як забезпечення оборотними ресурсами, так і вирішення власних інвестиційних завдань. Таким чином, окреслюються наступні основні напрями державної підтримки малого підприємництва: фінансова підтримка на стартовому етапі; підтримка з метою забезпечення оборотними засобами на достатньому для розширеного відтворення рівні; фінансове забезпечення інвестиційних рішень. При цьому участь держави в реалізації цих напрямів слід розглядати як безпосередню, через виділення конкретних фінансових ресурсів під ті чи інші проекти, так і опосередковану – через створення сприятливих законодавчих умов для стимулювання фінансової підтримки малого підприємництва, недержавними різноманітними інститутами. Реалізуючи ці напрями, держава займає свою певну нішу серед загального контингенту суб'єктів, які здійснюють в тій чи іншій мірі підтримку малого підприємництва, вирішуючи основне завдання – забезпечити формування та зростання потенціалу малих підприємств шляхом створення для них сприятливих організаційно-правових та фінансово-економічних умов з метою забезпечення їх високого конкурентного статусу в ринковому середовищі.

У підтримці та сприянні розвитку малого бізнесу має виділити кілька напрямів системи державної політики, а саме: фінансово-кредитна, організаційно-технічна, інформаційна і консультаційна, а також допомога суб'єктам підприємницької діяльності у процесі пошуку споживачів та адаптуванні на ринку збуту продукції. Для того, щоб відбувався розвиток малого підприємництва, зменшувалася кількість підприємств, які працюють нелегально – необхідне поєднання загальнодержавної політики й активних дій місцевих органів влади [2].

Надзвичайно актуальним є питання інформаційного забезпечення реалізації програми розвитку малого підприємництва на певній території. У базі даних місцевого інформаційно-аналітичного центру повинна акумулюватись інформація щодо: динаміки розвитку підприємств; зміни обсягу продукції, що виробляється малими підприємствами, їх частки в загальному виробництві; співвідношення попиту та пропозиції на місцевому ринку праці (чисельність зайнятих на малих підприємствах, їх частка в загальній кількості працюючих на території; скорочення, вивільнення чисельності на малих підприємствах; використання вторинної зайнятості); ефективності діяльності малих підприємств (співвідношення середньої заробітної плати на малому

підприємстві і на підприємствах, що не відносяться до малих); структурних змін в діяльності малих підприємств.

Проведений аналіз дозволить зробити висновки про стан розвитку малих підприємств: яким галузям та видам діяльності віддають перевагу малі підприємства на території; який ступінь впливу розвитку малих підприємств на скорочення рівня безробіття в місті; роль сектора малих підприємств в економіці міста; тенденції та перспективи їхнього розвитку тощо.

Одним із аспектів, який має своє місце у фінансовій підтримці малого бізнесу є формування інфраструктури малого бізнесу.

З метою подальшого формування інфраструктури підтримки малого підприємництва в регіонах України продовжується робота зі створення необхідних для підприємців нових об'єктів інфраструктури, діяльність яких спрямована на надання інформаційної, консультаційної, методичної, матеріально-технічної, маркетингової, кадрової, освітньої та фінансово-кредитної допомоги.

У 2006 році фахову консультативну та правову допомогу суб'єктам підприємництва в усіх регіонах надавали 421 бізнес-центр (з початку року їх кількість збільшилася на 42 одиниці), 70 бізнес-інкубаторів (відповідно на 3 одиниць), 305 лізингових компаній (відповідно на 6 одиниць), 1933 інформаційно-консультаційних установ (відповідно на 149 одиниць), 1687 регіональних громадських об'єднань (відповідно на 354 одиниці), 204 фонди підтримки підприємництва (відповідно на 44 одиниці), 763 небанківські кредитні установи (відповідно на 205 одиниць), 1649 інвестиційні та інноваційні фонди та компанії (відповідно на 67 одиниць) [1].

Держава також повинна сприяти розширенню інфраструктури підтримки малого бізнесу. В усіх областях необхідно, щоб створити інформаційні банки даних стану та розвитку малого бізнесу, ділових пропозицій іноземних фірм і потенційних інвесторів щодо розвитку підприємництва. Необхідно створювати інженерні центри, технопарки, центри соціального партнерства та інші ланки інфраструктури, які є необхідні для розвитку малого бізнесу. Позитивним було б збільшення кількості інформаційних центрів. Це пояснюється тим, що мала фірма не може успішно розвиватися без створення успішної системи інформаційного обслуговування. Головним завданням таких фірм має бути: забезпечення доступу підприємців до інформації. Це може бути правова, маркетингова, науково-технологічна, комерційна інформація. Щодо кадрового забезпечення доцільно використовувати налагодження контактів з навчальними закладами, налагоджувати мережу центрів перепідготовки. На сьогодні ця проблема не є однією з основних, адже існують багато центрів та закладів, які займаються навчанням, підвищенням кваліфікації підприємців.

Одним зі значущих напрямів розвитку малого бізнесу є матеріально-технічна та інноваційна підтримка. Забезпечення сприятливих умов та інноваційного клімату для розвитку малих підприємств повинно передбачати розробку і впровадження механізму передачі малим фірмам виробничих площ та виробничих потужностей, у тому числі й тих що вивільняється у процесі ліквідації або реорганізації підприємств-банкрутів, формування розвинутого

ринку нерухомості, розробку механізму передачі малим підприємствам нових технологій, а також обладнання, яке необхідне для здійснення бізнесу на пільгових умовах, розширення сфери надання робіт і поставок для державних потреб, сприяння забезпеченню їх матеріально-технічними та іншими ресурсами з боку державних структур. Необхідно фінансово підтримувати ті фірми, які здійснюють інноваційну діяльність, впроваджують нові технології та інноваційні проекти за рахунок Державного інноваційного фонду. Держава має сприяти створенню регіональних інноваційних фондів, надавати допомогу у проведенні наукових досліджень та впровадженні прогресивних технологій, сприяти пошуку замовників і виконавців інноваційних проектів для малого бізнесу.

Література:

1. Інформація про виконання в Україні заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва на 2005-2006 роки за 2006 рік // www.me.gov.ua.
2. Неделько І.Г. Фінансування розвитку сектору малого бізнесу // Фінанси України. – 2007. – №1. – С.93-98.

Кивачук В.С., к.е.н., доцент

Брестский государственный технический университет, Білорусь

ИНФОРМАЦИОННАЯ БАЗА ПРИ АНАЛИЗЕ ОЗДОРОВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Экономический анализ деятельности предприятия на первом этапе направлен на решение двух задач. Первая – определение состояния капитала предприятия, принадлежащего собственнику. Вторая – опровергнуть или подтвердить факт устойчивой неплатежеспособности предприятия. При опровержении наличия факта устойчивой неплатежеспособности собственник вправе проводить оздоровление предприятия самостоятельно в соответствии с долгосрочной программой его развития.

Подтверждение факта устойчивой неплатежеспособности подразумевает выяснение причин: как, когда и почему предприятие оказалось не способным рассчитаться с текущей задолженностью кредиторов, что может привести в будущем к состоянию банкротства.

Собственнику и руководству предприятия важно знать данную информацию заблаговременно, чтобы иметь время предпринять необходимые действия по стабилизации бизнеса.

Анализ действующих методик анализа на сегодняшний день не может дать полный ответ на данный вопрос. Главной причиной этого является особенность финансовой информации, доступной для проведения анализа.

Методики, действующие в Российской Федерации и Республике Беларусь, мы не можем признать оптимальными. Они направлены на расчет

пороговых значений экономических показателей деятельности предприятия, которые (по мнению государства) защитят кредиторов и само государство от финансовых потерь при возможном банкротстве.

Не лучше обстоят дела и в зарубежных странах. На основе публичной финансовой отчетности даже в государствах с низким Уровнем инфляции и отлаженной системой взаимоотношений «должник – кредитор», можно только предположить, что предприятие находится в критическом состоянии, но сделать вывод, что дальнейшее развитие событий однозначно приведет его к банкротству, не возможно.

Вместе с тем, практически все страны считают, что если у предприятия недостаточно имущества и денежных средств для Удовлетворения требований всех кредиторов, в том числе по платежам в бюджет, а также на покрытие судебных расходов, связанных с производством по делу о возможном банкротстве, такое предприятие может быть признано банкротом без наличия согласия собственника, в такой ситуации только письменная гарантия конкурсных кредиторов может временно отложить инициирование судебного иска о банкротстве.

В настоящее время страны бывшего СССР в вопросах банкротства не могут считать себя первооткрывателями. Поэтому изучение накопленного опыта – основа разрешения данной проблемы. Проблемой в вопросе диагностики банкротства является расчет стоимости чистых активов предприятия должника. Обратимся для этого к теории балансоведения.

Исходное условие для расчета собственного капитала предприятия или чистых активов имеет достаточно простой вид (1):

$$\begin{aligned} A - K_s &= K; && \text{(постулат Шера) [1]} \\ K > 0, &&& (1) \end{aligned}$$

где A – активы предприятия (сумма средств предприятия в денежной и не денежной форме);

K_s – требования кредиторов по балансу;

K – собственный капитал предприятия.

Постулат Шера трактует, что величина собственного капитала предприятия (K) равна разности между объемом имущества и кредиторской задолженностью. Данным уравнением отражается статическое состояние предприятия.

Последователи Шера продолжили исследование и указали, что для реальной оценки финансового состояния предприятия каждый баланс надо рассматривать как ликвидационный. При этом пассив баланса (K_s) отражает долевое распределение имущественной и денежной массы актива [1, С.179].

В такой трактовке актив стал рассматриваться как набор ценностей, подлежащих распределению согласно плану, приведенному в пассиве; актив – это настоящее (вернее – прошлое, на последнюю дату), пассив – будущее, это та пропорция, в соответствии с которой может быть распределен (выделено автором) актив. Актив отвечает на вопрос, что имеет предприятие (в денежной форме), пассив – кто претендует на этот капитал и в какой доле.

В рамках теории и практики возникает вопрос о том, является ли кредиторской задолженностью уставный капитал собственников (участников). В нашей ситуации – входит ли в K_s сумма уставного капитала. Не вдаваясь в обсуждение данного вопроса, примем за исходные условия, что сумма уставного капитала, внесенная при создании предприятия, входит в задолженность предприятия.

Фактически такой баланс отражает степень ликвидности -способность коммерческого предприятия рассчитаться по своим долгам (обязательствам). Если при расчете оказывается, что $K > 0$, то стоимости имущества в активе достаточно для погашения всех обязательств, в том числе и перед собственниками. Положительная сумма – это капитал собственника, его добавочная стоимость сверх уставного капитала, внесенного им при его регистрации, созданная на предприятии за период его деятельности.

Исходя из этого, такой баланс безошибочно определяет общую (совокупную) стоимость предприятия и его будущую ликвидность. В принципе, возможно измерить ликвидность предприятия при помощи баланса, построенного таким образом.

Рассмотрим концепцию баланса, которая имела место еще во второй половине XIX в. на родине балансоведения – в Германии.

Впервые данный метод (ликвидационный баланс) был официально применен Верховным Торговым судом Германии. В §31 Торгового кодекса Германии от 1861г. было сформулировано важное предписание, согласно которому в балансе устанавливались статьи об имуществе и формулировались требования по его оценке. Эти формулировки нуждались в толковании. Верховный Торговый суд в 1873 г интерпретировал эти предписания следующим образом:

- оценка означает денежную сумму, приписываемую объекту имущества или долговому обязательству [2];
- оценку следует проводить таким образом, как если бы все активы на момент составления баланса реализовывались по отдельности, а все пассивы по отдельности погашались;
- стоимостная оценка имущества осуществлялась в размере суммы, по которой на момент составления баланса этот объект был бы реализован на рынке по розничной цене.

Введение предположения «был бы реализован» подтверждает, что это постановление касалось действующего предприятия, которое не планирует реализовать свои активы с целью погашения задолженности.

Какова же цель составления баланса по таким принципам? В результате такого баланса можно утверждать, что ликвидационный баланс:

- измеряет исключительно товарную ликвидность;
- дает информацию для собственников предприятия и особенно кредиторов;
- дает косвенные сведения о возможности получения ссуды под залог;
- не дает сведений о будущей ликвидности предприятия, т. е. ликвидности в ходе дальнейшего развития предприятия, то есть не учитывает

- возможность реализации продукции, находящейся в процессе производства (незавершенного производства) с прибылью;
- не дает денежной оценки категории «предприятие», как фактора производства. При этом теряется реальная стоимость гудвила (он может быть определен только при фактической реализации), ценность квалификации персонала, торговых марок и других не осязаемых активов;
  - не учитываются обязательства, не отражаемые в балансе.

Отрицательное значение ликвидационного баланса подтверждает, что данное предприятие не может рассчитаться по своим долгам (обязательствам), потеряло капитал собственника, выделенный при его создании, и может оказаться потенциальным банкротом.

В последние десятилетия понятие ликвидационного баланса в Германии существенно трансформировалось. Рассмотрим текущий баланс общества с привлеченным капиталом. Он отличается от ликвидационных балансов 19 века. Эти отличия выражаются в построении структуры баланса и в оценке ликвидности.

В ликвидационном балансе в актив заносятся только те имущественные объекты, которые можно продать в случае ликвидации предприятия. В балансе же общества с привлеченным капиталом в актив могут и должны заносятся те объекты имущества, которым свойственны следующие характеристики:

- экономически и юридически они принадлежат составителям баланса;
- могут быть подвергнуты ликвидационной оценке;
- способны по отдельности находиться в хозяйственном обороте.

Эти в общем верные критерии для отнесения имущества в актив могут быть дополнены имеющимся в Торговом кодексе предписанием, которое запрещает осуществлять условную продажу отдельных видов активов. Так, например, запрещено отнесение в актив затрат на создание предприятия и привлечение капитала, запрещено также относить в актив нематериальные основные средства, если они не были приобретены за плату от третьих лиц [2].

В современной трактовке в Республике Беларусь ликвидационный баланс не соответствует своему значению. Ликвидационный баланс сегодня – это финансовый результат фактической ликвидации предприятия. Поэтому в практике применяется категория «нулевые балансовые отчеты». В настоящее время в зарубежных странах их составляют аудиторы. С их помощью составляются нулевые балансовые отчеты. Данные документы предназначены инвесторам и собственникам [3].

В настоящее время нулевой балансовый отчет в Российской Федерации и Республике Беларусь не предусмотрен. Однако он особо необходим собственникам, государству, инвесторам в ситуации скованных инвестиций.

В ситуации кризиса предприятия использование механизма ставления нулевого баланса, основанного на постулате Шера, Шляется оправданным. Однако применение уравнения Шера в Условиях диагностики банкротства и угрозы ликвидации предприятия Предполагает наличие соответствующих изменений и ограничений. Причиной этого является особенность учетной информации. Даже наличие абсолютно точной информации о данных на

счетах как средств, так и обязательств не позволяет дать обоснованный вывод. Причин здесь две.

Первая – действующая система учета имущества на счетах бухгалтерского учета. Согласно международной концепции учета, стоимость внеоборотных и оборотных активов отражается на счетах по фактической стоимости на момент их приобретения. Эта концепция применяется в Российской Федерации и Республике Беларусь. Стоимость активов предприятия, отраженная в финансовой отчетности, показывает, сколько стоило здание на момент его строительства (приобретения), какая сумма была затрачена на приобретение нематериальных активов, по какой цене покупалось сырье, материалы и другие активы. Эти разномоментные затраты капитала суммируются и служат основой для определения возможности погашения претензий кредиторов, существующих на текущую дату. При положительных темпах инфляции стоимость активов оказывается заниженной, а при отрицательных – завышенной.

В условиях развитых рыночных отношений достаточно точную величину стоимости предприятия как субъекта бизнеса в целом дает стоимость акций данного предприятия на фондовой бирже. Однако этим критерием возможно воспользоваться только по предприятиям, акции которых обращаются на финансовом рынке, и в случаях, если есть покупатель или кредитор, который готов его купить в целом. В Российской Федерации это возможно при оценке ведущих предприятий, Республика Беларусь пока не имеет развитого рынка ценных бумаг, поэтому данный метод использован быть не может.

В условиях высокой инфляции большинство стран производят периодическую дооценку отдельных статей баланса, которая позволяет снизить величину искажения в оценке активов в денежной оценке данной страны. Однако, как показывает практика, применение таких дооценок в Республике Беларусь, в случае, когда инфляция достигает 5 и более процентов в месяц, не эффективно. Для оценки стоимости имущества по определению факта банкротства необходимо проводить ^оректировку стоимости основных средств ежемесячно.

Вторым по значимости искажением в финансовой отчетности является состояние дебиторской задолженности. Дебиторская задолженность предприятия отражается по стоимости на дату возникновения.

Учет сумм дебиторской задолженности, находящейся на счетах предприятия, имеет под собой определенный смысл до тех пор, пока существует вероятность ее получения. От продолжительности периода погашения дебиторской задолженности зависит доля безнадежных долгов. В целом по предприятию дебиторскую задолженность подразделяют на дебиторскую задолженность, согласно сроков платежей, и просроченную дебиторскую задолженность. Дебиторски задолженность, согласно сроков платежей, возникает как результат применяемых форм расчетов и оговаривается в договорах купли-продажи или поставки. Просроченная дебиторская задолженносц возникает вследствие недостатков в работе предприятия должника с покупателем.

Дебиторская задолженность на счетах бухгалтерского учета предприятия должна отражаться в течение трех лет. Как показывает практика, даже в условиях стабильной экономической ситуации сумма безнадежной дебиторской задолженности имеет определенную тенденцию к ее росту. Основу этой тенденции в рыночных отношениях составляют взаимоотношения между продавцом и покупателем, в которых приоритет имеет последний.

Проведение любых аналитических операций связано с обработкой информации. Анализ финансово-хозяйственной деятельности на предприятии при проведении оздоровления имеет свои особенности. Главной из них является то, что анализ является внешним по назначению и внутренним по информационному обеспечению, то есть аналитик имеет возможность доступа к данным бухгалтерского и оперативного учета. Это позволяет иметь большой объем первичной информации и на основе ее делать наиболее обоснованные выводы.

Второй особенностью является фактическое состояние бухгалтерского учета и наличие бухгалтерских кадров на предприятии. Как показывает практика, специалисты предприятия знают истинную ситуацию намного раньше того момента, когда ее узнает собственник. Это приводит к тому, что наиболее квалифицированные кадры (особенно по бухгалтерскому учету) наиболее подвержены переходу на другие предприятия (часто конкурирующие). Это часто ограничивает возможности на помощь квалифицированных работников, так как бухгалтерские и экономические кадры, владеющие информацией по существу, отсутствуют. На практике это приводит к ухудшению состояния ведения бухгалтерского учета после ухода кадров и снижению достоверности информации. При фактах преднамеренного банкротства данные учета искажаются, и для их восстановления необходимо принимать специальные меры.

Литература:

1. Соколов В.Я. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: пособие для вузов / В.Я.Соколов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
2. Экономика предприятия / Под ред.Ф.К.Беа [и др.]. Пер. с нем. – М., ИНФРА-М, 1999. – 790 с.
3. Ткач В.И. Бухгалтерский учет реорганизации, санации и покупки предприятия / В.И.Ткач, Т.О.Кубасова, Е.П.Шумилин. – М.: «ПРИОР», 2000. – 178 с.

ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК ЯК ОБ'ЄКТ КОРПОРАТИВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Податковий облік можна охарактеризувати як впорядковану систему збору, реєстрації та узагальнення зберігання й передачі інформації для визначення податкової бази на основі даних первинних документів, згрупованих відповідно до порядку, передбаченого діючим податковим законодавством. Як правило, податковий облік здійснюють шляхом суцільного, безперервного й документального обліку господарських операцій, пов'язаних з обчисленням податкової бази по конкретному податку.

Податковий облік має трьохрівневу структуру:

- 1 – рівень первинних облікових документів;
- 2 – рівень податкових реєстрів;
- 3 – рівень податкової звітності з конкретного податку .

Форми первинних документів податкового обліку (*перший рівень податкового обліку*) можуть бути встановлені діючим податковим законодавством (наприклад, податкові накладні). У випадку коли форми первинних документів податкового обліку не встановлені, замість них на практиці використовують первинні облікові документи фінансового обліку. До того ж платник податків може розробити первинні документи податкового обліку самостійно (наприклад, довідки бухгалтера або податкові розрахунки, коригування, пояснювальні записки та інше). При цьому податкові органи не можуть вимагати від платника документів, не встановлених законодавством, однак, мають право не визнати витрати платника, якщо вони не будуть підтверджені документально.

Другий рівень податкового обліку регламентований тільки по єдиному податку, податку на додану вартість і податку з доходів фізичних осіб.

Податкові реєстри – це зведені форми систематизації даних податкового обліку за звітний (податковий) період, згруповані відповідно до вимог податкового законодавства, які нагромаджують необхідну інформацію.

Податкові реєстри призначені для систематизації й накопичення інформації, що міститься в прийнятих до обліку первинних документах, аналітичних даних податкового обліку для відображення в податковій декларації. Реєстри податкового обліку ведуть у вигляді спеціальних форм на паперових носіях або будь-яких машинних носіях.

Форми реєстрів податкового обліку й порядок відображення в них даних первинних і узагальнюючих облікових документів розробляються платником податків самостійно, за винятком встановлених законодавчо. У розроблених формах реєстрів аналітичний облік повинен також детально розкривати порядок формування податкової бази.

Третім рівнем податкового обліку є податкова звітність з конкретного податку. На нашу думку під податковою звітністю слід розуміти документи, які подають платники в податкові органи в строки, встановлені законодавством, у

яких вказуються дані, пов'язані з обчисленням і сплатою податку. Це визначення дещо ширше формулювання поняття податкової декларації (розрахунку) із Закону № 2181. Тобто в поняття податкової звітності, на наш погляд, повинні включати не тільки документи, на підставі яких здійснюється нарахування й/або сплата податку (збору), а й інші звітні документи (наприклад, статистичний звіт про пільги форми 1-ПП, податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку форми 1ДФ). Податкову звітність складають платники податків, як правило, самостійно, на основі даних податкового обліку.

У тих випадках, коли законодавством передбачена подача податкової декларації по певному податку, то, якщо прямо не передбачене інше, платник зобов'язаний подавати декларацію, навіть якщо в нього в якийсь зі звітних періодів відсутній об'єкт оподаткування. Наприклад, платники податку на прибуток і ПДВ навіть при відсутності у відповідному звітному періоді діяльності, зобов'язані подавати декларацію із прочерками. Мабуть, єдиним виключенням із цього правила є збір на розвиток виноградарства, садівництва й хмільництва, у Порядку заповнення звіту, по якому прямо встановлено, що за умови відсутності у відповідному місяці операцій із продажу алкогольних напоїв і пива, платник може податковий розрахунок не подавати.

Відзначимо, що існуючий по деяких податках порядок податкового обліку передбачає тільки дворівневу систему податкового обліку (відсутній перший або другий рівень). У таких випадках відсутній рівень для розрахунку податкової бази з цих податків не використовують.

Клевець В.Б., к.е.н., доцент
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу ТНЕУ

НЕОБХІДНІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА СФЕРИ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Необхідність облікової політики підприємства встановлена в законодавчому порядку. Зокрема, Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.99 р. № 996 – XIV її визначено як спеціальний термін у ст. 1: “Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності”, а в ст. 5 цього закону вказано, що “... підприємство самостійно визначає облікову політику...”.

Проте варто звернути увагу, що в теорії існує довільне визначення необхідності облікової політики та сфери її застосування. Окремі вчені, на наш погляд, надто розширюють останню, вказуючи, що стандартизація бухгалтерського обліку в організації вимагає застосування системи його ведення, яка, будучи складовою частиною системи внутрішнього і нормативного регулювання, може і повинна використовуватись не тільки для організації ведення бухгалтерського обліку, а й для реалізації інших функцій

управління підприємством [2, с.65]. Ми не поділяємо такої думки, як і не погоджуємось із тим, що інколи навіть ставлять знак рівності між нею та окремим її сегментом: “Отже, *організація бухгалтерського обліку* – політика (підкреслено нами – В.К.) власників засобів виробництва щодо ведення бухгалтерського обліку на підприємстві” [3, с. 29]. Вважаємо, що облікова політика підприємства є ширшим поняттям, ніж власне організація бухгалтерського обліку, що, зрештою, непрямо визнають цитовані автори, вважаючи повнішим наступне визначення: облікова політика – це сукупність дій з формування комплексу методичних прийомів, способів і процедур організації і ведення бухгалтерського обліку, який відповідає особливостям діяльності підприємства, інтересам його власника [3, с. 30].

Водночас необхідність формування облікової політики визначається тим, що вона має свої суб'єкти регулювання, якими є на рівні держави Міністерство фінансів України; Методологічна рада при Міністерстві фінансів України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Національний банк України, Державна податкова адміністрація, Державне казначейство та інші органи влади, а на рівні підприємства, насамперед, власник, і це зумовлює вибір методичних прийомів, процедур і способів організації та ведення бухгалтерського обліку із сукупності затверджених законодавчими та нормативними документами відповідно до особливостей господарської діяльності конкретного підприємства [3, с. 38]. Тому необхідність формування облікової політики підприємства саме цим і зумовлена, оскільки нормативні документи, визначені її суб'єктами на рівні держави, мають лише загальнометодологічний характер.

Зокрема, фінансове право як сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері збирання, розподілу та використання органами державної влади та місцевого самоврядування коштів із метою забезпечення виконання покладених на ці органи завдань і функцій, визначає, що предметом регулювання фінансового права є: бюджетна система України, порядок розподілу доходів і видатків між її ланками; порядок готування, прийняття й виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів; система оподаткування, види, розміри і строки сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету; засади створення фінансового, грошового, кредитного та інвестиційних ринків; порядок державного фінансування та кредитування; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України.

Отже, практичне ведення облікового процесу на підприємствах вимагає формування на кожному з них власної облікової політики. З одного боку, це зумовлено тим, що згадані нормативні документи визначають методичні засади бухгалтерського обліку і звітності, а тому повинні доповнюватись конкретизованою методикою, яка б давала можливість забезпечити їх організацію в умовах мінливості ситуації у господарській діяльності підприємств.

З іншого, – необхідність визначення власної облікової політики на кожному із підприємств зумовлюється можливістю вибору варіантів організації бухгалтерського обліку взагалі власними силами, на договірній основі з підприємцями або фірмами, застосування обраного способу оцінки виробничих запасів, нарахування амортизації основних засобів, створення забезпечень (резервів), правил податкового обліку, використання Плану рахунків (повного чи скороченого), рахунків восьмого класу для відображення витрат за елементами тощо, що теж вимагає конкретизації рішення власника підприємства, яке формалізується у вигляді наказу про облікову політику.

Окрім того, галузева специфіка підприємств також є визначальним чинником, який вимагає конкретизації облікової політики на підприємстві, звісно, за умови її відповідності вимогам нормативно-правових актів, які регулюють організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні.

Таким чином, облікова політика підприємства це, по суті, конкретизований кодекс правил, прийомів і процедур ведення бухгалтерського обліку, складання й подання всіх видів звітності (а не тільки фінансової, як це можна тлумачити за назвою згаданого закону), бо навіть у ньому це непрямо констатується: “Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку”, який забезпечує дотримання єдиної методики відображення господарських операцій підприємства упродовж тривалого періоду із дотриманням основних методологічних принципів бухгалтерського обліку та фінансової й інших видів звітності, а саме: обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, нарахування і відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історичної фактичної собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності “ [1, ст. 4].

Отже, визначення облікової політики підприємства вимагає досконалого оволодіння як загальнометодологічними нормативно-правовими документами, які регулюють організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні, так і опанування специфічних технологічних особливостей діяльності конкретного підприємства, для якого розробляється облікова політика. Лише на основі поєднання основних методологічних вимог з конкретизованою методикою відображення господарських операцій на підприємстві, яка повною мірою пристосована до специфіки його діяльності, можна сподіватися на розробку обґрунтованої облікової політики.

Завершуючи розгляд необхідності облікової політики, принагідно підкреслимо: окремі автори вважають, що буквально визначення облікової політики виключає розгляд у його світлі такого поняття, як „організація обліку”, і пропонують доповнити формулювання таким чином: облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємств при організації обліку його діяльності та для складання і подання фінансової звітності [5, с.39]. На нашу думку, це не може бути однозначно сприйнятим, адже власне облікова політика й спрямовується на організацію бухгалтерського обліку діяльності підприємства, правда, не лише з такою вузькою метою, як це визначено в Законі України „Про бухгалтерський облік та

фінансову звітність в Україні” – складання і подання фінансової звітності, адже не менш важливим є забезпечення функції контролю.

Література:

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. №996 – XIV.
2. Николаева С. А. Учётная политика предприятия. – М.: Инфра-М, 1995. – 176с.
3. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник /За ред. Ф.Ф. Бутиця. – 7-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП „Рута”, 2006. – 832 с.
4. Житний П. Організаційно-методологічні засади формування облікової політики підприємства //Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №3. – С. 3-7.
5. Гуцайлюк Л.О. Облікова політика бюджетних установ в умовах ринкового середовища //Вісник СНУ ім. В. Доля. – 2003. – №1. – С. 39-41.

Ковч В., стажист-дослідник
Тернопільський національний економічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ

Витрати за умов ринкової економіки мають чітко визначений вплив не лише на величину прибутку підприємства і можливості розширення виробництва, але й на вирішення питання про те, чи матиме змогу фірма діяти на певному ринку.

Вивченню витрат приділяли значну увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Є. Архієреєв, Ф. Бутинець, О. Бородін, П. Безруких, З. Гуцайлюк, С. Голов, М. Данько, В. Єфименко, В. Костюченко, В. Котлярів, В. Лебедев, Л. Нападовська, Г. Нашкерська, Я. Соколова, В. Сопко, Г. Фандель, М. Чумаченко, О. Яременко, та інші.

Г. Нашкерська вважає витрати процесом споживання або використання матеріалів, товарів, робіт і послуг у процесі одержання доходу. Здійснення витрат прямо або опосередковано науковець пов’язує з процесами виробництва та реалізації продукції [6, 390].

На думку Н. Гура витрати слід розуміти як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками) [4, 139].

Розмежують витрати економічні та бухгалтерські. Економічні витрати – це всі види виплат постачальникам за сировину і матеріальні ресурси. Ці витрати складаються із зовнішніх (явних) та внутрішніх (неявних або імпліцитних). Зовнішні витрати – це платежі постачальникам матеріальних ресурсів, виплата заробітної плати, нарахування амортизації тощо. Ця група витрат становить бухгалтерські витрати, які фактично відповідають витратам підприємств.

Внутрішні витрати мають неявний, імпліцитний характер, оскільки відображають використання ресурсів, що належать власнику підприємства у вигляді землі, приміщень, активів тощо, за які він формально не платить. Підприємець фактично здійснює ці витрати, але не в грошовій формі. Звідси:

Економічні витрати – Імпліцитні витрати = Бухгалтерські витрати.

Поняття “економічні витрати” є загальноприйнятим. Бухгалтерські – обчислюють на практиці для визначення реальної суми фактично здійснених витрат, оподаткованого прибутку тощо.

Залежно від способу обліковування витрат підприємства їх можна поділити на прямі та непрямі. До прямих належать ті – які зараховують до об’єкта обліку без попереднього розподілу, лише на підставі первинних документів. Непрямими вважають витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об’єкта економічно доцільним шляхом. Їх зараховують до об’єктів обліку витрат способом розподілу за економічно обґрунтованими методами.

За місцем виникнення витрати на виробництво групують за цехами, дільницями, службами та іншими адміністративно відокремленими структурними підрозділами підприємства. Всі витрати на виробництво передбачаються у собівартості окремих видів продукції, робіт і послуг (у тому числі окремих виробів, виготовлених за індивідуальними замовленнями) чи груп однорідних виробів [7].

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” витратами звітного періоду визнають або зменшення активів, або збільшення зобов’язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [2].

Витрати визнають витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов’язати з доходом певного періоду, відображають у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені. Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визначають шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами.

Для обліковування витрат підприємства можна використовувати такі варіанти:

а) невеликі підприємства, що здійснюють один вид діяльності, можуть використовувати лише рахунки класу 8 “Витрати за елементами”. Ці витрати групуються таким чином: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати;

б) використання рахунка класу 9 “Витрати діяльності” рекомендується підприємствам середнього розміру, які застосовують П(С)БО 1-5 як основу для складання фінансової звітності за умови щоквартального проведення перегрупування витрат за економічними елементами для потреби складання фінансової звітності [6, 392];

в) великі підприємства, котрі мають значні обсяги виробництва та здійснюють різні види діяльності, можуть обліковувати витрати за рахунками класів 8 “Витрати за елементами” та 9 “Витрати діяльності”.

За результатами проведеного дослідження доходимо таких висновків:

- витрати виступають показником господарської діяльності підприємства;
- існуюча і використовувана класифікація витрат не повністю відповідає вимогам ринкової економіки.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”, затверджене за наказом Міністерства фінансів України від 31. 03. 99 р. №87, зі змінами і доповненнями.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, затверджене за наказом Міністерства фінансів України від 31. 12. 1999 р. № 318 зі змінами та доповненнями.
3. Андрущенко Н. С. Суть і значення витрат: історичні аспекти // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 5. – С. 3 – 7.
4. Гура Н. О. Облік видів економічної діяльності: Навчальний посібник – К.: Знання, 2004. – С. 541.
5. Кушнір В. С. Загальна споживча цінність та загальні витрати, граничні цінність та витрати у неокласичній теорії цін // Актуальні проблеми економіки. – 2007 – № 3. – С. 4 – 13.
6. Нашкерська Г. В. Бухгалтерський облік // Київ. –2004. – С. 390 – 406.
7. www.buklib.net

Козак В. Г., к.е.н., доцент, докторант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Функціонування системи бухгалтерського обліку в Україні побудовано на основі Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Плану рахунків, національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які регламентують порядок процесів, капіталу, зобов’язань та фінансових результатів відображення ресурсів і забезпечують різні рівні управління необхідною інформацією.

Як правило, ця система обліку скерована не тільки на вимір тих ресурсів, які знаходяться на підприємстві та процесів, що відбуваються на ньому, й на визначення (оцінку) кінцевого результату роботи підприємства.

Проте, застосування різних оцінок необоротних активів і запасів виробництва призводять, у кінцевому результаті, до отримання різних фінансових результатів роботи підприємства.

Діюча протягом десятиліть система, так званого, соціалістичного бухгалтерського обліку задовольняла командно-адміністративну систему управління економікою і відповідала її вимогам. Проте, вона не пристосована до ринкових відносин, які розвиваються в нашій та інших пострадянських країнах [1, с. 7].

Перехід України до ринкової економіки вимагав докорінних змін у системі обліку з урахуванням міжнародних принципів та стандартів [2, с. 19]. Відповідно до Указу Президента України «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики» була створена Координаційна рада з питань організації переходу України на міжнародну систему обліку і статистики, якій було доручено започаткувати перебудову Національної системи обліку [3].

У Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» були закріплені принципи бухгалтерського обліку та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку, серед яких особливе значення має оцінка засобів та їх джерел, принципи обачності, автономності, превалювання змісту над формою тощо [5].

Методи оцінки різноманітних статей балансу, які характеризують засоби та їх джерела, передбачають на визначення достовірної майнової та фінансової оцінки положення підприємства – ризику, постійної уваги, нормального положення та розширеного розвитку. При цьому більшість методів оцінки засновані на історичній оцінці – оцінці на дату здійснення операції. Проте, як свідчить проектна робота підприємств у ринковому середовищі, актуальним є перехід від історичної до справедливої (ринкової) оцінки.

Система на підприємстві характеризується двома складовими (підсистемами).

Фінансова (загальна) бухгалтерія вирішує зовнішні питання – взаємовідносини з контрагентами підприємства та державними органами – державною податковою інспекцією, органами статистики та іншими. Ця підсистема регулюється державою на основі різних законодавчо-нормативних актів, спрямованих на регламентацію оцінки майна підприємства, визначення фінансово-господарського стану та розміру податку на прибуток. Як правило, ця інформація не є комерційною таємницею, і у подальшому може публікуватися у фінансових звітах.

Діяльність управлінської (внутрішньої, допоміжної) бухгалтерії спрямована на вирішення питань, пов'язаних з роботою центрів відповідальності, підвищення їх ефективності, інтегрування облікових, аналітичних, планових та контрольних функцій внутрішньої інформаційної інфраструктури підприємства. Діяльність цієї підсистеми не регламентується державою. На більшості підприємств управлінська бухгалтерія забезпечує облік та аналіз витрат, а також доходів, які були отримані завдяки їм. При цьому використовують планові показники, які порівнюють з фактичними. Така бухгалтерія називається бюджетною.

Створення Національної системи обліку дозволить здійснювати процес її інтегрування до міжнародної системи обліку і звітності. Застосування

облікових підсистем, при цьому, надасть обліку більшої інформативності та задоволення інформаційних потреб широкого кола користувачів.

Проте, різноманітність підходів, що застосовують у системі обліку на підприємстві (у тому числі і для оцінки активів), на нашу думку, вимагає створення інтелектуальної системи обліку, що сприятиме більш гнучкому її пристосуванню до запитів користувачів інформації, відповідно орієнтованою на менеджмент організацій, підприємств і установ.

Література:

1. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практичний посібник. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.
2. Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Фінансовий та управлінський облік. – К.: ТОВ "Автоінтерсервіс", 1996. – 544 с.
3. Указ Президента України «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики» 23.05.1992 р. № 303.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 299.
5. Закон України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” № 996-XIV від 16.07.1999 р.

Колосюк А. А., асистент
Кримський економічний інститут КНЕУ

НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Теорією людського капіталу стали займатися ще в ХІХ в. Тоді це стало одним з перспективних напрямів розвитку економічної науки.

Поняття «людський капітал» увійшло в науку на початку 60-х років ХХ століття в економічній літературі. Основною причиною виникнення інтересу до цього поняття стало усвідомлення того факту, що активізація творчих потенцій людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання. Людський капітал був визнаний як цінний ресурс, набагато важливіший, ніж природні ресурси або накопичене багатство. Саме людський капітал, а не матеріальні засоби виробництва, є визначальним чинником конкурентоспроможності, економічного зростання та ефективності.

Теорія людського капіталу набула розвитку в другій половині ХХ століття завдяки працям американських дослідників Гаррі С. Бекера, Якоба Мінсера, Теодора Шульца та ін.

З позицій теорії людського капіталу доходи людей є закономірним підсумком раніше прийнятих рішень. Тобто людина, приймаючи те чи інше рішення, може безпосередньо впливати на розмір своїх майбутніх доходів.

Видатні економісти С. Фішер, К. Шмалензі вбачають в людському капіталі передусім природні здібності та таланти людини, а потім уже її освіту і набуту кваліфікацію [1,С.303]. Л. Туроу включає до людського капіталу «виробничі здібності, обдарування і знання» людини, а також таку специфічну характеристику, як повага до політичної і соціальної стабільності [2,С.15].

Ф. Махлуп, відносить до людського капіталу будь-які вдосконалення, що збільшують фізичні або розумові здібності людини.

На думку Дж. Кендрика, капітал – це «здатність протягом певного періоду створювати певний продукт і дохід, включаючи неринкові форми доходу» [3,С.31]. Виходячи з такого визначення капіталу, науковець поділяє його на дві основні складові – речовий і неречовий капітал, а кожна з цих частин в свою чергу поділяється на капітал утілений і не втілений у людях. Людським капіталом у цій структурі буде втілений у людях речовий і неречовий капітал.

Речовий капітал, втілений у людських ресурсах, – це капітал, одержаний завдяки факторам формування та виховання людини.

Неречовий капітал, втілений у людських ресурсах, означає витрати на освіту та професійну підготовку людини, її здоров'я, а також на мобільність трудових ресурсів. Людина отримує такі знання частково за рахунок освіти, але головним чином за рахунок професійної підготовки. Саме практичні знання, одержані у процесі навчання та професійної підготовки, спеціально спрямовані на збільшення здатності людини створювати дохід.

У теоретичному аспекті слід розрізнити поняття людський капітал за трьома рівнями (рис. 1).

Рис.1. Рівні людського капіталу

На особистому рівні людським капіталом називають знання та навички, які людина здобула шляхом освіти, професійної підготовки, практичного досвіду і завдяки яким вона може надавати цінні виробничі послуги іншим людям. На цьому рівні людський капітал можна порівняти з іншими видами особистої власності (майно, цінні папери), яка приносить доходи.

На мікроекономічному рівні людський капітал являє собою сукупну кваліфікацію та професійні здібності всіх працівників підприємства, а також здобутки підприємства у справі ефективної організації праці і розвитку персоналу.

На цьому рівні він асоціюється з виробничим і комерційним капіталом підприємства, оскільки прибуток отримують від ефективного використання усіх видів капіталу;

На макроекономічному рівні людський капітал включає накопичені вкладення в такі галузі діяльності, як освіта, професійна підготовка і перепідготовка, оздоровлення тощо, є суттєвою частиною національного багатства країни. Цей рівень включає всю суму людського капіталу підприємств та громадян держави.

Отже, людський капітал – це сформований і розвинутий у результаті інвестицій і накопичений людиною (людьми) певний запас знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері економічної діяльності, сприяє зростанню продуктивності праці та завдяки цьому впливає на зростання доходів свого власника, прибутку підприємства та національного доходу. Інформація про людський капітал набуває важливого значення в постіндустріальному суспільстві, що вимагає його відображення у системі обліку.

Лтература:

1. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи К. Экономика.-М.,1993.-С.303.
2. Thurow L. Investment in Learning, SF,1978.-P.15
3. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование. – М., 1978

Корягін М. В., к.е.н., доцент
Національний університет „Львівська політехніка”
Височан О. С., аспірант,
Національний університет „Львівська політехніка”

СЕГМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕСУ КОНТРОЛЮ ЗА НАЯВНІСТЮ І РУХОМ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ

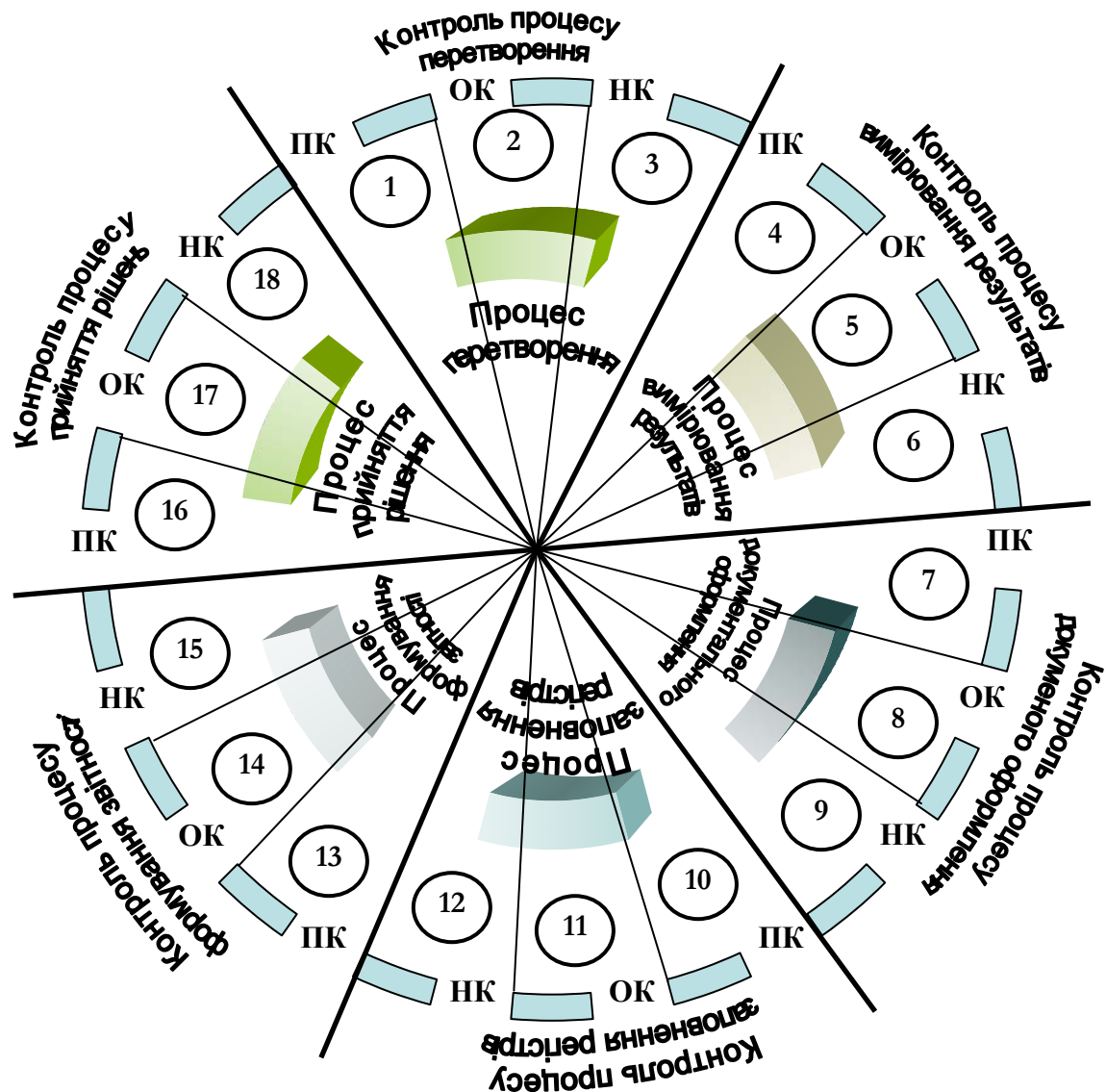
Види контролю (попередній, поточний, наступний) проявляються під час їх інтегрування в безперервно функціонуючий процес бухгалтерського обліку на підприємствах. Зауважимо, що під обліковим процесом розуміється сукупність облікових робіт, здійснюваних в певній послідовності, за окремими етапами, які тісно пов'язані між собою і представляють єдину систему.

Робота механізму контролю, тобто системи взаємопов'язаних методів і прийомів контролю полягає в реалізації формально встановлених процедур контролю, які переслідують такі основні цілі: визначення так званих „точок контролю” для оцінки різноманітних аспектів контрольованого процесу; встановлення контрольованих параметрів об'єктів контролю; вибір типів і методів проведення контролю та вибір процедур.

В даному випадку під методом контролю розуміємо сукупність прийомів і способів, що забезпечують виявлення законності, доцільності і вірогідності здійснюваних господарських операцій на підставі використання обліково-звітної, планової та інших видів інформації, в той час як процедури контролю – це спеціальні перевірки, які здійснюються контролером і скеровані на

недопущення, виявлення та виправлення помилок і викривлень інформації в системі бухгалтерського обліку.

Модель попроцесного контролю ведення бухгалтерського обліку представлена на рис.2.

ПК – початковий контроль;
 ОК – оперативний контроль;
 НК – наступний контроль.

Рис.2. Модель попроцесного контролю ведення бухгалтерського обліку

В запропонованій моделі континуум контролю облікового процесу розділено на 6 основних стадій (етапів) контролю, для яких характерні особливі методи та прийоми перевірки: контроль процесу перетворення, контроль процесу вимірювання результатів, контроль процесу документального оформлення, контроль процесу заповнення регістрів, контроль процесу формування звітності та контроль процесу прийняття рішень. На кожному з цих етапів присутній як початковий і наступний, так і оперативний контроль, які в сукупності формують 18 секторів контролю з притаманними їм задачами та об'єктами.

Виходячи з предмету дослідження представлена на рис.2 модель реалізовуватиметься нами на ділянці обліку грошових коштів та їх еквівалентів (табл.1), хоча може використовуватися на будь-якій іншій в силу однорідності основних процесів бухгалтерського обліку незалежно від об'єктів.

Таблиця 1

Матриця процедур контролю облікових процесів на ділянці грошових коштів та їх еквівалентів

Обліковий процес	Види контролю		
	Попередній	Оперативний	Наступний
Перетворення	Сектор контролю №1. Перевірка економічної доцільності та законності здійснення операцій з грошовими активами	Сектор контролю №2. Перевірка дотримання встановлених вимог, строків та порядку здійснення операцій з грошовими активами	Сектор контролю №3. Перевірка правильності віднесення активів до грошових коштів та їх еквівалентів
Вимірювання результатів	Сектор контролю №4. Перевірка наявності на підприємстві технічного, організаційного та методичного забезпечень для правильного та своєчасного оприбуткування, оцінки та витрачання грошових активів	Сектор контролю №5. Перевірка об'єктивності та своєчасності здійснення оцінки грошових коштів та їх еквівалентів	Сектор контролю №6. Перевірка правильності та повноти оприбуткування і списання грошових коштів та їх еквівалентів
Документальне оформлення	Сектор контролю №7. Перевірка наявності уніфікованих або затверджених підприємством форм документів з надходження і списання грошових коштів та їх еквівалентів	Сектор контролю №8. Перевірка своєчасності та правильності оформлення документів на ділянці обліку грошових коштів та їх еквівалентів	Сектор контролю №9. Перевірка повноти, відповідності даних та правильності розрахунків сум у документах з обліку грошових активів
Заповнення облікових регістрів	Сектор контролю №10. Перевірка наявності регістрів аналітичного обліку грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві	Сектор контролю №11. Перевірка правильності використовуваних кореспонденцій рахунків та своєчасності здійснення записів в облікових регістрах	Сектор контролю №12. Інвентаризація грошових коштів та їх еквівалентів та звірка даних по облікових регістрах
Формування звітності	Сектор контролю №13. Перевірка наявності звітних форм та вивіренних методик з їх заповнення на підприємстві	Сектор контролю №14. Перевірка правильності формування звітності з руху грошових коштів та їх еквівалентів та своєчасності її подання	Сектор контролю №15. Зіставлення та аналіз даних звітності із запланованими показниками і виявлення причин відхилень
Прийняття рішень	Сектор контролю №16. Перевірка наявності на підприємстві технічного, інформаційного, організаційного, методичного та ін. видів забезпечень прийняття рішення	Сектор контролю №17. Перевірка своєчасності виконання прийнятих рішень в сфері управління грошовими коштами та їх еквівалентами	Сектор контролю №18. Перевірка досягнення тактичних та стратегічних цілей

Отже, в представленій статті нами запропонована модель, яка ув'язує види контролю за ознакою часу здійснення його функцій із етапами облікового циклу на підприємстві, в результаті чого утворюються так звані „сектори

контролю” із притаманними їм специфічними прийомами, спрямованими на реалізацію основних завдань, поставлених перед системою контролю суб’єкта господарювання.

Чітка й планомірна реалізація пропонованої моделі дасть змогу структурувати систему економічного контролю на рівні підприємства та підвищити його ефективність на конкретних ділянках бухгалтерського обліку (зокрема, обліку грошових коштів та їх еквівалентів).

Література:

1. Вишняков В.Г. Структура и штаты органов советского государственного управления. – М.,1978.
2. Суйц В.П. Внутрипроизводственный контроль. – М.: Финансы и статистика,1987. – 127 с.
3. Васильева М.В. Государственный финансовый контроль в управлении регионом: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05, 08.00.10: Волгоград,2003. – 182 с.
4. Основы теории управления: Учеб пособие/ Под ред. В.Н. Парахиной, Л.И. Ушвицкого. – М.: Финансы и статистика,2003. – 560 с.
5. Вознесенский Э.А. Финансовый контроль в СССР. – М.: Юрид. лит-ра – 1993.
6. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія. – К.: Ельга, Ніка-Центр,2002. – 360 с.
7. Кужельный Н.В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции: Практ. руководство. – М.: Финансы и статистика,1985. – 143 с.

Костирко Р.О., к.е.н., доцент, докторант
Київська державна академія статистики, обліку та аудиту

ФОРМУВАННЯ ОБ’ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток ринкових відносин в Україні, активізація інституційних перетворень та динамічність змін оточуючого середовища вимагають створення адекватної системи внутрішнього контролю, здатної попереджувати негативні тенденції, корегувати механізми управління господарською діяльністю та зменшувати ризик можливого банкрутства.

Посилення внутрішнього контролю в забезпеченні ефективності управління обумовлене, по-перше, сучасними тенденціями розвитку виробничих підприємств, зокрема наявністю великої кількості збиткових підприємств в Україні: на кінець травня 2007 року 36,6% промислових підприємств є збитковими [1]; по-друге, орієнтацією управління на забезпечення інтересів власників та відповідальності керівництва за результати фінансово-господарської діяльності підприємства; по-третє, наявністю невирішених проблем

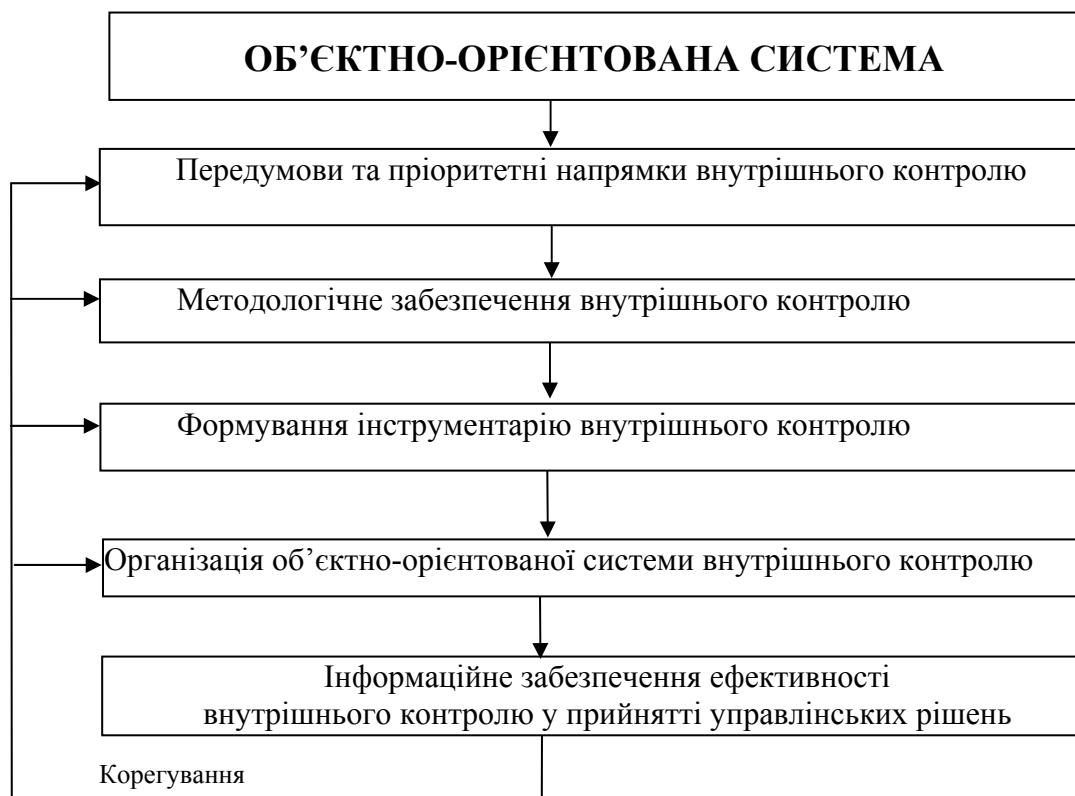
методологічного забезпечення щодо формування концепції комплексного механізму внутрішнього контролю; по-четверте, недосконалістю методично-організаційного забезпечення внутрішнього контролю.

Для розвитку методологічних положень щодо організації внутрішнього контролю в системі управління витратами вкрай важливими є дослідження з питань контролю, серед яких можна виділити дослідження зарубіжних вчених: Р. Адамса, К. Друрі, М.А. Поукока, Д. Хана, Ч. Хорнгрена, Р. Ентоні, а також вітчизняних і російських вчених: Н.Т. Білухи, В.В. Бурцева, Б.І. Валуєва, О.Д. Заруби, Є.О. Кочеріна, Л.М. Крамаровського, М.В. Кужельного, В.І. Подольського, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченка, В.О. Шевчука, А.Д. Шеремета. Завдяки їхнім розробкам сучасного наповнення й розвитку набули теорія й практика бухгалтерського обліку та контролю. Проте сьогодні важливим завданням є подальший розвиток методологічного забезпечення внутрішнього контролю на засадах об'єктно-орієнтованого підходу.

Визначення напрямів розвитку концепції формування об'єктно-орієнтованої комплексної системи внутрішнього контролю в управлінні витратами підприємства, вимагає зміни існуючої парадигми контролю.

Зміна парадигми внутрішнього контролю обумовлює розширення структури завдань вдосконалення та його методологічного забезпечення. Усі завдання, пов'язані з формуванням об'єктно-орієнтованої системи внутрішнього контролю зведені до вирішення головної мети діяльності підприємства – забезпечення відтворення вартості підприємства шляхом оптимізації його фінансового результату. Об'єктно-орієнтована система внутрішнього контролю розглядається як елемент управління економічними об'єктами і процесами, суть якого полягає у спостереженні за ними з метою перевірки їх реального стану у відповідності з нормативними стандартами вимірювання, накопичення, підготовки, інтерпретації та передачі інформації для оцінки прийняття управлінських рішень щодо регулювання економічного розвитку підприємства. Методологія об'єктно-орієнтованої системи внутрішнього контролю ґрунтується на принципах, які необхідно розглядати в системному взаємозв'язку двох груп: загальноприйняті (інтеграції, законності, відповідальності та збалансованості, об'єктивності, постійного і своєчасного повідомлення про відхилення, системності, поділу обов'язків, комплексності) та специфічні (системне упорядкування, наближення контролю до об'єкта, ієрархічність, доцільність, періодичність). Організація об'єктно-орієнтованої системи внутрішнього контролю витрат забезпечується: по перше, гармонійною єдністю функцій систем підтримки управління шляхом формування інформації зі зворотнім зв'язком; по-друге, використанням діалектичного методу взаємозв'язку на етапі організації ієрархічного внутрішнього контролю витрат та доходів у розрізі підконтрольних об'єктів. Це дає змогу розширити межі внутрішнього контролю витрат підприємства, перетворити його в об'єктно-орієнтовану систему, яка ґрунтується на широкому використанні аналітичних процедур, що забезпечує можливість узагальнювати фінансово-економічні показники, які визначають рівень результатів окремих підрозділів та сегментів діяльності.

Розгляд внутрішнього контролю з позицій об'єктно-орієнтованого підходу дозволяє сформувавши концептуальну модель, яка забезпечує збалансовану взаємодію п'яти блоків: 1) передумови та пріоритетні напрямки внутрішнього контролю; 2) методологічне забезпечення внутрішнього контролю; 3) формування інструментарію внутрішнього контролю; 4) організація об'єктно-орієнтованої системи внутрішнього контролю; 5) інформаційне забезпечення ефективності внутрішнього контролю у прийнятті управлінських рішень (рис. 1).

Рис. 1. Послідовність формування об'єктно-орієнтованої концепції внутрішнього контролю

Перший блок передбачає формування головної мети внутрішнього контролю. Виходячи з того, що управління підприємством охоплює усі економічні процеси і виробничу діяльність підприємства, зроблено висновок, про те, що об'єктами внутрішнього контролю витрат є, ресурси (активи), процеси, джерела покриття ресурсів (зобов'язання і капітал). У цьому контексті система внутрішнього контролю буде спрямована на збереження та раціональне використання ресурсів господарюючого суб'єкту та оцінку їх результативності. Це дозволить зосередити контроль на таких аспектах: контроль ресурсів, господарських операцій, процесів та результатів.

Другий блок – формування методологічних положень внутрішнього контролю витрат, які поєднують такі елементи: принципи; методичне забезпечення; нормативне забезпечення. Вибір методів контролю витрат здійснюється у відповідності з цілями управління, характером об'єкту та вимог до формування інформації для прийняття рішень.

Третій блок передбачає формування інформації внутрішнього контролю на підставі єдності функцій систем підтримки управління: планування; управлінський облік; фінансовий облік та аналіз.

Четвертий блок – формування організаційного забезпечення внутрішнього контролю за такими етапами: 1) упорядкування документообігу для збереження та ефективного використання матеріальних ресурсів; 2) вибір доцільних методів розподілу непрямих витрат за видами діяльності і центрами відповідальності; 3) формування контрольних показників по підконтрольному об'єкту; 4) удосконалення нормативного внутрішнього контролю витрат; 5) оцінка ризику контролю.

П'ятий блок – інформаційне забезпечення ефективності внутрішнього контролю повинне бути орієнтоване на підтримку прийняття рішень. Основні завдання на цьому етапі: складання управлінської звітності за сегментами діяльності; формування інформаційної структури; розробка прогнозних бюджетів; оцінка якості та ефективності внутрішнього контролю.

Запропонований об'єктно-орієнтований підхід ґрунтується на організаційному положенні про те, що контур внутрішньої інформації інтегрує інформацію трьох рівнів: оперативного, тактичного і стратегічного.

Таким чином, внутрішній контроль проявляється одночасно в чотирьох аспектах: функціональному – як самостійна функція управління, яка забезпечує зворотній інформаційний зв'язок з об'єктом управління; інформаційному – як інформаційна система; корегуючо-регулюючому – засобом внутрішнього комунікаційного зв'язку між рівнями управління та структурними підрозділами у регулюванні прийняття рішень; стратегічному – створення інформаційної бази для вибору альтернативних рішень та визначення параметрів стратегії розвитку підприємства. Реалізація функції внутрішнього контролю фінансово-господарської діяльності виробничих систем здійснюється на підставі формування аналітичного інструментарію.

Запропонований підхід до формування комплексної системи внутрішнього контролю у чітко обумовленій послідовності базується на гармонійній єдності систем підтримки управління та сприяє забезпеченню якості контролю за формуванням та використанням ресурсів, своєчасним виявленням відхилень та резервів підвищення ефективності на різних рівнях управління. Ефективність та якість об'єктно-орієнтованої системи внутрішнього контролю досягається на основі регламентації процедур і методів кожного блоку запропонованого механізму.

Література:

1. <http://ukrstat.gov.ua> – Офіційний сайт Держкомітету статистики України (дата відвідування 23.08.2007 р.).
2. Палий В.Ф., Соколов Я.В. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 224 с.
3. Оперативный контроль экономической деятельности предприятия /Б.И.Валуев, Л.П.Горлова, Е.Л.Зернов и др. – М.: Финансы и статистика, 1991. -224 с: ил.
4. Хан. Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем./ Под. ред. и с предисл. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

ОЦІНКА АКТИВІВ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Для здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинно мати відповідне майно, яке належить йому на правах власності або у володінні. Все майно, яким володіє підприємство і яке відображено в його балансі, називається активом, який означає економічні ресурси підприємства, які використовують з метою отримання прибутку. Без оцінки облік втрачає будь – який зміст.

В умовах ринкових відносин постійно виникає удосконалення сучасних знань у сфері управління і новітніх підходів до прийняття ефективних рішень. Більшість українських підприємств не створюють додану вартість і не в стані фінансувати соціальні зобов'язання держави. Багато із них поглинають створену іншими підприємствами вартість, досить часто порушують логічний зв'язок між вартістю акцій на фондовому ринку і реальною вартістю промислових підприємств. Акції багатьох вітчизняних підприємств стали значно недокапіталізованими, тому виникає нагальна потреба в розробці теоретичних і методологічних підходів до вироблення управлінських впливів на бізнес при використанні вартості підприємства в якості головного критерію ефективності управління на основі оціночного менеджменту – менеджменту, який орієнтується на вартість.

Відродження і становлення оціночної діяльності на ринку обумовлений швидким розвитком перемін в національній економіці. І це зрозуміло, бо власне розвиток ринку власності визначає в перспективі характер всіх наступних змін в економіці держави. У зв'язку з цим цілком необхідні ринкові оцінки вартості підприємства, як такого, що діє до відповідного часу, так і такого, яке ліквідується. Початок оціночної діяльності в Україні пов'язано з прийняттям ряду законів, положень про приватизацію державних і комунальних підприємств. При оцінці різних видів активів застосовують різні види вартісних оцінок.

Відсутність методичних рекомендацій з оцінки і переоцінки основних засобів підприємств з використанням індексного і ринкового підходів не дозволяє проводити переоцінку на новому якісному рівні з урахуванням сучасних вимог. Якщо розглядати проблему оцінки основних засобів з точки зору державних інтересів, то держава зацікавлена в інформації про реальну вартість цього виду активів, яку можна отримати лише з використанням ринкового підходу до оцінки. Оцінка об'єктів власності за ринковою вартістю докорінно відрізняється від їх оцінки за балансовими даними. До основних недоліків бухгалтерського методу оцінки, на нашу думку, можна віднести:

- ретроспективний характер облікових даних;
- активи в проміжку між двома переоцінками не враховують інфляцію;

- відновна вартість з урахуванням зносу, за якою відображають в балансі необоротні активи, не відповідає їх ринковій вартості;
- в балансі не відображають (крім гудвілу) і деякі інші активи і пасиви (авторські права, рекламну продукцію, технічну і технологічну інформацію, орендні договори, контрактні зобов'язання перед персоналом тощо).

У теорії оціночної діяльності вартість об'єкту оцінки може бути навіть від'ємною (негативною) величиною, в той час, як в бухгалтерському обліку це неможливо. Від'ємні значення вартості виникають тоді, коли майно (за певними відповідними обставинами) генерує негативний фактичний або прогнозований грошовий потік або вимагає суттєвих витрат на ремонтні роботи. В цьому випадку активи стають зобов'язаннями або від'ємною вартістю (наприклад, якщо витрати на ліквідацію об'єкту оцінки перевищують вартість вторинних матеріалів). Крім того, за бухгалтерськими даними величина зносу характеризується сумою амортизаційних відрахувань, за даними теорії і практики оцінки нагромаджена сума зносу складається із трьох складових – фізичного, функціонального і зовнішнього зносу.

Облікова стратегія підприємства включає:

- амортизаційну оцінку (рівномірну або прискорену амортизацію);
- оцінку господарських засобів і їх розміщення;
- оцінку джерел господарських засобів;
- оцінку економічних результатів;
- відображення фактів господарської діяльності;
- складання балансу;
- консолідацію обліку і звітності;
- організацію бухгалтерської служби;
- інформаційні технології обробки облікових даних.

Проблема оцінка важлива в зв'язку з тим, що від цього залежать фінансові результати діяльності підприємства та його фінансовий стан.

Література:

1. Малуґа Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи. – Житомир. ЖІТІ, 1998.- 384с.
2. Ольве, Нильс-Горан, Рой, Жан, Веттер, Магнус. Оценка эффективности деятельности компании. Практическое руководство по использованию сбалансированной системы показателей: Пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2003. – 304с.
3. Оцінка майна та майнових прав: Нормативна база / Роїна О.М. – К.: КНТ, 2005. – 336с.
4. Постюшков А. В. Оценочный менеджмент: Учебное пособие / А.В. Постюшков. – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2004. – 272с.

ІНІЦІУВАННЯ ЗМІНИ НОРМ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ

Управління собівартістю продукції вимагає постійного спостереження за нормами витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємств. Одним з елементів управління собівартістю продукції є зміни норм, які відбуваються внаслідок науково-технічного прогресу, організації праці, впровадження нових технологій та інших позитивних зрушень у виробничому процесі. Зміни норм відбуваються внаслідок ініціювання перегляду норм з боку менеджерів та робітників, що вимагає певної системи систематизації та мотивації.

Зміни норм – зниження (або збільшення) нормативних витрат на виготовлення виробу всієї продукції чи її частини в результаті впровадження нових норм витрачання сировини, матеріалів, напівфабрикатів, палива, енергії, заробітної плати та інших витрат. Досліджуючи методологію обліку витрат на виробництво на основі нормативного методу і директ-костингу М.С.Пушкар вважає, що без використання цих методів управлінський облік не може існувати [1, с.16].

Особливості нормативного методу обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції виражаються в основних його принципах одним з яких є системний облік змін норм і визначення їх впливу на витрати виробництва. Необхідність зміни норм пояснюється тим, що в результаті удосконалення конструкції виробів, впровадження прогресивних матеріалів і технологічних процесів, наукової організації праці і управління виробництвом матеріальні і трудові витрати постійно змінюються. Для своєчасного внесення виправлень в нормативну калькуляцію, а також для контролю за виконанням плану організаційно-технічних заходів і забезпечення точного калькулювання собівартості продукції необхідний системний облік змін норм.

Саме тому організація нормативного обліку, перш за все, пов'язана з потребою розробки прогресивних, технічно-обґрунтованих норм витрат сировини та матеріалів, праці і заробітної плати на одиницю продукції.

Зміни норм поділяють на планові і непланові. Планові зміни норм характеризують виконання запланованих організаційно-технічних заходів, пов'язаних із впровадженням більш досконалого устаткування, встановленням нових технологічних ліній, підвищенням кваліфікації робітників або невідповідністю поточних норм дійсності організації виробництва, характеру продукції, яка випускається і технології її виготовлення.

Непланові зміни норм проводять в результаті непередбачених відступів від нормальних умов роботи, пов'язаних з відсутністю сировини та матеріалів, заміною виробничого устаткування тощо.

Частота змін норм порівняно велика на нових підприємствах і на заново освоєваних виробках і менша – на довго освоєній продукції із сталою технологією.

Облік змін норм складається з таких елементів:

- підготовки і документування змін норм;
- систематизації змін норм;
- внесення змін норм в технологічну документацію і нормативні калькуляції;
- виявлення динаміки норм витрат.

Зміну технологічного процесу і норм витрачання матеріалів підготовляють працівники технологічного відділу, норм витрачання палива і енергії – відділу головного енергетика, норм завантаження обладнання – відділу головного механіка, норм часу і розцінок по заробітній платі – відділу праці і заробітної плати, кошторисів витрат по обслуговуванню виробництва і управлінню – планово-економічного відділу. Зміна норм погоджуються з керівництвом зацікавлених підрозділів підприємства, затверджуються головним інженером і оформляються наказом по підприємству.

Служби, які підготували зміни норм, складають спеціальні повідомлення про це і направляють їх після затвердження керівником комбінату в окремі переділи та відділи підприємства для внесення змін в технологічну та облікову документацію. Таку інформацію використовують для організації контролю щодо політики нормативного господарства.

У повідомленнях про зміну норм зазначають назву виробу, якого стосується зміна норм, стара і нова норма, різниця від зміни норм, дата і обґрунтування причин уведення нової норми.

Для систематизації обліку змін норм на підприємствах розробляють класифікатори причин змін норм, які доцільно групувати за такими напрямками:

- удосконалення системи управління та організації виробництва;
- удосконалення засобів праці;
- удосконалення використання предметів праці;
- підвищення якості продукції;
- впровадження прогресивних технологій та автоматизації виробництва [2, с.324-325].

Зміни норм групують за причинами, найменуваннями виробів, їх однорідними групами і підрозділами підприємства. На підставі повідомлень про зміну норм коригують норми і нормативні калькуляції. Звичайно, зміни норм приурочують до першого числа місяця. Це необхідно для дотримання важливого принципу нормативного обліку – рівності нормативів, за якими оцінюються в обліку виробничі витрати, на всіх стадіях руху засобів у виробництві.

Облік змін норм відображається у відомості зведеного обліку витрат на виробництво, на якій базується калькулювання собівартості продукції за нормативним методом. У відомості зведеного обліку витрати за діючими в звітному місяці нормами поділяють на норми витрачання засобів, які закладені в нормативну калькуляцію, і економію засобів, одержаних у виробництві в результаті зміни норм.

Облік змін норм дає можливість уточнити фактори формування фактичної собівартості, виявити динаміку витрат окремих видів матеріалів, розрахувати економію матеріальних ресурсів, для чого зміни норм слід помножити на обсяг випуску продукції [3, с.248].

У всіх виробництвах у разі змін норм треба зробити переоцінку залишків незавершеного виробництва на початок звітної місяця, щоб довести його до відповідності з нормативною калькуляцією до технічно обґрунтованих норм витрат. Переоцінку незавершеного виробництва проводять прямим підрахунком за даними інвентаризації або за допомогою коефіцієнтів змін норм, які визначають як відношення нових норм до старих у відсотках.

Процес перегляду норм витрат виробництва потрібно аналізувати з позицій ефективності роботи менеджерів різних рівнів, підрозділів і відділів підприємства, а інформацію про роботу структурних підрозділів щодо змін норм періодично оцінювати стимулювати ініціаторів щомісяця, що буде стимулом для апарату управління та виробничого персоналу.

Література:

1. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. «Тернопіль ОНЛАЙН», 2000. – 31с.
2. Нападівська Л.В. Управлінський облік: Підруч. Для студ.вищ.навч.закл. – К.: Книга, 2004. – 544с.
3. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2006. – 334с.

Кузнецова С. А., к.е.н., доцент, докторант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

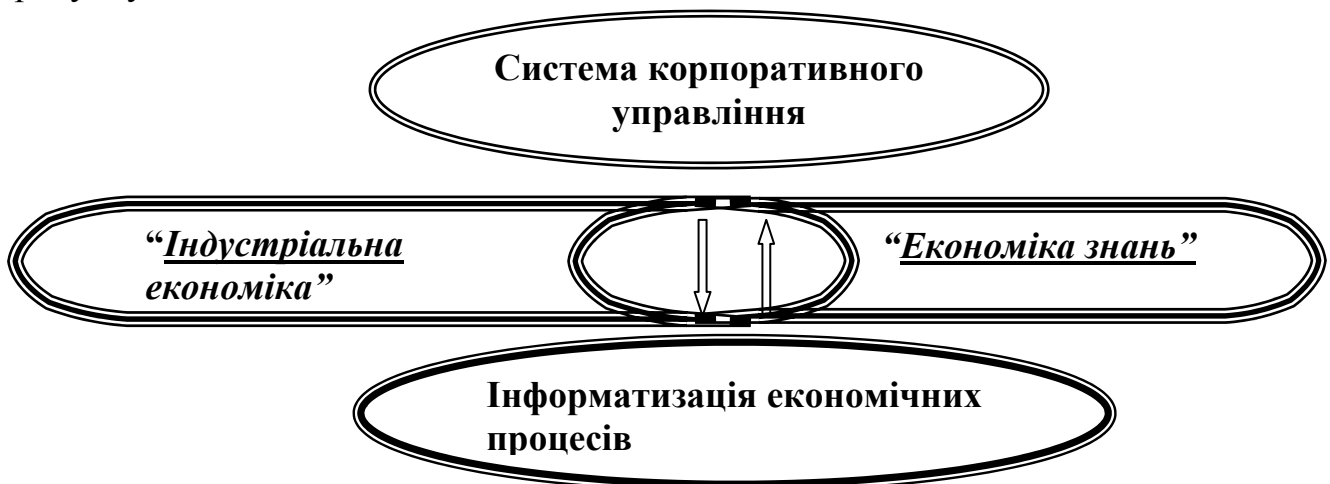
ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Економічний розвиток свідчить про наявність двох ґрунтовних особливостей, які характеризують як світову так і вітчизняну економіку.

Перша особливість, це впровадження стратегії корпоративного управління в економічну систему, яка спрямована на забезпечення підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності окремих суб'єктів господарювання. Для сучасної світової економіки притаманне передусім, зростання уваги до питань корпоративного управління в умовах глобалізації фінансових ринків, лібералізації руху капіталу. Розглядаючи зазначені проблеми в площині вітчизняного законодавства слід відзначити наявність чіткої концепції щодо економічного та соціального розвитку України, що викладена в Посланні Президента України до Верховної Ради України

"Європейський вибір і передбачає безумовний розвиток корпоративного управління. Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002 - 2011 роки" [1], в Указі Президента України від 21 березня 2002 року N 280/2002 "Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах" [2]. Розвиток та поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів, які є провідними параметрами сучасної світової економіки обумовили формування другої ґрунтовної особливості, яка характеризує сучасний стан розвитку економіки - принципово нових вимог до інформатизації суспільства. Так, д.е.н. Белуха Н.М. відзначає, що: « Інформатизація суспільства охопила усі його сфери – соціальну, економічну діяльність та управління господарчими процесами» [3, С.16.]. Логічним визнанням цих тез є затвердження Верховною радою України Закону України « Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [4].

З урахуванням тенденцій розвитку світової економіки, які визначаються зростанням впливу інформаційно - комунікаційних технологій, поступовим переходом розвинутих країн від індустріальної економіки до економіки знань, основними макроекономічними завданнями у процесі розвитку інформаційного суспільства є вирішення концептуальних питань щодо методології та організації інформаційного забезпечення користувачів інформації. При цьому питання інформатизації економіки необхідно, на нашу думку, розглядати в компіляції зі стратегією корпоративного управління, оскільки ці дві складові розвитку економічних відносин є нерозривно пов'язаними між собою. Взаємозв'язок на рівні причинно – наслідкового зв'язку між розвитком корпоративного управління та інформатизацією економіки наведено на рисунку 1.

Рис.1. Взаємозв'язок між розвитком корпоративного управління та інформатизацією в процесі розвитку економіки

Так впровадження принципів корпоративного управління передбачає глобальну інформатизацію суб'єктів економічних відносин, які користуються інформацією. З іншого боку саме інформатизація суспільства у всіх сферах

обумовила формування принципів корпоративного управління в економічних взаємовідносинах. Таким чином можна констатувати, що подальший розвиток та поглиблення корпоративних принципів управління буде базуватися на досягнутому суб'єктами управління та державою рівнями інформатизації. Наочним твердженням існування проблеми інформатизації в вітчизняній економіці та, зокрема, в аспекті інвестиційної політики та прозорості фінансового ринку є істотне зниження кількості акціонерних товариств в Україні (табл. 1.). За останні вісім років їх скоротилось з 3704 одиниць (станом на 01.01.1999р.) до 794 одиниць (станом на 01.01.2006р.), тобто на 78,6%. При цьому диференціація часток акціонерних товариств за відсотком приватизаційного майна істотно не змінилась.

Таблиця 1.

Кількість відкритих акціонерних товариств в Україні за відсотком приватизованого майна

Станом на	Кількість АТ, одиниць	Частка АТ за відсотком приватизованого майна, %			
		до 49,9% включно	від 50 до 69,9% включно	від 70 до 99,9% включно	100%
01.01.1999	3704	19,4	11,3	52,2	17,1
01.01.2000	3471	15,0	9,6	56,2	19,2
01.01.2001	2681	16,3	10,7	56,9	16,1
01.01.2002	2045	18,8	11,4	54,7	15,1
01.01.2003	1567	20,5	12,4	56,4	10,7
01.01.2004	1322	18,0	13,2	49,3	19,5
01.01.2005	1089	20,3	12,8	43,6	23,3
01.01.2006	794	24,3	14,0	51,9	9,8

Під обліковою інформацією для управління пропонуємо розуміти документовані відомості про події та дії, що відбуваються у внутрішньому середовищі суб'єкта управління та викликають зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі суб'єкта управління і використовуються в процесі управління.

Облікова управлінська інформація з одного боку, може бути розглянута як окрема категорія «інформації», а, з іншого боку, - вона нерозривно пов'язана з управлінням національною економікою.

Розкриття інформації має велике значення для підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, оскільки повна та достовірна інформація надає можливість керівництву об'єктивно оцінити досягнення підприємства та розробити стратегію його подальшого розвитку. Ці причини сприяли

формуванню властивостей облікової інформації відносно характеру, обсягів та змісту інформації, що повинна надаватися в процесі управління. Облікова інформація повинна бути суттєвою та повною. Суттєвою вважається інформація, відсутність або неправильне відображення якої може вплинути на прийняття рішень користувачами цієї інформації. Виходячи з цього, в процесі формування відповідної інформації необхідно при визначенні суттєвої інформації враховувати інтереси та потреби користувачів інформації та, не обмежуючись вимогами, що окреслили користувачі, розкривати більш детальну інформацію, яка є важливою і може суттєво вплинути на прийняття користувачами зважених рішень.

Інформація, що розкривається, має бути повною, тобто містити всі дані про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, які можуть вплинути на рішення, що приймаються на її основі. При цьому слід враховувати принцип «диференційованості», який передбачає, що інформація повинна бути достатньо повною, але водночас такою, що відповідає б тільки запиту менеджера на конкретне завдання. Це забезпечить скорочення загальних інформаційних потоків.

Облікова інформація повинна упереджувати будь-які управлінські рішення, а тому порядок і періодичність надання інформації мають відповідати характеру та періодичності завдань, що вирішуються менеджментом.

Виходячи з того, що облікова інформація готується для менеджерів різних рівнів компетенції та освіти, вона повинна викладатися у вигляді суворо регламентованих загальних звітів. Звітні форми повинні бути максимально спрощені, при цьому спрощеність повинна не переходити меж, які дозволятимуть контролювати не тільки підсумкові показники, але і їх складові, тобто інформація повинна бути компактною. Облікова інформація повинна бути варіативною, інакше кажучи забезпечувати можливість вибору варіанта управлінського рішення з декількох взаємовиключних альтернатив.

З огляду на це важливим є оцінка існуючих концептуальних підходів до реформування бухгалтерського обліку в Україні як складової інформаційного забезпечення користувачів обліковою інформацією.

Література:

1. Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002 - 2011 роки" // ІПС „Ліга: Закон” - 2007. - №1.
2. Указ Президента України від 21 березня 2002 року N 280/2002 "Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах" // ІПС „Ліга :Закон” - 2007. – №1.
3. Білуха М., Микитенко Т. Теоретичні та методологічні принципи електронного обліку господарської діяльності // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. - №12. – С.16.
4. Закон України « Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // ІПС „Ліга :Закон” – 2007. – №1.

ОБЛІК ВИТРАТ І ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Малі підприємства на свій вибір можуть застосовувати декілька варіантів обліку активів, капіталу та зобов'язань із використанням:

1) рахунків обліку витрат (84 «Інші операційні витрати», 85 «Інші затрати») із веденням поточного обліку залишків незавершеного виробництва і готової продукції і застосуванням рахунків 23 «Виробництво» та 26 «Готова продукція»;

2) рахунків обліку витрат за елементами (84 «Інші операційні витрати», 85 «Інші затрати») без ведення поточного обліку залишків незавершеного виробництва та готової продукції, але із застосуванням рахунків 23 «Виробництво» та 26 «Готова продукція»;

3) рахунків обліку витрат за елементами (84 «Інші операційні витрати», 85 «Інші затрати») без застосуванням рахунків 23 «Виробництво» та 26 «Готова продукція»;

4) усіх рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291.

Необхідно зазначити, що основна специфіка усіх названих варіантів полягає у відмінності методики облік витрат, обраних суб'єктом малого підприємництва. Решта об'єктів бухгалтерського обліку – доходи, розрахунки, фінансові результати мало чим відрізняються від загальних правил ведення фінансового обліку, що застосовують підприємства та організації України (крім бюджетних та фінансових установ).

Зазначена специфіка обліку витрат впливає на методику визначення статей Звіту про фінансові результати, в основному це стосується показника «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції», у якому відображають збільшення або зменшення залишків незавершеного виробництва і готової продукції підприємства, при цьому суму зменшення залишків наводяться у дужках. Показник даного рядка безпосередньо впливає на кінцевий фінансовий результат діяльності малого підприємства.

Отже, розглянемо варіанти бухгалтерського обліку на малих підприємствах з точки зору формування витрат і, відповідно, фінансових результатів.

Перший варіант можуть застосовувати суб'єкти малого підприємництва, які займаються виробництвом готової продукції, виконанням робіт чи наданням послуг. Протягом звітного періоду усі витрати операційної діяльності (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи

та інші операційні витрати) підлягають відображенню за дебетом рахунка 84 «Витрати операційної діяльності» з подальшим їх розподілом за призначенням:

- у дебет рахунка 23 «Виробництво» в частині прямих виробничих і загальновиробничих витрат, які формують виробничу собівартість готової продукції, робіт, послуг;

- у дебет рахунка 79 «Фінансові результати» в частині адміністративних витрат, витрат на збут, витрат іншої операційної діяльності.

Витрати фінансової, інвестиційної та надзвичайної діяльності малі підприємства накопичують за дебетом рахунка 85 «Інші витрати», списуючи їх щомісяця чи наприкінці року у дебет рахунка 79 «Фінансові результати».

За даними залишків незавершеного виробництва (відповідні субрахунки рахунку 23 «Виробництво») і готової продукції (рахунок 26 «Готова продукція») розраховують дані для обчислення показника «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції» Звіту про фінансові результати (ф. № 2-м).

Отже, за звітний період у Звіті про фінансові результати за статтею «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції» відображуватиметься загальне їх зменшення на 25,0 тис. грн.

За *другим варіантом* облік витрат видів діяльності ведуть за такою самою схемою, як і в першому варіанті. Однак протягом звітного року в обліку не відображають залишки незавершеного виробництва і готової продукції, а всі витрати, які формують виробничу собівартість готової продукції, робіт, послуг звітного періоду, повністю списують на фінансові результати (із застосуванням рахунків 23 «Виробництво» і 26 «Готова продукція»). Таким чином, на кінець звітного кварталу у Балансі (ф. № 1-м) на рахунках 23 «Виробництво» і 26 «Готова продукція», а також у Звіті про фінансові результати по статті «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції» показник буде відсутній.

Необхідно відмітити, що даний варіант обліку витрат є небезпечний для малих підприємств, що є платниками податку на прибуток. Це пов'язано з тим, що вони по закінченні кварталу повинні застосовувати механізм перерахунку залишків матеріальних запасів відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», який ґрунтується на даних обліку.

Після закінчення звітного року малі підприємства повинні провести інвентаризацію незавершеного виробництва і готової продукції станом на 31 грудня. У процесі інвентаризації встановлюємо:

- вартість сировини і матеріалів, які ще не потрапили в обіг, тобто не оброблені (для відновлення рахунку 20 «Виробничі запаси»):

Д-т 84 К-т 20, Д-т 79 К-т 84 – відкоригована собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) на вартість сировини і матеріалів, які не піддані обробці (використанню) станом на 31 грудня звітного року (методом «сторно»);

- вартість сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів, обробка яких поки не завершена, і недоукомплектованої готової продукції (для відновлення рахунку 23 «Виробництво»):

Д-т 79 К-т 23 – відкоригована собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) на вартість сировини і матеріалів, не завершених обробкою (деталей, не завершених збиранням і комплектуванням) станом на 31 грудня звітного року (методом «сторно»).

Залишок виявленої нереалізованої готової продукції оцінюють за виробничою собівартістю, а якщо це не можливо – за справедливою вартістю:

Д-т 79 К-т 26 – відновлено в обліку залишок нереалізованої готової продукції станом на 31 грудня звітного року (методом «сторно»).

Справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Порядок визначення справедливої вартості регламентує П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» (табл. 2).

Після відображення цих операцій на рахунках бухгалтерського обліку розраховують зміни у складі незавершеного виробництва і готової продукції на початок і кінець року для заповнення Звіту за статтю «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції».

Третій варіант обліку витрат передбачає їх відображення лише на рахунках 84 «Витрати операційної діяльності» і 85 «Інші затрати». У кінці звітного періоду здійснені витрати списують за дебетом рахунка 79 «Фінансові результати».

По закінченні року визначають вартість незавершеного виробництва і нереалізованої готової продукції:

- інвентаризацією на кінець звітного року встановлюємо залишок незавершеного виробництва, який оцінюється за прямими матеріальними витратами і прямими витратами на оплату праці з відображенням за дебетом рахунку 23 «Виробництво» і кредитом рахунку 79 «Фінансові результати»;
- визначаємо залишок готової продукції на складі у кількісному вираженні за даними інвентаризації і первинних документів щодо її оприбуткування і подальшого руху. Залишок нереалізованої готової продукції оцінюється за справедливою вартістю і оприбутковується за дебетом рахунку 26 «Готова продукція» та кредитом рахунку 79 «Фінансові результати».

Після цього розраховують зміни у складі незавершеного виробництва і готової продукції на початок і кінець періоду, які відображають у Звіті ф. № 2-м.

Четвертий варіант обліку витрат передбачає використання загального Плану рахунків і застосування методики обліку і калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг відповідно до Типових рекомендацій з планування, обліку, калькулювання собівартості в різних галузях економіки. При цьому Звіт про фінансові результати складають за даними відповідних рахунків і субрахунків.

Отже, кожен суб'єкт малого підприємництва має право вибирати один з чотирьох варіантів ведення бухгалтерського обліку. При складанні Звіту про фінансові результати методика формування статті «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції» залежить від

обраного малим підприємством методу обліку витрат господарської діяльності. Суб'єктам малого підприємництва, платникам податку на прибуток, доцільно використовувати перший і четвертий варіант обліку активів, зобов'язань і власного капіталу.

Література:

1. Бухгалтерський облік в Україні Навч. посібник. За ред. Р.Л. Хом'яка, В.І. Лемішовського. – 5-те вид., доп. і перероб. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ +» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2006. – 1088 с.
2. Губачова О., Ночовна Ю. Складання фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 1 – С. 15 – 28.
3. Жибак М.М., Кузьмович П.М., Пасемник О.Г. Бухгалтерський облік на малих підприємствах: Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 384 с.
4. Кучеренко Т., Шайко О. Формування статей матеріальних витрат фінансового звіту малих підприємств // Економіка АПК. – 2006. – № 12 – С. 85 – 92.
5. Пархоменко В. Бухгалтерський облік на малих підприємствах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 7 – С. 25 – 28.
6. Уланчук В., Кучеренко Т., Шайко О. Формування звіту про фінансові результати суб'єктами малого підприємництва // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 1 – С. 21 – 26.

Литвиненко Н.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ВІДОКРЕМЛЕНИХ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

За сучасних умов господарювання підприємствам доводиться функціонувати в умовах ризику та невизначеності, що суттєво підвищує значення контролю як функції управління. Система контролю в умовах ринкових відносин повинна сприяти не лише підвищенню ефективності господарської діяльності суб'єкта господарювання, а й стимулювати заходи з економії всіх видів ресурсів, забезпечувати їх раціональне використання. Комплексне вирішення цієї проблеми певною мірою залежить від всебічного врахування особливостей організаційно-правових форм господарювання.

Значну увагу питанням методики та методології контролю і ревізії було приділено у працях вітчизняних вчених таких як Бутинець Ф.Ф., Усач Б.Ф., Валуєв Б.І., Нападовська Л.В., Білуха Н.Т., Хом'як Р.Л. та інші. У наукових працях Валуєва Б.І. зацентровано увагу на створенні дієвого механізму контролю госпрозрахункової діяльності структурних підрозділів промислових

підприємств, Нападовська Л.В. досліджувала теорію, методологію та організацію внутрішньогосподарського контролю в ринковій економіці. Однак, на нашу думку, у науковій економічній літературі недостатньо надано уваги узагальненню напрямків практичного здійснення контролю суб'єкта господарювання за діяльністю відокремлених структурних підрозділів

Зважаючи на те, що порушення, допущені підрозділами, можуть згодом обернутися збитками для підприємства, зокрема через штрафи, що накладаються численними контролюючими органами, у зв'язку з неправильним веденням обліку та звітності у відокремленому структурному підрозділі (філії); [1,с.105], то, на нашу думку, суб'єкту господарювання, у якого наявні відокремлені структурні підрозділи, доцільно запровадити певні форми контролю головного підприємства за діяльністю відокремлених структурних підрозділів.

В окремих наукових джерелах, що досліджують внутрішньогосподарський контроль, наведено міркування стосовно форм контролю, зокрема за цією класифікаційною ознакою виділяють спостереження, перевірку ревізію [2, с.68], в той час як існує думка про те, що перевірка має бути єдиною формою внутрішньогосподарського контролю на підприємстві [3, с.61].

Об'єктами внутрішнього контролю у суб'єкта господарювання із наявними філіями виступають безпосередньо відокремлені структурні підрозділи. До суб'єктів контролю належать керівники філій та їх посадові особи. По відношенню до часу здійснення контроль за діяльністю відокремлених структурних підрозділів може бути попереднім, поточним та наступним, за тривалістю контрольних процедур – систематичним, періодичним та раптовим, за повнотою контролю – суцільним та вибіркоvim.

В залежності від залучених джерел інформації з метою перевірки стану відокремлених структурних підрозділів застосовуються методичні прийоми документального та фактичного контролю. На нашу думку, практичне здійснення контролю суб'єкта господарювання за діяльністю його відокремлених структурних підрозділів, виходячи із загальноприйнятих класифікацій функцій контролю та його методичних прийомів, можна здійснювати у таких напрямках:

1. Перевірка регламентованих звітів та документації відокремленого структурного підрозділу, що передаються головному підприємству.

Головною перевагою цього напрямку контролю є те, що його запровадження дозволяє проводити систематичний контроль за діяльністю відокремленого структурного підрозділу [1, с.106]. Для ефективності його застосування в організаційно-розпорядчих документах по підприємству необхідно затвердити уніфіковані форми внутрішньої звітності та навести вичерпний перелік документів, які в обов'язковому порядку відокремлені структурні підрозділи повинні подавати головному підприємству. Також у цих документах необхідно затвердити графік подання звітності із зазначенням строків передачі звітів і документів, визначити перелік посадових осіб та відповідальних працівників головного підприємства, які несуть

відповідальність за приймання, перевірку, забезпечення зберігання звітів і документів, що передаються.

2. Перевірка за допомогою технічних засобів.

Такий напрямок контролю передбачає передачу відокремленим структурним підрозділом певних документів головному підприємству засобами електронного зв'язку, а також автоматизованої аналітичної обробки інформації та зворотного зв'язку між головним підприємством та його відокремленим структурним підрозділом.

Зважаючи на те, що створення інформаційної бази на основі сучасної обчислювальної техніки і комп'ютерних мереж є потужним засобом підтримки управлінських рішень у всіх сферах економіки, то перевага цього напрямку контролю полягає в тому, що при його запровадженні можна оперативно одержувати та ретельно аналізувати інформацію щодо всіх питань, які цікавлять керівництво підприємства [1, с.106].

3. Узагальнення результатів перевірок відокремлених структурних підрозділів органами податкової служби та іншими контролюючими органами.

При здійсненні контролю за цим напрямком, всі підсумкові документи щодо проведених перевірок у будь-якому випадку, а особливо у разі застосування до відокремленого структурного підрозділу штрафних санкцій, необхідно проаналізувати та систематизувати типові недоліки та порушення. Це досягається шляхом застосування одного із основних методичних прийомів контролю – документального, який, в тому числі, передбачає визначення реального стану об'єкта шляхом надання його юридичної та економічної оцінки, проведення співставлення та здійснення узагальнення. Застосування методів і прийомів документального контролю за цим напрямком дає можливість не лише виявити конкретні помилки, які було допущено у відокремленому структурному підрозділі під час організації обліку, оформлення документів, але й вжити необхідних заходів у превентивному режимі для запобігання аналогічним недолікам та порушенням в інших відокремлених підрозділах.

4. Організація виїзних перевірок фінансово – господарської діяльності відокремлених структурних підрозділів.

Наведений напрямок контролю базується на врахуванні того, що при здійсненні документального контролю (формальній та арифметичній перевірці регламентованих звітів та документації відокремленого структурного підрозділу, що передаються головному підприємству) не завжди можна отримати об'єктивну інформацію про діяльність відокремленого структурного підрозділу та його керівника, виходячи з таких міркувань:

– будь-які внутрішні звіти не містять повної інформації про діяльність підрозділу, а щодо передачі інших документів, то неможливо (і не варто) передавати оригінали або копії всіх документів, що складаються підрозділом;

– навіть найкращим чином оформлені документи можуть не відповідати дійсності (установити нестачу товару на складі підрозділу можна лише при проведенні фактичного контролю: шляхом проведення інвентаризації та звірки фактичної наявності товару з прибутково – видатковими документами та

даними складського обліку). Подібні порушення можуть виявити як виїзна перевірка з центрального офісу, так і контролюючі органи [1,с.106]. Тобто, головна перевага застосування методів і прийомів фактичного контролю полягає у тому, що виїзні перевірки дозволяють виявити приховані порушення.

5. Організація та проведення балансових комісій на підприємстві.

Основною метою проведення балансових комісій є аналіз і оцінка результатів господарської діяльності підприємств за звітний період, виявлення факторів, які знижують ефективність господарювання або які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники його роботи, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною) та заходів, спрямованих на подальше поліпшення роботи, та для прийняття управлінських рішень, спрямованих на поліпшення роботи підприємств та заходів запобігання банкрутству [4].

Тобто балансова комісія, застосовуючи методи та прийоми документального контролю (шляхом проведення формальної та арифметичної перевірки звітності із застосуванням прийомів та методів економічного аналізу) періодично визначає реальний стан об'єкту, проводить співставність із запланованими чи нормативними показниками та дає оцінку діяльності його керівнику.

За результатами проведеного дослідження узагальнено та систематизовано основні напрямки здійснення контролю суб'єкта господарювання за діяльністю відокремлених структурних підрозділів (філій), які функціонують на принципах самооплатності та самофінансування, а також зареєстровані як окремі платники податків. Перспективою подальшого вивчення у даному напрямку, виходячи із узагальнених результатів проведеного дослідження, є розробка аналітичної моделі організації контролю суб'єкта господарювання за діяльністю відокремлених структурних підрозділів (філій).

Література:

1. Подзе С. Відокремлений підрозділ і головне підприємство: схеми взаємодії, контроль, відповідальність // Збірник систематизованого законодавства. – 2003. – №5. – С.105 – 107.
2. Контроль в системе внутрипроизводственного хозрасчета / Б.И. Валуев, Л.П. Горлова, В.В. Муравская и др. – М.:Финансы и статистика, 1987.-239с
3. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000.- 224с.
4. Про затвердження методичних рекомендацій по організації та проведенню балансових комісій на підприємствах, що належать до сфери управління, та в підгалузях Міністерства транспорту України: Наказ Міністерства транспорту України від 28.03.2003р. № 249

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ: ПРАКТИКА США

До регулювання бухгалтерського обліку існує два підходи: ринковий та регулятивний. Ринковий підхід полягає у тому, що зміст фінансової звітності формується відповідно до вимог її користувачів. Прихильники даного підходу аргументують його ефективність тим, що ринок здатний самостійно врегульовувати інтереси усіх зацікавлених сторін. Основною перевагою ринкового регулювання над регулятивним – це гнучкість та швидкість пристосування до соціально-економічних змін.

Регулятивний підхід передбачає застосування регулятивів з метою запобігання негативних наслідків неврегульованості ринку. В результаті дослідження аргументовано ряд недоліків. По-перше, зміна політичних сил перешкоджає гармонійному розвитку обліку, по-друге, потребує додаткових витрат, по-третє, існування бюрократизму і недосконалості урядової системи не може забезпечити об’єктивності рішень, що приймаються.

У науковій літературі традиційно виділяють дві системи регулювання бухгалтерського обліку: англо-американську та континентальну (європейську).

В англо-американській системі основний акцент робиться на професіональному регулюванні. Основними інститутами регулювання виступають професійні бухгалтерські організації, які, виходячи з практичного досвіду, забезпечують вирішення найбільш актуальних проблем у сфері обліку, удосконалення методології та підвищення професійності облікових працівників.

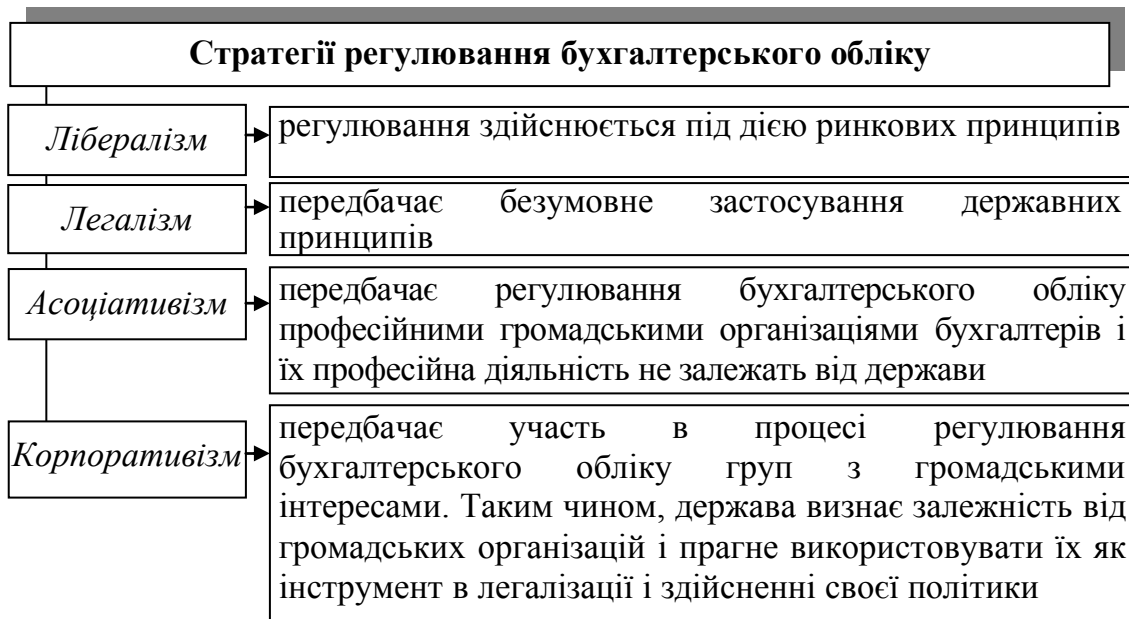
Континентальна модель базується на переважно законодавчому регулюванні. Це дає змогу забезпечити одноманітність ведення обліку і складання фінансової звітності, достовірність відображення та своєчасність надходження облікової і звітної інформації.

Формування і розвиток бухгалтерського обліку знаходиться під впливом держави як владно-контролюючої системи та професійної бухгалтерської спільноти. Залежно від характеру взаємодії урядових органів та професійних організацій в науковій літературі виділяють чотири стратегії регулювання бухгалтерського обліку, кожна з яких характеризується концептуальними підходами до визначення ролі та повноважень регулятивних інститутів (рис. 1).

Аналіз загальносвітових тенденцій свідчать про те, що як на міжнародному рівні, так і на національному рівні окремих країн, все більшого значення та поширення набувають ідеї та принципи англо-американської практики регулювання бухгалтерського обліку. Запозичення досвіду інших країн потребує наукового обґрунтування. З цією метою було досліджено особливості регулювання бухгалтерського обліку в США.

Особливістю американської моделі бухгалтерського обліку є домінування ролі професійних організацій в регулюванні облікових процедур та розробці регулюючих норм. Державне регулювання має лише опосередкований характер

і здійснюється частково Комісією з цінних паперів і фондових бірж. Делегування повноважень щодо розробки стандартів професійним організаціям зменшує державні витрати та забезпечує більш професійний рівень змісту самих стандартів. Проте, відсутність належного державного контролю у сфері бухгалтерського обліку призводить до поширення фальсифікацій інформації фінансової звітності. Так, у США випадки фальсифікації фінансової звітності великих компаній призвели до зростання недовіри користувачів та суспільства до фінансової інформації і системи бухгалтерського обліку в цілому, що неминуче зумовлює зниження репутації бухгалтерської професії.

Рис. 1. Сутність визначених стратегій регулювання бухгалтерського обліку

Останнім часом серед американських науковців ведуться все більше дискусії щодо необхідності посилення регулювання (в т.ч. державного) бухгалтерського обліку з метою запобігання можливим випадкам фальсифікацій та викривлення фінансової інформації. Вважаємо, що проблема полягає не настільки в складності розробки відповідних законодавчих норм, як зміна норм та особливостей американського менталітету. Панування лібералістичної концепції призвело до максимізації індивідуалізму, яка, в свою чергу, проявляється у протидії будь-якому втручанню з боку держави та приурядових інститутів.

Таким чином, можна зробити висновок, що як ринкове (професійне), так і державне регулювання у чистому вигляді не забезпечують бажаної ефективності функціонування системи бухгалтерського обліку. Вважаємо, що найбільш ефективним є диференційований підхід, сутність якого полягає у поєднанні державного регулювання, покликаного захищати суспільні інтереси, та професійного, яке здійснюється професійними організаціями, які виступають рушійною силою подальшого науково обґрунтованого удосконалення системи бухгалтерського обліку, а також визначення перспектив і напрямів його розвитку.

РОЗРОБКА ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ПОЛІГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Процес підтримки конкурентноздатності та розвитку підприємства в сучасних умовах конкурентної боротьби та динамічної зміни ринкового середовища, спонукає суб'єктів господарювання до пошуку ефективних інструментів оптимізації їх господарської діяльності та вдосконалення процесу прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим, зростає потреба у використанні сучасних обліково-аналітичних інструментів стратегічного менеджменту та управлінського обліку, як засобів забезпечення відповідності діяльності підприємства його кінцевим цілям та ринковій стратегії розвитку. Результатом процесу досягнення стратегічної мети розвитку підприємства є максимізація його прибутковості та зростання ринкової вартості бізнесу.

Досягнення мети функціонування підприємства не можливе без проектування адекватної інформаційної системи підприємства, як основи його системи управління.

Питання відповідності системи обліку загальній системі управління набуло особливо дискусійного характеру протягом останніх років в наукових дослідженнях як провідних вітчизняних так і закордонних вчених. Ґрунтовні дослідження, проведені провідними вітчизняними вченими Ф.Ф. Бутинцем, Б.І. Валуєвим, С.Ф. Головим, Л.М. Кіндрацькою, Л.В. Нападовською, М.С. Пушкарем, М.Г. Чумаченком, Т. Чебан, В. Яценко та іншими свідчать, що бухгалтерський облік слід розглядати як загальноінтегровану облікову систему, яка складається з підсистем фінансового та управлінського обліку [1-17].

Ми підтримуємо думку провідних вітчизняних вчених щодо створення комплексної системи обліку підприємства, як інтегруючої основи для поєднання усіх управлінських обліково-аналітичних інструментів для забезпечення ефективної діяльності підприємства та досягнення його стратегічних цілей розвитку [1-17].

Досить важливою і малодослідженою проблемою є створення моделі системи обліку витрат підприємства поліграфічних матеріалів на основі врахування ланцюга створення вартості продукції.

Оптимізація процесу обліку витрат підприємства поліграфічних матеріалів сприяє ефективному використанню його ресурсної бази та максимізації прибутковості підприємства. Досягнення стратегічних цілей розвитку підприємством поліграфічних матеріалів потребує не тільки інформації для оптимізації витрат, а й здійснення управління витратами відповідно до стратегії підприємства, що вимагає забезпечення відповідною інформацією. Забезпечення такою інформацією потребує створення інтегрованої системи обліку, як основи інформаційної системи управління.

Створення такої стратегічно орієнтованої інтегрованої системи обліку не можливе без використання таких сучасних обліково-аналітичних інструментів як аналіз ланцюга вартості продукції, система збалансованих показників [1,2,4,5,8-10].

Аналіз ланцюга вартості є складовою концепції стратегічного управління витратами підприємства SCM (Strategic Cost Management – стратегічне управління витратами підприємства). Він спрямований на розгляд ефективності управління витратами підприємства з точки зору їх максимальної доцільності та ефективності при створенні економічної вартості продукції підприємства. Застосування SCM концепції управління витратами підприємства вимагає більш детального дослідження витрат кожного конкретного підприємства. Провідний закордонний вчений М. Портер (Michael Porter) охарактеризував та формалізував розширене трактування витрат підприємства у вигляді ланцюга вартості. Ланцюг вартості для будь-якої фірми, що займається будь-якою діяльністю – це узгоджений набір видів діяльності, що створюють цінність, починаючи з вихідних процесів постачання сировини і до отримання готової продукції та її доставки кінцевому споживачу [3,4,11,12]. Концепція ланцюга вартості (Value Chain – ланцюг додавання вартості) згідно з визначенням М. Портера – це модель, котра допомагає проаналізувати конкретні дії фірми зі створення цінності та конкурентних переваг продукту (товару, послуги) [3,4].

Провідні закордонні вчені К. Друрі, В. Говіндараджан пропонують перенесення процесу використання концепції створення ланцюга вартості продукції М. Портера на галузь функціонування підприємства, та на функціональні процеси, що безпосередньо пов'язані з відносинами з постачальниками та покупцями підприємства, які також впливають на процес формування вартості продукції підприємства, як фактори витрат.

На думку К. Друрі за рахунок системного аналізу впливу факторів витрат на кожен вид діяльності в структурі ланцюга вартості підприємство може виявити шляхи виходу на найбільш низькі рівні витрат.

Концепція стратегічного управління витратами підприємства передбачає ефективне вирішення проблеми доцільності управлінських та функціональних процесів, як основи механізму оптимізації витрат підприємства протягом часу створення ланцюга вартості. Об'єднуючи у собі увесь попередній досвід розвитку концепцій управління витратами, підхід щодо управління витратами на основі застосування ланцюга вартості характеризує якісну відмінність у підходах та методах прийняття управлінських рішень щодо оптимізації управління структурою собівартості продукції. В основі управління собівартістю продукції з застосуванням аналізу ланцюга вартості є структуризація та функціонально-організаційний розподіл усіх видів діяльності на основі існуючих бізнес-процесів підприємства.

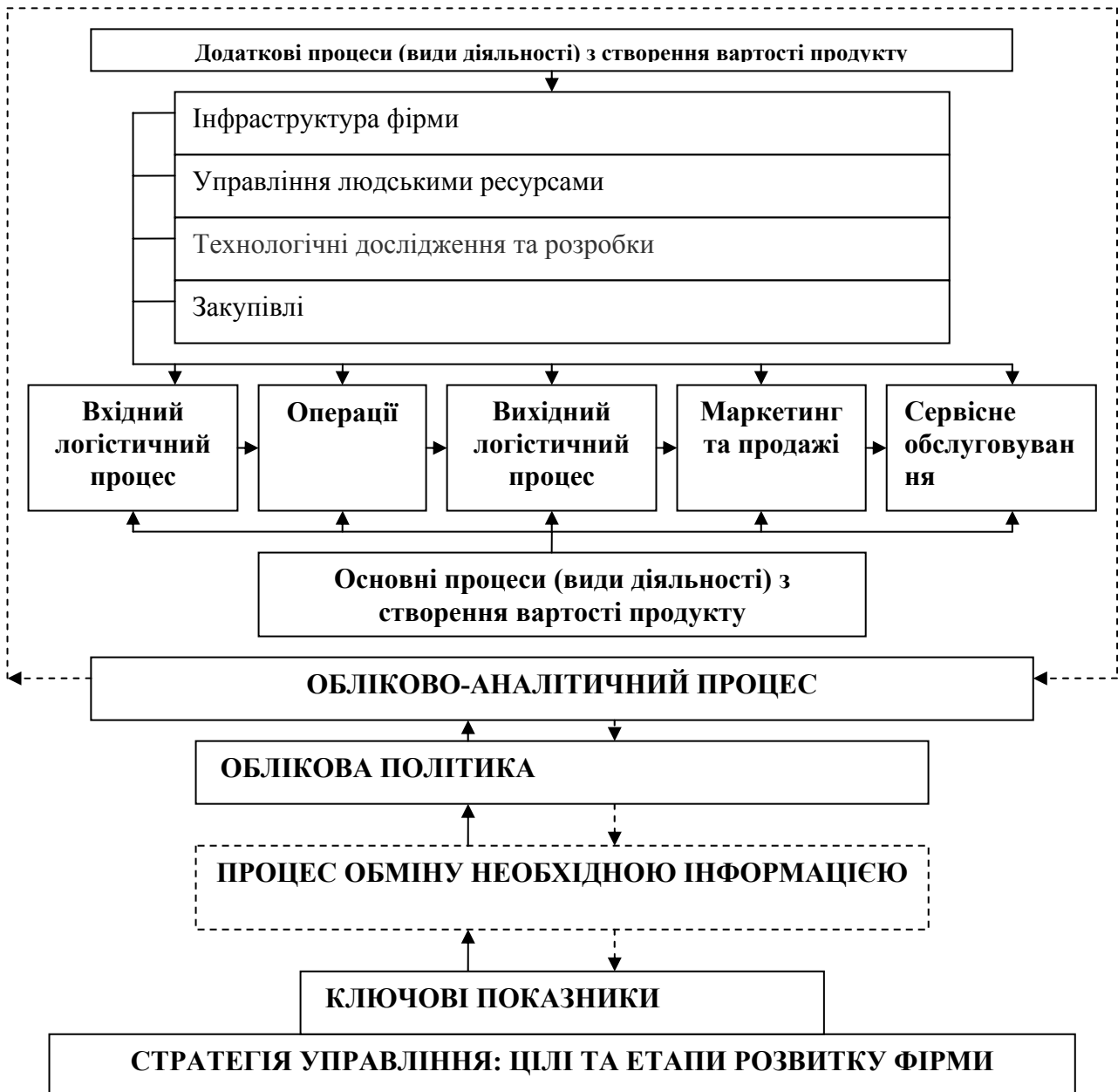
На нашу думку, підприємство поліграфічних матеріалів може створювати конкурентні переваги в управлінні витратами з застосуванням методу створення ланцюга вартості продукції у двох напрямках:

1. шляхом зниження витрат індивідуальних елементів ланцюга вартості продукції;
2. шляхом реконфігурування ланцюга вартості.

Перший напрям передбачає створення переваг мінімізації рівня витрат на основі контролю факторів створення витрат краще від конкурентів.

Розробка ефективної системи управління витратами та калькулювання собівартості продукції підприємства також пов'язано із необхідністю застосування таких ефективних інструментів управління, як система збалансованих показників діяльності, що забезпечує взаємозв'язок управління витратами із стратегічними

цілями через ключові показники діяльності. Оскільки, підприємства поліграфічних матеріалів мають складну та розгалужену організаційно-функціональну структуру та характеризуються великою кількістю міжгалузевих зв'язків, система управління матиме складну організаційно-функціональну структуру, яка, в свою чергу, впливає на проектування обліково-аналітичної системи даного підприємства. На основі викладеного ми пропонуємо модель зв'язку концепції створення ланцюга вартості з обліково-аналітичним процесом та його узгодження зі стратегією розвитку компанії (рис.1):

Рис 1. Модель зв'язку концепції створення ланцюга вартості з обліково-аналітичним процесом і його узгодження зі стратегією розвитку компанії

Отже, створення інтелектуальної системи обліку витрат підприємства забезпечить необхідну інформацію для прийняття рішень щодо вирішення таких завдань, як:

- оптимізація структури витрат підприємства поліграфічних матеріалів;
- зниження рівня витрат за етапами створення вартості продукції;
- підвищення ступеня керованості системи обліку підприємства в цілому;

- зменшення часу реагування на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на систему обліку витрат підприємства поліграфічних матеріалів;
- покращення інформативної складової щодо аналізу та управління витратами підприємства поліграфічних матеріалів у загальній інформаційній системі управління підприємством;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства та покращення ступеня задоволення кінцевого споживача продукцією підприємства;
- збільшення сукупної вартості бізнесу підприємства поліграфічних матеріалів.

Література:

1. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пер. с англ.; Учебник. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2005. – 1071 с.
2. Гуцайлюк З. Прогнозний (стратегічний) облік // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №2.- с. 14-19.
3. Kaplan R.S., Norton D.P. Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System // Harvard Business Review. -1996, Vol. 74. – N1. – P.75-85.
4. Michael E. Porter – Competitive Advantage – Search at Amazon.- internet research.
5. Жданов Б. Ефективні показники – ефективний бізнес // Корпоративні системи. – № 5. – 2006. – С. 25-31.
6. Нападовська Л. Управлінський облік: суть, значення та рекомендації щодо його використання в практичній діяльності вітчизняних підприємств // Бухгалтерський облік і аудит. – № 8-9. – 2005. – С. 50-62.
7. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність. Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 141 с.
8. Пушкар М.С. Розробка систем обліку: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 198 с.
9. Сльозко Т. Управлінський облік чи управлінська стратегія ? // Бухгалтерський облік і аудит. – № 2. – 2006. – С. 49-54.
10. Чебан Т., Яценко В. Організаційні аспекти побудови бухгалтерії стратегічного типу // Бухгалтерський облік і аудит. – № 12. – 2004. – С. 31-36.
11. Аткинсон, Ентоні А., Банкер, Раджив Д., Каплан, Роберт С., Янг, Марк С. Управлінський облік, 3-тє видання.: Пер. з англ. – М.: Видавничий дім «Вільямс», 2007. – 880 с.
12. Horvath & Partners. Впровадження збалансованої системи показників Пер. з нім. – 2-е. вид. – М.: Альпіна Бізнес Букс, 2006. – 478 с.
13. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 334 с.
14. Валуєв Б.І. Проблемні питання розвитку науки про бухгалтерський облік / Тези доповідей науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства». – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 276 с.
15. Кіндрацька Л.М. Управлінський аспект бухгалтерського обліку в Україні / Тези доповідей науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства». – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 276 с.

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТА ПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

На сьогоднішній день розвитку комп'ютерних технологій стало невід'ємною традицією їх використання в обліковій науці та практиці, але ще й досі багато питань залишається „відкритими”. Так наприклад, проблема обміну фінансовою інформацією є дуже актуальною не тільки в нас а й в сусідніх з Україною країнах пострадянського простору. Але в той час, як наші „сусіди” роблять спроби покращити становище на даному етапі бухгалтерської науки (приклад – <http://xbrl.ru/>), то в нашій країні, правда, тільки зі сторони держави, спостерігається стійке небажання щось змінювати. Науковці ж намагаються якось відобразити дане проблемне питання у своїх працях і таким чином показати можливість впровадження і використання його в нашій державі.

Дані тези пропонуються для визначення таких понять як: XML, XBRL, цифровий підпис (ключ)

XML як основа для XBRL

XML (eXtensible Markup Language) – це розширювана мова розмітки тексту, запропонована W3C у 1996 році. Це мова, яка повною мірою визначає логічну структуру документа. Задача XML полягає в тому, щоб дані: тексти, зображення або інші частини Web-документа могли бути визначені і структуровані незалежно від платформи, що їх відтворює, постачальника і його програмного забезпечення, наприклад Web-браузерів.

При створенні документів із використанням XML, стає можливим використовувати ваші власні елементи і структури для розмітки вмісту ваших документів.

Можливо визначити DTD (a Document Type Definition), тобто визначення типу документа. DTD визначає те, що можна назвати "граматикою" документа – це список різноманітних елементів і їхніх утворень для використання у визначених документах, у чомусь це нагадує використання CSS, тобто є можливість зробити посилання на DTD, що знаходиться або в мережі або написати його безпосередньо у документі.

Таким чином, вміст документа, його структура, типи використовуваних у ньому елементів і його видгляд визначаються окремо, тобто незалежно один від одного.

XBRL як основа для відображення та аналізу фінансової звітності

Слово XBRL представляє собою алітерацію англійського словосполучення “eXtensible Business Reporting Language” (“розширена мова ділової звітності”). Мова XBRL – це мова електронної передачі бізнесових і фінансових даних, що революціонує ділову звітність по цілому світу. Вона має значні переваги для підготовки, аналізу і передачі ділової інформації. Використання цієї мови гарантує усім учасникам процесу подачі або використання фінансових даних скорочення витрат, більшу ефективність передачі даних та їх більшу точність і достовірність.

Специфікація XBRL – це специфікація для Розширюваної мови опису ділової звітності (eXtensible Business Reporting Language). XBRL дозволяє постачальникам програмного забезпечення, програмістам і кінцевим користувачам при використанні специфікації поліпшити можливості по створенню обміну і порівнянню ділової звітності. Ділова звітність включає (але не обмежена) фінансовою звітністю, фінансовою інформацією, нефінансовою інформацією і обов'язковими звітами, такими як річні і щоквартальні звіти. Мова XBRL розробляється організацією XBRL.ORG і вільно ліцензіюється. Формальний опис мови приведений в Специфікації XBRL. Як і інші підмножини XML, мова XBRL формально може бути описана за допомогою DTD-схеми. На сервері XBRL.ORG приведено дві версії. Одна з них носить назву "Закритої схеми", і строго стежить за тим, щоб всі дані в XML файлі із звітом строго слідували синтаксису XBRL. Інша з них – "відкрита схема" дозволяє змішування форм.

Електронний цифровий підпис як основа для безпечного обміну інформацією

Технологія електронного цифрового підпису така: інформація, яку потрібно підписати, обробляється спеціальною програмою з використанням так званого закритого ключа і відправляється електронною поштою. В одержувача інформації є власний ключ, за допомогою якого можна переконатися, що інформація надійшла без пошкоджень, що відправник підписав саме це повідомлення і що там стоїть саме його підпис.

З набуттям чинності Законів України “Про електронні документи та електронний документообіг” і “Про електронний цифровий підпис” було встановлено організаційно-правове забезпечення функціонування електронного документообігу і використання таких документів в Україні.

До-речі, 13 листопада 2007 року Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку провела прес-реліз „Ефективне звітування у фінансовому секторі через застосування XBRL” на якому свою зацікавленість технологією XBRL виявили понад 80 компаній – банків, страхових компаній та аудиторських і бухгалтерських фірм. Така активна зацікавленість пояснюється швидким поширенням XBRL у світі та незаперечною корисністю і низкою переваг цієї технології.

Ми раді, що, хоч і з деяким запізненням, але все ж таки наша держава виявляє зацікавленість у даному напрямку автоматизації обліку.

Література:

1. Закон України „Про електронний цифровий підпис” від 22 травня 2003 року N 852-IV
2. <http://xbml.ru>
3. <http://xbml.org>

ДУАЛЬНА ЄДНІСТЬ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВАЛОРИЗАЦІЇ ЗНАНЬ ЯК БАЗИС ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Характерною рисою сучасного етапу розвитку світового ринку технологій є інтенсивне перетворення знань та технологій на товар (комерціалізація науково-технічного прогресу) та динамічне становлення універсального режиму міжнародної торгівлі цим товаром. З іншого боку, посиленням глобальної конкуренції, зростання технологічного рівня виробничих процесів та поява принципово нових продуктів сприяють поширенню процесу валоризації знань і технологій.

Під валоризацією знань і технологій розуміють процес їх трансформації в економічні і соціальні вигоди під впливом цілеспрямованих дій, як правило за допомогою державної підтримки. Фактично валоризація знань і технологій це процес перетворення їх, певним чином, на інтелектуальний продукт [1].

Валоризація (фр. valo-risation) має загальнолексичне значення, і суть його полягає в тому що, воно відображає процеси створення і підвищення цінності, вартості, корисності чи значимості в результаті цілеспрямованих дій чи заходів [3]. В економічному контексті цей термін означає: 1) ріст цін на товари і цінні папери внаслідок певних дій держави (державних інтервенцій); 2) Комплекс заходів, рішень направлених на підвищення курсу паперових грошей (ревальвація) [2]. В світовій практиці термін валоризація технологій вже є широко вживаним і тому є цілком резонним його використання і в Україні.

Очевидно, що механізм валоризації, дія котрого, базується на двох складових: накопиченні і дистрибуції – є сферою діяльності певних інституцій і підпадає під певну логіку і умови. Останні, не унікальні для різних типів суспільств, проте, завдяки експансії західної цивілізації уніфікуються відповідно до її пріоритетів практично повсюди. Наприклад, такі поняття як база знань і авторське право визначають принципово важливі системні поняття, завдяки яким інтелектуальний продукт вводиться в процес споживання і відтворення. В першому випадку йдеться про систему впорядкування суспільних цінностей на основі прийнятих класифікацій, які обумовлюють логіку функціонування інтелектуального капіталу, що містить в собі об'єкти і знання⁵. В другому випадку ми маємо справу з системою регулювання відносин в процесі обміну цінностями і, що більш важливо, розподіл вигод або прибутків від їх розповсюдження і використання. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій спричинив якісні зміни методів виробництва і розповсюдження знань, контроль за якими стає здійснювати складніше, відносини у середині систем стають гнучкішими, а ситуація в цілому – динамічною і нестабільною [3].

Інноваційні технологічні розробки, соціокультурні проекти, мережева колективна творчість, політична активність визначають сьогодні стратегію розвитку сучасної глобальної науково-технічної сфери. Цінність творчої активності обумовлюється появою нових ідей і практичних прикладів, що впливають на якісне

⁵ Мішель Фуко. Археологія знання. Київ, 1996. С.130

перетворення різних складових механізму сучасного суспільства, трансформуючи або коректуючи системи цінностей [4].

Очевидно, що сучасна науково-технічна сфера не обтяжена виробництвом матеріальних цінностей. Проблематика, що акумулюється в її середовищі, визначається не завжди потребами реальності, скільки інтеграцією ідей, методів і технологій, що часто належать різним областям, з метою продукування не тільки нових знань, але і практичних рішень. Багато в чому це обумовлено технологічною детермінованістю економіки, а технологічне середовище, як відомо, приводиться в рух прагненням постійного якісного перетворення, власне, це і є технічний прогрес.

Комерціалізація новацій, технологій (результатів НДДКР, результатів інтелектуальної праці людини) це будь-яка діяльність направлена на створення доходу від використання результатів наукових досліджень, вмінь та навичок. Основними формами комерціалізації технологій є використання прав на інтелектуальну власність (контракти на купівлю патентів, ліцензійні угоди); створення нових компаній, на базі використання нових технологій; дослідницькі контракти.

З розвитком нових форм і технологій дистрибуції та поповнення наукових баз даних в Інтернет, що легко копіюються і відтворюються, відкритість доступу і динамічність, змінюється розуміння приватної, корпоративної і суспільної вигоди від створення, володіння і розповсюдження продуктів наукової діяльності в тих або інших формах. Як наслідок, змінюються підходи до побудови стратегій розвитку, методологічного і технічного забезпечення цих процесів. Мабуть, є сенс говорити сьогодні про розробку професійних методологічних основ і практичних рішень для ефективного використання нових можливостей в інтересах як науковців і суспільства, так і якісного прогресу ситуації в цілому.

В цьому аспекті дуальна єдність сутностей валоризації знань і комерціалізації технологій проявляється з найбільшою силою. Адже, вже найпростіша логіка нам підказує що мотивом до комерціалізації технологій є саме цінність наукових знань на котрих базується технологія що пропонується. Фактично цінність знання це згода покупця (чи того хто комерціалізує їх) заплатити за них заявлену продавцем ціну (витратити ресурси). Звичайно процес комерціалізації може проводитись самим розробником – і знову ж таки він буде згоден витрати час і сили на комерціалізацію знання лише тоді, коли вони матимуть певну економічну цінність, котра в подальшому проявлятиметься в продукті для інших осіб (споживачів). Це підтверджує тезу про те що, не ринок встановлює ціну на інтелектуальний продукт а сам продавець. Отже дуальна єдність валоризації знань та комерціалізації технологій спричинює суттєву специфіку ринку інтелектуальних продуктів, що потребує додаткових, поглиблених наукових досліджень.

Література:

1. Cohen W. M., Levintal D. A. Absorptive capacity: A new perspective on learning innovation. *Administrative Science Quarterly* 35, 1990, pp. 128-152
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.:С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Академія, 2001. – 848 с.
3. Cohen, W. M., Levinthal, D. A. (1989), *Innovation and Learning: The Two Faces of R & D*, *The Economic Journal*, 99, pp. 569-596.
4. Cohen, W.M., R. Florida, L. Randazzese, and J. Walsh. (1998). "Industry and the academy: uneasy partners in the cause of technological advance". In *Challenges to research universities*, edited by R. Noll. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

Майданевич П.Н. к.э.н., доцент
Бурак И.В., магистрант
ЮФ «Крымский агротехнологический университет» НАУ

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ВЭД НА ПРЕДПРИЯТИИ

Внешнеэкономическая деятельность является именно тем перспективным вариантом хозяйствования, который имеет возможность гармонично соединять интересы государства в достижении политической и экономической независимости с интересами предприятий в максимизации прибыли и в соответствующем ее распределении.

Самостоятельный выход предприятий Украины на внешний рынок требует приобретения опыта относительно порядка составления внешнеэкономических контрактов и их регистрации, таможенного оформления, учета внешнеэкономической деятельности, особенностей осуществления внешнеэкономических расчетов, налогообложения, экспортно-импортных операций [5].

Таким образом, управление внешнеэкономической деятельностью требует глубоких знаний бухгалтерского учета внешнеэкономических операций, что с течением времени приобретает все большую актуальность.

Изучением данной темы занимались такие ученые как: Л.О.Кадурин[5], М.С.Стрельникова[5], Горицкая Н.Г.[3], Бутынец Ф.Ф.[2], Кузнецова Н.В.[4], и др.

Целью данного исследования является изучение состояния учета внешнеэкономической деятельности и выявление путей его совершенствования на примере одного из крупнейших аграрных объединений страны – НПО «Массандра» г. Ялта.

Основными задачами учета внешнеэкономических операций являются:

- формирование достоверной информации о реализации экспортных товаров и закупке импортных;
- своевременное выявление и правильное определение финансового результата от экспорта и импорта;
- формирование достоверной информации о состоянии расчетов с иностранными покупателями, поставщиками и посредниками;
- формирование достоверной информации о курсовых разницеях.

В настоящее время «Массандра» вышла на рынки таких стран как: Россия, Беларусь, Англия, Франция, Канада, Швейцария, Япония, Непал, Польша, США, Германия и др.

Экспорт для «Массандры» – жизненная необходимость, и только благодаря валютным поступлениям она может покупать корковую пробку в Португалии, в Италии- оборудование, в Германии – ядохимикаты.

Во время проверки расчетов с покупателями устанавливается: заключение договоров поставки продукции (чаще всего они типовые сроком на 1 год), чем непосредственно занимается отдел сбыта. Правильность расчета сумм, подлежащих предприятию за принятую покупателями продукцию, а также

полноту и своевременность расчетов покупателей за принятую ими продукцию проверяет внешнеэкономическая служба. Экспорт на предприятии осуществляется только в долларах США. Импорт – в долларах США и в евро. .

Следует отметить, что с каждым покупателем НПАО «Массандра» заключен договор, неотъемлемой частью которого является спецификация, в которой содержится информация о продукции и ее цене. Клиент, перед получением продукции должен перечислить на текущий счет НПАО «Массандра» предоплату в размере 100%. В таблице 1 представлены проводки по учету экспортных операций:

Таблица 1

Учет экспортных операций

Дата	Содержание хозяйственной операции	Дебет	Кредит	Сумма, грн.
28.07.07	Перечислена предоплата ООО «ЮГ-РТ»: - таможенных платежей; - за услуги таможенного оформления	66852 6852	311 311	105,00 100,00
01.08.07	Перечислена предоплата ЧП «АвтоАльянс» за услуги перевозки	6852	311	7070,00
01.08.07	Отражено получение предоплаты от иностранной фирмы	3121	6812	\$10207.5 51547,88
01.08.07	Отгружен товар иностранному покупателю ИП Москаленко Н.Н. (курс НБУ на 01.08.07 -5ЛЦдрн. за\$1)	3621	702	\$10207.5 51547,88
01.08.07	Списана себестоимость реализованного товара	901	282	45283,20
01.08.07	Включены в состав расходов: - таможенные платежи - услуги таможенного оформления	931 931	6852 6852	103,10 100,00
01.08.07	Доход от реализации списан на финансовый результат	702	791	51547,88
01.08.07	Списана на финансовый результат себестоимость реализованного товара	791	901	45283,20
07.08.07	Включены в состав расходов услуги перевозки	931	6852	7070,00
07.08.07	Списаны на финансовый результат услуги перевозки	791	93	7070,00
10.10.07	Отражен взаимозачет между резидентом и нерезидентом	6812	3621	\$10207.5 51547,88

Методологические основы формирования в бухгалтерском учете информации об операциях в иностранной валюте и порядок ее отображения регламентируется П(С)БУ 21 «Влияние изменения валютных курсов».

Рассмотрим отражение операций с иностранной валютой с использованием рабочего плана счетов НПАО «Массандра» в табл.2.

Таблица 2

Отражение в учете операций с иностранной валютой.

№ п/п	Содержание хозяйственной операции	Корреспонденция счетов		Сумма. грн
		Дт	Кт	
1	Отражено перечисление средств для приобретения 15000\$ Заявление в банк, выписка банка, платежное поручение	333	311	79000
2	Перечислено в Пенсионный фонд 1,5% за покупку иностранной валюты Выписка банка, платежное поручение	333	311	1179
3	Перечислено комиссионное вознаграждение: -банку-0,1% -МВРУ-0,2% Выписка банка, платежное поручение	333	311	78,6
		333	311	157,2
4	Зачислена иностранная валюта. Курс НБУ-5,20грн/\$ Выписка банка	3121	333	15000\$
5	Начислено 1,5% сбор в Пенсионный фонд за покупку иностранной валюты Расчет бухгалтерии	6512	333	1179
		924	6512	1179
6	Начислено комиссионное вознаграждение: -банку-0,1% -МВРУ-0,2% Расчет бухгалтерии	924	6858	78,6
		6858	333	78,6
		924	6858	157,2
		6858	333	157,2
7	Отражены затраты, связанные с конвертацией валюты (разница между курсами) (5,24-5,20)* 15000\$=600грн Расчет бухгалтерии	949	333	600
8	Отражены затраты в составе финансовых результатов Справка бухгалтерии	791	924	1414,8
		791	949	600
9	Излишне перечисленные деньги возвращены банком Выписка банка	311	333	400

Следует также отметить, что осуществления операций купли-продажи иностранной валюты необходимо получить лицензию НБУ, согласно Декрету Кабинета министров Украины «О системе валютного регулирования и валютного контроля» №15-93 от 10.02.93г.

Для осуществления экспортно–импортных операций работники предприятия направляются в заграничные командировки. Для выдачи денежных средств работнику необходимо определить размер суточных в иностранной валюте в сумме, которая в эквиваленте по официальному курсу гривни к иностранным валютам не превышает установленных предельных норм суточных расходов (по официальному курсу НБУ).

Установлены такие предельные размеры суточных расходов для командировок за границу:

- когда в счета на оплату стоимости проживания в гостиницах не включаются расходы на питание – 280 грн.;
- когда в счета на оплату стоимости проживания в гостиницах включаются расходы на:
  - а) одноразовое питание – 224 грн.;
  - б) двухразовое питание – 154 грн.;
  - в) трехразовое питание – 98 грн.

При этом размер суточных не может быть ниже, чем нормы суточных расходов, установленных для предприятий, учреждений и организаций, которые полностью или частично содержатся (финансируются) за счет бюджетных средств [1].

На базе проведенного исследования состояния бухгалтерского учета, в качестве совершенствования учета внешнеэкономической деятельности НΠΑО «Массандра» можно предложить следующие рекомендации:

- установить систему электронных платежей, («Клиент-банк», «Клиент-Интернет-Банк», «Телефонный банкинг») которая позволит проводить расчеты в оперативном режиме; отслеживать движение по счетам; оперативно распечатывать необходимую документацию или интегрировать ее в автоматизированную систему учета, установленную на предприятии;
- ввести в практику учета расходов и доходов от внешнеэкономической деятельности Международные стандарты финансовой отчетности, что позволит вести бухгалтерский учет таким образом, чтобы учетная информация (документация) была понятна иностранным партнерам и инвесторам, а также доступна для эффективного адекватного оперативного ее исследования.
- к отчету о финансовых результатах добавить следующие показатели: «Рентабельность импорта», «рентабельность экспорта», «доходность от ВЭД», необходимых для оперативного управленческого учета.

Литература:

1. Абрамцова Т., Аверьянова Е., Богданов В., Василенко В., Диброва Н. и др. Внешнеэкономическая деятельность; под ред. А. Бабак; Методическое пособие. – Днепропетровск: Библиотека «Баланс», 2006. – 176 с.
2. Бутинец Ф.Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік та аудит».-Житомир: ПП «рута»,2001. – 544 с.

3. Горицкая Н.Г. Учет и налогообложение операций во внешнеэкономической деятельности и с иностранной валютой. -К.: -Техника, 2000. -72 с.
4. Кузнецова Н.В. Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине (практическое пособие). -К.: СПЛАИН, 1998. – 220 с.
5. Кадурша Л.О., Стрельникова М.С. Облік зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах України: теорія, практика, рекомендації.: Навчальний посібник. -К.: Центр учбової літератури, 2007 – 606 с.

Маляревський Ю.Д., к.е.н., доцент

Басова І.О., викладач

Харківський національний економічний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується якісними змінами структур та методів управління. Традиційна система обліку вже не може задовольняти потребу менеджерів різних рівнів управління в інформації. Сучасні умови розвитку ринкових відносин потребують формування нової концепції сутності та змісту обліку, спрямованих на задоволення інформаційних потреб не узагальненого, а конкретного користувача.

В 1999 році Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [1] законодавчо передбачене ведення двох видів обліку: фінансового і внутрішньогосподарського (управлінського) і право кожного підприємства самостійно розробляти «систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій». Такий методологічний підхід сприяв виділенню управлінського обліку як системи, яка покликана задовольняти інформаційні потреби внутрішніх користувачів.

Над проблемами теоретичного обґрунтування управлінського обліку, як окремої підсистеми, працювали та працюють відомі вчені, серед яких Голов С.Ф., Бутинець Ф.Ф., Нападовська Л.В., Карпова Т.П., Бородкін О.О., С. А. Ніколаєва, Ластовецький В., Гуцайлюк З., Пушкар М.С., Лень В.С. та інші. В економічно розвинутих країнах управлінський облік давно перейшов з визначення класичного обліку до системи підготовки інформації для прийняття управлінських рішень. Наприклад, Американська асоціація бухгалтерів визначила управлінський облік як процес ідентифікації інформації, обчислення та оцінка показників і надання даних користувачам інформації для вироблення, обґрунтування і прийняття рішень.

Під час реформування бухгалтерського обліку в Україні, однією з перших розпочала дослідження цього питання Л.В. Нападовська, яка визначила, що управлінський облік – це підсистема обліку, пов'язана з підготовкою та забезпеченням системи управління інформацією у процесі постачання, виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг) при здійсненні інвестиційного, операційного та фінансового видів діяльності, що дозволяє

розробляти та в комплексі приймати найефективніші оперативні, тактичні і стратегічні рішення на різних рівнях управління підприємством [2].

С.Ф. Голов частину системи бухгалтерського обліку, яка забезпечує потреби управління в інформації, називає управлінським обліком [3]. На думку С.А. Ніколаєвої «управлінський облік – це система обліку, планування, контролю, аналізу даних про затрати і результати господарської діяльності в розрізі необхідних для управління об'єктів, оперативного прийняття на їх основі цільових рішень з метою оптимізації фінансових результатів діяльності підприємства» [4]. В. Ластовецький визначає управлінський облік, як не окремий вид обліку, а сукупність всіх видів інформації, кожний з яких створюється за допомогою окремого методу [5].

На думку деяких українських авторів (О.Бородкін, Б.Валуєв) розділити систему бухгалтерського обліку на управлінську і неуправлінську (фінансову) неможливо. Проте управлінський облік широко використовують у практиці багатьох зарубіжних держав з розвинутою економікою. У перекладній літературі більшість фахівців вважають управлінський облік самостійним видом обліку, без якого не може обійтися сучасний менеджмент.

Ф.Ф. Бутинець зазначає, що управлінський облік не можна вважати обліком, оскільки він включає декілька дисциплін економічного напрямку. Але має право на існування бухгалтерський управлінський облік, що надає інформацію для прийняття управлінських рішень на основі облікових даних [6].

А. Загородній та Г. Партин запропонували таке групування дефініцій управлінського обліку:

- це процес ідентифікації, вимірювання, збору, систематизації, накопичення, аналізу, інтерпретації та передавання інформації, що використовується в управлінні;
- підсистема обліку, яка пов'язана з деталізацією витрат на виробництво та калькулюванням собівартості продукції для управлінської системи;
- економічна система, пов'язана з підготовкою та забезпеченням управління інформацією;
- підсистема обліку, яка забезпечує фінансову та не фінансову інформацію, необхідну для прийняття рішень, спрямованих на досягнення стратегічної мети підприємства;
- інтегрована система обліку витрат та доходів, нормування, планування, контролю та аналізу, яка систематизує інформацію для оперативних та стратегічних управлінських рішень [7].

При цьому самі автори визначають управлінський облік як окремий, самостійний вид обліку, основним призначенням якого є збір, обробка, аналіз та інтерпретація інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень [7].

З розвитком науки, економіки та інформаційних технологій з'явилися нові, неординарні погляди на облік в управлінні. Так, Л. Нападовська вважає, що в постіндустріальній економіці, де в продукції надзвичайно високою є частка людського інтелекту, облік стане креативним [2]. Є й інші назви – прогностичний, проблемний управлінський облік, економічний, стратегічний

управлінський облік, соціальний, динамічний, екологічно орієнтований тощо [4,5,6,7].

Дані управлінського обліку використовують на всіх рівнях управління підприємством, що потребують інформації. Він є інформаційною основою прийняття управлінських рішень всередині підприємства на оперативному, поточному і перспективному рівнях менеджменту. Управлінський облік, на відміну від фінансового, направлено на ретроспективу, орієнтується в основному на майбутнє. Вибір економічної стратегії і прийняття обґрунтованих рішень щодо її виконання – одне з найважливіших питань, вирішенням якого займаються фахівці з управлінського обліку. Крім, власне, облікових функцій управлінська бухгалтерія займається також складанням кошторисів витрат і доходів, плануванням, контролем, аналізом, прогнозуванням, підготовкою проектів управлінських рішень. Узагальнення інформації здійснюється в різних аспектах: за групами і окремими видами виробів, стадіями технологічного процесу, за ринками збуту, сегментами діяльності, центрами витрат та прибутку і т. д. При цьому, однією з найголовніших цілей управлінської бухгалтерії є персоніфікація відповідальності керівників усіх рівнів управління за одержаний рівень витрат чи за досягнутий рівень доходів. Якщо фінансова звітність доступна всім, то управлінська бухгалтерія – комерційна таємниця.

Слід зазначити, що управлінський облік дає лише економічні методи обґрунтування та прийняття управлінських рішень. Ці методи включають у себе попереднє вивчення проблеми, розроблення та вибір варіантів дій, оцінювання відповідності варіанта іншим аспектам діяльності підприємства, узагальнення (синтез) результатів аналізу, обґрунтування управлінських рішень.

Література:

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999р. № 996-XIV. // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 66 (1343). – С. 2-4.
2. Нападовська Л. Облік у системі управління підприємствами // Економіка України. – 1999. – №4. – С. 44-52
3. Голов С.Ф. Управлінський облік: Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704с.
4. Николаева О.Э., Алексеева О.В. Стратегический управленческий учет: Науч. практ. изд. – М., 2003. – 304 с.
5. Ластовецький В. Чи можна удосконалити те, чого немає? // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – №3. – С. 63-64
6. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевська Л.В. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – Житомир, 2002. – 480с.
7. Загородній А., Партин Г. Управлінський облік як система інформаційного забезпечення управлінських рішень // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №7. – С. 35-37

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ – ФОРМА ІСНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗНАНЬ

Необхідною умовою розвитку будь-якої галузі національної економіки є цілеспрямована інноваційна діяльність. При цьому активна економічна діяльність підприємств залежить від обсягів та форм інновацій, тому що останні формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі, а також визначають конкурентні позиції країни на світових ринках. Від інтенсивності й результативності інноваційних процесів залежить успіх перетворень насамперед у сферах екологічного, політичного та соціального життя, побудова цивілізованого суспільства. Основою інноваційної діяльності є забезпечення руху інтелектуального капіталу, його комерціалізація з метою отримання прибутку.

Роль інтелектуального капіталу в економічному розвитку зростає, випереджаючи значущість засобів виробництва і природних ресурсів. За оцінками Світового банку, фізичний капітал в сучасній економіці формує 16% загального обсягу багатства кожної країни, природний – 20%, а інтелектуальний капітал – 64%. До того ж, 90% ринкової вартості компанії можна створити завдяки ефективному використанню саме інтелектуального капіталу [1; 79].

Світовий досвід переконує, що єдиним шляхом економічного та соціального розвитку на сьогодні є широкомасштабне використання вітчизняних і світових науково-технічних досягнень, новітніх технологій. Для цього Україні потрібен достатній інтелектуальний, науково-технічний, інженерний та виробничий потенціал. Тільки за умов його систематичного нарощування, оптимізації, оновлення можна розраховувати на взаємовигідне міжнародне науково-технічне співробітництво, а також технічне та технологічне оновлення виробництва. Україна взяла курс на структурно-інноваційну перебудову економіки, що сприятиме підвищенню ефективності використання науково-технічного потенціалу, вдосконаленню його організаційної структури відповідно до вимог ринку [2; 70].

Таким чином, мета дослідження – визначення сутності інтелектуального капіталу як структурної складової науково-технічного потенціалу національної економіки на основі вивчення світового досвіду.

В науковій літературі поняття «інтелектуальний капітал» використовується з 1990 р. Саме так позначалися нематеріальні цінності. На відміну від звичних всім основних і оборотних активів, таких як земля, устаткування, сировина, гроші, інтелектуальний капітал невидимий і невідчутний. Він є чимось ніби «колективного мозку», акумулюючого наукові і буденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування і організаційну структуру, організаційні мережі та імідж фірми.

Питанням про інтелектуальний капітал присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких С. Голов, Л. Едвідсон Б.Малицький, Т. Стюарт, Г. Уманців [3], П. Цибульов, А. Чухно та інші. На сьогодні не існує єдиного визначення інтелектуального капіталу. Його нерідко ототожнюють з інтелектуальною власністю, знаннями, нематеріальними активами.

Наприклад, А.Чухно [4] доводить, що інтелектуальний капітал складається з двох елементів: людського та структурного капіталів. Перший втілюється у працівниках у вигляді досвіду та знань, здібностей до нововведень, критичного сприйняття навколишнього світу, тобто це людський інтелект. Його неможливо відділити від людини, а тому неможливо комерціалізувати.

Технологічний (структурний) капітал – технічне і програмне забезпечення, патенти, торгівельні марки, зв'язки, тобто те, що дає працівникам можливість продуктивно працювати. Він нерозривно пов'язаний з підприємством. А.Чухно стверджує, що саме ця частина інтелектуального капіталу може бути об'єктом купівлі-продажу. Вартість структурного капіталу відображають у балансі підприємства у вигляді статей, які зазвичай визначають як капіталізовані витрати на науково-дослідні та конструкторські розробки, або ціну, сплачену за окремі права інтелектуальної власності.

Дещо інший розподіл складових інтелектуального капіталу наводить П.Цибульов [5; 52-53], який вважає, що інтелектуальний капітал розподіляється на три складові: людський, структурний капітал та об'єкти інтелектуальної власності. До третьої групи належать нематеріальні активи, які можуть бути оцінені та відображені в бухгалтерському обліку: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торгівельні марки, комп'ютерні програми.

Т.Стюарт [6] розділяє інтелектуальний капітал на три складові: людський, структурний та споживчий. Клієнтський капітал включає ділову репутацію та зв'язки із споживачами, який характеризується такими якостями, як ступінь проникнення, розповсюдження, постійність, упевненість у тому, що споживачі і надалі віддаватимуть перевагу цьому підприємству.

Одним з підходів дослідження сутності інтелектуального капіталу є виділення в його складі чотирьох основних елементів: людський капітал; інтелектуальна власність; капітал відносин і активи інфраструктури [1; 80-81].

Капітал відносин безпосередньо пов'язаний із зовнішнім середовищем організації і визначається лояльністю клієнтів, репутацією, зв'язками з постачальниками тощо. Інтелектуальна власність і активи інфраструктури в сукупності складають організаційний капітал, який відображає знання, втілені в структурі, процесах і культурі організації.

Сучасні дослідники в області теорії інтелектуального капіталу виділяють в ньому наступні складові частини:

1. Людський капітал;
2. Структурний капітал;
  - 2.1. Організаційний капітал;
  - 2.2. Клієнтський капітал.

До організаційного капіталу відносять інтелектуальну власність (авторські права, технології, технічне та програмне забезпечення, комп'ютерні програми тощо), інформаційні ресурси, організаційну структуру, ефективне управління та інше. Клієнтський капітал – все те, що сприяє успішній реалізації продуктів і послуг, у тому числі: ділові зв'язки з постачальниками, комерційна мережа розповсюдження продукції, товарів, робіт, послуг, популярність клієнтів, угоди технологічного і маркетингового партнерства тощо [7; 149-151].

Такий розподіл інтелектуального капіталу на складові елементи, на думку авторів, має глибокий сенс.

Якщо втрачений людський капітал, то автоматично втрачає цінність структурний капітал. Якими б чудовими розробками не володіла компанія, реалізувати їх буде нікому. І навпаки, якщо втрачений структурний капітал, то персонал і менеджмент будь-якої кваліфікації не зможе вести ефективний бізнес. Те ж саме можна сказати про співвідношення організаційного і клієнтського капіталу. Якщо нульову оцінку одержує будь-якій з цих чинників, то знецінюється й інший. В результаті нульову оцінку одержує весь структурний капітал і, отже, інтелектуальний капітал в цілому.

Зрозуміло, йдеться тільки про якісні характеристики інтелектуального капіталу, а не про його вимірювання.

Всі елементи інтелектуального капіталу, їх якість і структура можуть бути розглянуті як чинники, від яких в тому або іншому ступені залежить формування вартості фірми і бізнесу. Знання і інформація без відповідної організаційної структури і матеріально-технічної бази втрачають свою цінність. Але, в той же час, навіть найскладніша структура бізнесу і сучасна техніка, не доповнена адекватними знаннями персоналу, також втрачає значення. Максимальний ефект можливий при гармонійно збалансованій структурі всіх елементів капіталу підприємства [7; 149-150].

Отже, в умовах переходу на інноваційний шлях розвитку необхідне дослідження інтелектуального капіталу в національній економіці, оскільки його недооцінка може суттєво вплинути на рівень технологічного відставання та знизити конкурентоспроможність промислової продукції кожного підприємства та країни в цілому.

Окрім того, необхідною умовою повноцінного використання інтелектуального капіталу має бути наявність системи управління всіма його компонентами (людський капітал, структурний капітал та клієнтський капітал). Необхідно більше знати про правильне керівництво організацією, чиї фонди носять нематеріальний характер, уміти розпізнавати й удосконалювати проекти і процеси, пов'язані із знаннями.

Література:

1. Голов С.Ф. Интеллектуальные активы – ключевой фактор конкурентоспособности и объект бухгалтерского учета / Тезисы доклада международной научно-практической конференции президента ФПБАУ, канд. екон. наук. – Киев: КНЕУ. – 2006. – 200 с.

2. Карась П., Тимановська Н. Інтелектуальний капітал: складові та аспекти комерціалізації в нових умовах господарювання // Економіст. – 2006. – №8. – С.70-73.
3. Уманців Г. Внутренний гудвилл предприятия: экономическая природа, проблемы оценки и учета. // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – №9. – С. 20-22.
4. Чухно А.А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми та закономірності розвитку // Економіка України. – 2002. – №11.
5. Цибульов О. Кількісна оцінка інтелекту // Інтелектуальна власність. – 2004. – №12. – С. 51-55.
6. Стюарт Томас А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Пер. с англ. В. Ноздриной. – М.: Поколение, 2007. – 368с.
7. Булыга Р.П. Использование концепции интеллектуального капитала в методологии и оценки бизнеса // Аудит и финансовый анализ. – 2003. – №3. – С.145-155.

Мачуга Р.І., викладач

Тернопільський національний економічний університет

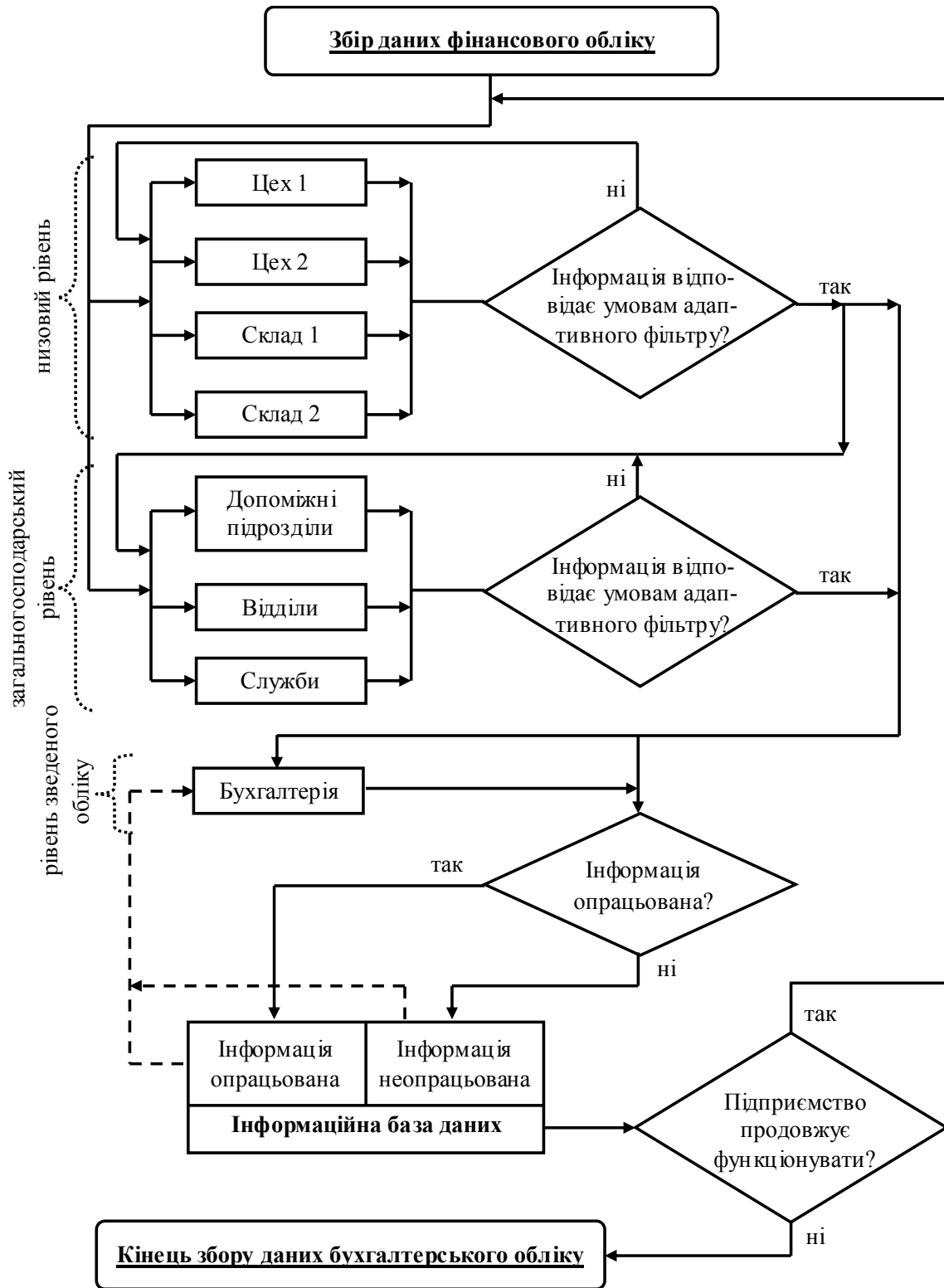
МЕТОДИКА РОЗРОБКИ АЛГОРИТМІВ ЗБОРУ Й ОБРОБКИ ДАНИХ ОБЛІКУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ

Основними технологічними операціями фінансового обліку на будь-якому підприємстві є збір початкових даних, їх обробка та отримання результатної інформації для її можливого подальшого використання. Виконання цих операцій на кожному підприємстві здійснюють по-різному, що вимагає врахування специфіки галузі та вимог щодо механізмів збору, обробки і отримання даних.

Методика розробки алгоритмів збору передбачає такі етапи:

- визначення циклічності окремих процедур збору даних та всього процесу в цілому;
- врахування організаційної структури підприємства – складання переліку тих структурних одиниць, які будуть центрами витрат і використання не лише власне бухгалтерської інформації, а й виробничо-оперативної.
- створення своєрідного адаптивного фільтру, який буде "пропускати" в інформаційну систему обліку лише корисні для неї економічні дані. Для цього необхідно наперед сформулювати різні можливі критерії відбору даних залежно від вимог, що будуть поставлені до прийняття певних управлінських рішень;
- створення бази даних як неопрацьованих, так і опрацьованих первинних документів;
- сортування і впорядкування бази даних.

На рис. 1 показано застосування методики збору даних інформаційної системи фінансового обліку.

Рис. 1. Блок-схема алгоритму збору даних бухгалтерського обліку

При розробці алгоритмів обробки зібраних даних фінансового обліку, на нашу думку, слід враховувати наступні аспекти:

- циклічність (повторюваність) окремих операцій чи всього процесу обробки даних;
- перевірку правильності оформлення і повноти інформації в первинних документах;

- першопочаткове групування і сортування первинних документів на місцях виникнення економічної інформації;
- переведення інформації з первинних документів в електронний вигляд;
- автоматизована обробка з допомогою спеціалізованого програмного забезпечення на автоматизованих робочих місцях, як правило, загальногосподарського рівня або зведеного обліку;
- узгодження форм і видів результатної інформації, що готується з допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, із потребами управлінського персоналу;
- збереження оброблених (результатних) даних в інформаційній базі підприємства;
- санкціонований доступ до результатних даних інформаційної бази для їх подальшої обробки або прийняття відповідних управлінських рішень.

В якості прикладу застосування даної методики на рис. 2 приведено блок-схему можливого алгоритму обробки даних інформаційної системи фінансового обліку.

При розробці алгоритмів представлення даних обліку на будь-якому підприємстві необхідно враховувати:

- рівень комп'ютеризації підприємства для можливості автоматизованого представлення даних;
- потребу представлення результатної інформації у формі машинограм, відеограм чи їх поєднання;
- потребу використання машинограм строго регламентованих чи самостійно спроектованих форм;
- технічне (апаратне) забезпечення автоматизованих робочих місць підприємства для можливості високоякісного представлення машино- та відеограм;
- наявність локальної обчислювальної мережі для застосування принципів комунікації облікової інформації в цілях управління;
- можливі напрями подальшого використання результатної інформації;
- можливість автоматичного поновлення результатних даних в електронних версіях форм представлення даних при змінні початкових (вхідних), проміжних чи кінцевих розрахункових даних;
- можливість і потребу в забезпеченні та веденні журналу автоматичної реєстрації парольного доступу обмеженого кола користувачів до деяких електронних форм представлення результатної інформації;
- доцільність і терміни зберігання в інформаційній базі даних електронних форм представлення проміжних та кінцевих результатних даних.

Отже, аналізуючи різні аспекти інформаційних процесів збору, обробки та представлення даних фінансового обліку, а також розробляючи методику їх побудови, було використано принцип декомпозиції. Тобто кожен із них розглядався як незалежний, самостійний процес. На практиці збір, обробка та представлення даних в інформаційній системі відбуваються паралельно та у взаємозв'язку між собою. Оскільки діяльність підприємства характеризується великою кількістю та повторюваністю фактів здійснення господарських операцій, то по кожному із них повинні відбуватися свої інформаційні процеси.

Рис. 2. Блок-схема алгоритму обробки даних фінансового обліку

Тому при розробці алгоритмів збору, обробки та представлення даних системи обліку для реальних умов функціонування підприємства необхідно враховувати тісний взаємозв'язок зазначених інформаційних процесів.

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління підприємством вимагає щоденного, а іноді навіть щохвилинного визначення фінансово-господарського стану підприємства. У свою чергу, його практично неможливо здійснювати без використання спеціалізованих програмних продуктів, що реалізують не тільки облікові методології, але і планування виробничо-логістичної діяльності, моделювання реальних комерційних і облікових ситуацій і, звичайно, алгоритми високошвидкісного обраховування і управління витратами і доходами відповідно до сучасних вимог щодо подібних завдань.

Реалізація цих систем і практика їх використання привели до створення абсолютно нової моделі обліку для комерційного підприємства – моделі, яка з повним правом може бути названа “економічним обліком”, тобто обліком, орієнтованим більш на “економічне” управління підприємством, ніж на реалізацію фінансового, податкового, корпоративного або інших видів обліку. Такий облік зазвичай називають управлінським, до нього близька і концепція контролінгу.

Економічний облік в широкому сенсі цього слова – це система організації, збору і агрегації облікових даних, направлена на вирішення конкретної управлінської задачі. У випадку побудови такої “економічної” системи обліку управління підприємством розглядається як кібернетична система, яка піддається впливу багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів (рис.1).

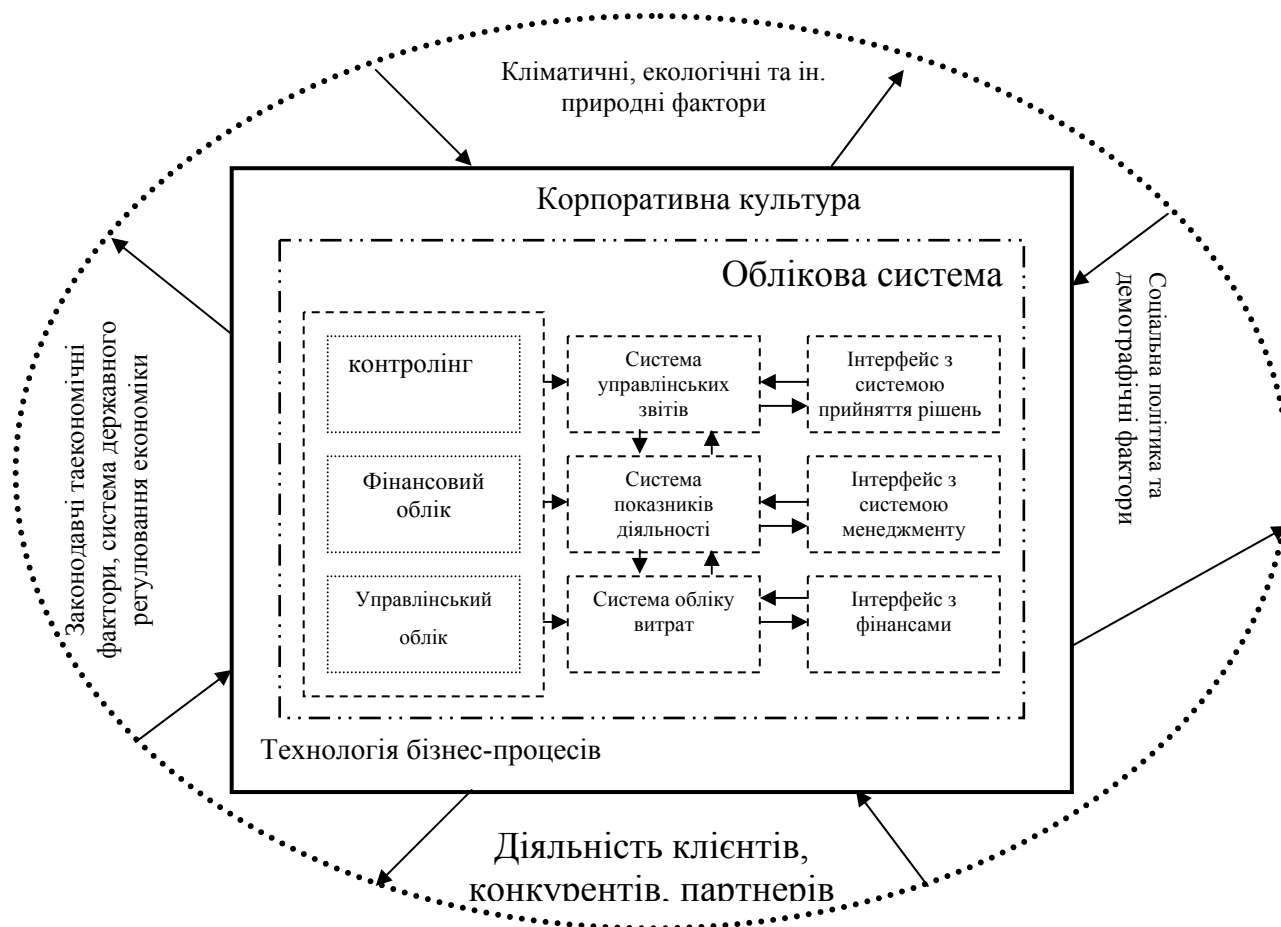
Визначивши проблеми управління і менеджменту, природно, необхідно визначити, які ж облікові показники повинні формуватися в системі економічного обліку. Відповідь на це питання дає поняття “Економічно вагомі дані, до складу яких відносяться перш за все такі, що фіксують факти господарської діяльності, що звично для будь-яких форм обліку. Різниця тільки в тому, що рівні деталізації таких даних, скажімо, для фінансового обліку і для економічного кардинально розрізнятимуться. Наприклад у багатьох невеликих магазинах для фінансового обліку достатньо пробитого чека, а ось для управлінського – ведеться докладний реєстр продаж.

Наступні показники – це планові/прогнозні дані, важливість яких обґрунтовується тим, що вся сучасна комерційна діяльність має плановий характер, відповідно планові дані також необхідно враховувати.

Також в управлі підприємством застосовують “зовнішні” дані, використовувані в комерційній діяльності: курси валют, біржові котирування, маркетингові дані по цінах пропозиції конкуруючих товарів або по закупівельних списках [2, С. 40-43].

Отже, компоненти економічного обліку можна визначити таким чином: система організації даних – це та інформація, яку потрібно зібрати, щоб

вирішити управлінську задачу; система збору даних визначає, як і коли потрібно отримати необхідну інформацію для використання в обліку, тобто регламенти збору даних; система агрегації даних – це звіти і уявлення, які потрібно сформувані на підставі зібраних даних і які використовуватимуться співробітниками підприємства.

Рис.1. Облік у кібернетичній системі управління підприємством

Визначення економічно вагомих даних (економічних показників) ґрунтується на виченні та формуванні облікових показників для різних ланок управління (менеджменту) з огляду на їхні потреби і запити:

- облікові показники фінансового обліку;
- облікові показники управлінського обліку;
- показники контролінгу;
- показники економічного аналізу та аудиту.

Економічний облік передбачає підвищення ролі стратегічних завдань в управлінні компанією, а отже, нефінансових чинників в управлінні підприємством, а отже, нефінансових чинників в управлінні і контролі діяльності.

У зв'язку із зростанням потреби в інтеграції різномірних і таких, що володіють різними вимірюваннями даних (фінансових і нефінансових, кількісних і якісних, фактичних і планових і навіть прогнозних) зростає роль інформаційних технологій в економічному обліку. Виникла також необхідність

розширеного тлумачення поняття підприємство, що виходить за рамки однієї юридичної особи, що розглядає обліковий процес в концепції логістичного ланцюжка, тобто що охоплює всіх учасників процесу доставки товару кінцевому споживачеві, або навіть ширше. При такому підході до компетенції обліку відноситься вся система організації управління бізнесом в цілому, включаючи систему оцінки діяльності підрозділів і функціональних блоків, стратегічне управління і управління людськими ресурсами, тобто більшою мірою управлінські технології.

У розумінні терміну “економічний облік” центр тяжіння падає на слово “управлінський”, це пов’язано з тим, що методика і технологія організації обліку все більше визначаються саме управлінськими завданнями, що стоять перед підприємством. Аналіз історичної інформації чітко указує на те, що в останнє десятиліття відбувся істотний якісний стрибок в концепції обліку, який і дає підставу називати сучасний управлінський облік “економічним”.

Робота з даними в економічному обліку – це процес ідентифікації, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації і надання інформації, для здійснення планування, оцінки і контролю господарської діяльності, оптимального використання ресурсів підприємства і контроль за повнотою їх обліку.

У контексті цієї проблеми виникає питання: звідки узяти інформацію про економічно значущі факти, які необхідно враховувати в обліку? Сформовані переліки не можуть бути вичерпними, оскільки тут враховується специфіка діяльності кожного окремого підприємства, проте вони цілком конструктивні і можуть використовуватися в практичній діяльності (рис.1).

Основу вибору конкретної методології економічного обліку складають економічно значущі факти, що генеруються наступними джерелами:

- зовнішні стандарти і норми;
- внутрішні (корпоративні) стандарти і вимоги;
- стандарти і вимоги на функціональність бізнес-процесів підприємства [2].

У зовнішнє оточення входять цілі системи стандартів. У практиці це, зокрема, цивільне законодавство, яке визначає власне організаційно-правові форми комерційної діяльності, які є основою практично для решти всіх нормативних актів. Сюди ж входить: бухгалтерське законодавство, податкове законодавство, митне законодавство, законодавство про навколишнє середовище і багато інших компонентів, які впливають на діяльність конкретного бізнесу в конкретному регіоні, включаючи, наприклад, кліматичні умови, соціальні стандарти населення і демографічну ситуацію і багато інших факторів, що позначається як на вартісних характеристиках бізнесу, так і на тих даних, які повинні бути зареєстровані в обліку підприємства.

Корпоративні стандарти, або корпоративна політика, як обов’язковий для кожної юридичної особи стандарт можуть зачіпати практично всі аспекти діяльності організації. У найширшому сенсі це дійсно корпоративна політика організації, яка може визначати абсолютно всі аспекти її діяльності: від правил формування портфеля замовлень, укладення угод і інших домовленостей до правил, що визначають одяг персоналу та систему подарунків клієнтам і

співробітникам. Дуже важливо, щоб в цю систему стандартів були включені так звані інтерфейсні стандарти, які визначають правила взаємодії між структурними компонентами організації (особливо віддаленими підрозділами). Складні, наприклад, холдингові структури визначають правила транспортування товарів, прийом і передачу товарів між компонентами холдингу, правила фінансового обліку, правила консолідації фінансової звітності, а отже, правила ведення внутрішньої звітності в кожному з підприємств холдингу, стандарти на кодування і обмін даними між компонентами холдингу.

Сюди ж входить велика кількість стандартів, пов'язаних з управлінням якістю, і стандарти на взаємодію між функціональними елементами бізнесу – складами і виробництвом, транспортними і приймальними службами, одержувачем і постачальником в загальному випадку.

До групи стандартів на технології бізнес-процесів або в загальному сенсі стандартів на бізнес-практики відносяться стандарти систем планування виробничих ресурсів (наприклад, розроблені на основі стандартів Manufacturing Resource Planning, MRP-2), стандарти логістики (управління складами і товаропотоками), стандарти на організацію системи закупівель і, наприклад, вимоги до організації управління торговим залом. До цієї ж категорії відносяться специфічні галузеві системи стандартів, прийняті для деяких видів бізнесу, наприклад: фармацевтична промисловість, виробництво харчової продукції, робота з вибуховими, отруйними і небезпечними речовинами, які можуть бути віднесені в значній мірі і до зовнішнього оточення. Окрім стандартів, до даної групи відносяться і галузеві бізнес-практики, хоча, можливо, і не формалізовані у вигляді стандартів, а також специфічні технології функціональних процесів підприємства, пов'язані з вживаним устаткуванням, наявними ресурсами і приміщеннями.

Отже, розробка системи економічного обліку вимагає вирішення цілого комплексу питань організації збирання, обробки, формування банку інформаційних ресурсів і використання інформації із зовнішнього середовища і внутрішніх взаємозв'язків господарювання і управління на підприємстві.

Література:

1. Мельник В.Г. Оцінка якості бухгалтерського обліку // Актуальні проблеми розвитку економіки України в перехідний період до ринку: (Матеріали міжвуз. наук.-практ. конф.). – Тернопіль, 1996. – Ч.1. – С. 57.
2. Колесников С. "Экономический учет", или Что такое "управленческий учет" в современном понимании // Управление компанией.– 2002. – №8.– С. 40-43
3. Чебан Т.М., Яценко В.Ф. Обліково – аналітична система як інструмент антикризового управління//Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №7.– С. 38-44.
4. Яценко В.Ф. Організаційні засади інформаційної системи сучасного підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 207: В 5т. Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 620-624.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

Серед об'єктів обліку, які з'явилися протягом останніх років важливе місце займають об'єкти інтелектуальної власності, до яких належать: літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компонування інтегральних мікросхем, промислові зразки, як результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання, раціоналізаторські пропозиції, наукові відкриття; нові сорти рослин, породи тварин; географічні зазначення походження товару; компіляція даних, які можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів, фонограми, відеограми; програми організації мовлення; фірмові найменування; торговельні марки; комерційна таємниця, що полягає у збереженні секретності відповідної інформації внаслідок заходів, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Відображення зазначених об'єктів в системі обліку можливе лише тоді, коли вони відповідають критеріям активу, а саме: бути ресурсом; контролюватися підприємством унаслідок минулих подій; акумулювати в собі майбутню економічну вигоду.

Такі принципи визнання активів визначені у П(С)БО "Баланс". Аналіз нормативно-правових документів та наукових праць, у яких досліджуються питання обліку об'єктів інтелектуальної власності показує, що більшість науковців термін "активи", який використовують у нормативних документах.

Деякі автори, зокрема В.В. Галасюк, розглядають дві концепції щодо визнання активів – правову і ресурсну. Перша тлумачить активи, як ресурси, друга – як права на ці ресурси. Автор висловлює думку про те, що активи є правами на ресурси, а не ресурсами [3, с.22]. Саме дотримуючись другої концепції досліджувані об'єкти можна вважати активами.

Об'єкти інтелектуальної власності не є ресурсами, так як вони не мають матеріально-речової форми, хоч окремі з них мають матеріальне втілення – позначення, символи, коди, схеми, записи на дискетах тощо. Це є результати розумових здібностей людей, які можна застосовувати у виробництві продукції, робіт та послуг, в управлінні комерційною діяльністю. Права інтелектуальної власності можуть виникати у підприємства внаслідок укладання угод цивільно-правового характеру. Їхня наявність повинна підтверджуватися відповідними документами – договорами, патентами, свідоцтвами, ліцензіями.

Щодо контролю активу підприємством, то з визначення, яке дається у П(С)БО 2, незрозуміло, чи має контрольований об'єкт бути власністю підприємства, чи достатньо наявності прав володіння і користування ним. На нашу думку, саме право власності на об'єкт є основним критерієм його відображення як активу.

Використання об'єктів інтелектуальної власності не завжди дає економічну вигоду у вигляді прямих грошових надходжень. Виконуючи свої функції у процесі господарської діяльності, вони опосередковано сприяють збільшенню економічних вигод. Адже не захищеність інформації, яка представляє комерційну таємницю, може привести до втрати майна підприємства, зробити його не конкурентноздатним і т.п.

Важливим критерієм визнання об'єкта активом є можливість його достовірної оцінки. При формуванні оцінки створених на підприємстві об'єктів інтелектуальної власності необхідно враховувати затрати на їх створення (трудові і матеріальні) і затрати на їх юридичне оформлення. Придбані права інтелектуальної власності мають зараховуватись на баланс підприємства за первісною вартістю, процес формування якої залежить від способу надходження, а також витрат на юридичне оформлення права власності.

Немає єдиної думки щодо методики нарахування амортизації нематеріальних активів, зокрема об'єктів інтелектуальної власності. Окремі автори вважають, що амортизації не підлягають об'єкти права власності, вартість яких протягом часу використання не зменшується. Дискусійним є питання відносно амортизації витрат на використання торгових марок, яке відбувається внаслідок підтримання і підвищення рівня якості продукції.

На нашу думку, об'єкти інтелектуальної власності, корисність від використання яких обмежена у часі, повинні підлягати амортизації. Ними можуть бути комп'ютерні програми, бази даних, винаходи та інші об'єкти права власності. Не повинні підлягати амортизації об'єкти інтелектуальної власності, корисність від яких обмежена часом функціонування підприємства і протягом всього часу використання вартість їх не зменшується. До таких видів нематеріальних активів слід відносити права на "ноу-хау", фірмові знаки, найменування місць походження товарів і т.п.

Згідно з П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" амортизація нематеріальних активів може розраховуватись методами, які застосовуються при нарахуванні амортизації основних засобів, а саме: прямолінійним, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості кумулятивним, виробничим або податковим. Враховуючи методику розрахунку амортизації по кожному із названих методів для нематеріальних активів, в тому числі об'єктів інтелектуальної власності зовсім не підходить метод зменшення залишкової вартості, так як ліквідаційна вартість цих об'єктів дорівнює нулю.

Найбільш поширеним та простим методом нарахування амортизації нематеріальних активів є прямолінійний. Однак у зв'язку з НТП та загрозою знецінення основного капіталу внаслідок інфляційних процесів більш доцільним є застосування дегресивних методів. Це стосується, перш за все, об'єктів інтелектуальної власності, які у процесі використання морально зношуються. Перевагою дегресивних методів є те, що саме протягом перших років використання активу на витрати діяльності списують найбільшу частку їх вартості у вигляді амортизаційних відрахувань.

Розмір амортизаційних відрахувань залежить від очікуваного терміну корисного використання активу. Терміном використання прав інтелектуальної

власності може бути період, протягом якого очікується використання об'єкту підприємством або період, протягом якого завдяки використанню даного права буде виготовлено (виконано) запланований підприємством обсяг продукції (робіт, послуг). У будь-якому випадку термін використання активу, а отже термін його амортизації, залежатиме від виду активу та його здатності протягом певного періоду забезпечувати підприємству економічні вигоди.

Проведені дослідження дають підстави зробити висновок про те, що об'єкти інтелектуальної власності відповідають критеріям “активу” і повинні відображатися у складі нематеріальних активів, а поняття “актив” має бути доповнене і охоплювати не лише ресурси, а й права на отримання ресурсів.

Література:

1. П(С)БО 2 “Баланс”.
2. П(С)БО 8 “Нематеріальні активи”.
3. Галасюк В.В. Проблемы теории принятия управленческих решений: Монография. – Днепропетровск: Новая идеология, 2002. – 304 с.

Михайличенко Н.М., асистент
Донбаська державна машинобудівна академія

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОНТРОЛІНГУ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ЗАТ „НКМЗ”

Ефективне управління підприємством в умовах ринкового економічного середовища, що зазнає безперервних змін, є можливим тільки за умови швидкого реагування на сигнали раннього попередження, а також на щонайменші відхилення фактичних значень параметрів фінансово-господарської діяльності від запланованих. Вдосконалити систему управління в цілому та покращити якість менеджменту у виконанні окремих управлінських функцій, таких, як планування, облік, аналіз, контроль, регулювання, дозволяє впровадження системи контролінгу, як, з одного боку, філософії ефективного управління, та, з іншого, – практики оптимізації управлінських процесів шляхом інформаційного забезпечення, координації та інтеграції процесів прийняття управлінських рішень.

Проблемам теорії та практики контролінгу (німецька школа) чи управлінського обліку (американська школа) присвячені численні роботи зарубіжних та вітчизняних авторів: Е. Майєра, Р. Манна, Д. Хана, А. Дайле, Х. Фольмута, А. Апчерча, Т. Скоуна, Д. Рікетса, Дж. Грея, К. Друрі, Д. Де Костера, Р. Гарісона О.О. Ананькіної, Н.Г. Данілочкіної, О.М. Кармінського, С.Г. Фалько, М.С. Пушкаря, С.М. Петренко, Л.О. Сухаревої, О.О. Терещенко, Ю.П. Яковлева та інших. Втім, робіт, присвячених проблемам впровадження контролінгових систем на українських підприємствах досі ще бракує.

Метою даної статті є аналіз досвіду великого машинобудівного підприємства – ЗАТ „НКМЗ” – з питань впровадження системи управлінського обліку та розробка рекомендацій щодо подальшого розвитку контролінгової системи.

Досить невеликою залишається частка українських промислових підприємств, на яких було б впроваджено систему або окремі елементи контролінгу. Втім, провідні підприємства машинобудування вже давно розпочали поступову розробку і впровадження системи управління на засадах контролінгу. Так, наприклад, керівництво ЗАТ „НКМЗ” почало використовувати елементи управлінського обліку ще в 1995 р.

Цікаво, що ще в 1997 році М.С. Пушкар, оцінюючи перспективи розвитку контролінгу в Україні, зазначав:

„Система контролінгу у своєму розвитку пройде такі стадії:

- виникнення (на найбільших підприємствах України) – 1997 – 2000 рр.;
- становлення (на підприємствах окремих галузей машинобудування, легкої, харчової та добувної промисловості) – 2001 – 2010 рр.;
- поширення (на великих і середніх підприємствах різних галузей) – 2010 – 2015 рр.” [1. с. 140].

Є всі підстави вважати, що прогноз поступово втілюється в життя, слід тільки зауважити, що початок першого етапу – в 1995 році, а не 1997 р.

Впровадження системи контролінгу вимагає певних змін в організаційній структурі підприємства, що передбачає, перш за все, відокремлення центрів відповідальності [2, с. 74; 3, с. 37 – 43, тощо]. Так, з метою стабілізації виробництва ЗАТ „НКМЗ” і створення необхідних передумов для його подальшого сталого розвитку, процес зміни форми власності підприємства на акціонерну був органічно поєднаний із подальшою реорганізацією структури і системи управління підприємством. Практичним результатом здійснення запланованих заходів була розробка і впровадження в ЗАТ „НКМЗ” децентралізованої, побудованої на корпоративних засадах дивізіональної (продуктової) структури управління. Найбільш суттєві, кардинальні зміни відбулися у підрозділах основного і допоміжного виробництва, де були організовані п'ять самостійних функціональних підрозділів (виробництв), спеціалізованих за технологічною ознакою – продуктові центри за видами машин і обладнання, що виробляються ЗАТ „НКМЗ”: металургійне виробництво; виробництво металургійного обладнання; виробництво гірничорудного і ковальсько-пресового обладнання; виробництво серійних машин; виробництво товарів народного споживання.

Виробництва очолили директори, що безпосередньо підпорядковані правлінню акціонерного товариства, на відміну від минулих років, коли всі виробничі структури безпосередньо були підзвітні заміснику генерального директора з виробництва, а конструкторські і технологічні служби – головному інженеру

Децентралізація управління підвищує гнучкість і адаптивність підрозділів, ступінь відповідальності менеджерів середньої ланки, втім, вона також має наслідком ускладнення процесів управління. Контролінг в реалізації функцій координації та інтеграції виконує завдання взаємопідпорядкування процесів,

цілей і планів окремих центрів відповідальності, та їх функціонального об'єднання.

Відокремлення продуктивних центрів дозволило значно підвищити ефективність господарської діяльності ЗАТ „НКМЗ”. Було створено мобільну гнучку систему взаємодії функціональних підрозділів із замовниками. У кожного виробництва з'явилась реальна можливість більш ефективно вести роботу й управляти виробничими процесами.

Актуальність створення на ЗАТ „НКМЗ” нового механізму госпрозрахунку на засадах управлінського обліку, що відповідає сучасним вимогам, призвела до висновку про нагальну необхідність реорганізації продуктивних центрів в центри прибутку – стратегічні господарсько-комерційні центри програмно-цільового характеру, яким надана оперативно-господарська самостійність і які здійснюють свою діяльність на принципах госпрозрахунку.

Як відзначає А. Дайле [4, с. 26], критерієм результативності діяльності керівників центрів прибутку є досягнення ними прибутку, розрахованого як сума покриття другого чи третього рівнів, тобто складається виключно з тих величин, на які можна безпосередньо впливати не виходячи за межі менеджменту такого центру відповідальності.

Практична реалізація етапу реорганізації продуктивних центрів в центри прибутку була розпочата згідно з наказом по ЗАТ „НКМЗ” про «Положение о хозяйственном расчете производств – центров прибыли» з 1 жовтня 1997 р.

Особливо цікавим є зміщення акцентів в організаційній структурі ЗАТ „НКМЗ” з продуктивних центрів (дивізіонів) на центри прибутку. Продуктивний центр, або дивізіон, завжди є водночас і центром прибутку.

Натомість, центр прибутку не обов'язково повинен бути водночас продуктивним центром, або дивізіоном. Центри відповідальності, що є підсистемами складної динамічної системи-підприємства, „квазіпідприємствами”, працюють за принципом „відповідати можна тільки за результати, на які можливо здійснювати безпосередній вплив”. Максимальної міри відповідальності набувають саме центри прибутку, оскільки прибуток є головним критерієм діяльності в оперативному розрізі. Тому, ніби простий перехід від продуктивних центрів до центрів прибутку (з незначною структурною реорганізацією) мав наслідком підвищення міри відповідальності і самостійності підрозділів, а, отже, і адаптивності підприємства в цілому.

Центрами прибутку ЗАТ „НКМЗ” були визначені такі виробництва-продуктивні центри: металургійного обладнання; гірничорудного і ковальсько-пресового обладнання; серійних машин, товарів народного споживання і заготівельного виробництва. Головна мета їх діяльності – забезпечення ритмічного повноцінного завантаження підрозділів і обов'язкове вдоволення потреб покупців з одночасною мінімізацією витрат, що підвищує ефективність виробництва і цінову конкуренцію.

Наступним кроком впровадження елементів контролінгу в систему управління ЗАТ „НКМЗ” стало відокремлення центрів прибутку, центрів витрат та центрів відповідальності (останнє не є методологічно бездоганим, оскільки поняття „центр відповідальності” змістовно охоплює і центри прибутку, і

центри витрат, тому перераховувати їх в одній низці, значить викривляти внутрішній взаємозв'язок цих понять).

Слід звернути увагу, що термінологічно і „центр витрат”, і „центр прибутку” є „центром відповідальності”, в той час, коли не кожен різновид функціональних підрозділів на підприємстві доцільно відокремлювати у центр відповідальності. Центр відповідальності повинен мати можливість безпосереднього впливу на витрати та/чи на виторг. Серед функціональних підрозділів така можливість є тільки у відділу збуту (не впливає на витрати, але може впливати на виторг використовуючи інструменти цінової політики; за своєю природою є фактично центром виторгу). Подальше вдосконалення контролінгової структури центрів відповідальності ЗАТ „НКМЗ” має відбуватись із урахуванням цього факту.

В якості рекомендації, слід також зазначити, що в систему розрахункових показників діяльності центрів прибутку та центрів витрат доцільно ввести кілька рівнів сум покриття (маржинального прибутку).

Таким чином, аналіз процесу впровадження елементів контролінгу в систему планування ЗАТ „НКМЗ” показав, що структурна реорганізація управлінської системи підприємства на засадах управлінського обліку та контролінгу дозволяє підвищити загальну ефективність діяльності підприємства в умовах ринкового економічного середовища, що перманентно змінюється. В якості напрямків подальшого вдосконалення системи управління ЗАТ „НКМЗ” рекомендується впровадити ступінчастий розрахунок сум покриття (маржинального прибутку) як головного показника ефективності діяльності центрів відповідальності, а також узгодити практику відокремлення центрів відповідальності за різними функціональними напрямками із внутрішньою логікою цих понять.

Література:

1. Пушкар М.С. Контролінг: Монографія. – Тернопіль, 1997. – 146 с.
2. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примак, С.Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.: ил.
3. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В., Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др.; Под ред. Н.Г. Данилочкиной. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 2001. – 279 с.
4. Дайле А. Практика контроллинга: Пер. с нем. / Под ред. и с предисл. М.Л. Лукашевича, Е.Н. Тихоненковой. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 336 с. – Пер. изд.: Deyhle A. Controller – Praxis. – Management Service.

УПРАВЛІННЯ ЗА ЦІЛЬОВИМИ ВИТРАТАМИ В СИСТЕМІ ТАРГЕТ-КОСТІНГ (Target – Costing)

За останні роки відбулися численні інновації у сфері методів виробничого контролінгу. Зокрема, інтерес і широке обговорення в спеціальній літературі викликала концепція управління за цільовими витратами (Target Costing). Дана концепція розглядається у наукових працях Аніскіна Ю.П., Голова С.Ф., Карпової Т.П., Томаса Райхмана, Редченко К. та інших.

Таргет-костінг вперше був використаний у корпорації Toyota у 1965 році. Сьогодні дану концепцію впровадили 80% великих японських корпорацій (Toyota, Nissan, Sony, Cannon та інші), а також відомі американські і європейські компанії (Procter &Gamble, ІТТ Automotile, Caterpillar та інші).

Причинами виникнення таргет-костінгу є те, що:

1. Сьогодні, коли одним з основних чинників успіху компанії є інноваційні продукти, виробники вже не можуть продавати великі партії стандартизованих виробів, покладаючись на відносно стабільні ринки і технології. Менеджери вимушені використовувати нові підходи до управління, орієнтуючись на поведінку споживачів, і розробляти відповідні інструменти планування, обліку і контролю витрат.

2. Вимогам сучасної конкурентної боротьби не відповідають традиційні методи обліку витрат. Тому одним із найважливіших завдань є модифікація методології обліку витрат і калькулювання собівартості нових (інноваційних) продуктів.

Основна ідея таргет-костінгу полягає в тому, що традиційна формула ціноутворення

$$\text{Ціна} = \text{Собівартість} + \text{Прибуток}$$

була трансформована у рівність:

$$\text{Ціна} - \text{Прибуток} = \text{Собівартість}$$

Таким чином, таргет-костінг, на відміну від традиційних методів ціноутворення, передбачає розрахунок собівартості виробу, виходячи із ціни реалізації, встановленої на основі маркетингових досліджень, що проводяться перед початком розробки продукту.

Цільова ціна – це очікувана ціна продукту, яку потенційні покупці готові заплатити за нього. Вона відображає той рівень, який забезпечить підприємству бажаний обсяг реалізації та частку ринку.

Для визначення цільової собівартості виробу від очікуваної ринкової ціни віднімається бажана величина прибутку. Під цільовою собівартістю розуміють гранично допустиму (з точки зору ринку збуту) собівартість, яка повинна слугувати орієнтиром для забезпечення конкурентноспроможності підприємства.

Цільова собівартість виробу є основою для визначення величини допустимих витрат на кожний його структурний елемент.

Важливим етапом таргет-костінгу є конструювання вартості, тобто системне вивчення усіх функцій виробу та факторів витрат з метою зниження елементів майбутнього виробу, що забезпечить бажаний рівень витрат і задоволення конкретних потреб споживачів. На стадії проектування продукту спеціалісти вишукують оптимальну комбінацію рівня витрат і якості, вносять багаторазові зміни у пробний проект і лише тоді, коли кошторисна собівартість не буде перевищувати цільову, оформляється остаточний варіант проекту. Для досягнення допустимої величини витрат використовується функціонально-вартісний аналіз, який дозволяє оптимізувати технічні рішення (конструкторські, технологічні) з використанням показників якості і функціонально-необхідних витрат. Результатом функціонально – вартісного аналізу може бути покращення дизайну виробу, заміна матеріалу, модифікація технологічного процесу тощо. У процесі конструювання вартості контролер допомагає конструкторам і технологам визначити види діяльності, витрати на які потребують зниження, та вплив на витрати різних проектних рішень.

Якщо таргет-костінг застосовується виключно для встановлення цільових витрат на виробництво продукції, виходячи з ціни основних конкурентів (управління за цільовими витратами у вузькому розумінні), то його можна розглядати як специфічне вираження бенчмаркінгу і вважати інструментом стратегічного контролінгу процесу виробництва. Проте, при розподілі цільових витрат на витрати окремих вузлів і компонентів і, зокрема, в рамках контролю і регулювання цільових витрат (управління за цільовими витратами в широкому розумінні) виникає потреба в оперативному контролінгу.

В першу чергу сюди відноситься розробка конкретних заходів щодо зниження витрат на виробництво окремих компонентів і витрат, пов'язаних із забезпеченням певних функцій (властивостей) виробу. Спочатку сукупні цільові витрати деталізуються на витрати окремих вузлів і компонентів. Потім цільові виробничі витрати окремих вузлів чи компонентів порівнюються з плановими чи фактичними витратами, щоб визначити різницю між ними, яка, як задана величина, входить у процес регулювання виробничих витрат.

Переваги таргет-костінгу, що роблять його надійним засобом оптимізації витрат:

1. Виробнича діяльність підприємства координується і контролюється відповідно до важливого орієнтиру – цільової собівартості, застосовується стратегія зниження витрат ще на стадії проектування (планування, конструювання виробу).

2. Ціна зберігається на запланованому рівні, що особливо актуально для України, де ціна є найважливішим чинником при прийнятті рішення про придбання через низьку платоспроможність потенційних клієнтів і конкуренцію, що складають імпорتنі товари вітчизняним.

3. Заздалегідь можна врахувати модифікації ціни (відмінності в ціні на внутрішньому і зовнішньому ринках, знижки).

4. Найбільш повно і комплексно враховуються вимоги і виробника і покупця, не надаючи переваг жодному з них.

Щодо застосування описаної системи на вітчизняних підприємствах, то впровадження її з технічної точки зору не настільки складне, щоб стати неможливим. Основні перепони полягають у тому, що на підприємстві повинна бути тісна взаємодія між різними підрозділами і працівниками; колектив повинен бути єдиною командою. Розбалансованість внутрішнього механізму, неадекватна корпоративна культура – ось основні симптоми неблагополучного підприємства, на якому впровадження таргет-костингу заздалегідь приречене на провал.

Література:

1. Анискин Ю.П. Планирование и контроллинг. Учебник. – 3-е изд., стер. – М.: «Омега-Л», 2007. – 280 с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – 2-ге вид. – К.: Лібра, 2004. – 704 с.
3. Редченко К. Таргет-костинг, или искусство делать дешевле // Менеджмент и менеджер. – 2003. – № 11. – С. 45-50
4. Райхман Томас Менеджмент и контроллинг. Одни цели – разные пути и инструменты // Международный бухгалтерский учёт. – 1999. – № 5. – С. 40-47

Михайловська О.В., к.е.н., доцент, докторант
Інститут міжнародних відносин НАУ

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В УМОВАХ НОВОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

В світі відбувається перехід до якісно нового ступеня розвитку людства – інформаційного суспільства. У контексті цієї провідної тенденції сучасний етап розвитку світової економіки припускає створення knowledge based society (суспільства, заснованого на знаннях, інформації), де економічне благополуччя визначається високими технологіями, інноваційними здібностями і рівнем інтелектуально-інформаційного розвитку. Формування технологічного базису на основі інформаційних ресурсів, посилення інформаційної складової в структурі життєвих благ і істотне перетворення всіх економічних процесів на цій основі, супроводжуються еволюційними перетвореннями, що мають економічні, соціальні, політичні, екологічні і культурні наслідки, які вимагають свого осмислення в системі сучасного знання.

Не дивлячись на новизну поняття інформаційних ресурсів, загальносоціологічна суть ресурсів і інформаційної діяльності, що визначає його зміст, має історію теоретичного дослідження. У науковій літературі і періодичних виданнях сформований певний об'єм знань, що відображає аспекти даної проблеми. Сучасні тенденції і проблеми інформаційних ресурсів одержали свій розвиток в роботах М. Ерла, А. Фрідмена, Дж. Кеша, М.Пората, Т. Сакайя, П. Дракера, Ф. Махлупа, Би. Неймуса, М. Купера і інших. Важливе значення для дослідження інформаційних ресурсів мають методологічні положення теорії

постіндустріалізму – інформаційного суспільства (Д.Белл, Й. Маскуда, М. Рубін, Т. Стоуньєр, Р. Кац, А. Тоффлер і інші).

Дослідження вчених дозволили зробити серйозний крок в розробці теоретичних, методологічних і практичних основ формування і використання інформаційних ресурсів у вітчизняній економіці. Проте не дивлячись на розширення кола досліджуваних проблем, багато їх аспектів вивчені недостатньо.

Дискусійними залишаються питання закономірності і тенденції процесу їх формування і розвитку в умовах нової глобальної інформаційно-орієнтованої економіки.

Ресурсами, як відомо, виступають елементи економічного потенціалу, які має в своєму розпорядженні суспільство і які при необхідності можуть бути використані для досягнення конкретної мети господарського і соціального розвитку. Традиційні ресурси – праця, земля, капітал – властиві до індустріальному і індустріальному суспільствам. Споживані в процесі виробництва як його чинники, вони створюють матеріальні блага і послуги. Як вид матеріальних ресурсів, вони характеризуються обмеженістю і вичерпаністю.

Використання традиційних ресурсів супроводжується інформаційним обміном між суб'єктами економічної і соціальної діяльності. Проте інформація розуміється в даних процесах як окремий момент процесу праці і виробництва. Перехід до інформації як засобу виробництва переводить її в клас економічних ресурсів і формує особливий вигляд – „інформаційні ресурси”. Процес цей об'єктивно-суб'єктивний, оскільки, по-перше, відбувається підвищення ролі інформації як у житті людей, так і в процесах прийняття державних управлінських рішень, що визначає її головним чинником одержання економічних переваг. По-друге – спостерігаються якісно-кількісні зміни інформаційних потреб суспільства, збільшення частки людських ресурсів у роботі з інформацією, що підтверджує необхідність і реалії побудови інформаційної економіки. По-третє, інформація вносить ряд суттєвих змін у характер розроблення стратегії розбудови державності. Головною формою соціального надбання стають не стільки матеріальні елементи виробництва, скільки накопичення знань та корисної інформації. У багатьох відношеннях знання і змістовна інформація стають для нової економіки тим, чим була, наприклад, нафта для економіки індустріальної, тобто «паливом» знань, які управлятимуть людством в новому тисячолітті. Нова інформаційна парадигма економіки потребує і нових механізмів своєї організації, що, в свою чергу, обумовлює нові вимоги до процесів роботи з інформацією.

Особливі умови створення і реалізації інформації містяться в оригінальності інформаційної новації, яка відтворюється один раз і реалізація якої часто потребує значних витрат (розроблення, апробація, перевірка результатів, пошук покупця тощо), які до недавнього часу брала на себе держава. Ринок почав вимагати перегляду ставлення до інформації з погляду на розвиток її товарності, але специфіка інформаційних ресурсів така, що на

виключно комерційних засадах може розвиватися лише невелика частина інформаційного сектора [3].

Встановлено, що специфіка інформаційних ресурсів виявляється у ряді рис, обумовлених особливою природою інформації і знання, серед яких ми виділили такі:

По-перше, інформаційні ресурси є унікальним благом. Ще Д. Белл відзначав, що інформація корінним чином відрізняється від інших благ.[1]

Основа інформаційних ресурсів – інформація, будучи раз отриманою, стає суспільним надбанням і не зникає в товарі після споживання. Будучи спожитими однією особою, інформаційні ресурси можуть бути спожиті і іншими особами. Це накладає істотні обмеження на сам процес формування і споживання інформаційних ресурсів, виробництво інформаційних товарів і послуг і їх обмін між виробником і споживачем.

По-друге, на відміну від традиційних, інформаційні ресурси невичерпні. Знання не зменшуються в міру їх використання. Вони невідчужувані: придбання людиною деякого об'єму знань не зменшує його здібності придбати стільки ж, чого не скажеш про споживання матеріальних, природних, трудових і технічних ресурсів.

По-третє, знання у формі інформаційних (інтелектуальних) активів існують незалежно від простору. Вони можуть знаходитися одночасно в різних частинах світового простору.

Інформаційні ресурси піддаються тільки моральному зносу, але надзвичайно чутливі до чинника часу (у набагато більшому ступені, ніж матеріальні активи). В ринковій економіці відрізняються своїм рухом від традиційних ресурсів. Здійснивши продаж інформації, її продавець не може повернути її назад. Але покупець не може судити про те, чи варто платити за інформацію до тих пір, поки її не одержав.

Відмінність між інформаційними і іншими ресурсами полягає в надлишку знань і інформації. Якщо в споживанні традиційних ресурсів і визначенні їх ціни виходять з поняття рідкості, то виробництво інформації постійно зростає. При цьому часто знання ростуть в ціні саме тому, що вони є в надлишку, а не тому, що їх бракує. Кожен вид економічної діяльності проводить більше інформації, ніж в змозі спожити. За своєю суттю інформаційні ресурси нематеріальні і не можуть бути зведені до фізичного носія, в якому вони відображаються (самого документу, книзі, магнітному диску і ін.). Вони легко можуть переходити від однієї форми носіїв інформації до іншої. Безліч носіїв обумовлює структурне різноманіття інформаційних ресурсів.

Процес формування і споживання інформаційних ресурсів здійснюється особливим способом – за допомогою спеціальних засобів інформаційної праці і виробництва (обчислювальної техніки, комунікаційних мереж, програмних продуктів, модемів, факсів і іншої оргтехніки) і інформаційних технологій.

Отже, за своїм змістом, інформаційні ресурси – це інноваційний вид ресурсів. На думку П. Друкера, „нововведення є особливим інструментом підприємців, засобом, за допомогою якого вони і використовують зміни як сприятливу можливість для здійснення своїх задумів у сфері бізнесу або послуг” [2].

Найважливішими передумовами формування і розвитку інформаційних ресурсів, в умовах нової глобальної інформаційно-орієнтованої економіки, виступають:

По-перше, розвиток сучасної науково-технічної революції, впровадження її результатів в суспільну практику, що забезпечує прогрес продуктивних сил як техніко-технологічної основи виробництва і споживання інформації.

По-друге, розвиток потреб в широкому використанні різноманітної інформації, зростання її ролі у всіх видах суспільної діяльності, перетворення її в найважливіший компонент науково-технічного і соціально-економічного прогресу.

По-третє, подальше поглиблення суспільного поділу праці і спеціалізація виробництва, пов'язаного із створенням і споживанням інформації.

По-четверте, перехід до постіндустріальної стадії розвитку суспільства, в якому економічні і соціальні функції капіталу переходять до інформації і де визначальним чинником соціальної диференціації стає рівень знань [1].

Отже, Україна, починаючи інтеграцію у світове інформаційне співтовариство, має розв'язати дві важливі задачі: створення єдиної національної інформаційної інфраструктури та інтегрування її в глобальне інформаційне середовище. Досягнення цієї мети потребує вироблення ефективних національних та міжнародних стратегій, оскільки в умовах прискорення науково-технічного розвитку та глобалізації світових процесів науково-технічний потенціал набуває для кожної країни свого стратегічного значення.

Література:

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. N.Y.,1973; Touraine A. La societe postindustriellee. Paris, 1969; Toffler A. The Third Wave. N.Y.,1980 і ін.
2. Друкер П.Ф. Ринок: як вийти в лідери. Практика і принципи. – М., 1992. С.30.
3. Pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/31/1171

Міщук Є.В., асистент
Криворізький технічний університет

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

З переходом до ринкових відносин підприємства постійно почали відчувати неповноту і неадекватність управлінської інформації, тому менеджери почали самостійно отримувати інформацію із зовнішнього середовища про стан та розвиток економіки, кон'юнктуру ринку, зміну соціально-економічної ситуації в країні, на основі не облікових джерел. Окрім цього, в межах самих підприємств рівень використання сучасних інформаційних технологій обробки, передачі інформації та професійної підготовки спеціалістів для використання новітніх інтелектуальних інформаційних технологій характеризують як надзвичайно

низький. Не завжди на високому рівні знаходиться інформаційна безпека підприємств. Всі ці чинники породжують породжує невизначеність і ризик здійснення підприємницької діяльності.

У той же час, такі явища як невизначеність правового поля та майбутньої політичної ситуації, невизначеність у поведінці контрагентів, можуть привести до різних кризових явищ в економіці країни взагалі, і на окремому підприємстві зокрема.

«Криза» і «ризик» – дуже тісно пов'язані між собою поняття, що обумовлено різними причинами. З одного боку, до внутрішніх факторів, які спричиняють кризовий фінансовий розвиток підприємства, відносять ризикований маркетинг, низький рівень використання основних засобів, недостатньо диференційований асортимент продукції, неефективну структуру активів, надмірну частку позичкового капіталу, ріст дебіторської заборгованості, перевищення допустимих рівнів фінансових ризиків. З іншого боку, ризик в діяльності суб'єктів господарювання значно підсилюється через дію таких факторів як глибока соціально-економічна криза, відсутність чіткості та часті зміни в законодавчій базі, нестабільність економічного, політичного, соціального розвитку, нерівність темпів інфляції, використання застарілих технологій й устаткування, криза у взаємних платежах тощо.

При вивченні кризових процесів встановлено, що більшість дослідників звертає увагу лише на ті підприємства, які вже знаходяться на певній стадії кризового розвитку, а реалізація всієї сукупності процедур антикризового управління, зазвичай, починається на етапі життєвого циклу в умовах різкого спаду, що характеризується, перш за все, низькою платоспроможністю підприємства.

Однак, банкрутство підприємства зароджується ще в період його нормального функціонування. Якщо функціонування підприємства не підкріплено постійною аналітичною роботою, спрямованою на виявлення і нейтралізацію «прихованих» негативних тенденцій, то це значно посилює ризик банкрутства.

Кризові ситуації виникають на всіх стадіях життєвого циклу підприємства і навіть підприємства зі стрімкими темпами економічного розвитку можуть підпасти під їх вплив. Дане твердження підкріплюється теорією циклічності суспільного відтворення. Накладання циклів різного характеру (коротких циклів Кітчипа, циклу Жюглара, циклів Лабруса, гіперциклів Ковалю, довгих хвиль Кондратьєва) суттєво впливає на діяльність підприємства.

Отже, з урахуванням неповноти наявної інформації потребам комплексного економічного розвитку підприємств, а також її невідповідністю чи недостовірністю, кожне підприємство повинно мати чітко окреслений перелік інформації та інструментарій для здійснення антикризових заходів, навіть за відсутності ознак кризових ситуацій.

Особливе місце серед причин криз на підприємствах займають фінансові ризики. Як правило, на підприємствах відсутні системні наукові дослідження проблем антикризового управління підприємством із врахуванням «фінансових ризиків», оскільки і саме поняття цих ризиків не знайшло однозначного тлумачення.

Відтак, існує потреба у системному дослідженні сутності фінансових ризиків та інструментарію запобігання кризовим явищам в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Ми вважаємо, що більш доцільно розробити систему заходів для попередження кризових явищ, ніж для виходу з кризових станів, які вже настали, як це пропонується у більшості праць. Для цього нами пропонується використання певних обмежень, які накладатимуться на показники економічної діяльності промислового підприємства [1].

Так, в умовах невизначеності щодо поведінки споживачів, необхідно обмежити суми наданої їм дебіторської заборгованості. Це здійснюється за допомогою використання нормативів максимального розміру коштів, наданих одному дебітору, гранично можливої суми дебіторської заборгованості за виданими авансами у грошах. Також вимоги підприємства слід обмежити за допомогою таких нормативів як: нормативу «проблемних» дебіторів, максимального розміру іншої поточної дебіторської заборгованості, гранично можливої суми дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги), гранично можливої суми дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом.

При невизначеності у стані економіки доцільно обмежити суму коштів, інвестованих в один проект.

Невизначеність у поведінці кредиторів обумовлює застосування таких нормативів: максимальної суми коштів залучених від одного кредитора, максимальної суми довгострокових зобов'язань, максимальної суми поточних зобов'язань, норматив «проблемних» кредиторів.

Ефективним попереджувальним методом запобігання кризовому стану є бюджетування, що забезпечує відповідність грошових виплат грошовим надходженням, в т.ч. із зовнішніх джерел, охоплює всі види господарської діяльності, тобто відповідає особливостям фінансового ризику. Тому доцільним є закладення нормованих значень показників у окремий бюджет, який буде вторинним по відношенню до основних бюджетів. Слід наголосити, що в умовах невизначеності бюджет нормованих показників повинен мати альтернативу. Це означає, що на відміну від основних бюджетів, які складаються в «одному» варіанті, бюджет нормованих показників слід розробляти для двох варіантів розвитку подій, а саме: бюджет для нормальних умов господарювання та бюджет подолання критичної ситуації.

Таким чином, в умовах невизначеності зовнішнього середовища актуального значення набувають попереджувальні антикризові заходи, для чого доцільно розробити групу нормативів, які слід застосовувати при поточному плануванні роботи підприємства, а їх застосування дозволить не просто подолати кризові явища, а й не потрапляти у них.

Література:

1. Нусінов В.Я., Телега Є.В. Система ризик-нормативів діяльності підприємства // Вісник Криворізького технічного університету. Зб. наук. праць. Випуск 11- Кривий Ріг: Мінерал, 2006.– с. 220-225.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАПАСУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТАХ

У роботах [1, 2] нами розроблений показник запасу власного капіталу. В умовах кризового стану на підприємстві, цей показник характеризує собою мінімальну величину вартості активів, які необхідно мати підприємству для того, щоб показники фінансового стану дорівнювали нормативам. На підприємстві з міцним фінансовим станом показник запасу власного капіталу запропоновано визначати як максимальну суму активів при безоплатному відчуженні яких стан підприємства залишиться стійким.

На першому етапі розрахунків по кожному з фінансових коефіцієнтів знаходять розрахункову величину приросту власного капіталу (ΔBK). Його величину визначають на підставі рівняння, у якому фінансовий коефіцієнт прирівнюється до відповідного нормативу. У випадку, коли отримане значення показника кризового стану гірше нормативу, величина $\Delta BK < 0$, а в протилежному випадку величина $\Delta BK \geq 0$.

Так, при розрахунку показника (ΔBK) для коефіцієнту співвідношення власних та позикових коштів його величина знаходиться з рівняння:

$$\frac{BK - \Delta BK}{3} = N_{вп} \quad (1)$$

де BK – сума власного капіталу, грн.;

3 – загальна сума зобов'язань, грн.;

$N_{вп}$ – норматив коефіцієнту співвідношення власних та позикових коштів.

Шукана величина ΔBK з рівняння (1) дорівнює:

$$\Delta BK = BK - N_{вп} \times 3 \quad (2)$$

За аналогічною методикою також визначені формули розрахункового приросту власного капіталу для всіх інших коефіцієнтів, які використовують при оцінці наявності кризи на підприємстві.

Завершальною стадією аналітичної діагностики кризового стану є знаходження підсумкової оцінки з використанням агрегованого показника – запасу власного капіталу (ZBK), який визначається на основі використання величин (ΔBK), розрахованих для кожного з досліджуваних коефіцієнтів.

Величину запасу власного капіталу запропоновано визначати на підставі отриманого набору показників приросту (ΔBK) одним із двох методів:

- на основі встановлених експертами коефіцієнтів вагомості кожного показника кризового стану;
- виходячи з гіршого варіанта.

Показник запасу власного капіталу має подвійну економічну природу: з одного боку він дозволяє комплексно оцінити наявність кризового стану на підприємстві, а з іншого – є показником порівняльності економічних результатів для різних підприємств шляхом застосування єдиних нормативів коефіцієнтів.

Використання у назві запропонованого показника слова «капітал» зумовлене тим, що у разі безоплатного придбання або відчуження активів відбувається відповідна зміна власного капіталу. У загальному випадку активи можуть придбаватись також за рахунок позикових коштів, але показник запасу власного капіталу визначає лише частину активів, придбану за рахунок власних коштів, чим і пояснюється обрана назва показника. При цьому слід зазначити, що запропонований показник включає як оборотні, так і необоротні активи, їх співвідношення у складі запасу власного капіталу залежить від обраної інвестиційної політики підприємства.

Таким чином, показник запасу власного капіталу визначає частину оборотних та необоротних активів, яку підприємству необхідно придбати або реалізувати за рахунок власних коштів для того, щоб досягнути або утримати стійкий економічний стан.

Література:

1. Нусінова Я.В Система показників оцінки фінансової стабільності підприємств, побудованих на основі власного капіталу // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. Наук. праць. – Вип.220. – Т.3. – Дніпропетровськ, ДНУ. – 2006. – С.638-643.
2. Турило А.М., Нусінова Я.В. Оцінка показників запасу власного капіталу гірничо-збагачувальних комбінатів // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Науковий потенціал світу – 2007”. – Т.6. Економіка. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – С. 10-11.

Олійник О.В., к.е.н., доцент, докторант
Житомирський державний технологічний університет

НАПРЯМИ ПРОЯВУ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Будь-яке економічне явище, у тому числі економічний аналіз, розкривається у своїй багатогранності в контексті ретроспективи. Як зазначають історики, аналітика (аналітичні дослідження) бере свій початок з глибокої давнини, з робіт Піфагора, Аристотеля, Платона, Сократа. На доказ цього наводяться такі аргументи: саме Піфагор передав загальний усім наукам прийом аподейктику – мистецтво давати визначення і мистецтво розмежовувати поняття, тим самим визначивши аналіз як загальнонауковий метод; Аристотелем видано книги «Перша аналітика», «Друга аналітика» започаткувавши при дослідженні явищ та процесів аналітичний підхід. Крім цього, людський мозок в своїй діяльності постійно вимагає розкладання

певного цілого на складові, розумова діяльність постійно застосовує аналіз як прийом людського мислення. Постійно розвиваючись та удосконалюючись, аналітична діяльність набуває все більшого поширення, особливо в умовах постіндустріальної економіки, коли інформація стає одним із ключових факторів розвитку, входить вагомим компонентом у структуру формування системи управління.

Разом з тим, спостерігається не розробленість окремих теоретико-методологічних проблем економічного аналізу, зокрема автор відзначає значну розбіжність підходах: аналіз як загальнонауковий метод дослідження, прийом людського мислення; економічний аналіз як метод дослідження економіки, її складових; як форма наукових та спеціальних знань, прикладна наука; вид практичної (професійної) діяльності; інформаційний процес (система), навчальна дисципліна.

Питання змістовного наповнення економічного аналізу, його функціонального призначення, трансформації завдань розкриваються в працях відомих вчених-аналітиків С.Б. Барнгольц, Ф.Ф. Бутинець, І.П. Житної, В.В. Ковальова, І.Д. Лазаришиної, Л.А. Лахтіонової, М.В. Мельник, Є.В. Мниха, Г.В. Савицької, В.К. Савчук, А.Д. Шеремет, С.І. Шкарабан. На книжковому ринку останнім часом з'явилися оригінальні монографічні публікації щодо розробки концепцій інформаційної аналітики, інформаційно-аналітичної діяльності. Зокрема, представляє інтерес монографія Пархоменко В.Д., Пархоменко О.В. «Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності».

У зв'язку з цим виникає необхідність у визначенні змістовного наповнення економічного аналізу як галузі наукових та спеціальних знань, прикладної науки; виду практичної (професійної) діяльності; інформаційного процесу (системи), навчальної дисципліни.

З гносеологічної точки зору на базовому рівні пізнання аналіз виокремлюють як метод наукового дослідження, прийом людського мислення, далі виділяють такі напрями прояву економічного аналізу: галузь наукових та спеціальних знань, прикладна наука; практична (професійна) діяльність; інформаційний процес (система), навчальна дисципліна.

Економічний аналіз як галузь наукових знань, прикладна функціональна наука означає різноманітне сприйняття економічного аналізу в якості прикладної науки, наукової дисципліни, форми наукового знання тощо, що не дає можливості визначити предметно-об'єктний зміст. Науковцям вказують на різні підходи до формування чи то виділення нових галузей науки: на перших етапах галузі науки формувались виключно за предметною ознакою – залучення у процес пізнання нових, недосліджених сфер дійсності; перехід до проблемного підходу, тобто коли виникнення нової науки спричинено появою певної теоретичної або практичної проблеми.

Не має межі між наукою, що має свій власний предмет дослідження, методи та наукові знання, що запозичують предмет або об'єкт дослідження в

інших наукових дисциплінах. Цікавою є позиція Н.В. Кім⁶, що статус наукового знання визначається його проміжним станом між різними науками, що, в свою чергу, робить його більш динамічним, ніж наука, оскільки наукове знання оперує субординованими предметними і методичними зв'язками окремих наук.

Цілком зрозуміло, що кожна окрема наука (і економічний аналіз в тому числі) формує свою відносно самостійну систему категорій та понять, розвиває специфічні методи дослідження і т. ін. При цьому методологічний підхід до визначення науки ґрунтується на двох взаємопов'язаних елементах: предметі та методі, притаманних саме цій науці. “Самовизначення” окремої науки супроводжується появою спеціальної літератури з її предмету і спеціалізацією носіїв науки – вчених в даній галузі знань. Цей суб'єктивний фактор виокремлення науки не потрібно ігнорувати, так як він відображає вплив кількісного (розвитку науки вшир, збільшення потоків інформації) і якісного (розвиток науки вглиб) аспектів розвитку. Наука на теоретичному рівні має розкрити закономірності предмету дослідження як соціального, економічного або іншого інституту та особливої форми діяльності. На підставі закономірностей, що визначилися, наука приходить до кінцевого результату, задіюючи при цьому свій власний методологічний ресурс. Не заглиблюючись в теоретичну дискусію щодо правомірності надання економічному аналізу статусу науки, зауважимо наступне. Економічний аналіз розуміємо як систему спеціальних наукових знань для дослідження зміни та розвитку економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, з метою забезпечення цільового управління ними. Тим самим, економічний аналіз поєднує наукові теорії, постулати як фундаментальні положення та вихідні аксіоми, принципи та методи, що пояснюють дослідницьку галузь суспільних відносин, а разом з нормативно-законодавчою базою формує теоретично-правові засади аналітичної діяльності.

Економічний аналіз як практична (професійна) діяльність. Концептуальною особливістю економічного аналізу є потенційна перетворююча діяльність, як розумова, так і практична, суб'єкта (аналітика), що потребує від виконавця наявності комплексу знань та компетенцій у самих різних предметних галузях, системного мислення, високого рівня інтелектуальних можливостей та моральних якостей. Економічний аналіз розглядаємо як практичну діяльність, що, як правило, передують прийняттю будь-яких управлінських рішень і слугує їх аналітичному обґрунтуванню. Відповідно, ефективність будь-якої роботи залежить від рішень, а рішення – від глибини аналізу і широти інформаційно-аналітичного забезпечення. Таким чином, відбувається взаємодія між різними суб'єктами (споживачем, споживачем-управлінцем та аналітиками). При цьому така практична діяльність стосується не тільки окремого суб'єкта господарювання, але і дослідження проблемних напрямів різних предметних галузей, зокрема обслуговування потреб різних споживачів (як то кредитних установ, перевіряючих органів,

---

⁶ Н.В. Кім «Методологические и институциональные проблемы аудита» \\\ Докторская диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук. – Екатеринбург, 2007

державних служб при розробці стратегій розвитку як окремих регіонів, так і держави в цілому тощо). Відповідно у всіх сферах діяльності, де концентруються потужні інформаційні потоки, починають діяти інформаційно-аналітичні служби з метою прийняття управлінських рішень. Крім того, на думку окремих вчених аналітика поступово займає вагомe місце в суспільстві як органічна складова інформації, а інформаційно-аналітична діяльність (інформаційна аналітика) формується як окрема галузь.

Як інформаційний процес/система. економічний аналіз перетворюється на зв'язкову ланку між функціями збору та обробки інформації (бухгалтерський облік) і функціями прийняття рішень (планування, організація, контроль тощо). Якщо бухгалтерський облік надає інформацію, то економічний аналіз повинен перетворити її в придатну для прийняття рішення. У результаті економічного аналізу створюється загальна картина стану керованого об'єкту з відображенням найсуттєвіших причинно-наслідкових зв'язків і надається підстава для розробки, прийняття, коригування управлінських рішень з регулювання процесів. Відповідно, функціональна спрямованість економічного аналізу полягає у інтелектуальній переробці інформації з отриманням нового якісно-змістовного знання.

Економічний аналіз як навчальна дисципліна. Ключовим ресурсом економічного розвитку країни в умовах постіндустріальної економіки є інтелектуально-освітня потенціал. Відповідно, саме система підготовки кадрів стає основним інструментом забезпечення високої конкурентоспроможності економіки. Ми переконані, що саме за наявності у навчальних планах курсів економічного аналізу є можливість сформувати спеціалістів нового типу – працівників, котрі крім високих професійних якостей, здатні до управлінської діяльності, діагностики ділових відносин, можуть генерувати неординарні ідеї, вміють виявляти сутність проблемної ситуації і продукувати оптимальні шляхи виходу, володіють комп'ютерними і телекомунікаційними технологіями, є сформованими особистостями – інтелект, високий рівень культури, схильність до індивідуальної творчості.

Визначеність у змістовному наповненні, функціональній спрямованості різних напрямів та форм прояву економічного аналізу сприяє подальшому розвитку економічного аналізу в цілому, розумінню його системного характеру.

Вважаємо, що потребують дослідження визначення економічного аналізу як певного інституту⁷ з урахуванням особливостей економічної культури суспільства, усталених форми існування (буття), що дозволить позиціонувати економічний аналіз як певний соціоекономічний елемент культури. При цьому формуючи інституціональний статус економічного аналізу матимемо можливість прослідкувати взаємозв'язки з різноманітними математичними, правовими, інформаційними та іншими науковими напрямами і використовувати їх напрацювання для удосконалення саме економічного аналізу.

---

⁷ Інститут тлумачиться в широкому розумінні

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ІНФЛЯЦІЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ

Розвиток ринкової економіки безпосередньо пов'язаний з великою сукупністю відносин між різними суб'єктами: державою, фізичними та юридичними особами. Вони, намагаючись реалізувати свої інтереси (фінансові або нефінансові), визначають певні правила і норми, розробляють програми, які неминуче призводять до кількісних та якісних змін основних елементів економічної системи. Реалізація будь-яких заходів повинна ґрунтуватися на достовірній та об'єктивній інформації. У сфері господарювання її головним джерелом виступає бухгалтерський облік, базою для ведення якого є ряд принципів. Їх дотримання сприяє точності даних обліку про стан і результати роботи підприємства.

Однак в умовах характерного для економіки безперервного зниження вартості грошових одиниць держав світу та відповідного знецінення ресурсів виникає проблема у об'єктивності показників бухгалтерської звітності про майно та зобов'язання. Це пов'язано з тим, що нині облікові дані формуються, виходячи з історичної вартості. Вона значно відрізняється від ринкової, на що впливає ряд факторів, серед яких одним з вагомим є інфляція.

Правильність такої методики відображення інформації в бухгалтерському обліку, є об'єктом серйозних наукових дискусій не одне десятиліття й досі залишається спірним питанням. Відповідь на нього не є простою, яка потребує, насамперед, з'ясування природи та причин виникнення інфляції. Це стане базою для розгляду і вирішення облікових проблем у цьому напрямі.

Існують різні підходи щодо з'ясування природи та причини інфляції. Дослідження поглядів науковців показують, що у визначенні сутності інфляції переважають два напрями:

– перший розглядає інфляцію як суто грошове явище, спричинене порушенням законів грошового обігу. В даному випадку інфляція розглядається як процес знецінення грошей за допомогою паперово-грошової емісії, переповнення каналів обігу грошовою масою понад потреби господарського обігу, перевищення кількістю грошових знаків суми цін товарів і послуг, що виявляється у зростанні цін. Одночасно відбувається падіння купівельної спроможності грошової одиниці.

До даного підходу слід віднести і позицію, що інфляція є процесом зростання цін і відповідного зростання купівельної спроможності грошової одиниці. Сума грошової маси, яка перебуває в обігу перевищує суму цін на товари та послуги, а також нерівномірне, проте, стає зростання цін, що супроводжується знеціненням грошової одиниці, призводить до перерозподілу національного доходу.

У виділеному підході доцільно виділити ще й позицію економістів, які вважають, що тільки те зростання цін може розглядатися як інфляційне, яке

спричинене надмірним випуском неповноцінних грошей. Визначаючи сутність інфляції, вони роблять наголос на переповненні каналів обігу паперовими грошима, на його розбуханні, а зростання цін розглядають як наслідок і прояв інфляції. Найбільш послідовно і повно цей підхід до визначення сутності інфляції розвивають представники монетаристської теорії;

– другий – як макроекономічне явище, спричинене порушенням пропорцій суспільного відтворення, і, насамперед, між виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією товарів.

Проте наявність грошових коштів у всіх сферах економіки та взаємозв'язок усіх господарських засобів підприємства і джерел їх утворення вказує на необхідність розгляду інфляції не тільки як грошового явища.

Знецінення грошей неминуче призводить до серйозних змін у макро- та мікроекономічній рівновазі. Наслідком стають диспропорції у виробництві та розподілі, що неминуче впливає на структуру, обсяги споживання, а, отже, і фінансовий стан суб'єктів господарювання. Відповідно, нині системою бухгалтерського обліку, що покликана забезпечити прийняття оптимальних управлінських рішень, повинна надаватися інформація про причини та наслідки вказаних трансформацій.

Фахівцям з бухгалтерського обліку, які прагнуть відповідати вимогам сучасного ринкового середовища, необхідно знати природу інфляції, володіти знаннями і вмінням спрогнозувати ситуацію, що може скластися для підприємства в певних умовах функціонування ринку. Таким чином, потрібно вивчити різноманітні прояви інфляції, а також сукупність умов, які можуть лише мати ознаки інфляції.

Так, слід враховувати, що інфляція не ідентична всякому зростанню цін, а викликається, за визначенням російського економіста І.А. Трахтенберга, господарськими процесами, пов'язаними з переповнюванням сфери обігу грошовою масою, недовірою до уряду, надмірним попитом на золото. Крім того, будь-які нераціональні рішення у наслідок, як правило, мають інфляцію [2].

Деякі автори наголошують на тому, що інфляція – це не обов'язково підвищення усіх цін на товари та послуги. Навіть в періоди досить швидкого зростання інфляції деякі ціни можуть залишатися відносно стабільними, а інші падати. Наприклад, хоча в 1970-1980 рр. спостерігався високий рівень інфляції, ціни на такі товари, як відеомагнітофони, цифровий годинник і персональні комп'ютери, фактично були понижені. Дійсно, одним з головних хворих місць інфляції – це те, що ціни мають тенденцію підніматися дуже нерівномірно. Одні підвищуються різко, інші піднімаються більш помірними темпами, а треті – залишаються незмінними [3].

Фахівці відзначають, що не є обов'язковим підвищення цін на всі товари й послуги. У роки помірної інфляції ціни на окремі товари можуть навіть знижуватися. Зростання цін свідчить, що гроші знецінюються, оскільки за грошову одиницю можна купити дедалі меншу кількість товарів.

Разом з цим, не будь-яке підвищення цін є інфляційним. Ціни також можуть зростати внаслідок подорожчання сировини, електроенергії, що призводить до збільшення витрат виробництва; внаслідок поліпшення якості

продукції чи погіршення умов видобутку паливно-сировинних ресурсів. У даному випадку знецінення грошей буде спричинене зростанням цін [1].

Узагальнюючи наведене, слід визнати потребу в прийнятті до уваги бухгалтерами юридичних осіб усієї сукупності наведених відомостей про інфляційні явища в економіці. Це зумовлене необхідністю конкретного суб'єкта господарювання швидко реагувати на будь-які зміни макроекономічної ситуації. Зокрема, підлягають перегляду методика ціноутворення, рівень прибутковості, ринки і сфери діяльності підприємств, в окремих випадках – технологія та галузеве спрямування. Усі заходи стають засобом утриматися на ринку і зберегти життєздатність суб'єкта, можливість його подальшого розвитку відповідно до поставлених цілей при створенні. Важливим стає об'єктивне визначення оцінки майна та результатів діяльності учасників ринкових відносин, які залежать від подій на ринку та вимагають подальших досліджень фахівцями з бухгалтерського обліку.

Література:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.:...С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Каспина Р.Г., Логинов А.С. Финансовый учет в условиях инфляции: Учеб. пособие. – Москва: “Омега-Л”, 2007. – 204 с.
3. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы і політика. Пер. з англ. II-го видавництва До., Хагар-демос, 1993. – 785 с.

Павлище Г.В., викладач

Мукачівський технологічний інститут

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Проблеми підвищення рівня механізації та автоматизації бухгалтерського обліку вже досить давно розглядаються на сторінках наукової літератури таких авторів як Бутинець Ф.Ф., Завгородній В., Лишиленко О.В., Пархоменко В.М., Сопко В.В., Хом'як Р.Л., Чернелевський Л.М. та багато інших вчених. Проте головне питання – повна автоматизація бухгалтерського обліку – досі є актуальним.

Бухгалтерський облік, як упорядкована система узагальнення інформації про діяльність юридичних осіб, ґрунтується виключно на застосуванні методу документування. Цей метод передбачає суцільне і безперервне документування всіх господарських операцій, що відбуваються у діяльності підприємств, установ і організацій. Тільки задокументовані господарські операції, записуються в облікові реєстри.

Первинні документи та облікові реєстри складаються як ручним, так і машинним способами. Документ, виготовлений машинним способом, має бути

записаний на матеріальному носії (магнітному, паперовому), виготовлений і розмічений за вимогами відповідного стандарту і закодований згідно з затвердженою системою кодифікації.

Слід зауважити, що ефективність прийняття управлінських рішень на підприємстві прямо залежить від швидкості організованого документообороту. Для отримання вчасної і якісної інформації необхідно організувати таку систему збору і обробки документів, яка б забезпечувала прискорення документообороту. Це можливо лише за рахунок посилення контрольних функцій бухгалтерського обліку і підвищення рівня його автоматизації.

В умовах розвитку комп'ютеризації обліку та лібералізації прав підприємств у сфері облікової політики передбачається здійснення документування господарських операцій з використанням самостійно виготовлених бланків (наприклад, при здійсненні господарської операції на комп'ютері безпосередньо може друкуватися прибутковий касовий ордер, накладна тощо). Однак, самостійно виготовлені бланки повинні обов'язково мати реквізити типових або спеціалізованих форм, якщо вони не мають статусу "бланків суворого обліку".

Виходячи з практики обліку, на підприємствах України в даний час найбільш розповсюдженою є часткова автоматизація бухгалтерського обліку. Вона передбачає автоматизацію окремих етапів та ділянок облікової роботи.

На сьогодні процес впровадження передових інформаційних технологій саме до документообігу платників податків при взаємовідносинах з податковими органами набирає значних обертів через подання податкової звітності в електронній формі.

Важливим питанням документообігу є питання про способи і засоби заповнення податкової звітності. Так, за серпень 2007 кількість платників, які уклали з органами Державної Податкової Служби договори щодо забезпечення електронного документообігу, збільшилась більш як у 2,2 рази, а платників, які подають звітність в електронній формі – в 2,3 рази.

Незважаючи на розширення податківцями сфери застосування електронної форми документообігу, основний принцип її застосування – добровільність – зберігається. Ні на рівні закону, ні на рівні підзаконних актів, які безпосередньо регулюють порядок здавання податкової звітності, обов'язковість її подання в електронній формі не встановлено.

Виникає питання щодо зростання популярності електронної звітності. Це може бути викликано активною пропагандою її в органах Державної Податкової Служби, або надмірною наполегливістю податківців її застосовувати в добровільно-примусовому порядку, або ж бажанням суб'єктів господарювання спростити собі життя.

Але, незважаючи на це, в деяких підприємствах відсутня повна автоматизація облікової роботи, яка не завжди пов'язана з фінансовими можливостями конкретного суб'єкта господарювання. Це, звичайно, впливає на затрати робочого часу бухгалтерів, а також на якість і строки отримання облікової інформації. І тому, значна увага повинна приділятися питанням підготовки і перепідготовки облікових працівників.

Адже, автоматизація облікового процесу дає можливість підвищити оперативність і точність облікових даних, необхідних для управління підприємством.

Література:

1. Пархоменко В.М. Бухгалтерський облік в Україні. Нормативи. Коментарі. ч.9. – Луганськ, “Футура”, 2006. – С.568 – 574.
2. Лишиленко О.В. Бухгалтерський фінансовий облік. Навч. посібник. – Київ: Вид-во “Центр учбової літератури”, 2003. – С.16 – 20.
3. Бухгалтерський облік в Україні. Навч. посібник. Нормативно-практичні матеріали. За ред. Р.Л. Хом’яка. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, “Інтелект-Захід”, 2004. –С.54 – 61.
4. Панасюк В.М., Ковальчук Є. К., Бобрівець С.В. Податковий облік: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – С.136 – 142.
5. Чернелевський Л.М., Редзюк Т.Ю. Податковий облік і контроль. Навч.посібник. – К.; 2004. – С.51 – 62.

Палюх М.С., к.е.н., доцент
Скирпан О.П., к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДОВГОСТРОКОВИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

Впровадження в практику облікової роботи П(С)БО 30 „Біологічні активи”, питання їх обліку у сільськогосподарських підприємствах робить неврегульованими, а самі дослідження в цьому – напрямку актуальними. Певні спроби такого дослідження зроблені в роботах Ф.Ф. Бутинця, В.М. Жука, М.М. Коцупатрого, М.Ф. Огійчука, Л.К. Сука, П.Л. Сука та ін.

Серед інших основних елементів облікової політики біологічних активів можна виділити три основні групи питань: визнання біологічних активів; оцінка біологічних активів; використання рахунків для обліку біологічних активів.

П(С)БО „Біологічні активи” дає таке визначення терміну: Біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.

Біологічний актив визнається активом, якщо: підприємству перейшли ризики й вигоди, пов’язані з правом власності на біологічний актив; підприємство здійснює управління біологічним активом та контроль за його використанням; є впевненість, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов’язані з його використанням у сільськогосподарській діяльності; вартість біологічного активу може бути достовірно визначена.

Біологічний актив визнається запасом, якщо він не використовується в сільськогосподарській діяльності та отримується для продажу або напрям його використання не визначено.

Біологічний актив визнається основним засобом, якщо він використовується в іншій діяльності, ніж сільськогосподарська, та очікуваний строк його використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Сільськогосподарська продукція при її відокремленні від біологічного активу (у рослинництві – зерно, плоди, ягоди, овочі, зелена маса, отримані під час збирання врожаю (заготівлі); у тваринництві – вовна, молоко, яйця, мед, отриманні під час настригу, надою, збору тощо) або при припиненні процесів життєдіяльності біологічних активів (деревина, отримана при вирубці насаджень тощо) перестає бути елементом біологічних активів і визнається як окремий актив.

Від окремих біологічних активів та їх груп, крім сільськогосподарської продукції, можуть бути отримані додаткові біологічні активи (у рослинництві – чубуки, саджанці, розсада, міцелій (гриби), живці, бульбоцибулини, кореневище); у тваринництві – приплід, поросята відлучені, ягнята на час відлучення, діловий молодняк, мальки, цьоголітки, річники, ремонтний молодняк, матка плідна і неплідна, пакети із бджолами (рої)).

Додаткові біологічні активи - біологічні активи, одержані в процесі біологічних перетворень.

Для цілей бухгалтерського обліку біологічні активи класифікують за такими групами:

1. Довгострокові біологічні активи.
2. Поточні біологічні активи:

До довгострокових біологічних активів належать біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи або в інший спосіб приносити економічні вигоди протягом періоду, що перевищує 12 місяців (або операційний цикл, якщо він більше 12 місяців) та біологічні активи, що створюються протягом періоду, більшого ніж один рік, за винятком тварин на вирощуванні та відгодівлі.

Для обліку довгострокових біологічних активів у плані рахунків передбачено рахунок 16 „Довгострокові біологічні активи” на якому ведуть облік й узагальнюють інформацію про наявність та рух власних або отриманих на умовах фінансової оренди довгострокових біологічних активів.

За дебетом рахунку 16 відображають надходження, за кредитом – вибуття довгострокових біологічних активів.

Попередньо формування довгострокових біологічних активів здійснюється на рахунку 155 „Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів”. На цьому субрахунку ведуть облік відповідних витрат по біологічних активах, облік яких ведеться на рахунку 16 „Довгострокові біологічні активи”, в т. ч. на вирощування незрілих довгострокових біологічних активів, та формування основного стада робочої і продуктивної худоби (крім тварин, які обліковуються на рахунку 21 „Поточні біологічні активи”).

Амортизація нараховується тільки на довгострокові біологічні активи, справедливу вартість яких визначити неможливо.

Об'єктом амортизації таких біологічних активів є їх первісна вартість, зменшена на ліквідаційну вартість. Ліквідаційна вартість приймається в сумі, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) довгострокових біологічних активів після закінчення строку їх корисного використання (утримання) (вартість деревини насаджень, тварин або їх шкур і м'яса тощо), за вирахуванням витрат, пов'язаних з їх продажем (ліквідацією).

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання довгострокового біологічного активу, який встановлюється підприємством при визнанні його активом (при зарахуванні на баланс). Строк корисного використання визначається підприємством самостійно.

Амортизація на довгострокові біологічні активи, які оцінюються за первісною вартістю нараховується із застосуванням методів, аналогічних для основних засобів. Сума нарахованої амортизації відображається за дебетом субрахунків обліку витрат виробництва у кореспонденції з кредитом субрахунку обліку амортизації довгострокових біологічних активів.

Так, нарахована амортизація по довгострокових біологічних активах, оцінених за первісною вартістю (які обліковують на субрахунках 162 і 164) в бухгалтерському обліку буде відображена по дебету рахунка 23 „Виробництво” і кредиту субрахунку 134 „Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів”.

Фінансовий результат від вибуття довгострокових біологічних активів, які оцінюються за первісною вартістю, визначається та відображається у порядку, установленому П(С)БО 7 „Основні засоби”. Якщо стає можливим визначити справедливу вартість довгострокового біологічного активу, який оцінюється за первісною вартістю, нарахування амортизації на нього припиняється і він переводиться до групи довгострокових біологічних активів, які оцінюються за справедливою вартістю. При цьому первісну вартість довгострокового активу попередньо зменшують на суму нарахованого зносу, а потім він переоцінюється до справедливої вартості, зменшеної на очікувані витрати на місці продажу. Зменшення суми нарахованого зносу потрібно відобразити по дебету субрахунку 134 „Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів” і кредиту субрахунків 162 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю” і 164 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю”. На залишкову вартість переведених довгострокових біологічних активів, які оцінюються за справедливою вартістю дебетують субрахунки 161 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю” і 163 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю” та кредитують субрахунки 162 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю” і 164 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю” відповідно.

Різниця між залишковою вартістю довгострокових біологічних активів та їх справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, відображається у складі інших операційних доходів (витрат):

1. Дебет субрахунків 161 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю”, 163 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю” і кредит субрахунку 710 „Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю” – при збільшенні справедливої вартості;

2. Дебет субрахунку 940 „Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю” і кредит субрахунків 161 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю”, 163 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю” – при зменшенні справедливої вартості.

Незрілі довгострокові біологічні активи до досягнення продуктивного віку можуть оцінюватися за сумою витрат, понесених на їх закладку та вирощування. При переведенні їх у відповідну групу зрілих довгострокових біологічних активів їх вартість переоцінюється до справедливої вартості, зменшеної на витрати на місці продажу, якщо її можна достовірно визначити. Якщо справедливу вартість неможливо визначити, вони можуть оцінюватися та обліковуватися в порядку, визначеному в П(С) БО 7 „Основні засоби”.

Таким чином, впровадження П(С)БО 30 „Біологічні активи” та внесення, в зв'язку з цим, змін у деякі нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку потребує внесення змін в облікову політику сільськогосподарських підприємств, яку вони у відповідності до Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” визначають самостійно.

Література:

1. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р.
2. Коцупатрий М.М. Біологічні активи: організація обліку //Теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку економіки України: Тези доповідей. – Т.: Терно-граф, 2006. – С. 31-34.
3. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів. Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 29 грудня 2006 року №1315.
4. Облік сільськогосподарської діяльності: Навчальний посібник / За ред. Жука В.М. – К.: Видавництво ТОВ „Юр-Агро-Веста”, 2007. – 368 с.
5. Палюх Т.М. Амортизаційна політика в системі бухгалтерського обліку / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Економіка. - №20, 2006. – С. 214-215.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 „Біологічні активи”. Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 року №790.
7. Сук Л.К., Сук П.Л. Облік біологічних активів // Облік і фінанси АПК. - № 9-10, 2006. – С.128-134.

АМОРТИЗАЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ В СУЧАСНІЙ ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Проблема амортизації основних засобів займає одне з чільних місць в економічній теорії. Водночас доводиться визнавати, що вона не вирішена донині, особливо стосовно облікового відображення у співвідносності зі зносом конкретних об'єктів.

На наш погляд, таке становище можна пояснити тим, що економісти трактують такі різні дефініції як знос та амортизація майже однаково. Тобто, фізичний знос та амортизація за цим підходом є одним і тим же, що, зрештою, й прийнято в методиці бухгалтерського обліку, де вони обліковуються як єдине ціле на одному синтетичному рахунку 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”.

Оскільки амортизація є джерелом простого відтворення основних засобів, то необхідне уточнення її сутності у співвідносності зі зносом, оскільки визнання того, що моральний знос є частиною вартості основних засобів, яка не переноситься на вартість створюваного продукту [4, с.258], призведе до дисбалансу потреб і джерел фінансування. Адже за умови, що об'єкт ліквідується внаслідок морального зносу, а його вартість не включена (не перенесена) в новостворений продукт, на практиці означає відсутність джерела простого відтворення основних засобів.

Корені змішування зазначених категорій, на наш погляд, сягають етимологічного паралогізму при перенесенні латинського терміна *amortisatio* – погашення, – в економіку і витлумачення його як поступового зношування основних фондів (устаткування, будівель, споруд) та перенесення їхньої вартості на вироблювану продукцію [7, с.44]. Алогічність такого смислового відтінку цієї дефініції можна підкреслити заувагою, що моральний знос основних засобів відбувається навіть тоді, коли певні об'єкти не експлуатуються (наприклад, вони законсервовані), отже немає виробництва продукції, а тому й не відбувається перенесення на неї їхньої вартості. Водночас, оскільки зношування основних засобів у таких випадках все ж таки відбувається, виникає парадокс віртуальності цього процесу, який призводить до викривлення економічних показників і їх відірваності від реальності.

До речі, у вітчизняній обліковій практиці тривалий час застосовувалось окреме відображення зносу й амортизації на двох різних синтетичних рахунках 02 „Знос основних засобів” та 86 „Амортизаційний фонд” [5, с.15, 154], причому суми оборотів за ними не співпадали. Зокрема, амортизація була більшою, оскільки вона нараховувалась як на повне відновлення, так і на капітальний ремонт основних засобів, у той час, як сума зносу вважалась такою, що дорівнює лише першій складовій.

Наслідком же змішування цих категорій є те, що на макроекономічному рівні визначити ступінь зносу основних засобів за матеріалами зведеної фінансової звітності неможливо, як, зрештою, й на мікроекономічному рівні – безпосередньо на підприємствах, адже сальдо рахунка 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”, не відповідає реальній сумі зносу. Тому за рахунком 10 „Основні засоби” – залишкова вартість основних засобів викривлена, бо введення в експлуатацію одного дорогого об’єкта відразу ж її завищує.

Отож для економічних досліджень показники фінансової звітності, які характеризують оновлення основних засобів, їх знос навіть без огляду на те, що його варто було б розділяти на фізичний і моральний, непридатні і для цього доводиться використовувати аналітично-розрахункові методи, які не можуть дати абсолютно точних числових значень внаслідок опосередкованого впливу низки чинників, в тому числі й статистичних похибок, зумовлених несущільним охопленням спостереженнями діяльності суб’єктів господарювання.

Автогенез економічних процесів у даному випадку стосовно відтворення основних фондів зумовлює непридатність ототожненого відображення нарахування зносу й амортизації за ідентичною схемою записів: дебет рахунка 83 „Амортизація”, кредит рахунка 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”.

При цьому має забезпечуватись системне накопичення інформації про хід простого відтворення фондів, що можна досягти за існуючим Планом рахунків бухгалтерського обліку за умови відображення операцій не за штучно сконструйованою методикою, як це відбувається зараз, а з урахуванням економічного змісту амортизації і зносу основних засобів. Оскільки знос – це втрата первісної вартості кожного об’єкта, то логічним уявляється її зменшення, відтак відображення за кредитом рахунка 10 „Основні засоби”. До речі, в аналітичному обліку це передбачено саме так, бо за Методичними рекомендаціями з обліку основних засобів в інвентарних картках сума зносу за кожним об’єктом має відображатись щороку. У той же час кореспонденція рахунків з його нарахування складається щомісяця, хоч такі операції відображаються лише в синтетичному обліку – за рахунком 13 „Знос (амортизація) необоротних активів” у Головній книзі загальною сумою.

Таким чином, виявляється непотрібною щомісячна сума зносу за кожним об’єктом основних засобів. Отже, зважаючи на цю обставину, доцільно переглянути періодичність його нарахування і відображення в бухгалтерському обліку та розмежування з амортизацією, яку треба щомісяця включати у витрати виробництва з огляду на потребу визначення собівартості продукції (робіт, послуг) чи контролю за бюджетами витрат в управлінському обліку.

Зі сказаного випливає логічний висновок про необхідність відображення операцій з нарахування зносу й амортизації основних засобів на двох різних рахунках, зважаючи на їх сумарне неспівпадання. Неспівставність їх як економічних категорій унеможлиблює повернення до колишнього синхронного відображення цих операцій. Більше того, це потребує перегляду парадигми бухгалтерського обліку щодо поділу призначених для цього рахунків на активні й пасивні.

Зокрема, існуюча методика, коли нарахування зносу не зачіпає первісної вартості основних засобів (дебет рахунка 83 „Амортизація”, кредит рахунка 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”), протирічить його економічному змісту, адже замість її зменшення внаслідок втрати об’єктами своїх початкових властивостей вона залишається незмінною до кінця періоду експлуатації кожного з них. Водночас амортизація, яка є джерелом простого відтворення основних засобів, обліковується на активному рахунку 83 „Амортизація”, на противагу пасивному рахунку 44 „Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)”, на якому відображається головне джерело розширеного відтворення.

Виходячи з економічного змісту зазначених категорій та операцій вважаємо, що відображення втрати об’єктами основних засобів своїх споживчих властивостей має автоматично зменшувати їх первісну вартість у системі кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, а тому логічним є бухгалтерський запис: дебет рахунка 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”, кредит рахунка 10 „Основні засоби”, тобто рахунок 13 „Знос (амортизація) необоротних активів” має бути активним (за парадигмою бухгалтерського обліку вважається контрактивним).

Натомість рахунок 83 „Амортизація”, який зараз віднесено до активних, має бути пасивним. Таке переконання ґрунтується на тому, що амортизація є фондом, а не витратами. Це переконливо довели Г.Г. Кірейцев, М.Г. Чумаченко [2;8]. Фонд же (з лат. fundus) за своїм етимологічним значенням ідентичний капіталу [7, с.716] і в даному контексті амортизація може розглядатися як капітал простого відтворення, а тому й рахунок для її обліку повинен бути пасивним.

Отже, нараховану амортизацію основних засобів логічно слід відображати у кореспонденції з кредиту рахунка 83 „Амортизація” в дебет рахунків: 23 „Виробництво”, 91 „Загальновиробничі витрати”, 92 „Адміністративні витрати”, 93 „Витрати на збут”. Завдяки цьому, упродовж усього терміну експлуатації конкретних об’єктів основних засобів буде системно й систематично накопичуватись амортизація і знос основних засобів. І лише при здійсненні витрат на заміну об’єктів, які вибули, можна вважати, що відбулося використання першої для фінансування простого відтворення, а тому здійснюється бухгалтерський запис: дебет рахунка 83 „Амортизація”, кредит рахунка 13 „Знос (амортизація) необоротних активів”.

Враховуючи, що при цьому завжди вийде кредитовий залишок за рахунком 83 „Амортизація”, то на його суму треба зробити запис дебет рахунка 83 „Амортизація”, кредит рахунка 40 „Статутний капітал”, що забезпечить відображення достовірної суми капіталу підприємства.

Запропоновані зміни мають не тільки теоретичне, але й практичне значення. По-перше, залишкова вартість основних засобів буде визначатись системним способом, а не розрахунковим, як це робиться зараз. По-друге, буде відображатись реально накопичена амортизація основних засобів як джерело їх простого відтворення.

Література:

1. Голов С.Ф. Концепції амортизації та її вплив на облік і управління в сучасних умовах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №8. – С.9-15.
2. Кірейцев Г.Г. Формування нової системи амортизації в Україні // Облік і фінанси АПК. – 2004. – №1(1). – С. 23-30.
3. Метьюс М.Р., Перера М.Х.Б. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. Под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
4. Мочерний С.В. Економічна теорія. Посібник. – К.: Вид. центр „Академія”, 1999. – 592 с.
5. План счетов бухгалтерского учета. – М.: „Финансы и статистика”, 1985. – 176 с.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби” Затверджене наказом Міністерства фінансів України №92 від 27.04.1999 р.
7. Словник іншомовних слів. – К.: Гол. ред. Української рад. енциклопедії, 1977. – 775 с.
8. Чумаченко М. Амортизаційні відрахування – суттєве джерело фінансування інвестицій підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №8. – С.6-8.

Панасюк В.М., к.е.н., доцент
Ковальчук Є.К., к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

МІСЦЕ СИСТЕМИ ОБЛІКУ У СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕНЕДЖМЕНТУ

Застосування системного підходу при дослідженні такого складного об'єкту, як облік, не є нововведенням. Ці питання розглядалися в роботах відомих вчених: Айламазяна А.К.[1], Бутинця Ф.Ф.[2], Матвієнка О.В.[3], Палія В.Ф.,[4], Пушкаря М.С.[5] та інших. Системний підхід передбачає використання при аналізі об'єкту дослідження – обліку – методів різних наук – кібернетики, математики, статистики, моделювання, теорії комунікації, психології, інформатики та інших. Збагачення методів дослідження дозволяє глибше вивчити структуру та зміст науки.

При побудові будь-якої системи і системи обліку, зокрема, необхідно пам'ятати:

1. окремі предмети і явища можуть бути цілими складовими ієрархії системи і, водночас, предмет, що сам є системою, може бути елементом системи вищого рівня;
2. частина і ціле повинні бути в єдності, тобто пізнання системи обліку може бути успішним лише за умови знання властивостей її елементів і, навпаки, дослідження елементів повинно спиратись на попереднє знання системи.

Отже, облік необхідно розглядати як цілісну систему -сукупність елементів певної форми і змісту, які взаємопов'язані між собою і об'єднані

регулярною взаємодією. Облік можна охарактеризувати як систему, оскільки він має ознаки, властиві системі – наявність зв'язків (в тому числі зворотних), поділ на частини, наявність структури (упорядкованих елементів), цілеспрямованість, збереження певної стійкості в заданих межах під впливом зовнішніх факторів та багатоаспектність.

Система обліку складається із структурних інструментів, зв'язків та дій – рахунки, подвійний запис, оцінка господарських фактів, калькуляція, інвентаризація, бухгалтерський баланс, звітність, реєстри бухгалтерського обліку, форми обліку, спосіб обробки інформації тощо.

Для системи обліку характерна не лише наявність зв'язків і відносин між елементами, що її утворюють, але і нерозривна єдність з середовищем, у взаємозв'язку з яким вона проявляє свою цілісність.

Разом з тим, облік може розглядатися як елемент системи більш високого порядку – господарської інформаційної системи, яка генерує та інтерпретує всю базу інформаційного потоку, надану різними системами, для ефективного управління (перетворює первинні дані, зафіксовані в документах, в продукт (оброблена інформація) для управління). В той же час система обліку є автономною, її елементи можуть виступати в якості системи більш низького порядку. Завданням системи є збір, обробка та надання інформації, визначення кінцевого результату діяльності суб'єкта господарювання в необхідні для управління терміни, забезпечення контролю за використанням ресурсів на рівні підприємства та центрів відповідальності.

З точки зору системи управління облік представляє собою основну частину інформаційної системи зворотного зв'язку. Він покликаний забезпечувати всі рівні управління підприємства інформацією про фактичний стан об'єкту, яким керують, а також про всі суттєві відхилення від заданих параметрів. Діючі принципи та правила організації обліку змінюються відповідно до потреб підприємств та інших суб'єктів господарювання.

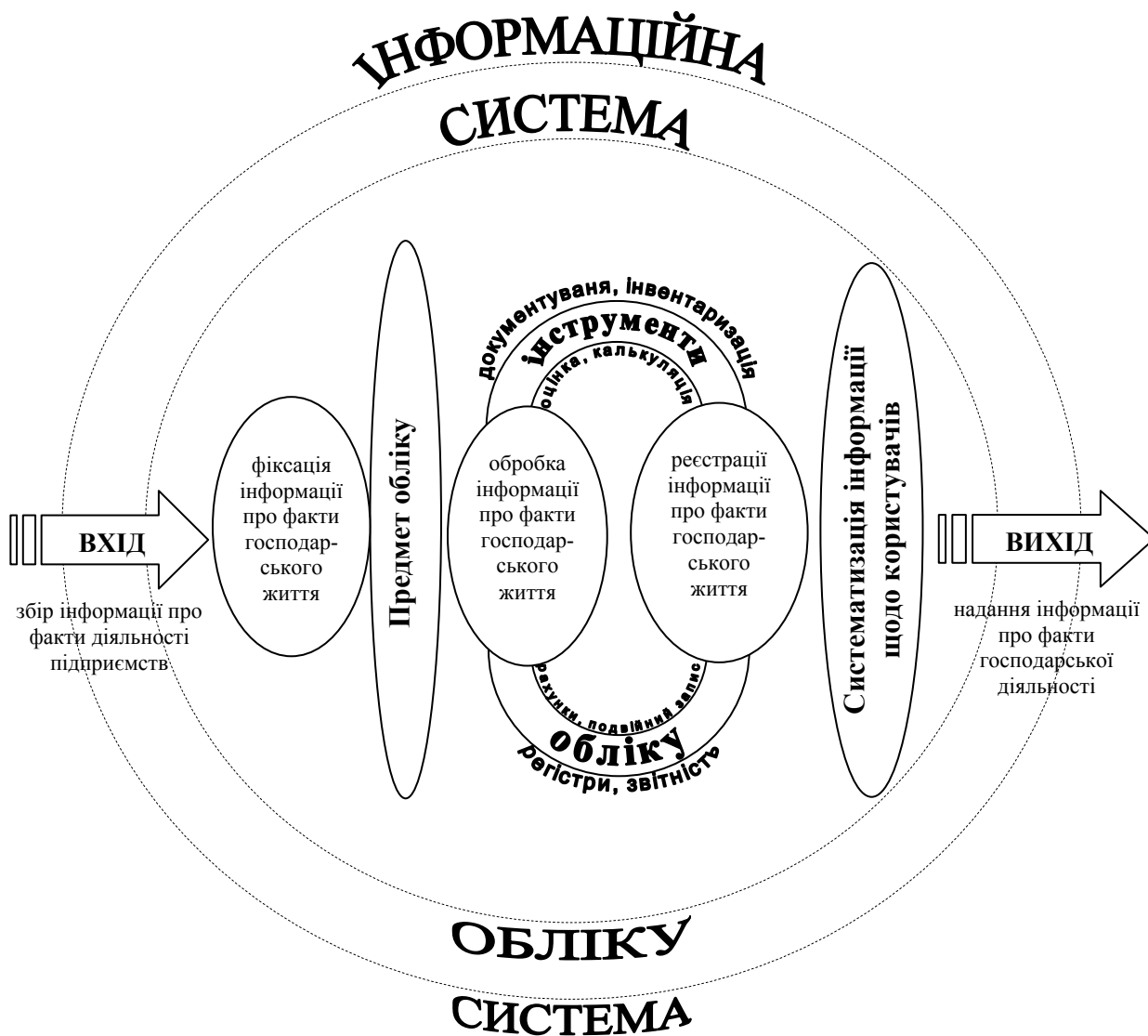
Облік є ланкою зв'язку між господарською діяльністю і людьми, які приймають рішення. По-перше, він вимірює господарську діяльність шляхом реєстрації даних про неї для подальшого використання; по-друге, обробляє дані і переробляє їх таким чином, щоб вони стали корисною інформацією; по-третє, передає у вигляді звітів інформацію тим, хто використовує її для прийняття управлінських рішень. Отже, дані про господарську діяльність є входом в систему обліку, а корисна інформація для людей, які приймають рішення, – виходом із неї, але завжди слід пам'ятати про обмежений доступ людей до вихідної інформації.

Як і будь-яка система, облік має свої вхідні і вихідні потоки (рис.).

Облік як система забезпечує інформацію в безперервному ланцюгу подвійного запису фактів господарського життя на рахунках, а подвійний запис разом з іншими інструментами обліку створює замкнений контур інформаційних зв'язків у системі рахунків обліку, що чітко окреслює його межі.

Отже, облік це – по-перше, велика система, яка не вивчається одночасно із позиції одного спостерігача в часі, або просторі. По-друге – це система, яка

побудована для вирішення багатоцільових завдань. По-третє – система обліку є підсистемою складнішої системи, а саме системи управління. По-четверте, це інформаційна система, одним із основних завдань якої є переробка і надання інформації. По-п'яте – це документальна система, оскільки облік не може функціонувати без документів.

Рис. 1. Місце системи обліку в загальній інформаційній системі

Отже, в загальному розумінні можна стверджувати, що система обліку – це сукупність інструментів обліку, пов'язаних між собою та об'єднаних в єдине ціле, які надають інформацію про стан та рух активів, пасивів та зобов'язань підприємства, про характер і результати господарювання в єдиному грошовому вимірнику.

Систему обліку можна розглядати як на мікрорівні (на рівні окремого підприємства), де основним завданням виступає визначення кінцевого результату, так і на макрорівні, тобто в порівняльному аспекті національних систем обліку різних країн світу.

Загальне поняття національної системи обліку впливає з визначення облікової системи, і конкретизується рядом принципів:

- історичне місце облікової системи;
- історично сформована система регламентації обліку;
- наявність та використання розвинутої системи національних стандартів обліку;
- методи обліку та оцінки виробничих запасів, що використовуються в різних країнах;
- національний план рахунків, побудований за певною моделлю;
- система організації обліку в масштабі підприємства;
- методика визначення показників ефективності функціонування підприємства тощо.

Таким чином, всі ці аспекти формують загальну систему обліку в кожній країні, визначають її цілі, які досягаються відповідною системою рахунків, методами оцінки ресурсів підприємства, характерними для різних систем.

Література:

1. Айламазян А.К. Информация и информационные системы. – М.: Радио и связь, 1982. – 160с.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: роздуми вченого. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 100с.
3. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2004.- 128с.
4. Палий В.Ф. Бухгалтерский учет в системе экономической информации. – М.: Финансы, 1975. – 160с.
5. Пушкар М.С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія: Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2007. – 359с.

Папн Н. В., викладач
Мукачівський технологічний інститут

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Незважаючи на численні дослідження проблема оптимізації складу та структури вітчизняної системи оподаткування не знайшла вичерпного вирішення і надалі залишається актуальною.

В Україні, враховуючи вимоги податкових законів, необхідно вести як мінімум дві бухгалтерії – податкову та фінансову. Це породжує організаційні, технічні, методологічні та інші проблеми, тому на більшості підприємств існує одна бухгалтерія, працівники якої намагаються зробити неможливе – звести і фінансовий, і податковий облік в єдиний ціле. Однак досягти цього неможливо за визначенням тому, що ці облікові системи ґрунтуються на різних основах та принципах. Якщо говорити про податковий облік, то він по суті є намаганням держави додатково жорстко регулювати та контролювати

підприємницьку діяльність, тим самим держава безпосередньо втручається в економічні процеси на рівні підприємств, а не встановлює механізми нарахування податків, які базувалися б на фінансових результатах їх діяльності.

Зважаючи на те, що великі ризики в діяльності підприємств пов'язані, в першу чергу, з правильним нарахуванням податків, увага до фінансового обліку стоїть щонайменше на другому плані, а це відповідно позначається на його якості. Податковий облік повинен здійснюватися не паралельно до фінансового, а базуватися на його результатах.

Найважливішими проблемами в податковому обліку є:

По-перше, у фінансовій, і податковій звітності не відображається реальна сума прибутку чи збитку. Навіть у випадках, коли фінансові результати за даними звітностей показують прибуток, числові значення можуть відрізнитися, що не можна вважати економічно правильним. У більшості випадків оподатковуваний прибуток перевищує прибуток, відображений у звіті про фінансові результати. Система податкового обліку прибутку реально не показує фінансовий результат діяльності підприємства, адже до валових витрат не включаються ряд витрат, які впливають на фінансовий результат у фінансовому обліку. Причина криється в тому, що держава, відповідно до своїх повноважень, має перерозподілити певну частку прибутку підприємства, тому державні фіскальні органи не може задовольнити оцінка прибутку, що базується на принципі обачності, оскільки це може призвести до вилучення через податки меншої від визначеної законодавством, частки реального прибутку, що негативно вплине на виконання державою своїх функцій. Світовий та вітчизняний досвід переконує, що не має і не може бути податкової системи, котра задовольняла б одночасно усіх платників податків і державу [1]. Досвід господарювання показує, що система фінансового обліку прибутку є більш досконалою і повніше відображає реальні витрати і доходи підприємств, ніж податкового.

По-друге, потребують зміни правила ведення податкового обліку щодо моменту виникнення валових доходів і валових витрат.

По-третє, слід надати можливість суб'єктам підприємницької діяльності формувати фінансовий результат "не на папері", а фактично, застосовуючи виключно "касовий метод".

По-четверте, не доцільно створювати цілком незалежні системи збору, вимірювання та обробки інформації за правилами фінансового та податкового обліку, оскільки в будь-якому разі більша частина первинних документів, що в них зафіксовано факти здійснення господарських операцій, буде спільною для обох видів обліку. Доцільне опрацювання методик фінансового та податкового обліку, які дають можливість створювати та використовувати спільну інформаційну базу, що дозволить зменшити трудомісткість облікового процесу та підвищити рівень контролю на підприємстві.

Подолати недоліки в податковому обліку можна тільки після прийняття "Податкового кодексу", Україні потрібен законодавчо-нормативний документ, в якому органи законодавчої влади максимально поєднали би та усунули

економічно необґрунтовані розбіжності між нормами Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” і положеннями (стандартами) фінансового обліку щодо визнання і оцінки доходів та витрат з метою створення умов для складення декларації про прибуток за даними фінансового обліку.

Податковий кодекс може забезпечити регламентацію податкових відносин нормами тільки одного кодифікованого акту, а не великою кількістю законодавчих та нормативних документів [2], що спростить ведення як податкового, так і фінансового обліку.

Отже, вдосконалення податкового обліку повинно вирішити такі завдання:

1. Забезпечити методику розрахунку валових доходів і валових витрат з максимальним спрощенням.
2. Формувати реальну величину прибутку на основі даних фінансового обліку.
3. Податкові закони повинні регулювати тільки відносини в сфері оподаткування.

Ставки, механізми справляння податків, зборів (обов’язкових платежів) і пільг щодо оподаткування не можна встановлювати або змінювати іншими законами України, окрім законів про оподаткування. В свою чергу, неподаткові закони не повинні визначати механізми та ставки оподаткування.

4. Пристосувати фінансовий облік розрахункових операцій, матеріальної допомоги, основних засобів до потреб податкового обліку валових доходів та валових витрат.
5. Терміни та їх дефініції в податкових законах мають бути максимально уніфіковані.
6. Податкову і фінансову звітність слід складати на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Вони орієнтовані на реальну оцінку та повне висвітлення економічних операцій та подій, а не лише юридичних положень, чого вимагають іноземні інвестори.
7. В податкових законах необхідно мінімізувати ризики, особливі порядки, пільги та виключення.

Від створення ефективної системи підготовки облікових даних з метою оподаткування на рівні підприємства залежить якість інформації, що надходить до фіскальних органів, і рівень фінансового стану підприємства, оскільки найважливішим принципом податкового обліку необхідно вважати принцип захисту державних інтересів, за яким потрібно не допустити завищення витрат та заниження доходів підприємств. Правильна організація податкового обліку дасть можливість уникнути фінансових санкцій з боку державних фіскальних органів.

Література:

1. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Бобрівець С.В. Податковий облік: Навчальний посібник. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002.- 260 с.
2. Воробієнко А. В очікуванні Податкового Кодексу: Роз’яснення Міністерства фінансів // Все про бухгалтерський облік. 2007. – №82 – С. 4-6.
3. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств”. – № 283/97-ВР від 22.04.97р. із змінами та доповненнями.

НОВІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

З набранням чинності П(С)БО 30 «Біологічні активи» та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів докорінно змінився порядок ведення обліку сільськогосподарської діяльності. З'явилась низка методологічних та практичних питань, пов'язаних з веденням їх обліку. Первинним і найбільш актуальним є питання оцінки, оскільки в умовах ринкової економіки в Україні існують реальні труднощі, пов'язані з визначенням справедливої вартості об'єктів біологічних активів на основі ринкової ціни.

У науковій літературі даному питанню присвячені праці В.М. Жука, М.Ф. Огійчука, О.О. Канцурова, М.М. Коцупатрого, В.М. Пархоменка та інших. Проте залишається проблемним питання щодо практичного застосування П(С)БО 30 «Біологічні активи».

Метою даної статті є дослідження методики обліку біологічних активів у відповідності до вимог П(С)БО 30 «Біологічні активи» в сільськогосподарських підприємствах та пропозиції для їх практичного застосування.

З впровадженням в Україні з 01.01.2007 р. П(С)БО 30 «Біологічні активи» виникли нові методологічні засади обліку біологічних активів, зокрема, уточнення їх складу, оцінки, визначення фінансових результатів. Мінфіном України для більш детальної конкретизації основних положень формування інформації про біологічні активи та розкриття інформації про них у фінансовій звітності були розроблені «Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів». Цей документ вніс ясність в питання практичного застосування П(С)БО 30. [1]

Сутєвими змінами, які вносяться П(С)БО 30 до існуючої практики обліку сільськогосподарської діяльності, є виділення рослин і тварин, які є об'єктами сільськогосподарської діяльності в окрему облікову категорію – «біологічні активи», оцінка біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю та особливий порядок визначення фінансових результатів. В основу побудови обліку будь-яких активів та пасивів береться їх класифікація. У методичних рекомендаціях для цілей бухгалтерського обліку активи класифікуються за такими групами: [2]

1. Довгострокові біологічні активи:

1.1. «Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю»,

1.2. «Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю»,

1.3. «Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю»,

1.4. «Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю»,

1.5. «Незрілі довгострокові біологічні активи, які оцінюються за справедливою вартістю»,

1.6. «Незрілі довгострокові біологічні активи, які оцінюються за первісною вартістю».

2. Поточні біологічні активи:

2.1. «Поточні біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю»,

2.2. «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю»,

2.3. «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю».

Підприємство має право розширювати класифікацію в розрізі кожної групи, виходячи із специфіки сільськогосподарського виробництва. При цьому слід відмітити, що поява такої класифікації привела до зміни плану рахунків. Що стосується обліку довгострокових біологічних активів, вважаємо слушним запропонований підхід їх обліку на рахунку 16 «Довгострокові біологічні активи», а поточних біологічних активів на рахунку 21 «Поточні біологічні активи».

Для відображення в обліку господарських операцій пов'язаних з біологічними активами рекомендовано використовувати кореспондуючі рахунки:

- рахунок 23 «Виробництво» для обліку витрат пов'язаних з біологічними перетвореннями біологічних активів;
- рахунок 15 «Капітальні інвестиції» для обліку витрат пов'язаних з надходженням довгострокових біологічних активів та біологічними перетворенням незрілих біологічних активів;
- рахунок 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» – первісного визначення сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів;
- рахунок 710 «Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю»;
- рахунок 940 «Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю».

Найбільш важливим залишається питання оцінки біологічних активів.

П(С)БО 30 «Біологічні активи» передбачає, що біологічні активи відображаються на дату проміжного і річного балансу за справедливою вартістю, зменшеного на очікуванні витрати на місці продажу. Поточні біологічні активи, справедливу вартість яких на дату балансу достовірно визначити неможливо, визначається та відображається за первісною вартістю.

Разом з тим, згідно п. 14 П(С)БО 30 за відсутності активного ринку визначення справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції за:

- останньою ринковою ціною операцій з такими активами;

- ринковими цінами на подібні активи, скоригованими з урахуванням індивідуальних характеристик, особливостей або ступеня завершеності біологічних перетворень активу, для якого визначається справедлива вартість;
- додатковими показниками, які характеризують рівень цін на біологічні активи і сільськогосподарську продукцію.

А відповідно до п. 15 П(С)БО 30 у разі відсутності інформації про ринкові ціни на біологічні активи справедлива вартість визначається за теперішньою вартістю майбутніх чистих грошових надходжень від активу, обчисленою відповідно до пунктів 11 – 14 П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів».

З даного питання, В.М. Жук [3] вносить пропозицію внести зміни до П(С)БО 30, яким передбачалось би можливість в початковий період його застосування використовувати для оцінки серед іншого і планову собівартість з калькулюванням в кінці року до фактичної як це було до введення в дію П(С)БО 30. Сьогодні, окремі сільськогосподарські підприємства щодо оцінки біологічних активів не прислухались до П(С)БО 30 і таки застосовують планову собівартість з коригуванням в кінці року до рівня фактичної.

П(С)БО 30 «Біологічні активи» вносить принципово новий підхід до концептуальних основ обліку, контролю і звітності сільськогосподарських підприємств. Появилися нові підходи до обліку сільськогосподарської діяльності та їх оцінки. Запропонована методика формування в обліку інформації про біологічні активи сприяла більш раціональному веденню господарства в умовах обмеженості ресурсів та досягненню більш високих кінцевих результатів.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів від 18.11.2005 р. № 790.
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 6. – С.9 – 23.
3. Жук В.М. Нові методологічні засади обліку сільськогосподарської діяльності та проблеми практичного застосування П(С)БО 30 «Біологічні активи». // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 6. – С.34 – 42.
4. Огійчук М.Ф. Формування в бухгалтерському обліку доходів та витрат сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог П(С)БО 30 «Біологічні активи». // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 6. – С.24 – 33.
5. Відкритий лист ФАБФ АПК України щодо запровадження П(С)БО «Біологічні активи». // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 4. – С.4 – 6.
6. Лінник В.Г., Коцупатрий М.М. Новий етап в розвитку бухгалтерського обліку в сільському господарстві України. // Фінанси, облік і аудит. Збірник наукових праць. – К. КНЕУ, 2006. – С. 401 – 408.
7. Гуцаленко Л.В. Формування та облік фінансових результатів відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи». // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 11. – С.96 – 99.

ОБЛІКОВІ ПАРАДИГМИ

Для управління виробничим процесом на більшості підприємств інформаційні потреби стандартизовані. Кількісна інформація виражена в конкретних числах, а якісна представлена візуальними засобами, розмовами, газетними повідомленням. У свою чергу кількісна інформація поділяється на необлікову і облікову. Останню отримують на підприємстві за допомогою системи обліку. Бухгалтерський облік, таким чином, не є метою в собі, а існує для когось. Він виконує, на нашу думку, два найголовніші завдання: 1) дає дані для контролю майна, цінностей, капіталу, зобов'язань; 2) забезпечує інформацію користувачам для ухвалення ними рішень. Залежно від того, яка парадигма або напрямок переважає у економічній науці країни, бухгалтерський облік також змінює свій образ. Бухгалтерський облік не має самостійного значення, а тому залежно від інформаційних запитів користувачів інформації, зберігаючи свою суть – елементи методу (документація, подвійний запис і т.д.), змінюється у своєму кінцевому продукті – інформації.

Значні відмінності в інформаційній спрямованості системи бухгалтерського обліку дають підстави говорити про існування парадигм обліку. Парадигма (від грец. *paradeigma*, „приклад”) – в граматиці слово, що служить зразком відмінювання, в риторичі – приклад, взятий з історії і приведений з метою порівняння. Відомий філософ науки Т. Кун [1] застосував його до соціальних наук. Парадигма за Т.Куном це сукупність методів і прийомів, якими користуються те чи те наукове співтовариство, об'єднане спільною науковою ідеологією, на відміну від інших товариств, об'єднаних іншої ідеологією. Що слід розуміти під парадигмою бухгалтерського обліку? Якщо бухгалтерський облік не має самостійного значення, то до чого потрібно його прив'язувати? На нашу думку, до течій економічної думки. Отже, парадигма в бухгалтерському обліку це система обліку побудована за зразком певного напрямку економічної думки, так, щоб забезпечувати такий тип інформації, що становлять серцевину цього напрямку. За якими ознаками розрізняються парадигми бухгалтерського обліку? Оскільки бухгалтерський облік це інформаційна система, то насамперед за якістю, кількістю та структурою інформації, що надається користувачам. Щоб говорити про парадигму бухгалтерського обліку, з'ясуємо, які є напрямки у економічній науці. Ми виділяємо для зручності такі найголовніші напрямки: 1) донаукові (меркантилізм, фізіократи); 2) класичний напрямок; 3) німецька історична школа; 4) неокласичний напрямок; 5) кейнсіанство; 6) інституціоналізм. Оскільки німецька історична школа та інституціоналізм це такі школи, які наполягали на міждисциплінарному підході до економічних проблем, тобто вимагають більше якісної, а не кількісної інформації, то важко сподіватися, що їхні запити щодо інформації можуть бути враховані у бухгалтерському обліку.

Хоча така ознака німецької історичної школи як національно-часовий характер економічних законів може бути взята до уваги, оскільки бухгалтерський облік завжди має національні особливості. Кейнсіанство хоча і претендувало на осібність, проте зрештою поєдналося з неокласикою у неокласичному синтезі. Таким чином, ми можемо говорити про дві найбільші парадигми: класичну і неокласичну. Сучасну в Україні парадигму бухгалтерського обліку можна назвати неокласичною. Недостатнє поінформування автора щодо ранніх форм обліку не дозволяє стверджувати про тип парадигми раніше, але можна виділити два яскравих періоди: класична парадигма – за існування СРСР і у перші роки після незалежності, неокласична – після введення національних положень бухгалтерського обліку. Класична парадигма характеризувалася такими ознаками: трудова теорія вартості, перевага надавалася фізичним одиницям над грошовими і фінансовими, висока занормованість обліку. Перехід на національні стандарти бухгалтерського обліку, які ґрунтуються на міжнародних, спричинив значні зміни у бухгалтерського обліку. З'явилися такі поняття як облікова політика (тобто право підприємства обирати різні методологічні підходи до обліку), яка є свідченням демократизації обліку, використовуються поняття справедлива вартість, переоцінена вартість – підприємства можуть переоцінювати свої активи до справедливої (ринкової) вартості. Іншими словами це відхід від трудової теорії вартості до теорії граничної корисності. Власнику через бухгалтерський облік надається інформації не про те, скільки він витратив на придбання об'єкта, а скільки він коштує на ринку на певний момент часу, наскільки він корисний власнику. Все це дозволяє назвати сучасну парадигму обліку неокласичною, яка характеризується варіативністю методологічних підходів до обліку (є вибір, який у неокласичній економічній теорії є одним з основних понять), наданням свободи підприємствам у сфері обліку, орієнтацією на ринок, а не на виробництво, превалювання фінансових показників над натуральними. Таке панування неокласичної парадигми у бухгалтерському обліку не є дивним. На Заході, як стверджує Рой Вайнтрауб статут економістів, що не належать до неокласичної парадигми на економічних факультетах англійських країн схожий на статут викладачів на географічних факультетах, що стверджують, що земля пласка. Оскільки в економіці панує неокласика це не могло не позначитися і на бухгалтерському обліку. В той же час на порозі або на практиці (залежно від рівня розвитку країни) уже економіка знань – інформаційна економіка, що вимагає нового „пристосування” обліку. Якщо інформаційна економіка, то і облік повинен мати інформаційну парадигму. Перетворення системи бухгалтерського обліку при цій зміні парадигм будуть радикальніші, ніж при переході від класики до неокласики. Найголовніше, позбутися сліпої віри у нормативні акти, і не розглядати їх як недоторканні. „Тільки уявіть собі, – зауважує М.Ю. Медведев, – чого були б варті всі ці таблиці Менделєєва ..., якби вони базувалися не на можливості експериментального підтвердження, а на нормативних актах, як це має місце в бухгалтерському обліку” [2]. Потрібно налаштуватися на позитивне дослідження, що матиме результатом виявлення об'єктивної інформаційної

картини всесвіту, бо „обоє систем – система всесвіту і система обліку є, інформаційними, адже функціонувати інакше, ніж на основі інформації, просто не здатні” [2].

Тому цілком можна погодитися з формулювання Ф. Бутинця про те, що бухгалтерський облік все більше ставатиме такою складною наукою, що її буде небезпечно довіряти бухгалтерам [3, С.22]. Адже, вимогами до бухгалтера, а ще більше до бухгалтера-дослідника будуть не лише знання інформаційно-комп'ютерних технологій, а й філософських засад. „Наука, – на думку Ф.Ф. Бутинця і з чим не можна не погодитися, – має визнати легітимність філософсько-економічного напрямку дослідження, через вікно якого в нашу науку увірветься свіже повітря її відновлення” [3, С.23]. Такий тренд розвитку обліку як науки прослідковується уже сьогодні [4]. Наступним аспектом інформаційної парадигми обліку має бути більша науковість обліку. Слід не просто „вигадувати” теорії, а „брати з природи”, як це робили і продовжують робити фізики, хіміки і представники інших професій – областей діяльності, що не піддаються сумніву як наукові дисципліни” [2, С.155].

Втім, найголовнішим, на нашу думку, завданням наступної інформаційної парадигми бухгалтерського обліку буде визначення концепції бухгалтерського відображення людського капіталу.

Література:

1. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 365с.
2. Медведев М.Ю. Бухгалтерский учет для посвященных. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – С. 153-164.
3. Бутинець Ф. Ще раз про бухгалтерський облік як науку // Бухгалтерський облік і аудит – 2005. – № 10. – С. 20-29
4. Пушкар М.С. Філософія обліку. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 157с.

Питель С.В., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

СИСТЕМА ОБЛІКУ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Умовою успішної діяльності підприємства, покращення якості продукції і на цій основі економічного та соціального розвитку колективу є ефективний процес управління виробництвом. Управління підприємством зводиться до постановки конкретних завдань, прийняттю оптимальних рішень і організації контролю, оперативного регулювання й оцінки отриманих результатів.

Основою розробки і впровадження управлінських рішень є відповідна інформація про стан об'єкта управління і його середовище. Так, для постановки завдань з управління виробництвом, контролю та оперативному регулюванню, для оцінки результатів управлінських рішень необхідний значний обсяг

планової, статистичної інформації, даних бухгалтерського та оперативно-технічного обліку. Серед усіх інформаційних систем, необхідних для прийняття управлінських рішень, найбільшу питому вагу за обсягом і значимості займає облікова інформація.

Проте, на нашу думку, інформація бухгалтерського обліку не може бути кваліфіковано використана без з'ясування того, які принципи бухгалтерського обліку були використані при її отриманні і як вони застосовувались. Користувачі облікової інформації повинні розуміти, що стоїть за певними цифрами. Необхідність гарантії отримання користувачами змістовної та об'єктивної інформації на підставі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності вимагає державного регулювання останніх.

Проблема необхідності реформування бухгалтерського обліку в Україні не була остаточно вирішена ні прийняттям Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [1], ні національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Зміни внесені в національну теорію і практику бухгалтерського обліку безперечно підвищили інформаційність системи обліку та зорієнтували її не лише на зовнішніх, а й на внутрішніх користувачів інформації. Удосконалення обліку в напрямку управлінської орієнтації – це закономірний процес.

Професор М. Пушкар зазначає, що система обліку підпорядкована системі управління тому, що потрібно своєчасно приймати рішення про виконання завдання, а при відсутності фактичної інформації процес управління ускладнюється. [2, с.336]

На необхідності удосконалення обліку в напрямку управлінської орієнтації наголошує Л. Кіндрацька [3, с.31]: "Бухгалтерський облік як система має розвиватись, тобто самовдосконалюватись. В ідеалі розвиток системи бухгалтерського обліку має створити сприятливі умови для цілісного, послідовного, передбачуваного, раціонального і успішного виконання цією системою притаманних їй функцій: інформаційної, контрольної та аналітичної. Тепер вже немає сумніву у тому, що без поступального розвитку системи бухгалтерського обліку вкрай важко вирішувати сучасні господарські завдання."

Отже, метою реформування бухгалтерського обліку в Україні є забезпечення інтересів користувачів в якісній інформації, яка дає повну та правдиву картину фінансового стану і результатів діяльності суб'єкта господарювання.

В умовах ринкової економіки система обліку повинна бути підприємницькою в тому розумінні, що її цілі, завдання і вся система організації повністю обумовлені і підпорядковані інтересам управління підприємством. Бухгалтерський облік виступає важливою ланкою, що з'єднує господарську діяльність та осіб, які приймають рішення. Дані про господарську діяльність є входом в систему бухгалтерського обліку, а корисна інформація для прийняття управлінських рішень – виходом із неї.

Ця інформація дає можливість користувачам приймати обґрунтовані рішення при виборі альтернативних варіантів використання обмежених ресурсів при управлінні господарською діяльністю підприємства.

Бухгалтерський облік – не просто процес реєстрації господарських операцій і зберігання облікової документації. Він покликаний створити систему, яка б задовольняла інформаційні потреби користувачів. Основною метою бухгалтерського обліку є аналіз, інтерпретація і використання інформації для виявлення тенденцій розвитку підприємства, вибору різних альтернатив для прийняття управлінських рішень. Він повинен включати і складання кошторисів, і аналіз витрат, і розрахунок податків, і їх планування та ін.

Таким чином, облік спрямований на формування повної і достовірної інформації про ресурси, господарські процеси і результати діяльності підприємства, необхідної для оперативного керівництва і управління, а також для використання інвесторами, постачальниками покупцями, кредиторами, податковими, фінансовими, банківськими органами та іншими зацікавленими організаціями і особами. Він забезпечує контроль за наявністю і рухом майна і раціональним використанням виробничих ресурсів відповідно до затверджених норм, нормативів кошторисів. Значна роль йому відводиться в своєчасному попередженні негативних явищ у фінансово-господарській діяльності. Крім того, бухгалтерський облік виявляє внутрішньовиробничі резерви, мобілізує їх на ефективне використання з метою отримання прибутку. Важливим завданням обліку є також оцінка фактичного використання виявлених резервів.

Як було зазначено, управління виробництвом здійснюється на основі отриманої інформації, більшість якої надає бухгалтерський облік. Через облікові дані проявляється ефективність прийнятих управлінських рішень. Тобто облік виступає складовою частиною науки про управління, а отже такі важливі функції управління як планування, контроль та оцінка є невід’ємними елементами системи обліку. Планування включає постановку мети, визначення шляхів її досягнення і вибір найкращої альтернативи. На всіх цих стадіях бухгалтер повинен чітко уявляти наявні фінансові альтернативи. Облікові дані минулих періодів є вихідною базою для планування, а дані поточного обліку – засобом контролю за виконанням плану, основою для коригування планових завдань.

Особливо часто при складанні місячних, квартальних, річних і перспективних планів використовують облікові дані про витрати на виробництво та собівартість продукції, нараховані податкові платежі, наявність і використання виробничих ресурсів, фінансові результати. Методологія планування на підприємстві достатньою мірою узгоджена з методологією бухгалтерського обліку, тобто при плануванні відповідних показників приймається до уваги можливість отримання їх в системному порядку в бухгалтерському обліку.

Література:

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” // Електронна бібліотека “Юрист-плюс”. - К.: ЦКТ, 2007.
2. Пушкар М.С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія. Монографія. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2007. – 359с.
3. Кіндрацька Л.М. Впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в Україні // Фінанси України. – 2001. – № 1. – С. 29-35.

МІСЦЕ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Відносини, в які вступають бюджетні установи із суб'єктами зовнішнього середовища, базуються на інформації про дану установу. Це дозволяє оцінити можливість практичної реалізації своїх економічних інтересів у взаємовідносинах з ними. В умовах високого попиту на облікову інформацію для задоволення різноманітних інформаційних потреб зацікавлених сторін установа має упорядкувати потоки своєї фінансової інформації, систематизувати її в залежності від запиту користувачів з точки зору корисності. Одним з головних елементів системи управління є його інформаційне та обліково-аналітичне забезпечення.

Проблеми розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та аналізу бюджетних установ знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: М.Т.Білухи, О.С.Бородкіна, Ф.Ф.Бутинця, С.Ф.Голова, О.Д.Гудзинського, Є.П.Дедкова, Р.Т.Джоги, К.Друрі, Г.Г.Кірейцева, М.В.Кужельного, В.Г.Лінника, Є.В.Мниха, В.Б.Моссаковського, М.С.Пушкаря, Я.В.Соколова, В.В.Сопка, І.Д.Фаріона, Дж.Фостера, О.О.Чечуліної, М.Г.Чумаченка, Л.С.Шатковської, С.І.Шкарабана, Е.С.Хендріксена, Ч.Т.Хорнгрена та інших вчених.

Одержання інформації, її аналіз і синтез складають основу будь-якої людської діяльності. Неможливо уявити будь-якого фахівця, який не осмислював би інформацію, необхідну йому для виконання своїх професійних функцій. Найчастіше термін “інформація” використовують у значенні первинних відомостей, які передаються людьми усно, письмово або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо) [1, с.499].

Перші наукові теорії інформації з'являються ще в 50-х роках як вірогідно-статистичні напрямки. Одним з перших, хто науково обґрунтував інформацію як економічну категорію був К.Шеннон. Він розглядав інформацію через поняття її “кількості” [2, с.18-40]. У результаті цього під інформацією стали розуміти не будь-які відомості, а лише ті, які зменшують або знижують складену невизначеність щодо їх отримання, тобто інформація – це ступінь заперечення невизначеності в результаті передачі повідомлень [3, с.16].

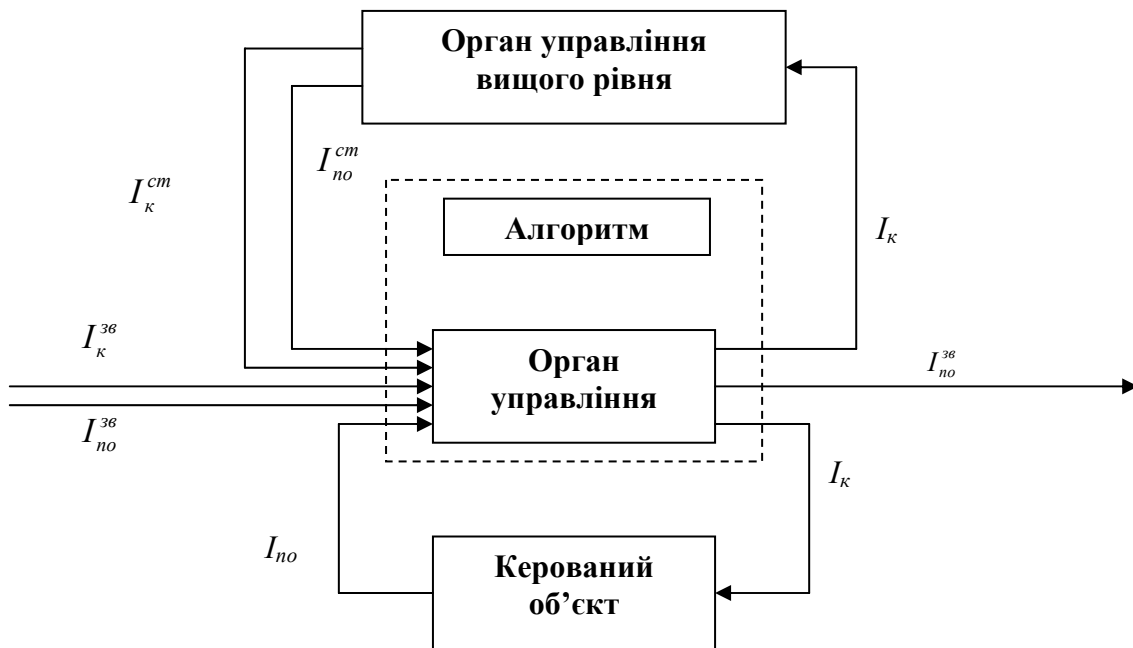
На думку В.Г.Афанасьєва [4, с.19], керуюча й керована системи не можуть існувати без інформації. Завдяки інформаційним потокам забезпечується прямий і зворотний зв'язок у системі управління. Саме інформаційно-правова природа процесів управління дає можливість проаналізувати види управлінської діяльності, повніше розкрити її елементи, зв'язок, який виникає між різними ланками системи управління, а також проблеми, створені його здійсненням.

У рамках інформаційних систем (АСУ, АІС [5]) виділяють таку забезпечуючу підсистему, як “Інформаційне забезпечення”, під яким розуміється сукупність

реалізованих рішень по обсягах, розміщенню і формам організації інформації, що циркулює в обліково-аналітичній системі при її функціонуванні.

Організувати обліково-аналітичне забезпечення в системі управління, що є складною ієрархічною структурою, доцільно за результатами інформаційного аналізу процесу управління, у якому інформація розглядається як засіб досягнення цілі. Інформація, що циркулює в системі між різноманітними об'єктами (рис.1), може виявлятися в трьох формах: повідомляюча, що надходить від об'єктів управління до органів управління (I_{no}); керуюча, що рухається в зворотному напрямку (I_k); перетворююча (інформація стратегічного рівня, що змінює алгоритми, програми, плани (I_{ne}^{cm})). Перша застосовується для обґрунтування рішень, друга виникає у процесі прийняття рішень і скеровується до об'єкту управління для виконання.

На вхід органа управління подається повідомляюча (I_{no}^{ze}) і керуюча (I_k^{ze}) інформація з зовнішнього середовища, а також повідомляюча (I_{no}^{cm}) і керуюча (I_k^{cm}) інформація від вищестоячого органа управління.

Рис. 1. Облікова інформація в ієрархічній системі управління

З органа управління виходять потоки керуючої інформації (I_k) на підпорядковані об'єкти, інформації, що сповіщає вищий орган управління (I_{no}) і зовнішнє середовище (I_{no}^{ze}), тобто взаємодіючі організації.

Для прийняття управлінського рішення необхідно, щоб у відповідні органи управління надходила тільки інформація з необхідними кількісними і якісними властивостями, і в першу чергу зі змістовними і ціннісними характеристиками.

Управлінські рішення потребують опрацювання персоналом управління різноманітних інформаційних потоків:

$$Inp = (I_{no}; I_{no}^{36}; I_{к}^{36}; I_{к}^{cm}; I_{no}^{cm}; I_{no}^{cm}),$$

де Inp – інформація про прийняте рішення.

Отже, без належної організації інформації неможливо ефективно керувати системою, забезпечувати її успішний розвиток; важко досягти поставлених цілей і, в майбутньому, гарантувати збереження досягнутих результатів. З цього погляду, інформація виконує в обліково-аналітичному забезпеченні управління три рівні завдань:

- вона є специфічною формою взаємозв'язку компонентів усієї системи управління з навколишніми її компонентами зовнішнього світу;
- інформація обслуговує всі рівні та функції управління – від підготовки й ухвалення рішення до підведення підсумків його виконання;
- вона є безпосередньою причиною, що визначає вибір системою іншого варіанту поведінки; переведення системи в новий стан, який забезпечує її рух до заданої мети [6, с. 19].

Література:

1. Советский Энциклопедический Словарь / Под ред. Прохорова А.В. – М., 1987. – 1600с.
2. Шеннон. К. Работы по теории информатики и кибернетики //Иностранная литература. – М., 1963. – 324 с.
3. Урсул А.Д. Природа информации: Философский очерк.-М.,1968.-287с.
4. Афанасьев В.Г.Социальная информация. – М: Наука, 1994. – 201 с.
5. Клейнер Я.С., Древицкая И.Ю., Дорофиенко В.В. Информационные системы и технологии в менеджменте: Учебн. пособие для вузов. – Харьков: Основа, 1999. – 187 с.
6. Информация в государственном управлении / научно-аналитический обзор. – М.:ИНИОН, 1980. – 48с.

Підлужна Н.М., старший викладач
Тернопільський національний економічний університет

ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС У СИСТЕМІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Інформаційне суспільство визначається зростанням ролі інформації у суспільних відносинах, швидкістю її опрацювання за рахунок комп'ютеризації та впровадження на цій основі новітніх інформаційних технологій в усіх сферах суспільного життя.

В умовах ринкових відносин підприємства повинні спрямовувати максимум зусиль на пошуки каналів збуту виготовленої продукції, внутрішніх резервів зростання ефективності діяльності, шляхів удосконалення, розширення та оновлення асортименту продукції, підвищення її якості, отримання необхідних інформаційних ресурсів для управління тощо. Іншими словами,

керівництво і працівники повинні володіти достатнім обсягом інформації для забезпечення виконання своїх безпосередніх функцій: перші – управлінських, другі – виробничих. Причому, виконання цих функцій підпорядковується основній меті – забезпеченню сталого розвитку підприємства на тривалу перспективу або єдиній реалізації цієї мети важливе місце належить інформації, під якою розуміють сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування обчислювальної та комунікаційної техніки. [3, с.38]

Інформація – невід'ємна частина системи управління. Уся економічна інформація на підприємстві поділяється на п'ять груп [5, с. 383]:

- 1) описова (облікова);
- 2) імовірнісна (прогнозна);
- 3) дискретна (отримується в результаті діалогів людина – людина або людина – машина);
- 4) випадкова (дані, які попередньо вважалися непотрібними або які знадобилися, але в поточному обліку їх не було);
- 5) пропагандистська (отримується для досягнення певної мети).

Облікова інформація, як складова економічної, є одним із видів інформації, що характеризує виробничо-господарську діяльність підприємства. Облікова інформація відрізняється великим обсягом і різноманітністю, складністю, логічністю та відносною простотою арифметичної обробки. Їй властивий масовий характер обчислень, які виконують за типовими алгоритмами з певною періодичністю. Облікова інформація має складну ієрархічну структуру, на нижньому щаблі якої містяться інформаційні одиниці – реквізити, що не піддаються подальшому логічному поділу.

Ядром економічної інформації підприємства є облікова інформація, що пов'язано її упорядкуванням за певними алгоритмами. Вона моделює інформацію про зв'язки підприємства з навколишнім середовищем і відображає внутрішню структуру господарського механізму, дає можливість розподіляти права виконавців та їхню відповідальність за економічну ефективність.

При цьому облікова інформація повинна відповідати таким критеріям:

- а) багатократність використання;
- б) концентрація, тобто обираються тільки суттєві ознаки;
- в) штучність – інформацію створюють люди (облікові працівники), вона не виникає природно, тобто сама по собі;
- г) цілеспрямованість, тобто інформація відповідає визначеним завданням;
- д) аналітичність, тобто здатність надавати не лише зафіксовані в документах дані, а й підсумкові, розрахункові, додаткові.

Для того, щоб облікова інформація була корисною, вона має бути достовірною і значимою.

Достовірність показує, що інформація адекватно реаліям життя відображає господарські процеси на підприємстві, легко перевіряється і служить інтересам конкретної особи.

Значимість облікової інформації полягає в тому, що вона має бути корисною для складання бюджетів, ґрунтуватися на зворотному зв'язку і надходити до користувача у потрібний час.

Для того, щоб облікову інформацію однозначно сприймали суб'єкти і об'єкти інформаційного процесу, вона має відповідати таким вимогам: [2, с.98]

порівнюваність і постійність – не можна протягом звітного періоду використовувати різні методи бухгалтерського обліку, інакше зникає можливість порівнювати дані;

суттєвість – не потрібно витратити час на облік незначних факторів. Якщо зусилля щодо обліку дорівнюють за вартістю засобам, які обліковуються, облік необхідно спростити;

консерватизм – оскільки відображення фактів господарської діяльності в бухгалтерському обліку не завжди є однозначним, необхідно вибирати оцінку, яка є менш оптимістичною, тобто слід враховувати можливий брак прибутку і потенційні збитки. Це забезпечить обережність в оцінці активів, майна і у визначенні величини прибутку;

повноту – містити максимум даних, необхідних користувачу.

Інформація сама по собі є значною цінністю, незалежно від фактів, які вона фіксує. Ця цінність зумовлена можливостями, котрі вона надає для прийняття рішень, тобто потенційними діями. Кожна така дія стає бухгалтерською категорією. Подібний підхід дозволяє відокремити явище (інформаційний аспект) від факту (економічний аспект) і зосередити увагу бухгалтера на явищі. З цього випливає, що входом і виходом з бухгалтерської системи є не дебет і кредит, тобто не облікові координати, а облікова процедура: вхід – первинні документи (вхідні дані), вихід – звітність (результатна інформація). [1, с.98] Щоправда, під результатною інформацією розуміють не стільки стандартна звітність традиційного обліку, скільки будь-яка модель, яка дозволяє приймати багатоваріантні управлінські рішення. При цьому вартість інформації не має перевищувати витрат на її отримання, тому будь-яка економічна втрата внаслідок відсутності інформації приносить більші збитки, ніж вартість, пов'язана з отриманням додаткової інформації.

Отже, у будь-якому випадку "вигідно та окупно" займатися удосконаленням облікової системи як на макро-, так і мікрорівні. В кінцевому результаті облік може і повинен формувати додаткові інформаційні ресурси.

Дотримання таких критеріїв створює нові знання для підприємства, які дозволяють створювати додаткову вартість. Інформація, як ресурс, на відміну від трудових, матеріальних, фінансових факторів виробництва має такі властивості: [4,с.28]

- невичерпаність – з часом не зникають, а приростають;
- багаторазовість використання тієї ж інформації;
- цінність мають лише при використанні інформації у поєднанні з факторами виробництва;

- ціняться нижче вартості внаслідок того, що часу на відтворення вимагає менше, ніж на здобуття нових знань,
- висока наукоємкість;
- легко зберігається та передається.

На вищому апробованому рівні використання інформаційних ресурсів відбувається їх залучення у господарський оборот за допомогою розробки моделей, алгоритмів, програм, проектів, які можуть бути формалізовані. За таких умов досягається мета – облікова система виробляє цінний продукт під назвою інформаційний ресурс.

Література:

1. Івахненко. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349с.
2. Информационные системы в экономике: Учебник / Под ред. Проф. В.В. Дика. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 272с.
3. Кулицький С.П. Організація інформаційної діяльності у сфері управління. – К: МАУП, 2002 – 285с.
4. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152с.
5. Соколов Я.В. Бухгалтерський учет: от истоков до наших дней: Учеб. пособие для вузов. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1996. – 638с.

Приходько М.С., старший преподаватель
Севастопольский национальный технический университет

НЕКОТОРЫЕ ПОДХОДЫ К ТРАНСФОРМАЦИИ УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ

Постиндустриальный этап развития общественных отношений, характерный для экономически развитых стран, сопровождается смещением акцентов управления с материальных ресурсов на нематериальные, что связано с существенным ростом эффективности использования последних [1]. Однако бухгалтерский учет, призванный удовлетворять потребности пользователей информации о финансово-хозяйственной деятельности, отражая данные о материальных ресурсах («физический потенциал предприятия»), не способен в достаточном объеме предоставить финансовые сведения о «нематериальном потенциале предприятия» (информационных ресурсах и системах, интеллектуальном капитале, персонале умственного труда и пр.). Последствием вышеупомянутого недостатка бухгалтерского учета в развитых странах явилось существенное несоответствие данных публичной отчетности относительно реального состояния финансово-хозяйственной деятельности предприятия и его рыночной стоимости [2]. Это провоцирует не только асимметричное распределение информации в экономической среде, с соответствующими последствиями для различных групп пользователей финансовой отчетности, но также является фактором риска для всей финансовой системы.

Тем не менее, автор не видит перспектив разрешения вышеописанной проблемы в рамках финансового учета, так как для этого необходима революционная трансформация не только концептуальной основы стандартов бухгалтерского учета (как национальных, так и международных), но и морально – этических принципов общества. Однако ни первое, ни второе пока не являются потенциально возможными в рамках текущего этапа развития социально-экономических отношений в обществе.

Вопросам особенностей требований к учетным системам, а также направлениям трансформации отчетности предприятий, функционирующих в постиндустриальном обществе, посвятили исследования А. Козырев, С. Легенчук, В. Макаров, М. Пушкарь, К. Редченко, Т. Стюарт, Роберт А. Хауэлл.

Целью работы является исследование возможности предоставления данных о нематериальных факторах развития предприятия в рамках управленческого учета и контроллинга.

Анализ концепции ресурсов, образующих стоимость предприятия, позволяет в вертикальном разрезе выделить два диаметрально противоположных класса экономического потенциала: «нижний класс» и «верхний класс». К «нижнему классу» можно отнести «классические» средства и предметы труда, на которые распространяется право собственности. По таким объектам сформированы активные рынки, на которых можно (с учетом специфики их ликвидности) гарантировано реализовать ресурсы. «Верхний класс» представлен совокупностью «информационных» средств и предметов труда, а также «интеллектуальной» составляющей совокупности сотрудников фирмы. Право собственности на объекты второй группы у предприятия может отсутствовать вследствие особенностей норм системы права в государстве, а также специфики самих объектов, реализация которых либо невозможна (в виду жесткой привязанности к специфике деятельности данной организации), либо грозит банкротством предприятию. Дополнительной особенностью элементов, входящих в «верхний класс» является их нестабильность, то есть наличие субъективных и объективных причин, ограничивающих возможность перехода их стоимости (фактической или планируемой) в добавленную экономическую стоимость предприятия. Таким образом, наибольшие отличия этих двух классов обусловлены рисками при их формировании и использовании.

Обращаясь к вопросу структуры, сформированной в рамках таких вертикальных классов и совмещающие их черты промежуточные элементы потенциала, необходимо отметить, что их состав может существенно меняться как при различных этапах становления общества, так и для каждой экономико-технологической системы.

Отражение экономического потенциала целесообразно совмещать с информацией о том, за счет чего он был создан. При вертикальном распределении источников формирования экономического потенциала в качестве «нижнего класса» выступают элементы собственного капитала и обязательств, а «верхнего класса» – эффекты синергии, создаваемые системами, функционирующими на предприятии.

Сгруппированные элементы экономического потенциала и источников его формирования на определенную дату при их финансовой оценке составляют отчет «Баланс потенциалов». Использование различных методов оценки объектов «верхнего класса» с дополнительной корректировкой на уровень риска позволяет пользователям оценить эффективность не только текущего и стратегического управления деятельностью и потенциалом предприятия, но и рынка, на котором обращаются ценные бумаги данной фирмы, провести качественный анализ формирования и использования составных элементов экономического потенциала предприятия.

Таким образом, в результате исследования была предложена концептуальная основа нового отчета для оценки стратегического управления экономическим потенциалом предприятия, функционирующего в информационном веке. Рекомендуется использование «Баланса потенциалов» внутренними пользователями информации.

Реализация вышеуказанного подхода на практике возможна при структуризации «верхнего класса» экономического потенциала, разработке методологии и дополнительных методик оценки, выборе приемлемых методов для отражения его элементов, что и будет являться направлениями для дальнейших исследований.

Литература:

1. Козырев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А.Н. Козырев, В.Л. Макаров. – М.: Интерреклама, 2003. – 352с.
2. Коупленд Том, Коллер Тим, Муррин Джек. Стоимость компаний: оценка и управление / Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп – Бизнес», 1999.- 567с.

Ратушна Н.Л., к.е.н., доцент
Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана

ОБЛІК ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИВБАСУ

Організаційний механізм системи стратегічного моніторингу являє собою сукупність правил роботи, схем, взаємозв'язків організаційних формувань (відділів, робочих груп, лабораторій), що забезпечує його роботу в межах окремого гірничо-збагачувального комбінату (ГЗК).

Організація стратегічного моніторингу виходить з його концептуальних засад, що визначають стратегічний моніторинг як цільову підсистему стратегічного управління [1]. В такий спосіб виникає необхідність методологічного та методичного розмежування механізмів стратегічного управління, стратегічного моніторингу, обліку, стратегічного аналізу, контролінгу та стратегічного контролінгу у діяльності ГЗК.

Системи управління гірничо-збагачувальних підприємств формувались за умов адміністративно-командної системи. Підприємства, що працюють вже понад п'ятдесят років, мають усталені та негнучкі організаційні структури і апарати управління. Системи стратегічного планування, а саме організаційно-економічні механізми виконання та контролю стратегічних планів виявились нездатними виконувати свої функції за умов ринкових перетворень. Динамічність середовища функціонування ГЗК, державне регулювання діяльності безпосередньо впливають на стратегічну орієнтацію підприємств, формують умови, за яких застосування звичних схем довгострокового та стратегічного планування неефективне. В той же час наявність організаційно-структурних одиниць, на яких базувались системи стратегічного планування ГЗК, зумовлює необхідність реформації механізму стратегічного управління, а не створення нового. Така ситуація пояснюється, перш за все, специфікою вироблюваної продукції та характером виробництва. Так, матеріаломісткість і масштабність технологічного процесу виробництва залізородного концентрату визначає необхідність широкого застосування нормування виробничих ресурсів, у тому числі і при побудові стратегічних планів. Велика сукупність факторів, головними серед яких є велика енергомісткість та державне регулювання гірничого виробництва, визначають одну з головних цілей стратегічного управління ГЗК, що полягає у необхідності зменшення негативного впливу динамічного середовища на комбінат. Застосування довгострокового планування в умовах функціонування ГЗК обмежується сферами підготовки залізної руди до видобутку та підготовкою шламосховищ [2].

Зміна завдань управління гірничими підприємствами зумовила стихійне створення ряду механізмів впровадження перетворень і контролю діяльності ГЗК. Серед найбільш поширених впроваджень слід відмітити інжиніринг бізнес процесів (ВАТ "Ін.ГЗК") та впровадження елементів системи контролінгу (ВАТ "Півд.ГЗК"). Впровадження елементів контролінгу знайшло вираз у створенні балансових комісій. Відповідно до методики їх роботи керівники функціональних підрозділів за рядом розроблених формулярів звітують раз на місяць за ключовими показниками перед вищою ланкою управління. Розрахунок ключових техніко-економічних показників з метою контролю відхилень здійснюється раз у квартал всіма службами комбінату. Основу організаційного забезпечення методики становить видання наказу по комбінату щодо обов'язкової звітності функціональних підрозділів за формулярами, що додаються. Така форма звітності забезпечує періодичний контроль багатьох технічних параметрів функціонування підрозділів комбінату, хоча періодичний розрахунок такої кількості технічних показників зумовлює необхідність наявності експертів для їх розшифровки та тлумачення.

Розмежування складових механізму управління гірничим комбінатом ускладнюється також наявністю великої кількості підходів до тлумачення суті контролінгу як механізму управління підприємством.

Складові системи стратегічного управління умовно можуть бути представлені в якості певної ієрархії її елементів (рис.1).

Як видно із схеми, інформаційна база ретроспективного і стратегічного аналізу діяльності підприємства включає в себе всі види обліку та звітності, що

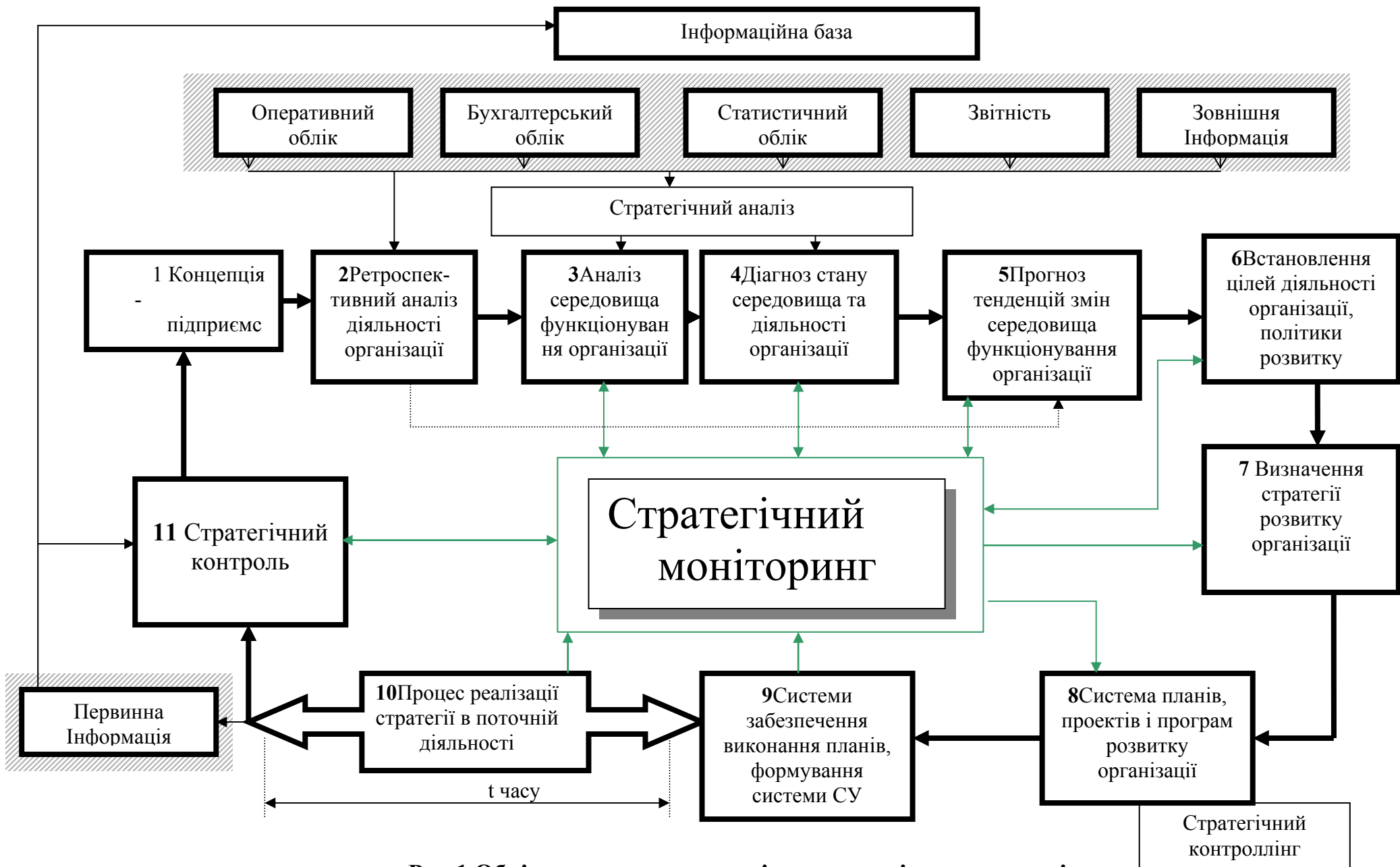

Рис.1 Облік як складова механізму стратегічного управління

створюють масив управлінської інформації, який характеризує стан системи та процес реалізації стратегії в поточній діяльності підприємства.

Стратегічний аналіз являє собою діяльність дослідницько-прогнозного характеру, що спрямована на аналіз досягнутих результатів, стану підприємства і стратегії його діяльності в майбутньому періоді. Предметом стратегічного аналізу є економічна стратегія організації, що спрямована на підвищення ефективності її діяльності. Таким чином, стратегічний аналіз являє собою систему упорядкованих знань про методики й організацію вивчення стратегії виробничої діяльності на майбутній період. Стратегічний контроль – це особливий вид управлінської діяльності на підприємстві, що полягає у спостереженні та оцінці стратегічного управління, який забезпечує досягнення поставлених цілей та виконання обраних стратегій через встановлення стійкого зворотного зв'язку.

В порядку зворотного зв'язку в інформаційну систему управління направляється відповідна первинна інформація, яка формується щодо всіх операцій процесу реалізації стратегії в підрозділах (основних, допоміжних, обслуговуючих) підприємства.

Серед форм організаційно-економічної реалізації зворотного зв'язку найбільшого поширення набувають концепції контролінгу та порівняльного аналізу. В межах оперативного управління процесами виробництва функція контролю повністю забезпечується механізмами контролінгу. Визначення змін у підгрупах середовища, що мають інтенсивний вплив на стратегічний розвиток підприємства, ідентифікація та дослідження таких змін, їх кількісна або якісна оцінка, що проводиться з метою формування адекватної реакції підприємства, забезпечується методично механізмами стратегічного моніторингу.

Стратегічний моніторинг, таким чином, утворює цільову підсистему стратегічного управління координаційного типу, що реалізує взаємозв'язок всіх елементів стратегічного управління підприємством шляхом агрегування потоків інформації і управлінських впливів.

Головним напрямом області стратегічного моніторингу ГЗК є дослідження, аналіз і контроль показників зовнішнього середовища і середовища завдань окремого підприємства. Контроль показників внутрішнього середовища здійснюється шляхом агрегування даних, отриманих з системи обліку. Та частина даних внутрішнього середовища, що безпосередньо стосується системи планів, проектів і програм розвитку організації (стратегічний контролінг), спрямовується у систему стратегічного моніторингу в обов'язковому порядку.

Отже, система обліку займає важливе місце в інформаційній підсистемі стратегічного управління.

Література:

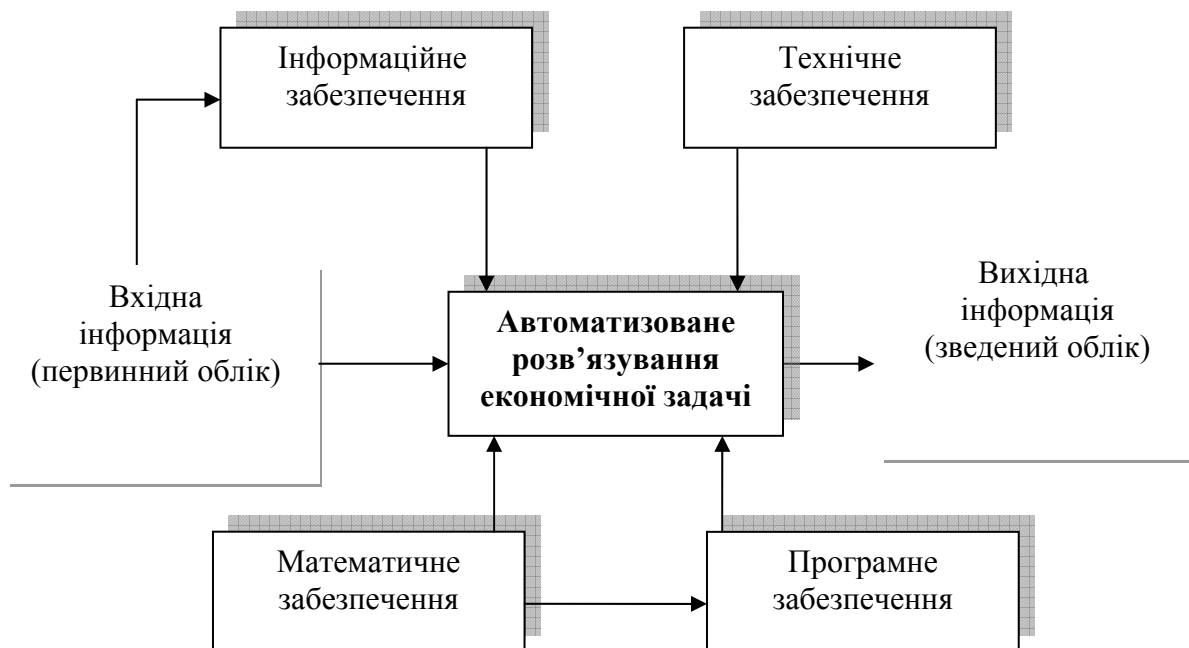
1. Шершньова З.Є, Оборська С.В. Стратегічне управління: Навч. посібник.- К.:КНЕУ,1999.-384 с.
2. Нусинов В.Я., Турило А.М., Темченко А.Г. Экономический анализ деятельности предприятий и объединений в промышленности. Учебное пособие. Кривой Рог: Минерал.-1999.-172 С.

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасну систему управління підприємством характеризує складна інформаційна система. Це пояснюється великою кількістю зовнішніх та внутрішніх потоків інформації, які циркулюють в інформаційному просторі підприємства. Найбільшу питому вагу інформаційної системи займають дані обліку, які використовують різні види користувачів. За цією ознакою облікова інформація носить інформаційний, контрольний та аналітичний характер.

Підготовку облікової інформації здійснює облікова служба підприємства, роботу якої неможливо уявити без використання комп'ютерної техніки та спеціалізованих програм автоматизації облікового процесу.

Розвиток комп'ютерної інформаційної технології нерозривно пов'язаний з розвитком інформаційних систем, які в економіці використовують для автоматизованого розв'язування економічних завдань. Для розв'язування будь-якого завдання з допомогою комп'ютера необхідно створити інформаційне забезпечення (забезпечити розрахунки потрібними даними) і математичне забезпечення (створити математичну модель розв'язування задачі, за якою складається програма для ЕОМ). Спрощену схему автоматизованого розв'язування економічних завдань формування інформаційної бази обліку зображено на рис. 1.

Рис. 1. Схема автоматизованого розв'язування економічних завдань обліку

Необхідна для розв'язування інформація може надходити безпосередньо (вхідна інформація – первинний облік) або через систему інформаційного забезпечення, яка може поповнюватися і за рахунок нової інформації. Визначальною особливістю інформаційної системи є те, що вона забезпечує користувачів інформацією з кількох організацій.

Математичні моделі й алгоритми можуть бути подані у вигляді, який передбачає етап програмування, і у формі, придатній для прямого використання при розв'язуванні задачі. Вихідна інформація – зведений облік нематеріальних активів може бути подана в різних варіантах.

У системах обробки інформації головними її компонентами є дані та обчислення. Більшість інформаційних систем управління інформаційними ресурсами в організаціях містять і багато інших компонентів, таких як вимоги, запити, тригери і звіти. І всі вони, зокрема, містять великі описи свого власного змісту в тій чи іншій формі. Ці описи необхідні для інтерпретації і для коректного використання наданої інформації (коли в системі немає повного опису, то передбачається, що користувачі отримують його з іншого джерела).

Для головних компонентів інформації (даних і обчислень) важливе значення має така характеристика, як їх надмірність. Означення надмірності суттєво залежить від одиниці інформації. Коли одиниця вибрана, то надмірність – це просто дублювання однієї й тієї самої одиниці в системі. Важливим у виборі одиниці інформації є її розмір. Вибір занадто малої одиниці призводить до високого рівня незалежності блоків інформації, але водночас і до збільшення накладних витрат затрат на їх підтримку; у разі взяття великої одиниці неможливо виключити численне дублювання підблоків інформації.

Створенню інформаційних систем у всьому світі приділяється багато уваги. За масштабами, темпами зростання, витратами матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, а також за ступенем впливу на процеси управління проблему створення інформаційних систем слід розглядати як велике народногосподарське завдання. Інформаційні системи можуть значно різнитися за типами об'єктів управління, характером і обсягом розв'язуваних задач та низкою інших ознак.

Загальноприйнятої класифікації інформаційних систем досі не існує, тому їх можна класифікувати за різними ознаками. Найбільш поширеними протягом тривалого часу були такі класифікаційні угруповання систем.

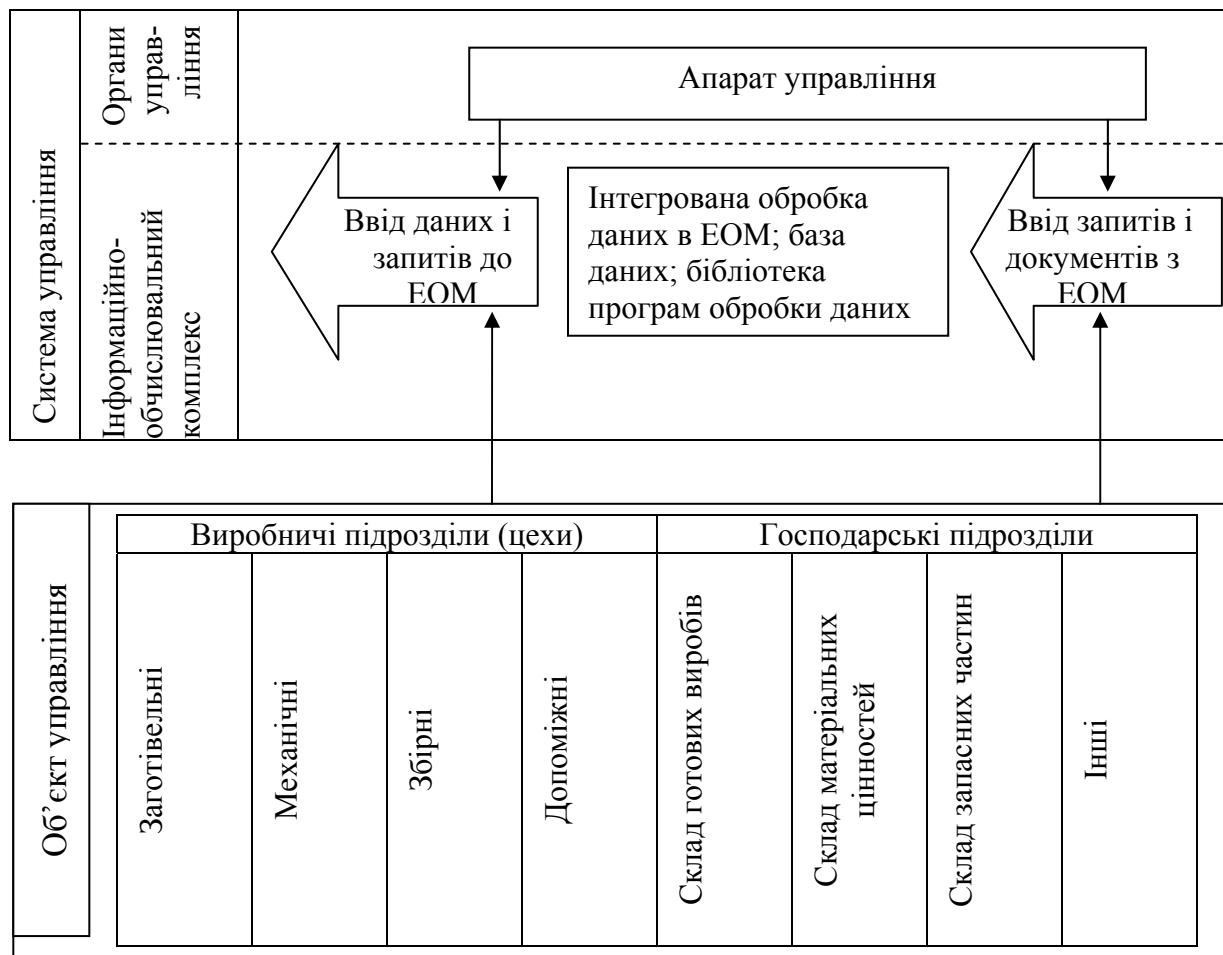
1. За рівнем або сферою діяльності – державні, територіальні (регіональні), галузеві, об'єднань, підприємств або установ, технологічних процесів.

2. За рівнем автоматизації процесів управління – інформаційно-пошукові, інформаційно-довідкові, інформаційно-керівні, системи підтримки прийняття рішень, інтелектуальні ІС тощо.

3. За ступенем централізації обробки інформації – централізовані інформаційні системи, децентралізовані ІС, інформаційні системи колективного використання.

4. За ступенем інтеграції функцій – багаторівневі інформаційні системи з інтеграцією за рівнями управління (підприємство – об'єднання, об'єднання – галузь і т. ін.), багаторівневі ІС з інтеграцією за рівнями планування і т. ін.

Інформаційні системи управління підприємствами (АСУП)– це системи із застосуванням сучасних засобів автоматизованої обробки даних, економіко-математичних та інших методів для регулярного розв’язування задач управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. Принципову схему функціонування АСУП наведено на рис. 2.

Рис. 2. Принципова схема функціонування АСУП [3]

Залежно від мети функціонування та завдань, які покладені на ІС на етапах збору та змістової обробки даних, розрізняють такі типи ІС: інформаційно-пошукові, інформаційно-довідкові, інформаційно-управляючі (управлінські), інтелектуальні інформаційні системи та системи підтримки прийняття рішень.

Сучасний етап розробки інформаційних систем в економіці характеризується створенням нових видів інформаційних систем, до яких належать експертні системи, системи підтримки прийняття рішень, інформаційно-пошукові системи, системи зі штучним інтелектом, виконавчі інформаційні системи та інші, які будуть схарактеризовані окремо.

Для розв’язання за допомогою обчислювальної техніки будь-якої економічної задачі необхідно створити певні умови. Ця проблема вирішується розробкою і впровадженням різних видів забезпечення визначених державним стандартом з упровадження інформаційних технологій. За час виникнення і розвитку ІС в економіці мали різну структуру цих компонентів, яка значною

мірою залежала від техніко-експлуатаційних характеристик обчислювальної техніки, що в той чи інший період використовувалася для автоматизації економічних задач.

Функція інформаційних систем – це сукупність дій інформаційної системи, яка спрямована, на досягнення зазначеної мети. Перелік функцій конкретної ІС залежить від сфери її діяльності, об'єкта управління, призначення її та ін. Наприклад, в інформаційній системі управління фінансами країни виокремлюють дві основні функції: планування бюджету і виконання бюджету.

Компонент (підсистема) інформаційних систем – це її частина, що виділена за зазначеною ознакою або сукупністю ознак і розглядається як єдине ціле. Компоненти комп'ютерної системи за своїм призначенням передусім поділяються на забезпечувальні і функціональні. Забезпечувальні містять у собі організаційне, методичне, технічне, математичне, програмне, інформаційне, лінгвістичне, правове та ергономічне забезпечення.

До організаційного забезпечення належить сукупність документів, що описують технологію функціонування ІС, методи вибору і застосування користувачами технологічних прийомів для одержання конкретних результатів під час функціонування ІС.

Для забезпечення функціонування ІС необхідно мати ряд ресурсів і обов'язково предмети праці, засоби праці і працю (трудові ресурси). Роль перших в ІС належить інформації (інформаційне забезпечення), яка відіграє також роль продукту праці. Засобами праці є різні технічні засоби ІС, які виконують функції технічного забезпечення. Така сама функція покладена певною мірою й на засоби математичного та програмного забезпечення. Що ж до самої праці, то, природно, кадри спеціалістів також потрібні будь-якій ІС.

Інформаційне забезпечення містить у собі не лише інформаційні ресурси як предмет праці та інформацію як продукт праці, а й засоби і методи ведення усієї інформаційної бази – об'єкта управління. До інформаційного забезпечення належать методи класифікації і кодування інформації, способи організації нормативно-довідкової інформації, побудови банків даних, зокрема побудови та ведення інформаційної бази і т. ін.

Технічне забезпечення об'єднує сукупність усіх технічних засобів, які використовують під час функціонування системи.

До математичного забезпечення віднесено сукупність математичних методів, моделей і алгоритмів розв'язування задач, які застосовуються в ІС; моделі та алгоритми, що входять до цього забезпечення як інструмент подальшої розробки програмних засобів. Моделі системи управління та об'єкта автоматизації належать, здебільшого, до організаційного забезпечення.

Програмне забезпечення являє собою сукупність програм на носіях даних і програмних документів, які призначені для відлагодження, функціонування і перевірки роботоздатності ІС.

Лінгвістичне забезпечення містить сукупність засобів і правил для формалізації природної мови, які використовуються для спілкування користувачів та експлуатаційного персоналу ІС із комплексом засобів автоматизації під час функціонування ІС.

До правового забезпечення належить сукупність правових норм, які регламентують правові відносини під час функціонування ІС та юридичний статус результатів такого функціонування.

Методичне забезпечення містить у собі сукупність документів, які описують технологію функціонування ІС, методи вибору і застосування користувачами технологічних прийомів для одержання конкретних результатів під час функціонування ІС.

Ергономічне забезпечення ІС являє собою сукупність засобів і методів, які створюють найсприятливіші умови праці людини в ІС, умови для взаємодії людини та ЕОМ.

Функціональний підхід до структури ІС дає змогу виокремити підсистеми (компоненти) в разі різного визначення поняття «функція управління». Найбільшого поширення набуло створення функціональних підсистем за ознакою управління об'єктами (елементами) виробничого процесу і за ознакою стадій управління.

Так, у першому випадку формуються функціональні підсистеми, наприклад управління технічною підготовкою виробництва, основним виробництвом, допоміжним виробництвом, матеріальними та трудовими ресурсами і т. ін.

У другому випадку з позицій стадій управління виділяються функціональні підсистеми прогнозування, перспективного планування, оперативного управління, бухгалтерського обліку і т. ін.

Перелік таких функціональних підсистем у різних ІС неоднаковий. Певною мірою це пояснюється відсутністю єдиного погляду на склад функцій управління підприємством. Що ж до призначення будь-якої функціональної підсистеми ІС, то воно єдине – розв'язування економічних задач прийняття управлінських рішень, що базується на результатах обробки даних. [1]

Завдання в комп'ютерній ІС або завдання обробки даних визначається як функція чи її частина, що являє собою формалізовану сукупність автоматичних дій, виконання яких приводить до результатів заданого виду. Наприклад, задачею в АСУП може бути нарахування відрядної заробітної плати бригаді, облік розрахунків з постачальниками сировини, облік валютних операцій і т. ін.

Завдання, що розв'язуються в комп'ютерних інформаційних системах, мають ряд характерних особливостей, які впливають на технологію автоматизованої обробки даних:

- інформаційний взаємозв'язок, який виявляється в тому, що результати розв'язування одних задач є вхідними даними для розв'язування інших. Ця особливість впливає на склад та зміст інформаційної бази комп'ютерної системи, потребуючи також вибору способів і методів нагромадження та зберігання інформації в системі;
- масовість та груповий характер вирішення. Як правило, економічні розрахунки виконуються через певний термін, причому визначається не один, а група взаємозв'язаних економічних показників. Ця особливість впливає на структуру алгоритмів розв'язування задач, а також на склад та зміст програмного забезпечення систем;

- потреба багатоваріантного розв'язування. Це стосується задач прогнозування, планування та прийняття рішень. Саме тому в комп'ютерній системі мають бути передбачені відповідні спеціальні інструментальні та апаратні засоби, наприклад база моделей для задоволення згаданої потреби;
- чітко регламентовані терміни подання вхідних даних і результатів розв'язування задач, а також вимоги до точності вхідних даних і результатів розв'язування задач. Тому при створенні комп'ютерної ІС необхідно вирішувати питання контролю інформації на всіх етапах її переробки (перетворення).
- постійні зміни складу економічних показників та методик їх розрахунку.

Таким чином, формування інформаційних систем обліку сприятиме їх належному використанню в системі менеджменту підприємства.

Література:

1. Автоматизація бухгалтерського обліку: вибір програми. // Податки та бухгалтерський облік. – 2006. – № 32 (486). – С.42-45.
2. Мананков Р. В. «Особливості перевірки бухгалтерського обліку, який ведеться за допомогою комп'ютерної програми» // Аудитор України. – 2003 – №21. – С. 21-23.
3. Ситник В.Ф. та ін. Основи інформаційних систем: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2001. – 420с.

Рожелюк В.М., к.е.н., доцент

Кундеус О.М., к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МОДЕЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Однією з цікавих та корисних можливостей, які надають сучасні автоматизовані інформаційні системи управління, є можливість моделювання інвестиційних проектів з метою найбільш ефективного на них впливу. Але для того, щоб ефективно використовувати цей інструмент, управлінцям, слід уявляти собі його можливості й бути обізнаними з теорією економіко-математичного моделювання.

За найбільш загальним визначенням, модель – це природний або штучний, матеріальний або ідеальний замітник об'єкта, що має спільні властивості, отримані при вивченні моделі, що виступають як відомості, отримані при вивченні моделі, а також виступають як відомості про властивості самого об'єкта. Моделі – це уявні або матеріальні системи, що відображаючи або відтворюючи об'єкти моделювання у визначених відносинах, здатні змінювати його в такий спосіб, щоб вивчення цієї системи дозволило б одержати нову інформацію про досліджуваній об'єкт або процес. Модель являє собою

відображення найбільш суттєвих, з будь-якого погляду, властивостей об'єкта або процесу.

Сьогодні більшість математичних моделей, які широко застосовують у різних галузях суспільних та економічних наук, поділяються на два великі класи: а) математичні (аналітичні) моделі; б) імітаційні (системні моделі).

При цьому, в математичні моделі застосовуються здебільшого аналітичні методи, зокрема апарат сучасного математичного аналізу та інших розділів математики, а в імітаційних – принципово обов'язкові елементи дослідження.

На жаль, важко провести чітку межу між різними видами моделювання, оскільки в математичних (аналітичних моделях) часто доводиться використовувати чисельний експеримент із застосуванням комп'ютерів, а в імітаційних (системних) моделях – неможливо обійтися без проведення аналітичного розв'язування поставленого завдання.

Застосування методів моделювання зумовлене, передусім, тим, що саме вони являють собою окремі моделі господарської діяльності підприємства. У інвестиційній діяльності моделювання виступає як опис найбільш загальних аспектів, властивих інвестиціям. У цьому полягає головна відмінна риса моделювання від інших методів дослідження. Модель, побудована на загальних принципах, дає методику дослідження. При цьому, галузеві методики може бути представлено як окремий випадок загальної моделі. Інформаційна модель – це відображення предметної галузі у формі інформації. Предметна галузь являє собою частину реального світу, що досліджується або використовується. В нашому випадку відображення предметної галузі в інформаційних технологіях представлено інформаційними моделями кількох рівнів (рис. 1).

Концептуальна модель забезпечує інтегроване уявлення про інвестиційний процес (наприклад, технологічні карти, технічне забезпечення інвестиційного процесу тощо) і має слабоформалізований характер.

Логічна модель формується з концептуальної, шляхом виділення конкретної частини, її деталізації і формалізації. За допомогою відповідних методів, математична модель перетворюється в алгоритмічну, яка задає послідовність дій, що забезпечують досягнення поставленої мети управління, на її основі створюється комп'ютерна програма, яка є тією самою алгоритмічною моделлю, тільки представленою комп'ютерною мовою програмування.

У світовій практиці, зокрема в США, для допомоги в ефективному управлінні підприємством широко застосовуються так звані моделі стратегічного планування підприємства. Під моделлю стратегічного планування розуміють опис, пояснення і взаємозв'язок функціональних галузей підприємства (облік інвестиційних проектів (процесів) тощо), які виражені в термінах набору математичних і логічних рівнянь для того, щоб сформулювати різноманітні прогностичні звіти, включаючи фінансові звіти. Тобто моделі стратегічного планування є основними інструментальними засобами на підприємстві для ризикових експериментів.

В основі планування лежить інформація про господарську діяльність. Господарську діяльність обмежують кількома моделями. Призначення моделей

інвестиційних процесів полягає в тому, щоб за встановленою схемою накопичити оперативну інформацію, корисну для поточної роботи виробничих, збутових або інших підрозділів підприємства, а також зібрати й узагальнити дані для дальшого використання в моделях поточного і перспективного планування. Поточне планування немає справ із головним періодом менше року (це може бути місяць, квартал півроку, рік). До таких моделей належать і фінансові моделі – моделі звітності та інші фінансові моделі, які показують взаємний зв'язок фінансових показників.

Рис. 1. Рівні інформаційних моделей інвестиційного проекту

Математичні моделі перспективного планування призначені описувати стан і стратегію розвитку підприємства на 3-5 років. Природно, такі плани є прогнозними, і для їх створення залучаються математичні методи й моделі, що дозволяють “програвати” поведінку керованого об’єкта при різних прогнозованих параметрах самого об’єкта і навколишнього середовища.

Вихідна інформація інвестиційних моделей використовується для потреб аналізу, на вхід фінансових моделей надходить вихідна інформація планування як еталон стану виробництва.

Важливою теоретичною проблемою в моделюванні взагалі та із застосуванням обчислювальної техніки зокрема, і є протиріччя між оперативними даними і даними, необхідними для аналізу та прийняття рішень. У цьому разі сподівання теоретиків і практиків комп’ютерних облікових систем на те, що аналітичні й оперативні бази даних мають об’єднатися, не справилися. Ключовим аспектом програмних модулів підтримки прийняття

рішень є те, що вони не оперують даними реального часу. При цьому, одне і те ж саме запитання задається декілька разів, із зміною одного фактора, потім результати порівнюють, щоб визначити, наприклад, найвищу ціну, яка спричинила найменший обсяг продажів.

Підготовку та прийняття управлінських рішень можна значно прискорити і поліпшити шляхом побудови фінансових моделей. Метою створення й використання фінансових моделей є допомога, яку такі моделі можуть подати керівництву в процесі ухвалення рішення за прийняття ними фінансових і капітальних інвестицій. У цьому контексті, фінансова модель – це функціональна галузь загальної моделі стратегічного планування. Це математична модель, яка формує взаємозв'язки між фінансовими змінними підприємства. Таким чином, фінансову модель фінансових і капітальних інвестицій можна визначити як спрощене математичне відображення реальної інвестиційної сторони діяльності підприємства. Таке визначення означає, що фінансова модель фінансових і капітальних інвестицій являє собою спробу показати комплексний характер фінансово-господарської ситуації у формі спрощених (порівняно з дійсністю) математичних рівнянь. Вона є основним інструментальним засобом для планування і складання бюджету.

Кращим способом розуміння сутності фінансових моделей фінансових і капітальних інвестицій є дослідження кількох простих моделей, наприклад – лінійного програмування. Проте, ці інструменти є неповними (частковими) моделями тому, що за їх допомогою аналізують тільки деяку частину великої проблеми.

Фінансові моделі інвестицій підприємств забезпечують керівництво підприємства корисною аналітичною інформацією, котру можна використати як основу для прийняття зважених рішень. Інформацією, якою фінансові моделі забезпечують особу, котра приймає рішення, може бути проаналізовано під двома кутами зору, а саме:

а) досягнення цілей: якщо управлінці включають свої оцінки параметрів фінансових і капітальних інвестицій діяльності та інші відповідні дані у фінансову модель, тоді аналіз фінансових і капітальних інвестицій покаже, чи зможуть результати рішення допомогти у досягненні цілей, поставлених перед підприємством. Так скажімо, фінансових інвестицій підприємства, де головною метою є максимізація прибутку. Отже, при використанні моделі фінансових і капітальних інвестицій, вона покаже чи зможе підприємство максимально збільшити свої прибутки, за рахунок інвестицій, ґрунтуючись на оцінках і допущеннях, включених у модель на певний момент часу. Також метою може бути оптимальне використання своїх ресурсів інвестицій. Для цього використовують модель лінійного програмування. Ця модель може швидко визначити, чи можна досягти цілей підприємством, керуючись тим чи іншим рішенням, включеним у модель на різних етапах. Керівники можуть використовувати цю інформацію для перегляду рішень, переоцінки цілей і переосмислення оцінки прийняття рішень;

б) аналіз ризику є важливим елементом, якщо надає керівникам швидкий і простий метод для виконання широкого аналізу, щоб прийняти будь-яке рішення. У цьому полягає основна перевага фінансових моделей.

До появи комп'ютерних інформаційних технологій створення і використання моделей фінансових і капітальних інвестицій було клопітким заняттям, яке потребувало багато часу. Використання фінансових моделей без допомоги передової інформаційної технології було б практично неможливим. Вплив, який справила інформаційна технологія на застосування фінансового моделювання, полягає в можливості майже миттєвого проведення складних і невизначених ситуацій, пов'язаних з ухваленням рішення. Якщо модель фінансових і капітальних інвестицій ввести в комп'ютерну систему, то керівник може одержати швидкі відповіді на запити системи управління. Через швидкість аналізу кількість запитань, які задаються, також суттєво зростає, що дозволяє досягти повноти аналізу рішення.

Таким чином, інформаційна технологія дала можливість керівникам використовувати фінансові моделі для уточнення цілей, переоцінки сутності та ступеня фінансових відносин і для значного полегшення аналізу різних варіантів рішення. Інформаційна технологія зробила модель фінансових і капітальних інвестицій на підприємстві більш простими й доступними майже для всіх підприємств.

Деякі завдання може бути вирішено тільки із застосуванням комп'ютера. Як правило, необхідність застосування комп'ютера викликана такими причинами:

1. Складність розрахунків. Така ситуація може виникнути при розв'язуванні чисельними методами оптимізаційних задач, коли число змінних та обмежень перевищує межі, доступні для ручних розрахунків, а в реальній практиці це звичайне явище.

2. Великі обсяги оброблюваної інформації. Така ситуація також є звичайною для сучасних підприємств.

3. Суворі вимоги до терміну одержання результату аналізу. Інформація повинна бути оперативною, щоб не втратити своєї цінності.

Таким чином, використання математичного моделювання інвестиційних проектів сприятиме підвищенню ефективності системи управління інвестиційною діяльністю підприємств ринкового типу.

Література:

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: как управлять капиталом? – М.: Финансы и статистика, 1994. – 83 с.
2. Бернс В., Хавранек П.М. Руководство по оценке эффективности инвестиций / Пер. с англ. и дополн. изд. – М.: АОЗТ «Интерэксперт», «ИНФРА-М», 2005. – 528 с.
3. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов / Пер. с англ. под. ред. Л.Н.Белых. – М.: Банки и биржи. ЮНИТИ, 1997. – 631 с.

Романів Р.В., к.е.н., доцент,
Романів С.Р., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

ВІДОБРАЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному глобальному світі економіка промислово розвинутих країн все більше ґрунтується на знаннях, а не на розширеному споживанні природних ресурсів. Управління знаннями є одним із ефективних шляхів росту інтелектуальних активів компанії і підвищення її конкурентоздатності. Економічна оцінка інтелектуальних активів повинна будуватися перш за все із врахування знань, як економічного чинника росту виробництва. Лідерами стають компанії, які не тільки пропонують високотехнологічні продукти, а й перетворюють відкриття на інтелектуальну власність, нарощуючи тим самим інтелектуальний капітал. Поняття «економіка, яка базується на знаннях», або інтелектуальної економіки, відображає визнання того, що наукові знання і спеціалізовані унікальні навички їх носіїв стають головним джерелом і ключовим чинником розвитку матеріального і нематеріального виробництва, забезпечення стійкого економічного розвитку.

Інтелектуальний капітал – це відносно нова категорія в економічній науці. Дослідники розходяться у питанні, хто ж першим ввів дане поняття в економіку. Зокрема, зазначається, що одними з перших були А.Сміт і Дж.С.Міль [2, С.63]. Вони ввели поняття гуманітарного капіталу, як сукупності кількості і якості людських здатностей до праці. Як зазначає російський економіст С. Климов в марксовій теорії теж наголошується на тому факті, що із розвитком великої промисловості створення дійсного багатства стає менш залежним від робочого часу і від кількості і затраченої праці, а залежить скоріше від загального рівня науки і від прогресу техніки. У трудовій теорії К.Маркс пов'язував категорію суспільно необхідної праці, як міри вартості, із середнім рівнем вмістості робітника, однак розглядав розвиток економіки виключно як процес відчуження «інтелектуальних потенцій» виробництва від виробників [4, С.39]. В подальшому, до середини ХХ століття економічна наука відносила до поняття нематеріальних активів і інтелектуального капіталу двоєко. З однієї сторони, вона визнавала важливу роль освіти в суспільному розвитку, з іншої – виводила ці ресурси за межі економічного аналізу.

Вважається, що термін «інтелектуальний капітал» вперше був введений Дж.Гелбрейтом в 1969 році. Значний внесок у розвиток питання з точки зору уточнення змісту об'єкту дослідження і виділення його структурних елементів був здійснений у 90-ті роки ХХ століття такими зарубіжними вченими і практиками, як Т.Фортюн, Л.Едвінсон, П.Саліван, Л.Прусак, які підкреслювали взаємозв'язок між накопиченими фірмою знаннями та її майбутніми можливостями, які втілені у ринковій вартості.

Л. Едвінсон із компанії Scandia пов'язував інтелектуальний капітал із знаннями, які можна конвертувати у вартість[7]. У визначені Л.Прусака із компанії IBM, інтелектуальний капітал – це інтелектуальний матеріал, який формалізують, обробляють і використовують для збільшення вартості активів компанії. Значний внесок у розвиток поняття інтелектуального капіталу внесли японські автори, зокрема, І. Нонака і Х.Такеучі. В їх інтерпретації акценти зміщують у сторону створення нового знання, інноваційного процесу з використанням тацитних, тобто неявних знань [5].

М.Пушкар пов'язує інтелектуальний капітал в першу чергу з інформаційним капіталом, під яким він розуміє вартість нематеріальних активів та інтелектуальних здібностей персоналу, що забезпечують утримання частки ринку й отримання прибутку [6, С.83].

На думку І. Журавльової інтелектуальний капітал –це сукупність не лише інтелектуальних ресурсів підприємства, а й економічних відносин у розповсюдженні та використанні інформаційних даних і знань, необхідних для його ефективного функціонування [1, С.34].

Отже, можна зробити висновки, що поняття інтелектуального капіталу є досить суперечливим і таким, що викликає жваві дискусії в науковому середовищі. Але всі ці визначення мають спільну тезу- інтелектуальний капітал, в першу чергу, є нематеріальним активом фірми, який, на жаль, поки що ігнорують в обліковій теорії. Ми вважаємо цю тему найбільш перспективною для досліджень у сфері обліково-аналітичних дисциплін. З нашої точки зору, важливість досліджень у цьому напрямі можна пояснити кількома причинами. Так, офіційно вважається, що баланс є відображенням вартості активів та пасивів на певну дату, інакше кажучи – це залишкова вартість фірми. Між тим у сучасній економіці вартість, за якою продаються компанії, давно не відповідає навіть приблизним оцінкам залишкової вартості їх активів. Так, наприклад, коли в 1995 році компанія IBM поглинула компанію Lotus, заплативши за неї 3,5 млрд.дол., активи цієї компанії оцінювались за залишковою вартістю у 230 млн. В 1988 році компанія «Філіп Моріс» купила фірму «Крафт» за 12,9 млрд. долл., активи останньої за залишковою вартістю становили лише 1,3 млрд. долл.[5,С.61].Отже, наведені приклади **відображають той факт, що традиційні методи економічних оцінок і вимірів, які базуються на принципах бухгалтерського обліку, перестали адекватно відображати стан економіки підприємства.**

Іншою причиною необхідності дослідження інтелектуального капіталу є домінування в процесі виробництва інформаційних потоків над технологічними процесами обробки сировини, перетворення її в готовий продукт та доведення його до споживача. У розвинутих країнах безпосередній вплив на матеріальний предмет праці здійснює уже не 9/10, як це було в умовах індустріальної економіки, а менше 1/3 працівників. Знання та творчий потенціал працівників стають головним чинником ефективності економічної системи. Залучена у виробниче споживання наукова, економічна, технологічна, організаційно-управлінська інформація стає рушійною силою іновацій, персоніфікованим ресурсом, частиною «ноу-хау» компанії. Так, останні дослідження вчених

свідчать про різке зростання цінності інтелектуальних фондів компанії в порівнянні з її матеріальними ресурсами та фінансовим капіталом. У цілому їх співвідношення може коливатися між 5:1 і 6:1. підраховано також, що долар, витрачений на дослідження та розробки, приносить у вісім раз більший прибуток, ніж долар, вкладений в техніку [3, С.56.].

Усі ці причини свідчать про необхідність та важливість оцінки й обліку інтелектуального капіталу. Супутнім завданням є проведення моніторингу розвитку інтелектуального капіталу, контролю його показників. Темою даної статті не є розкриття методики, а лише окреслення напрямів, за якими необхідно формувати такі показники та відслідковувати їх виконання.

Отже, вважаємо, що до таких основних груп показників можна віднести:

1. Показники людського капіталу, як сукупності знань та практичних навиків
2. Показники клієнтського капіталу, як бази даних на споживачів, характер зв'язків між ними
3. Показники іноваційного капіталу, як сукупності захищених комерційних прав, інтелектуальної власності.
4. Показники організаційного капіталу, як сукупності організаційних можливостей фірми по створенню продукту та просуванню його на ринок.

До додаткових груп показників можна віднести:

1. Показники індивідуальної компетентності, як здатності індивідумів діяти в різних виробничих ситуаціях, соціальні навички
2. Показники активів інфраструктури, які яляють собою характеристику ефективності процесу управління, загальної філософії управління.

Література:

1. Журавльова І.В. Теоретичні засади стратегічного моніторингу формування інтелектуального капіталу підприємства// Проблеми науки. – 2007. – №7. – С. 33-38.
2. Козырев А.Н. Интеллектуальный капитал: новая парадигма оценки бизнеса и нематериальных активов. М.: ВНИИЦ, 2001.
3. Комаров И. Ителлектуальный капитал// Персонал. – 2000.- №5. – С.54-60.
4. Климов С. Интеллектуальные ресурсы общества. –СПб.: ИВЭСЭП: Знание, 2002.-168 с.
5. Нонака И., Такеучи Х. Компания- созидатель знания. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 211 с.
6. Пушкар М.С.Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152 с.
7. Эдвинсон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании/ Под. ред.В.Л. Иноземцева. – М.: Академия. – 1999. – 434 с.

РОЛЬ ОБЛІКУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРОМИСЛОВОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Сучасні динамічні умови, в яких функціонують більшість промислових підприємств, потребує формування нового напрямку управління – стратегічного менеджменту. Відсутність стратегічно орієнтованої системи управління на підприємствах України призводить до ризику існування бізнесу, змушуючи його приймати тільки термінові рішення, які не виключають помилок і не мають необхідного обґрунтування.

Основними етапами стратегічного управління для підприємств із випуску будівельних матеріалів є:

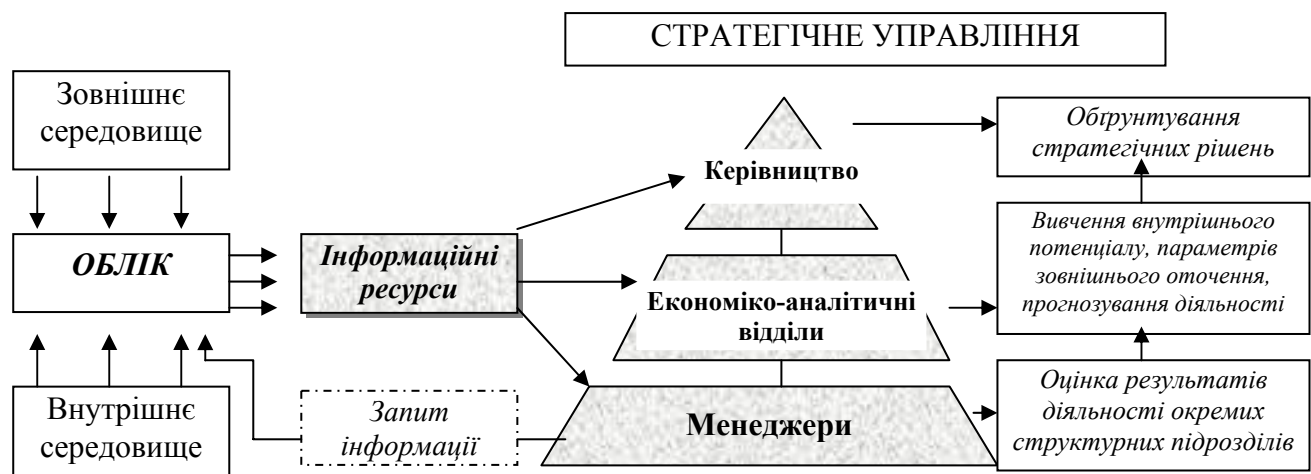
- 1) передбачення тенденцій розвитку галузі;
- 2) розробка і реалізація стратегічних цілей та мобілізація організації на їх виконання;
- 3) пошук ресурсів для досягнення стратегічної мети в умовах обмежених можливостей підприємства;
- 4) визначення ключових компетенцій, які дозволяють підприємству досягти успіхів у майбутньому;
- 5) розширення корпоративної уяви й оживлення процесу створення нового бізнесу.

Однак впровадження стратегічного управління без створення належної інформаційної бази є неможливим. Адже вміння добувати інформацію з минулого і майбутнього, формувати і прораховувати на віртуальному рівні різні сценарії розвитку систем, значно збільшують потенціал виробничих систем та ефективність господарської діяльності. Дана стратегічна ціль досягається завдяки правильно побудованій обліковій системі.

На нашу думку, сучасний облік, як складова системи управління підприємством і обліково-аналітичного забезпечення процесу прийняття стратегічних управлінських рішень, призначений для планування майбутньої стратегії й тактики функціонування підприємства загалом та окремих стратегічних господарських центрів відповідальності, вимірювання й оцінки ефективності їх господарювання на різних фазах життєвого циклу, коригування керуючих впливів на хід реалізації обраної стратегії.

Зрозуміло, що бухгалтерський облік не здійснює безпосередньо управління господарськими процесами, однак створює інформаційну базу, що є основою для прийняття рішень на віддалену перспективу.

Призначення та роль бухгалтерського обліку в сучасній системі стратегічного управління представлена на рисунку 1.

Рис. 1. Місце обліку в системі стратегічного управління

Отже, облік є обслуговуючою ланкою системи управління, формуючи інформаційні ресурси про зовнішнє та внутрішнє середовище, які допомагають менеджменту вищого ієрархічного рівня передбачати економічні події, явища і процеси, що здійснюють вплив на ефективність роботи підприємства й виробляти превентивні дії, спрямовані на усунення негативного впливу середовища на результати діяльності, або, принаймі, на його зменшення. При цьому важливим є: з одного боку вміння керівництва лаконічно та чітко подавати запит бухгалтерії на необхідні інформаційні ресурси, а з іншого – усвідомлення та розуміння бухгалтерами функцій системи управління та їх інформаційних потреб.

Необхідною умовою функціонування ефективною системи обліку на підприємствах промисловості будівельних матеріалів є повна відповідність систематизованої та належним чином деталізованої облікової інформації потребам стратегічного менеджменту.

Цієї думки притримується і З.В.Гуцайлук, який вказує на те, що „важливою ... є необхідність обліку для управління, тобто системи збирання й опрацювання інформації в розрізі, максимально придатному для прийняття рішень” [1, с. 14]. Його підтримує Л.В.Нападовська, зазначаючи, що „сучасні умови переходу до ринкових відносин потребують формування нової концепції сутності та змісту бухгалтерського обліку, спрямованих на задоволення інформаційних потреб не узагальненого, а конкретного користувача” [2, с. 26].

На думку М.С.Пушкаря розширення облікових інформаційних ресурсів та повна відповідність їх потребам системи менеджменту є один із шляхів підвищення інтелектуалізації облікової системи та уникнення ентропії (непорядкованості) знань [3, с. 18, 26].

Якщо в радянські роки, основним функціональним призначенням обліку вважалось збір даних про внутрішні процеси та стан речей на підприємстві, то в центрі сучасної системи обліку повинні знаходитись економічний потенціал підприємства та ринкова кон'юнктура і їх окремі елементи, які забезпечують,

успіх діяльності, а з іншого боку – вимагають пошуку шляхів адаптації до змін ринку.

Важливою проблемою та перешкодою на шляху переорієнтації облікової системи підприємств промисловості будівельних матеріалів є не усвідомлення менеджерів різних рівнів загальної філософії бізнесу (мети та бачення майбутнього, траєкторії розвитку підприємства) і як наслідок неможливість визначити вид та деталізацію інформації, необхідної для подальшого стратегічного управління.

Враховуючи технологічні особливості операційної діяльності підприємств із випуску будівельних матеріалів, внутрішні й зовнішні умови їх функціонування, можна виділити наступні види інформаційних потреб для прийняття дієвих управлінських рішень на віддалену перспективу (таблиця 1).

Таблиця 1

Інформаційні потреби менеджерів на підприємствах промисловості будівельних матеріалів в розрізі операційних процесів

Інформаційні потреби	Процеси операційної діяльності		
	<i>Добування сировини</i>	<i>Переробка</i>	<i>Збут</i>
Внутрішній потенціал (середовище)	<ul style="list-style-type: none"> - собівартість видобутої сировини; - співвідношення власної та придбаної сировини; - відповідність запасів сировини нормам зберігання та виробничій програмі; - якість сировини; - логістичні витрати. 	<ul style="list-style-type: none"> - витрати на виробництво в цілому та за центрами відповідальності; - динаміка формування собівартості продукції (за змінами, виробами, переділами); - якість продукції та частка браку 	<ul style="list-style-type: none"> - обсяг та динаміка продажу; - витрати на збут; - класифікація покупців за сегментами; - доходи і фінансові результати
Зовнішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> - природно-кліматичні умови; - діючі ставки податків; - доступ до зовнішніх джерел фінансування (кредити, інвестиції); - альтернативні шляхи забезпечення підприємства матеріальними ресурсами (сировиною) 	<ul style="list-style-type: none"> - собівартість та витрати виробництва у підприємств-конкурентів - параметри якості продукції за вимогами ринку та у конкурентів; - діючі ставки податків; - пільги щодо оподаткування; - державні програми підтримки; - тарифи на паливо та електроенергію. 	<ul style="list-style-type: none"> - кількість підприємств-конкурентів; - тенденції та перспективи розвитку ринку будівельних матеріалів; - попит на будівельні матеріали в розрізі їх асортиментних груп; - економічна і соціальна характеристика основних споживачів; - стан та перспективи розвитку капітального будівництва.

Забезпечення системи управління такою інформацією повинно відбуватися за допомогою нового стратегічно орієнтованого обліку на підприємствах промисловості будівельних матеріалів.

Отже, створюючи сучасну облікову систему на підприємствах промисловості будівельних матеріалів, необхідно вирішити ряд проблемних питань:

- 1) забезпечити одержання достовірної і суттєвої інформації для стратегічного аналізу, і як наслідок всієї системи стратегічного управління;
- 2) ліквідувати надлишок інформаційної пропозиції;
- 3) вдосконалити комунікаційні канали обміну інформації;
- 4) забезпечити збір інформації не тільки про стан розвитку економічної системи, а й тенденції її зміни та шляхи їх розвитку.

Стратегічна орієнтація обліку є новим напрямком, тому потребує подальших досліджень та розвитку. Тільки якісна та відповідна облікова інформація, отримана за певною методикою і має чітко визначені способи обробки, узагальнення і передачі, може забезпечити потреби стратегічного управління підприємством.

Література:

1. Зіновій Гуцайлюк. Прогнозний (стратегічний) облік і сучасні проблеми розвитку теорії бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006 – № 2. – С. 14 – 19.
2. Любов Нападовська. Методологічні засади управлінського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 4. – С. 26 – 30.
3. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152с.

Сава А.П., аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

В умовах ринкових перетворень значна частина підприємств агропромислового виробництва поряд із науковою здійснюють і виробничу діяльність. Для ефективного управління поєднаних діяльностей необхідно вести облік їх витрат. Враховуючи специфіку функціонування цих підприємств як бюджетних організацій, облік має ряд особливостей, які полягають у методичних труднощах відображення повної, правдивої та неупередженої інформації про витрати.

Питання облікового забезпечення управління витратами широко дослідженні у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: Ф. Бутинця, С. Голова, П. Саблука, В. Моссаковського, М. Кужельного, В. Лінника, Ю.

Литвина, Л. Нападовської, а також К. Друрі, Р. Ентоні, В. Личової, Д. Міддлтона, М. Пізенгольц, Дж. Ріса, Я. Соколова, А. Шеремета та ін.

Спробували вивчити облік витрат в бюджетних установах Р. Джога, В. Матвєєва, С. Свірко, Л. Сінельник, разом з ним у більшості з них не досліджуються особливості обліку витрат на с/г підприємствах.

Однією із особливостей діяльності підприємств агропромислового виробництва, які знаходяться у підпорядкуванні Української академії аграрних наук, є впровадження теоретичних розробок у виробництво для підтвердження значимості результатів наукових досліджень.

Це вимагає від керівників підприємств враховувати особливості товарного виробництва, де формування витрат на виробництво підпорядковане дії об'єктивних економічних законів, що визначають істотні умови ведення бухгалтерського обліку в бюджетних установах.

В сучасних умовах величина витрат є чи не найважливішим показником діяльності. Управління діяльністю неможливе без вивчення обсягів витрачених коштів, аналізу потреби у додаткових ресурсах та визначення шляхів їх мінімізації. Проведення цих заходів залежить від розуміння змісту і ролі виробничих витрат.

Категорія “витрати на виробництво” існувала не завжди і пройшла значний шлях свого розвитку в економічній науці. Зміст цього поняття розглядають залежно від рівня товарних і виробничих відносин, економічної спрямованості держав, політичної ситуації у регіоні, розвитку економічної думки тощо.

В економічній літературі виділяють два підходи до тлумачення поняття “витрати на виробництво”. Перший полягає у тому, що процес виробництва будь-якого виду продукції так, чи інакше пов'язаний з використанням робочої сили та засобів виробництва [1:221; 2:98].

В іншому підході визначення витрат на виробництво базується на порівняльному аналізі альтернативних можливостей суб'єкта з метою обрання оптимального варіанту виробничої стратегії та досягнення найвищого рівня ефективності в конкретних умовах [3:138; 4:611].

Узагальнено вони матимуть наступний вигляд:

1. Виробничий процес розглядається з позиції трудової теорії вартості, що передбачає взаємодію трьох основних чинників (робочої сили, предметів праці та їх засобів) з інтерпретацією вартості, її складових частин і структури.

2. Використання ресурсів у виробництві оцінюється з погляду їх обмеженості у природі. Тому виникає необхідність альтернативного застосування ресурсів, що і визначає суть вартості і її складових.

У структурі економічних відносин підприємства витрати на виробництво необхідно, на наш погляд, розглядати не лише із позицій товарного виробництва продукції, а й взаємозв'язку інновацій та виробництва у їх практичній діяльності та приватних аграрних формувань (рис. 1).

Загальний зміст витрат на виробництво розкривають їх складові частини, які відповідно до умов функціонування підприємства відображаються в обліку. Кожна із них відповідає певному виробничому ресурсу. Більшість вчених-економістів сходяться на тому, що такими ресурсами є природні, трудові,

капітал і підприємництво. Так, загалом функціонування землі як визначального чинника формує такі витрати: плату за землю чи орендну плату; функціонування трудових ресурсів пов'язано із заробітною платою; капітал породжує амортизацію, відсоток на позику тощо, а нормальний прибуток є платою за уміння здійснювати підприємницьку діяльність.

Рис. 1. Взаємозв'язок наукової і виробничої діяльності підприємства агропромислового виробництва

Формування витрат на виробництво та управління ними в умовах ринку зумовлено впливом певних чинників макро- та мікросередовища. Відношення сільського господарства як галузі до структури національної економіки, так і світового господарства, визначає такі три групи чинників:

1. Зовнішньоекономічні, тобто такі, що формуються під впливом зовнішніх факторів і, насамперед, світової сільськогосподарської спеціалізації й міжнародної торгівлі;
2. Міжгалузеві, тобто такі, що визначають ціни на сільськогосподарську продукцію і на ресурси для сільського господарства;

3. Внутрішні, тобто такі, що мають місце безпосередньо в процесі сільськогосподарського виробництва (технологічні, організаційні, економічні) [5:53].

Кожна із вказаних груп чинників має пряму чи опосередковану дію на процес формування виробничих витрат. Серед їх розмаїття основним вважаються ціни на виробничі ресурси, величина яких визначається рівнем попиту і пропозиції. В сучасних умовах, окрім цін на ресурси, значного впливу на взаємозв'язок усіх чинників набуває правове поле, в якому діє підприємство, що обумовлює їх комплексність.

Таким чином, ми дійшли висновку, що витрати на виробництво підприємства агропромислового виробництва необхідно розглядати як економічну категорію, яка, порівняно із суто сільськогосподарським виробництвом, має особливості у виявленні складових і чинників формування. Це визначає необхідність вирішення ряду завдань в обліку. Напрямок їх подальшого розвитку залежить від вибору оптимального зв'язку класифікаційних критеріїв поділу витрат в системі управління.

Зв'язок, що утворюється при цьому, можна відобразити наступним чином: внутрішні користувачі інформації, виявляючи свої потреби, впливають на облік через свої цілі та завдання. З іншого боку облік витрат підпорядкований вимогам зовнішніх користувачів, що виражається у законодавчій регламентації його ведення. У такому середовищі бухгалтерський облік поділяється на фінансовий та управлінський, які в сукупності утворюють межі облікової політики підприємства. Дані обліку формують інформаційні потоки у вигляді аналітичних звітів, що перетворюються в руках менеджерів на ефективні інструменти управління витратами і підприємства загалом.

Таким чином, діяльність підприємств агропромислового виробництва характеризується через призму зовнішніх і внутрішніх чинників. Впливаючи на систему управління, вони визначають її потреби та вимоги, які через поставлені завдання формують модель обліку.

Враховуючи вищесказане, на нашу думку, необхідно зробити наступні висновки. Механізм управління витратами підприємства є складним процесом перебудови економічних відносин інтегрованої системи взаємодії інновацій та виробництва. Його удосконалення багато в чому залежить від ступеня організації обліку витрат на виробництво в межах бюджетного, що передбачає визнання категорій “витрати” і “видатки”, їх поділ за необхідними критеріями, обґрунтування чинників і складових формування, а також побудову логічної схеми зв'язків завдань управління та облікової інформації.

Література:

1. Кураков Л.П., Кураков В.Л. Большой толковый словарь экономических и юридических терминов. – М.: Вуз и школа, 2001. – С. 221;
2. Завгородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005.– С. 98;

3. Хрестоматия по экономической теории / Сост. Е.Ф. Борисов. – М.: Юристъ, 2000. – С. 137-138;
4. Блэк Дж. Экономика: Толковый словарь: Англо-русский. – М.: ИНФРА-М, Издательство «Весь мир», 2000. – С. 611;
5. Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві. – К.: КНЕУ, 1998. – С. 53.

Савчук Л.І. к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

ПОКАЗНИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Функціонування підприємств малого бізнесу пов'язано з активним пошуком ніші на ринку товарів і послуг. Освоєння, захоплення і розвиток обраного типу продуктової політики в умовах конкуренції об'єктивно передбачає інноваційну діяльність, метою якої є, як і у будь-якій комерційній діяльності, є забезпечення отримання достатнього обсягу прибутку. За визначенням відомого англійського банкіра-економіста Р.Кантільйона, який вперше ввів поняття „підприємництво” в економічний лексикон, підприємець – це будь-який індивід, здатний до передбачення, який бажає брати на себе ризик, спрямований у майбутнє, і чії дії характеризуються сподіванням отримати дохід та готовністю до витрат [6, с.95]. Й. фон Тюнен однією з основних функцій підприємницької діяльності вважав діяльність по реалізації нововведень, яка неминуче пов'язана з ризиком [7, с.21-22]. Ф. фон Хайєк відзначає, що саме підприємництво є рушійною силою інноваційної діяльності, оскільки його кінцевою метою є досягнення першості в конкуренції на основі забезпечення найбільш ефективного поєднання реалізації власного „ноу-хау” з конкретними умовами ринку [9, с.182]. Й. Шумпетера відзначав, що бути підприємцем – це „робити не те, що роблять інші, і не так, як роблять інші” [10, с.199], тобто індивід може вважатись підприємцем тільки за умови ведення інноваційної діяльності, впроваджуючи нові технології, нові продукти, нові організаційні форми виробництва, тощо. Е.Дж.Долан та Д.Ліндсей характеризують підприємницьку діяльність як „процес пошуку нових можливостей, використання нових технологій і нових сфер вкладання капіталу” [5, с.13].

Таким чином, погоджуючись із визначенням суті підприємницької діяльності як „господарської діяльності, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку”, яке дано в Господарському кодексі України [3, с.3], можна зазначити, що найбільш характерною відмінною рисою підприємництва є інноваційна діяльність.

Інноваційна діяльність малих підприємств в економіці України здійснюється, як правило, під власний ризик і під певну особисту майнову відповідальність, тобто передбачається повна відповідальність підприємця за

економічні, екологічні, соціальні та інші наслідки своєї діяльності та пов'язаний із нею ризик. Як правило, малі підприємства здебільшого не мають у своєму розпорядженні достатньої суми засобів, і насамперед фінансових, для реалізації справді новітніх інноваційних проектів, і насамперед процесних і продуктових інновацій. Тому вони змушені використовувати кредити фінансово-банківських установ і організацій. Однією з необхідних умов надання кредитів є зведення до мінімуму ризиків їх неповернення на основі аналізу конкурентоспроможності.

Суттєвим елементом оцінки конкурентоспроможності підприємства малого бізнесу є встановлення дійсного рівня його рентабельності, яку поділяють на рентабельність підприємства за його поточними операціями та рентабельність підприємства за інвестованим капіталом.

Рентабельність підприємства за його поточними операціями являє собою відношення поточного прибутку підприємства до його чистих операційних витрат.

Рентабельність підприємства за інвестованим капіталом розраховують як відношення поточного прибутку підприємства до раніше інвестованого в нього капіталу.

Рентабельність підприємства за його поточними операціями є показником ефективності діяльності підприємства з точки зору того, наскільки ефективно використовуються його оборотні засоби. Даний показник має велике значення для менеджерів і працівників підприємства, а також для короткострокових кредиторів.

Рентабельність підприємства за інвестованим капіталом є показником ефективності діяльності підприємства з точки зору ефективності використання основного капіталу інвесторів (акціонерів) і довгострокових кредиторів даного підприємства. Її визначають як середню величину протягом тривалого періоду. Даний показник рентабельності має велике значення для інвесторів, і насамперед для власників підприємства.

З метою більш адекватного відображення ефективності діяльності підприємства з позицій його довгострокових інвесторів при розрахунку рентабельності підприємства за інвестованим капіталом у знаменнику доцільно використовувати не суму балансової вартості активів підприємства (оскільки вона, будучи залишковою балансовою вартістю, залежить від методів нарахування амортизації, які застосовують на підприємстві), а їх початкову вартість, за якою на довірені підприємству грошові кошти фактично було придбане (створювалось власними силами) його майно.

Розраховані рекомендованим нами способом показники рентабельності можна порівняти з розрахованими показниками на основі опублікованих фінансових звітів інших підприємств. Рентабельність аналізованого підприємства може бути визнана низькою, якщо його показники рентабельності нижче середньогалузевих. При цьому для розрахунку повинні братися лише ті підприємства, які фондовим ринком визнаються фінансово-здоровими, що виражається у стабільності (або хоча б у незниженні) ціни їх акцій.

Для оцінки критичних рівнів рентабельності капіталу підприємства слід визначити критерії такої оцінки як з позицій його акціонерів, так і з позицій його кредиторів, оскільки вони мають деякі відмінності.

Якщо оцінювати підприємство з точки зору його акціонерів, тобто інвесторів, то вирішальним з їхньої точки зору показником є показник обсягу чистого прибутку з залишкового капіталу. Цей показник, згідно з термінологією Міжнародних бухгалтерських стандартів, називається *return on equity* (ROE). В економічній літературі його прийнято називати рентабельністю власного капіталу (капіталу акціонерів, на який вони, за вирахуванням зобов'язань підприємства, при його ліквідації можуть мати претензії).

$$ROE = \frac{P_{\text{ч}}}{K_{\text{вл}}},$$

де: $P_{\text{ч}}$ – обсяг чистого прибутку підприємства (прибуток після сплати проценту і податків);

$K_{\text{вл}}$ – власний капітал (залишкова балансова вартість активів за мінусом залученого капіталу).

Рентабельність власного капіталу також називають рентабельністю чистих активів, оскільки балансова вартість власного капіталу за своїм обсягом співпадає з чистими активами підприємства, тобто з сумою залишкової балансової вартості активів підприємства за вирахуванням всіх його зобов'язань.

Для акціонерів підприємства важливим є те, щоб капітал, який залишився після амортизації, працював, як мінімум, не менш ефективно, ніж коли б він був вкладений на банківський депозит. Тому мінімально допустимим з точки зору інвесторів критичним рівнем рентабельності власного капіталу підприємства є те її значення, яке на протязі більш-менш тривалого періоду часу знаходиться на рівні, не нижчому ринкової ставки депозитного проценту ($i_{\text{ден}}$). Тому необхідно постійно проводити порівняння показника ROE з поточною ринковою ставкою депозитного проценту:

$$ROE \geq i_{\text{ден}}.$$

Для підприємства особливо небезпечною є ситуація, коли його показник ROE систематично знаходиться на рівні, меншому за поточну ринкову депозитну ставку проценту.

Якщо оцінювати підприємство з позицій його кредиторів, то другим критичним показником рентабельності капіталу підприємства є рентабельність активів підприємства (*return on assets*, (ROA).), який являє собою загальний обсяг операційного прибутку в розрахунку на одиницю вартості активів підприємства:

$$ROA = \frac{P_{\text{оп}}}{A},$$

де: P_{on} – загальний операційний прибуток (прибуток до сплати процентів і податків);

A – сума вартості активів (капітал після амортизації).

Чисельник формули, показує операційний прибуток, оскільки кредиторів цікавить саме він. Обсяг операційного прибутку беруть за звітний рік, а суму активів (знаменник формули) розраховують як середньорічну величину.

Кредиторів підприємства цікавить існуюче співвідношення показника ROA і поточної ринкової процентної ставки $i_{кр}$, у відповідності з якою підприємство станом на даний момент може взяти кредит:

$$ROA \geq i_{кр} .$$

Якщо рентабельність активів підприємства менша, ніж поточна ринкова кредитна ставка, то з точки зору кредиторів це означає, що підприємство не справиться з обслуговуванням кредиту, оскільки прибутку з кожної гривні активів воно отримує менше, ніж потрібно для сплати процентів. У цьому випадку слід очікувати, що кредитори не виділять даному підприємству нові кредити або зменшать їх обсяг.

Разом з тим без отримання кредитів в сучасних умовах господарювання підприємство обійтись не може, особливо в умовах інфляційних процесів для фінансування інвестицій в інновації. Таким чином, підприємству необхідно забезпечувати підтримання рентабельності активів на рівні, вищому за існуючу ринкову кредитну ставку.

На основі наведеної системи показників нами пропонується розраховувати зведений показник прибутковості підприємства за наступною формулою:

$$R_{зв} = 0.4 ROE + 0.6 ROA ;$$

За обчисленим показником нами було проранговано районні підприємства споживчої кооперації Тернопільської області в порядку його зменшення.

Аналіз конкурентноспроможності підприємств системи споживчої кооперації дозволив зробити висновок, що найбільш стійкими у фінансовому відношенні є Теремовлянське, Бережанське, Гусятинське районні споживчі товариства. Разом з тим значно нижче рівня, середнього по області, є конкурентноспроможність Заліщицького, Шумського, Підгаєцького районних споживчих товариств.

Результати проведеної за пропонованою методикою оцінки конкурентноспроможності підприємств діяльності суб'єктів малого бізнесу на основі зведеного показника прибутковості є надійною базою для розробки і реалізації перспективних напрямків довгострокової інноваційної політики.

Література:

1. Бойко О. Проблеми інноваційного розвитку в промисловості України. //Економіст, 2004, – с.82-83.
2. Валдайцев С.В. Антикризисное управление на основе инноваций.- СПб, 2001, 232с.
3. Господарський кодекс України. //Відомості Верховної Ради, 2003, №18.
4. Денисюк В. Щодо вдосконалення системи індикаторів для управління інноваційним розвитком. //Економіст, 2004, – с.55-59.
5. Долан Е.Дж., Ліндсей Д. Ринок: мікроекономічна модель. – СПб, 1992.
6. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия //Гл.ред. А.М.Румянцев.- М.:Сов.энцикл., 1975. –Т2.
7. Предпринимательство в конце XX века. //А.А.Дынкин, А.Р. Стерлин, А.Р.Тулин и др. – М.: Наука, 1992.
8. Скоробогата Л. Облікові технології діагностики економічного потенціалу підприємства. //Економіст, 2004, №11, с.76-78.
9. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. – М., 1992.
10. Шумпетер И. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры.- М.: Прогресс, 1982.

Сапожніков В.Б., аспірант
Тернопільський національний економічний університет

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Вдосконалення системи освіти та професійної підготовки передбачає:

- перехід від індустріального суспільства до суспільства інформаційного, в якому процеси створення й поширення нових знань стають визначальними;
- становлення нової суспільної культури, важливими цінностями якої є самостійність і підприємливість у поєднанні із солідарною відповідальністю за суспільний добробут та екологічну безпеку;
- становлення ринкових відносин у сфері трудової самореалізації громадян, що потребує від них постійної турботи про конкурентоспроможність своєї робочої сили;
- набуття громадянами нових соціальних навичок та опанування нових ролей, розвиток культури соціальної поведінки з урахуванням відкритості суспільства, його швидкої інформатизації і динамізму.

Вирішення цих завдань потребує збільшення державних та приватних витрат на освіту, а також підвищення ефективності використання наявних ресурсів.

При збереженні і навіть при деякому розширенні масштабів освітньої діяльності обсяги фінансових ресурсів, що виділяються на освіту за рахунок держави, значно скоротилися. За складної економічної ситуації наша держава не взяла курс на інвестиції в людський капітал (як це успішно зробила свого часу, наприклад, Японія), однак усе ж таки намагалася підтримувати відносний

рівень економічного забезпечення освіти. Слід врахувати, по-перше, що цей відносний рівень ще дуже далекий від проголошеного в Законі України "Про освіту" і, по-друге, оскільки за перші роки незалежності реальний обсяг валового внутрішнього продукту України, зменшився у 2–3 рази, фактичне фінансування системи виховання, навчання та професійної підготовки скоротилося в 3–4 рази. Втрати надто великі, щоб компенсувати їх негативний вплив на обсяг та якість освіти в Україні за рахунок збіднілого населення і самовідданої праці вчителів та викладачів.

Обсяг коштів для української освіти (сподіваємось, тимчасово) знизився до рівня, властивого найменш розвинутим країнам світу. Надію дає значне підвищення абсолютних і відносних розмірів фінансування освіти у 2005 р.

Недостатньо коштів отримують усі рівні системи освіти. У цих умовах децентралізація фінансування і перекладення на місцеві бюджети забезпечення нижчих рівнів освіти (дошкільної, загальної середньої) не могли істотно розширити фінансових надходжень. За збереження головної проблеми – незбалансованості між обсягами діяльності закладів освіти й обсягами доступних суспільних матеріально-фінансових ресурсів, – це призвело до нерівномірності фінансування, до розриву між різними регіонами, областями і районами в забезпеченні навчально-виховних закладів.

Аналіз структури і динаміки розподілу витрат на різні рівні освіти показує, що на дошкільну підготовку в середньому використовують 15% загальних державних видатків на освіту. Якщо врахувати, що чисельність вихованців дитячих дошкільних закладів зменшується, то питомі видатки на цьому рівні зростають у відносному вираженні. Видатки на загальну середню освіту сягають майже половини загальних державних витрат на освіту. Але ж і чисельність учнів середніх шкіл становить майже 75% від загальної чисельності тих, хто навчається в Україні. Тож хоча ці видатки у зведеному бюджеті України за своїми розмірами перевищують видатки на оборону або видатки, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, однак це лише відносні цифри, реальне фінансове наповнення яких вкрай недостатнє навіть для поточної діяльності, не кажучи вже про розширення (навіть підтримання!) матеріально-технічної бази шкіл, приведення розміру заробітної плати вчителів у відповідність із складністю та важливістю їхньої роботи. Частка видатків на професійно-технічну освіту у загальній структурі зменшилася більш ніж удвічі (від 11,5% в 1992 р. до 5,7 в 1998 р.), хоча чисельність учнів профтехучилищ за цей час зменшилася лише на 12%. Відповідно, навіть відносне забезпечення профтехосвіти значно погіршилося. До цього слід додати, що базові підприємства за цей час практично перестали допомагати профтехучилищам. Відтак констатуємо не лише вкрай недостатній в абсолютному вираженні, а й такий, що стрімко погіршується щодо інших рівнів освіти стан фінансування професійно-технічної освіти. Частка вищої освіти в загальних видатках на освіту становить 18–19 %. Саме вища освіта акумулює основну масу приватних інвестицій в освіту, і за рахунок цього вищі заклади освіти забезпечені не гірше навчальних закладів інших рівнів. Та й тут коштів вкрай недостатньо для вдосконалення підготовки студентів, поліпшення матеріальної бази. У зв'язку з

цим в Україні почалися пошуки нових джерел фінансування системи освіти та професійної підготовки, не надто популярних заходів скорочення витрат і відносного здешевлення освіти.

Міжнародні порівняння є важливим методом оцінювання нинішнього стану економічного забезпечення національної системи освіти відносно розвинутих країн і допомагають визначити орієнтири для розробки соціально-економічної політики. На жаль, дані української статистики не дають повної картини про витрати на підвищення якості робочої сили (інвестиції в людський капітал) на різних рівнях (на особистісному, мікро – та макроекономічному) і результати цього інвестування. Тому ми, спираючись переважно на дані статистики Організації Об'єднаних Націй (ООН), можемо зробити лише часткові непрямі порівняння, які все ж є досить показовими.

Серед наведених для прикладу країн – трьох високорозвинутих (США, Франція, Німеччина) та трьох пострадянських (Україна, Білорусь, Росія) – Україна має найнижчий індекс розвитку людського потенціалу. Індекс рівня освіти в Україні, як і в найближчих сусідів, хоча й нижчий порівняно з високорозвинутими країнами, але досить високий і відповідає високому рівню людського розвитку (0,92). Низька позиція України за індексом людського розвитку зумовлена передусім дуже низьким показником валового національного продукту (ВНП) на душу населення (нижчим відповідно у 2, 2,5 та 28 разів порівняно з Білоруссю, Росією та США). І хоча частка загальних витрат на освіту у відсотках від ВНП в Україні більша порівняно з іншими країнами, взятими для порівняння, проте абсолютні витрати на освіту з розрахунку на душу населення суттєво нижчі навіть порівняно з найближчими сусідами і у 18-22 рази нижчі порівняно з високо розвинутими країнами.

Стало очевидним, що при переході до ринкової економіки державний бюджет не може залишатися єдиним джерелом існування системи освіти та професійної підготовки. Економічна криза, стан фінансової системи України змінюють співвідношення між бюджетними і позабюджетними коштами фінансування навчальних закладів, що буквально змушує їх відшукувати альтернативні кошти на своє утримання. У нових умовах господарювання навчальні заклади всіх типів, рівнів та форм власності потрапляють під вплив законів ринкової економіки і в процесі свого функціонування виходять на ринки праці, освітніх послуг, на товарні, фондові та інші ринки, з одного боку, як виробники освітніх послуг, наукових розробок, товарно-матеріальних цінностей тощо, а з іншого – як споживачі робочої сили, інформації, товарно-матеріальних цінностей для відтворення свого потенціалу.

Ця ситуація потребує від науковців пошуку нових, ефективніших шляхів фінансового забезпечення системи освіти та професійної підготовки.

Література:

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття) // Освіта. – 1993. – № 44–45.
2. Фінансовий і ціновий механізм АПК в умовах переходу до ринку / Саблук П.Т., Дем'яненко М.Я., Шпичак О.М. та ін.- К., 1993.- 350 с

3. «Україна-2010» (конспект програми стратегічного розвитку) // Урядовий кур'єр.- 1999,- №№ 62, 63, 67, 71, 73.
4. Україна: проблеми сталого розвитку. Наукова доповідь. -К., 1997.
5. Территориальные и отраслевые факторы ускорения экономического развития / Под общ. ред. Т.С. Хачатурова.-Л.: Наука, 1988,- 224 с.

Свищо Ю. Ю.,
Мукачівський технологічний інститут

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОБЛІКУ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ ОБСЯГІВ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Надання Україні статусу країни з ринковою економікою дозволило підприємствам сформувати нові економічні відносини, що проникають в усі сфери виробничої діяльності. За таких умов суб'єкти господарювання використовують та надають користувачам все більші обсяги економічної інформації, у зв'язку з чим виникає проблема вдосконалення системи обліку, звітності та контролю. Основним напрямом збільшення інформаційних ресурсів є автоматизація на основі використання різних засобів обчислювальної техніки та інформаційних систем обліку.

Прийняття нормативного акта про надання юридичної сили документам, що знаходяться на машинних носіях надає певні перспективи щодо створення умов реального використання машинних носіїв як виправданих документів. Хоча в Україні прийнято Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (затверджене в редакції Міністерства фінансів України в 1995 році), воно носить загальний характер і потребує конкретизації окремих важливих аспектів документування первинної інформації [1].

Аналізуючи ведення обліку з використанням різноманітних варіантів експлуатації ЕОМ, можна відзначити необхідність докорінного реформування його організаційних та методологічних підходів. Найбільш актуальними проблемами даного реформування є:

1. необхідність розробки національних стандартів та вдосконалення плану рахунків, що регламентуватимуть ведення обліку у середовищі електронної обробки інформації;
2. нове організаційне та технічне забезпечення за рахунок використання новітніх ПЕОМ та пакетів прикладних програм;
3. формування автоматизованої мережі робочих місць та автоматизованого розв'язання завдань обліку за допомогою ПЕОМ;
4. розробка загальногалузевих методичних матеріалів щодо впровадження інформаційних технологій автоматизованої обробки інформації.

В наш час автоматизація обробки даних сприяє зниженню трудомісткості та раціоналізації технології отримання інформації. Найсуттєвішим недоліком обліку вважають те, що теперішня методологія й сам процес організації обліку

сформувалися для ведення обліку вручну. Як правило, на підприємствах ПК полегшують працю бухгалтера, але не більше. ЕОМ не вносять нового у зміст організації та ведення обліку [2] .

Для вирішення даної проблеми можна виділити нові підходи, що повніше розкривають основні принципи сучасного рівня розвитку обліку. Серед них на перше місце виходять:

- відображення первинної інформації на машинних носіях та надання їй юридичної сили;
- забезпечення можливості подальшого використання первинних даних для перетворення їх в інформацію;
- використання сучасних засобів формування первинних даних.

Встановлені вимоги до форм первинних документів є однією з причин того, що на сьогодні її збирання та реєстрація залишається такою ж самою, як і при механізованій обробці даних. Це відповідно ускладнює безпосереднє використання машинних носіїв як виправданих документів та як нетрадиційних засобів документування інформації [3].

Сучасні програмні засоби реєстрації, формування та передачі інформації дають нові можливості задовольнити вимоги методології ведення бухгалтерського обліку та забезпечити порядок документування облікової інформації, полегшити процес адаптації облікового персоналу до нових методів і засобів документування облікової інформації, знижують трудомісткість документування.

Можна виділити 2 основні напрямки вдосконалення процесу документування та підготовки первинної інформації.

Перший напрямок передбачає використання засобів, що забезпечують вдосконалення методів і способів традиційного порядку оформлення первинних документів.

До другого напрямку належать засоби, що припускають зміни традиційного документування, насамперед використання як первинного документа машинного носія. Як правило, реалізація даного напрямку потребує розширення і зміну нормативних документів, що регламентують процес документування, а також подальше використання облікової інформації.

Основними вимогами до організації процесу документування є повна реєстрація всієї зібраної первинної інформації, її документування; належне оформлення носія, який надає їй сили юридичного документа; правильність зареєстрованої інформації.

Отже, первинним документом повинен бути такий носій, що забезпечує насамперед можливість фіксації первинної інформації в установленому місці реєстрації, способом, що є доступним та зручним обліковому персоналу, а також збереження інформації в тому ж вигляді, в якому вона була зареєстрована без спеціальних засобів захисту. Умови реєстрації інформації в документі повинні забезпечувати персональну відповідальність облікових працівників за правдивість кожного документа та інформації, що знаходиться в ньому.

Література:

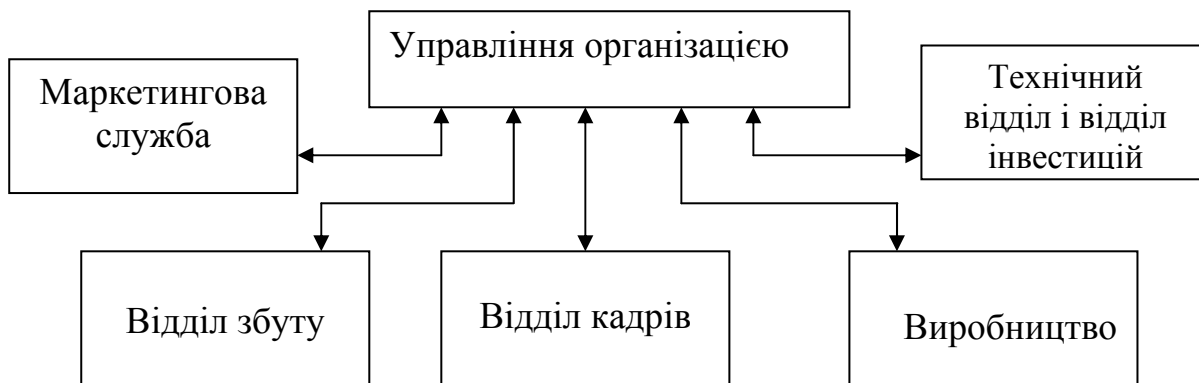
1. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 року.
2. Івахненко С.В. – Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посібник. – К. Знання – Прес, 2003.- 349 с.
3. Завгородній В.П. – Автоматизація бухгалтерського учёта, контролю, аналіза и аудита. – К.: А. С. К., – 1997 – 678 с.
4. Управлінські інформаційні системи в аналізі. – Іванюта П.В.: Навч. посібник. – К.: Алерта, 2003. – 287с.

Семанюк В.З., к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Існуючий підхід до збору інформації для ухвалення управлінських рішень, реалізований на багатьох підприємствах, носить «функціональний» характер і розглядається як функція від інформаційного оточення. Інакше кажучи, існують бази даних внутрішньої і зовнішньої інформації, яку зібрано і використовують для ухвалення рішень функціональні служби. Так, наприклад, відділ збуту збирає інформацію про контакти з клієнтами, про операції і послуги; служба маркетингу готує огляди тенденцій ринку і змін смаків споживачів; технічний відділ і відділ інвестицій збирає інформацію про нові виробничі ідеї і готує дані і розрахунки для інвестиційних проектів; виробничники збирають інформацію про можливості оновлення виробництва і вдосконалення продукції, що випускається; відділ кадрів і соцзабезпечення відстежує зміни у складі робочої сили і в можливостях найму. Недоліком даного підходу є те, що на підприємстві стратегічне мислення замкнуте межами цих ізольованих баз даних, які використовують певні групи співробітників для розробки пропозицій про напрями розвитку компанії і розробки стратегій, які ведуть до успіху. Ці бази даних відображають функціональний підхід до діяльності підприємства, а не широке управлінське розуміння бізнесу, фахівці служб планування, фінансового забезпечення, маркетингу, інформаційних і інших технічних служб продовжують діяти виключно як одержувачі і зберігачі інформації, що характерно для багатьох підприємств, які перейшли від роботи в умовах планової економіки до роботи в умовах ринку (рис.1). Таким чином, на підприємстві вся інформаційна діяльність націлена на одностороннє і вузьке обслуговування керівництва організації і рідко використовується для інформаційного забезпечення всіх рівнів управління з метою підготовки оптимальних управлінських рішень.

Рис. 1. Існуюча схема організації інформаційних потоків в системі управління

Для організації діяльності в сучасних умовах необхідна така реорганізація інформаційних потоків, яка забезпечує інформаційну достатність і чіткість у взаємному інформаційному забезпеченні окремих підрозділів з метою вироблення оптимального управлінського рішення, що можливо лише на основі створення сучасної системи обліку. У загальному вигляді така схема організації облікової системи залежить від функціонування трьох факторів: технології виробництва в цілому і конкретного виду діяльності зокрема; облікової політики підприємства і правил обліку конкретного виду діяльності; нормативної бази конкретного виду діяльності.

На їх основі формується власне система обліку, яка є системою організації, збору і агрегації даних про конкретне управлінське завдання. Зовнішній інтерфейс облікової системи складається з трьох тісно пов'язаних підсистем: обліку витрат (інтерфейс з фінансами); показників діяльності (інтерфейс з регулярним менеджментом); управлінських звітів (інтерфейс з системою ухвалення рішень). Необхідно також зауважити, що показники діяльності можуть мати нефінансовий характер, відображаючи специфіку діяльності підрозділу. Типовим прикладом такого звіту служить, звіт про рух товарів на складі, який призначений для ухвалення рішень про час і розміри закупівель, але може не містити інформації про ціни (дані про рекомендовані ціни закупівлі можуть прийти, наприклад, з відділу маркетингу або планово-економічної служби). Відповідно показником діяльності складської служби може бути деякий коефіцієнт відповідності рівня запасів рекомендованому «оптимальному рівню». Такого ж роду «нефінансові», але, проте, дуже важливі, а часто і визначальні показники діяльності є практично у всіх підрозділів. Більш того, можна стверджувати, що принцип «не все вимірюється грошима» – це теж один з принципів управління бізнесом.

Найбільш раціональною є система організації інформаційних потоків, яка дає можливість передачі інформації не тільки через керівний орган, але і безпосередньо між підрозділами.

Така інформаційна система повинна забезпечувати підтримку безперервної реєстрації транзакцій, накопичення статистики і обробку бази накопичених даних, щоб менеджери, використовуючи весь масив інформації, могли здійснювати

оперативний контроль за функціонуванням підрозділів компанії, аналізувати події, і при необхідності удосконалити виробничі процеси.

Таким чином, необхідна побудова системно-технічної структури і побудова інформаційно-логічної структури, реалізація якої дозволить привести підприємство до сучасного рівня управління.

Література:

1. Управленческий учет. Современный подход. //Электронный вестник «ERP в России» // http://www.erp.boom.ru/general/Articles/Articles_2.htm;
2. Людмила Малышева. Контроллинг на предприятии //Открытые системы.– 2000.– № 1-2.
3. Карпачев И. О стилях и классах (реальность и мифология компьютерных систем управления предприятием)

Сидоренко І.В., викладач

Донбаська державна машинобудівна академія

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

Диференціація єдиної системи обліку на окремі підсистеми, яка відбулася наприкінці ХХ ст. зумовлена необхідністю вироблення нових підходів до формування інформаційних ресурсів в залежності від завдань відповідних рівнів менеджменту підприємства (операційного, тактичного, стратегічного). У частині функціонуючих систем управлінського обліку існує об'єктивна необхідність проведення заходів, спрямованих на оцінку „слабких” і „сильних” сторін і загальної ефективності її ведення підприємством. Загальна організаційна модель оцінки ефективності системи управлінського обліку підприємства містить наступні етапи:

Перший етап – моніторинг, який включає визначення:

- якості управлінської інформації;
- наявності основних елементів системи управлінського обліку і якості їхньої взаємодії і погодженості;
- оптимальності організаційної системи і доцільності обраного варіанта системи управлінського обліку;
- ступеня сумісності діючої системи управлінського обліку із сучасними вимогами рівня розвитку виробництва і конкуренції;
- ступінь залежності від фінансового обліку.

Що стосується якості управлінської інформації слід відзначити наступне. Для того, щоб інформація забезпечувала ефективність її використання, необхідна відповідність цієї інформації визначеним критеріям:

- а) точність, що забезпечується реалізацією такого принципу, як відповідальність виконавців за дані, що містяться у внутрішніх звітах;

б) оперативність – передбачає дотримання встановлених термінів надання інформації;

в) адресність – інформація повинна бути максимально орієнтована на її споживача, що забезпечується шляхом завдання змістовних вимог до неї на етапі формування окремої підсистеми обліку;

г) структуризація – інформація повинна носити аналітичний характер, там, де це можливо, а також бути максимально деталізованою;

д) доцільність – передбачає застосування інформації для строго визначених цілей;

ж) економічність – витрати на отримання інформації не повинні перевищувати вигод від її застосування.

Другий етап – визначення ефективності, що включає оцінку:

1. Нормативної ефективності, яка дозволяє оцінити ступінь реалізації цілей і задач системи управлінського обліку, які закріплені в обліковій політиці підприємства.

2. Виконання стратегічного плану розвитку системи управлінського обліку підприємства.

3. Відносної ефективності, визначеної на підставі співвідношення вигод і витрат при впровадженні системи управлінського обліку.

Для визначення нормативної ефективності необхідно розробити положення, в яких закріпити складові та етапи впровадження системи управлінського обліку на підприємстві. Для здійснення контролю за реалізацією визначених задач слід передбачити оцінку результатів роботи відповідного виконавця (структурного підрозділу) за кожною складовою та етапом робіт.

Визначення відносної ефективності впровадження системи управлінського обліку полягає в співставленні вигод та витрат, які підприємство отримує від реалізації проекту. Основна проблема визначення відносної ефективності зводиться до визначення участі системи управлінського обліку в загальній величині прибутку, отриманого підприємством за визначений період.

Ефективність функціонування системи управлінського обліку в загальній обліковій системі підприємства і заходів, спрямованих на його удосконалення, забезпечується внутрішньою управлінською звітністю, що систематизує всю інформацію, яка необхідна для менеджерів підприємства. Слід зазначити, що від правильної організації документообігу за цим важливим об'єктом управлінського обліку залежить якість і обґрунтованість прийнятих управлінських рішень. На сьогоднішній день найчастіше має місце безсистемність, а іноді і суперечливість звітів, наданих різними структурними підрозділами підприємства, що значно знижує ефективність функціонування системи управлінського обліку. Що стосується структури внутрішньої звітності, вона повинна відповідати операційному, тактичному і стратегічному рівням менеджменту підприємства.

Отже, система управлінського обліку в складі єдиної облікової системи підприємства орієнтована на задоволення потреб як стратегічного, так і поточного управління, на оптимізацію використання ресурсів, забезпечення об'єктивної оцінки діяльності підрозділів і окремих менеджерів, надає

інформацію, необхідну для визначення стратегії і планування майбутніх операцій компанії; контролю її поточної діяльності; оцінки ефективності діяльності підприємства.

Сисоєва І.М., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Нові умови господарювання зумовили виникнення та розвиток адекватних системі управління систем підтримки рішень.

Потреба в послугах аудиту є безумовною. Наведемо основні обставини, які підтверджують його необхідність:

- операції підприємства можуть бути численними і складними. Інформацію про них управлінці не можуть одержати самостійно і потребують послуг інших економічних систем;

- користувачі фінансової інформації, як правило, не мають доступу до облікових записів підприємств, крім того, їм не вистачає досвіду роботи з обліковими документами. Отже, працівники системи управління вимушені використовувати для виконання своєї роботи продукт економічних підсистем загальної інформаційної системи. Наслідки рішень, які приймаються користувачами, можуть бути настільки значними для них, що без достовірної і повної інформації вони не можуть існувати.

Формування ринкових відносин в Україні спричинило появу підприємств різних форм власності та створення конкурентного середовища і, одночасно, підвищило вимоги до якості системи управління підприємством й зростання його ефективності. Однією з найвагоміших складових цієї системи виступають інформаційні ресурси, які постійно вдосконалюють шляхом їх переорієнтації від традиційного стандартного набору економічних показників до оригінальних, необхідних для окремих працівників чи їх груп. Без врахування запитів користувачів на необхідну для них інформацію неможливо забезпечити подальше ефективне управління підприємством.[2, с.250]

Питання організації обліку на підприємстві належать до компетенції його власника або уповноваженого ним органу, тому, грамотно визначена керівником облікова політика дає можливість бухгалтерській службі реалізувати всю повноту функцій що робить його одним із суттєвих інструментів управління підприємством. Процес розробки облікової політики підприємства, під час якого формується уявлення про якість організації обліку, відіграє важливу роль для оцінки генерованих ресурсів інформації в системі обліку та внутрішнього контролю, оскільки інформацію слід розглядати не лише як засіб формального контролю за ефективним використанням активів підприємства, а й інструмент зниження ризиків у межах визначених системою управління параметрів. З одного боку, облікова політика є основою для

складання фінансової звітності, з іншого – виступає окремим об'єктом перевірки доцільності та можливості розміщення інформаційних ресурсів.

Проблеми, пов'язані з теоретичними та практичними засадами формування облікової політики, досліджувались в наукових працях вчених-економістів: Пушкаря М.С., Бутинця Ф.Ф., Житного П.Є., Кужельного М.В., Івахненкова С.В., Мниха Є.В. та інших. Проте ця проблема є відносно новою та недостатньо висвітленою в літературних джерелах, а тому заслуговує на увагу, як об'єкт дослідження.

Разом з тим сформована облікова політика підлягає перевірці та уточненню її основних пунктів та питань. Автор акцентує увагу на тому що, в обліковій політиці необхідно обґрунтувати найбільш важливі напрями генерування інформації.

Як зазначають в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", **облікова політика** являє собою сукупність принципів, методів, процедур, які використовує підприємство для складання та подання фінансової звітності. Принципи, методи та процедури дають можливість користувачам порівняти показники поточної фінансової звітності минулих періодів для визначення тенденцій у фінансовому середовищі.[1]

Метою облікової політики є – сприяння формуванню достовірної фінансової звітності підприємства згідно з вимогами чинного законодавства, принципами фінансового обліку та фінансової звітності, з врахуванням організаційно-технологічних особливостей діяльності підприємства[3].

Основними елементами для складання облікової політики слугують:

- наказ про облікову політику підприємства;
- робочий план рахунків бухгалтерського обліку;
- перелік затверджених первинних документів і форм документів для внутрішньої звітності;
- форма річної звітності N 5 "Примітки до річної фінансової звітності";
- затверджені методики обліку окремих економічних показників та інші додатки до наказу про облікову політику підприємства.

Найбільш доцільним є поетапне складання облікової політики на підприємстві.

Перший етап – розробка наказу та його змісту. Досить часто на недержавних підприємствах наказ про облікову політику є дуже стислим і займає лише 2-3 сторінки. Негативним є також явище, коли наказ про облікову політику є занадто деталізованим і займає до 150 сторінок. У такому випадку він несе в собі багато зайвої інформації. Доцільним в наказі про облікову політику є роз'яснення багатоваріантних моментів ведення облікових процедур та операцій облікової політики: методів оцінки вибуття запасів, методів нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів, методів визначення резерву сумнівних боргів тощо. Однією із складових облікової політики підприємства є визначення конкретних обов'язків кожного працівника бухгалтерії та посадових інструкцій. Водночас вимоги ринкової економіки, посилюючи значення інформації в управлінні діяльністю підприємством, зумовлюють розширення кола обов'язків облікових працівників, зокрема,

включення в них функцій аналітичної інтеграції облікових даних і звітних показників. Необхідним моментом для складання наказу має бути визначення структури бухгалтерії, її штатного складу. Зрозуміло, що універсального припису тут дати неможливо, оскільки специфіка підприємств надто різноманітна, починаючи від масштабів виробництва і закінчуючи організаційними зв'язками між його підрозділами, хоча в більшості наказів про облікову політику цей аспект взагалі відсутній. Важливим елементом облікової політики є правильність внесення змін, що визначає П(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах".

Другим етапом є перевірка дотримання наказу про облікову політику. Слід зазначити, що не завжди обрана підприємством облікова політика відповідає меті, характеру та умовам діяльності підприємства; часто відсутні деталізовані накази про облікову політику; складові наказу про облікову політику не відповідають нормативним актам; облікова політика не завжди дотримується усіма структурними підрозділами.

Третім етапом облікової політики є можливі рекомендації відносно покращення формування облікової політики у майбутньому.

Отже, з розвитком ринкових відносин, ускладненням процесів управління підприємствами, зростає роль облікової політики як основного організаційного і методологічного документа [4]. Основний акцент в обліковій політиці в сучасний період потрібно робити на отриманні максимально можливого обсягу інформації для аналізу, контролю, прийняття рішень не лише у фінансовому, а й в управлінському і стратегічному видах обліку, а тому обов'язково потрібно структурувати цей документ за окремими підсистемами обліку з визначенням кому, коли, яку інформацію подавати.

Література:

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року N 996-XIV.
2. Воронко Р. Внутрішній аудит як складова системи внутрішньогосподарського контролю підприємства // Становлення облікової політики в Україні: тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції, -Тернопіль: економічна думка, 2007-339с.
3. Усач Б.Ф., Душко З.О., Колос М.М. Організація і методика аудиту: Підручник:- К.: Знання, 2006-295с.
4. Пушкар М.С. Облікова політика: Звітність. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 141 с.

СУТНІСТЬ МЕТОДІВ РОЗПОДІЛУ НАКЛАДНИХ ВИТРАТ І ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ КАЛЬКУЛЮВАННІ ПЛАТНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Облік і розподіл накладних витрат в закладах освіти не регламентовані діючим законодавством: відсутні тарифи та нормативи щодо розподілу. Тому виникає необхідність розробки загальних методів їх обліку, розподілу і включення до собівартості освітніх послуг. В економічній літературі ці питання обмежуються дослідженнями більше в сфері матеріального виробництва [2], проте науковий підхід передбачає пошук не лише нових, а й адаптацію розроблених методик до будь-якої конкретної галузі. У зв'язку з цим нами на основі узагальнення економічної думки, було визначено, що більшість авторів виділяють такі сучасні системи обліку і розподілу накладних витрат: облік відносних індивідуальних витрат; облік витрат за факторами виробництва; функціональний облік витрат; структурний облік витрат; облік витрат, які періодично розподіляють.

В галузі освіти можна вважати, що облік відносних індивідуальних витрат – варіант, при якому за місцями виникнення, сферами відповідальності та на освітню послугу (на 1 студента) відносять тільки ті витрати, які мають пряме відношення до них, а тому всі витрати розглядають як прямі. Зазначимо, що у випадку існування різних факультетів (інститутів), спеціальностей даний метод застосувати неможливо.

Облік витрат за факторами виробництва – варіант, при якому витрати групують за факторами, які визначають технологічний процес надання освітньої послуги, – витрати робочої сили, знарядь праці і матеріалів.

Функціональний облік витрат на виробництво (надання) освітніх послуг – це варіант, при якому витрати групують по кожній функції.

Структурний облік витрат – варіант, при якому витрати групуються в трьох розрізах: прямі; загальні змінні; структурні, які складаються з короткострокових і довгострокових [1, с.120].

Короткострокові витрати – витрати, пов'язані з підтриманням ресурсного потенціалу при заданому ступені інтенсивності використання і витрати на заробітну плату, які не були включені до загальних змінних витрат. Щодо останньої складової у галузі освіти погляди вчених є дискусійними. У класичному розумінні відносити заробітну плату працівників освіти до категорії змінних витрат економічно не обґрунтовано, проте якщо розглядати дане питання з точки зору закладення обсягів діяльності при плануванні фонду заробітної плати закладу освіти, то змінність заробітної плати простежується (наприклад, при більшій кількості студентів, обсяг педагогічного навантаження, скажімо з керівництва магістерськими чи курсовими роботами, зростає пропорційно до кількості студентів). Довгострокові витрати – витрати, пов'язані з досягненням як поточних (до року), так і перспективних (більше року) цілей.

Облік витрат, що постійно розподіляються – варіант, який передбачає розподіл витрат на три етапи:

1. включення до собівартості прямих пропорційних витрат;
2. Віднесення до собівартості змінної частини загальних витрат.
3. Розподіл за видами продукції загальних постійних витрат [1, с.121].

Характерною рисою даної системи є застосування різних способів розподілу постійних загальних витрат. Вважаємо, що найдоцільнішим і обґрунтованим буде метод розподілу накладних витрат між підрозділами, суть якого полягає в тому, що на основі зібраних даних про прямі й накладні витрати підрозділів і віднесеної частки загальноустановчих витрат, здійснюється розрахунок вартості по кожному відокремленому підрозділу.

Результати проведеного дослідження в ВНЗ показали, що в якості носія витрат для розподілу накладних витрат найчастіше застосовують єдину базу для всієї організації – заробітну плату основного професорсько-викладацького персоналу і єдиний коефіцієнт розподілу для всієї установи.

Проте, оскільки платні послуги здійснюються штатним персоналом в межах свого основного робочого часу, на основних робочих місцях і відповідно до посад, то в сумі нарахованої заробітної плати міститься частка витрат на надання платних освітніх послуг, яка підлягає відновленню за рахунок коштів, одержаних від позабюджетної діяльності. Тільки після вилучення цієї частки витрат на оплату праці персоналу по наданню платних послуг (на практиці у ВНЗ цю розрахункову операцію фахівці економічних служб не здійснюють) вона може співвідноситися з накладними витратами для розрахунку коефіцієнта, що значно ускладнює методику розподілу.

У зв'язку з наведеним вважаємо, що методика розподілу накладних витрат, пропорційно до заробітної плати основного професорсько-викладацького персоналу, яку використовують на практиці не повною мірою, може відобразити їх реальну величину в собівартості освітніх послуг.

Як варіант вирішення проблеми пропонуємо застосування методу функціонального розподілу витрат, який ґрунтується на тому, що не продукт сам по собі, а вид діяльності (його виробничі функції) є причиною виникнення витрат. За основні базові показники для розподілу накладних витрат доцільно застосовувати натуральні показники, такі як площі структурних підрозділів, чисельність основного професорсько-викладацького персоналу тощо.

Створення такої методики обліку накладних витрат дозволить оцінити величину накладних витрат в межах кожного структурного підрозділу з метою отримання точних і диференційованих даних про собівартість освітніх послуг кожним підрозділом.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф., Чижевська Л.В., Герасимчук Н.В. Бухгалтерський управлінський облік. Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит”. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 448 с.
2. Медведев М.Ю. Бухгалтерский учет для посвященных. – М.: ФБК-ПРЕСС, 2004. – 320 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СФЕРІ ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми полягає у визначенні інформації, як категорії ресурсів в системі управління. В ринкових умовах об'єктивною є необхідність формування внутрішніх управлінських інформаційних систем, що орієнтуються на виробничий менеджмент. Поява та розвиток комп'ютерної техніки та комунікаційних систем спричинили суттєвий вплив на виробничий менеджмент і зумовили виникнення нової автоматизованої форми управління.

Аналіз останніх публікацій показав, що проблемам окремих аспектів об'єктам та складу виробничої системи в промисловості, присвячена значна кількість наукових конференцій і дискусій таких українських та російських вчених, як А.П. Градов, О.С. Виханський, С.Д. Ільєнова, Е.С. Мінаєв, В.А.Василенко. Проте, галузевому аспекту сфери послуг, вітчизняними науковцями приділяється недостатньо уваги.

Авторський колектив під керівництвом д.е.н., проф. Градова А.П. стверджують, що до складу виробничої системи (ВС) будь-якого рівня ієрархії традиційно включають наступні ресурси [1]:

Технічні ресурси (особливості виробничого устаткування, інвентар, основних і допоміжних матеріалів і т.п.).

Технологічні ресурси (динамічність методів технології, наявність конкурентоспроможних ідей, наукові заділи тощо).

Кадрові ресурси (кваліфікаційний, демографічний склад працівників, їхня здатність адаптуватися до зміни цілей ВС).

Просторові ресурси (характер виробничих приміщень, території підприємства, комунікацій, можливість розширення та ін.).

Ресурси організаційної структури системи управління (характер і гнучкість керуючої системи, швидкість проходження керуючих впливів і т.п.).

Інформаційні ресурси (характер розташовуваної інформації про саму ВС і зовнішнє середовище, можливість її розширення і підвищення вірогідності).

Фінансові ресурси (стан активів, ліквідність, наявність кредитних ліній).

Далі автори зовсім справедливо відзначають: «Кожний із зазначених видів ресурсів являє собою сукупність можливостей досягнення цілей ВС. Це означає, що, маючи у своєму розпорядженні ті чи інші засоби виробництва (верстати, допоміжне устаткування, сировину і матеріали, інструменти й інвентар і т.п.) кадри (робітники відповідних розрядів, ІТП відповідної кваліфікації, науковці і т.д.), виробничі приміщення з визначеними характеристиками, дороги, споруди та інші ресурси, ВС здатний певною мірою задовольняти нестатки, що змінюються, потреби і запити потенційних споживачів» [1, с. 21].

Якщо з такими наведеними факторами виробництва, як «інформаційні» і «фінансові» ресурси в нас немає розходжень, у принципових підходах, то вони

виникають у відношенні просторових ресурсів і ресурсів організаційної структури системи управління.

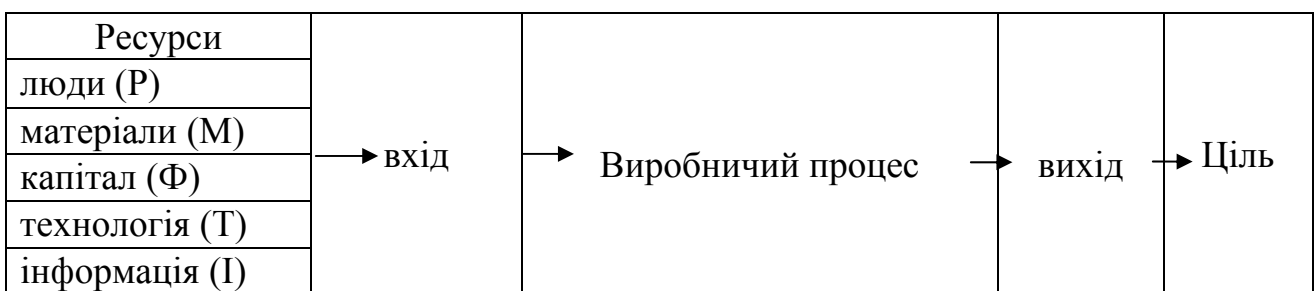
Нарешті, у праці «Основи менеджменту» [2, с. 32] автори чітко і вірно вказують: «Загалом мета всякої організації включає перетворення ресурсів для досягнення результатів». Складно сказати, як можна просторові параметри й організаційну структуру перетворити для одержання запланованих результатів. У той же час відсутній такий найважливіший фактор виробництва (предмет праці), як матеріальний ресурс, що є головним об'єктом перетворень з досягнення поставлених цілей.

Метою даної публікації є необхідність проаналізувати інформаційний ресурс в сфері послуг з точки зору посилення управлінських функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження базується на даних аналізу системи управління підприємств сфери побутового обслуговування населення. Виробнича система управління та її функції спрямовані на конкретний кінцевий стан чи бажаний результат, якого прагне досягти фірма (ОПР) при ухваленні рішення. Організації, що займаються бізнесом, функції спрямовані, головним чином, на створення певних товарів чи послуг у рамках специфічних обмежень – з витрат і одержуваного прибутку. При цьому визначальним фактором є людські потреби.

Функціонування системи управління неможливе без облікових даних і проведення економічного аналізу діяльності підприємства. Необхідно відзначити, що функції менеджменту тісно взаємозалежні і є обов'язковим компонентом системи управління на будь-якому підприємстві. Щоб ефективно управляти виробництвом, функцій виробничого менеджменту явно недостатньо. Необхідно чітко виявити сам об'єкт управління, тобто те, на що спрямоване управління, виявити форми і види самих управлінських впливів, форми зв'язків між складовими системи управління, і тільки тоді ми зможемо говорити про завдання виробничого менеджменту і методи їхнього вирішення.

У цьому зв'язку доцільно глянути (хоч би гіпотетично) на виробничий процес із різних точок зору. З позиції вищого керівництва фірми виробничий процес може бути представлений у вигляді «чорної шухляди». Керівника вищого рангу насамперед цікавить вихід, результат виробничого процесу, тобто мета і ступінь її досягнення. Потім – те, що необхідно для досягнення мети, тобто вхід. І тільки потім, якщо щось не спрацьовує, розглядається сам виробничий процес і умови його функціонування (рис. 1.).

Рис. 1 Ресурсна схема виробничого процесу [3, с. 56]

Предметом занепокоєння виробничих менеджерів є безперервність виробничого процесу, усіх його забезпечених складових й інфраструктур, спрямованих на досягнення плану організації.

На вході «чорної шухляди» зображені п'ять видів ресурсів, необхідних для функціонування будь-якого підприємства Це:

- люди – трудові ресурси (Р);
- матеріали – матеріальні ресурси (М);
- капітал – фінансові ресурси (Ф);
- технологія – технологічні ресурси (Т);
- інформація – інформаційний ресурс (І).

Раніше, у вітчизняній науці управління, розглядали чотири види виробничих ресурсів: трудові, матеріальні, фінансові і технічні. Під технічними ресурсами малися на увазі машини, устаткування, силові установки і т.д. Вважалося, що цих чотирьох видів цілком достатньо для функціонування виробничих процесів.

Інформація враховувалася в системі управління, однак до категорії ресурсів її не відносили. Найчастіше інформаційне забезпечення вважалося видом діяльності і тому зараховувалося до категорії функцій управління.

У період розвитку ринкових відносин значення інформації різко зросло. Без неї неможливо почати нову справу, переходити на новий продукт, технологію, вижити в конкурентній боротьбі. Без інформації не може обійтися жодне підприємство, а для сфери послуг даний ресурс є домінуючим. Тому з повною підставою можна перейняти зарубіжний досвід і віднести дану економічну категорію до розряду виробничих ресурсів [4, с. 85].

Внаслідок взаємодії всіх складових системи ресурсів досягається ефект цілісності, тобто виходять нові властивості, якими кожен окремих вид ресурсу не володіє. Наприклад, не можна вчасно вивести на потрібний сегмент ринку послуги, що відповідають його вимогам, не володіючи відповідними ресурсами усіх видів, можливостями застосовуваного устаткування, можливостями використовуваної технології обробки, кваліфікаційними можливостями кадрів і т. п. І, навпаки, кожен окремих ресурс не може розкритися цілком поза зв'язком з іншими ресурсами: можливості устаткування, не можуть бути реалізовані без відповідної кваліфікації працівників, без застосування відповідних основних і допоміжних матеріалів, без необхідних характеристик виробничих приміщень.

Таким чином, проведений аналіз дає підставу зробити висновок, що для вирішення проблемних питань та визначення пріоритетних напрямків інформаційного забезпечення виробничого менеджменту, сфери побутового обслуговування населення, на нашу думку, доцільно:

по-перше, визнати ресурси як керовані фактори виробництва, що володіють вартісними властивостями і перетворюючими можливостями, необхідні для забезпечення функціонування і розвитку виробничих процесів з метою досягнення запланованих результатів;

по-друге – вважаємо неможливим повною мірою реалізувати управлінські функції в єдиному інформаційному потоці так, як споживач зазвичай присутній

у виробничому процесі, тобто наявний більш тісний контакт, чим взаємодія, зі споживачем, ніж у сфері промислового виробництва;
по-третє, у сфері послуг потрібен вищий ступінь індивідуалізації продукту відповідно до вимог споживача.

Література:

1. Экономическая стратегия фирмы / Под ред. проф. Градова А.П. Изд. 2-ое – СПб: Специальная литература, 1999. – 589 :
2. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент. Учеб. Изд. 3-е М.: Гардарики, 1998. – 528 с.
3. Виробничий (операційний) менеджмент: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, виправл. і доп./ За редакцією В.О.Василенка. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 532 с.
4. Производственный менеджмент: Учеб. для вузов / С.Д.Ильгова, А.В.Бандурин, Г.Я.Горбовцев и др. / Под ред. С.Д.Ильевой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 583 с.

Сохацький Ю.В.,

начальник управління клієнтської політики, Тернопільська філія «Укргазбанк»

ТРАДИЦІЙНА ОБЛІКОВА СИСТЕМА ЯК ГАЛЬМО ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Підвищення рівня конкуренції на ринку банківських послуг України після серії злиттів та поглинань вітчизняних банків відомими зарубіжними фінансовими установами стало доконаним фактом. Вижити у жорсткій конкурентній боротьбі можуть лише ті банки, що зможуть надавати клієнтам широкий спектр фінансових послуг. Поки що майже всі фінансові установи, незалежно від зміни власників пропонують традиційні види, в той час, коли на зарубіжних фінансових ринках щодня з'являються нові продукти, які надають клієнтам можливість отримувати стабільні доходи незалежно від умов нестабільного середовища.

До таких продуктів можна віднести електронні фінансові інструменти, пов'язані з жовтим металом, які здатні принести набагато більш високий прибуток, ніж купівля золота. Але більшість клієнтів не знають про ці можливості. Кілька вітчизняних банків, зокрема і «Укргазбанк» розпочав розміщення депозитних вкладів у золоті. Цей депозит дозволяє клієнту страхуватися від коливання цін на золото і одночасно отримувати дохід від депозиту.

З початку поточного сторіччя на світових ринках при зростанні ціни на золото на 50% акції цілого ряду золотодобувних компаній, а також утворювані ними «золоті індекси», такі як PHLX Gold & Silver Sector Index, CBOE Gold Index або Gold Bugs Index, зростали на сотні відсотків. Разом з тим, купівля

ф'ючерсів і опціонів на золото, акції золотодобувних компаній і вказані індекси приносили прибутки, обчислювані тисячами відсотків.

Ринкові процеси, що відбуваються сьогодні, можуть надати інвесторам прекрасну можливість для купівлі різних видів золотих активів. Тепер докладніше. Останнім часом на міжнародних ф'ючерсних біржах з'явився принципово новий інструмент, скорочена назва **ETF** (exchange-traded funds). Золоті акції фонду ETF надають інвесторам право прямої і безпосередньої участі в торгівлі золотом без необхідності його фізичної купівлі.

Кожна акція цього фонду забезпечена однією десятою трійської унції (31,1г.), а весь їх випуск знаходиться в спеціальному сховищі банку-зберігача. Акції ETF котируються в повній відповідності з цінами на жовтий метал. Ризик дефолта або шахрайства зведений до нуля. Акціями золотих ETF торгують на основних біржах миру, а щорічні витрати на вміст золотих ETF коливаються від 0,24 до 0,4% від сукупної вартості активів.

Перший золотий ETF, емітований World Gold Council, був зареєстрований на Австралійській біржі у 2003 році під назвою Gold Bullion Securities (біржовий символ GOLD), а потім в кінці березня 2004 року під тією ж назвою отримав лістинг на біржах в Лондоні і Йоханесбургу (ПАР). Проте найбільший резонанс поява золотого ETF отримала в листопаді 2004 року на Нью-Йоркській біржі. Новий золотий ETF називається StreetTracks Gold Shares (символ GLD). В перший день своєї появи на біржі у цей інструмент було інвестовано більше півмільярда доларів. Зараз чисті активи StreetTracks складають близько \$2,25 млрд.[1].

ETF – є лише одним із багаточисельних інструментів на основі золота. Сьогодні на світових ринках банки активно торгують ф'ючерсними та опціонними контрактами на золото та індекси акцій золотодобувних компаній.[2],[3].

Надання аналогічних послуг клієнтам вітчизняних банків стримується не лише через відсутність системи їх обліку, з цими інструментами не обізнані самі працівники банків.

Шляхи виходу із ситуації:

- активізація наукових досліджень, популяризація інструментарію в економічній пресі(що до речі робиться в Росії);
- вивчення у системі вищої економічної освіти та на спеціалізованих курсах трейдерів, фінансових менеджерів у банках та Асоціації банків України;
- вдосконалення законодавчої та нормативної бази та систем обліку, її гармонізація з світовою, в першу чергу з європейською практикою (Директива Євросоюзу для ринків фінансових інструментів –MiFiD набрала чинності з 01.11.2007 року)

Література:

1. www.invest.gold.org
2. www.cme.com
3. www.theice.com

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС СТРАТЕГІЇ ШВЕЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Економічні реформи в Україні значно послабили позиції швейної промисловості на внутрішньому ринку. Попит на вітчизняну швейну продукцію різко впав внаслідок появи імпортованих товарів вищої якості в порівнянні з вітчизняними для верств населення з доходами вище середнього, та масове завезення продукції «секонд-хенд» для населення з низькими доходами. Для зміцнення своїх позицій на внутрішньому ринку швейні підприємства мають впроваджувати і використовувати високоефективну систему управлінського обліку, що складається з підсистем традиційного і стратегічного обліку.

Управлінський облік на швейних підприємствах представлений лише окремими його елементами у вигляді виробничого обліку. Облікова інформація, яку формують у діючій системі обліку, не придатна для оперативного управління, аналізу та ухвалення управлінських рішень на різних рівнях. Ефективне управління виробничою діяльністю цілком залежить від рівня інформаційного забезпечення його окремих підрозділів і служб. Практика показує, що швейні підприємства мають низький рівень такого інформаційного забезпечення для прийняття раціональних рішень у сфері управління. На жаль, схвалювані керівництвом рішення з розвитку та організації виробництва рідко обґрунтовують розрахунками і, як правило, вони носять інтуїтивний характер. Вітчизняним підприємствам в ринкових умовах необхідно всебічно розвивати управлінський облік та використовувати пропоновані цією підсистемою інформаційні ресурси..

Основні концептуальні моделі і методи стратегічного управління в своїй основі приділяють велику увагу порівняльній фінансовій інформації про зовнішніх контрагентів: конкурентів, постачальників, прямих споживачів.

Конкурентна перевага може бути створена лише за допомогою порівняння результатів швейного підприємства з показниками конкурентів. Зібрати достовірну інформацію про конкурентне середовище складно, проте керівництву необхідні відносні фінансові дані, а не абсолютні цифри. Отримані про конкурентне середовище результати є приблизними і потрібна зважена управлінська оцінка цих даних. Аналіз конкурентного середовища повинен проводитися на регулярній основі, що передбачає проектування підсистеми стратегічного обліку.

Після збору інформації про конкурентів підприємство матиме вагому інформацію про зовнішній ринок і ціни, яка надалі впливають на ціноутворення. Так, підприємство знатиме конкурентоспроможність цін своїх виробів і за допомогою цільової калькуляції визначить рівень прибутку і виробничі витрати і зможе розробити заходи щодо досягнення нової мети. Відповідно бюджети і звітність керівників сфер відповідальності будуватимуться на ринкових цінах собівартості продукції.

Для розподілу наявних обмежених ресурсів і досягнення поставленої мети щодо рівня прибутку, швейному підприємству необхідно мати надійну інформацію про те, яка з потенційних споживчих груп є найбільш прибутковою, а в яких галузях бізнесу воно працюватиме фактично собі в збиток. Тому аналіз прибутковості за споживачами є одним з перспективних напрямів розвитку управлінського обліку. Багато зарубіжних фірм називають своїх споживачів найважливішим активом бізнесу, хоча вони не відображені в балансових звітах.

Іншим, не менш важливим напрямом організації стратегічного управлінського обліку, є аналіз прибутковості продукту.

Основна мета аналізу прибутковості продукції допомога керівництву звертати увагу на ключові особливості різних видів продукції. Для цього повинна застосовуватися гнучка і чутлива система обліку, яка забезпечує прийняття рішень будь-якого рівня на основі необхідної і адресної фінансової інформації.

Для швейних підприємств аналіз прибутковості за споживачами і прибутковості продукту найцікавіший, оскільки для успішного розвитку підприємства необхідно розширювати ринки збуту, вивчивши при цьому їх потреби. Такий аналіз припускає виділення усередині підприємства блоків (сегментів), які стануть сферами відповідальності. Блоки повинні складати певні групи виробників продукції залежно від кінцевого споживача. Наприклад, у виробництві швейного підприємства такими блоками можуть бути виробництво продукції для промисловості (спеціальний одяг), товарів для населення (за віковим розподілом за сезонами року), медицини та ін. Відповідно до виділених сегментів можна поділити споживачів на такі групи: промисловість, домогосподарства, медицина і т.д. Для кожної групи споживачів підприємство, вивчивши її потреби, випускає окрему продукцію і аналізує її прибутковість. Кожен окремий блок, що сформувався залежно від виду споживача, повинен вести свій облік і аналіз і складати сегментарну звітність за формами №1 «Баланс» і №2 «Звіт про фінансові результати». Потім в цілому по підприємству складають загальну звітність, що включає звіти всіх блоків (сегментів).

Сфери відповідальності, що існують на швейному підприємстві, а саме підготовчо-розкрійне, швейне і обробне виробництво необхідно поділити на окремі сегменти, які орієнтовані на споживачів, а кожен із сегментів зможе формувати дані про прибутковість продукції. Така організація обліку реально можлива, але при розширеному аналітичному обліку і детальному розподілі функцій між сферами відповідальності і застосуванні первинної форми «Авторизація витрат», за допомогою якої можна контролювати кожну виробничу витрату і визначати місце її виникнення. Саме за даними цієї форми можна знайти центр відповідальності, відповідальну особу, код продукту. Авторизація витрат надходить у відділ розрахунків з постачальниками разом з рахунком на оплату. Дані цього документа повинні переноситися в бухгалтерську інформаційну систему у момент складання платіжного документа на витрати, а вже надалі така первинна інформація

узагальнюватиметься в різних комбінаціях залежно від цілей відповідної сфери відповідальності.

Оскільки загальна частка непрямих витрат представлена незначною величиною в загальному складі виробничих витрат швейної продукції, доцільно при складанні звітності сфер відповідальності використовувати концепцію маржинального доходу (при поділу всіх витрат на прямі і непрямі).

Таким чином, для реалізації стратегії швейного підприємства необхідно організувати облік за такими основними напрямками:

- аналіз зовнішнього середовища і діагностика системи управління на підприємстві;
- встановлення зв'язку між загальною метою і завданнями підприємства та стратегією обраною для їх досягнення;
- розробка цільових настанов для підрозділів підприємства;
- розробка системи показників для кожного окремого підрозділу (сфери відповідальності), що є інформацією для менеджерів;
- використання прогнозованої інформації;
- вибір оптимальних фінансових показників, що відповідають вимогам конкретних стратегій бізнесу;
- вивчення запитів користувачів інформації;
- використання нормативних витрат як основного елементу системи стратегічного управлінського обліку;
- включення аналізу чутливості в систему стратегічного планування і контролю;
- використання комп'ютерного моделювання при визначенні нормативних витрат.

Тесля Г.В. викладач

Тернопільський національний економічний університет

Семко Т.В., голова правління

ВАТ «Літинський молочний завод»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО СУТНІСТЬ

В ринковій економіці стратегію і тактику соціально-економічного розвитку будь-якої країни визначатимуть найновіші досягнення науки, техніки і культури. Ефективні напрями виробництва зумовлюватимуться найбільш раціональним використанням інтелектуальної власності. Виробництво стає засобом використання результатів науки, техніки і культури на благо людини. Сучасне законодавство України про інтелектуальну власність ще не має єдиної цілісної системи, яка здатна визначити загальний рівень інтелектуальної власності. Для цього необхідно розв'язати такі проблеми:

1. вирішити питання правового забезпечення інтелектуальної діяльності;
2. ефективно використання результатів інтелектуальної діяльності;
3. відображення в обліку витрат, пов'язаних з інтелектуальною власністю.

Проблема створення та захисту інтелектуальної власності вимагає розробки законодавчих актів з цього важливого напрямку економічної діяльності. Законодавство повинно охопити всі сфери інтелектуальної діяльності, як ті, що регламентовані, так і ті, що поки не мають правового режиму створення та функціонування.

Обов'язки створення кодексу інтелектуальної власності доцільно покласти, на Академію правових наук, де створено Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, але який поки що не проявив себе, як генератор ідей.

На практиці це призводить до того, що через відсутність державного контролю (хоча він не ефективний), але створює видимість деякого порядку, надзвичайно ускладнено фінансові відносини, пов'язані з реєстрацією, інвентаризацією, документальним оформленням, оцінкою та обліком інтелектуальної власності як майна підприємства. В той же час, у розвинутих країнах інтелектуальний капітал є реальною економічною категорією, яка знаходить відображення в балансі.

Одним із головних завдань Державного департаменту інтелектуальної власності повинно бути сприяння ефективному використанню інтелектуального капіталу суспільства (комерціалізації інтелектуальної власності, розвитку сучасного ринку інтелектуальної власності), що, у свою чергу, прискорить входження України до світової спільноти на умовах рівноправного партнерства.

Інноваційний шлях розвитку України основою якого є інтелектуальний капітал, та курс на інтеграцію з Європейським Союзом передбачає розвиток необхідних умови для об'єктів права інтелектуальної власності, що неможливе без створення належного методологічного апарату управління інтелектуальним капіталом. Для забезпечення потреб управління інформацією про інтелектуальний капітал, необхідною є розробка методик його відображення у системі обліку.

Фінансовою основою діяльності підприємства є сформований ним власний капітал, який включає: статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, інтелектуальний капітал, прибутки і збитки нерозподілені, вилучений капітал, неоплачений капітал. Проте значну частину капіталу у фінансовій звітності не відображають, зокрема знання персоналу та його навички.

Інтелектуальний капітал пов'язують з інтелектуальними здібностями людини разом зі створеними нею матеріальними і нематеріальними засобами, які вона використовує в процесі інтелектуальної (розумової) праці.

Для визначення реальної вартості інтелектуального капіталу можна використати «навігатор» Лейфа Едвінссона, який включає п'ять напрямів, що формують вартість (цінність): фінанси, людський фактор, клієнти, інновації (оновлення й удосконалення) й умови зовнішнього середовища бізнесу.

Важливою проблемою застосування інтелектуального капіталу і «навігатора» є створення широкої інфраструктури інформаційних технологій і отримання різноманітних інформаційних ресурсів про кожного працівника і партнера, конкурентів, постачальників, покупців, собівартість, використання факторів виробництва тощо. Інтелектуальний капітал має таку формулу:

Інтелектуальний капітал = Людський капітал x Структурний капітал

Структурний капітал означає те, що залишається на підприємстві після того, як працівники розходяться після роботи, це те, чим можна володіти [5]. Для цього, щоб працював структурний капітал, потрібно задіяти людський капітал.

Створення інтелектуального капіталу проходить чотири фази [5]:

- формування чіткого образу нематеріальних активів, що ґрунтуються на відповідних облікових даних;
- вкладення в людський капітал (прирости компетентності або управління знаннями);
- систематична трансформація людського капіталу в структурний, що забезпечує набагато більший і стійкий потенціал прибутку для організації;
- вливання структурного капіталу із зовнішніх джерел, що забезпечує турбо-ефект у максимізації інтелектуального капіталу, який пов'язаний із спільним використанням та оренди нематеріального і структурного капіталу.

Головним фактором генерування прибутку та отримання конкурентних переваг в економіці є інтелектуальний капітал, який означає вартість нематеріальних активів, та інтелектуальних здібностей персоналу, що забезпечують утримання частки ринку й отримання прибутку. Інформація служить вихідним матеріалом для прийняття рішень на основі диференціації підходів до зміни функцій виконавців, впливу на зовнішнє та внутрішнє середовище, уточнення завдань з виробництва і збуту продукції, передбачення розвитку на перспективу. Інформаційний капітал впливає на інтелектуальний капітал, а інтелектуальний на інформаційний, тому їх не можна протиставляти.

Однією з проблем інтелектуального капіталу є розробка методики оцінки та отримання інформації про нього і визначення ефективності використання.

Література:

1. Кобилянська О.І. Фінансовий облік. – Київ: Знання. – 2006. – 320с.
2. Пушкар М.С. Інтелектуалізація обліку. – Тернопіль, Карт-Бланш, 2006. – 160 р.
3. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2006. – 334с.
4. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник. – К.: Алеута, 2006. – 1080с.
5. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. – М.: ИНФРА – М, 2005. – 248с.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ БАЛАНСОВОЇ ВАРТОСТІ ІМПОРТОВАНИХ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Оподаткування розрахунків в іноземній валюті регулюється Законом України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 22.05.97 р. № 283/97-ВР [1], але пп. 7.3.2 цього ж Закону регулює порядок визначення суми тих витрат, які понесені у зв'язку з придбанням товарів (виконанням робіт, наданням послуг), вартість яких відносять до валових витрат певного платника податку.

Згідно з пп. 5.3.2 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” витрати, що пов'язані з придбанням основних засобів, не включають до складу валових витрат.

Відповідно до цього, застосування норм п. 7.3 Закону про прибуток щодо обліку витрат на придбання основних фондів видається досить таки сумнівним. Адже пп. 8.4.1 цього Закону визначає те, що у разі здійснення витрат на придбання основних засобів балансова вартість певної групи збільшується на суму, що дорівнює вартості їх придбання (з урахуванням транспортних і страхових платежів, а також інших витрат, що понесені за рахунок придбання без урахування податку на додану вартість, якщо придбання здійснюється платником цього податку).

Отже, перед нами виникає проблема, зміст якої полягає у тому, як перерахувати у гривні балансову вартість імпортованих об'єктів основних засобів і за яким курсом валюти.

У сучасній практиці найчастіше використовують два методи. Перший з них полягає у визначенні вартості основних засобів у розмірі балансової вартості витраченої на їх придбання валюти (пп. 7.3.1, 7.3.4, 7.3.6 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств”).

Другий метод полягає у застосуванні курсу Національного банку України на дату здійснення операції (якщо отримано основні засоби, то їх вартість визначають за цим курсом на дату їх оприбуткування. Якщо оплата передуює відвантаженню, то їх вартість перераховують у гривні за курсом НБУ на дату перерахування авансу).

У листі Державної податкової адміністрації України від 10.11.2006 року „Щодо окремих питань оподаткування” [3] зазначено, що витрати, понесені (нараховані) платником податку в іноземній валюті протягом звітного періоду у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких відносять до валових витрат такого платника податку, визначають у сумі, що має дорівнювати балансовій вартості такої іноземної валюти, визначеної згідно з положеннями підпунктів 7.3.1, 7.3.4, 7.3.6 цієї статті, і не підлягають перерахуванню у зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом такого звітного періоду (підпункт 7.3.2 пункту 7.3 статті 7 Закону про оподаткування прибутку підприємств).

У зазначеному листі, немає аргументів, на користь такого методу розрахунку вартості основних засобів, а навпаки, спричиняє суттєві розбіжності.

Відповідно до пп. 7.3.4 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств”, при купівлі іноземної валюти за гривні валові витрати і валові доходи платника податків залишаються незмінними, оскільки сплачену суму у гривнях платником податків (без урахування комісійних винагород чи вартості інших послуг осіб, які здійснюють операції обміну за дорученням платника), вважають балансовою вартістю іноземної валюти. Балансову вартість валюти, що отримана раніше від покупців-нерезидентів, визначають відповідно до пп. 7.3.1 Закону про прибуток за діючим на момент нарахування доходів від продажу валюти за курсом Національного банку України. Разом з тим, у Листі ДПАУ від 31.01.2007р. зазначено, що при отриманні основних засобів необхідно віднести до валових витрат суму, перераховану у гривні за курсом НБУ на момент їх отримання.

Отже, Лист ДПАУ не вносять ясність у питання визначення балансової вартості імпортованих основних засобів, а запитують у читача. Це ще раз доводить що податковий облік не дає користі, зате ускладнює життя бухгалтерам.

Література:

1. Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 22.05.97 р № 283/97-ВР.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 „Вплив змін валютних курсів” від 10.08.2000 р. № 193.
3. Лист ДПАУ від 10.11.2006 р. № 12816/6/16-1515-26 „Щодо окремих питань оподаткування”.
4. Лист ДПАУ від 31.01.2004 р. № 1557/7/15-1117 „Щодо визначення балансової вартості валюти”.

Ткаченко С.А., викладач

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПАРАДИГМА СИСТЕМИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Для активізації та підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємств в сучасних умовах розвитку та поглиблення ринкових відносин в економіці України потрібні відповідні фундаментальні зміни у різних сферах економічної діяльності, серед яких спеціалістами з управління відзначаються економічний аналіз, статистика, бухгалтерський облік, аудит [1, с. 32]. Саме на потреби реформування механізму економічного регулювання на основі вдосконалення обліково-аналітичних і контрольних функцій були спрямовані Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»,

положення (стандарти) бухгалтерського обліку, розроблені відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку тощо [2, с. 41].

Однак вивчення законодавчо-нормативної бази та змін і доповнень до неї, а також думок провідних вчених-економістів серед яких потрібно відзначити роботи [1-10] та інші показує, що залишається ще безліч невирішених проблем, це стосується насамперед питання створення адекватного вимогам ринку облікового забезпечення маркетингу.

У зв'язку з цим, метою даної публікації є обґрунтування потреби створення адекватного вимогам ринку облікового забезпечення маркетингу підприємств.

Для досягнення цієї мети, на наш погляд, необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити найважливіші завдання системи управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства, для ефективного вирішення яких потрібна релевантна маркетингова інформація;
- розглянути сучасний стан та навести недоліки традиційної системи обліку, які породжують утруднення в отриманні відповідної інформації для прийняття управлінських рішень і як наслідок є причиною грубих помилок і похибок в управлінні маркетинговою діяльністю підприємства;
- довести необхідність створення ефективної системи облікового забезпечення комерційно-виробничої діяльності підприємств за сучасних ринкових відносин в економіці України.

Актуальність цього питання полягає в тому, що «сучасні умови переходу до ринкових відносин потребують формування нової концепції сутності та змісту бухгалтерського обліку, спрямованих на задоволення інформаційних потреб не узагальненого, а конкретного користувача» [3, с. 26]. Так, керівникам підприємств «в сучасних умовах, коли суттєво змінилися і форми бухгалтерського обліку, і процеси збору, обробки, зберігання та передавання інформації, з'явилися нові погляди щодо основ бухгалтерського обліку: треба відходити від традиційних елементів формування, накопичення та передавання інформації для управління» [4, с. 46]. В процесі своєї діяльності їм доводиться постійно шукати відповіді на наступні питання, які пов'язані із витратами коштів і зусиль на маркетинг, – скільки, в яких комбінаціях, де і коли? Саме вони визначають зміст основних управлінських задач маркетингу, для вирішення яких потрібна відповідна інформація. Ці завдання щільно взаємопов'язані, тому що, по-перше, від вирішення одної залежить вирішення іншої, а по-друге, вони вимагають врахування усієї інформації з маркетингу.

Наведемо галузі в яких приймаються управлінські рішення орієнтовані на виконання функції маркетингу, за якими керівництво підприємств повинне бути у в змозі передбачити:

- суму коштів, потрібну для здійснення асигнувань на маркетинг;
- найбільш вдале сполучення компонентів маркетингу, в тому числі цін, реклами, запасів готової продукції (структуру маркетингу);
- географічний розподіл витрат (де потрібно зробити витрати, щоб отримати бажаний ефект);

– розподіл витрат в часі, тобто коли повинні бути зроблені ці витрати.

Вище наведені чотири проблеми, рівно як і потреби в інформації для їх вирішення, взаємопов'язані і взаємозалежні. Тому, ми приходимо до висновку, що розуміння цих факторів, необхідне для правильного керівництва виробничо-збутовою діяльністю підприємства, неможливе без наявності різноманітної інформації, серед якої провідне місце займають облікові дані. З цим погоджується Зіновій Гуцайлюк, вказуючи на те, що «важливою ... є необхідність обліку для управління, тобто системи збирання й опрацювання інформації в розрізі, максимально придатному для прийняття рішень» [5, с. 14]. Традиційна ж система обліку, як вважають провідні фахівці з питань економіки, має низку недоліків. Наведемо точки зору деяких з них.

Так, С.Ф. Голов вважає, що «інформаційна система стратегічного управління потребує відповідних змін у бухгалтерському обліку. Традиційна система бухгалтерського обліку має «вузьке місце», що внеможливиює отримання інформації, необхідної для стратегічного управління. Вузьким місцем традиційного бухгалтерського обліку також є його орієнтація на відображення внутрішніх процесів для прийняття поточних рішень» [6, с. 549].

Ф. Бутинець підкреслює, що «сьогодні всі помітили те найголовніше, що втрачає наш облік: він не слугує власнику суб'єкта господарювання, тобто не дає гарантії збереження його майна, не надає щодня необхідної інформації для управління» [7, с. 26].

Наслідком некомплексного і непослідовного реформування є обмеженість бухгалтерського обліку, яка полягає передусім в абсолютизації грошового вимірника і подвійного запису, загальноприйнятих принципів обліку, уніфікації рахунків і форм звітності, пріоритетності податкових правил. Сучасна економіка потребує такої системи бухгалтерського обліку, яка не обмежується грошовим вимірником, системою рахунків, подвійним записом та реєстрацією лише фактів минулого [8, с. 11].

О. Шатохіна підкреслює, «що наявна система обліку недостатньо відображує господарські процеси окремих підприємств, не може захистити користувачів інформації від помилок при прийнятті управлінських рішень» [9, с. 28].

Вище наведені недоліки облікового забезпечення породжують утруднення в отриманні відповідної інформації для прийняття управлінських рішень і як наслідок з'являються грубі помилки і похибки в управлінні маркетинговою діяльністю підприємства. Тому, на наш погляд, у цей час виникла гостра потреба у створенні адекватного вимогам ринку облікового забезпечення маркетингу підприємств. Це пояснюється тим, що відповідно розроблена система обліку маркетингової діяльності підприємств по-перше, буде надавати відповідну інформацію для вирішення основних управлінських завдань функції маркетингу та допоможе виявити, які товари-вироби, збутові території, розподільчі канали, розміри замовлень, підрозділи, відділи та службовці перш за все вимагають до себе належної уваги, а по-друге, призведе до виникнення реального економічного ефекту від її впровадження, виходячи з того, що корисність від використання інформації буде більшою за витрати на її

отримання. «Ось чому розробка теоретичних і практичних питань організації та методології обліково-аналітичної системи стратегічного типу й використання її в ... управлінні стають особливо актуальними» [10, с. 38-39].

Із усього вище викладеного можливо відзначити, що використання даних обліку в управлінні маркетингом, безсумнівно, збільшиться, тому що вони забезпечують розуміння комерційно-виробничих процесів ціною невеликих витрат для суб'єкта підприємницької діяльності. Тобто, питання про необхідність створення адекватного вимогам ринка облікового забезпечення маркетингу уявляється нам теоретично обґрунтованим.

Література:

1. Нищенко Людмила. Порівняльний аналіз і перспективи розвитку міжнародних систем бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С. 32-36.
2. Житний Павло. Обліково-аналітичні проблеми використання виробничого потенціалу і шляхи їх вирішення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 1. – С. 41-50.
3. Нападовська Любов. Методологічні засади управлінського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 4. – С. 26-30.
4. Кужельний Микола. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8-9. – С. 45-49.
5. Гуцайлюк Зіновій. Прогнозний (стратегічний) облік і сучасні проблеми розвитку теорії бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 2. – С. 14-19.
6. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704 с.
7. Бутинець Франц. Ще раз про бухгалтерський облік як науку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 10. – С. 20-29.
8. Голов Сергій. Бухгалтерський облік: спогади про майбутнє // Бухгалтерія. – 18 липня 2005 року. – № 29 (652). – С. 11-12.
9. Шатохіна Олександра. Облік та інформаційне забезпечення управління господарською діяльністю підприємств // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 3. – С. 28-33.
10. Чебан Тетяна, Яценко Вікторія. Обліково-аналітична система як інструмент антикризового управління // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 7. – С. 38-44.

Травін В.В., аспірант
Житомирський державний технологічний університет

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ОБЛІКУ

Критерієм порівняння різних економічних систем традиційно вважаються погляди на структуру та цінність ресурсів, які використовують підприємства в процесі виробництва. В аграрному суспільстві найважливішу роль і найбільшу

цінність відіграла земля. В індустріальному суспільстві – фізичний і фінансовий капітали. Паралельно з розвитком суспільства змінювався й бухгалтерський облік – з’являлися нові об’єкти, формулювалися нові завдання. Такі зміни знаходили відображення у методиках обліку, що зумовлено його функціональним призначенням.

Розвиток інформаційного суспільства показує поступове зростання ролі такого ресурсу як інформація. “Сьогодні найважливішим інструментом в розвитку економіки стало становлення нової системи створення матеріальних цінностей, побудованій вже не на м’язовій силі, а на силі інтелекту. Праця в економічно розвинутих країнах вже не складається з роботи над “речами”, пише Марк Постер, історик з Каліфорнійського університету, а з “чоловіків і жінок, що впливають на інформацію, та інформації, що справляє вплив на людей”⁸. Іноземцев В.Л. стверджує, що “ефективність сучасної економіки і, зокрема, прогрес матеріального виробництва залежать більшою мірою від еволюції людей, що складають суспільство, ніж від закономірностей власне економічного розвитку. Тим самим удосконалення якостей особистості стає запорукою та змістом господарського прогресу, а такий підхід, і цього не можна не визнавати, прямо суперечить традиційній економічній науці, яка сформувалася як наука про закономірності виробництва матеріальних і нематеріальних благ, а не особистості”⁹. Розвиваючи свою теорію інновації, Й. Шумпетер відзначав: “Капіталізм, як система, існує і розвивається завдяки не капіталістам-конформістам, які діють заради прибутку, а підприємцям-новаторам, підбурювачам спокою”, рухомим творчим інстинктом¹⁰.

Звичайно, це не є підставою для висновку про зниження ролі матеріальних (традиційних) ресурсів, а дозволяє говорити про зміну структури ресурсного забезпечення – зменшення уречевленості багатства. Сутність багатства стає “нереальною”, воно починає складатися з символів. Зміщення до цієї нової форми багатства підриває основи як марксистської, так і класичної економічної теорії. За словами Е. Тоффлера: “Наше багатство – це багатство символів”¹¹.

Повертаючись до праці Й. Шумпетера, можна зазначити, що, власне, саме становлення ринкової економіки відбувалося завдяки символам. До таких відносять, наприклад, паперові гроші та цінні папери. Їх використання стало можливим завдяки домовленості між суб’єктами суспільно-економічних відносин, і забезпечувалося їх подальшою співпрацею.

Домовленість (або недомовленість) між суб’єктами завжди виступала і продовжує виступати в ролі такого світоглядного і морального універсалізму, який до цього явно не усвідомлювався в такій якості, хоча він неявно функціонував у всьому соціальному досвіді людини і суспільства, в їх

⁸ Тоффлер Э. Метамарфозы власти: Пер. с англ. / Э.Тоффлер. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 669 с. (С.29)

⁹ Петрук О.М. Регулювання бухгалтерського обліку в Україні: теорія, методологія, практика: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 152 с. (С. 26)

¹⁰ Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Сопред. редкол. Г. Г. Фетисов, А. Г. Худокормов. Т. IV. Век глобальных трансформаций / Отв. ред. Ю.Я. Ольсевич. – М.: Мысль, 2004. – 942 с. (С. 27)

¹¹ Тоффлер Э. Метамарфозы власти: Пер. с англ. / Э.Тоффлер. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 669 с. (С. 96)

діяльності, взаємодії і поведінці. Він все більше набуває статусу достатньо осмисленої граничної загальнокультурної форми, яку потрібно усвідомити.

Питання природи, причин та умов людської взаємодії є одними з головних, які останні тридцять років намагаються вирішити економісти та фахівці із суспільних наук (Р. Коуз, Д. Норт, Р. Акселрод, Р. Гардін, М. Тейлор, Г. Марголіс та ін.).

Основою людської взаємодії є традиції. Вони покликані допомагати знаходити спільне, знаходити основу для взаємодії. За своєю суттю традиції є інформацією про правила поведінки, яка зберігається і передається з покоління в покоління.

В кінці ХХ ст. з'являється інституційна теорія (Д. Норт, Дж.М. Ходжсон та ін.), в центрі уваги якої опиняються ті ж “правила гри”, на яких базується соціальні інститути.

Отже, спостерігаються спільні риси між природою інформації як ресурсу та суспільними інститутами. Ця подібність простежується в ході аналізу понять інститутів та інформації. Інформацією стають ті повідомлення, які знімають невизначеність, що існувала до їх отримання¹². І саме на таку функцію інститутів – зменшувати та знімати невизначеність – звертає увагу Д. Норт. Зокрема, в своїй праці “Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки” він пише: “Інституції зменшують невизначеність за допомогою структурування повсякденного життя. Вони служать дороговказом для людської взаємодії, бо коли ми хочемо привітатися з друзями на вулиці, керувати автомобілем, купувати помаранчі, позичати в когось гроші, стати підприємцем, поховати когось з близьких тощо, то знаємо (або можемо легко дізнатися), як це здійснити”¹³. Звернемо увагу на фразу “ми знаємо, що”, яка безпосередньо вказує на інформаційну природу, чи то краще роль, інститутів. І далі цей зв'язок у Норта підкреслюється ще більш рельєфно: “За умов неповної інформації та недосконалої обчислювальної здатності обмеження зменшують витрати на людську взаємодію порівняно з випадком відсутності інституцій”¹⁴, “у світі повної інформації інституції зайві”¹⁵.

Якщо раніше інститути сприймалися екзогенно, як дещо зовнішнє по відношенню до системи обліку (вплив формальних та неформальних обмежень досліджувався лише як звичайний зовнішній фактор), то в сучасних умовах вони мають розглядатися як частини структури системи обліку, в межах і засобами якого вибудовуються відносини між людьми.

Система обліку є специфічною наукою, яка вивчає людську діяльність і, відповідно, розрізняє “причини речей”, в основах людських вчинків та їх мотивах. При цьому йому, на відміну від соціології і політології, вдається генерувати сувору дедуктивну функціональну основу. Сьогодні вона потребує суттєвого доповнення. Враховуючи сучасну тенденцію до зниження рівня

¹² Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с. (С. 160)

¹³ Норт, Даглас. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І.Дзюб. – К.: основи, 2000. – 198 с. (С. 12)

¹⁴ Норт, Даглас. Знач. праця. С. 51.

¹⁵ Норт, Даглас. Знач. праця. С. 77.

уречевленості багатства, як на національному рівні, так і на рівні окремого підприємства, при організації та веденні обліку потрібно враховувати дію неформальних обмежень у контексті інституціональної теорії.

Тринька Л., к.е.н., доцент,
Большотенко І., старший викладач
ВНЗ Університет економіки та права КРОК

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ МАЄ БУТИ ПОВНОЮ: НАСКІЛЬКИ?

Правові основи регулювання, організації та ведення обліку та складання фінансової звітності в Україні визначаються Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” (далі – Закон). [1]. Відповідно до ст. 11 цього Закону, вимог Положень(стандартів) бухгалтерського обліку, зокрема таких, що стосуються форм фінансової звітності та порядку їх складання, є обов’язковими для виконання. [1,2]. Отже, суб’єкти господарювання зобов’язані складати фінансову звітність саме за тими формами, які розроблені Міністерством фінансів України.

Проте, у практичній бухгалтерській діяльності періодично виникає питання про можливість, насамперед, правомірність самостійного вписування у форми фінансової звітності додаткових рядків, не передбачених у цих фінансових звітах. Потреба в цьому виникає в тих випадках, коли національні стандарти бухгалтерського обліку передбачають необхідність відображення у фінансовій звітності інформації, для якої у затверджених Мінфіном формах фінансової звітності не існує відповідних рядків. Перелік таких ситуацій наведено в таблиці 1. [3].

Таблиця 1

Легітимність додавання рядків у форми фінансової звітності

№ з/п	Нормативний документ	Номер рядка, що вписується
1	П(С)БО 2 (п.45.1) [4].	Тільки для підприємств, які є страховиками: рядок 415 – балансу – вказується сума страхових резервів; рядок 416 балансу – вказується сума частки перестраховиків у страхових резервах, різниця між якими включається до підсумку розділу балансу.
2	П(С)БО 2 (п.45.2) [4].	Тільки для підприємств, які здійснюють діяльність з випуску і проведенню лотерей на території України: рядок 417 балансу – вказується залишок сформованого призового фонду, який належить до виплати переможцям лотереї; рядок 418 балансу – вказується залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого оплатою участі у лотереї.
3	П(С)БО 17 (п.18) [5].	У самому П(С)БО не вказано номери рядка звіту про фінансові результати, що вписується, але в той же час вказано, що дохід з податку на прибуток відображається у статті “Дохід з податку на прибуток від звичайної діяльності”, що вписується до звіту про фінансові результати. При визначенні фінансового результату від звичайної діяльності на його суму зменшується збиток від звичайної діяльності після оподаткування.

4	П(С)БО 22 (п.14) [6].	Рядок 165 “Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті” – вказується прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті
5	П(С)БО 21 (п.12) [7].	Рядок 375 “Накопичена курсова різниця” консолідованого балансу – вказується різниця між підсумком перерахованих у валюту звітності показників статей активу і пасиву балансу господарської одиниці.
6	П(С)БО 20 (п.13) [8].	Рядок 385 “Частка меншості” консолідованого балансу – вказується частка меншості від зобов’язань і власного капіталу материнської компанії; рядок 215 “Частка меншості” в консолідованому звіті про фінансові результати – вказується частка меншості в прибутку (збитку) від’ємною величиною у дужках
7	П(С)БО 20 (п.16) [8].	Рядок 075 “Гудвіл при консолідації” в консолідованому балансі – вказується вартість гудвіла чи негативного гудвіла, яка виникає при консолідації фінансової звітності материнської компанії і фінансової звітності дочірніх підприємств. При цьому вартість негативного гудвіла вираховується при визначенні показника цього рядка.
8	П(С)БО 20 (п.17) [8].	Рядок 375 “Накопичена курсова різниця” в консолідованому балансі – відображаються курсові різниці, які виникають при перерахунку показників фінансової звітності підприємств, що знаходяться за межами України, у валюту України. При цьому негативна курсова різниця відображається у дужках і вираховується при підрахунку підсумку розділу “Власний капітал” балансу. Такі різниці в консолідованому звіті про власний капітал відображаються у додатковій графі “Накопичена курсова різниця”
9	П(С)БО 19 (п.5) [9].	Якщо підприємство в результаті придбання його чистих активів іншим підприємством (покупцем) ліквідується, то, починаючи з дати придбання, покупець відображає в балансі активи і зобов’язання придбаного підприємства і будь-який гудвіл, який виник в результаті придбання. Гудвіл та/або негативний гудвіл відображається по залишковій вартості у рядку балансу 065, що вписується додатнім чи від’ємним значенням.
10	П(С)БО 27 (п.11) [10].	Рядок 176 “в т.ч. прибуток (збиток) від вибуття активів і погашення зобов’язань діяльності що припиняється” звіту про фінансові результати – відображається сума прибутку (збитку) після оподаткування від фактичного вибуття активів і погашення зобов’язань у зв’язку з припиненням діяльності за період, в якому відбулись такі вибуття і погашення

Звернімося до П(с)БО 1, яким регламентуються загальні вимоги до змісту та порядку складання фінансової звітності. [2]. Згідно п.9 цього Положення фінансові звіти містять статті, склад і зміст яких визначаються відповідними положеннями (стандартами). Отже, не зважаючи на існування затверджених форм фінансової звітності, у яких вже відображено відповідні статті, все ж таки склад статей фінансових звітів повинен визначатися положеннями (стандартами), а не формами. Це означає, що затверджені форми є типовими, тобто такими, що відображають загальну форму, структуру, а також обов’язкові

графічні елементи фінансових звітів, а не весь можливий склад статей фінансових звітів. Крім того, не можливо раз і назавжди передбачити у формах фінансових звітів статті, якими охоплювалися б усі сфери та особливості господарських взаємовідносин. Оскільки відносини, що формують зміст господарської діяльності, не можуть бути сталими, а постійно розвиваються та змінюються, значить, змінюється й інформація про господарську діяльність підприємства, її якісний та кількісний склад, які за принципами обліку повинні бути розкриті у фінансових звітах.

До того ж, п.24 П(С)БО 1 передбачає, що інформація, яка має бути розкрита, наводиться безпосередньо у фінансових звітах або додатках до них. [2]. Отже, якщо нормативними актами встановлено, що інформація про діяльність підприємства повинна бути розкритою, то вона обов'язково має бути відображена у фінансових звітах або додатках. Оскільки підприємства зобов'язані відображати інформацію щодо якої не передбачено окремих рядків у затверджених формах, а законодавчо встановлено порядок розкриття такої інформації шляхом вписування рядків, то підприємства мають право додавати у фінансові звіти додаткові рядки самостійно. І хоча національні стандарти не засвідчують такого права, воно випливає з логіки викладення зазначених стандартів.

В той же час, за неповне розкриття інформації про діяльність підприємства посадові особи, які відповідають за підготовку фінансової звітності, можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності. Проте, норм, що забороняють вносити будь-які доповнення в затверджені Мінфіном форми фінансової звітності, не існує, а отже, не можна порушити те, що не забороняється.

Оскільки мета складання фінансової звітності полягає у наданні користувачам повної, правдивої, достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для прийняття управлінських рішень, то включення у форми фінансової звітності додаткових рядків, лише буде сприяти найбільш повному розкриттю інформації про підприємство.

Література:

1. Закон України від 16 липня 1999р. “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” //www.rada.gov.ua
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” //www.rada.gov.ua
3. Актуально о отчетности. Книга 2 //www.kdb.com.ua
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток”
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 “Вплив інфляції”
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21” Вплив змін валютних
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20 “Консолідована фінансова звітність”
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 “Об'єднання підприємств”
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 “Діяльність, що припиняється” //www.rada.gov.ua

Турчик І.В., к.е.н., доцент
Волинський інститут економіки та менеджменту
Чужкова О.Ю., асистент
Луцький державний технічний університет

ІНТЕГРАЦІЯ ШТРИХКODOВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМАХ АВТОМАТИЗАЦІЇ СКЛАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Щороку в Україні зростає число складських операторів і виробників, які працюють з великим товарним асортиментом. Проте більшості з них не вдається максимально розгорнути свою діяльність в логістиці та досягти досконалості адміністративних і бухгалтерських операцій. Керівники складських комплексів стикаються із проблемами організації та контролю бізнес-процесів підприємства (компанії); планування ресурсів; організації обліку товарних запасів та матеріальних цінностей; забезпечення рівня якості обслуговування клієнтів.

Ці та ряд інших питань допомагають вирішити технології штрихового кодування, перевагами яких є: розширення обсягів продаж, підвищення продуктивності, зменшення затрат та покращення рівня послуг. Економічний ефект від впровадження системи автоматичної ідентифікації полягає в тому, що вона дозволяє відмовитись від численних паперових документів, оперативно отримувати інформацію про товаровиробника, технічні характеристики, ціну продукції та інші показники (якщо, звичайно, виробник “завантажив” таку інформацію в ідентифікаційний номер) [1, с. 392].

Теоретико-прикладні аспекти застосування штрихових технологій не лише на виробничих лініях, у складських господарствах, торгівлі, при постачанні сировини та інших виробничих діях, а й також в корпоративних системах автоматизації досліджуються у працях Р. Бичківського, Л. Вілсона, Я. Густавсона, Г. Ларсона, В. Маллігана, І. Полікарпова, В. Ребицького, К. Ценкера, В. Швандара та ін. Ними розроблено засади системи автоматичної ідентифікації на основі штрих-коду. Проте їх дослідження стосуються переважно окремих аспектів цієї проблематики.

Впровадження системи кодування дозволить отримувати оперативну інформацію про рух товарів, знизити комерційні витрати, а також дасть можливість виробникам і продавцям спостерігати за реакцією ринку на надходження різних товарів, а покупцю (за необхідністю) вийти на конкретного постачальника чи виробника. Система штрихового кодування відноситься до сфери “високих” технологій і пов’язана з використанням складних комп’ютерних програм [2, с. 1]. Такі інформаційні технології, що знаходять широке застосування у ланцюгу “виробник-торгівля-споживач”, вимагають наявності сучасних знань і навиків під час їх використання.

З огляду на це, розглянемо діапазон можливих рішень для автоматизації складської діяльності; обґрунтуємо доцільність застосування штрихкодкових технологій в корпоративних системах автоматизації складської діяльності.

Діапазон рішень для автоматизації складської діяльності досить широкий: від самописних програм і складських модулів ERP-систем до рішень класу WMS (Warehouse Management System). Порівнювати переваги і недоліки складських модулів ERP-систем і систем класу WMS можна за різними параметрами, проте таке співставлення було б некоректним, оскільки ці системи доповнюють одна одну.

Складський модуль ERP-системи постфактум враховує транзакції, що відбуваються на складі, виконуючи функцію обліку. При цьому інформація про переміщення товару вноситься в систему вручну [3]. Якщо площа складського приміщення підприємства та число операцій невеликі, то економічно виправдано для підприємства обрати складський модуль ERP-системи.

Система класу WMS в режимі реального часу відстежує фактичне приймання і розміщення товару, іншими словами, реалізує функцію управління. Саме до таких систем відноситься Solvo.WMS, яка забезпечує комплексне розв'язання задач автоматизації управління складськими технологічними процесами та може працювати в супермаркетах, контейнерних і митних терміналах, вантажних терміналах аеропортів тощо.

Система Solvo.WMS здійснює управління усіма складськими операціями – від очікування приймання товарів до їх доставки за замовленнями клієнтів. При цьому, з урахуванням реальних потреб замовника, діапазон впровадження системи може варіюватися від початкового рівня (система управління на основі паперових листів-завдань) до повнофункціональної системи управління складом в режимі реального часу з використанням технологій штрихового кодування, радіочастотної ідентифікації логістичних об'єктів, системи розташування складської техніки і інших засобів автоматизації.

Окрім того, Solvo.WMS є експертною системою, здатною самостійно розробляти рекомендації щодо оптимізації усіх складських технологічних процесів, координації робіт персоналу і підйомно-транспортного устаткування. Підприємство може досягти максимальної ефективності використання своїх складських площ і підвищення продуктивності робіт на складі.

Зауважимо, що важливою якісною характеристикою системи управління складом Solvo.WMS є здатність адаптуватися до умов конкретного замовника, специфіки його технологічних і організаційних вимог. На нашу думку, систему Solvo.WMS можна застосовувати для управління дистриб'юторськими, фармацевтичними, виробничими та комерційними складами. Її програмне забезпечення підтримує роботу з радіоустаткуванням, зчитувальними пристроями, електронними вагами, принтерами і сканерами зображень [3].

На перший погляд діяльність усіх складів схожа: прийняти товар – відвантажити товар, але відмінні риси є. Їх варто шукати в організації роботи складів, тобто методиці реалізації задач. Тому, приступаючи до вибору системи управління складом, необхідно мати не тільки чітке розуміння логістичних процесів, але й визначити основні бізнес-параметри на найближчу перспективу. Система автоматизації складу повинна відповідати набору конкретних вимог. Скажімо, невеликому магазину потужна система управління складом не потрібна, оскільки об'єми операцій там невеликі.

Для дистриб'юторських складів принципово важлива можливість підтримки прийому товару, що не належить власнику складу, від інших постачальників. Тому система управління дистриб'юторським складом дозволяє працювати з великими обсягами і номенклатурою товарів, відправляти замовлення в день їх отримання, виконувати специфічні типи замовлень. Ефективне використання складських площ, підтримання оптимального рівня складських запасів та їх своєчасне поповнення – це лише деякі задачі, що можна вирішити в результаті автоматизації складської діяльності.

Фармацевтичний склад відрізняє величезний асортимент та необхідність особливої уваги до вимог ведення складської діяльності, а саме: дотримання умов і термінів зберігання, підтримка роботи з сертифікатами, серійний облік, висока точність і оперативність одержання замовлень, додатковий контроль певних груп товарів.

Вантажообіг на виробничому складі інтенсивний, а обсяги замовлень великі. Тому система управління таким складом повинна автоматично приймати продукцію з виробництва, маркувати її етикетками з нанесеними на них штрихкодovими позначками і автоматично записувати інформацію про вантажі, а також мати можливість реалізації різних способів зберігання товарів.

Визначальною умовою успішної діяльності підприємств (компаній), що займаються комерційною логістикою, є забезпечення високої пропускної здатності проходження вантажів по логістичному ланцюгу і мінімізація витрат, пов'язаних з їх обробкою. Для ефективної роботи комерційного складу вкрай необхідні: автоматизація робіт та операцій з товарами декількох власників, внутрішньо- і міжскладські трансферти, квотування складських операцій, роботи з транзитними вантажами, комплектами і окремими виробами, сертифікатами, ASN (Advanced Shipping Notice), пакування і перепаккування [3].

Автоматизовані системи обліку сучасних оптових складів базуються на використанні штрихового коду UCC/EAN-128 та електронного обміну даними EDI. Такі системи об'єднують в єдину мережу сервер системи обліку; сканери для ідентифікації товарів, що надходять на склад; марковані штрих-кодами стелажі для зберігання товарів; електрокари або транспортери, оснащені сканерами (верифікаторами) зчитування штрихкової позначки на товарній етикетці чи упаковці; принтери для друку етикеток із штрих-кодами [4-5].

На нашу думку, штрихкодovі технології в складському обліку дозволяють: відстежувати переміщення технологічних елементів і готової продукції між виробничими ділянками та складами; зчитувати і облікувати інформацію під час відпуску товару зі складу готової продукції; відстежувати проходження продукції по конвеєру; оперативно формувати товарний баланс; проводити інвентаризацію на складах готової продукції та сировини.

За допомогою корпоративних систем автоматизації можливе: оперативне управління підприємством за обраними ключовими індикаторами (собівартість, структура витрат, рівень прибутковості та ін.); прозоре для керівництва використання вкладеного в прибуткову справу капіталу; надання вичерпної інформації з метою економічно доцільного стратегічного планування; професійне управління витратами та їх мінімізація; своєчасне виявлення

вузьких місць, перерозподіл ресурсів, оцінка термінів виконання нових замовлень. Зауважимо, що впровадження будь-якої корпоративної системи автоматизації може виявитися невдалим за умови відсутності чітко сформованої системи управління підприємством (компанією).

Літератури:

1. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація: Підручник/Р.В. Бичківський, П.Г. Столярчук, П.Р. Гамула. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2004. – 560 с.
2. <http://ean.kiev.ua>.
3. <http://www.ics-market.com.ua/sklad/sklad.phtml>.
4. The Global Language of Business: E-commerce tools for the transport industry. Maximising Logistics Performance using the EAN•UCC System. – Brussels: EAN International. – 2000. – 40 p.
5. The Global Language of Business: Introduction to EANCOM® In Trade and Transport. – Brussels: EAN International. – 2000. – 28 p.

Уманців Г.В., к.е.н, доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

ОЦІНКА ОБ’ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ВІДОБРАЖЕННЯ

Будь-які трансформаційні процеси в економіці впливають на розвиток обліку. Сучасна світова економіка характеризується як інформаційна або економіка знань. Основними рисами такої економіки є зменшення питомої ваги індустріального виробництва, глобалізація, рух капіталів і трудових ресурсів, значне збільшення питомої ваги інтелектуальної праці та інформаційних технологій тощо. Основним критерієм успішності роботи підприємства стала його ринкова капіталізація, витіснивши такі традиційні показники, як прибуток і рентабельність [1]. Це зумовило потребу трансформації (зміни вектору) бухгалтерського обліку, який відображає економічні явища і процеси. Проблема подальшого розвитку обліку приділяється значна увага як з боку вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проблема полягає у тому, що сьогодні інформація обліку і звітності не повною мірою задовольняє постійно зростаючі потреби менеджменту та інших користувачів.

Серед основних особливостей, які характеризують тенденції розвитку обліку у сучасній економіці у відповідності до нових потреб виділяють такі, як пріоритет балансу; оцінка за ринковою вартістю; заміна концепції власності концепцією контролю; перехід від обліку майна до обліку ресурсів; регулювання звітності, а не обліку.

На думку окремих науковців, передумовами подальшого розвитку бухгалтерського обліку в Україні за умов використання національних

стандартів є такі, як: перегляд теоретичних основ бухгалтерського обліку; диференціація вимог до фінансової звітності; безперервна професійна освіта; активна позиція бухгалтерської спільноти; формування сучасної парадигми обліку і звітності [3].

Традиційні погляди на бухгалтерський облік і звітність вимагають перегляду з урахуванням зростання ролі інтелектуального капіталу як ключового чинника зростання вартості підприємства. Останнім часом різниця між балансовою та ринковою вартістю капіталу постійно збільшується за рахунок того, що в бухгалтерському обліку відповідно до діючих стандартів відображається лише незначна частина інтелектуального капіталу (як складової – об'єктів інтелектуальної власності) у вигляді нематеріальних активів. Відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» придбаний або отриманий нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена.

Однак, на думку експертів, зараз на балансі українських підприємств частка об'єктів інтелектуальної власності у середньому не перевищує 1%. У статті «нематеріальні активи» бухгалтерських балансів більшості вітчизняних підприємств відображаються незначні суми (вартість ліцензій, комп'ютерних програм) або ставиться прочерк.

Таким чином, більша частина об'єктів інтелектуальної власності не відображається у бухгалтерському обліку, тобто вона не введена до господарського обігу. Елементом механізму введення об'єктів інтелектуальної власності в обіг, що впливає на фінансовий результат від його використання, є оцінка вартості. З економічної точки зору основне призначення інтелектуальної власності полягає в отриманні прибутку чи іншого ефекту від використання її об'єктів. Для цього необхідно ввести їх до господарського обігу, відобразити в обліку попередньо оцінивши їх вартість. Після оцінки, вони фактично перетворюються на товар, тобто їх можна продати, передати під заставу для отримання кредиту, розширити (збільшити) власний капітал за рахунок внесення до статутного капіталу іншого господарського товариства тощо [4].

Процес визначення дійсної цінності об'єкта інтелектуальної власності надзвичайно складний і зумовлюється цілим рядом факторів. Оцінюються насамперед права на даний об'єкт з точки зору, по-перше, територіального, по-друге часового (строкового) характеру, по-третє, існуючих реалій. Кожен вид інтелектуальної продукції нематеріального характеру має власний зміст і форму, що дуже ускладнює ідентифікацію предмету оцінки. Особливість останньої полягає у тому, що: 1) не буває однакових об'єктів та однакових умов їх реалізації, 2) оцінка є суто цільовою, 3) не може бути одного універсального методу. Оцінка є обґрунтованою думкою незалежної сторони щодо ринкової вартості об'єкта інтелектуальної власності. Ця вартість залежить від обсягу прав, що передаються, можливості несанкціонованого використання об'єкта, рівня його готовності до комерційного використання тощо.

Для оцінки вартості об'єкта інтелектуальної власності міжнародна практика користується трьома підходами – затратним, порівняльним та дохідним [5]. Кожен з них має свої методи та методологію. Ці підходи дають різні значення вартості об'єкту оцінки. Тому при узгодженні результатів оцінки застосовується порівняльний аналіз використаних підходів та методів і, таким чином, більш обґрунтовано встановлюється вартість об'єкта оцінки. Дохідний підхід ґрунтується на припущенні, що типовий інвестор, який купує об'єкт нематеріального характеру, обов'язково розраховує на майбутній дохід. Тобто вартість об'єкта оцінки визначається як його здатність приносити дохід у майбутньому. Методами дохідного підходу є пряма капіталізація доходу, дисконтування грошових потоків, метод роялті, звільнення від роялті та надлишкового прибутку.

Витратний підхід базується на врахуванні принципів корисності та заміщення, а також на вивченні можливостей інвестора купити той чи інший об'єкт. Цей метод дає об'єктивні результати, коли є можливість точно оцінити величини витрат на створення аналогічного об'єкта інтелектуальної власності та його зносу за обов'язкової умови відносної рівноваги попиту і пропозиції на ринку. Найчастіше для розрахунку поточної вартості інтелектуальної власності застосовуються метод заміщення, метод прямого відтворення, метод фактичних витрат та метод приведених витрат.

Порівняльний підхід до оцінки вартості інтелектуальної власності передбачає використання методу порівняння продажів. Суть цього методу полягає у прямому порівнянні оцінюваного об'єкту з іншими, аналогічними за якістю, призначенням і корисністю, що були продані в порівняний час на аналогічному ринку. Основними умовами застосування цього методу є: наявність інформації про факти продажу інтелектуальної власності подібного призначення і корисності (об'єктів-аналогів), уміння оцінити вплив відмінних особливостей таких об'єктів, а також доступність та достовірність інформації про ціни та умови угод за об'єктами-аналогами [3]. Зазначені методи в значній мірі стосуються оцінки об'єктів, які можна за певних умов ідентифікувати. Проте виникає потреба оцінки неідентифікованих об'єктів, таких як складові гудвілу. До методів розрахунку вартості нематеріальних чинників можна виділити такі, як:

- 1) метод надлишкових прибутків, який використовується при передпродажній оцінці гудвілу. Він ґрунтується на порівнянні рентабельності чистих активів підприємства з середньою рентабельністю чистих активів на фінансовому ринку або по галузі;
- 2) оцінка нематеріальних чинників за допомогою показника ділової активності. Для цього до показника середньорічного обсягу продажів застосовується коефіцієнт, який визначається емпіричним шляхом, виходячи з аналізу угод купівлі-продажів за однорідними підприємствами;
- 3) залишковий метод, за яким оцінюється вартість придбаного гудвілу за міжнародними та національними стандартами обліку, тобто гудвіл дорівнює різниці вартості придбання і справедливої вартості придбаних чистих активів. За цим методом можна оцінити вартість інтелектуального

капіталу як різницю між поточною ринковою капіталізацією та справедливою вартістю матеріальних й ідентифікованих нематеріальних активів;

- 4) розрахунок коефіцієнта Д.Тобіна. Цей показник відображає співвідношення ринкової вартості компанії та відновлювальної вартості її активів. Високе значення цього показника передбачає, що, крім активів, відображених у балансі, компанія володіє іншими невідчутними ресурсами, які дають можливість отримувати високі прибутки.

Для оцінки і постановки на баланс нематеріальних активів компанією Prospekt Ukraine розроблено програмний продукт Relationship Assets, який передбачає підготовку нематеріальних активів до віднесення на баланс підприємства відповідно до вимог МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» та національного законодавства, а також обґрунтування вартості оцінки [6].

Таким чином, перешкодою до визнання певних нематеріальних чинників, зокрема об'єктів інтелектуальної власності, активами є неможливість достовірного визначення їхньої вартості. Крім того, оцінка та постановка на баланс об'єктів інтелектуальної власності дасть змогу:

- зменшити базу оподаткування з податку на прибуток через механізм амортизації;
- збільшити ринкову вартість підприємства;
- забезпечити облік усіх активів підприємства та оптимізувати їх співвідношення.;
- визначити вартість підприємства у разі купівлі – продажу та ін.

Література:

1. Палий В.Ф. Актуальные вопросы теории бухгалтерского учета //Бухгалтерский учет. – 2005.-№ 3.- с. 46.
2. Соколов В.Я. Тенденции развития учета.// Бухгалтерский учет.-2004.-№ 11.- с. 5-7.
3. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік: спогади про майбутнє // Бухгалтерія. – 2005. – №29. – с. 11-12.
4. Єременко А.В. Інтелектуальна власність в глобальній торговій системі. – А-реф. дис. канд. екон. наук: К., 2005.
5. Удовиченко С., Трусевич В. Особливості ліцензування прав на об'єкти інтелектуальної власності// Економіка України. – 2007. – №5.- с. 64.
6. Оценка стоимости отношений // Компаньон.- 2007. – № 25.- с. 42-44.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Під поняттям “фінансування” щодо бюджетних установ дослівно розуміють забезпечення зазначених установ грошовими коштами. В сучасних умовах коло джерел фінансування бюджетних організацій значно розширилося: крім коштів державного та місцевих бюджетів, бюджетні установи отримують грошові надходження у вигляді платні за надання послуг. Характер і адресність фінансування мають вагомe значення, оскільки не тільки регламентують подальше витрачання коштів, а й визначають принципи фінансування.

Основним документом, що визначає витрати бюджетних установ, є кошторис.

Кошторис бюджетної організації – документ, який підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання своїх функцій, відповідно до бюджетних призначень.

Бюджетне призначення – повноваження, яке надано головному розпорядникові коштів Законом України про державний бюджет, Постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим, рішенням місцевої ради про місцевий бюджет. Дозволяє Державному казначейству або місцевому фінансовому органу надавати бюджетні асигнування для здійснення платежів на конкретні заходи за рахунок коштів бюджету.

Кошторис бюджетної установи поділяють на види:

- загальний фонд – забезпечує виконання основних функцій бюджетної установи. кошти надходять із загального фонду бюджету, видатки розподіляють за повною економічною класифікацією;
- спеціальний фонд – забезпечує здійснення видатків спеціального призначення. Надходження коштів зі спеціального фонду бюджету, розподіл видатків за повною економічною класифікацією.

Кошториси складаються у терміни та за формою, які встановлює вищий фінансовий орган, і складаються з таких розділів:

- зведеного кошторису видатків на утримання установи за статтями і за літерами з розподілом за кварталами;
- розрахунків за окремими статтями і літерами кошторису;
- пояснювальної записки до проекту кошторису.

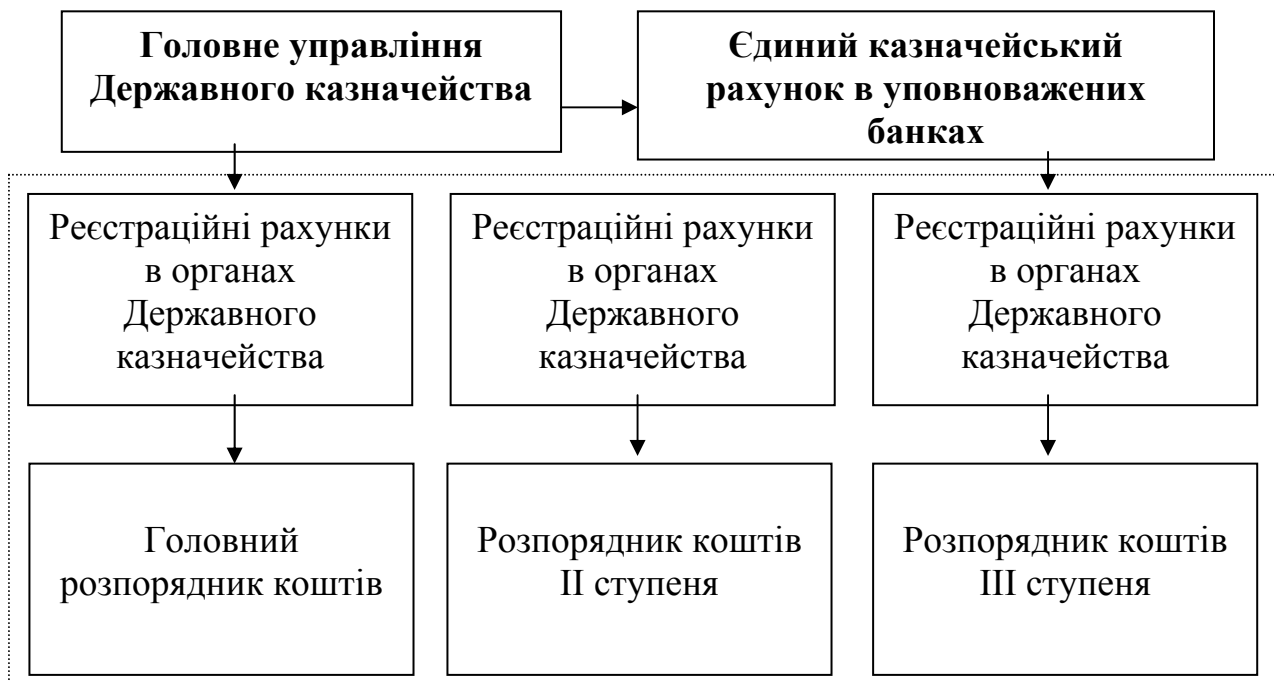
У пояснювальній записці до проекту кошторису обґрунтовують клопотання про асигнування за статтями видатків і, зокрема, аналізують динаміку видатків із зазначенням причин відхилення запланованих асигнувань порівняно з видатками за минулий та поточний рік.

План асигнувань із загального фонду бюджету установи – помісячна розбивка видатків із загального фонду за кодами економічної класифікації, що регламентує витрачання коштів протягом року. План асигнувань, котрий є невідомою частиною кошторису, затверджують разом із кошторисом.

Затверджені за кошторисами асигнування є граничними і протягом року зміні не підлягають.

Поняття бюджетного фінансування тісно пов'язане з поняттям розпорядника коштів, за допомогою якого схема фінансових (вертикальних) відносин бюджетних установ набуває наочності й стає зрозумілішою. Розпорядниками коштів є керівники міністерств, відомств та установ, яким надано право розпоряджатися бюджетними асигнуваннями, виділеними на відповідні заходи. Залежно від ступеня підпорядкованості й від обсягу наданих прав їх поділяють на головних і нижчестоящих.

Після цього розпорядники коштів усіх ступенів подають кошториси доходів і видатків у відповідні органи Державного казначейства. Так, головні розпорядники коштів протягом місяця після затвердження Державного бюджету України подають зведений кошторис доходів і видатків до Головного управління Державного казначейства. Слід зауважити, що загальна сума кошторису має відповідати сумі розпису доходів та видатків державного бюджету, який затвердив міністр фінансів. Розпорядники коштів другого ступеня подають зведений кошторис доходів і видатків у розрізі підвідомчих установ та територій до відділу обліку видатків та контролю за використанням кошторисів територіальних управлінь Державного казначейства. При цьому обсяги доходів і видатків зазначеного розпорядника коштів за кошторисом звіряють із розписом видатків, отриманим від Головного управління Державного казначейства. Розпорядники коштів третього ступеня подають зведені кошториси доходів і видатків до відповідних відділень Державного казначейства, де їх дані звіряють із даними розпису видатків, які довели вищестоящі органи Державного казначейства.

Рис 1. Порядок фінансування через територіальні органи Державного казначейства

При фінансуванні розпорядників коштів через територіальні органи Державного казначейства в уповноважених установах банків закривають поточні бюджетні рахунки. Натомість розпорядникам коштів відкривають реєстраційні рахунки відповідно до інструкції Головного управління Державного казначейства України “Про відкриття реєстраційних рахунків органами Державного казначейства” від 12.05.1997р. (рис.1)

Під реєстраційним рахунком слід розуміти рахунки, відкриті в органах Державного казначейства розпорядникам коштів для обліку їх видатків. Для відкриття реєстраційних рахунків у відповідних органах Державного казначейства заводять на кожного розпорядника коштів особові справи.

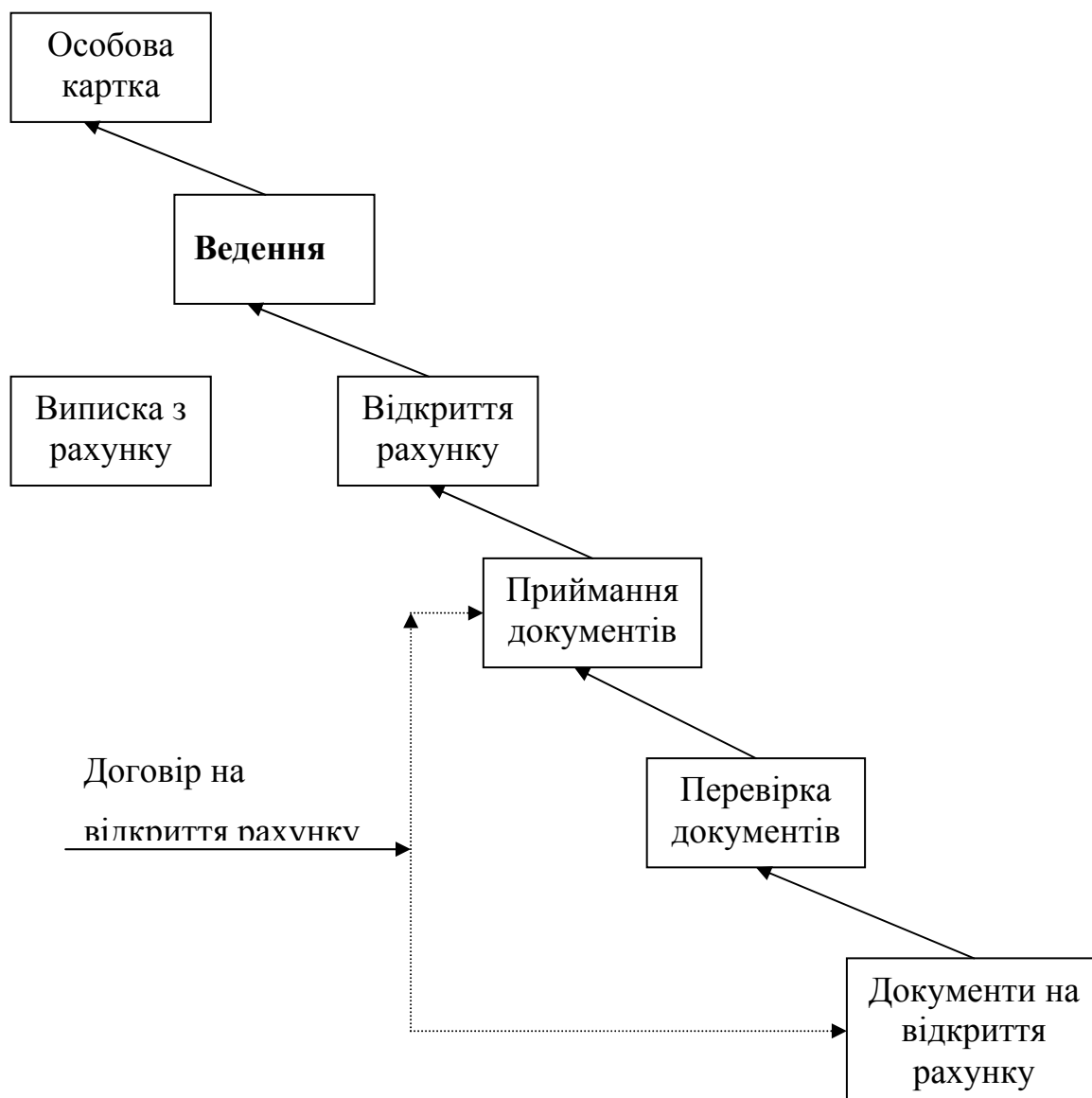

Рис.2. Порядок відкриття і ведення реєстраційного рахунку

Реєстраційні рахунки відкривають у розрізі розділів бюджетної класифікації. Рахунки відкривають на бюджетний рік і щорічно поновлюють. Відкриття реєстраційних рахунків стає здійсненим фактом після письмового повідомлення про це розпорядника коштів.

Порядок відкриття і ведення реєстраційного рахунку подано на рис. 2.

При зміні юридичної адреси розпорядник коштів повинен упродовж тижня повідомити про це відповідні органи Державного казначейства. Якщо змінюється і адміністративно-територіальна підпорядкованість розпорядника коштів, реєстраційний рахунок у органах Державного казначейства за старим місцем знаходження закривають. При цьому розпорядникові коштів надають витяг із особової картки, в якому фіксують інформації щодо підсумкового результату проведених у бюджетній установі видатків. Зазначений витяг подають в органи Державного казначейства за новою адресою, після чого між розпорядником коштів та органом Державного казначейства укладають договір на розрахункове обслуговування.

Інше джерело отримання грошових коштів – юридичні, фізичні особи, які є споживачами послуг бюджетних установ. зауважимо, що даний канал надходження грошових коштів перебуває в стадії формування, оскільки ще остаточно не вирішені деякі податкові, облікові та юридичні питання. Однак, незважаючи на це, обсяги надходжень за згаданим джерелом зростають. Це дає підставу вважати, що надалі кошти від надання платних послуг відіграватимуть значну роль у забезпеченні господарської діяльності бюджетних установ. серед головних принципів даного напрямку слід виокремити безповоротність коштів, їх використання за цільовим призначенням та обов'язкове надання послуги відповідної якості.

Література:

1. Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні: Навчально-практичний посібник / Під ред. С.Ф.Голова. – Дніпропетровськ, 2001. – 832с.
2. Інструкція про порядок складання за 2006 рік річних фінансових звітів установами та організаціями, які отримують кошти державного та/або місцевих бюджетів, затверджена наказом ДКУ від 10.01.2007р. № 1.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України №87 від 31.03.1999р. // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – №37. –С. 3-5.
4. Правила організації фінансової та статистичної звітності про виконання бюджетів в органах Державного казначейства України, затверджені наказом Державного казначейства України №228 від 28.11.2001р.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗВІТНИХ СЕГМЕНТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Фінансова звітність підприємства являє собою систему узагальнених показників, які характеризують підсумки діяльності підприємства за певний період (місяць, квартал, рік).

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності для прийняття рішень.

Суб'єкти господарювання, які включають різні філії, підрозділи, складаючи звітність, повинні в ній відображати інформацію про всі види діяльності. Оскільки кінцевий результат корпоративного підприємства, відображають як єдине ціле, а операції і фінансове становище окремих компонентів не відображають, то може виявитися, що така сукупна інформація є недостатньою для прийняття рішення, зокрема щодо вкладення інвестицій у конкретний напрямок діяльності підприємства. Тому корисним для інвестора буде мати інформацію про цей напрямок діяльності, що дасть можливість прийняти більш обгрунтоване рішення. Це говорить за те, що потрібно мати інформацію про кожен вид діяльності, який пов'язаний з різними ризиками, різним ступенем прибутковості та різними результатами. З цього випливає, що відсутність розкриття деталей у фінансовій звітності зменшує потенційну їх користь.

Отже, для задоволення попиту зовнішніх користувачів підприємство повинно складати Додаток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами».

Сегмент діяльності – це відокремлений компонент підприємства, якому притаманні ризики та прибутковість, що є відмінними від інших сегментів діяльності [4, с. 641]. П(с)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» виділяє географічний та господарський сегмент.

Географічний сегмент – це відокремлений компонент підприємства, що виробляє або продає певний вид продукції (товарів, робіт, послуг) у конкретному економічному середовищі, який відрізняється від інших частин діяльності підприємства:[2, с. 138]

- економічними і політичними умовами географічного регіону, в яких здійснює свою діяльність підприємство;
- територіальним розташуванням виробництва продукції (робіт, послуг) або покупців продукції;
- специфічними для географічного регіону ризиками діяльності, а саме, правилами валютного контролю і валютними ризиками в таких регіонах.

Географічний сегмент може ґрунтуватися як на розміщенні виробничих потужностей (географічний виробничий сегмент), так і на розміщенні ринків збуту (географічний збутовий сегмент).

Географічний виробничий сегмент виділяють за принципом місця розташування виробництва продукції (робіт, послуг) підприємства, тобто за географічними регіонами, в яких розміщено виробництво продукції (робіт, послуг). Географічний збутовий сегмент обирають за місцем розташування основних ринків збуту та покупців продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства.

Ми вважаємо що підприємство повинно розкривати як вітчизняну так і закордонну діяльність, а саме, відображати доходи; операційний прибуток (прибуток від реалізації) або збитковість; відображати результат діяльності на вітчизняному ринку; доходи, одержані від експорту продукції замовникам в зарубіжні країни; розмір доходу, одержаного від продажу кожному основному замовнику.

Важливим видом звітнього сегмента є господарський сегмент, яким є відокремлена частина діяльності підприємства з виробництва або продажу певного виду продукції, що відрізняється від інших частин підприємства:

- видом продукції;
- способом розповсюдження продукції (товарів, робіт, послуг);
- характером виробничого процесу;
- категорією покупців.

Будь-який звітний сегмент має свої доходи і витрати, результати діяльності та певну матеріальну базу, що вимагає інформації по кожному з них.

Після того, як підприємство окреслить свої звітні сегменти, необхідно прийняти рішення які з них є пріоритетними, а які допоміжними. Ми пропонуємо три критерії, які використовують для визначення звітних сегментів:

- Аналіз доходів.
- Аналіз операційного прибутку чи збитковості.
- Аналіз необоротних активів

Господарський та географічний сегмент визначають звітним, якщо більша частина доходу від діяльності цього сегмента створена від продажу продукції зовнішнім покупцям і одночасно виконується одна з таких умов:

- Аналіз доходів. Галузевий сегмент розглядають істотним, якщо його доходи складають 10 % або більше від сукупних доходів усіх сегментів певного виду.
- Аналіз операційних прибутків або збитковості. Сегмент розглядають істотним, якщо його операційні прибутки або збитковість складають 10 % або більше від сукупних операційних доходів усіх прибуткових сегментів або сукупних операційних збитків усіх збиткових сегментів.
- Аналіз необоротних активів. Сегмент розглядають істотним, якщо його необоротні активи складають 10 % або більше від необоротних активів усіх сегментів (господарського або географічного відповідно).

У випадку невідповідності показників сформованих сегментів зазначеним критеріям, необхідно провести об'єднання подібних сегментів.

На підприємстві може виникнути ситуація, коли звітним визнають також сегменти, які не відповідають встановленим стандартом критеріям. Така

ситуація може виникнути в тому випадку, коли сегмент має важливе значення для підприємства в цілому, а саме забезпечує діяльність інших сегментів тощо.

У випадку, коли показники діяльності за господарським та географічним сегментом не відповідають критеріям стандарту вони вважаються неподібними сегментами і їх відображають у складі нерозподілених статей Додатку до річної фінансової звітності, які разом з показниками звітних сегментів повинні бути тотожними з відповідними показниками Балансу і Звіту про фінансові результати.

Слід зазначити, якщо дохід за визначеним сегментом складає не менше 75%, то повинні бути виділені додаткові сегменти.

Якщо використання аналізу доходу і необоротних активів не спричинятиме проблем, то аналіз операційних прибутків або збитків є більш складним. Припустимо, що підприємство «Ной» ідентифікувало п'ять окремих галузевих сегментів в межах своєї діяльності. Базуючись на раніше вказаних принципах, це підприємство обчислило поточний операційний прибуток або збитковість для кожного з таких сегментів:

Сегменти підприємства «Ной» – операційні прибутки і збитковість

Безалкогольні напої	1700000 грн.
Вино	(600000 грн.)
Харчові продукти	240000 грн.
Упаковка	880000 грн.
Парки відпочинку	(130000 грн.)
Чистий операційний дохід	2090000 грн.

Три з цих галузевих сегментів (безалкогольні напої, харчові продукти і упаковка) мають операційні прибутки у сумі 2820000 грн., а два сегменти, що залишилися, є збитковими (за рік у сумі 730000 грн.).

операційні прибутки		операційна збитковість	
Безалкогольні напої	1700000	Вино	600000
Харчові продукти	240000	Парки відпочинку	130000
Упаковка	880000		
Всього	2820000	Всього	730000

Отже, 2820000 грн. є основою для аналізу операційного прибутку а збитковості становить 730000 грн. Базуючись на 10 % критерій, будь-який сегмент з операційним прибутком або збитковістю більше, ніж 282000 грн. (10% * 2820000) розглядається істотним і тому, має бути показаний окремо. Відповідно до аналізу, за сегменти безалкогольних напоїв і упаковки (з операційними прибутками відповідно 1700000 та 880000 грн.) повинні відображатись у звітності також і сегмент вина, незважаючи на те, що тут збитковість становить 600000 грн.

Література:

1. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Фінансовий облік / Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – 2005. – 976 с.
2. Лень В.С., Гливенко В.В. Звітність підприємства: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 612 с.
3. Чабанова Н.В., Єфименко Т.І. Фінансовий облік: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2007. – 704 с.
4. Brock H., Palmer Ch., Price J. (1990), Accounting. Basic Principles, College Course. – 6th ed. – N.Y.: South-Western Publishing Co. – 875 p.

Фаріон М.М., к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Практика управління в Україні розкриває ряд ключових проблем та факторів що стверджують подальшу перспективу дослідження.

Наявні наукові результати сприймають у руслі застосування дотичних досліджень стратегії, які набули характеру універсальних теоретико-методологічних висновків здатних бути адаптованими до галузевої специфіки.

Беззаперечною складовою стратегії є управління. З незрозумілих причин управлінню у визначенні поняття стратегії не приділяється уваги. Наші сумніви з приводу застосованого понятійного апарату ґрунтуються на тому, що усі усвідомлені процеси на підприємстві відносяться до сфери управління. Тому, усвідомлену постановку стратегічних напрямків діяльності в першу чергу слід трактувати як довготермінове управління розвитком підприємств. Період застосування управлінських підходів, що ототожнюються зі стратегією також має велике значення, оскільки практика виділяє оперативне управління; середньострокове управління або видові стратегії за проектами, до яких відносяться маркетингові, наприклад ціноутворення, просування на ринок, виробничі тощо; та довгострокове управління, що ототожнюється зі стратегією розвитку підприємства. на наше переконання, оперативне та середньострокове управління є складовими стратегії розвитку (рис. 1).

З іншого боку оперативне управління присутнє як на рівні реалізації проектних стратегій так і між проектною взаємодією. В свою чергу, систему координат слід розглядати у якості критеріїв дотримання стратегічного напрямку, здійснюваного згідно розробленого набору правил.

Серед численної кількості визначальних для управління стратегіями факторів у наукових працях виділяють фактори зовнішнього та внутрішнього середовища до яких відносять їх набір, який прямо чи опосередковано визначає сприяння чи протидію досягненню цілей перевізника. Запропонована схема не претендує на виключення з неї інших можливих факторів та відображає їх перелік на сучасному етапі. Кінцевим результатом взаємного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища господарської діяльності є здатність

реалізувати стратегічний потенціал чи навпаки неможливість конвертувати його у конкретні стратегічні результати. Практика розкладання процесів оточуючого середовища на простіші складові виправдовує себе у визначенні ключових складових стратегічного управління. Проте вона не дає відповіді на питання ролі двох факторів, яким науковцями у сучасній парадигмі управління вантажними перевезеннями відведено ключове місце. Групи цих факторів слід трактувати як науково-технічний прогрес (НТП) та глобалізацію.

Рис. 1. Складові елементи стратегії розвитку підприємства

На цьому етапі дослідження варто відмітити застосування результатів науково-технічного прогресу у якості оновлення основних засобів. Проте використання чи врахування повного впливу цього фактора ніколи немало системного характеру. В силу цих обставин перед підприємствами постає невирішена проблема повноцінного врахування прямого та опосередкованого впливу НТП на здатність підприємства досягнути стратегічні цілі.

Єдиної схеми впливу науково-технічного прогресу на стратегічне управління не існує. Його встановлення часто відбувається інтуїтивно, через що прогнози стратегічного розвитку не відповідають фактичним результатам. З наявних теоретико-методологічних підходів, стосовно здійснення вантажних перевезень, доцільно виділити логічну послідовність прямого та опосередкованого впливу НТП на стратегічне управління. Гіпотетичним результатом НТП є винайдення нових матеріалів, видів палива, виробів, пакувальних матеріалів, технології транспортування, транспортних засобів тощо.

Література:

1. Рибак С.О. Розвиток інтеграційної стратегії України // Фінанси України. – 2004. – №4. – С. 30-33.
2. Щедрий П. Перспективи міжнародної інтеграції страхового ринку України в контексті норм СОТ // Економіка України. – 2004. – №5. – С.82-89.

Фаріон І.Д., к.е.н., доцент

Трач Л., асистент

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ КЕРІВНИКА ВІДДІЛУ (СЛУЖБИ, УПРАВЛІННЯ, ДЕПАРТАМЕНТУ) ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ Й АНАЛІЗУ

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно обирає форми його організації, в тому числі і введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером.

Метою роботи головного бухгалтера – як на новоствореному, так і діючому підприємстві – є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства (відповідно до ст. 3 Закону України від 16.07.99 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»).

За характером діяльності та сукупністю робіт головний бухгалтер – це керівник функціональної служби, оскільки він очолює окремий структурний підрозділ, підпорядковується безпосередньо власникам підприємства або уповноваженому ними органу. Основне його завдання – ефективне керівництво роботою підлеглих, організація облікового, контрольного та аналітичного процесів та роботи виконавців для забезпечення надання послуг високої професійної якості власникам (роботодавцям) та іншим користувачам фінансової звітності.

Праця керівника відділу (служби, управління, департаменту) обліку – головного бухгалтера має ряд складових:

- **професійна** (забезпечення ефективного виконання поставлених завдань тощо);
- **функціонально-організаційна** (організація раціональних зв'язків та структури облікового апарату, делегування повноважень працівникам, планування робіт, нормування, контроль, підвищення кваліфікації тощо);
- **соціальна** (забезпечення психологічного комфорту працівників, мотивація до співпраці тощо).

Підтримання високої професійної компетентності головного бухгалтера – це різноплановий процес постійного професійного розвитку, вдосконалення, підтримки та підвищення професійної компетентності, який передбачає постійне формування та оновлення професійних знань, вмінь та навичок, а

також розуміння закономірностей відтворювальних процесів в економіці країни у взаємозв'язку з розвитком політичних, культурних та інших суспільних явищ.

Сучасна практика господарювання в умовах панування ринкових відносин вимагає того, щоб головні бухгалтери, не зважаючи на розмір підприємства, розв'язували більш масштабні завдання, ніж представники цієї професії минулих років. Тому, на керівника облікової служби покладено не тільки організацію облікової, контрольної й аналітичної роботи як процесу; формування апарату, добір, розстановку; організацію функціонування апарату і робіт необлікового апарату з виконання ним облікових робіт, але й прийняття господарських й організаційних рішень, управлінських рішень стратегічного характеру. Такі рішення можуть бути *стандартними* (стосуються безпосередньо проведення облікових, контрольних та аналітичних робіт тощо) і *нестандартними* (нові форми, підходи, методи роботи, рішення нетипових завдань тощо).

Призначення на посаду та звільнення з посади головних бухгалтерів підприємств, установ, організацій здійснюється власниками підприємства або уповноваженим ними органом, вищестоящим органом в порядку, встановленому у відповідності до прийнятих положень.

При прийнятті на посаду головного бухгалтера керівниками (власниками) перед особою – претендентом виставляється ряд певних вимог. Так, на посаду головного бухгалтера призначаються особи, що мають вищу спеціальну освіту (подеколи без вищої спеціальної освіти, але з достатнім стажем роботи в сфері бухгалтерських послуг на підприємствах відповідної галузі).

Але існують і так звані неписані норми-вимоги до цієї посади. Керівник відділу (служби, управління, департаменту) обліку – головний бухгалтер повинен мати ділові та особисті здібності високого рівня: бути послідовним при рішенні робочих ситуаційних моментів, діяти відповідно до принципів та норм моралі (мати свій відповідний стиль); мати також організаторські здібності та вміння мотивувати працівників до активної співпраці.

Слід зазначити, що застосування *методу організаційного впливу* відіграє не менш значущу роль ніж професійні якості керівника відділу (служби, управління, департаменту) обліку – головного бухгалтера. Даний метод передбачає владу керівника як правовий дисциплінарний елемент та включає наступні моменти: постановку завдання, визначення критеріїв виконання і відповідальності, наявність повноважень, ресурсів роботи, інструктаж, спостереження, координування ходу роботи, контроль.

Слід відзначити, що після перегляду документації підприємства та висловлення згоди обійняти посаду, проходить процес прийому-передачі справ. При цьому особі, яка входить в посаду, дають документ довільної форми, у якому будуть відображені всі назви папок, книг, папок первинних документів, договорів, звітності, реєстрів бухгалтерського обліку та інших бухгалтерських документів, їх кількість і дати (роки) заповнення, що носить назву *Акт приймання-передачі справ*. За цим документом слід перевірити наявність всіх зазначених документів, реєстрів, папок тощо.

Окрім обов'язкового складання вищезазначеного акту особі, що вступає в посаду керівника відділу (служби, управління, департаменту) обліку – головного бухгалтера, слід вдатися до наступних запобіжних дій:

- провести перегляд сум, термінів виникнення та взаєморозрахунків за дебіторською та кредиторською заборгованостями;
- ознайомитися із звітністю підприємства, дозвільними документами;
- виявити наявність відповідних наказів щодо організації бухгалтерського обліку на підприємстві;
- добути максимум інформації про роботу підприємства.

При наявності посади керівника відділу (служби, управління, департаменту) обліку – головного бухгалтера на підприємстві особа, що її обіймає, є службовою особою і несе солідарну адміністративну та кримінальну відповідальність з керівником підприємства, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років тощо.

Головний бухгалтер, як правило, є найманим працівником, і відповідно на нього поширено гарантії, що містяться в Кодексі законів про працю від 10.12.1971 р.

Згідно з частиною першою ст. 130 КЗпП працівники, які заподіяли підприємству шкоду через порушення покладених на них трудових обов'язків, повинні нести за це матеріальну відповідальність. Розмір такої відповідальності передбачено ст. 132 КЗпП. Отже, якщо головний бухгалтер заподіяв підприємству шкоду через те, що порушив покладені на нього трудові обов'язки щодо ведення обліку та своєчасного подання звітності, зберігання бухгалтерських документів тощо, його можна притягнути до матеріальної відповідальності – стягнути з нього кошти в розмірі завданих підприємству збитків, але в межах середнього місячного заробітку (див. тему 14).

Трудові обов'язки працівника – це обов'язки, визначені як законодавством (щодо головного бухгалтера це, зокрема, п. 7 ст. 8 Закону України від 16.07.99 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»), так і трудовим договором, посадовою інструкцією, внутрішніми документами підприємства.

Складність ситуації в бухгалтерському обліку спричинює спробу багатьох бухгалтерів замінити організацію його ведення організацією ведення лише податкових розрахунків.

Окрім того, виправданий протест з боку головного бухгалтера можуть викликати такі вимоги, що висуваються керівником:

- проведення незаконної господарської операції;
- підписання документів, які не слід підписувати (наприклад, таких що оформляють сумнівну угоду або виходять за межі нормативних розпоряджень);
- подача звітності, яка містить неправдиві або спотворені дані.

Слід зазначити, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність (ст. 19, 60 Конституції України).

Література:

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999р-ХІУ
2. Бутинець Ф.Ф., Олійник О.В., Шигун М.М., Шулепова С.М. Організація бухгалтерського обліку: Навчальний посібник для студентів вузів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”. – Житомир; ЖІТІ, 2001.- 512 с.
3. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: Навчально-практичний посібник / За. Ред. С.Ф. Голова –Дніпропетровськ: ТОВ “Баланс-Клуб”. 2000.-768 с.

Фука Т.Л., викладач

Тернопільський національний економічний університет

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: УКРАЇНА І ЄВРОПА

Аналіз процесів державного регулювання економічної діяльності суб'єктів малого підприємництва на макрорівні дає підстави стверджувати, що темпи розвитку малого бізнесу залишають бажати кращого. До підприємств малого і середнього бізнесу зараховують більш ніж 90 % компаній, зареєстрованих в Україні, однак реальний внесок цих підприємств у ВВП – близько 11 % [1, 20]. Зокрема, за кількісними параметрами малий бізнес в Україні на порядок відстає від показників промислово розвинених країн. У 2006 році доходи малих підприємств становили лише 5,5 % усіх доходів вітчизняної економіки (за даними підрахунків Державного комітету статистики). У Європі цей показник значно вищий: наприклад, у Данії суб'єкти малого бізнесу щороку створюють 80 % національного продукту, в Італії – 60 %, а в середньому по Європі внесок малих підприємств у ВНП становить 63-67 %. У нашій країні спостерігається така тенденція, що попри зростання доходів українського малого бізнесу, його частка у ВВП, починаючи з 2000 року, неухильно знижується.

Поштовх для розвитку мале підприємництво в Україні отримало під час економічного спаду початку 90-х років. В той час загальна криза у промисловості пішла на користь приватному підприємництву. Однак склалася ситуація, що сектор українського малого бізнесу – це торгівля і сфера послуг. Таким чином, дрібний виробник після вступу України до СОТ може зникнути як клас, адже тоді український ринок буде відкритий для продукції іноземних компаній, і українські виробники, затиснуті вітчизняними стандартами, будуть змушені поступитися ринком іноземним виробникам [3, 248]. В Європі та США сильною стороною малого бізнесу є орієнтація на нестандартних споживачів:

великі корпорації працюють на усередненого покупця, а дрібний бізнес забезпечує своєю продукцією та послугами, виробництво яких є економічно не вигідним для великих корпорацій.

З розвитком приватного підприємництва набрала обертів і бюрократична машина. Процедура оформлення всіх необхідних документів ставала дедалі складнішою: якщо в 2003 році підприємці для реєстрації витрачали 3 місяці часу, то в 2004 – вже 4,5 місяці. При цьому більш ніж половина документів мають тимчасову дію і їх доводилось переоформляти щороку. До 2005 року, коли спростили процедуру реєстрації малих підприємств, дозвільних документів налічувалось 1200, на сьогоднішній день – трохи менше 400 [2, 69]. Однак лише дозволами державного регулювання малого бізнесу справа не обмежується. Керуючись даними проекту ІФС „Розвиток підприємництва в Україні”, у 2004 році український малий і середній бізнес „пережив” 1,4 млн. перевірок, які коштували підприємцям 500 млн.грн., включаючи штрафи та неофіційні платежі контролюючим органам. За даними досліджень цієї міжнародної організації, у Грузії, наприклад, держава регулярно перевіряє менш ніж третину всіх фірм, у Білорусі – дві третини. В Україні ж у 2006 році різним перевіркам піддалося 95 % підприємств.

Ще один критерій, за яким можна порівняти мале підприємництво України і Європи – інновації в економіці. Поширеною є думка, що малий і середній бізнес – головне джерело інновацій в економіці. Обґрунтовується ця думка тим, що дрібні фірми можуть легко зайняти свою нішу на ринку, створивши новий товар або послугу. Так є в Європейському Союзі, але не в Україні. Класичне мале підприємство в Україні – це представник торгівлі або сфери послуг, рідше малі підприємства функціонують у сфері будівництва або транспорту. Якщо проаналізувати структуру кредитів, які вітчизніні банки надають малому та середньому підприємству, то на виробництво припадає менш ніж 5 % обороту всього українського малого бізнесу [4, 102]. Загалом обсяг ринку кредитування малого та середнього бізнесу становить не більш ніж 10 % кредитного портфеля українських банків.

Іншою проблемою українського малого підприємництва є невміння, небажання і часто неможливість за даних умов власникам вибудувати довгострокову стратегію розвитку бізнесу. За різними дослідженнями підприємницького середовища лише 3-4 % малих та середніх підприємств мають плани щодо розширення своєї діяльності на кілька років наперед.

Можна відзначити, чи не єдиною перевагою України перед розвиненими країнами з точки зору малого підприємництва – велику кількість незаповнених поки що ніш на ринку. Промисловий експорт стимулював зростання економіки та доходів, і зараз розвиваються будівництво, торгівля, транспорт, які залежать від доходів населення; а це саме ті сектори, де себе може проявити малий та середній бізнес. Якщо у США та Європі потрібно створити щось абсолютно нове, щоб розпочати власний бізнес, то в Україні – просто задовольняти зростаючий попит на існуючі товари та послуги. Крім того, перспективи для зростання частки малого і середнього бізнесу в економіці України закладено за рахунок природних процесів, вважає виконавчий директор Інституту

економічних досліджень і політичних консультацій О. Кузяків [1, 22]. Наприклад, якщо ціни металу, мінеральних добрив або машинобудівної продукції на світових ринках знизять, тоді великі експортноорієнтовані підприємства скоротять виробництво і їх внесок у ВВП знизиться, проте малий бізнес у найближчі 3-5 років навряд чи матиме експортний потенціал.

Отже, однією з головних умов забезпечення подальшого розвитку системи малого підприємництва в Україні є належна фінансово-кредитна підтримка. Разом з тим, певні аспекти наведеної проблематики потребують дальшого дослідження і доопрацювання. Зокрема, об'єктивно необхідною є розробка теоретичних аспектів активізації фінансової підтримки малих підприємств з боку держави та великих компаній; серед найперспективніших напрямів можна виділити створення і діяльність кредитних спілок, як однієї з форм самоорганізації суб'єктів підприємницької діяльності, що ефективно функціонує в ЄС; актуальним також залишається збільшення частки іноземного капіталу у фінансуванні підприємницької діяльності з першочерговим використанням залучених ресурсів на фінансування інвестиційної та інноваційної сфери діяльності малого бізнесу в Україні.

Література:

1. Вернер Н. Дитячий садок // Контракти. – 2007. – № 5. – с.20-22.
2. Говорушко Т.А., Тимченко О.І. Малий бізнес. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 200 с.
3. Ісаченко Д., Буркинський І., Згуров І. Підтримка малого промислового підприємництва // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – с.246-251.
4. Кривоног О. Банківське кредитування малих підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 6. – с.101-105.

Фурдела Н., Харачко Н.

Мукачівський технологічний інститут

ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОЇ УНІФІКАЦІЇ ОБЛІКУ

В останній час все гострішою стає проблема міжнародної уніфікації обліку.

Історично в кожній країні, як і в Україні, розробляють і використовують власні стандарти обліку і звітності. Однак з розвитком міжнародних відносин (міжнародної торгівлі) виникла потреба в уніфікації фінансової звітності різних країн, максимальному наближенні національних стандартів до міжнародних. Необхідно, щоб підприємства різних країн однаково формували і розкривали поточний фінансовий стан, фінансові результати, зміни фінансового стану.

Україна рухається в Європу – розвиває міжнародне співробітництво, бере участь у міжнародному розподілі та кооперації праці, залучає іноземні інвестиції в економіку України, вітчизняні підприємства виходять на міжнародні ринки капіталу – все це потребує подальшого реформування

системи бухгалтерського обліку, запровадження методології розкриття економічної інформації за міжнародними стандартами для забезпечення відкритості, прозорості та зіставності фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Саме тому Законом України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18 березня 2004 року № 1629-IV бухгалтерський облік компаній визначено однією з пріоритетних сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України до норм ЄС. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку можна трактувати як правила складання фінансової звітності. МСБО носять рекомендаційний характер і країни самі обирають як саме їх використовувати, оскільки від зрозумілості і достовірності бухгалтерської звітності залежить можливість виходу підприємств на міжнародний ринок. Побудова національної системи обліку повинна бути максимально наближена до міжнародної теорії і практики, але разом з тим і відображати свої особливості.

Для інтеграції України в міжнародне співтовариство необхідно адаптувати П(с)БО до міжнародних стандартів, шляхом їх удосконалення, максимального їх наближення до міжнародних, а також розробки і прийняття нових П(с)БО. В Україні розроблена стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) з метою удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні з урахуванням вимог європейського законодавства. Наступним кроком до уніфікації звітних показників повинна бути реалізація Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні.

Основні напрямки та заходи реалізації Стратегії такі:

1. Створення законодавчих та організаційних передумов запровадження міжнародних стандартів для складання суб'єктами господарювання України фінансової звітності;
2. Адаптація до міжнародних стандартів національної нормативно-правової бази та прийняття нових національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для суб'єктів господарювання, які не застосовуватимуть міжнародні стандарти;
3. Удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва;
4. Удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку.

Реалізація стратегії сприятиме:

- - підвищенню інформаційності та співставності фінансової звітності суб'єктів господарювання України і, відповідно, рівня довіри до неї вітчизняних та іноземних інвесторів;
- - спрощенню порядку підготовки фінансової звітності на підприємствах з іноземними інвестиціями, а також тих, які розміщують цінні папери власної емісії на міжнародних і вітчизняних фондових біржах;
- - посиленню захисту прав та інтересів акціонерів, інвесторів, кредиторів та інших користувачів фінансової звітності суб'єктів господарювання;

- - спрощенню порядку складання фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва.
- - поліпшенню міжнародної співпраці у сфері обліку щодо ефективного запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності;
- - удосконаленню системи підготовки та перепідготовки кадрів з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Отже, міжнародні стандарти являють собою документи, які визначають загальний підхід до складання фінансової звітності і які пропонують варіанти обліку окремих засобів або операцій підприємства. На перевагу використання МСБО вказує і той факт, що вони лише рекомендують підприємству як потрібно використовувати рахунки, яку форму звіту обирати, які первинні документи заповнювати. Проте, разом з цим, МСБО побудовані таким чином, що вибір певного правила завжди базується на загальноприйнятих принципах обліку, що покладені в основу фінансової звітності, а це в свою чергу забезпечує доступність їх сприймання.

Важливим питанням при переході України до використання МСБО є те, чи не доведеться підприємствам вести облік паралельно з МСБО і за національними стандартами. Оскільки Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” у деяких статтях переплітається з П(с)БО. Вирішення цього питання криється у прийнятті Податкового кодексу, в якому передбачено, що розрахунок податку на прибуток буде ґрунтуватися на даних обліку. [2] Особливо слід звернути увагу на методику відображення об'єктів у практиці зарубіжних країн і України. Оскільки значно відрізняється відображення інвестицій, які у МСБО відображають окремо: поточні оцінюють за ринковою вартістю або за правилом нижчої з двох оцінок (ринковою або собівартістю), довгострокові інвестиції – за ціною витрат. Відповідно до П(с)БО інвестиції оцінюються за фактичною собівартістю. Відмінним є і визнання доходів, так відповідно до МСБО, доходи визнаються лише тоді, коли умови операції відповідають умовам договору при передачі прав власності, а за П(с)БО доходи визнаються при отриманні коштів (касовий метод) або виписки рахунку на реалізовані товари (метод нарахування).

Для України, яка прагне подальшого розвитку економічних відносин і зв'язків з іноземними країнами необхідно перейти до застосування МСБО, оскільки вони значною мірою сприяють вдосконаленню і гармонізації фінансової звітності.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. – Житомир: ПП “Рута”, 2002 ст.206 – 225.
2. Воробієнко А. Міжнародні стандарти фінансової звітності: наближаємося швидкими темпами.// Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 81. с. 4 – 7.
3. Прецива А. Використання міжнародних стандартів в українській практиці.// Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 73. – с. 10 – 14.

АВТОМАТИЗОВАНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА “РЕЖИМНО-ОБЛІКОВІ БЛАНКИ ТА ЇХ КОРИСТУВАЧІ” – ЕЛЕМЕНТ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Однією з проблем, дедалі частіше виникає потреба в удосконаленні системи документообігу, яка полягає, перш за все, у створенні єдиної автоматизованої системи накопичення баз даних про виготовлення, облік, рух, використання, списання, пошук та ідентифікацію режимно-облікових бланків. Для створення автоматизованої інформаційної системи “Режимно-облікові бланки та їх користувачі” необхідно вирішити ряд технічних та технологічних проблем. Технічний аспект проблеми полягає у створенні єдиної міжрегіональної мережі прийому-передачі інформаційних даних між головною організацією – виробником бланків та підлеглими структурами по існуючим каналам зв’язку, виділеним лініям, а у перспективі – по шифровим каналам.

Технічні вимоги до інформаційно-аналітичної та пошуково-ідентифікаційної системи “Режимно-облікові бланки та їх користувачі” такі:

- потрібно, щоб система складалась з центральної частини (накопичувача інформації), що складається із одного чи декількох файл-серверів, з місцем розташування у місті Києві. А також п’ятдесяти віддалених робочих місць, розташованих по всій території України, що призначені для первинної обробки та періодичної передачі обробленої інформації у центральну частину (подобово), а також отримання справок із центральної частини за запитом з віддалених місць. Система також повинна містити системні технічні і програмні засоби передачі даних між віддаленими робочими місцями і центральною системою;

- необхідна база даних, що містить текстову та цифрову інформацію, з можливостями оперативного пошуку. Орієнтований обсяг інформації, що передається з віддалених робочих місць у центральну систему, – до 1000 записів, по 1 КБ за один сеанс зв’язку (близько 1 МБ);

- можливості системи: підключення (в ідеалі) необмеженої кількості віддалених абонентів, які мають можливість отримувати за запитом інформацію із системи. При цьому має бути забезпечена можливість підключення до системи віддалених користувачів на комерційній основі, що передбачає абонементну плату за одиницю часу чи одиницю інформації;

- ступінь надійності системи та захищеності інформації: система повинна забезпечити безперервне функціонування апаратної та програмної складових центральної частини; апаратна і програмна складові віддалених робочих місць мають відновлювати роботу протягом часу, достатнього для забезпечення періодичності сеансів зв’язку з віддаленими робочими місцями та центральною системою.

Технологічний аспект вирішення проблеми полягає в розробці системи алгоритмів вдосконалення документообігу країни через комплексне

виготовлення, облік, отримання, використання, списання, пошук та ідентифікацію “бланків суворого обліку”.

Завдяки використанню системи обліку, руху, пошуку, ідентифікації режимно-облікових бланків, виготовлених на захищених видах паперу, з єдиною системою номерів, практично усувається можливість їх заміни, дострокового знищення та використання при неврахованих господарських операціях. Після проведення фінансового звіту елементарною перевіркою журналу обороту режимно-облікових бланків засновник, акціонер, керівник організації чи інший перевіряючий отримує ясну картину: яка кількість та характер господарських операцій, проведених суб'єктом підприємницької діяльності за звітний період. У результаті держава не потребує у: збільшенні числа працівників контролюючих органів; витрат на їх підготовку та перепідготовку; витрат на виготовлення захищених бланків; витрат на створення інформаційно-аналітичної та пошуково-ідентифікаційної системи режимно-облікових бланків та їх користувачів може більш ефективно контролювати рух речей, прав, дій та протидіяти здійсненню господарських операцій поза межами легальної підприємницької діяльності.

Окрім того, наявність такої системи й усунення за її допомогою можливостей щодо заміни та підробки захищених режимно-облікових бланків мають великий профілактичний потенціал, бо хто стане скоювати зловживання, яке може бути виявлено при першій перевірці? Зараз ми маємо дві категорії документів, що виготовляються: перша – на “бланках суворого обліку” – це виготовлені на захищеному папері і враховані за номерами видавника – Держзнаку України (довіреності), які вже зараз навіть без пропонованої системи обліку, руху, пошуку і т. ін. підмінити ризиковано. До другої категорії бланків (“дуже суворого” обліку) належать ті, які можна розмножити в офісних умовах скільки завгодно і замінити при необхідності стільки раз, скільки того потребує ситуація щодо виведення операції в тіньовий сектор економіки. Під поняттям “режимно-облікові бланки” ми розуміємо визначені нормами права стандартизовані, універсальні чи з галузево-спрямованими особливостями бланки, для яких на правовому, технологічно-обліковому рівнях визначено суворий режим виготовлення, обліку, передачі, отримання, збереження, руху, використання, списання, звітності, пошуку та ідентифікації.

Метою вдосконалення організації документообігу є раціоналізація документообігу, універсалізація та уніфікація режимно-облікових бланків документів; збільшення їх позитивного впливу на різні підвиди документообігу в сфері суспільно-економічних і соціально-правових відносин; оптимізація капітало- і документообігу в контексті детінізації суспільно-економічних відносин у цілях оподаткування і збільшення ефективності економіки.

Літератури:

1. Бутинець Ф.Ф. та ін. Інформаційні системи бухгалтерського обліку. – Житомир: ПП “Рута”, 2002.
2. Гушко С.В. Необхідність впровадження інформаційних технологій на шляху реформування бухгалтерського обліку // Розвиток науки про

бухгалтерський облік. Збірник тез та текстів виступів на міжнародній науковій конференції. Частина III. – Житомир: ЖІТІ. – 2000. – С.217-220.

3. Савченко В.Я., Гушко С.В. Основні принципи бухгалтерського обліку в умовах функціонування інформаційних систем // Економіка. Вісник. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2001. -№51. – С. 26-32.

Хомич В.В., викладач
Чернігівський кооперативний технікум

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сучасний етап розвитку торговельних підприємств споживчої кооперації зумовлює впровадження інформаційних технологій для якісного обслуговування споживачів, автоматизації процесу торгівлі, підвищенню конкурентноздатності підприємства.

За таких умов власник має можливість оперативно отримати поточну інформацію для відстеження процесів реалізації товарів, наявності та руху товарних запасів, обсягу товарообігу, та аналізу економічних показників.

Різні аспекти даного дослідження розглядалися такими авторами, як С. Івахненковим щодо класифікації програмного забезпечення обліку і контролю [1], В. Ластовецьким – інформаційного забезпечення підприємницької діяльності [2], Р. Теличком побудови автоматизованої системи фінансового планування на підприємстві [3] та іншими. Однак тема далі залишається відкритою й потребує нормального вивчення.

Прикладне програмне забезпечення дозволяє раціонально здійснювати обробку, контроль та збирання інформації, що характеризує фінансово-господарську діяльність, сприяє впровадженню ефективної системи обліку, організації внутрішньогосподарського контролю торговельного підприємства.

У магазинах типу маркет, використовують програму „УКС – Маркет”, яка дає можливість:

- опрацьовувати та вводити первинні документи;
- одержувати дані по реалізації товарів в розрізі товарних груп та відділів за кожний день, контролювати оперативні залишки товарів, формувати бухгалтерські проведення та первинні документи з обліку розрахункових операцій;
- складати звіти матеріально-відповідальних осіб;
- автоматизувати кількісно-сумовий облік товарів;
- накопичувати інформацію для складання фінансової та іншої звітності;
- проводити інвентаризацію.

Складовими обліку процесів діяльності є первинні документи та звіти матеріально відповідальних осіб [2]. Використання інформаційних технологій дає можливість автоматично формувати прибуткові та видаткові накладні, відомість, в якій зазначають перелік наявного товару, роздрібну ціну, фактичну

кількість та кінцевий термін реалізації, а також дату виготовлення, дату надходження та номер накладної постачальника.

На основі оперативних даних кількісно – сумового обліку аналізують динаміку товарообігу, стан товарних залишків, попит населення на ту чи іншу групу товарів. Отримані результати використовують з метою посилення внутрішньогосподарського контролю за асортиментною політикою, проведенні рекламних акцій у магазинах, підвищенню відповідальності касирів та продавців.

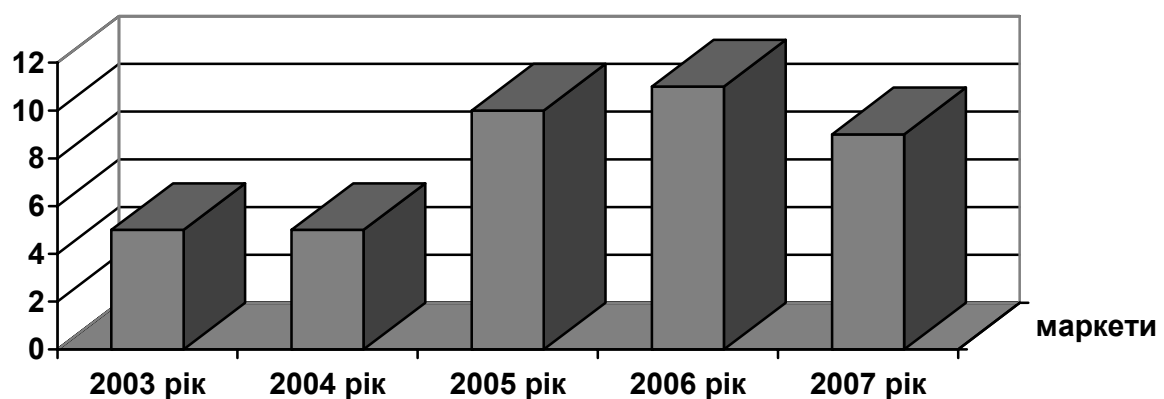
Програма автоматично формує замовлення на постачання товарів на підставі довідника товарних груп, враховуючи терміни надходження та мінімальну кількість товарних запасів. Це замовлення можна згрупувати в розрізі кожного постачальника.

Товарно – грошові звіти матеріально відповідальних осіб є основною для внутрішньогосподарського контролю діяльності торговельного підприємства. Використання інформаційних технологій дозволяє не лише автоматично формувати звіти за період, але і бухгалтерські проведення по всіх господарських операціях. Залишки товарів на кінець періоду наводяться у сумі, а в разі потреби також у кількісному виразі в розрізі товарних груп, відділів, тощо.

Результати інвентаризації визначають автоматично шляхом введення фактичних даних до сформованого інвентаризаційного опису, що полегшує роботу торговельних працівників і дає можливість оперативно отримати результати.

Програму „УКС – Маркет” використовують у маркетах системи Чернігівської облспоживспілки. Станом на 01.01.2007 року по Чернігівській облспоживспілці налічувалося 31 маркет. Середньомісячний товарооборот за 2006 рік становив 79,5 тис. грн., в цілому за рік – 25688,4 тис. грн. За перше півріччя 2007 року налічується 40 маркетів, що на 29% більше ніж у попередньому році.

Відкриття магазинів нового типу почалося у Чернігівській облспоживспілці з 2003 року, динаміка яких наведена в діаграмі (рис. 1).

Рис 1. Введення в експлуатацію маркетів по Чернігівській облспоживспілці.

Отже, впровадження інформаційних технологій дозволяє отримувати щоденно оперативні дані про рух товарних запасів, формувати звіти, проводити внутрішньогосподарський контроль діяльності з метою досконалого та об'єктивного прогнозування стратегії розвитку торгівельної мережі.

Література:

1. Івахненко С. Класифікація програмного забезпечення обліку і контролю // Бухгалтерський облік і аудит .- 2006.- №7.- С. 55-65
2. Ластовецький В. Інформаційне забезпечення підприємницької діяльності // Бухгалтерський облік і аудит .- 2006.- №10.- С. 7-10
3. Теличко Р. Побудова автоматизованої системи фінансового планування на підприємстві // Економіка. Фінанси. Право .- 2006.- №8.- С. 11-14

Чесніківська Н.І., викладач-стажист
Тернопільський національний економічний університет

ІНФОРМАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Із запровадженням реальних ринкових відносин в економіці України цілком закономірно постала проблема формування підприємствами інформаційної системи, яка б якнайповніше відповідала цілям та основним завданням управління. Оскільки на рівні господарюючих суб'єктів основною інформаційною базою є облікова система, то на перший план при цьому виходить питання удосконалення способів і прийомів збирання, узагальнення та сегментації в необхідних розрізах управлінської інформації[3, 14].

Проблема управлінського обліку постала перед Україною в зв'язку з переходом до ринкових відносин. Ця зміна зумовила й потребує зміни в системі управління. Ефективність механізму управління насамперед пов'язана з якісними змінами в інформаційній системі, зокрема в системі обліку.

Аналіз літературних джерел з проблем інформаційних потреб управління та способів їх задоволення показує, що вчені економісти здебільшого пропонують ведення уніфікованого управлінського обліку, пристосованого для всіх галузей народного господарства. Недостатньо розроблені наукові положення управлінського обліку, висловлюються різні точки зору та трактування щодо його суті, можливостей використання на підприємствах, немає практичного досвіду його організації в сільському господарстві, у бюджетних організаціях, залишається дискусійним питання про місце його в загальній обліковій системі.

У процесі дослідження виявлено, що для того, щоб система управління ефективно функціонувала вона повинна одержувати якісну інформацію до якої пред'являються певні вимоги, перш за все вимога про те, що вона повинна задовольняти потреби користувачів інформації, які й визначають її корисність та ставлять до неї певні вимоги:

1) своєчасність надходження інформації, оперативність збору та швидкість обробки інформації повинна відповідати темпам мінливості конкретних елементів виробництва та господарських процесів;

2) суттєвість інформації: до кожної ланки управління повинна надходити лише така інформація, яка безпосередньо стосується конкретного завдання. Адже, проходячи зайві рівні управління, в інформаційному блоці накопичується зайва інформація, яка перекручує її зміст або ж зовсім змінює його, що може призвести до непередбачуваних подій;

3) Економічність інформації: у процесі інформаційного забезпечення виникає проблема вибору між оперативністю отримання інформації з одного боку та її точністю, достовірністю якістю змісту з іншого, проте, якою б важливою не була інформація, ефект від її виникнення не повинен перевищувати витрати на її одержання;

4) конфіденційність інформації: надавати внутрішньому користувачеві лише таку інформацію, яка стосується конкретного його повноважень незалежного від рівня управління та спеціалізації підрозділу. Керівнику кожного рівня управління повинна надходити інформація тільки про ті процеси, на розвиток яких він безпосередньо впливає і за результати яких він несе відповідальність;

5) достовірність інформації: інформація повинна бути якісною, чіткою і достатньо обґрунтованою [с.5,144].

Природа цієї інформації відрізняється від даних, які використовують фінансовим рахунковеденням, де застосовується послідовно обрана методологія і несуперечлива оцінка, подвійний запис жорстко пов'язує всі облікові показники в струнку систему. Кожна ціль, що стоїть перед управлінням, вимагає своїх методологічних підходів, а кожна оцінка показника залежить від мети, що стоїть перед керівником. При його практичній реалізації Ч. Хорнгрен рекомендує підготовку інформації для прийняття "ділових управлінських рішень" здійснювати в процесі виконання п'яти кроків:

- 1) мета повинна бути виміряна кількістю і дозволяти мінімізувати або максимізувати будь-який показник господарської діяльності;
- 2) перелік інформативних, взаємно виключних засобів досягнення обраної мети;
- 3) розгляд можливих подій, які можуть прискорити або уповільнити досягнення мети;
- 4) за значенням ймовірності настання кожної з можливих подій;
- 5) результати, які можуть бути отримані шляхом розгляду імовірного настання однієї з можливих альтернатив.

Сучасний управлінський облік, використовуючи зовнішню та внутрішню інформацію забезпечує потреби не тільки виробництва, а й маркетингу, управління дослідженнями прогнозів та ін. функцій бізнесу. Він здійснює аналіз діяльності з урахуванням, як поточних так і довгострокових цілей, розробляє методи отримання, збору інформації про вирішальні фактори успіху: якість, інновації, час тощо [с.2,8].

Для підготовки інформації в системі управлінського обліку використовується комплексна інформація, яка одночасно може включати кілька об'єктів обліку, які є базою для підготовки інформації в системах фінансового й управлінського обліку [с.6,7].

Деякі науковці стверджують, що цей вид обліку не використовує зовнішню інформацію однак, з ними важко погодитись, тому що у сучасних умовах, якщо підприємство не буде враховувати результати вивчення ринку та проведених маркетингових досліджень, воно не зможе достовірно оцінити свої положення на ринку і реально прогнозувати свою подальшу діяльність. Вилучення зовнішньої інформації, як важливого джерела з управлінського обліку дає право зводити управлінський облік до виробничого. Проте вважати традиційний виробничий облік, який дає змогу розраховувати витрати з метою визначення собівартості продукції (робіт, послуг), управлінським, є надто спрощено. Дані виробничого обліку використовуються в управлінському, як орієнтир для розрахунку майбутніх прогнозних витрат.

У процесі підготовки необхідної інформації в системі управлінського обліку можна виділити такі стадії:

- виникнення проблеми;
- розробка альтернативних варіантів з урахуванням змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах;
- вибір оптимального рішення;
- контроль за реалізацією оптимального рішення;
- аналіз ефективності діяльності та оцінка ефективності управлінських рішень [с.1,182].

В управлінському обліку інформація породжується самою стратегією бізнесу, яку покладено в основу формування центрів прибутку. Економічні процеси, що відбуваються сьогодні, потребують інтеграції інформації, а отже, і взаємопроникнення облікових дисциплін, що принесе позитивний результат. У зв'язку з цим, бухгалтер повинен стати повноправним членом управлінської команди, повинен вміти використовувати облікові дані для планування та аналізу, інтерпретувати інформацію залежно від характеру та сутності управлінських рішень, що приймаються на її основі, а облік повинен бути важливою функцією управління, яка забезпечує життєдіяльність управлінського циклу та його ефективність, адже володіючи всією повнотою інформації, керівник може бути впевненим, що не переплачує за придбані ресурси та отримує «справжню» ціну за свою функцію в суспільстві.

Література:

1. Боднар О.В., Дацко Т.О.Значення управлінського обліку в системі управлінського обліку// Інноваційна економіка, – 2007 – №2 – с 180-183.
2. Голов С.Ф.Управлінський облік .Підручник. – К.: Лібра , 2003.
3. Гуцайлюк З. Прогнозний (стратегічний) облік// Бухгалтерський облік і аудит, – 2006. – №2 – с 14-19.
4. Моссаковський В. Про управлінський облік// Бухгалтерський облік і аудит, – 2006. – №10 – с 37-44.

5. Смоленюк П.С. Удосконалення управлінського обліку на основі використання зарубіжного досвіду// Інноваційна економіка. – 2007. – №2 – с 143-148.
6. Фаріон І.Д., Писаренко Т.М. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2003.

Чорний Р.С., к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ КАТЕГОРІЙ

В історії економічної думки останніх десятиріч однією з найвизначніших подій стало створення теорії людського капіталу. Значний вплив цієї теорії на весь подальший розвиток економічної науки інколи порівнюють з революцією в економічній думці.

Виникнення і розвиток теорії людського капіталу пов'язані з іменами відомих американських учених-економістів Т. Шульца, Г. Беккера, Л. Туроу, Я. Мін-сера та ін. Можна виділити дві основні причини виникнення інтересу до цього поняття. По-перше, це загальна закономірність розвитку сучасної науки в цілому, яка виявляється в концентрації уваги вчених на дослідженні проблем людини. По-друге, це визнання того факту, що активізація творчих потенцій людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання.

В економічній теорії та економіці праці з різною інтенсивністю в різні періоди використовувалися (і далі використовують) такі поняття, як робоча сила, трудові ресурси, людський фактор, трудовий потенціал. Ці поняття відображали певні зміни в оцінці ролі і місця людини в економічній системі суспільства. Загальна спрямованість розвитку уявлень про людину свідчить про об'єктивну неминучість виникнення поняття, аналогічного людському капіталу.

У вітчизняній економічній науці тривалий час панувало розуміння робочої сили у визначенні К. Маркса: "Під робочою силою, або здатністю до праці, ми розуміємо сукупність фізичних і духовних здібностей, якими володіє організм, жива особистість людини, і які використовуються нею щоразу, коли вона виробляє певні споживчі вартості". Трудова теорія К. Маркса ґрунтується на тому, що робітники продають свою здатність до праці, тобто робочу силу.

З позицій часу помітна обмеженість учення К. Маркса історичними рамками сучасного йому суспільства індустріалізації і, особливо, класовим підходом до проблеми. Рівнем тогочасного економічного розвитку та ідеологічними завданнями пояснюється також недооцінка з боку К. Маркса розумової, творчої та підприємницької діяльності у створенні національного багатства, практично повна концентрація досліджень на простій фізичній праці робітників. Не применшуючи значення його економічного вчення, зокрема у

сфері дослідження економіки праці та людини, усе-таки слід визнати недостатність такого підходу для аналізу праці в сучасних умовах.

Поняття трудові ресурси ввів С.Г. Струмилін у 1922 р. в роботі "Наші трудові ресурси і перспективи". Серед учених немає єдиної думки про суть цього поняття. Виділяються три основні позиції:

1. Трудові ресурси розглядаються як категорія кількісного порядку. До 70-х років ХХ ст. це була планово-облікова категорія для складання балансу праці та врахування працездатного населення.

2. Суть трудових ресурсів розглядається у співвідношенні з поняттями працездатне населення, робоча сила, працівники, що характерно для 60–70-х років.

3. Трудові ресурси – це не лише кількісний показник і економічна категорія, а й категорія соціально-економічної сфери. Активні дослідження в цьому напрямі пов'язані із соціально-економічними процесами епохи "розвинутого соціалізму". У зв'язку із швидким розвитком науки і техніки, зростанням ролі особистого фактора виробництва проблеми формування і розвитку трудових ресурсів не можна було розглядати окремо від соціальних процесів. У межах пануючої тоді економічної теорії трудові ресурси розглядалися як частина продуктивних сил і специфічні виробничі відносини.

Розвиток науки в новій соціально-економічній ситуації, пов'язаній з необхідністю переходу економіки на переважно інтенсивний шлях розвитку, привів до зміни поглядів на місце людини в суспільному виробництві та виникнення у 80-х роках поняття трудовий потенціал як інтегральної динамічної системи, яка включає демографічну, економічну і соціальну підсистеми, об'єднані спільністю трудової діяльності. Впровадження в наукову думку поняття "трудовий потенціал" означало перегляд оцінки ролі людини у виробничому процесі, визнання значення накопиченого в суспільстві інтелектуального й освітнього потенціалу.

Було три основних підходи до визначення суті цього поняття:

1. Трудовий потенціал – форма втілення особистого фактора виробництва (людського фактора).

2. Трудовий потенціал – ресурси праці, які має суспільство на певному етапі свого розвитку (чисельність працездатного населення і його якісні характеристики). Тобто в цьому разі трудовий потенціал розглядається через призму поняття "трудові ресурси".

3. Трудовий потенціал є одним з напрямів конкретизації категорії робоча сила. На відміну від трудових ресурсів трудовий потенціал відображає не лише загальну чисельність носіїв здатності до праці, але і їхні освітньо-кваліфікаційні характеристики, і тривалість участі певної сукупності працездатного населення в суспільній праці за відповідних умов.

Зважаючи на відмінності у трактуванні трудового потенціалу розрізнялися його кількісно-якісні характеристики. Однак при всій багатогранності трактувань у дослідженнях усіх авторів незмінно підкреслювалося провідне значення якісних параметрів соціального та економічного характеру, передусім

освіти, професійно-кваліфікаційної підготовки, стану здоров'я та фізичного розвитку, психологічних особливостей людини і т. ін.

Як зазначав М. І. Долішній трудовий потенціал має концептуальне значення, що складається з таких компонентів: демографічного, медико-біологічного, освітнього, професійно-кваліфікаційного і морального та формується на таких рівнях: загальнодержавному, регіональному (галузевому) і індивідуальному.

На сучасному етапі розвитку науки трудовий потенціал визначається як "інтегральна оцінка і кількісних, і якісних характеристик економічно активного населення"; "трудові ресурси в якісному вимірі"; сукупність таких компонентів, як "здоров'я; моральність і вміння працювати в колективі; творчий потенціал; активність; організованість; освіта; професіоналізм; ресурси робочого часу"; "як трудові можливості країни (галузі, території, підприємства, працівника), наявні нині і передбачувані на перспективу, що сформовані й формуються у певних виробничих відносинах і умовах відтворення".

Не претендуючи на узагальнюючий характер нашого аналізу дослідження трудового потенціалу, сформулюємо свій висновок про даний напрям розвитку радянської економічної думки.

1. У дослідженнях про поняття "трудоий потенціал" вперше зроблено спробу цілісного, інтегрального підходу до людини в єдності всіх її виявів.

2. На основі всебічного вивчення якісних складових трудового потенціалу було визначено фактори, які впливають на його формування. Це посилює увагу й інтерес до проблем розвитку галузей соціальної інфраструктури як основи формування трудового потенціалу, що привело до висновку про необхідність активних капіталовкладень в "економіку людини".

3. Концепція трудового потенціалу передбачала вивчення не лише механізму його формування, а й використання. У зв'язку з цим зросла кількість досліджень, спрямованих на пошук шляхів підвищення трудової активності, розроблялися системи стимулювання ефективнішого використання трудового потенціалу, зріс інтерес до мотиваційних теорій управління працею. Людина вже розглядалася не як пасивний "ресурс", а як активний учасник виробничого процесу.

4. На основі економічних розрахунків було одержано висновки про переважаючий вплив якісних характеристик трудового потенціалу на зростання продуктивності праці. Але цілісної методики виявлення резервів приросту індивідуальної продуктивності праці за рахунок удосконалення якості трудового потенціалу не було створено. Передусім це спричинено розглядом працівника поза ринковим простором, де праця не визнавалася товаром.

Література:

1. Вища освіта України: стан та тенденції: Матеріали до підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України. – К., 2000. – 225 с
2. Гальчинський А. С. Україна: поступ у майбутнє. – К.: Основи, 1999. – 220 с.
3. Гальчинський А. С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 320 с.

4. Геєць В. Ще раз про складові економічного піднесення в Україні // Економіка України. – 1998. – № 11. – С. 17–26.
5. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством: графічне моделювання: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2000. – 457 с
6. Грішнова О.А. Інтелектуалізація праці: українські проблеми на тлі світових тенденцій // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 7. – С. 24–27.

Шигун М.М., к.е.н., доцент, докторант
Житомирський державний технологічний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБЛІКОВИХ МОДЕЛЕЙ

Одним із наукових методів пізнання оточуючого нас світу виступає моделювання систем, явищ чи процесів. Наукова інтерпретація моделювання облікового процесу залишається до цього часу одним з невирішених питань. Проблема застосування методу моделювання в бухгалтерському обліку полягає в наявності багатьох міжпредметних зв'язків, які обумовлюють тісне переплетіння таких галузей знань як філософія, соціологія, психологія, політологія, історія, екологія, математика, статистика, фізика, технічні науки та інших.

Відсутність або недостовірність облікових даних щодо господарської діяльності створює складні умови для прийняття виважених управлінських рішень на різних рівнях управління (на рівні підприємства, видів економічної діяльності, держави). Враховуючи це, бухгалтерський облік повинен орієнтуватись на високу точність та адекватність інформації, запитам користувачів.

Характер системи обліку, як генератора інформації, зумовлює необхідність враховувати при організації та методиці облікового процесу впливу таких аспектів діяльності господарюючих суб'єктів, як техніка і технологія діяльності, організація виробництва, політичні та соціальні фактори, психологія людей, природнокліматичні умови тощо.

Методи системи обліку визначають особливості методики його ведення на основі відповідних моделей обробки даних. З огляду на це в обліку можуть застосовуватися різні моделі: знакові, образні, математичні, статистичні, економетричні, кібернетичні, умовні, словесно-описові, дескриптивні, логічні, інформаційні, графічні, табличні, числові, формалізовані, функціональні, аналітичні, структурні, процесні, імітаційні, детерміновані, стохастичні, статичні, динамічні, агрегатні, матричні, звітні, нормативні, планові, одномірні, багатомірні та багато інших видів.

Крім цього, виходячи зі змісту досліджуваних економічних явищ бухгалтер може оперувати моделями ціноутворення, відтворення, формування доходів, виробництва продукту, бюджетів, заробітної плати тощо. Велика кількість моделей, застосовуваних у бухгалтерському обліку, вимагає їх систематизації за типовими ознаками.

Проблемами розробки облікових моделей та їх класифікації займалися Е.К.Гільде, Л.Ломбарді, Я.В. Соколов, Р.С.Рашитов, П.П. Німчинов, А.В.Смиков, А.С. Бородкін, А.А.Шапошніков та ін.

Врахування загальної міждисциплінарної класифікації економічних моделей, дозволяє розробити класифікацію моделей в бухгалтерському обліку за такими ознаками: рівень облікової системи у господарській ієрархії, характер застосування облікових моделей, ступінь охоплення явищ, рівень зведення інформації, спосіб описання господарських фактів, характер моделі в обліковій практиці, функції бухгалтерського обліку, види облікової інформації, методи оцінки активів і зобов'язань, характер облікових показників, підхід до відображення майна, зобов'язань, фінансових результатів, зміст облікових теорій, часова домінанта в оцінці стану підприємства.

Так, за рівнями зведення інформації облікові моделі можуть бути первинними, вторинними і зведеними. За функціями бухгалтерського обліку моделі можуть визначати окремі методики дій бухгалтера щодо обробки та надання інформації (інформаційні моделі), перевірки їх достовірності (контрольні моделі), оцінки досягнутих результатів діяльності (аналітичні моделі).

За видами інформації, яку отримують на виході з системи обліку, можуть бути виділені моделі фінансові, управлінські, податкові, статистичні, соціальні, які відображають структуру і зміст звітів для різних категорій користувачів.

За методами оцінки активів і зобов'язань можуть бути виділені моделі історичні, ринкові, реалізаційні, ліквідаційні, експертні, умовні, які відображають методики оцінки активів і зобов'язань, а також форми документів з проведення відповідних розрахунків та відображення їх результатів.

За характером облікових показників бухгалтер оперує моделями фактичними, плановими, нормативними та прогнозними. Ці моделі визначають методи оцінки активів та зобов'язань, форми документів, з якими працює бухгалтер, а також методики відображення відповідної вартості на рахунках бухгалтерського обліку та у звітності.

Наведені теоретичні і прикладні моделі повинні періодично переглядатися як у межах наукових досліджень, так і в діяльності практикуючих бухгалтерів, пристосовуючись під нові потреби користувачів облікової інформації.

Моделювання облікової системи є складним процесом, який опосередковується постійним розвитком суспільства, зміною його інформаційних потреб, ускладненням економічних зв'язків і відносин, якісним прогресом у сфері методів прийняття економічних рішень і методів управління економічними системами.

При розробці облікових моделей повинні враховуватися історичні особливості розвитку вітчизняної економіки, національний менталітет, традиції, суспільний устрій тощо. Крім цього, моделі повинні забезпечувати динамічне пристосування методик ведення обліку до потреб користувачів економічної інформації, створювати базу для порівнянності фінансових показників в межах видів економічної діяльності та на рівні країни, надавати оперативну інформацію з достатнім рівнем достовірності.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В наш час все вагомішу роль в суспільному житті відіграє інформація. Інформаційні та телекомунікаційні технології породжують постіндустріальну революцію, не менш значущу, ніж промислові революції минулого, й таку, що матиме далекосяжні перспективи та наслідки. Ця революція базується на інформації, що акумулює людські знання, впливає на інтелект людини. Сучасний технологічний прогрес надає можливість по-новому організувати процеси обробки, зберігання, пошуку та передавання інформації в будь-якій потрібній формі [3]. На зміну індустріальному суспільству приходить інформаційне суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за посередництвом операторів зв'язку.

Проблеми інформаційного суспільства та інформації попали в центр уваги спеціалістів гуманітарних та технічних наук після другої світової війни, коли економіки країн Західної Європи та Північної Америки здійснили прорив у своєму розвитку. Вперше ідея інформаційного суспільства була сформульована наприкінці 60-х – на початку 70-х років минулого століття професором Токійського технологічного інституту Ю. Ханші.

Протягом останніх десятиріч відбувається інтенсивна інформатизація суспільства. На зміну індустріальному приходить інформаційне суспільство, оскільки якість і ефективність практичного використання інформації відкриває нові можливості для прогресу цивілізації та піднесення рівня життя людини. Для кожного громадянина відкривається перспектива одержати інформацію незалежно від її типу, місця і часу, вміння працювати з нею. Середовище, в якому функціонує людина, переповнене інформацією; суб'єкт суспільства вже не мислить себе без постійного нагромадження нових знань, подій, які поширюються за допомогою друку, радіо, телебачення, мережі Internet та інших засобів.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій, комунікаційних мереж, засобів зв'язку та доступу до різноманітної інформації не могли не позначитися на соціальній сфері, на суспільних відносинах. Новітні технології відіграють велику роль в будь-якому суспільстві – вони дозволяють швидко обробляти величезні банки інформації, змінюють структуру комунікації між людьми, в цілому відбиваються у всіх сферах людського життя.

У зв'язку з тим, що за допомогою інформаційних технологій прискорюється процес прийняття рішень та їхнього втілення, вивільняється частина робочого часу людини та зростає необхідність в нових знаннях, викликає потреби у відповідних послугах. Цей процес проявляється в зміні соціальної структури суспільства, його переорієнтації та деякій трансформації цінностей, в той час як швидкість та масштаби його протікання збільшуються.

Це не могли не помітити філософи та політологи, досліджуючи процес суспільного прогресу в розвинутих країнах, що і призвело до появи теорії постіндустріалізму, інформаційного суспільства, постформаційної цивілізації. Наразі в світі відбувається величезне зростання обсягів інформації, знання диференціюється та спеціалізується, неминуче зростає сфера послуг, що зумовлює процес становлення інформаційної цивілізації.

Інша річ, що різні держави, залежно від свого інтелектуального, наукового, технологічного рівня розвитку мають різні перспективи щодо цього. Високорозвинені держави світу вже пройшли початковий етап становлення суспільства інформаційної демократії, інші знаходяться на заключній фазі індустріалізму, треті – ще не мають навіть більш-менш розвинутого індустріального сектора. Але, так чи інакше, світ все більше залежить від влади інформації. Основною сферою національної економіки, яка є носієм інформації між різними суб'єктами ринку та суспільства є галузь зв'язку.

Інформаційно-комунікаційні технології за умов належного використання стають потужним засобом електронного залучення, економічного розвитку та демократизації суспільних процесів. Разом з тим вони сприяють новим поділам між країнами та окремими регіонами за економічними та технологічними ознаками [2].

В нашій країні вирішення проблеми побудови інформаційного суспільства займає важливе місце, оскільки інформаційні технології стрімко стають одним з найприбутковіших та швидко зростаючих секторів економіки.

Одним з основних елементів інформаційного суспільства є розвинута система й мережі електрозв'язку. В Україні вже багато зроблено для цього – оновлено та удосконалено міжміську телефонну мережу з виходом за межі країни, а також цифрову мережу міжнародного та міжміського телефонного зв'язку; швидкими темпами розвивається супутниковий та мобільний зв'язок.

Але, попри розуміння важливості рішень стосовно інформатизації, технічний рівень і масштаби застосування інформаційних технологій в Україні залишаються значно нижчими, порівняно з європейськими показниками.

Зокрема рівень охоплення сягає:

- фіксованими телефонними лініями зв'язку в Україні – 30%, у Європі – 40%;
- мобільною телефонією в Україні – 5,5%, у Європі – 50%;
- Інтернетом – в Україні 4,5%, у Європі – 36%.

Слід зазначити, що за темпами щорічного приросту всіх видів інформаційних ресурсів Україна значно випереджає країни Європи у зв'язку з істотною ненасиченістю вітчизняного ринку цими технологіями [1].

Інформатизація суспільства неможлива без забезпечення комп'ютерною технікою та доступом населення до мережі Інтернет. Щорічне зростання кількості персональних комп'ютерів в Україні складає орієнтовно 50%. Так, з близько п'ятисот тисяч, їх кількість за останні чотири роки зросла майже у 3 рази і склала у 2005 році біля півтора мільйона одиниць. При цьому технології розвиваються настільки бурхливо, що техніка оновлюється кожні два роки.

Якщо 6 років тому кількість користувачів мережі Інтернет становила 0,2% населення України, то сьогодні – вже понад 7%. Надання послуг доступу до Інтернету забезпечено в усіх великих містах, обласних та багатьох районних центрах. Сьогодні послугами мережі Інтернет користується близько 6 мільйонів громадян України. Високими темпами зростає обсяг інформаційних ресурсів, створених в Україні, зокрема щоденно з'являється близько 50 нових веб-сайтів. Незважаючи на позитивну динаміку, загальний рівень використання Інтернету залишає бажати кращого. Переважна більшість користувачів – майже 60% – зосереджена у великих містах. Більше 18% всіх користувачів – у Києві, у сільській місцевості – лише 10% [4].

За 30 років існування Інтернет переріс із секретної технології, яку використовували науково-дослідні установи, що працювали на військові і розвідувальні програми Уряду США, у загальнодоступну, відкриту інформаційну систему. В останні роки Інтернет упевнено перейшов на комерційні засади розвитку і став важливим фактором розвитку як світової, так і національних економік окремих країн.

Безперечно, стан економіки і рівень добробуту населення України не дозволять найближчим часом розширити застосування Інтернету до масштабів, які існують в розвинених країнах. Однак політика, що проводиться для забезпечення широких верств населення Інтернет – послугами, демонструє значення, якому світова еліта приділяє досить багато уваги, а особливо цілям створення інформаційного суспільства. В Україні головними причинами відставання темпів розвитку зв'язку є:

- низька платоспроможність населення, підприємств, установ та бюджетних організацій, тобто потенційних користувачів Інтернет;
- нерозвиненість інфраструктури країни, що належить операторам зв'язку та обумовлює високу вартість оренди первинних каналів зв'язку, низька пропускна спроможність, що не дозволяє надавати користувачам сучасні види Інтернет-послуг;
- дефіцит інвестиційних ресурсів в економіку країни, що не дозволяє інтенсивно розвиватись ринку Інтернет-послуг;
- низький рівень інформатизації більшості галузей економіки і бюджетних організацій, загальне зниження суспільної цінності інформаційного та інтелектуального продукту, що не сприяє розумінню ролі і місця Інтернет у сучасній економіці.

Вищенаведене доводить, що для подолання відставання України у розвитку власного сегменту Інтернет від більшості інших Європейських країн неможливо покладатися лише на еволюційні підходи, які іноді консервують наявні недоліки Інтернет-ринку. Потрібний якісний прорив у одному або кількох напрямках розвитку Інтернет. Одним з таких напрямів є зниження вартості Інтернет-послуг для потенційних споживачів. Збільшення платоспроможності потенційних користувачів Інтернет залежить від загального економічного становища у державі.

Література:

1. Згуровський М.З. Загальні тенденції розвитку інформаційного суспільства у глобальному контексті: трансформації світового устрою // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К.: Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. – С. 109-110.
2. Колодюк А.В. Національні стратегії інформаційного суспільства: переваги та перспективи впровадження в Україні // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К.: Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. – с. 24.
3. Уваров Р.В., Байраківський А.І. Інформаційне суспільство в Україні: проблеми становлення і розвитку // Матеріали 5-ї міжнародної науково-практичної конференції ”Достиження в телекомунікаціях за 10 лет незалежності України”. – Одеса. 2001. – С.200-201.
4. www.k2kapital.com

Щеголькова С.В., старший викладач
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ

Формування адаптивної системи внутрішнього контролю вимагає упорядкування інформаційного забезпечення процесу управління витратами. Існуюча інформаційна система не в повній мірі відповідає сучасним вимогам управління, насамперед, у зв'язку з відсутністю внутрішніх стандартів щодо ведення обліку та регламентації процедур формування та узагальнення інформації для системи внутрішнього контролю. Контроль полягає в обґрунтуванні принципів та пріоритетів у справі організації інформаційного забезпечення внутрішнього контролю витрат.

В управлінському циклі внутрішній контроль завжди передуює плануванню. У кібернетичному розумінні внутрішній контроль виконує функцію зворотного зв'язку у відповідності до мети підприємства. Якщо контроль (зворотний зв'язок) запізнюється в часі, то управління не може бути повною мірою ефективним. По відношенню до системи внутрішнього контролю можна виділити два основних види зворотного зв'язку [1, с. 273]: 1) оперативний зворотний зв'язок – дозволяє менеджерам контролювати здійснення цілей і планів; 2) періодичний зворотний зв'язок – дозволяє оцінити досягнуті результати.

У системі внутрішнього контролю ключовими компонентами інформаційного зворотного зв'язку є :

1. Контроль прийнятих припущень. Це одна з найбільш часто ігнорованих областей контролю. Неможливо установити цілі на майбутній період у відриві від основних припущень, сформульованих у процесі визначення цілей. Припущення, на яких ґрунтуються цілі і плани, повинні бути однозначно

сформульовані та постійно контролюватися протягом періоду планування з метою визначення їх обґрунтованості.

2. Контроль цілей і пріоритетів. Цілі повинні піддаватися виміру в максимально можливому ступені, а в противному випадку контроль стає практично неможливим. Крім того, зворотний зв'язок повинен відповідати цілям управління сфері відповідальності.

3. Контроль планів. Організація поточного контролю планів можлива тільки в тому випадку, якщо вони складені обґрунтовано, тобто розбиті на етапи та розроблено графік виконання кожного з них.

4. Контроль ресурсів. Бюджети повинні формувати у відповідності до цілей і планів, а звітність про виконання бюджету – відповідати принципам контролю витрат за сферами відповідальності з наданням звітів про поточний стан і відхилення від плану.

5. Контроль поточної діяльності. На цьому етапі важливим рішенням процедурного характеру є визначення необхідного обсягу контролю. Одним із практично доцільних шляхів є використання нормативів ефективності роботи. Основна їх відмінність від цілей полягає в тому, що цілі зникають при завершенні планового періоду, а нормативи можуть переходити з одного планового періоду в інший без зміни. Нормативи ефективності контролюють за принципом виключення, тобто тільки при наявності відхилень.

У цьому зв'язку необхідно визначитися зі структурою інформаційного забезпечення внутрішнього контролю витрат та вимогами до змісту управлінської звітності. Обов'язковим елементом інформаційно-аналітичного забезпечення управління витратами є управлінська звітність. Основними принципами підготовки внутрішньої управлінської звітності є:

1. Адресність. Управлінська звітність за сферами відповідальності складається, виходячи з інформаційних потреб конкретного менеджера, що дозволяє не перевантажувати його зайвими показниками і надавати в повному обсязі ту інформацію, яка дозволяє приймати рішення у межах службових повноважень.

2. Розподіл відповідальності означає, що внутрішня звітність має бути підготовлена у розрізі сфер відповідальності, що дасть можливість здійснювати вплив на підконтрольний об'єкт та здійснювати якісну оцінку його роботи.

3. Достовірність. Раціональна система внутрішнього контролю в організації призвана забезпечувати достовірність вхідних і вихідних інформаційних потоків для сфер відповідальності.

4. Зрозумілість. Інформація у звітах повинна бути представлена у простій доступній формі (табличній і/або графічній), тобто сприйняття її не потребуватиме спеціальних навичок для розшифрування та аналізу.

5. Ефективність. Витрати на створення та забезпечення роботи системи внутрішньої (управлінської) звітності не повинні перевищувати економічного ефекту від її використання.

Узагальнюючи результати досліджень існуючих підходів [1–4] та механізму формування внутрішньої звітності підприємства можна класифікувати її за такими критеріями: видами, періодом представлення, способом використання.

Аналіз і оцінка результатів досліджень дали підстави обґрунтувати пріоритетні аспекти та послідовність впровадження внутрішнього контролю витрат (табл. 1), яка складається з трьох етапів: формування системи підконтрольних показників; узагальнення контрольної інформації в форматі управлінської звітності; прогнозування показників бюджету витрат та результатів діяльності сфер відповідальності. Він передбачає складання управлінського звіту про відхилення від планових норм з розгорнутим відображенням не лише інформації щодо пофакторного впливу на інтегральний показник відхилень від норм умовно-змінних витрат виробництва у вартісному вираженні, а й облікових даних про економію (перевитрату) за умовно-постійними витратами виробництва. На великих підприємствах такі звіти необхідно складати в діалоговому режимі з використанням комп'ютерної техніки та доповненням інформації про причини та винуватців відхилень від норм, що є досить важливим для внутрішнього контролю дотримання нормативів виробничого споживання ресурсів.

Таблиця 1

Принципова характеристика пріоритетних аспектів організації інформаційного забезпечення внутрішнього контролю витрат на підприємстві

Пріоритетні аспекти	Характеристика	Результати
1. Формування системи підконтрольних показників		
Створення інформаційної бази	Положення щодо організації внутрішнього контролю	Регламент збору, реєстрації, зберігання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень Описання системи внутрішнього контролю Формування управлінської звітності Облікова політика Регламент діяльності сфер відповідальності Альбом форм документів
Розробка плану аналітичних рахунків	Класифікатор рахунків, які використовують на підприємстві База типових процедур контролю	Описання структури плану аналітичних рахунків і стандартних процедур Опис типових процедур витрат
Описання взаємодії внутрішнього контролю з системами обліку.	Положення про взаємодію бухгалтерських операцій і внутрішнього контролю	Регламенти процедур внутрішнього контролю
2. Узагальнення контрольної інформації в форматі управлінської звітності		
Структура і формати управлінських звітів	Альбом уніфікованих форм управлінської звітності	Описання обсягу управлінської звітності
Розробка організаційного і часового регламенту управлінської звітності	Організаційний і часовий регламенти складання і надання управлінських звітів	Регламенти підготовки управлінських звітів
Розробка графіку документообігу	Графік документообігу	Розробка системи внутрішнього контролю і організація документообігу
3. Прогнозування показників бюджету витрат та результатів діяльності сфер відповідальності		
Вибір методів бюджетування	Організація бюджетування	Визначення видів бюджетів Визначення взаємозв'язку між бюджетами витрат та доходів
Призначення відповідальних за складання бюджетів	Наказ, посадові інструкції	Регламенти, підготовлені до затвердження
Розробка формату бюджетів	Комплект бюджетних форм	Визначення формату та інформаційного змісту бюджетних форм

Продовження таблиці 1

Розробка методики складання бюджетів витрат	Методичне забезпечення	Визначення первинної документації Визначення регламенту формування бюджетів витрат Процедури розрахунку показників бюджетів витрат та доходів
Розробка положень взаємодії сфер відповідальності при бюджетуванні	Положення про бюджетування	Розробка документообігу
Організація бюджетного контролю	Методи та процедури бюджетного контролю	Визначення форм контролю виконання бюджетів Порівняння фактичних показників з плановими і аналіз відхилень

Таким чином, впровадження запропонованої послідовності етапів внутрішнього контролю витрат сприятиме створенню упорядкованої інформаційної системи, передумов забезпечення ефективності управління і своєчасного коригування прийняття рішень при виборі стратегії економічного розвитку.

Література:

1. Управленческий учет / Под редакцией В. Палия и Р.Вандер Вила. – М.: Инфра-М, 1997. – 480 с.
2. Врублевский Н.Д. Управленческий учет издержек производства и себестоимости продукции в отраслях экономики: Учебное пособие. – М.: Изд-во «Бухгалтерский учет», 2004. – 376 с.
3. Оперативный контроль экономической деятельности предприятия /Б.И.Валуев, Л.П.Горлова, Е.Л.Зернов и др. – М.: Финансы и статистика, 1991. -224с.
4. Попова Т. Д. , Шмельцер Л. А., Черная А. А. «Внутренний контроль и аудит издержек». Серия «Высшее образование», Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. – 420с.

Щирба М.Т., к.е.н., доцент, докторант
Тернопільський національний економічний університет

ОБЛКОВА ПОЛІТИКА: РІВНІ, СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ

Функціонування та розвиток ринкових відносин в нашій країні неможливий без належної організації бухгалтерського обліку. Одним з найважливіших питань організації бухгалтерського обліку на кожному підприємстві є формування облікової політики. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежить не тільки ефективність управління бухгалтерським обліком, а й фінансово-господарською діяльністю підприємства та стратегія його розвитку на тривалу перспективу. Однак слід відзначити те, що якщо питання змісту облікової політики, порядку розкриття та внесення змін в облікову політику більш-менш знайшли відображення у працях провідних зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів, то ряд питань теоретичного характеру, а саме на яких рівнях формується і реалізується

облікова політика, хто є її суб'єктами, з яких елементів вона складається недостатньо висвітлені в економічній літературі. У зв'язку з цим питання рівнів облікової політики та її складових потребують подальшого дослідження.

Облікова політика формується і реалізується на декількох рівнях. Однак в економічній літературі серед економістів не має єдиної думки щодо кількості рівнів облікової політики. Одна група економістів виділяє два рівні облікової політики: державний (загальнонаціональний) рівень облікової політики і облікова політика підприємства [2, с. 20; 4, с. 523-524; 5, с. 209; 9, с. 302; 10, с. 21; 14, с. 290], інша група економістів виділяє три рівні облікової політики: міждержавну, державну (загальнонаціональну) і облікову політику підприємства [1, с. 30; 3, с. 42; 11, с. 421]. Вищевказані підходи щодо виділення рівнів облікової політики не є цілком повними і вичерпаними, оскільки не враховують рівень міжнародної стандартизації бухгалтерського обліку та галузеві особливості. Тому поряд з міждержавним (регіональним), державним (загальнонаціональним) рівнями облікової політики і облікової політики підприємства необхідно виділити міжнародний і галузевий рівні облікової політики (рис. 1).

Рис. 1. Рівні формування та застосування облікової політики

Міжнародний рівень облікової політики включає принципи та правила стосовно ведення бухгалтерського обліку визначених Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Міждержавний (регіональний) рівень облікової політики передбачає розробку вимог щодо функціонування бухгалтерського обліку в межах

геополітичного об'єднання країн, наприклад, розробка та прийняття Директив для країн ЄС.

Державний (загальнонаціональний) рівень облікової політики – це встановлення загальних принципів функціонування бухгалтерського обліку в межах країни через розробку правил, норм та стандартів тощо. Загальні основи ведення бухгалтерського обліку регламентуються на державному рівні у вигляді прийнятих законодавчих актів (законів) та нормативних документів (положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Плану рахунків тощо). Отже, державна облікова політика виконує функцію нормативно-правового забезпечення стосовно ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємства в межах країни. Облікова політика на рівні держави повинна враховувати загальну економічну ситуацію в країні; рівень розвитку ринкових відносин; ступінь демократизації суспільства; податкову політику; національні особливості; рівень інтеграції економіки країни в європейське та міжнародне економічне співтовариство; юридичне середовище; ступінь взаємодії міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності тощо. „Мета державної облікової політики зводиться до зменшення відмінностей у способах відображення, оцінки, методах подання фінансової інформації та звітів фірм, а також до скорочення коливань кількості та якості інформації у фінансових звітах, що публікуються. Тому облікова політика, що встановлюється FASB, SEC та іншими організаціями, передбачає обмежену кількість методологічних альтернатив, які можуть вибрати окремі фірми... При розробці облікової політики в доповнення до результатів теоретичних досліджень необхідно враховувати соціальні, економічні та політичні наслідки рішень, що приймаються” [13, с. 169-170].

Галузева облікова політика – це розробка на основі загальноприйнятих принципів та правил функціонування бухгалтерського обліку в межах країни методичних рекомендацій (вказівок, інструкцій тощо) стосовно формування облікової політики підприємства, які враховують особливості і специфіку діяльності даної галузі. Вона визначає напрямки формування облікової політики конкретних підприємств. Вважаємо, що галузева облікова політика необхідна, оскільки в державній (загальнонаціональній) обліковій політиці не можливо враховувати особливості всіх галузей економіки країни.

Облікова політика підприємства – це сукупність способів (приймів) і процедур ведення бухгалтерського обліку вибраних підприємством, які відповідають особливостям його діяльності. Облікова політика підприємства повинна включати методологічні питання (вибір методів оцінки і процедур ведення бухгалтерського обліку з альтернативно дозволених законодавством при формуванні показників фінансової звітності; розробку методики ведення управлінського обліку та складання внутрішньої звітності тощо); технологію ведення бухгалтерського обліку на підприємстві; організацію роботи бухгалтерської служби підприємства [7, с. 219].

„...Облікова політика на державному рівні має обов'язковий характер, тут формуються загальні засади бухгалтерського обліку, створюється його законодавча база, окреслюються межі, в яких власники кожного конкретного

підприємства формують свою власну політику – облікову політику підприємства.

Ступінь свободи конкретного підприємства у формуванні облікової політики законодавчо обмежений державною регламентацією бухгалтерського обліку, котра представлена переліком методик та облікових процедур, серед яких є допустимі альтернативні варіанти. Вона визначається можливістю вибору конкретних способів оцінки, калькуляції, складу бухгалтерських рахунків тощо. Облікова політика підприємств цілковито залежить від державної політики: якщо в державі централізоване регулювання обліку, то облікова політика підприємства буде відсутня (як у колишньому СРСР) [9, с. 302].

Одним з важливих питань формування облікової політики підприємства є визначення її складових. Складовими облікової політики підприємства є суб'єкти, аспекти, об'єкти та їх елементи.

В економічній літературі не має єдиної думки щодо суб'єктів облікової політики підприємства. Так, в МСБО №8 „Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки” суб'єктом облікової політики виступає управлінський персонал, тобто той хто її розробляє та застосовує [6, с. 770]. Згідно п. 3 ст. 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” відповідальність за організацію бухгалтерського обліку на підприємстві несе власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів [8, с. 188]. У зв'язку з тим до його повноважень також входить відповідальність за формування облікової політики. Однак на практиці власник підприємства може бути не обізнаним з питань бухгалтерського обліку і перекласти свої повноваження на іншу особу, яка буде здійснювати керівництво підприємством. Тому формування облікової політики підприємства, виходячи з п. 4 ст. 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” може здійснюватися одним із суб'єктів ведення бухгалтерського обліку:

- 1) бухгалтером;
- 2) бухгалтерською службою на чолі з головним бухгалтером;
- 3) аудиторською фірмою тощо [8, с. 188].

Облікова політика підприємства – це, насамперед, політика власника (власників) або уповноваженого органу, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів, тому саме він вирішує хто із суб'єктів ведення бухгалтерського обліку буде формувати облікову політику як в системі фінансового так і в системі управлінського обліку [3, с. 47].

Під час формування облікової політики підприємства необхідно встановити об'єкти та елементи.

Об'єктом облікової політики підприємства є будь-яка норма або позиція підприємства з організації та ведення бухгалтерського обліку щодо якої передбачено альтернативні варіанти.

“Елемент облікової політики – це можливі методичні прийоми, способи та процедури, що обираються з числа загальноприйнятих з урахуванням особливостей діяльності підприємства.

Наприклад, об’єктом облікової політики можуть бути основні засоби, а елементом облікової політики, які йому відповідають, – метод нарахування амортизації, строк корисної експлуатації, ліквідаційна вартість основних засобів тощо; об’єкт – форма обліку, а елементи – журнальна, меморіально-ордерна, спрощена, комп’ютерна форми тощо” [1, с. 32-33].

Заслуговує на увагу погляд Л.П. Хабарової, яка виділяє окремі групи елементів облікової політики підприємства:

- 1) обрані підприємством способи бухгалтерського обліку, варіантність яких передбачена документами нормативної системи регулювання бухгалтерського обліку;
- 2) способи бухгалтерського обліку, які розробляються підприємством;
- 3) елементи облікової політики, які враховують специфіку підприємства;
- 4) елементи облікової політики, що виникають в процесі діяльності у звітному періоді;
- 5) обов’язкові елементи облікової політики [12, с. 7].

Одним із недоліків такого групування є те, що один і той же елемент можна віднести до кількох груп. Наприклад, метод оцінки вибуття запасів можна одночасно віднести як до першої так і до п’ятої групи.

Однак, слід розрізняти елемент облікової політики і елемент об’єкта облікової політики. Поняття елемент облікової політики підприємства є ширшим від поняття елемент об’єкта облікової політики. Вважаємо, що метод нарахування амортизації основних засобів, строк корисної експлуатації, ліквідаційна вартість основних засобів є елементами об’єкта облікової політики, а не елементами облікової політики. Тому елементами об’єкта облікової політики є способи (прийоми) та процедури, що обираються підприємством виходячи з особливостей його діяльності.

Таким чином, можна стверджувати те, що облікова політика формується і реалізується на кількох рівнях, суб’єктами якої на мікрорівні є, перш за все, власник (власники) або уповноважений орган який здійснює керівництво підприємством згідно законодавства та установчих документів, а об’єктами – основні засоби, нематеріальні активи, запаси тощо, і відповідно до них елементами об’єкта облікової політики є методичні прийоми, способи та процедури, що обираються з числа загальноприйнятих або розробляються підприємством самостійно з урахуванням особливостей його діяльності.

Література:

1. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 6-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП „Рута”, 2005. – 756с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” вищих навчальних закладів/ За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП.. „Рута”, 2002. – 688с.

3. Бутинець Ф.Ф., Войналович О.П., Томашевська І.Л. Організація бухгалтерського обліку: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит” вищих навчальних закладів / За редакцією д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП. „Рута”, 2005. – 528с.
4. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вузів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит”/ Вид. 2-е доп. і перероб. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640с.
5. Верига Ю.А., Деньга С.М. Еккаунтинг ефективності вкладення капіталу в торговельну сферу. Частина 1. Теоретичні аспекти системи еккаунтингу: Монографія. – Полтава: ПУСКУ, 2002. – 355с.
6. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004 / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – I частина. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. – 1304 с.
7. Пальчук О.В. Облікова політика як інструмент управління обліком // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 7, ч. I. – 2005. – С.213-221
8. Пархоменко В.М., Баранцев П.П. Реформування бухгалтерського обліку в Україні: Положення (стандарти), плани рахунків, реєстри бухгалтерського обліку. 400 типових кореспонденцій. Відповіді на запитання. Коментарі. Ч. 4. – Луганськ, 2004. – 640с.
9. Петрук О.М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 420с.
10. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність. Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 141с.
11. Сук Л.К., Сук П.Л. Бухгалтерський облік: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 471с.
12. Хабарова Л.П. Методологические аспекты учетной политики 2002 года // Бухгалтерский бюллетень. – №2. – 2002. – С. 7-31
13. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576с.
14. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003. – 444с.

Щуцька Л.П., аспірант
Львівська комерційна академія

МЕТОДОЛОГІЯ І ПРОБЛЕМИ СКЛАДАННЯ БАЛАНСІВ ТОВАРНИХ РЕСУРСІВ

Баланси товарних ресурсів в нинішніх ринкових умовах є інструментом вивчення кон'юнктури ринку і стану товарних ресурсів країни. Вони дозволяють органам статистики систематично аналізувати становище з

товарними ресурсами і їх використання; визначати ступінь збалансованості ринку – співвідношення попиту і пропозиції, прогнозувати подальший розвиток споживчого ринку і, в першу чергу, величину попиту і пропозиції на різні види товарів; враховувати можливі зміни умов, які визначають ринкову ситуацію, і вносити пропозиції по вирішенню проблем, що виникли.

Метою розробки методології складання товарних балансів є визначення загальних товарних ресурсів для використання на внутрішньому ринку і обсягу продажу основних споживчих товарів і продукції виробничо-технічного призначення.

Проблему складання балансів товарних ресурсів досліджували багато науковців, зокрема: Сєдова Є.І., Качанова Н.Н.[с.7-12], Шевчук В.[с.12], Качмарик Я.Д.[с.4-18], Андрійчук В.Г.[28-136], Азарян Е.М. [207-232]. Досліджено, що останнім часом в Україні погіршилось сальдо експорту-імпорту.

Баланси товарних ресурсів являють собою систему показників, що характеризують джерела формування загальних товарних ресурсів основних споживчих товарів і продукції виробничо-технічного призначення і їх використання.

Баланс відображає рух продукції від моменту виробництва до кінцевого її використання, що дозволяє здійснити поточний аналіз і прогнозувати розвиток ситуації на товарних ринках, оцінити потребу в імпорті і визначити загальний обсяг товарних ресурсів для використання на внутрішньому ринку і обсяг продажу за видами продукції.

В основу визначення товарних ресурсів покладено балансовий метод. Схему балансу в загальному вигляді можна виразити наступною формулою:

$$Z_n + B + I = O_{np} + E + BC + Z_k, \quad (1)$$

де Z_n , Z_k – запаси товарів в промисловості, оптовій і роздрібній торгівлі на початок і кінець звітної періоду; B – виробництво товарів за звітний період; I – імпорт товарів; O_{np} – обсяг продажу продукції (товарів); E – експорт товарів; BC – виробниче споживання.

Виходячи з наведеної формули, можна визначити обсяг продажу продукції на внутрішньому ринку:

$$O_{np} = Z_n + B + I - E - BC - Z_k. \quad (2)$$

Баланси складають статистичні органи кожного кварталу і за календарний рік у натуральному виразі за такими групами товарів:

1. Баланси товарних ресурсів продовольчих товарів;
2. Баланси товарних ресурсів непродовольчих товарів;
3. Баланси товарних ресурсів продукції виробничо-технічного призначення.

Інформаційною базою при складанні балансів є дані форм державного статистичного спостереження, балансів ресурсів і використання основних

сільськогосподарських продуктів, дані міжгалузевого балансу в основних цінах, митної статистики, відомчої звітності.

Баланси за всіма видами товарів мають дві частини – ресурсну і розподільчу, які формуються на основі окремих статей, методика розрахунку і інформаційне забезпечення яких мають особливості, властиві окремим видам товарів.

Виробництво продукції. При визначенні загального обсягу виробництва за всіма видами продукції беруть повний перелік підприємств-виробників – великі, середні, малі підприємства і промислові виробництва при непромислових організаціях, індивідуальне підприємство.

Основними джерелами формування товарних ресурсів є обсяг виробництв продукції, який визначають на основі державного статистичного спостереження.

При розрахунку товарних ресурсів важливу роль відіграє показник імпорту продукції на основі даних митної статистики. За статтею “Імпорт” враховують імпорт за окремими видами продукції з урахуванням оцінки вартості товарів, ввезених фізичними особами в межах встановленої безмитної квоти чи тих товарів, які переміщують через митний кордон у спрощеному порядку.

Імпорт з урахуванням офіційно незареєстрованого визначають за формулою:

$$I(\text{розрахунок}) = \text{Опр}(\text{розрахунок}) - \text{Зп} - \text{В} + \text{ВС} + \text{Е} + \text{Зк}, \quad (3)$$

де $I(\text{розрахунок})$ – імпорт з урахуванням офіційно незареєстрованого імпорту;
 $\text{Опр}(\text{розрахунок})$ – обсяг продажу, отриманий розрахунковим методом.

Експорт продукції визначають на основі даних митної статистики, де за статтею “Експорт” враховують експорт без офіційно незареєстрованого за формулою:

$$E(\text{розрахунок}) = \text{Зп} + \text{В} + \text{І} - \text{ВС} - \text{Опр}(\text{розрахунок}) \quad (4)$$

де $E(\text{розрахунок})$ – експорт з урахуванням офіційно незареєстрованого експорту.

Обсяг виробничого споживання за окремими видами продукції визначають розрахунком на основі міжгалузевого балансу в базових цінах за формулою:

$$BC = (B + I) * d \text{ в с}, \quad (5)$$

де $d \text{ в с}$ – частка виробничого споживання, яка визначається як відношення проміжкового попиту до суми кінцевого і проміжкового попиту за групами товарів.

Запаси продукції (товарів) обліковують на підприємствах промисловості, в оптовій і роздрібній торгівлі з урахуванням приросту чи зменшення їх у сфері виробництва й обігу.

Методику складання балансів товарних ресурсів і алгоритмів розрахунку обсягів продажу за видами продукції використовують за новою, більш широкою номенклатурою продукції (товарів).

Література:

1. Азарян Е.В. Потребительский рынок: становление и развитие/ НАН Украины. Институт экономики промышленности.- Донецк, 2002 – 304 с.
2. Андрійчук В.Г. Ринок товарів народного споживання України: основні напрямки і пріоритети формування.-К.: Українська Академія зовнішньої торгівлі, 1995 – 249 с.
3. Беседін В. Ф. Баланси як головні важелі сталого розвитку економіки.- К.: Науковий світ, 2004 – 80 с.
4. Балансовий метод вивчення розвитку народного господарства. За ред. В.В. Бондаренка.-К.: Наукова думка, 1974 – 352 с.
5. Балансы доходов и потребления населения. Вопросы методологии и статистический анализ. Под ред. А.Х. Карапетяна и Н.М. Римашевской.- М.: Статистика, 1969
6. Качмарик Я.Д. Прогнозна оцінка і методи збалансування надходження і використання ресурсів товарів народного споживання в умовах формування ринкових відносин в регіонах.- К.: ДНДІТГХ, 1992 – 20 с.
7. Седова Е.И., Качанова Н.Н. Методология составления балансов товарных ресурсов и расчета объема продажи отдельных видов продукции // Вопросы статистики.-2002.-№ 7- с.7-12
8. Шевчук В. Як поліпшити торговельний баланс // Вісті. Діловий випуск.- 06.04.2007- с.12

Ярова А.Б., аспірант
Криворізький технічний університет

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТОЧКИ ФІНАНСОВОЇ КАТАСТРОФИ НА ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТАХ

Як відзначено в роботі [1], точка фінансової катастрофи визначає момент часу, коли прогнозне значення базового показника погіршується до рівня нормативу фінансової катастрофи. Вибір базового показника залежить від стадії антикризового управління. Якщо підприємство перебуває на найважчій стадії – усунення неплатоспроможності, базовим показником є дефіцит грошових коштів. На стадії відновлення фінансової стійкості, базовими є показники фінансової стійкості. Нарешті, на стадії забезпечення фінансової рівноваги в якості базових можна використати період обороту кредиторської заборгованості.

По розробленій нами методиці проведемо розрахунок точки фінансової катастрофи для чотирьох ГЗК Кривбасу: ВАТ «Північний ГЗК», ВАТ «Інгулецький ГЗК», ВАТ «Південний ГЗК», ВАТ «Центральний ГЗК».

На першому етапі розрахунків проводиться розрахунок точки фінансової катастрофи для стадії усунення неплатоспроможності. З цією метою розраховується планова потреба в грошових коштах як сума виробничої собівартості продукції, фінансових витрат по кредитах банку та величини простроченої кредиторської заборгованості. На наступному етапі розраховується величина дефіциту коштів як різниця між фактичним грошовим потоком, отриманим від реалізації продукції, і плановою потребою в грошових коштах.

На підставі проведених розрахунків встановлено, що якщо в 2004р. у ВАТ «Північний ГЗК» мав місце дефіцит грошових коштів у розмірі більше 370 млн.грн, то в 2005р. у підприємства дефіцит відсутній і має місце запас грошових коштів у сумі 79 млн.грн. У динаміці дефіцит грошових коштів скоротився на 450 млн.грн. Отже, у ВАТ «Північний ГЗК» відсутня криза на стадії усунення неплатоспроможності. Підприємство вже проводить політику погашення простроченої кредиторської заборгованості та не потребує здійснення додаткових антикризових заходів. У цьому випадку показник точки фінансової катастрофи не має сенсу.

Аналогічні висновки можна зробити також по ВАТ «Південний ГЗК» та по ВАТ «Інгулецький ГЗК». У цих підприємств також скоротився дефіцит грошових коштів, а значить відсутня криза на стадії усунення неплатоспроможності. Дані підприємства вже проводять політику погашення простроченої кредиторської заборгованості та їм не потрібне здійснення додаткових антикризових заходів. У той же час, на відміну від ВАТ «Північний ГЗК», даним підприємствам не вдалося повністю покрити дефіцит грошових коштів до нормативного рівня.

У цьому випадку за аналогією із точкою фінансової катастрофи, може бути розрахована точка фінансової стабільності. У даному показнику як норматив використовується норматив не для гіршого, а для кращого ступеня фінансової стійкості (нульовий дефіцит грошових коштів). Для розрахунку точки стабільності, як і точки катастрофи, необхідно за допомогою кореляційно-регресійного аналізу встановити форму залежності базового показника (дефіциту грошових коштів) від часу. Із цією метою може бути використаний інструментарій статистичного аналізу Microsoft Excel. У процесі розрахунків встановлено, що враховуючи сформовану тенденцію зниження дефіциту грошових коштів, ВАТ «Південний ГЗК» зможе досягти нормальної стійкості вже через 178 днів, тобто точка фінансової стабільності становить 178 днів. По ВАТ «Інгулецький ГЗК» положення дещо гірше – точка фінансової стабільності дорівнює 239 днів.

Найгірша ситуація склалася на ВАТ «Центральний ГЗК». По даному підприємству, на відміну від інших ГЗК Кривбасу, дефіцит коштів в 2005р. порівняно з 2004р. збільшився та склав 638 млн.грн. Отже, у ВАТ «Центральний ГЗК», на відміну від інших ГЗК Кривбасу, існує криза стадії

усунення неплатоспроможності. Враховуючи сформовану тенденцію зростання дефіциту грошових коштів, у ВАТ «Центральний ГЗК» уже через 5 років може наступити важка криза, коли зазначене підприємство не зможе покрити навіть виробничу собівартість, тобто точка фінансової катастрофи становить 5 років.

Далі розглянемо результати розрахунку точки фінансової катастрофи для стадії відновлення фінансової стійкості. На цій стадії базовими показниками для аналізу є показники фінансової стійкості й, зокрема, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами. Даний показник являє собою співвідношення величини власних оборотних коштів і безпосередньо оборотних активів підприємства.

Для ВАТ «Північний ГЗК», ВАТ «Південний ГЗК», ВАТ «Інгулецький ГЗК» за коефіцієнтом забезпеченості власними оборотними коштами, як і за показником дефіциту грошових коштів, в 2005р. відбувається значне поліпшення порівняно з 2004р. Таким чином, у даних підприємств відсутня криза й на стадії відновлення фінансової стійкості. У цьому випадку показник точки фінансової катастрофи не має сенсу. У той же час за аналогією із зазначеним показником, може бути розрахована точка фінансової стабільності. У даному показнику як норматив використовується норматив не для гіршого, а для кращого ступеня фінансової стійкості (0,5). Враховуючи сформовану тенденцію зростання коефіцієнту забезпеченості власними оборотними коштами, ВАТ «Північний ГЗК» зможе досягти нормальної стійкості вже через 78 днів, ВАТ «Південний ГЗК» – через 256 днів, ВАТ «Інгулецький ГЗК» – через 292 дні. По ВАТ «Центральний ГЗК» відповідні розрахунки не мають сенсу, тому що в нього криза на більш важкій стадії й, відповідно, криза має місце й на всіх наступних стадіях.

Далі розглянемо результати розрахунку точки фінансової катастрофи для стадії забезпечення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді. У цьому випадку базовим показником є період обороту кредиторської заборгованості. По ВАТ «Північний ГЗК», ВАТ «Південний ГЗК», ВАТ «Інгулецький ГЗК» і по періоду обороту кредиторської заборгованості в 2005р. відбувається значне поліпшення. Таким чином, і на стадії забезпечення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді в даних підприємств відсутня криза. У цьому випадку може бути розрахована точка фінансової стабільності. У цьому показнику як норматив використовується норматив не для гіршого, а для кращого ступеня фінансової стійкості (період обороту кредиторської заборгованості, що дорівнює 1 місяць). Враховуючи сформовану тенденцію зниження періоду обороту кредиторської заборгованості, ВАТ «Північний ГЗК» зможе досягти нормальної стійкості вже через 33 дня, ВАТ «Південний ГЗК» – через 149 днів, ВАТ «Інгулецький ГЗК» – лише через 7,5 років.

На підставі вищевикладеного можна зробити такий загальний висновок: у ВАТ «Північний ГЗК», ВАТ «Південний ГЗК» і ВАТ «Інгулецький ГЗК» в 2005р. порівняно з 2004р. відбувається значне покращення всіх показників. Зазначені підприємства вже проводять послідовну політику з усунення неплатоспроможності, відновлення фінансової стійкості, забезпечення фінансової рівноваги, тому їм не потрібні додаткові антикризові заходи. У той

же час ВАТ «Центральний ГЗК» має негативну тенденцію зростання дефіциту коштів, даному підприємству необхідно в найкоротший термін переглянути політику позик і вжити заходів для термінового часткового або повного погашення простроченої кредиторської заборгованості.

Література:

1. Нусінов В.Я., Ярова А.Б. Методи визначення часового ефекту антикризових заходів // Вісник Криворізького технічного університету. – Вип.19. – Кривий Ріг, КТУ. – 2007. – С.248-252.
2. Айвазян З.Н., Кириченко В.Т. Антикризисное управление: принятие решений на краю пропасти // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – №4 – С.19-25.
3. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ.- К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
4. Ван Хорн Д.К. Основы управления финансами: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 800 с.

Ясишена В.В., аспірант

Тернопільський національний економічний університет

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ

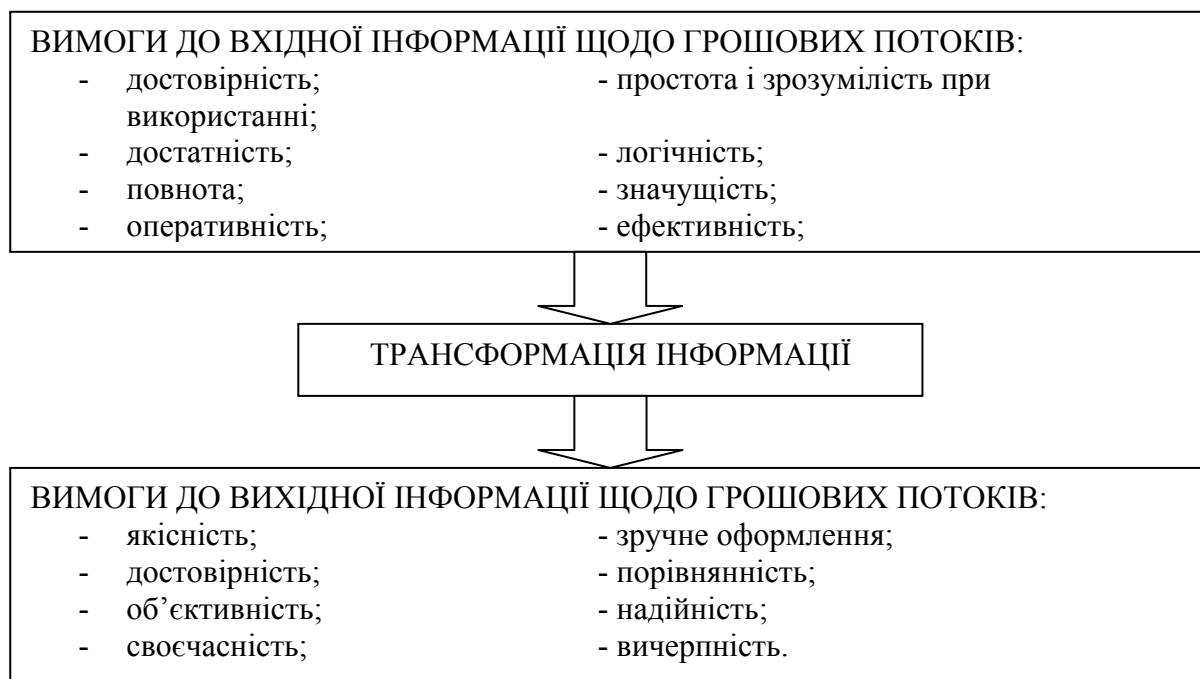
Ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства значною мірою залежить від обсягів та структури отриманих інформаційних ресурсів. Якісна, достовірна, повна, своєчасна і зрозуміла інформація є запорукою прийняття управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку і ринкової вартості підприємства.

Інформація є продуктом творчих сил управлінської системи. Вміле використання її сприяє науково-технічному прогресу. Інформаційна сфера діяльності людини давно стала визначальним фактором розвитку економіки, техніки, науки. Інформація перетворилася на найважливіший ресурс суспільства, стала невід'ємною складовою господарської діяльності на всіх рівнях. Це такий самий принциповий фактор розвитку, як сировина й енергія. Особливе значення має здатність інформації перетворитися в процесі оброблення на нові знання, які можуть бути використані для прийняття управлінських рішень і поповнення знань управлінського персоналу [1, с.21-23].

Питання організації управління грошовими потоками на підприємствах України поки що є проблематичним, оскільки відсутня налагоджена інформаційна система, яка б забезпечувала фінансових менеджерів регулярною та достовірною інформацією про грошові потоки. Тому основним завданням інформаційного забезпечення управління грошовими потоками є обробка облікової інформації і пристосування системи обліку до потреб фінансового

менеджменту. З метою створення інформаційної бази, яка б забезпечувала різні напрями аналізу грошових потоків, забезпечувала можливість для контролю, регулювання і планування грошових потоків, необхідно вивчати запити менеджерів на необхідну інформацію.

Інформаційне забезпечення управління грошовими потоками підприємства, як видається автору повинно відповідати таким вимогам (рис.1):

Рис. 1. Основні вимоги інформаційного забезпечення управління грошовими потоками

Під системою інформаційного забезпечення управління грошовими потоками в економічній науці розуміють процес цілеспрямованого, безупинного підбору відповідних інформаційних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування, контролю та ефективного управління при прийнятті управлінських рішень за всіма напрямками фінансової діяльності.

Управління грошовими потоками на підприємстві базується на показниках внутрішнього і зовнішнього характеру [3,с.63]. До показників внутрішнього характеру відносять:

Показники фінансового обліку, які відображають в: Балансі підприємства (форма 1); – звіті про фінансові результати (форма 2); Звіті про рух грошових коштів (форма 3); звіті про власний капітал (форма 4); у примітках до фінансової звітності (форма 5).

Фінансові звіти (форми 1, 2, 4, 5) містять інформацію, якої недостатньо для забезпечення комплексного аналізу грошових потоків на підприємстві. З точки зору інформаційного забезпечення більшу аналітичну цінність має Звіт про рух грошових коштів (форма 3), регламентований П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів» та узгоджений з однойменним МСБО № 7.

Звіт про рух грошових коштів надає користувачам інформацію про:

- актуальну та потенційну спроможність підприємства вчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед, кредиторами та акціонерами;
- можливі розбіжності між результатом фінансово-господарської діяльності фірми за звітний рік та її грошовими коштами;
- вплив потоків інвестиційних і фінансових ресурсів на фінансовий стан компанії тощо та іншу.

Однак, неможливо розцінювати звіт про рух грошових коштів, як вичерпне джерело інформації для внутрішнього аналізу грошових потоків.

Аналітичні показники фінансового обліку містяться в облікових регістрах: журналах-ордерах та відомостях до них по рахунках з обліку грошових коштів. Регістри бухгалтерського обліку дозволяють отримати інформацію про грошові потоки щодня, відслідковувати динаміку грошових потоків і проводити оперативний аналіз. Робота з регістрами бухгалтерського обліку є досить громіздкою, тому що вимагає багато часу для впорядкування і структурування даних.

Показники управлінського обліку базуються на внутрішніх документах, які представлені в такій формі, яка б задовольнила менеджера з управління грошовими потоками (грошові потоки за підрозділами, за центрами відповідальності). Ці показники є комерційною таємницею підприємства і використовуються менеджерами для контролю поточної фінансової діяльності та оцінювання її ефективності, формування фінансової стратегії і політики підприємства.

До зовнішніх інформаційних показників підприємства можна віднести:

- *Показники макроекономічного розвитку держави*, які містять інформацію про зміни ВВП та національного доходу, темп інфляції, облікову ставку національного банку. Ці показники відображають в статистичних щорічниках.
- *Показники галузевого розвитку*, які відображають динаміку виробництва та цін на продукцію певної галузі, структуру капіталу підприємств галузі тощо. Інформацію відображають у статистичних щорічниках та спеціалізованих виданнях.
- *Нормативно-регулюючі показники*, які характеризують правове поле функціонування підприємства. Ці показники відображають в нормативно-законодавчих документах, П(С)БО, інструкціях тощо.
- *Показники стану кон'юктури фінансового ринку*, які відображають види основних фондових інструментів, що обертаються на фондовому ринку, їх ціни, види банківських послуг, умови та вартість банківського кредитування тощо. Показники відображають в спеціалізованих виданнях.
- *Показники стану кон'юктури товарного ринку*, які відображають динаміку цін на окремі види продукції. Показники відображають в спеціалізованих виданнях.

На підприємствах України організація управління грошовими потоками знаходиться на низькому рівні, тому що відсутній управлінський облік грошових потоків, що обмежує інформаційну забезпеченість прийняття рішень щодо грошових потоків. Інформаційну базу управління грошовими потоками

обмежують фінансовою звітністю та частковим використанням інформації реєстрів бухгалтерського обліку. В Україні процес впровадження практичного менеджменту знаходиться на етапі становлення і затримка його розвитку відбувається за відсутності розробки теоретичної бази та системи управління грошовими потоками.

Література:

1. Інформаційні системи і технології в економіці: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. С. Пономаренка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 544 с.
2. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
3. Пушкар М.С. Розробка систем обліку: Навч. посіб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 198 с.

Баранік О.О., старший викладач

Ященко К.В., магістр

Сумський національний аграрний університет

АЛЬТЕРНАТИВИ ВИБОРУ СПОСОБУ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Існування сучасного суспільства неможливе без бухгалтерського обліку, як однієї з інформаційних систем. Разом з тим, розвиток суспільства ставить нові вимоги перед цією системою, зокрема, зумовлює його переорієнтацію з внутрівиробничих проблем на зовнішні, що вимагає поділу єдиної системи на окремі підсистеми обліку. Прийняття управлінських рішень в значній мірі залежить від обсягу та якості інформації, тому настала пора для кожного з рівнів управління створити свою автономну підсистему обліку [1. с. 21].

Економічну систему можна визначити як сукупність суспільних відносин у сфері виробництва, обміну і розподілу продукції. Людство постійно потребує задоволення матеріальних потреб через організацію виробництва, яке можливе за таких факторів: земля, праця, капітал і підприємницькі здібності. Всі чотири фактори потребують відтворення для забезпечення безперервності процесу виробництва матеріальних благ. Якщо праця, земля і підприємницькі здібності відтворюються шляхом своєчасної виплати заробітної плати (крім відтворення населення), відновних робіт і вічного прагнення до прибутку відповідно, то з відтворенням капіталу пов'язано таке поняття, як “амортизація”.

В Україні, на етапі переходу до ринкових відносин, амортизація стала не стільки джерелом фінансування технічного розвитку, скільки засобом регулювання податкового тиску, і цей засіб використовується як державою, так і підприємствами. Викликає сумнів затверджена на державному рівні концепція амортизаційної політики, згідно з якою були розділені податкові та облікові функції амортизації, що поклало початок недоцільного поділу самого обліку на

бухгалтерський та податковий. Навіть визначення терміна “амортизаційна політика підприємства” не є загальноприйнятим.

Відразу слід зазначити, що головна мета будь-якої політики підприємства – отримання максимального прибутку за умови збереження стабільності його функціонування, а не “поток власних фінансових ресурсів”, який далеко не завжди забезпечує прибуток. До того ж нічого поганого не буде в тому, що прибуток буде приносити не тільки власний капітал, напрями використання якого повинні бути скоординовані з використанням амортизаційних сум. Зменшення суми податку на прибуток не є самоціллю, оскільки підвищення прибутку означає й підвищення податку, то це не є шляхом реалізації амортизаційної політики, як і формування амортизаційного фонду. До речі, фонд, як цільове формування грошових коштів, не дозволяє їх використання на інші цілі, то не можна називати амортизаційні суми фондом, оскільки Українське законодавство не забороняє використовувати їх на інші цілі.

Розуміння суті поняття “амортизація” є основою формування амортизаційної політики підприємства. Вчені дають таке визначення амортизації – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [2, с. 407].

На сучасному етапі існує два підходи до розуміння амортизації: традиційний, коли амортизація розглядається як економічний процес, що кількісно відображає втрату знаряддями праці вартості й поступове перенесення її на новостворений продукт з наступним нагромадженням коштів для відтворення основних засобів, і податковий, який розглядає амортизацію як поступове віднесення витрат на придбання, виготовлення або поліпшення основних засобів, на зменшення скоригованого прибутку платника податку [3, с. 54].

Вдале проведення амортизаційної політики підприємством є запорукою його ефективної господарської діяльності.

У даний час спостерігається співіснування двох амортизаційних систем – економічної та податкової. Тому, перед бухгалтером постає проблема вибору однієї з них.

Амортизаційна політика тісно пов’язана з оподаткуванням прибутку підприємств, оскільки вона впливає на формування розміру бази податку на прибуток та опосередковано податку на додану вартість.

Мета податкової системи розрахунку амортизації полягає в примусовому виконанні підприємством жорстко регламентованого на законодавчому рівні розрахунку та сплати податку на прибуток.

Розмір амортизації в податковій системі розраховують за допомогою формул і норм, встановлених відповідно до вимог такої системи за чотирма групами основних фондів, однак спочатку бухгалтер повинен зробити механічну вибірку даних, які містяться в типових формах первинних документів, облікових реєстрах та інших бухгалтерських документах з обліку основних фондів.

Зазначимо, що бухгалтерська система нарахування амортизації, на відміну від податкової, реалізується лише наказом про амортизаційну політику на рівні підприємства та полягає у виборі бухгалтером найбільш доцільного та економічно вигідного методу нарахування амортизації. При цьому бухгалтер враховує строки використання та ліквідаційну вартість основних засобів саме даного підприємства. Співіснування двох систем зумовлює збільшення витрат на облікових працівників.

При порівнянні двох систем та визначенні особливостей процесу розрахунку амортизації в середині кожної з них виникають істотні розбіжності (див. рис. 1).

Враховуючи наведені розбіжності вчені, які займаються проблемами амортизації, зокрема Городянська Л., [4, с. 40] пропонують вирішити на державному рівні питання недоцільності існування податкової системи при нарахуванні амортизації. Для розрахунків податкових пільг рекомендують використовувати адаптаційні методики, нормативи (розроблювальні таблиці тощо), які будуть застосовані до вихідних даних обліково-аналітичної системи.

Інші науковці, Хомин П. та ін. [5, с. 24] вважають за доцільне об'єднати фінансовий і податковий облік, що дозволить зменшити обсяги роботи бухгалтера.

Рис. 1. Розбіжності бухгалтерської та податкової систем при нарахування амортизації

Розгляд окремих аспектів амортизаційної політики в Україні свідчить про недосконалість економічного механізму амортизації, що не сприяє налагодженню нормального процесу відтворення основних засобів. Економічні відносини у сфері формування амортизаційної політики потребують значних змін, а саме:

- необхідності остаточного розмежування нарахування амортизації для цілей оподаткування і фінансової звітності;
- встановлення на рівні держави орієнтовних строків служби основних засобів з можливістю їх уточнення на рівні господарюючих суб'єктів, що дозволить останнім врахувати специфічні особливості використання засобів праці в різних галузях народного господарства.

В податковому обліку нарахування амортизації не відображає реального розміру зносу основних засобів та не враховує їх моральний знос, не відповідає темпам науково-технічного прогресу. Для деяких груп основних засобів (електронно-обчислювальні машини, програмне забезпечення тощо) дана проблема є найбільш актуальною. Якщо до них застосовувати податковий метод нарахування амортизації, то може скластися враження, що використання новітніх технологій є неокупним для підприємства, бо тягне за собою непокріті витрати.

Отже, для забезпечення ефективного бухгалтерського обліку бухгалтер підприємства повинен чітко розмежовувати бухгалтерську і податкову системи нарахування амортизації та використовувати у своїй практичній діяльності лише ту з них, що є оптимальною та доцільною для даного підприємства.

Література:

1. Пушкар М.С. Філософія обліку: Монографія. – Тернопіль: Видавництво “Карт-бланш”, – 2002. – 157 с.
2. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник. – 2-ге вид., прероб. і допов. / М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, Л.Г. Панченко та ін.; За ред. проф. М.Ф. Огійчука. – К.: Вища освіта, 2004. – 800 с.: іл.
3. Боброва О.Г. Амортизаційна політика у відтворенні основних засобів // Економіка АПК. – 2000. – № 4. – С. 54.
4. Городянська Л. Нарахування амортизації в єдиній системі // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 7. – С. 37 – 40.
5. Хомин П. Відмінності фінансового і податкового обліку основних засобів як наслідок неузгодженості звітності // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 9. – С. 24-30.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Кожне підприємство, починаючи свою виробничо-господарську діяльність, повинно мати певну суму грошових коштів. На ці грошові ресурси підприємство закупає на ринку або у інших підприємств сировину, матеріали, паливо, оплачує рахунки за електроенергію, сплачує своїм працівникам заробітну плату, несе витрати по освоєнню нової продукції. Усе це є одним із найважливіших параметрів господарювання, що має назву "оборотні кошти підприємства".

В умовах ринкових відносин оборотні кошти заслуговують особливої уваги. Адже вони є частиною продуктивного капіталу, що переносять свою вартість на заново створений продукт повністю і повертаються до підприємства у грошовій формі наприкінці кожного кругообігу капіталу. Таким чином, оборотні кошти – це важливий критерій у визначенні прибутку підприємства.

Поряд з цим, оборотні кошти – це важлива частина майна підприємства. Тому на підприємстві повинне проводитися нормування оборотних коштів, завданням якого є створення умов, що забезпечують безперерійність виробничо-господарської діяльності фірми.

У своєму русі оборотні кошти проходять послідовно три стадії: грошову, виробничу і товарну.

Перша стадія кругообігу коштів являється підготовчою. Вона протікає в сфері обігу. Тут відбувається перетворення коштів у форму виробничих запасів.

На виробничій стадії продовжує авансуватись вартість створюваної продукції, але не повністю, а в розмірі вартості використаних виробничих запасів. Виробнича стадія кругообігу закінчується випуском готової продукції, після чого настає стадія її реалізації.

На третій стадії кругообігу продовжує авансувати продукт праці (готова продукція) у тому ж розмірі, що й на другій стадії. Лише після того, як товарна форма вартості зробленої продукції перетвориться в грошову, авансовані кошти відновлюються за рахунок частини виторгу, що надійшов, від реалізації продукції.

Грошова форма, яку приймають оборотні кошти на третій стадії їхнього кругообороту, одночасно є і початковою стадією обороту коштів. [1, 168-175]

Кругооборот оборотних коштів відбувається за схемою:

$$D - T \dots P \dots T^l - D^l,$$

де:

D – грошові кошти, авансовані суб'єктом, що хазяює;

T – засоби виробництва;

P – виробництво

T^l – готова продукція;

D^1 – грошові кошти, отримані від продажу продукції і, що включають у себе реалізований прибуток.

Крапки (...) означають, що обертання коштів перерване, але процес їхнього кругообороту продовжується в сфері виробництва. Оборотні кошти при русі знаходяться на всіх стадіях і у всіх формах. Це забезпечує безперервний процес виробництва і безперебійну роботу підприємства.

К. Маркс зазначав, що для існування підприємства насамперед необхідно мати певний капітал, тобто гроші. Вони будуть використані на закупівлю матеріалів, сировини, конструкцій деталей: на формування трудових ресурсів та придбання основних виробничих фондів підприємства, тобто на створення (купівлю) товару. Придбані за гроші товари братимуть участь у виробничому процесі. Результатом виробничої діяльності буде виготовлення якої-небудь продукції, тобто нового товару. Потім продукція має бути реалізована, у результаті підприємство отримає нові гроші. Ці нові гроші частково будуть витрачені на відшкодування виробничих витрат, тобто знову на закупівлю сировини та матеріалів, оплату праці робітникам та на оновлення основних виробничих фондів, частково на накопичення і розширення виробництва. І все починається з початку.

Період, який починається з авансування капіталу на придбання виробничих запасів і завершується поверненням цього капіталу, називається виробничим циклом.

У сфері інфраструктури кругооборот оборотних коштів відбувається у дещо інший спосіб. Це пов'язано зі специфікою умов виробництва у сфері послуг, а саме:

1. Процес виробництва послуг і процес їх споживання не відокремлені у просторі та часі.

2. Продукт сфери послуг не матеріальний, тому його не можна накопичувати та зберігати.

Розрізняють склад і структуру оборотних коштів. Під складом оборотних коштів розуміють сукупність елементів, що утворюють оборотні кошти.

Розподіл оборотних коштів на оборотні виробничі фонди і фонди обігу обумовлюється особливостями їхнього використання і розподілу в сферах виробництва продукції і її реалізації.[2, 60-69]

Що стосується розмірів оборотних коштів зайнятих у виробництві, то вони визначаються тривалістю виробничих циклів виготовлення виробів, рівнем розвитку техніки, досконалістю технології й організації праці. Сума оборотних засобів залежить головним чином від умов реалізації продукції і рівня організації системи постачання і збуту продукції.

Співвідношення між окремими елементами оборотних коштів, виражене у відсотках, називається структурою оборотних коштів. Різниця в структурах оборотних коштів галузей промисловості обумовлюється багатьма факторами, зокрема, особливостями організації виробничого процесу, умовами постачання і збуту, місцезнаходженням постачальників і споживачів, структурою витрат на виробництво.

Якщо розглядати структуру оборотних коштів в окремих галузях промисловості, то слід зазначити, що у вугільній промисловості значну питому вагу займають витрати майбутніх періодів. У легкій і харчовій промисловості характерною особливістю є значна матеріаломісткість продукції. Машинобудування та металообробка відрізняються значною трудомісткістю, складністю виробничих процесів, значною тривалістю виготовлення продукції. У цій галузі висока питома вага оборотних коштів, авансованих у незавершене виробництво.

У нафтохімічній промисловості високою є частка оборотних коштів, вкладених у відвантажені товари.

Прискорення оборотності оборотних коштів є першочерговим завданням підприємств у сучасних умовах і досягається різними шляхами. На стадії створення виробничих запасів такими можуть бути:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, що комплектують виробів і ін. до споживачів;
- широке використання прямих тривалих зв'язків;
- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, а також оптової торгівлі матеріалами й устаткуванням;
- комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

На стадії незавершеного виробництва :

- прискорення науково-технічного прогресу (упровадження прогресивної техніки і технології, особливо безвідхідної, роторних ліній, хімізація виробництва);
- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- удосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування більш дешевих конструктивних матеріалів;
- удосконалювання системи економічного стимулювання ощадливого використання сировинних і паливно-енергетичних ресурсів;
- збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом.

На стадії обігу:

- наближення споживачів продукції до її виготовлювачів;
- удосконалювання системи розрахунків;
- збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції із зекономлених матеріалів;
- ретельна і своєчасна добірка продукції, що відвантажується, по партіях, асортиментові, транзитній нормі, відвантаження в строгій відповідності з укладеними договорами.

Якщо говорити про поліпшення використання оборотних коштів, не можна не сказати і про економічне значення економії оборотних фондів, що виражається в наступному:

Зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Воно, насамперед, дає можливість з

даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше готової продукції і виступає тому як одна із серйозних передумов збільшення масштабів виробництва.

Головною метою управління активами підприємства, у тому числі й оборотними коштами, є максимізація прибутку на вкладений капітал при забезпеченні стійкої і достатньої платоспроможності підприємства. Причому, ці задачі у певній мірі протистоять один одному. Так, для підвищення рентабельності грошові кошти повинні бути вкладені в різні оборотні і необоротні активи, із свідомо більш низкою, ніж гроші, ліквідністю. А для забезпечення стійкої платоспроможності в підприємства постійно повинна знаходитися на рахунку деяка сума коштів фактично вилучених з обігу для поточних платежів. У сучасних умовах украї важливо правильно визначати потреба в оборотних коштах. Оборотні кошти підприємства повинні бути розподілені по всіх стадіях кругообігу у відповідній формі й у мінімальному, але достатньому обсязі. Наднормативні запаси відволікають з обігу грошові кошти, свідчать про недоліки матеріально-технічного забезпечення, неритмічності процесів виробництва і реалізації продукції. Усе це приводить до омертвіння ресурсів, їхньому неефективному використанню.

Як відомо, критерієм ефективності управління оборотними коштами служить фактор часу. Чим довше оборотні кошти перебувають в одній і тій же формі (грошовій або товарній), тим за інших рівних умов нижче ефективність їхнього використання, і навпаки.

Літератури:

1. В.П. Грузинов, В.Д.Грибов.М. «Экономика предприятия»- «ЮНИТИ», 2002г. – 310 с.
2. Золоторев А.И. Эффективное использование оборотных средств. // Экономика Украины, – 1999. – 280 с.

Гаранко В.В. , студентка
Мукачівський технологічний інститут

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Жодне діюче підприємство не може обійтися без заборгованості, тим більше поточної (короткострокової). Але, як відомо, заборгованість може бути різною й, природно, вона по-різному відображається в обліку та звітності підприємства.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформацію про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначено Положення (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затверджений наказом Міністерства Фінансів України від 8 жовтня 1999 р. №237 [1].

У процесі діяльності підприємств не завжди здійснюються розрахунки з іншими компаніями одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку з цим у нього виникає дебіторська заборгованість. Згідно з П(с)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і короткострокову.

Серед проблем обліку дебіторської заборгованості розглянутих у в працях відомих вітчизняних і зарубіжних вчених акцентується увага на якості змісту бухгалтерських записів, що визначається в процесі визнання і оцінювання дебіторської заборгованості, на відсутності наукових і практичних розробок можливих форм бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, що забезпечило б надання якісної бухгалтерської інформації про розрахунки з дебіторами різним користувачам.

Дебіторська заборгованість оцінюється за чистою вартістю реалізації, яка визначається як різниця між первинною сумою і резервом сумнівних боргів, а також за сумами вирахувань, наданих знижок та повернення реалізованих товарів. Оціночна експертиза припускає значення дійсної ринкової вартості дебіторської заборгованості підприємства з урахуванням термінів її формування, планових термінів погашення, юридичних основ, по яких виникла заборгованість, обтяженості заборгованості штрафами або пенею.

Проблема оцінки дебіторської заборгованості виникає на момент складання фінансової звітності. Для визначення чистої вартості реалізації необхідно оцінити чисту суму грошей, що її можна отримати внаслідок погашення дебіторської заборгованості за рахунками. Дебіторська заборгованість за рахунками оцінюється і відбивається в звітності за чистою вартістю реалізації, яка визначається як різниця між первинною сумою і резервом сумнівних боргів.

Своєчасно аналізуючи стан дебіторської заборгованості і вживаючи певні заходи, можна не тільки уникнути зниження реалізації продукції, навпаки збільшити прибутки підприємства.

Аналіз дебіторської заборгованості проводять поетапно, на яких:

- 1) вивчають рівень загальної суми дебіторської заборгованості, її динаміки.
- 2) визначають період інкасації дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності.
- 3) вивчають склад дебіторської заборгованості за її видами, термінами погашення та проводять аналіз динаміки її складових.
- 4) аналізують склад простроченої заборгованості, причин її виникнення.
- 5) проводять оцінку безнадійних боргів підприємства.

На основі ранжування дебіторської заборгованості за термінами її виникнення та статистичних розрахунків ймовірності безнадійних боргів для кожної вікової групи визначається сума безнадійних боргів. Дебіторській заборгованості кожної вікової групи відповідає певний відсоток безнадійних боргів. Із зростанням строків виникнення дебіторської заборгованості цей відсоток зростає. Підприємство може використовувати для даного аналізу власні статистичні розрахунки ймовірності виникнення безнадійних боргів або застосовувати запропоновану стандартну шкалу розрахунків: для дебіторської

заборгованості із терміном виникнення до 30 днів ймовірність безнадійних боргів складає 5%, 30-60 днів -10%, 60-90 днів – 15%, 90-120 днів 20%, 120-150 днів – 50%, 150-180 днів – 75%, 180-360 днів – 80%, більше 360 днів – 95%.

Доцільно зауважити, що аналіз буде точнішим у разі застосування власної відсоткової шкали, оскільки в такому випадку враховується галузева специфіка операційного циклу та розрахунків підприємства. Але для її розробки необхідні дані про розміри простроченої дебіторської заборгованості за ряд років та аналіз частки безнадійних боргів, веденням якого підприємства нехтують.

Важливою складовою управління дебіторською заборгованістю є контроль за оборотністю коштів у розрахунках. Контролювати дебіторську заборгованість доцільно, попередньо здійснивши аналіз стану дебіторської заборгованості за термінами утворення.

Основною метою аналізу будь-якого аспекту фінансово-господарської діяльності підприємства є виявлення негативних для його фінансового стану тенденцій. Пошук резервів підвищення ефективності діяльності, обґрунтування прийняття управлінських рішень, моніторинг різних аспектів діяльності підприємства, доцільність нововведень. Результати аналізу фінансового стану є тим підґрунтям, на основі якого формується фінансова політика підприємства, розробляється сукупність заходів, відбираються відповідні фінансові механізми, необхідні для реалізації поставленої перед фінансовим менеджментом мети. Крім того, результати оцінки стану розрахунків підприємства дають можливість виявити недоліки в їх організації та здійсненні, спрогнозувати бажаний їх стан, визначити необхідні для цього шляхи удосконалення та заходи, які необхідно здійснити з метою досягнення даної мети, відібрати з них найбільш прийнятні та доцільні для кожного окремого підприємства і на цій основі розробити комплексну політику управління розрахунками підприємства, яка визначає перспективи поліпшення їх стану.

В останні роки окреслилась тенденція до збільшення реалізації товарів в кредит, особливо на рівні роздрібною торгівлі. Проте використання грошових знижок зменшується. За деяких юрисдикцій вони мають протиправний характер у певних ситуаціях, оскільки завдяки їм з деяких клієнтів стягується більша сума, ніж з тих, хто платить по кредиту в межах періоду дії знижки. До того ж, не використана клієнтом знижка є прихованою фінансовою виплатою, яка може підпадати під дію законодавства, що регулює кредитну практику. Розширення кредитування звичайно потребує збільшення обсягу бухгалтерської роботи, оскільки необхідно вести детальні записи по кожному кредитному клієнту.

Політика управління дебіторською заборгованістю є частиною загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції і забезпечення своєчасної її інкасації.

Політика управління дебіторської заборгованості складається з таких основних елементів:

а) формування принципів здійснення розрахунків підприємства з контрагентами;

- б) визначення можливої суми фінансових засобів, що інвестуються в дебіторську заборгованість;
- в) виявлення фінансових можливостей надання комерційного та споживчого кредиту та формування системи кредитних умов;
- г) формування стандартів оцінки покупців і диференціації умов надання кредиту;
- д) формування системи штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань;
- е) формування процедури інкасації дебіторської заборгованості;
- э) забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості;
- ж) побудова ефективних систем контролю за рухом і вчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

Збільшення і зменшення дебіторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків фінансового стану підприємства.

За таких умов, з метою контролю за змінами дебіторської заборгованості, на підприємствах доцільно створювати спеціальні фінансові служби, які б здійснювали систематичний контроль за станом оплати покупцями відвантаженої чи відпущеної на місці продукції. У випадках виникнення господарських спорів з приводу оплати рахунків підприємства за відвантажену продукцію, та інших фінансових проблем щодо взаємовідносин з партнерами, вирішення яких вимагає правових знань, спільно діють фінансова та юридична служби підприємства.

Таким чином, використання підприємствами у практичній діяльності розглянутих окремих аспектів обліку та аналізу дебіторської заборгованості сприятиме удосконаленню процесів управління важливим фінансовим важелем – дебіторською заборгованістю [3, с. 105]. Крім того, як наслідок, у підприємства з'явиться можливість:

- контролювати стан розрахунків з покупцями при відстроченій (простроченій) заборгованості;
- орієнтуватися на більшу кількість покупців для зменшення ризику несплати одним або кількома великими покупцями;
- стежити за динамікою дебіторської заборгованості;
- використовувати методи надання знижок при достроковій оплаті та інші.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (П(с)БО): Затверджено Міністерством фінансів України від № 237, // Галицькі контракти. – 2000.- № 6
2. Петрик О.О. Дебіторська заборгованість // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – №7.- С. 10-15
3. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – Львів: ЛБІ НБУ; 2000. С. 103-105

ВИБІР ЕФЕКТИВНОГО МЕТОДУ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.

Кожне підприємство прагне отримати максимальний прибуток, зменшуючи витрати. Існує широкий перелік способів зниження виробничих витрат, та це можливо лише за умови їх правильного визначення і відображення в обліку.

Підприємства, залежно від виду виробництва, обираючи метод обліку витрат повинні визначитись у виборі найбільш ефективного, що сприятиме достовірному визначенню собівартості продукції.

Ефективність діяльності підприємства залежить від уміння правильно обліковувати, а отже й правильно визначати витрати. Питання організації і ведення обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції за допомогою різних методів досить детально описали у своїх працях А. Апчерч, К. Друрі, Є. Аніксон, Ч. Хорнгрен, М. Пушкар, М. Чумаченко, Л. Нападовська, С. Голов та інші вітчизняні і зарубіжні вчені.

Методи обліку виробничих витрат умовно можна поділити на дві групи: а) ті, що базуються на обліку витрат по виробу, його частині або групах виробів;

б) ті, що базуються на обліку витрат за технологічними процесами. До першої групи відносяться методи обліку витрат по деталях, вузлах, виробих, групах виробів або замовленнях.

У другому випадку облік витрат ведеться по операціях, стадіях, технологічних процесах або по виробництву в цілому.

Виробництво будь-якого виробу – це сукупність технологічних процесів та енергетичних, ремонтно-відновлювальних, транспортних і складських операцій. На підприємствах може бути кілька виробництв. Кожне виробництво включає один або кілька технологічних процесів, які зводяться до послідовної обробки вихідної сировини або матеріалу. Технологічний процес складається з окремих технологічних операцій-послідовних етапів обробки, що виконуються робітниками або групою робітників на одному робочому місці, машині, автоматі і т.д. Ряд таких операцій, пов'язаних між собою безперервним виготовленням продукції, послідовним розміщенням устаткування, об'єднується в стадії.

Ряд машинобудівних підприємств серійного і навіть масового виробництва організуються по предметній спеціалізації цехів і виготовляють різні машини, прилади і вузли. В цих умовах виробничий процес безпосередньо сприяє обліку витрат по виробих.

Зазвичай в таких випадках перелік виробів, що виготовляються, порівняно невеликий. В аналітичному обліку не виділяються витрати на окремі складові частини машин, хоч в первинних документах можуть бути позначені і номери деталей, і номери операцій. Останні дані використовуються при аналізі

собівартості у випадку необхідності виявлення причин перевитрат по окремих деталях або операціях.

Таким чином, метод обліку виробничих витрат по výroбах характеризується організацією аналітичного обліку витрат по кожному виробу.

Метод обліку виробничих витрат по виробу широко застосовується на підприємствах художніх промислів, а також в деревообробній і меблевій промисловості. До цього ж методу можна віднести облік виробничих витрат по так званій іншій продукції лісоексплуатації: виробництво тарної дощечки, тарних комплектів тощо.

Організація *обліку виробничих витрат по výroбах* забезпечує найбільш достовірні дані для калькулювання собівартості одиниці продукції. Проте спеціалізація виробництва призводить до скорочення кола підприємств, що ведуть облік витрат за цим методом.

Зростання випуску виробів призводить до того, що підприємства все частіше переходять, до обліку витрат не по výroбах, а за групами виробів.

Передумови вибору *методу обліку витрат по групах виробів класифікують у такому ракурсі:*

- спеціалізація виробництва супроводжується випуском груп виробів із застосуванням уніфікованих і нормалізованих деталей і вузлів, при цьому неможливо визначити, до складу якого виробу вони увійдуть. Питома вага таких деталей і вузлів в загальній їх кількості систематично збільшується. Нерідко зустрічаються вироби, в основному прилади, які різняться лише окремими деталями, основна ж частина деталей і вузлів в них загальна;
- на машинобудівних підприємствах при відсутності уніфікованих і нормалізованих деталей є ряд виробництв (ливарні, деревообробні, скляні, термічні, гальванічні цехи, цехи порошкової металургії і т.д.), витрати по яких між výroбами можуть бути розподілені лише непрямым шляхом.

Замовлення є одним з перших об'єктів обліку виробничих витрат і зберігається до даного часу в ряді індивідуальних виробництв. Замовленням може бути окремий виріб, партія виробів, частина виробів (вузол або деталь), робота тощо.

Облік витрат по замовленнях порівняно простий. Кожному замовленню присвоюється умовний шифр, у відповідності до якого організується аналітичний облік. Запис шифру замовлення в первинних документах дозволяє групувати фактичні витрати по замовленнях і таким чином визначати суму витрат з початку виконання замовлення. По закінченню роботи сума витрат підраховується і встановлюється фактична собівартість замовлення.

При обліку витрат по замовленню спрощується калькулювання собівартості продукції. Якщо підприємство виготовляє один виріб, собівартість його визначається простим сумуванням витрат з початку виконання робіт. При виготовленні декількох виробів собівартість одиниці продукції обчислюється діленням витрат на кількість випущених одиниць.

Фактична собівартість визначається після завершення робіт по всіх замовленнях.

Коли виробниче замовлення відкривається на виріб або певний комплекс виробів, в обліку виявляється ряд істотних недоліків. Основний недолік полягає в тому, що результат витрачання засобів виявляється після завершення робіт шляхом зіставлення фактичної собівартості з плановою. Крім того, при методі обліку виробничих витрат по замовленнях період калькулювання, як правило, не збігається з періодами складання звітності про собівартість продукції, і при довгому циклі виконання замовлення результат витрачання ресурсів залишається невідомим. Усунення цих недоліків можливо лише при організації поточного обліку виробничих витрат так, щоб в процесі витрачання засобів виявлялися відхилення від норм і причини цих відхилень.

Як зазначалося вище, в ряді галузей промисловості, в яких об'єктом обліку витрат є не виріб, а технологічний або виробничий процес, існують підприємства, де за об'єкт обліку взяті окремі процеси, і підприємства, де враховується весь виробничий процес в цілому. В літературі ці підприємства зазвичай відносяться до підприємств з попередільним або простим методом обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Деякі автори поділяють їх на однопредільні та багатопредільні. Оскільки за основу класифікації беруть об'єкт обліку витрат, найбільш обґрунтованим поділом підприємств буде розмежування на дві групи за ступенем деталізації обліку виробничого процесу. При цьому до груп підприємств, що враховують витрати по процесах, будуть відноситися ті з них, на яких весь виробничий процес в обліку поділяється на окремі технологічні процеси, стадії процесу або технологічні операції.

В залежності від характеру продукції, що виготовляється, облік витрат по процесах може бути організований по-різному. Якщо проміжний продукт, напівфабрикат власного виробництва, що отримується по закінченні процесу, використовується в різних послідовних операціях і разом з тим реалізується на сторону, виникає необхідність визначення його собівартості.

На деяких підприємствах проміжний продукт не калькулюється і витрати по технологічних процесах враховуються лише для контролю собівартості. В шкіряному виробництві, наприклад, цеховий облік витрат ведеться по технологічному принципу: зольному, дубильному, красильно-жировому та обробки. Калькулюється лише готова продукція, що здається обробним цехом. Організація обліку витрат тут збігається з організацією обліку на машинобудівних підприємствах при системному обліку витрат по цехах.

Облік витрат по процесах без калькулювання проміжних продуктів має місце на пивоварних заводах (крім солоду, який калькулюється) і заводах вогнестійкої цегли, на ряді підприємств хімічної, текстильної, хутряної промисловості тощо.

При виготовленні скляної тари, резинових шин, цегли, пива та ін. неможливо або недоцільно виділяти кожен окремий вид продукції, і облік витрат ведеться по групах виробів. Крім того, є так звані споріднені виробництва, де в результаті виробничого процесу отримується одночасно декілька продуктів.

В хімічній промисловості окремі типи каучуку, латексу, каталізаторів тощо виготовлюється одним цехом, в результаті чого немає необхідності виділяти в облік окремі частини процесу.

В паперовій промисловості при невеликому обсязі виробництва і обмеженому асортименті продукції можна враховувати витрати за видами виробів і технологічними процесами. Проте при збільшенні обсягів виробництва і розширення асортименту такий поділ стає недоцільним [2; с.102-122].

Як бачимо, вибір методів обліку витрат залежить від специфіки виробництва підприємств. Перераховані методи обліку витрат є найбільш доцільними у вище перелічених галузях промисловості. Але багато підприємств використовує інші методи, які розробило самостійно або, які вважає більш ефективними. Часто підприємство не одразу знаходить дієвий метод або вибирає хибний і витрати обліковуються із значними відхиленнями. Тому слід провести аналіз методів обліку виробничих витрат і розробити систему по вибору методу для підприємства в залежності від його специфіки та виду діяльності. Критеріями у виборі методів можуть слугувати кількість видів виготовлюваної продукції, виробничі потужності підприємства, кількість стадії обробки виробу, кількість цехів, вузлів, вид продукції та інші фактори. Дані розробки можна створити у вигляді рекомендацій та інструкцій, а можливо і у вигляді комп'ютерної програми, яку б підприємство могло використовувати при виборі такого методу обліку витрат, який є найбільш придатним для конкретного підприємства. Що стосується комп'ютерної програми, то вона повинна бути наділена можливостями віднесення виробництва даного виду виробу до відповідної категорії. Адже, виробництво автомобілів вимагає застосування методу обліку виробничих витрат по виробках, а виробництво по переробці газу, нафти – по процесах. Програмою здійснювалась б інформація про стадії обробки, тип виробництва та інші важливі дані, які мають значення при виборі методу обліку витрат, передбачається, що програма, обробляючи задані параметри, визначала б найбільш вигідний для даного підприємства метод обліку виробничих витрат.

Висновки. Вибір залежить від послідовності здійснюваних підприємством процесів виготовлення продукції та специфікації організаційної структури підприємства. Найбільш широко застосовуються на підприємствах методи обліку виробничих витрат по замовленнях та по процесах. Розвиток виробництва зумовлює постійне введення нових методів. Саме підприємство визначає ефективність застосування того чи іншого методу обліку витрат. Досліджуючи дані методи, доцільно розробити певну систему для вибору методу обліку витрат в залежності від галузі та виду діяльності підприємства, яка б давала можливість застосування найбільш ефективного методу обліку виробничих витрат.

Література:

1. Білоусова І. Методи обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції. // Бухгалтерський облік і аудит. Науково-практичний журнал. — 2006. — с. 9-11.

2. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік. Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / Бутинець Ф.Ф., Чижевська Л.В., Герасимчук Н.В. — Житомир: ЖТІ, 2000, — с.102-122.

Гнатів Л., магістрант
Тернопільський національний економічний університет

ОЦІНКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ І РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО НИХ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Методичні основи формування у фінансовому обліку інформації про нематеріальні активи і розкриття інформації про них у фінансовій звітності підприємств регламентує Положення (стандарт) обліку 8 «Нематеріальні активи».

Визнання нематеріальних активів в обліку і звітності здійснюють за такими критеріями: активів взагалі; необоротних активів; нематеріальних активів (табл. 1)

Нематеріальний актив визнається активом, якщо:

- існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод;
- може бути достовірно визначена його оцінка.

Що стосується першого критерію, то ця вимога є дуже розпливчатою. Економічна вигода, згідно із статтею 1 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», – це потенціальна можливість одержання підприємством грошових коштів від використання активів. Отже, цю вимогу можна трактувати так: існує ймовірність набуття потенційної можливості одержання підприємством грошових коштів від використання активів. При цьому кількісне значення ймовірності не наводять, мабуть, тому, що розраховувати його досить складно. Звідси можна зробити висновок, що наявність будь-якої ймовірності, навіть щонайменшої, є достатньою для того, щоб відобразити нематеріальні активи в балансі. Крім того, наявність у формулюванні критерію таких понять, як «імовірність» і «потенційна можливість», свідчить про те, що в майбутньому такі події можуть і не настати.

У результаті придбання тих чи інші активи (матеріали, основні засоби, нематеріальні активи), підприємство, перш за все, прагне отримати економічну вигоду, адже метою діяльності будь-якого підприємства є одержання прибутку (чистої економічної вигоди). Це означає, що практично всі дії підприємства спрямовані на одержання прибутку.

Таким чином, на наш погляд, критерій який передбачає одержання майбутніх економічних вигод, додержується підприємством завжди.

Другий критерій визнання є вельми суб'єктивним процесом [1, с. 104].

Відмітними особливостями нематеріальних активів є:

Зприносити економічну вигоду підприємству [2, с. 48].

Облік нематеріальних активів та розкриття інформації про них у фінансовій звітності регламентований МСБО 38 «Нематеріальні активи», який визначає методи оцінки та вимоги до подання інформації у фінансових звітах [3, с. 199].

Таблиця 1

1. Визнання нематеріального активу в обліку і звітності за П(С)БО 8

Критерій визнання	Нематеріальний актив		
	балансовий		забалансовий
	створений власними силами	отриманий іншим шляхом	
Активу:			
– існує ймовірність отримання 1 підприємством в майбутніх економічних вигод	+	+	+ (-)
може бути достовірно визначена вартість активу	+	+	- (+)
Необоротного активу:			
– утримується впродовж терміну більше ніж 12 місяців або одного операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців	+	+	+
Нематеріального активу:			
– відсутність матеріальної форми	+	+	+
– немонетарний актив	+	+	+
– можливість ідентифікації (відділення від підприємства)	+	+	+
Розробок:			
– наявність наміру, технічної можливості і ресурсів для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або використання	+	+	+ (-)
– можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання	+	+	+ (-)
– наявність інформації для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою	+	+	+ (-)

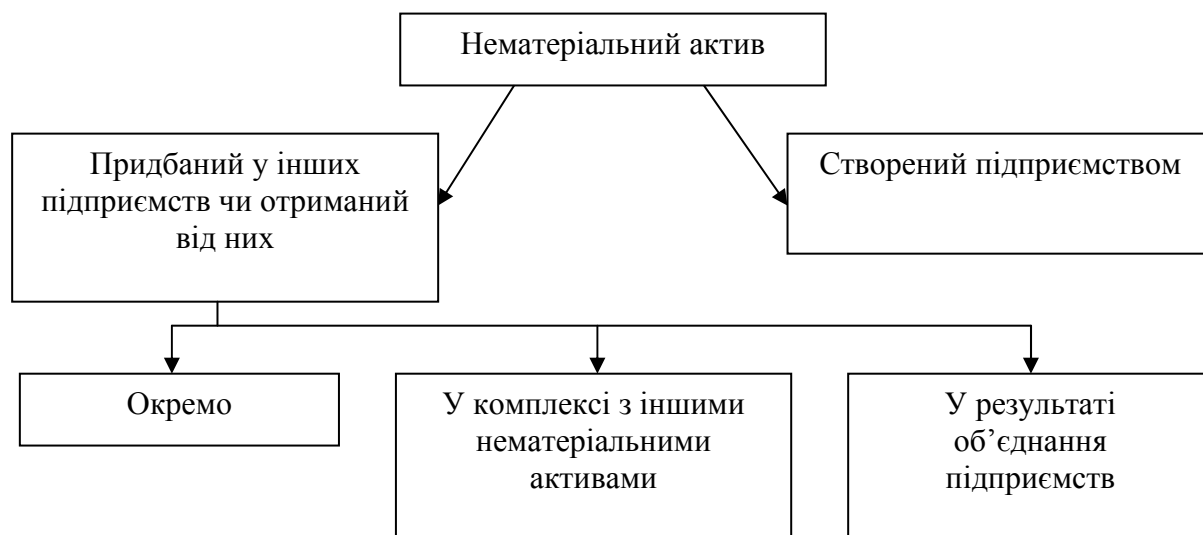
Майбутні економічні вигоди від використання нематеріального активу можуть бути отримані у вигляді доходу від реалізації продукції (послуг), економії витрат або в інший спосіб. Наприклад, придбана ліцензія на використання комп'ютерної програми може забезпечити економію витрат.

Нематеріальні активи в бухгалтерському обліку оцінюють в сумі всіх фактичних витрат на придбання і приведення до стану готовності для використання. Вартість придбаного нематеріального активу складається з ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат безпосередньо

пов'язаних з його призначенням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням.

Витрати на сплату відсотків за кредит включають до вартості нематеріальних активів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок кредиту банку.

Оцінкою нематеріальних активів є їхня собівартість, яку визначають з урахування способу отримання активу підприємством (Рис. 1).

Рис. 1 Шляхи надходження нематеріальних активів

Вартість нематеріального активу, придбаного в результаті обміну на подібний об'єкт дорівнює залишковій вартості переданого нематеріального активу. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то первісною вартістю нематеріального активу отриманого в обмін на подібний об'єкт, є його справедлива вартість із включенням різниці до фінансових результатів (витрат) звітного періоду.

Первісна вартість нематеріального активу, придбаного в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого нематеріального активу, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну.

Первісною вартістю безоплатно отриманих нематеріальних активів є їх справедлива вартість на дату отримання.

Первісну вартість нематеріальних активів, що внесені до статутного капіталу підприємства, визначають за погодженням із засновниками (учасниками) підприємства за справедливою вартістю.

Нематеріальні активи, отримані внаслідок об'єднання підприємств, оцінюють за їх справедливою вартістю.

Первісну вартість окремого об'єкта нематеріальних активів, сплачених загальною сумою, визначають шляхом розподілу сплаченої суми пропорційно до справедливої вартості кожного з придбаних об'єктів.

Первісна вартість нематеріального активу, створеного підприємством, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані із створенням цього нематеріального активу та приведенням його до стану придатності для використання за призначенням (оплата реєстрації юридичного права, амортизації патентів, ліцензій тощо).

Первісну вартість нематеріальних активів збільшують на суму витрат, пов'язаних із удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, які сприятимуть збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Нематеріальні активи, як об'єкти бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах трансформованого бухгалтерського обліку повинні відповідати сьогодні таким ознакам:

- 1) об'єкти не повинні мати грошової форми за всіма її еквівалентами;
- 2) об'єкт не повинен мати матеріальної форми;
- 3) об'єкт не повинен бути дебіторською заборгованістю;
- 4) об'єкт повинен мати термін використання більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік);
- 5) об'єкт може бути відокремлений від підприємства (крім гудвілу, який не може бути відокремлений від підприємства);
- 6) повинно існувати імовірне одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з використанням об'єкта;
- 7) може бути достовірно визначена вартість об'єкта.

Перші п'ять ознак визначення об'єкта бухгалтерського обліку та фінансової звітності є обов'язковими, решту застосовують лише за умови можливості одержання економічних вигод, коли є можливість здійснити розрахунок розміру майбутніх економічних вигод у грошовому виразі, та коли є можливість достовірно підтвердити визначення вартості нематеріального активу у грошовій одиниці. Наведені вимоги до решти ознак визначення об'єкта бухгалтерського обліку є розрахунковими при розробці бізнес-планів (бізнес-проектів), в яких використовують нематеріальні активи.

Література:

1. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник. – Київ А.С.К., 2003. – 784 с.
2. Грабова Н. М, Кривонос Ю. Г. Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках: Навч. посібник.: 3-тє вид., доп. – К.: А.С.К., 2001, – 416 с.
3. Голов С. Ф., Костенко В. М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практичний посібник. – К.: Лібра. 2006.-840 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СКЛАДАННЯ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Комп'ютеризоване складання Звіту про фінансові результати є досить актуальною проблемою у системі обліку, адже Україна долає шлях примітиву та стає розвиненою, незалежною країною, що позитивно впливає на економічне середовище, але це тільки, на наш погляд, початок шляху, який доведеться долати ще роки й роки.

Облікова праця на будь-якому підприємстві ґрунтується на визначенні кінцевих результатів господарської діяльності підприємства та складання Звіту про фінансові результати. В сучасних умовах більшість підприємств використовують автоматизовані системи в бухгалтерському обліку. Згідно з підходами щодо створення комп'ютерних облікових систем такі системи можуть створюватися штатними програмістами, на замовлення в спеціалізованій фірмі, а також можуть придбаватися універсальні бухгалтерські програми, розроблені для масового продажу відповідно до потреб підприємств. [1, с.489]

Потреба будь-якого підприємства у визначенні чистого прибутку є найголовнішою, адже компанія має вести статті доходів та статті витрат, щоб її діяльність була ефективною. Адже підприємницька діяльність сьогодні в Україні ведеться за законами ринку, характерною особливістю якого виступає конкуренція.

Інформаційне забезпечення охоплює також сукупність нормативно – довідкових відомостей, які представлені різноманітними довідками. Їх кількість і склад залежать від програмного забезпечення, що використовується на даному підприємстві. Але який програмний продукт не застосовувався б, виникає потреба розробки спеціальних кодів. Побудова коду здійснюється згідно з номерами рядків Звіту про фінансові результати та їх використання. Для поглиблення деталізації видів доходів та витрат можливе відділення ще одного знака, який визначає конкретну статтю в межах номера рядка звітності. Розроблені коди вводяться з клавіатури в ЕОМ для створення довідника, який може доповнюватися та коригуватися. [2, с.54]

При наявності взаємозв'язків цього комплексу з іншими завданнями, використовуються довідники господарських операцій, структурних підрозділів, матеріально відповідальних осіб, торговельних партнерів, аналітичних рахунків, бухгалтерських кореспонденцій. [3, с.47]

При кодуванні документів бухгалтер використовує роздруковані на принтері довідники. Функціонування АРМ бухгалтера дозволяє здійснювати введення в ЕОМ даних з документів, не виконуючи їх кодування. Дуже зручно

використовувати діалоговий режим, при якому бухгалтер швидко за допомогою дисплея знаходить потрібний код. [4, с.275]

Отже, питання пов'язані із впровадженням, налагодженням інформаційних облікових технологій, їх удосконалення та інтеграція в ділове життя підприємств не повинні залишатися поза увагою практиків та науковців, тому що із застосуванням комп'ютерних інформаційних облікових систем, які б це не були програмні продукти – облікова праця стає творчою, спрямованою на організацію та удосконалення обліку. Тому облік буде розвиватися лише при таких умовах, що кожен бухгалтер зможе працювати в умовах комп'ютерних систем.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. та інші. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит”. / Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко, Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця.-2-е вид., перероб. та доп. – Житомир:ПП „Рута”.2002.-544с.
2. Івахненко С.В. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерії: проблеми та визови // С.В. Івахненко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2006. – №4 – С. 52-58.
3. Підбиваємо підсумки в Excel // Д-т К-т – 2006, №19 с.47-48.
4. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. Посібн./ Івахненко С. В. – 3-тє вид., – К.: Знання-Прес, 2006. – 350с.

Моргунова Т.І., к.е.н., доцент

Горобець М.М., магістрант

Херсонський національний технічний університет

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ

ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМАХ

Розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій в сучасному суспільстві має природний вплив на всі сфери оточуючої реальності. Тож безпосереднім результатом даного явища є впровадження відповідних новацій і в облікових системах, що в умовах загострення конкурентної боротьби стає не просто модним, але й актуальним.

Одночасно з запровадженням на підприємствах комп'ютерної системи обліку з'явилися й люди, котрі стали вбачати в ньому засіб вирішення всіх існуючих і неіснуючих проблем, вважаючи, що й без належного персоналу система сама наведе лад на підприємстві та призведе його до економічного процвітання. Однак безпосередньо експлуатацією розробленої та введеної в дію системи управлінського обліку, тобто власне обліком, включаючи введення

вхідної інформації, повинен займатися відповідний персонал. Таким чином в компаніях, де переважає паперовий документообіг, таку роботу здійснює облікова служба. На підприємствах, котрі запровадили ERP-систему, основна частина інформації вноситься в систему відповідними фахівцями. По заповненнях різних виробників інформаційних ERP-систем, впровадження такого програмного продукту дозволяє отримувати систематизовану інформацію про діяльність усієї фірми, зокрема й у сфері бухгалтерського обліку. Втім, на невеликих підприємствах взагалі не вигідно запроваджувати системи такого типу. Деякі компанії до теперішнього часу використовують табличний редактор MS Excel для цілей управлінського обліку та деякі фінансові директори переконані, що фінансувати MS Excel просто не вигідно, віддаючи перевагу вищезгаданим системам. При цьому іноді даний процес перетворюється на довготермінове впровадження аналога "1С:Бухгалтерія" без додаткових функцій, крім фінансового обліку. Отже, для сучасного спеціаліста з обліку за допомогою інформаційних інновацій створюються усі необхідні умови, які мають як позитивні (котрих значно більше), так і негативні сторони. Позитив запровадження ERP-систем на підприємствах, перш за все, у тому, що вони дозволяють управляти інформацією, зокрема й обліковою, у режимі реального часу. Як наслідок – покращення економічних показників роботи підприємства. Та завжди є свої "але": впровадження даної системи потребує значних коштів та так необхідного часу. До того ж, ERP-система найбільш ефективна на тих підприємствах, де всі процеси чітко відпрацьовані, лише в такому випадку її впровадження дозволить інтенсифікувати раціональність діяльності підприємства.

Уже тривалий час майже всі підприємства України використовують для ведення обліку досить таки популярний програмний продукт "1С:Бухгалтерія", котрий свого часу майже повністю витіснив славнозвісні електронні таблиці Microsoft Excel. Проте й в цьому питанні є свої "за" та "проти". "1С:Бухгалтерія" все ж таки значно спростила роботу обліковців, але реальних даних, так необхідних для управлінського обліку, вона не надає. Саме тому докорінно перейти від MS Excel до "1С:Бухгалтерія" не те що неможливо, а просто недоцільно: завдяки фінансовому результату, виведеному з допомогою MS Excel власник щомісячно отримує форму з реальними даними про результат діяльності підприємства. Тож необхідно тримати баланс між ERP- системами та MS Excel. "1С:Бухгалтерія" – це саме той програмний продукт, котрий значною мірою раціоналізує працю обліковців і прийнятний для українського користувача. Різноманітні конфігурації, план рахунків, типові форми документів, стандартні, регламентовані та спеціалізовані звіти, довідники з можливим швидким редагуванням відповідно до змін в обліковій системі забезпечують швидке виконання обліковцем своїх обов'язків. Але дана інформаційна система зовсім не пристосована до потреб персоналу підприємства у галузі управлінського обліку.

Ще один привабливий для українського середовища програмний продукт SAP/R3 – інтегрована багатомодульна система обліку, контролінгу та збуту продукції. Дана автоматизація, на відміну від паперової методики

управлінського обліку, дозволяє аналізувати витрати підприємства в оперативному режимі і має багато позитивних відгуків як на вітчизняному так і міжнародному ринку. Інформаційна система R3 дозволяє швидко та відносно легко редагувати конфігурації під потреби користувача, котрі постійно змінюються, особливо в умовах нестабільного законодавства України. На відміну від "1С:Бухгалтерія", даний продукт забезпечує бухгалтера усією необхідною інформацією у сфері управлінського обліку.

Хоча не лише підприємства, але й органи державного контролю стимулюють розвиток інформаційних новинок. Зокрема, бухгалтери отримали можливість подавати електронну звітність через мережу Internet із застосуванням нової редакції формату електронного документа звітності на основі специфікації eXtensible Markup Language (XML). Дане впровадження, на нашу думку, дозволяє скорочувати не лише витрати часу облікових працівників, але й адміністративні витрати підприємств. Комп'ютерна програма також дає можливість виявити помилки, допущені при заповненні документа податкової звітності. Однією з позитивних сторін XML є те, що працівників облікової служби не має потреби перенавчати, адже електронна сторінка, яка з'являється на екрані комп'ютера, є аналогом паперового звітного документа. Зовні вона нагадує звичну для всіх електронну пошту. Програма також дозволяє виявити помилки, допущені при заповненні документа звітності. Єдина вимога до бухгалтера – це накласти цифровий підпис та надіслати звіт, що можливо як з власної лінії, так і з Internet-кафе без будь-якого ризику. Ще одна особливість даного продукту – документ, поданий до державного органу контролю можна швидко знайти в електронному архіві. Таким чином, дане новаторство було спричинене цілком реальними потребами сучасного обліку і відповідає усім вимогам державних контролюючих органів.

Науковий прогрес не стоїть на місці, постійно з'являються нові інформаційні технології. Відповідно свого часу буде створено саме той програмний продукт, котрий зможе забезпечити обліковця усією необхідною інформацією, як у галузі фінансового, так і управлінського обліку, що дозволить своєчасно реагувати та аналізувати зміни. Загалом, створення нових технологій має позитивні та негативні сторони, але без цього розвиток жодної науки просто немислимий.

Література:

1. Бухгалтерський облік за допомогою Excel. Повний практичний посібник для сучасного бухгалтера. За ред. Кавторєв С. – Х.: Фактор, 2006. – 208 с.
2. Микитенко Т. Современные информационные технологии учета, анализа и аудита в управлении предприятием // Бухгалтерский учет и аудит. – 2005. – №10. – С. 12-19
3. Шквір В.Д., Загородній А.Г., Височан О.С. Інформаційні системи і технології в обліку: Практикум. – К.: Знання, 2006. – 429 с.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Автоматизація обліку дає реальний шанс бухгалтерам підвищувати свій професійний рівень за рахунок того, що всю рутинну роботу буде виконувати комп'ютер.

Ефективно вирішити проблему суттєвої відмінності фінансового та податкового обліку можна тільки за допомогою бухгалтерських програм, в яких передбачене паралельне ведення фінансового та податкового обліку.

В умовах використання комп'ютерів створено принципово нові механізовані й автоматизовані форми обліку, при яких обліково-обчислювальні роботи ведуться автоматично на комп'ютерах.

Новий підхід до організації фінансового обліку при комплексній його механізації в умовах використання комп'ютерів виявив нові форми обліку – автоматизовані.

В основу комплексної механізації (автоматизації) обліку грошових коштів на підприємствах закладено принцип безперервності обробки облікової інформації на комп'ютері при повному охопленні механізацією усіх облікових операцій, а саме: надходження та витрачання грошових коштів; облік касових операцій; облік грошових коштів на розрахункових рахунках; облік операцій з іноземною валютою тощо. При цьому здійснюється перерозподіл робіт, і значну частину операцій облікового процесу виконує персонал комп'ютера.

Створення і впровадження в практику обліку ПЕОМ привело до розробки нової форми обліку – таблично-автоматизованої. При цій формі здійснюється повна автоматизація збору, передачі, систематизації й обробки облікової інформації; крім паперових носіїв облікової інформації використовуються машинні носії (магнітні диски) на основі одноразового введення і багаторазового використання первинної інформації, а також програмне групування дебетових і кредитових оборотів на рахунках та субрахунках обліку грошей на основі принципу подвійного запису; проводиться автоматизація логічних операцій бухгалтерського обліку; вирішуються завдання обліку у двох режимах – регламентному і запитовому; вихідну інформацію отримують у вигляді друкованих реєстрів і відеограм, а також існує можливість розшифровки результативних показників за запитами користувачів.

В Україні використовується значна кількість програмних продуктів для автоматизації обліку, найбільш відомі є такі: “1:С Бухгалтерія”, “ПАРУС”, “Фінанси без проблем”, “Fin Expert”, “БЄСТ”, тощо, але найкращою, найгнучкішою та наймобільнішою програмою обліку є система «1:С «Бухгалтерія»».

Основні особливості цієї програми:

- ведення синтетичного і аналітичного обліку стосовно до потреб установи;
- можливість ведення кількісного багатоваріантного обліку;

- одержання всієї необхідної звітності та різномірних документів по синтетичному і аналітичному обліку;
- повне налагодження: можливість доповнювати і змінювати план рахунків бухгалтерського обліку, систему проводок, ведення аналітичного обліку, форм первинних документів, форм звітності;
- можливість автоматичного друку вихідних (первинних) документів.

Для автоматизації розрахунково-касових операцій і контролю за їх здійсненням в інтегрованих банківських систем створюються такі автоматизовані робочі місця (АРМ): операціоніста, контролера, бухгалтера валютного відділу, касира, кредитного інспектора, керівника тощо. Кожне з перелічених АРМ має різний набір функцій, різний рівень доступу до бази даних. В інтерфейсі головного бухгалтера має у своєму розпорядженні найповніший перелік лише власних функцій: відкриття-закриття рахунків, облік господарських операцій, статистична звітність, внесення змін до їх реквізитів тощо.

Технологічний процес автоматизації розрахункових операцій здійснюється за допомогою програм, які об'єднані у модуль під назвою “особові рахунки”. Цей модуль перед його запуском налагоджують, виконуючи такі дії:

- встановлюють повноваження стосовно допуску співробітників банку і підприємства до рахунків;
- визначають типи рахунків, необхідних для податкової адміністрації;
- закріплюють за особовими рахунками процентні ставки.

Базовою функцією під час автоматизації операцій з грошовими коштами на рахунках в банку або розрахункових операцій є відкриття рахунків. Автоматизацію цих операцій проводять працівники банку, а саме головний бухгалтер, але бухгалтеру підприємства про це потрібно знати. Увійшовши до пункту меню “Рахунки”, головний бухгалтер банківської установи переходить до пункту “Відкриття рахунків”. При цьому зазначає такі реквізити: тип рахунку, рівень секретності рахунку, вид валюти рахунку, реєстраційний номер клієнта в банку, номер рахунку, дата відкриття, підстава для відкриття рахунку, ознаки для розрахунку платежів за розрахунково-касове обслуговування, нарахування процентів за залишки.

Електронна система передавання документів “Клієнт-Банк” призначена для того, аби віддалені клієнти банку – користувачі цієї системи мали змогу отримувати банківські послуги через канали зв'язку.

Такі системи називають ще системами електронних платежів “Клієнт Офіс-Банк” (СЕРКОБ). Така система не підмінює, а лише дозволяє традиційну систему платежів електронною безперервною технологією обміну платіжними депозитами та інформацією між клієнтом та банком. За допомогою зазначеної системи клієнт банку заповнює платіжний документ на комп'ютері у своєму офісі, а програмне забезпечення системи надсилає його до банку, де цей документ далі обробляють відповідні елементи системи. Отже, СЕРКОБ – це система передавання даних, яка замінює такі традиційні засоби зв'язку, як пошта, телеграф, телекс, даючи клієнтові змогу скористатися потрібною послугою, не відвідуючи операційної зали банку.

Робота в цій системі надає клієнтові чимало переваг порівняно з традиційною технологією платежів.

По-перше, кожний клієнт може з свого офісу за допомогою комп'ютера керувати власними рахунками. Більш того, якщо він має портативний комп'ютер. То може скористатись такою послугою не лише з офісу.

По-друге, обслуговування клієнтів здійснюється цілодобово.

По-третє, скорочуються операційні витрати з телеграфним або телексом зв'язком, дешевшими стають підготовка і оформлення платіжних документів.

До інших переваг можна віднести зменшення кількості помилок під час вводу і підготовки фінансових документів і захист від типових банківських ризиків (помилкові виправлення платежів, загублення документів, їх фальсифікація та спотворення тощо), підвищується також загальний рівень культури роботи клієнта, оскільки йому немає тепер потреби возити платіжні доручення до банку.

Клієнт, працюючи в системі, може не лише відправляти платежі, а й користуватися іншими банківськими послугами (доставати інформацію про операції на своєму рахунку, про зміни його поточного стану протягом доби, курси валют тощо).

Використання СЕПКОБ підвищує ефективність робіт і самого банку, оскільки скорочується час, зменшується трудомісткість вводу й підготовки платіжних документів на носіях, підвищується оперативність і якість обслуговування клієнтів.

У найзагальнішому вигляді система складається з двох головних структурних елементів. Перший елемент – автоматизоване робоче місце “клієнта” (АРМ_К) – розташоване безпосередньо в клієнтів, які по каналах зв'язку обмінюються інформацією з банком. Другий елемент – АРМ “Банк” (АРМ_Б) – міститься в банку, що обслуговує клієнтів, котрі мають АРМ_К.

АРМ_К працює в режимі реального часу, і як, правило, ввімкнене в АРМ_Б.

АРМ_Б призначений для обробки пакетів, платіжних документів, запитів та інших повідомлень клієнтів, які є учасниками СЕПКОБ.

СЕПКОБ працює в режимі електронної пошти, і в разі великого числа клієнтів (понад 10) до її складу включають додатковий структурний елемент “концентратор повідомлень” клієнтів (КПК). Він, розвантажуючи АРМ_Б, забезпечує ідентифікацію, приймання, передавання й перевірку повідомлень від клієнтів, концентрацію та передавання таких повідомлень. На КПК формуються пакети документів як для передавання й обробки на АРМ_Б, так і для АРМ_К (рис.1, 2).

Основне технічне забезпечення АРМ_К і АРМ_Б таке: комп'ютер, модеми, засоби ідентифікації користувача. Технічне забезпечення КПК додатково містить файл-сервер і поштовий сервер. Зв'язок КПК з АРМ_Б відбувається, як правило, по виділених лініях, а з АРМ_К – комутованих .

1-й варіант структури СЕПКОБ

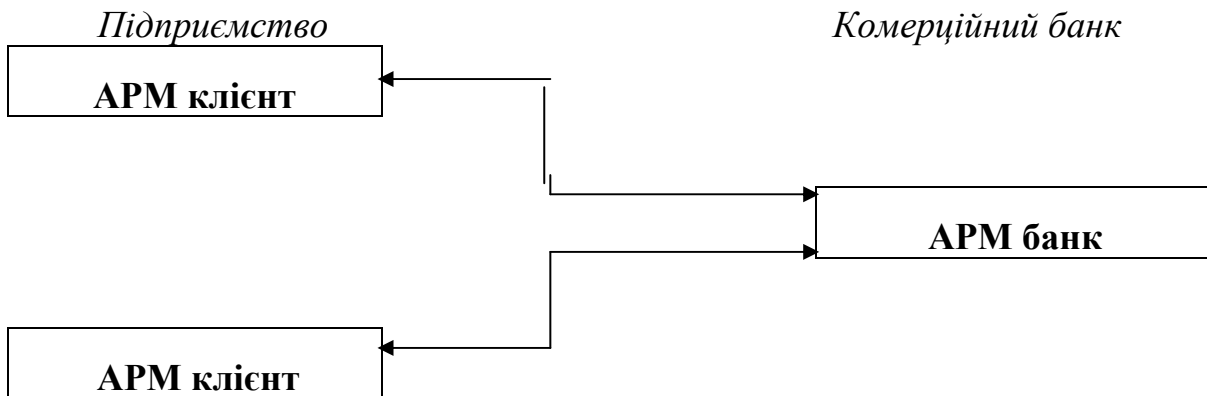

Рис. 1. Складові частини платіжної електронної системи “Клієнт-Банк”

2-й варіант структури СЕПКОБ

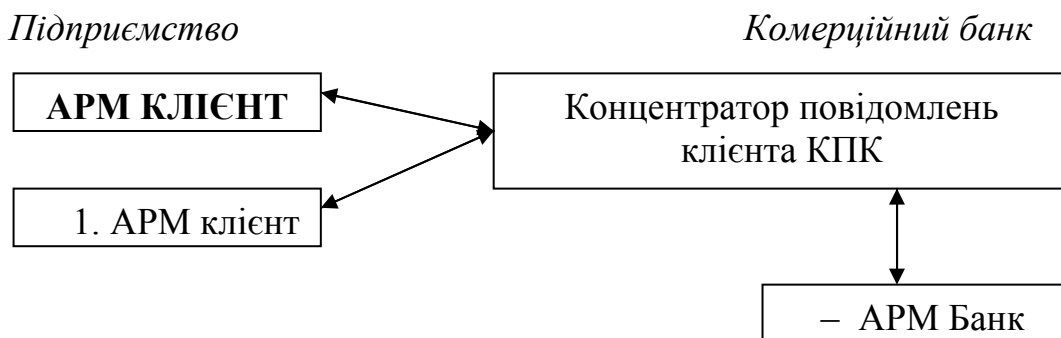

Рис. 2. Складові частини платіжної електронної системи “Клієнт-Банк”

АРМ_К у складі системи електронних платежів “Клієнт-Банк” забезпечує клієнтові виконання роботи з платіжними документами та виписками; архівацією документів; котирування валют і сервіс (разом із функцією формування запитів).

Робота з платіжними документами, що є основою для СЕПКОБ, полягає у виконанні на АРМ_К таких головних операцій: ”Відкриття нового документа”; ”Редагування”; ”Копіювання документів”; ”Друкування”; ”Підписання документів”; ”Відправлення документа”; ”Архівація документів”; ”Знищення документа”; ”Сортування платіжних документів”.

В АРМ_К крім основних є сервісні операції, що призначені для зміни пароля, видачі довідок і т.ін . Технологія обробки платежів за допомогою СЕПКОБ передбачає поетапне виконання відповідних процесів.

Інформація в СЕПКОБ з метою її захисту передається лише в зашифрованому вигляді.

Дані, які обробляються чи передаються, захищені завдяки шифруванню та використанню системи паролів. Найчастіше пароль вибирає та встановлює сам

клієнт, знімаючи його з часом. Пароль містить здебільшого від 1 до 10 символів (разом з знаками псевдографіки). Якщо пароль загубився, його не зможуть відновити навіть розробники системи та обслуговуючий персонал, тобто це загрожує блокуванню доступу до всієї нагромадженої інформації.

Для ідентифікації користувача застосовують системи запиту і перевірки введеного з клавіатури паролю, системи контролю “парольний”, або “ключовий”, дискет магнітних та інтелектуальних пластмасових карток.

До інформаційного забезпечення системи належать також ідентифікаційні коди АРМ_К директора й головного бухгалтера, паролі та програми накладання підписів і шифрування (якщо останнє не виконується апаратним способом).

Отже, впровадження розглянутої системи в практику діяльності промислових підприємств підвищить оперативність облікової інформації та ефективність роботи апарату бухгалтерії.

Література:

1. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту. – К.: Л.С.К., 1998.-768с.
2. Дубій О. 12 уроків з 1 С: Бухгалтерії – Львів: БаК, 2002. – 216 с.
3. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2004. – 348 с.
4. Шквір В.Д. та ін. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посібник / Шквір В.Д., Загородній А.Г., Височан О.С. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2003.– 268 с
5. 1 С: Бухгалтерія-Проф для Macintosh версія 6.0. Посібник користувача. – Москва, 1998. – 298 с.

Довганинець О. В., студентка
Мукачівський технологічний інститут

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий стан визначає конкурентоспроможність підприємства, його імідж, потенціал у діловому співробітництві.

У сучасних умовах кожне підприємство повинно чітко орієнтуватись у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати виробничий та економічний потенціал, стратегію подальшого розвитку, фінансовий стан як свого підприємства, так і підприємств – партнерів.

Основні фактори, що визначають фінансовий стан – це, виконання фінансового плану і поповнення в міру потреби власного оборотного капіталу за рахунок прибутку, та швидкість оборотності оборотних коштів.

Сигнальним показником, в якому проявляється фінансовий стан, є платоспроможність підприємства – його здатність своєчасно задовольняти

платіжні вимоги постачальників згідно з господарськими угодами, повертати банківські кредити, проводити оплату праці персоналу, вносити платежі в бюджет.

Економістам постійно доводиться вирішувати складні завдання аналізу фінансової стійкості підприємства щодо наявності необхідної кількості коштів для погашення боргових зобов'язань, швидкості перетворення коштів, вкладених в активи і у реальні гроші, ефективності використання капіталу та ін.

У проведенні аналізу фінансового стану зацікавлені різні групи користувачів аналітичної інформації. Зокрема, акціонери, які вклали свої кошти у власний капітал зацікавлені у стабільності фінансового стану підприємства, податкові органи за даними звітності намагаються отримати відомості про результати діяльності підприємства, про структуру прибутку та його розподіл, банківські установи зацікавлені в повноті та своєчасності погашення одержаних підприємством позик цікавляться кредитоспроможністю підприємства.

Оцінку платоспроможності підприємства, перспектив його розвитку, рівня рентабельності проводять і фондові біржі, які купують і продають акції та облігації підприємства з метою одержання прибутку у вигляді курсової різниці.

Для аналізу фінансового стану підприємства використовують внутрішні та зовнішні джерела інформації. Основним джерелом інформації є бухгалтерський баланс, у якому відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства [1].

У зарубіжній практиці фірм та на деяких вітчизняних підприємствах при початковому ознайомленні з балансом для загальної оцінки фінансового стану активно використовуються показники горизонтального, вертикального і трендового аналізу.

У ході горизонтального аналізу визначають абсолютні зміни розміру валюти балансу та різних його статей за звітний період, а також темпи зростання, що важливо для характеристики фінансового стану підприємства.

Метою вертикального аналізу є визначення питомої ваги статей балансу у валюті балансу на початок і кінець звітного року, змін у питомій вазі.

Порівнюючи структури змін в активі та пасиві, можна зробити висновок про те, через які джерела в основному був приплив нових коштів і в які активи ці нові кошти вкладено.

Для коригування фінансової стратегії підприємства, визначення перспектив фінансового стану особливе значення має трендовий аналіз окремих статей балансу, при якому використовуються спеціальні економіко – математичні методи (середній приріст, визначення функцій, що дають опис поведінки даної статті балансу, та інше).

Найбільш повну й глибоку інформацію про загальний фінансовий стан підприємства і його динаміку одержують шляхом побудови на основі балансу підприємства спеціального порівняльного аналітичного балансу. Вперше поняття і загальну форму цього балансу запропонував засновник балансоведення Н. А. Блатов у 20–х роках ХХ ст. Порівняльний аналітичний баланс будується на основі бухгалтерського балансу шляхом доповнення його

показниками структури, динаміки та структурної динаміки вкладень і джерел коштів.

В умовах ринкової економіки підприємство несе повну економічну відповідальність за ефективність діяльності, своєчасне виконання зобов'язань перед бюджетом, банками, постачальниками, працівниками. Підприємство для того, щоб досягти стабільних позитивних фінансових результатів, повинно ефективно використовувати матеріальні, фінансові, трудові ресурси, вдосконалювати технології виробництва, використовувати новачії та нововведення. Основною умовою забезпечення міцного фінансового стану підприємства є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат.

Однією з найважливіших ознак фінансового стану підприємства є фінансова стійкість – стан фінансових ресурсів, їх розподілу та використання, при якому забезпечується діяльність підприємства на основі збільшення прибутку, платоспроможності, кредитоспроможності в умовах допустимого ризику.

Фінансова стійкість підприємства характеризується:

- достатньою фінансовою забезпеченістю безперервності основних видів діяльності;
- фінансовою незалежністю від зовнішніх джерел фінансування;
- здатністю маневрувати власними коштами;
- достатнім забезпеченням матеріальних оборотних засобів власними джерелами покриття;
- станом виробничого потенціалу

Відомі економісти Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С., Савицька Г. С. вважають найбільш узагальнюючим показником фінансової стійкості залишок або нестачу джерел коштів для формування запасів і затрат. Цей показник отримують у вигляді різниці розміру джерел коштів і розміру запасів і витрат [2, с. 246].

За ринкових відносин кожний суб'єкт господарювання повинен володіти достовірною інформацією про фінансову стійкість та платоспроможність як власного підприємства, так і своїх партнерів. Оцінка фінансової стійкості дозволяє зовнішнім суб'єктам аналізу (банкам, партнерам по договірних відносинах, контролюючим органам) визначити фінансові можливості підприємства на перспективу, дати оцінку фінансовій незалежності від зовнішніх джерел, скласти в загальній формі прогноз майбутнього фінансового стану.

У теперішній час багато підприємств України перебувають у кризовому стані, оскільки вони втратили ринки збуту, у них не вистачає власного капіталу для здійснення технічної реконструкції і переорієнтації виробництва на випуск конкурентоспроможної продукції. Запаси і витрати на таких підприємствах значно перевищують джерела їх покриття, а брак власного оборотного капіталу покривається за рахунок кредиторської заборгованості, зобов'язань перед бюджетом тощо. Все це вимагає поглибленого аналізу причин погіршення фінансового стану, факторів забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Однією з найважливіших умов функціонування підприємств в умовах ринку є їх платоспроможність. В оцінці платоспроможності зацікавлені як керівники підприємств, так і підприємства – партнери, які надають комерційний кредит або вирішують питання про відтермінування платежів, й установи банків при визначенні кредитоспроможності позичальників.

Поняття платоспроможності та ліквідності за своїм змістом дуже близькі, але ліквідність більш містке поняття, оскільки від ліквідності балансу залежить платоспроможність. Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів за активом, згрупованих за ступенем їх ліквідності і розміщених у порядку зменшення ліквідності, із зобов'язаннями за пасивом, згрупованими та термінами їх погашення і розміщеними в порядку зростання термінів [3, с. 386].

Ліквідність характеризує не лише поточний стан розрахунків, а й їх перспективу. Важливість ліквідності краще за все можна усвідомити лише тоді, коли оцінюються можливі результати недостатньої спроможності підприємства покрити свої короткострокові зобов'язання.

Аналіз платоспроможності передбачає вивчення та оцінку причин фінансових утруднень підприємства. Зокрема, вивчається, як часто виникають неплатежі, тривалість прострочених боргів. Поряд з цим особливої уваги заслуговує аналіз причин неплатоспроможності, які виникають через:

- необґрунтованість планових завдань із випуску та реалізації
- продукції;
- випуск неконкурентоспроможної продукції;
- недотримання режиму економії, перевитрати зі собівартості;
- неплатоспроможність покупців;
- високий процент оподаткування;
- зміна правової парадигми;
- недовиконання плану прибутків і як результат – брак власних джерел самофінансування;
- сповільнення оборотності оборотного капіталу;
- імобілізацію коштів у дебіторську заборгованість, надлишкові запаси.

Підсумовуючи вище наведене, наголосимо на важливості аналізу фінансового стану підприємств. Підприємства, які прагнуть займати домінуючі позиції на ринку, повинні слідкувати за стабільним фінансовим станом, оскільки при неплатоспроможності справи підприємства можуть бути безнадійними. Тому керівники підприємств повинні мати достовірну інформацію про наявність коштів, необхідних для розрахунків із заробітної плати з персоналом, за платежами в бюджет з фінансовими органами, за товарно – матеріальні цінності з постачальниками. Така інформація потрібна і для прогнозування фінансової діяльності на майбутнє. У разі виявлення недоліків у діяльності, знайти шляхи зміцнення фінансового стану підприємства, тобто переглянути чи випускається конкурентоспроможна продукція, чи ефективно використовуються матеріальні, трудові та фінансові ресурси. Але найбільш прийнятним методом відновлення платоспроможності підприємства є збільшення поточних активів за рахунок прибутку, значна частина якого буде направлятися на розширення виробництва, оскільки

скорочення короткострокових зобов'язань сприяє відтоку грошових або інших оборотних коштів.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 „Баланс”.
2. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навчальний посібник. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 246.
3. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – Львів: ЛБІ НБУ, 2000. – С. 386.

Іваник І.М., магістр
Тернопільський національний економічний університет

ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ КОНСОЛІДОВАНОГО БАЛАНСУ

Консолідована фінансова звітність пов'язана з виникненням потужних промислово-фінансових груп, холдингових компаній, які мають розгалужену систему дочірніх підприємств, філій та інших структурних підрозділів, у тому числі зарубіжних.

Необхідність представлення консолідованої звітності в Україні викликана появою холдингових компаній, концернів, інших груп, а також акціонерних товариств зі значною кількістю дочірніх підприємств, створених як у результаті роздержавлення та приватизації великих підприємств з виділенням структурних підрозділів, так і новостворених, що і визначило актуальність обраної теми дослідження.

Відповідно до П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" консолідована фінансова звітність – це звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Консолідована звітність необхідна всім, хто має або хоче мати інтереси в даній групі підприємств: інвесторам, кредиторам, постачальникам, замовникам, персоналу, банкам, податковим адміністраціям та іншим користувачам.

Консолідована фінансова звітність надає акціонерам та інвесторам більш корисну інформацію про систему участі, ніж роздільне представлення фінансової звітності головного підприємства як інвестора і дочірнього підприємства як самостійної одиниці. Внутрішні зв'язки і взаємовідносини стають доступнішими для користувачів консолідованої звітності.

Консолідовану звітність складає головне підприємство шляхом включення до її складу інформації про всі дочірні підприємства групи. Склад та форми консолідованої звітності в Україні визначаються Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 1-5. Враховуючи це, вона містить консолідовані: баланс; звіт про фінансові результати; звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; примітки до консолідованої звітності.

Для формування консолідованої звітності материнське та дочірні підприємства подають свої фінансові звіти, складені за однаковий період і на ту саму дату балансу [4].

Практика представлення зведених звітів не є новою, оскільки вона була характерною в часи вертикального управління економікою й централізованого планового розподілу ресурсів. Відповідно до такої практики звіти підприємств-учасників шляхом аналітичного зведення можна згрупувати. За цим методом узагальнення більшості показників зведеної звітності – чисельність персоналу, обсягів реалізації, фонду оплати праці, затрат на виробництво, прибутків і збитків, основних та оборотних засобів відбувається за методикою економіко-статистичного узагальнення облікової інформації групи підприємств.

При утворенні групи підприємств виникає економічна одиниця, в котрій дочірні та асоційовані підприємства є економічно пов'язаними, але юридично незалежними суб'єктами. Тому простого сумування статей балансу недостатньо для отримання реальної картини функціонування групи підприємств. Для цього необхідним є консолідований баланс, складений з використанням спеціальних методів, що усувають спільні статті та подвійний рахунок.

Складання консолідованих балансів в Україні є обов'язковим для господарських суб'єктів, що мають дочірні підприємства. Основним критерієм необхідності представлення консолідованої фінансової звітності материнським підприємством групи є наявність контролю над дочірнім підприємством. При цьому враховується фактор економічної сумісності підприємств, залучених до консолідації. Економічна сумісність передбачає, що діяльність дочірнього підприємства пов'язана або подібна з діяльністю головної компанії. Так, наприклад, підприємство-виробник і банк не задовольняють вимозі сумісності, а тому їх звіти не підлягають консолідації.

Наявність контролю передбачає можливість здійснення вирішального впливу на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства з метою одержання вигод від його діяльності (п. 4. П(С)БО 19 "Об'єднання підприємств").

Складання консолідованого балансу базується на певних принципах, крім загальних принципів підготовки фінансової звітності, визначених П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". Основні принципи підготовки консолідованого балансу відповідно до П(С)БО 20 "Консолідована фінансова звітність" зводяться до таких [5].

1. Консолідований баланс готує і подає материнське підприємство.

2. До консолідованого балансу включають показники фінансової звітності всіх дочірніх підприємств, за винятком показників балансу тих дочірніх підприємств, які не включаються з певних причин.

3. Показники балансу дочірнього підприємства не включаються до консолідованого балансу, якщо:

а) контроль дочірнього підприємства є тимчасовим, оскільки воно було придбане й утримується лише з метою його наступного продажу протягом короткострокового періоду;

б) дочірнє підприємство здійснює діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти материнському підприємству. Активи таких дочірніх підприємств відображаються як фінансові інвестиції відповідно до П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції".

4. Баланс материнського підприємства та його дочірніх підприємств, що використовуються при складанні консолідованого балансу, складаються за той самий звітний період і на ту саму дату балансу. Порядком подання фінансової звітності, затвердженим постановою КМУ від 28.02.2000 року № 419, визначено, що підприємства, які мають дочірні підприємства, подають консолідовані баланси власникам (засновникам) у визначені ними терміни, але не пізніше 45 днів після закінчення звітного кварталу та не пізніше 15 квітня наступного за звітним року.

5. Консолідований балансовий звіт складають з фінансової звітності групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих операцій. Якщо облікова політика одного із дочірніх підприємств відрізняється від політики, що використовується для складання консолідованої звітності, то до об'єднання такої звітності зі звітністю материнського підприємства вона приводиться у відповідність з обліковою політикою, яка використовується для складання консолідованої фінансової звітності.

Якщо при підготовці консолідованого балансу неможливо застосувати єдину облікову політику, то про це повідомляється у примітках до консолідованої фінансової звітності.

Результати господарської діяльності дочірнього підприємства включаються до консолідованого балансу, починаючи з дати придбання, котра є датою, коли контроль над придбаним дочірнім підприємством фактично передається покупцю.

Результати господарської діяльності дочірнього підприємства, що вибуло, включаються до консолідованого балансу до дати вибуття, котра є датою, коли головне підприємство перестає здійснювати контроль над дочірнім підприємством. Різниця між виручкою від вибуття дочірнього підприємства і балансовою вартістю його активів мінус зобов'язання на дату вибуття визначається в консолідованому звіті про фінансові результати як прибуток (збиток) від вибуття дочірнього підприємства.

Починаючи з дати, коли підприємство більше не відповідає визначенню дочірнього підприємства і не стає асоційованим, інвестиції в підприємство обліковуються відповідно до П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції", оскільки воно більше не є частиною групи.

Консолідований баланс можна визначити як систему показників, що характеризують майновий та фінансовий стан групи підприємств на звітну дату і фінансові результати її діяльності у звітному періоді. При цьому під системою показників розуміються не лише числові дані бухгалтерського балансу та інших звітів, але й іншу інформацію, яка розкриває окремі сторони діяльності групи.

При консолідації показники звітів головного і дочірніх підприємств об'єднуються так, щоб їх діяльність була представлена як діяльність однієї господарської одиниці. З цією метою баланси об'єднуються спочатку

постатейно і порядково сумуванням показників, після чого здійснюються процедури консолідації.

Процедури консолідації балансів здійснюються за такими основними напрямками: консолідація капіталу; консолідація статей балансу, пов'язаних з внутрішньо-груповими розрахунками; консолідація фінансових результатів від внутрішньогрупової реалізації товарів.

Таким чином, в умовах інтенсифікації інтеграційних процесів обґрунтовано необхідність формування та представлення консолідованої звітності вітчизняних підприємств. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що консолідована фінансова звітність надає акціонерам та інвесторам більш корисну інформацію про систему участі, ніж роздільне представлення фінансової звітності головного підприємства як інвестора і дочірнього підприємства як самостійної одиниці, внутрішні зв'язки і взаємовідносини стають доступнішими для користувачів консолідованої звітності.

Література:

1. Bradley M., Desai A., Kim E. The rational Behind Interfirm Tender Offers: Information of Sinergy? //Journal of Financial Economics. Vol 11, №2, 1983. – P. 183 – 206.
2. Daft R. Organization theory and Design. – West Publishing Company, N.Y.,1999. – 558 p.
3. Frits R. Corporate tides: the inescapable laws of organizational structure. – Berrett–Koehler Publ., Sun Francisco, 2003. – 277 p.
4. Головач В.В. Спільна діяльність: проблеми бухгалтерського обліку. // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – №6. – С. 19–22.
5. Руденко Ю.М. Роль і механізм функціонування системи звітності промислових підприємств // Урядовий кур'єр. – 2006. – №2. – С.14 – 15.

Івахів Ю.О., студентка

Тернопільський національний економічний університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Створюючи цілісну систему ведення обліку, необхідно скоординувати дії в різних аспектах її прояву, починаючи від фундаментальних принципів і закінчуючи конкретними практичними способами і методами її організації та реалізації. При цьому конструктивність і виваженість підходу до вирішення проблеми є визначальною.

Запровадження міжнародних стандартів обліку в Україні – це важливий крок до історичної трансформації української економіки, яке неодмінно матиме позитивний вплив на переговори про вступ нашої держави в СОТ і подальшу її євроінтеграцію.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) визнані у високо розвинутих країнах світу і послугують орієнтиром і канвою для розробки

власних національних стандартів та створення повноцінної, “здорової” облікової системи. І Україна в цьому плані не є виключенням.

На даний час Міністерством фінансів України розроблено і затверджено на базі міжнародних стандартів 32 національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО). Важливим є створення у 2007 році проекту Стратегії застосування МСФЗ в Україні, що свідчить про позитивні зрушення на шляху реформування національної облікової системи.

На теперішньому етапі трансформації національної системи обліку в рамках міжнародних вимог необхідно:

- створити законодавчі та організаційні передумови запровадження міжнародних стандартів для складання суб’єктами господарювання фінансової звітності, зокрема тих, що виходять на міжнародні ринки капіталів;
- адаптувати до міжнародних стандартів національну нормативно-правову базу шляхом внесення змін та прийняття нових П(С)БО для суб’єктів, які не застосовуватимуть МСФЗ;
- удосконалити і максимально спростити механізм ведення обліку суб’єктами малого підприємництва;
- поліпшити оперативність і проводити адекватне державне регулювання у сфері обліку з метою створення методичного і організаційного забезпечення застосування національних і міжнародних стандартів та єдиних методологічних засад ведення обліку всіма господарюючими суб’єктами.

Співпраця і зважання на думки та ідеї вітчизняних вчених-економістів, спрямованих на вирішення проблемних питань з обліку – ще один невід’ємний елемент у зазначеному процесі. Уникаючи двозначності положень і тлумачень, шляхом конструктивних дій і виважених, науково обґрунтованих рішень, необхідно забезпечити єдність і цілісність національної системи ведення обліку і складання фінансової звітності, підкорення її національним інтересам.

Реалізація зазначених заходів із широким застосуванням досвіду провідних європейських держав і раціоналізація трансформаційного процесу сприятиме покращенню інвестиційного клімату в Україні, посиленню захисту прав та інтересів акціонерів, інвесторів, кредиторів та інших користувачів фінансової звітності суб’єктів господарювання. Це також дасть змогу підвищити рівень прозорості і доступності фінансової звітності вітчизняних суб’єктів господарювання та забезпечить її зіставність із звітами іноземних компаній. Поглиблення міжнародного співробітництва у сфері обліку неодмінно принесе позитивний результат, дасть змогу зміцнити позиції України на міжнародній арені.

Література:

1. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 6-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 756 с.
2. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // <http://www.minfin.gov.ua> .
3. Проект Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні (протокол № 133 від 22 серпня 2007 року) // <http://www.minfin.gov.ua> .

АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Підприємницька діяльність малих підприємств різних галузей матеріального виробництва є основою суспільного відтворення валового внутрішнього продукту. Вона, як й інші явища суспільного життя, потребує систематичного вивчення для успішного й ефективного управління нею. Одним із способів вивчення діяльності є аналіз. Економічний бік діяльності малого підприємства відображає система показників, які дають економічну оцінку процесам та результатам цієї діяльності.

Економічний аналіз діяльності малого підприємства має бути тісно пов'язаний із комплексним вивченням об'єкта управління з урахуванням усіх його аспектів: економічного, соціального, технічного, організаційного, екологічного та психологічного. Він є складовою частиною економічної роботи на малому підприємстві, як завершальний її етап, комплексно охоплює всі інші елементи цієї роботи [1, с. 520].

Економічний аналіз, який дає змогу правильно оцінити роботу малого підприємства і його підрозділів, виявити причини негараздів і наявні резерви, уможливорює значне поліпшення рівня всієї економічної роботи, робить її серйозним стимулом підвищення ефективності виробництва.

Важливого значення для малого підприємства аналіз набуває за ринкових реформ, коли на перший план виходять економічні методи управління. За цих умов аналіз забезпечує можливість об'єктивної оцінки економічних результатів діяльності трудових колективів, визначення їхнього місця в галузі, регіоні, а також визначення внеску кожного робітника в загальний економічний результат діяльності підприємства відповідно до кількості та якості його трудових затрат. Це створює підґрунтя для розроблення системи матеріального заохочення працівників на підприємстві за рахунок фонду оплати праці та інших джерел [2, с. 418].

Метод аналізу реалізується через його науковий апарат, тобто через сукупність прийомів дослідження.

Завданням економічного аналізу на підприємстві є:

- первинна обробка зібраної інформації;
- вивчення стану та закономірностей розвитку об'єктів, що досліджуються;
- визначення впливу факторів на результати діяльності малих підприємств;
- підрахунок невикористаних резервів збільшення ефективності виробництва;
- узагальнення результатів дослідження для комплексної оцінки діяльності малого підприємства;
- обґрунтування планів економічного та соціального розвитку, управлінських рішень, різних заходів.

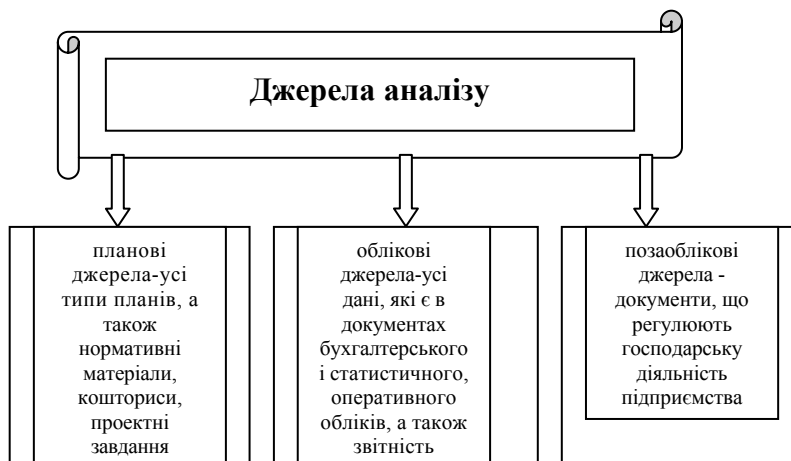
На рисунку 1 сформульовано головні елементи, які характеризують етапи аналітичної роботи.

Рис 1. Складові етапів аналітичної роботи

Ефективність організації проведення економічного аналізу на малому підприємстві багато в чому залежить від наявності інформації, її обсягів, можливостей її оперативного отримання, її достовірності [3, с. 540].

Сучасний стан обліку в достатній мірі забезпечує потреби аналізу, що розширює можливості останнього щодо своєчасного виявлення багатьох видів резервів виробництва [4, с. 470]. Слід мати на увазі, що аналізуються не окремі показники, а їхня сукупність, система показників, яка адекватно характеризує господарську діяльність малого підприємства в цілому й окремі її сторони [5, с. 50]. В аналізі використовуються такі джерела:

Рис. 2. Джерела аналізу

Зміст інформації має задовольняти всі необхідні для прийняття управлінських рішень і регулювання діяльності малого підприємства потреби користувачів інформації.

Література:

1. Буряк П.Ю. Фінансово-економічний аналіз. – К.: Вид. дім "Професіонал", 2004 р. – 520с.
2. Головка В.І., Шарманська В.М. Економічна діяльність підприємств: перевірка, аналіз і безпека. -К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 420с.
3. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності. – К.: Знання, 2004. – 541с.
4. Коблянська О.І. Фінансовий облік. – К.: «Знання-Прес», 2005. – 473с.
5. Моссаковський В. Про порядок обліку результатів діяльності малих підприємств" //Бух. облік і аудит. – 2006. – №7. – с.50-53.

Кобильняк Н.Р., магістрантка

Тернопільський національний економічний університет

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ СОБІВАРТІСТЮ ПРОДУКЦІЇ

Важливе місце в господарському механізмі належить собівартості. Її роль суттєво підвищується як бази ціноутворення і як необхідної передумови визначення справжніх фінансових результатів роботи будь-якого господарства. За цих умов упровадження технології і прогресивної організації виробництва, створення належних умов для функціонування нових економічних відносин, що ґрунтуються на розширенні сфери товарно-грошових відносин вимагає повнішого використання економічних підойм і стимулів, насамперед ціни, прибутку, собівартості. Все це підвищує значення ощадливого, ефективного використання виробничих ресурсів, посилення контролю за формуванням собівартості продукції робіт і послуг.

Зниження собівартості продукції – важливий чинник підвищення ефективності виробництва. Тому належна організація нормування виробничих затрат, застосування прогресивних норм і нормативів, контролю за дотриманням чинних норм, вдосконалення методів калькуляції є важливою передумовою управління собівартістю.

Собівартість – якісний економічний показник, практично пов'язаний з усіма сторонами діяльності підприємства. Роллю собівартості в господарському житті зумовлюється значення методів її розрахунку, метою яких є обґрунтоване визначення досягнутого рівня витрат на виробництво продукції.

З допомогою цього показника проводиться зіставлення витрат з результатами господарської діяльності в грошовій формі, забезпечується контроль за самоокупністю і рентабельністю, матеріальною заінтересованістю і відповідальністю. Кожний працівник підприємства зацікавлений в зниженні витрат на виробництво продукції, оскільки це при стабільності реалізаційних цін є головним джерелом збільшення прибутку, в тому числі і тієї його частини яка використовується на розширення виробництва та підвищення рівня задоволення матеріальних і культурних потреб працівників. У цьому виражається необхідність і матеріальна заінтересованість колективів у

визначені витрат, контролі за формуванням собівартості, виявлені резервів її зниження.

Собівартість відіграє важливу роль на всіх рівнях управління економікою. На більш високих із них вона використовується в першу чергу як база ціноутворення. При всіх існуючих концепціях побудова цін собівартість неодмінно виступає як їх основна база і нижча межа ціни.

На рівні підприємства собівартість використовується як один з основних інструментів управління і найважливіша передумова зміцнення та належного функціонування господарського розрахунку. При цьому порівнювання витрат із здобутими результатами проводиться як у цілому по господарству, так і по окремих підрозділах підприємства виникає необхідність визначення собівартості кожного виду продукції та робіт.

Використання показника собівартості в управлінні передбачає постійний і дієвий контроль за процесом її формування.

Мета управління собівартістю продукції – підвищення ефективності виробництва на основі таких принципів:

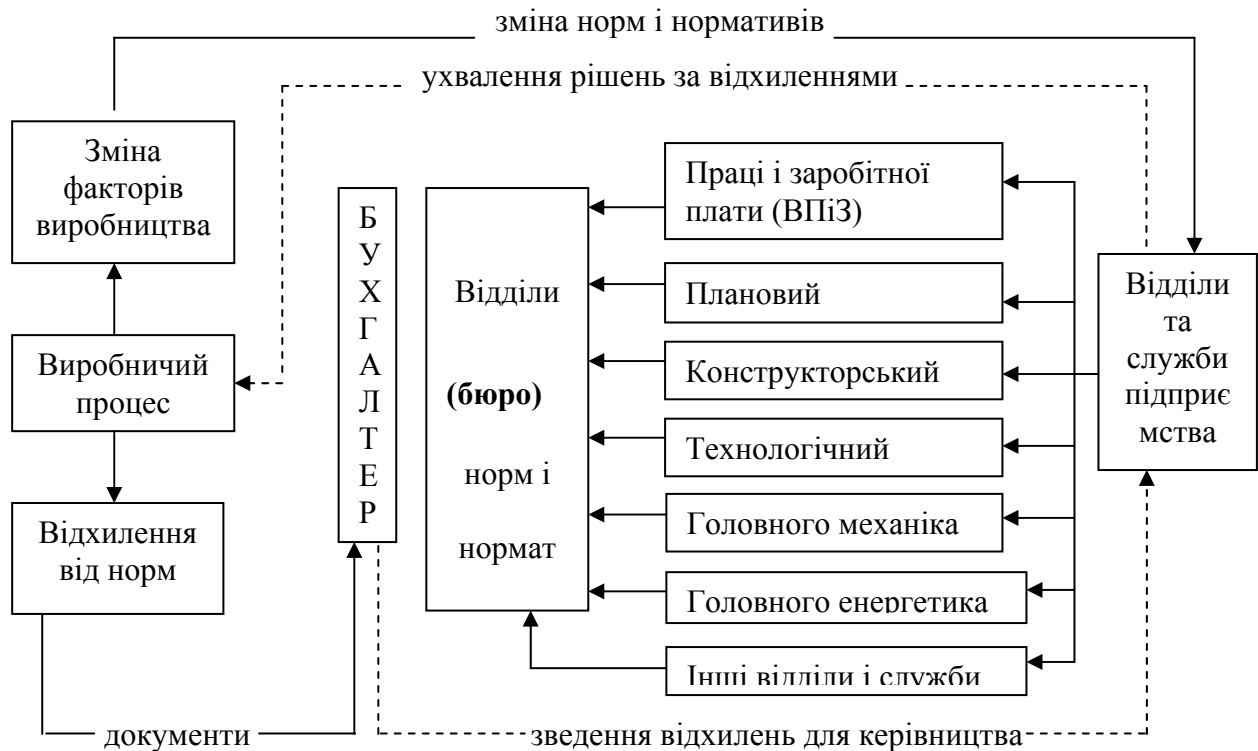
- нормування всіх видів ресурсів, які використовуються для виробництва продукції;
- контроль за дотриманням норм методом фіксації у спеціальних документах відхилень від норм;
- зміна норм на основі нової техніки і технології, впровадження наукових розробок, удосконалення організації праці тощо;
- удосконалення системи управління;
- розробка системи управління собівартістю;
- стимулювання працівників за зниження ресурсів на одиницю продукції.

На підприємствах історично склалося так, що працівники апарату управління мають вузьку спеціалізацію і кожен з них по-своєму досягає основної мети – зниження собівартості продукції, але часто їх зусилля не досягають мети внаслідок неузгодженості дій. Створення спеціалізованого підрозділу по управлінню собівартістю дозволить розробити цілісну систему, в якій узгоджувались би дії окремих відділів і служб управління, направлених на зниження витрат виробництва.

Центральним місцем в системі управління собівартістю продукції є нормативне господарство, яке являє собою деталізовані норми матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, починаючи з деталей і закінчуючи виробом у цілому. Нормативне господарство надто динамічне і змінюється під впливом науково-технічного прогресу, організації праці, удосконалення управління та ін. На рівень норм і нормативів має вплив наукова організація праці (особливо на трудові норми) та удосконалення управління. Відомо, що затрати на управління займають чималу питому вагу (від 5 до 30%), тому удосконалення управління суттєво впливає на норматив цих витрат. [1, с.125]

Найбільш раціональним способом управління є управління за відхиленнями. Протягом місяця в сигнальній документації фіксуються відхилення від норм за складовими частинами (витрачання матеріалів і додаткові трудові операції) із зазначенням причин і винуватців відхилень.

На величину норм витрат матеріальних, паливно-енергетичних та трудових ресурсів впливає впровадження безвідходних технологій. Впровадження нової техніки завжди вимагає перегляду матеріальних і трудових норм, хоча на практиці досить часто цього не роблять, внаслідок чого ефект від застосування нової техніки знижується. На схемі показані відділи та служби підприємства, які повинні брати участь в розробці норм і нормативів (рис. 1.).

Рис. 1. Управління собівартістю продукції

Норми і нормативи, що розробляються усіма відділами, в кінцевому результаті надходять у бюро нормативів, де їх зберігають у картотеках в класифікованому вигляді. На основі масиву норм і нормативів складаються нормативні калькуляції собівартості виробів.

Нормативна калькуляція на практиці є ідеальним методом собівартості продукції, робіт, послуг виходячи із діючих норм і нормативів на даний момент часу. Цілком зрозуміло, що точно врахувати всі елементи з такої складної системи, як виробничий процес, що змінюється і постійно перебуває в русі, неможливо, тому реальна собівартість завжди буде відрізнятися від ідеальної (нормативної). Якщо в об'єднанні налагоджений контроль за змінами норм, то вони періодично переглядаються, а їх зміни вносяться в нормативні калькуляції, що дозволяє забезпечити об'єктивність нормативної собівартості. В іншому випадку нормативна собівартість продукції перестає бути надійним орієнтиром у справі управління собівартістю продукції.

Зрештою, на практиці ці відхилення виявляють себе у вигляді недокументованих відхилень, їх значна величина свідчить про недосконалість

нормативного господарства з усіма наслідками, що випливають з цього факту. Аналіз роботи підприємств, що впровадили нормативний метод, свідчить про те, що в багатьох випадках недооцінюється такий елемент, як зміни норм. Зміни норм дають уяву про динаміку витрат окремих видів матеріалів, дозволяють розраховувати економію матеріальних ресурсів, для чого зміни норм слід помножити на обсяг випуску продукції.

При зміні передбачених параметрів виробництва продукції виникають різного роду відхилення. Потік інформації про відхилення від норм направляєється із цехів, бригад, змін в бухгалтерію, періодичність надходження такої інформації встановлюється в залежності від конкретних умов діяльності об'єднання (щодня, один раз на три-п'ять днів, щотижня). Необхідно, при цьому, враховувати оперативність рішень, що приймаються, трудоемкість обробки інформації, актуальність контролю за рівнем витрат, підготовку управлінських кадрів та інші обставини.

- Інформація про відхилення обробляється працівниками бухгалтерії і у визначені терміни подається у вигляді звернення (із значенням кількості і суми відхилень, номера цеху, дільниць та ін., кодів причин та винуватців). Керівники різних рангів, фахівці відділів і служб зобов'язані втручатися в хід виробничого процесу, оперативно усувати негативні і закріплювати позитивні впливи на формування собівартості продукції, тобто здійснювати принципи зворотного зв'язку – регулювання.
- Обліковий апарат може впливати на процес виробництва тоді, коли він виступає ініціатором перегляду норм і нормативів, використовуючи їх в якості основного інструменту контролю за раціональним витрачанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.
- Використання зазначеної методики управління собівартістю продукції дозволяє вирішити проблему стимулювання за економію матеріальних, паливних та енергетичних ресурсів.
- Управління собівартістю продукції на основі нормативного методу, або управління по відхиленнях, вимагає високої культури управлінського апарату. Багато спеціалістів вважають, що нормативний метод є справою планового відділу і бухгалтерії, і не користується інформацією про відхилення, між тим відхилення з вини технічних служб складають іноді 60-80%. Звідси випливає висновок про необхідність розшифровки відхилень тими службами, які їх допустили, і, у випадку, перевитрат засобів проти норм і кошторису депреміювання винуватців повністю або частково.
- В галузях промисловості з високою питомою вагою управлінських витрат (30-40% і вище, що характерно для наукомісткого виробництва) доцільно складати кошториси витрат на управління по службах заводу управління і призначати відповідальних з числа керівників цих служб.
- Проф. Пушкар М.С. вважає необхідним впровадити звітність за центрами витрат і сферами відповідальності, без традиційних бюрократичних надмірностей, в яких були б викладені питання:
  1. Що зроблено за місяць по зниженню собівартості продукції?

2. Що планується здійснити в наступному місяці для зниження собівартості продукції? [3,с.246]

Така звітність не повинна мати обов'язкового характеру і подається за бажанням керівника. Призначення звітності пролягає в тому що за її допомогою визначається активність працівника в управлінні собівартістю і дані використовуються при атестації працівників управління. Одним із важливих завдань на сучасному етапі розвитку економіки є створення принципово іншої системи отримання інформації про витрати виробництва, нових методів калькулювання собівартості продукції.

Пошук такої системи полегшується тим, що є можливість використати зарубіжний досвід. Практика розвинутих країн ґрунтується на використанні контролю витрат і прибутку за допомогою системи “директ-костинг” (системи обліку змінних витрат), яка дозволяє визначити залежність між витратами, обсягом виробництва і прибутком ще до початку виробництва продукції, а тому вона використовується для прогнозування витрат і результатів.

Література:

1. Аксененко А.Ф. Нормативный метод учета в промышленности: Теория, практика и перспективы развития. – М.: Финансы и статистика, 1983. – 224 с.
2. Бородкін О.С. Про формування та облік собівартості продукції за ринкових умов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 3. – с.32 – 42.
3. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 442 с.

Косей М.О., магістрант

Тернопільський національний економічний університет

БАЛАНСОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату для аналізу діяльності підприємства та прийняття зважених, правильних, обґрунтованих та незалежних рішень, підтверджених даними Балансу, що має бути передбачено балансовою політикою підприємства.

Перш за все необхідно з'ясувати зміст поняття “балансова політика”. Словосполучення “балансова політика” в уявленні більшості бухгалтерів, як практиків, так і теоретиків, викликає досить нечіткі та суперечливі тлумачення. Це пояснюється тим, що в жодному підручнику з бухгалтерського обліку останніх часів відсутній не тільки розділ про балансову політику, але й визначення цього терміну. На наш погляд, найбільш вдалим є визначення В. Хойера: балансова політика – це обдумане оформлення балансу в межах існуючих законів при дотриманні загальноприйнятих принципів складання річного звіту.

Зупиняючись на правилах користування кожним окремим інструментом, нами підкреслюється, що заходи балансової політики повинні реалізовуватись в повній відповідності до комерційного та податкового законодавства. Повною мірою використовувати їх можуть тільки транснаціональні компанії, підприємства якої знаходяться в країнах з різним податковим, валютним і комерційним законодавством.

Характеризуючи вимоги, що висуваються до балансу, нами пояснюється сучасний зміст таких вимог, як корисність, своєчасність, простота, наочність, порівнюваність з попередніми балансами, реальність.

Недотримання цих вимог реальності балансу часто призводить до фальсифікації або вуалювання балансу. Способи проведення цих прийомів, а також шляхи їх попередження узагальнюються у цьому ж розділі.

Проблеми адаптації даних бухгалтерського балансу запитам різних категорій користувачів, пов'язане з цим проблемою оптимального рівня розкриття інформації. Окремо треба розглядати питання про складання ліквідаційного балансу. Висувається пропозиція про складання двох балансів під час ліквідації підприємства: на підставі ринкових цін та в облікових цінах. Перший баланс необхідний для реальної оцінки майна підприємства для того, щоб спрогнозувати можливість погашення кредиторської заборгованості, а також для правильного визначення частки кожного власника у прирості майна. Другий – для подання в офіційні органи з метою збереження статутного фонду.

Паралельно з дослідженням балансу в системі фінансового менеджменту та контролінгу аналізується специфічність інформаційного середовища, підкреслюється необхідність ведення позабалансового обліку. З метою уникнення дублювання одних і тих же засобів в балансах різних підприємств необхідно посилити регламентацію звітності по даних позабалансових рахунків, а також відвести належну кількість годин на дану тему в навчальних програмах.

В ході вивчення питання про порядок оприлюднення звітів, виділено кілька груп джерел, з яких можна отримати інформацію про фінансовий стан ділового партнера:

- органи державного управління;
- органи статистики;
- засоби масової інформації;
- спеціалізовані фірми, що розповсюджують комп'ютерні інформаційні продукти;
- консалтингові фірми.

Проте, незважаючи на чисельність таких інформаційних джерел, в Україні є перешкоди в отриманні ділової інформації:

- відсутність довідкової служби, яка б надавала мінімум інформації про підприємства;

- недостатня кількість і якість ділових довідників;
- абсолютна перевага друкованих інформаційних продуктів над електронними.

На жаль, обов'язкова публічна звітність, що надається через періодичні видання широкій громадськості, не дає можливості останній формулювати необхідні висновки про діяльність підприємства.

Муравський В.В., магістрант
Тернопільський національний економічний університет

ГІПЕРТЕКСТОВА ТЕХНОЛОГІЯ У ФОРМУВАННІ ТА ПОДАННІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

В даний час на ринку інформаційних технологій в обліку існує велика кількість програмних продуктів, які задовольняють будь-які вимоги користувачів щодо формування фінансової звітності. Основним завданням фінансової звітності та й всього фінансового обліку є надання достовірної та неупередженої інформації зовнішнім зацікавленим особам.

Проте складені таким чином звіти мають ряд недоліків. Основним з них є недостатність висвітленої в звітності обліково-економічної інформації, внаслідок чого користувачі цієї інформації змушені приймати управлінські рішення в умовах певної невизначеності, що, наприклад, посилює ризик втрати вкладеного капіталу для інвестора чи призводить до прийняття хибних рішень щодо розвитку підприємства для власника тощо. Причиною цього є те, що стандартна фінансова звітність розробляється таким чином, щоб задовольнити всіх користувачів необхідною інформацією, але це завдання нереальне з огляду на різні інтереси кожного з них. Отже, необхідно збільшувати кількість облікової інформації, представленої у фінансовій звітності.

Проте на заваді цього стає ще один негативний фактор традиційного звітного документа. Складність розуміння, тобто неможливість сприйняття особами, які не мають спеціальних знань з економіки, обліку, аналізу, але прагнуть отримати інформацію про підприємство з його фінансової звітності. При чому ці особи не мають або не бажають витратити зайві кошти та час на консультаційні послуги сторонніх фірм чи осіб.

Подання фінансової звітності через поштовий зв'язок та її розміщення в друкованих засобах інформації в еру інформатизованого суспільства викликає просто подив. Більшість провідних американських та європейських компаній використовують Internet для підтримки зв'язків з інвесторами і, насамперед, для подання не тільки податкової, а й фінансової звітності. Крім того традиційна фінансова звітність не відповідає вимогам повної автоматизації облікового процесу. Вирішенням всіх названих недоліків є можливість створення фінансових звітів у формі гіпертекстових документів та подання їх за допомогою Інтернету.

Гіпертекст – спеціальна форма (різновид) електронного документа, в якому інформація зберігається у сітковій структурі, кожний вузол її містить фрагмент документа або будь-який набір елементів даних; доступ до інформації

здійснюється інтерактивним переглядом та вибором зв'язків для переходу до наступних вузлів.

У понятті „гіпертекст” втілено начебто два змісти. По-перше, гіпертекст – одиниця інформації, частинами якої є тексти. По-друге, поняття „гіпертекст” стосується тексту, частини якого мають „надзв'язки”, тобто пов'язані один з одним безліччю різних відношень, поданих у багатовимірному просторі. (У звичайному тексті окремі його частини пов'язані лінійним відношенням прямування.)

Загалом гіпертекст можна визначити як систему управління базами даних, що дає змогу користувачеві поєднувати асоціативними зв'язками інформацію, яка відображується на екрані, та здійснювати прямий (непослідовний) доступ до пов'язаних між собою окремих записів тексту. Вузли у гіпертекстовій базі даних є структурними одиницями тексту (аналогічно електронним карткам у каталозі), на відміну від записів у звичайних базі даних.

Для обліку гіпертекст дає можливість простим натисканням клавіш деталізувати зведені облікові показники на моніторі комп'ютера в необхідних розрізах, виводити пояснюючу інформацію до будь-якого з них, а також легко розташувати гіпертекстові звіти в Інтернеті, оскільки Інтернет і є сукупністю тих самих html (HyperText Markup Language) документів (сторінок).

На кожному етапі деталізації можна отримати не тільки економічні дані, а й детальну роз'яснювальну інформацію, яка стосується кожного показника у вигляді підказок: що це за показник, як він формується, з яких документів береться, яке значення для конкретного підприємства має тощо.

До того ж в гіпертексових звітах можна проглянути фінансову інформацію окремо як про основне підприємство, так і про можливі дочірні підприємства, що звичайні фінансові звіти не дають в повній мірі зробити; порівняти аналогічні економічні показники за минулі роки діяльності підприємства і таким чином спрогнозувати майбутній розвиток, що є особливо цікавим для потенційних інвесторів.

Подання звітів в гіпертекстовому вигляді через мережу Інтернет забезпечує перш за все оперативність їх надходження, можливість не виїжджаючи на підприємство, що подало звіт, здійснювати деякі види перевірок відповідними державними органами, а також за умови їх стандартизації, повністю автоматично оперативно їх опрацьовувати і систематизувати.

Також оприлюднення звітів в Internet вплине на методи проведення аудиторських перевірок і перерозподіл обов'язків серед працівників аудиторських фірм для виконання цієї функції. Аудитор здійснюватиме перевірку звітності підприємства шляхом порівняння поданого підприємством гіпертекстового звіту з зразками та моделями, до яких він мав би можливість звертатися в режимі реального часу.

За умов повного виключення людського чинника з процесу здійснення облікової роботи нелогічно було б створювати звітність у формі гіпертекстових документів вручну обліковими чи іншими працівниками. Найкращим варіантом є включення до вже існуючих облікових програмних продуктів генераторів

гіпертекстових звітів, які на основі введених даних виводили б ще й гіпертекстові звіти у формі html документів.

Основним недоліком звітів, оприлюднених в Internet, є їх вседоступність і можливість легкої зміни.

Отже гіпертекстова технологія у формуванні та поданні фінансової звітності дозволить уникнути всіх неприємних моментів щодо формування, подання та користування такою звітністю і надовго зніме питання щодо її недосконалої в Україні.

Остафійчук О.А., магістрант
Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Однією з найменш досліджених ділянок обліку в Україні є облік нематеріальних активів. При розробці та затвердженні Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку №8 “Нематеріальні активи”, №19 “Об’єднання підприємств” та інших, недостатньо розкрито особливості організації обліку даних активів підприємства.

При визначенні об’єктів обліку, в положенні широко використовується термін “право”, отже нематеріальні активи краще класифікувати як “права, які поряд з правовими нормами відповідають наступним вимогам:

- використовуються протягом тривалого терміну (більше одного року);
- можуть бути ідентифіковані (відокремлені) від підприємства;
- приносять дохід в процесі використання.”

Сьогодні в обліку нематеріальних активів існують певні труднощі через суперечності та відмінності між фінансовим і податковим законодавством [1, С. 119]. Так, зокрема, залишається незрозумілим питання: знос і амортизації поняття тотожності чи різні? У стандарті №8 зустрічаються терміни “знос”, “амортизація” та навіть “зменшення корисності нематеріальних активів”. Слід зазначити, що деякі зарубіжні економісти (Р.Ентоні, Дж. Піс) “нараховують” знос основних засобів, а нематеріальні активи “амортизують”. В Україні, як правило, в фінансовому обліку прийнято нараховувати знос, а списувати амортизацію. У податковому обліку при визначенні суми податку з прибутку маємо справу з амортизаційними відрахуваннями.

При організації обліку нематеріальних активів необхідно врахувати те, що Програмою реформування бухгалтерського обліку і звітності в Україні передбачалося приведення вітчизняних правил і відповідності з вимогами ринкової економіки і правилами, встановленими міжнародними стандартами фінансової звітності.

Відповідно до міжнародного стандарту 4 “Облік нарахованого зносу” нематеріальні активи розглядаються як невідчутні активи, по яких знос

нараховується на систематичній основі протягом терміну їх служби. Для визначення системи нарахування зносу національні Положення рекомендують використовувати один з п'яти методів: прямолінійний, кумулятивний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості виробничий (причому Положення (стандарт) 8 з цього приводу робить посилання на Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджений значно пізніше). Підприємства можуть також застосовувати норми і методи нарахування амортизації, передбачені податковим законодавством. Щодо нематеріальних активів, то ст. 8 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” для нарахування амортизації рекомендує застосовувати лінійний метод, за яким кожен вид нематеріального активу амортизується рівними частками, виходячи з його первісної вартості протягом терміну корисного використання або терміну діяльності платника податків. Вказаний закон, на відміну від бухгалтерського регулювання. Робить посилання на період діяльності підприємства. Таке посилання є цілком виправданим, однак при визначенні терміну корисного використання доцільно врахувати також особливості їх придбання. З цього приводу зауважимо, що при організації обліку та зарахуванні нематеріальних активів на баланс підприємства виникають не лише проблеми, які полягають у визначенні терміну експлуатації, а й у здійсненні її класифікації, визначенні вартості та порядку нарахування амортизації.

Отже, для вирішення проблеми встановлення терміну корисного використання необхідно врахувати наступне: нематеріальні активи, отримані з супровідними документами, у яких встановлено термін їх використання, амортизуються протягом цього терміну; нематеріальні активи, по яких неможливо визначити термін корисного використання, амортизуються за терміном, встановленим підприємством самостійно, але не більше 20 років (згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8) а також не більше, ніж термін функціонування підприємства. [1, С. 42]

Що означає для конкретного господарюючого суб'єкта його торгова марка, товарний знак, фірмова назва, авторське право?

Відповідь може бути такою, – усі перелічені вище нематеріальні активи репрезентують фірму на ринку, є гарантом якості її продукції. Свідчать про її ділову репутацію та здатність володіти монопольними правами. У випадку, коли підприємство є власником якогось особливого ноу-хау, ліцензії, патенту, це дає йому змогу впевненіше почувати себе на ринку та бути привабливим для інвесторів.

Поняття “нематеріальні активи” виникло значно пізніше, ніж термін “інтелектуальна власність”. Однак. В сучасних умовах вони почали використовуватись паралельно, що зумовлено об'єктивною необхідністю обліковувати об'єкти, які приносять дохід.

Оскільки науково-технічні досягнення сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, продуктивності (з чим ми повністю погоджуємося), тому саме вони користуються особливо великим попитом на ринку науково-технічної продукції і мають не менш важливе

значення, ніж перша група. І нарешті третя група об'єктів інтелектуальної власності, яку виділяють юристи – це засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товару й послуг, або іншими словами своєрідний товар, який сприяє збуту іншого товару. Зазначений поділ, на наш погляд є досить вдалим, оскільки враховує основні властивості результатів творчості.

Цілком логічним з точки зору економічної науки виділено поняття нематеріальні активи. Відповідно, згідно думки вчених економістів нематеріальні активи умовна вартість об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також права користування землею, водними та іншими природними ресурсами.

Отже, оскільки об'єкти інтелектуальної власності відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку соціально-економічного прогресу, то важливо розробити ефективну систему їх збереження та використання, а для цього необхідно досконало дати всі необхідні визначення й провести відповідне наукове групування (класифікацію) об'єктів відповідно організувати їх облік.

Література:

1. Бондарева О. Нематеріальні активи в бухгалтерському та податковому обліку // Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації. – 2004. – 31 травня (№22). – С.33-38
2. Гриньов Б. Нематеріальні активи – проблеми вартісної оцінки // Україна – Бізнес. – 2000. 23-30 серпня
3. Зубілевич С. Облік нематеріальних активів // Бух облік і аудит. – 2001. – № 10. – С. 3-13
4. Мирошник Т. Що є нематеріальним активом // Консультант бухгалтера. – 2005. – 19 вересня (№ 38). – С.28-29.

Пасічник О.В., магістрант

Тернопільський національний економічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА АНАЛІЗУ І АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Успішне функціонування підприємства можливе за умови своєчасного та якісного забезпечення промислових підприємств та їх об'єднань необхідними факторами виробництва та ефективного їх використання. Рациональне використання виробничих запасів, застосування дешевих і сучасних матеріалів – одна з найважливіших передумов збільшення випуску продукції і поліпшення економічних показників роботи підприємства. Одним із шляхів вирішення цього питання є корінна перебудова матеріально-технічного постачання, завдання якого повинно стати забезпечення ефективного і стійкого розвитку економіки підприємств.

Одним з головних напрямів у перебудові матеріально-технічного постачання – перехід від лімітування при розподілі виробничих запасів оптової

торгівлі ними. Це означає, що підприємства зможуть купувати матеріально-технічні запаси відповідно до потреб виробництва. Вдосконалення матеріально-технічного постачання підприємств виробничими запасами сприятиме ефективному їх використанню, ритмічності виробництва продукції, підвищенню її якості [2, с.163]. Особливу увагу звертають на аналіз матеріально-технічного постачання і використання виробничих запасів, у виробничому процесі.

Для аналізу виконання плану матеріально-технічного постачання і використання виробничих запасів використовують таку інформацію: план матеріально-технічного постачання; замовлення; специфікації; наряди; договори на постачання матеріалів; статистична звітність; оперативні дані відділу постачання про виконання договорів; дані бухгалтерського обліку про витрати матеріалів на виробництво і наявність запасів матеріалів у незавершеному виробництві; калькуляції собівартості окремих виробів; первинні документи [1, с.163].

Основою господарської діяльності підприємств є матеріальні цінності, аудит яких починають з інвентаризації договорів постачальників, стану складського господарства, розміщення цінностей, дотримання правил їх зберігання, наявності ваговимірвальних приладів тощо.

Встановлюють наявність на підприємстві, норм витрачання сировини на виробництво, транспортних витрат, документів на перевезення матеріальних цінностей. В аудиті використовують контрольні порівняння фактичних залишків запасів з даними обліку. Цей спосіб пропонується використати у випадках, коли аудитор має дані про те, що на підприємстві є недоліки, зокрема приписки товарно-матеріальних цінностей з метою укриття недостач до початку проведення інвентаризацій; реалізації, так званих, інших запасів, які не відображені в прибуткових документах; завищення цін на запаси, які відпускалися по документах.

Шляхом встановлення кількісного обліку завжди можна встановити рух матеріальних цінностей. Аудитори використовують аналіз руху цінностей і в тому випадку, якщо прийшли дані, що на підприємстві, де всі операції документуються, однак в результаті інвентаризації недостач і лишків не встановлено. Шляхом аналізу руху товарів можна виявити: підробку деяких документів по операціях з витрачання товарів; наявність цінностей, які по документам не поступили на підприємство, або відпуск таких товарів різним підприємствам [1, С.5-8].

Правильно проведена інвентаризація виробничих засобів сприяє якісному проведенню аудиту [2, С.52-55].

Література:

1. Гуцайлюк З.В. Аудит матеріальних ресурсів // Діло. – 1995р. – №10. – С.5-8.
2. Максимова В. Принципова модель внутрішнього аудиту (наприклад виробничих запасів) // Бухгалтерський облік і аудит. 2001. – №12. – С.52-55.

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Категорія доходів в ринковій економіці посідає одне з центральних місць. Одержання доходів є головною метою підприємницької діяльності, основним спонукальним мотивом будь-якого бізнесу. Закони ринкової економіки не дозволяють виробляти продукцію, реалізація якої завдає збитків. Значний вплив на формування доходів підприємств має державна політика у сферах ціноутворення, оподаткування та кредитування. Протягом тривалого часу держава не виконувала покладених на неї функцій, а здійснювана нею політика в зазначених сферах перетворилася з активного стимулятора проведення ефективних реформ на руйнівну силу для виробничого потенціалу.

Створення доходів є, безумовно, основним, ключовим питанням, проте як тільки у підприємства з'являються доходи, постає питання їх раціонального використання, розподілу. Економічно обґрунтоване вирішення цього питання має на меті максимальне задоволення інтересів держави, власників підприємства, найманих працівників, тощо.

Перехід України від адміністративно-планової економіки до економіки ринкового типу, запровадження нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку, зокрема, зміна порядку формування доходів і витрат, викликає необхідність уточнення економічної суті та практичного значення категорії доходів (прибутків), вирішення дискусійних питань щодо порядку обчислення цих показників, визначення складу витрат, які відносяться на собівартість продукції та відшкодовуються з прибутку; подальшого дослідження проблеми доцільності відокремлення показників доходу, який розраховується для цілей бухгалтерського та податкового обліку, узгодженості питань державного впливу на економіку підприємств і формування їх доходів та ін. Все це вимагає більш глибокого та всебічного вивчення поставленої.

Розглядаючи доходи торговельного підприємства в системі показників його економічного розвитку, слід підкреслити, що це найважливіший економічний показник, який є джерелом покриття поточних витрат, сплати податку на додану вартість та формування прибутку підприємства. Види доходів торговельного підприємства показано на рис. 1.

Реалізація економічної стратегії розвитку підприємства здебільшого визначається обсягом доходу, від розміру якого залежать можливості підприємства щодо оплати праці і формування чисельності та складу робітників, податкова політика, можливості розвитку матеріально-технічної бази тощо. З іншого боку, обсяг доходів є джерелом покриття поточних витрат і утворенням прибутку, водночас він залежить від економічної стратегії підприємства і його цільової функції – прибутку.

Додаток №1. Види доходів торговельного підприємства

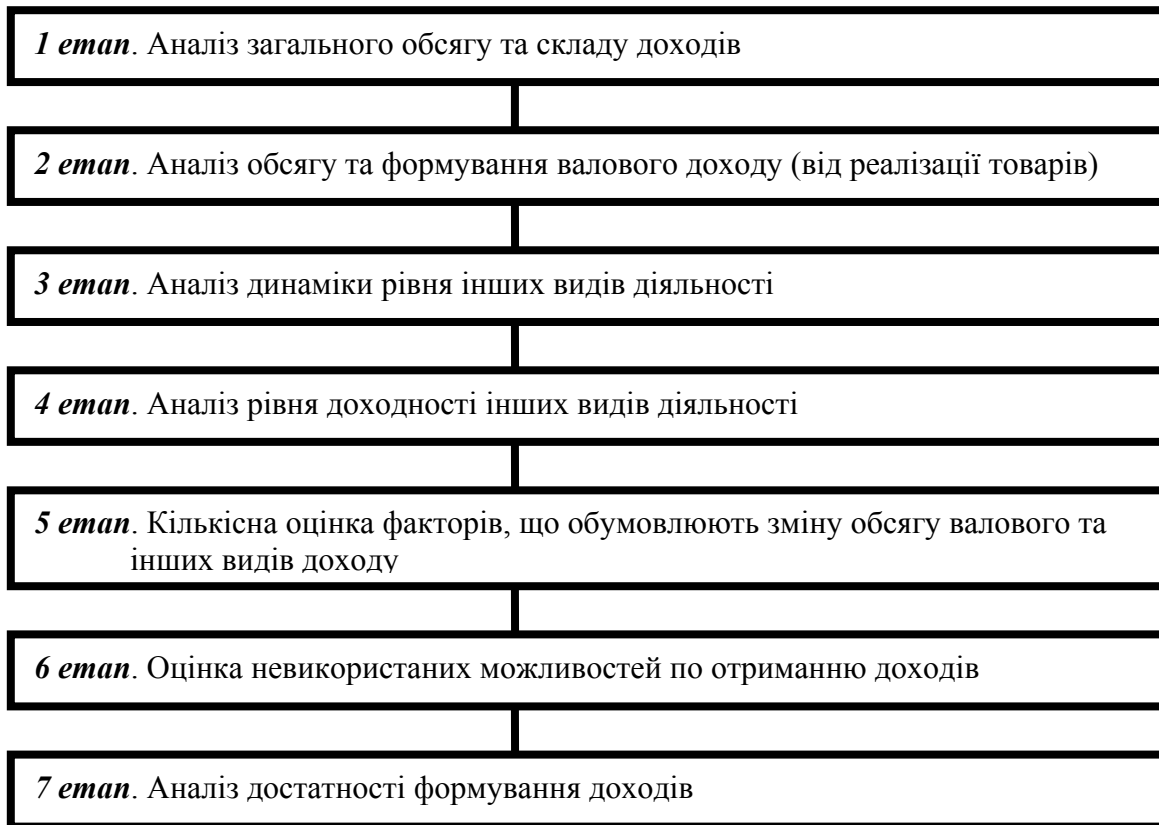
Рівень доходу, як економічний показник, залежить від обсягу товарообороту та його структури, ланок товаропросування, форм організації торговельного обслуговування. В той же час рівень доходу може бути використаний для оптимізації структури товарообороту, вибору оптимальної схеми товарообороту та інше.

Інформаційною основою аналізу доходів підприємства є матеріали фінансової звітності: Ф №2 “Звіт про фінансові результати діяльності”, Ф №1 “Баланс”, оборотна відомість по рахунках, на яких ведеться аналітичний облік отриманих доходів; статистичної звітності – Ф №3 – торг. “Звіт про надходження, реалізацію та залишки товарів”, Ф №1 – кр. “Звіт про товарообіг”, матеріали оперативного та управлінського обліку, що пов’язані з цінами закупівлі та продажу товарів, договори оренди торговельних приміщень та обладнання, програми реальних та фінансових інвестицій тощо.

Основним джерелом доходів підприємства є операційна діяльність, однак для подальшого перспективного розвитку підприємства доцільно розробити стратегію управління доходами, яка передбачає попереднє дослідження процесу формування доходів, визначення основних тенденцій та закономірностей, виявлення та кількісну оцінку факторів, що обумовлюють обсяг та рівень доходів. Для цього потрібно провести аналітичну роботу, яка складається з таких етапів:

1 етап – аналіз загального обсягу та складу доходів торговельного підприємства.

На цьому етапі аналітичної роботи визначається загальний обсяг доходів підприємства, його абсолютна та відносна зміна порівняно з попереднім періодом, аналізується склад доходів, тобто питома вага окремих джерел формування доходів в їх загальному обсязі.

2 етап – аналіз обсягу та джерел формування доходу підприємства.

Цей етап аналітичної роботи передбачає вивчення основних джерел формування доходу обсяг формування доходів від кожного джерела, питому вагу в загальному обсязі доходів.

3 етап – аналіз зміни рівня доходу.

На цьому етапі визначається рівень доходу та розраховується його зміна порівняно з попереднім періодом.

4 етап – оцінка рівня доходності інших видів діяльності підприємства.

На цьому етапі аналітичної роботи розраховуються та аналізуються в динаміці відносні показники отримання доходів від інших видів діяльності підприємства: інвестиційної, посередницької, кредитної, орендної тощо.

5 етап – кількісна оцінка факторів, що обумовлюють зміну обсягу формування валового доходу.

Цей етап дослідження передбачає:

Вивчення впливу на обсяг доходу таких факторів, як обсягу товарообороту (в фактичних та співставних цінах) та середній рівень доходу шляхом застосування методу ланцюгових підстановок або індексного методу. Кількісну оцінку впливу на середній рівень доходу структурних зрушень, а саме: асортиментної структури товарообігу; складу товарообігу за формою продажу; складу постачальників (каналів отримання товарів) шляхом застосування методу процентних чисел.

6 етап – оцінка використання можливостей з отримання доходів.

Для виконання цього етапу аналітичної роботи необхідна наявність інформації стосовно ціни продажу окремих видів та різновидностей товарів на

підприємствах-аналогах та конкурентах, або інформація стосовно ціни придбання по альтернативних каналах товаропостачання. При наявності означеної інформації розраховуються невикористані можливості зростання доходів підприємства за рахунок удосконалення політики товаропостачання. Оцінка невикористаних можливостей затримання доходів проводиться вибірково, по товарних групах, що мають для підприємства найбільш вагоме значення.

7 етап – аналіз достатності формування доходів.

Достатність формування доходів оцінюється в цілому по підприємству на основі аналізу напрямків використання отриманих доходів (на сплату податків, покриття постійних та змінних витрат, формування чистого прибутку). Для цього визначаються обсяги, динаміка та питома вага кожного напрямку використання доходів в загальному обсязі їх формування, аналізуючи показники доходності витрат та прибутковості доходів.

Література:

1. Бланк І.А. Управління прибутком торговельного підприємства,- Монографія -К: Ника-Центр, 1998
2. Мочерний С.В. Економічний словник-довідник – К “Femina”, 1995
3. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства, підручник Київ, 2000
4. Ушакова Н.М., Лігоненко Л.О., Управління прибутком торговельного підприємства. – К., КТЕІ, 1993

Гладчак Н. , викладач

Тернопільський національний економічний університет

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЕКСПРЕС-ДІАГНОСТИКА ЙОГО БАНКРУТСТВА

Фінансовий стан підприємства слід розуміти як здатність підприємства фінансувати свою діяльність. Вона характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільним їх розміщенням та ефективним використанням, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними й фізичними особами, платоспроможністю і фінансовою стійкістю [3, с. 210]. Своєчасне виявлення й ліквідація недоліків у фінансовій діяльності та пошук резервів поліпшення фінансового стану підприємства і його платоспроможності здійснюється за допомогою аналізу фінансового стану підприємства.

Важливими показниками, які характеризують ринкову стійкість підприємства є :

- коефіцієнт фінансової автономності, або питома вага власного капіталу в загальній сумі капіталу;

- коефіцієнт фінансової залежності;

- коефіцієнт фінансового ризику (відношення запозиченого капіталу до власного).

При внутрішньому аналізі фінансового стану необхідно вивчити динаміку і структуру власного і запозиченого капіталу, визначити причини зміни окремих його складових і дати оцінку цим змінам за звітний період.

Одним з важливих показників, які характеризують фінансовий стан підприємства і його стійкість є забезпеченість матеріальними засобами, власними джерелами фінансування. Вона встановлюється порівнянням суми власного оборотного капіталу з загальною сумою матеріальних оборотних засобів.

Надлишок чи нестача джерел коштів для формування запасів і затрат (матеріальних оборотних фондів) являється одним з критеріїв оцінки фінансової стійкості підприємства.

Існує чотири типи фінансової стійкості:

- абсолютна стійкість фінансового стану (якщо запаси і затрати (З) менші суми власного оборотного капіталу (ВК) і кредитів банку під товарно-матеріальні цінності (КР));
- нормальна стійкість (якщо запаси і затрати (З) дорівнюють сумі власного оборотного капіталу (ВК) і кредитів банку під товарно-матеріальні цінності (КР));
- нестійкий, передкризовий фінансовий стан, при якому порушується платіжний баланс, але зберігається можливість відновлення рівноваги платіжних засобів і платіжних зобов'язань за рахунок залучення тимчасово вільних джерел засобів (Д);
- кризовий фінансовий стан (підприємство знаходиться на межі банкрутства при якому запаси і затрати (З) перевищують суму власного оборотного капіталу (ВК), кредитів банку (КР) і тимчасово вільних джерел засобів (Д)).

Оскільки позитивним чинником фінансової стійкості є наявність джерел формування запасів, а негативним – величина запасів, то основними шляхами виходу з нестійкого і кризового фінансового стану будуть: поповнення джерел фінансування запасів й оптимізація їх структури за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел, а також обґрунтоване зниження рівня запасів і затрат, прискорення оборотності капіталу в поточних активах, в результаті чого відбудеться відносно його зменшення на 1 гривню товарообороту.

Якщо дані процедури через несвоєчасне або недостатньо ефективне їхнє здійснення не призвели до фінансового оздоровлення підприємства, то воно опиниться в кризовому стані. Виявити ранні ознаки кризового розвитку підприємства й попередити масштаби його кризового стану допоможе експрес-діагностика кризового фінансового стану.

Експрес-діагностику банкрутства здійснюють за наступними етапами [4, с. 20]:

1. Визначення об'єктів спостереження “кризового поля”, що реалізує загрозу банкрутства господарюючого суб'єкта (ринкова вартість господарюючого суб'єкта, структура його капіталу, склад фінансових

зобов'язань за терміновістю погашення, склад активів, склад поточних витрат, рівень концентрації фінансових операцій у зонах підвищеного ризику, його чистий грошовий потік).

2. Формування системи індикаторів оцінки загрози банкрутства господарюючого суб'єкта (систему таких індикаторів формують щодо кожного об'єкта спостереження “кризового поля”, їх склад залежить від особливостей фінансової діяльності та цілей діагностики господарюючого суб'єкта).

3. Аналіз окремих аспектів кризового фінансового розвитку господарюючого суб'єкта, при якому використовують такі методи: горизонтальний фінансовий аналіз, вертикальний фінансовий аналіз, порівняльний фінансовий аналіз, аналіз фінансових коефіцієнтів, аналіз фінансових ризиків, інтегральний фінансовий аналіз, заснований на “Моделі “Дюпон””.

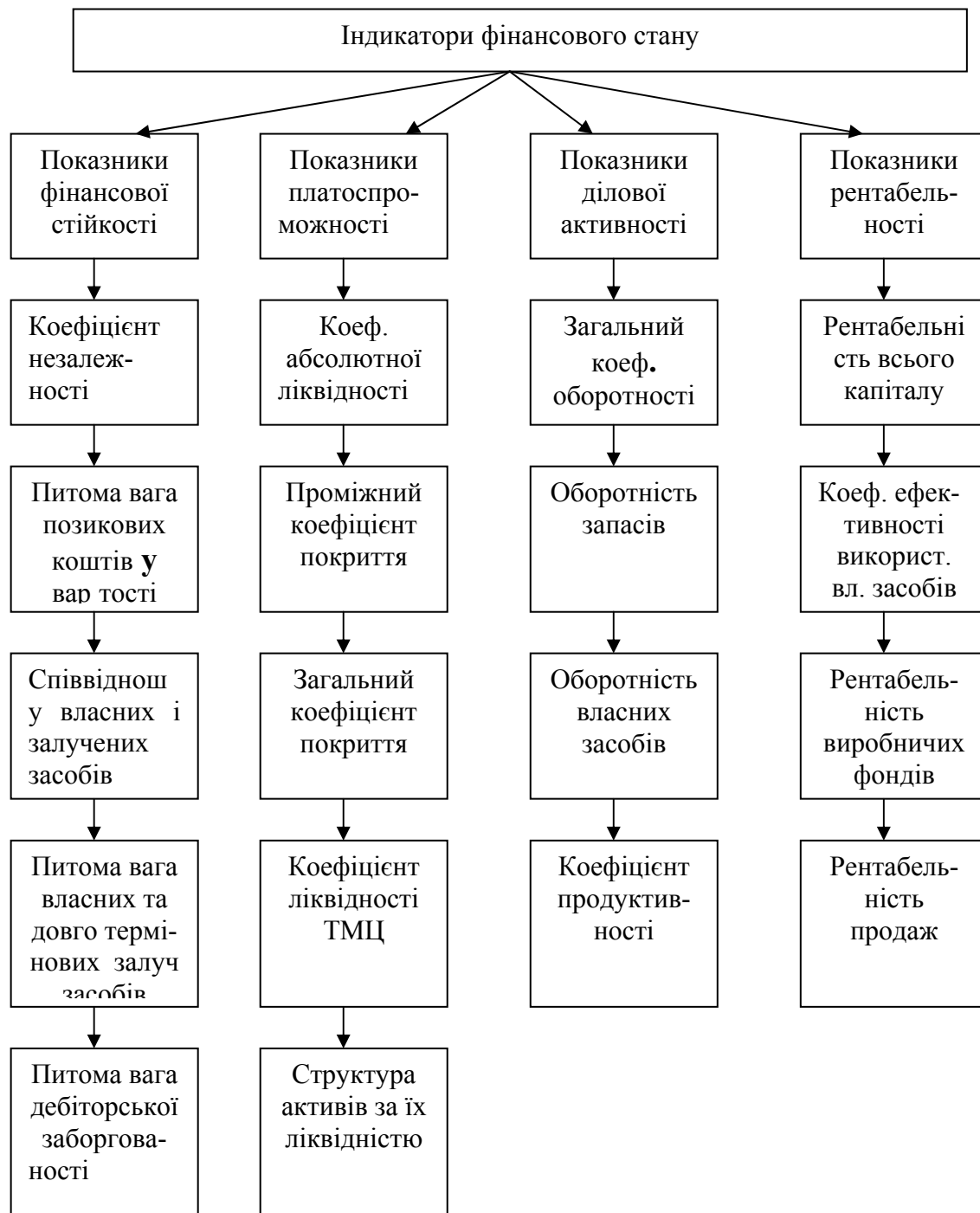
4. Попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану господарюючого суб'єкта. Таку оцінку здійснюють на основі аналізу окремих аспектів кризового розвитку господарюючого суб'єкта за ряд попередніх етапів із використанням обговорених індикаторів оцінки загрози банкрутства.

Система експрес-діагностики банкрутства забезпечує раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства і дає змогу вжити оперативних заходів щодо їхньої нейтралізації.

Для аналізу фінансового стану підприємства взагалі використовують систему аналізу індикаторів фінансового стану (рис. 1). При аналізі фінансового стану підприємства необхідно знати запас його фінансової стійкості. З цією метою попередньо всі затрати підприємства слід згрупувати в залежності від об'єму виробництва і реалізації продукції на змінні і постійні. Змінні затрати збільшують і зменшують пропорційно об'єму випуску продукції. Це витрати сировини, матеріалів, енергії, палива, заробітної плати робітників при відрядній формі оплати праці, відрахування і податки і т.п.

Постійні затрати не залежать від об'єму виробництва і реалізації продукції. До них відносять амортизацію основних засобів і нематеріальних активів, суми виплачених відсотків за кредити банків, орендна плата, витрати на управління і організацію виробництва, заробітна плата персоналу при по часовій оплаті праці. Постійні затрати разом з прибутком становлять маржинальний прибуток підприємства. Ділення затрат на постійні і змінні і використання показника маржинального прибутку дозволяє розрахувати границю рентабельності, ту суму виручки, яка необхідна для того, щоб покрити всі постійні витрати підприємства. Прибутку при цьому не буде, але не буде і збитків. Рентабельність при такій виручці буде рівна нулю.

Розраховується межа рентабельності відношенням суми постійних затрат в складі реалізованої продукції до частки маржинального прибутку в виручці. Якщо відома межа рентабельності, то не важко розрахувати запас фінансової стійкості (ЗФС): різницю виручки і межі рентабельності ділимо на виручку і множимо на 100.

Рис. 1. Індикатори фінансового стану підприємства [1, 62].

Література

1. Буляндра Л.О. Підвищення продуктивності акціонерного капіталу як складової показника сукупної продуктивності // Формув. ринкових відносин в Україні.: Зб. Наук. Праць. Вип. 2 (21). – К., 2003 – с. 57-63.
2. Ковалев А.И., Привалов В.П. Анализ финансового состояния хозяйствующего субъекта. - М.: Центр экономики и маркетинга, 1995. – 192 с.
3. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 416 с.
4. Салига С.Я. та ін. Антикризове фінансове управління підприємством.: Навч. Посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 208 с.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Потребує уваги розгортання інфраструктури захисту прав інтелектуальної власності, до якої повинні увійти не тільки органи, що видають відповідні захисні документи, а і патентні бібліотеки та загальнодоступні бази даних, які дали б можливість вітчизняним авторам здійснювати на сучасному рівні патентний пошук, захист своїх інтересів у судах тощо. Принципової ваги для прориву українських товарів і технологій на світовий ринок набуває сьогодні патентування винаходів і знаків для товарів та послуг вітчизняних розробників у розвинених країнах світу (патентування за кордоном і збереження прав на інтелектуальну власність за українськими винахідниками і виробниками).

Найважливішими напрямками формування й розвитку національного ринку інноваційних продуктів є:

- сприяння регіоналізації інноваційної політики, що в свою чергу сприятиме трансферу технологій і інноваційних продуктів, формуванню регіональних інноваційних стратегій, створенню технопарків, бізнес-інкубаторів, а також інноваційних структур іншого типу;

- створення умов формування науково-промислових кластерів;

- сприяння поетапному створенню національної мережі комерціалізації інноваційних продуктів та трансферу технологій. Мережа має охоплювати спочатку 2-3, а пізніше 5-7 регіональних Центрів комерціалізації та трансферу технологій і інноваційних продуктів у Києві, Донецьку, Харкові, Дніпропетровську, Львові, Одесі, Сімферополі. Створюючи українську мережу, необхідно як найширше використовувати закордонний досвід, зокрема США та інших країн далекого зарубіжжя, а також Росії, Білорусі;

- організація виявлення і добору найактуальніших винаходів українських авторів для їхньої подальшої комерціалізації і введення в господарський обіг. Створення з цією метою бази даних «Перспективні українські винаходи», що має постійно поповнюватися;

- запровадження розробки програми науково-технологічного партнерства між державними організаціями, академічним, галузевим і вузівським секторами науки та промисловістю на основі державного контракту або іншої угоди на проведення робіт за всіма етапами інноваційного циклу. Такі програми закладуть підґрунтя для формування нової системи партнерської взаємодії держави і приватного сектору в розробці та використанні нових технологій;

- сприяння розвитку інституту посередництва та підготовці технологічних менеджерів для наукомісткого сектора економіки. Фірми-посередники, технологічні брокери повинні надавати консалтингові послуги, у тому числі патентно-лицензійні й відповідати за кінцевий результат комерціалізації технологій та інноваційних продуктів.

З метою подальшого підвищення рівня охорони прав на інтелектуальну власність вважати доцільним:

- скорочення термінів проведення кваліфікаційної експертизи;
- обов'язкове патентування науково-технічних результатів, отриманих у процесі виконання державних програм;
- надання державної допомоги щодо патентування за кордоном перспективних розробок, які позитивно впливають на розвиток експортного потенціалу України;
- законодавче закріплення норми, за якою права на об'єкти промислової власності (за винятком технологій подвійного застосування і спеціального призначення), виконані із залученням державних коштів, належать інститутам і організаціям-розробникам, а також стимулювання передачі прав на інтелектуальну власність безпосереднім розробникам інтелектуального продукту [1, 25].

З метою забезпечення державних інтересів при розподілі майнових прав на технології, їхні складові, інші результати наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності, створені за рахунок державних коштів, між усіма учасниками їх розробки та найбільш ефективного їх використання, законодавчо закріпити такі позиції:

- установити, що Україні в особі державного замовника належать майнові права на результати НДДКР, пов'язані з інтересами оборони і національної безпеки України, а також майнові права на всі результати цивільного характеру, якщо їхнє доведення до промислового застосування і реалізації готової продукції бере на себе держава. Організація – виконавець має право на одержання винагороди на умовах, визначених угодою;
- ухвалити, що організації-виконавцю належать майнові права на всі результати НДДКР, якщо інше не передбачено договором з державним замовником. Державний замовник має право на безоплатну невиключну ліцензію [2, 210].

Для розвитку правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності необхідна також реалізація таких заходів:

- надання державної фінансової підтримки патентуванню за кордоном належних національним заявникам об'єктів інтелектуальної власності за допомогою щорічного закріплення в бюджеті країни витрат на закордонне патентування й використання патентних мит, що надходять за надання правової охорони на території України;
- удосконалення порядку реєстрації й використання секретних винаходів, удосконалювання механізму стимулювання взаємного обміну технологіями у військовій і цивільній сферах;
- удосконалення оцінки стягнення заподіяних збитків за незаконне використання інтелектуальної власності із урахуванням досвіду промислово розвинених країн і закріплення відповідних норм у національному законодавстві;
- створення сучасної автоматизованої системи, що дозволяє виконувати автоматизований патентний пошук, подачу заявок на електронних носіях, автоматизацію інформаційного обслуговування в патентній сфері [3, 15].

Не відповідають завданням розвитку національної інноваційної системи умови правової охорони інтелектуальної власності в Україні, не належним чином ведеться облік об'єктів права інтелектуальної власності і нематеріальних активів. Це є причиною низької патентної активності науково-промислового комплексу і того, що частка інтелектуальної власності й нематеріальних активів в основних фондах за бухгалтерськими документами украї низька.

Література:

1. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2007. – 296 с.
2. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ., 2007. – 400 с.
3. Янковский К. П. Организация инвестиционной и инновационной деятельности. – СПб: ПИТЕР, 2001.

Саньоцька Н.М., аспірант

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інформаційно-технічна революція змінила характер і методи ведення туристичного бізнесу. Використання можливостей технічного обміну сьогодні дозволяє легше і швидше створювати і продавати пакети послуг споживачам, вирішувати завдання фінансово-операційного управління, маркетингового планування, підвищувати конкурентоспроможність продукції і збільшувати кількість продажів.

Питання про можливості сучасних інформаційних технологій в туризмі розглядаються такими відомими українськими вченими, як Роглев Х. [4], Скопень М. [5], Худо В. [6] та іншими, а також частково висвітлені нами у статті „Інтернет-технології в туризмі” [3].

Використання комп'ютерних мереж, Інтернет-технологій, програмних продуктів для автоматизації бізнес-процесів туристичного бізнесу сьогодні не просто питання лідерства і створення конкурентних переваг, але і виживання на ринку в найближчому майбутньому.

Інформаційні технології (ІТ) – це сукупність прийомів, методів та засобів послідовного якісного перетворення інформації на таких етапах інформаційних процесів, як збирання, передавання, зберігання, обробка, накопичення [5, С.11].

Інакше кажучи, інформаційна технологія – це алгоритм перетворення інформації з використанням сучасної комп'ютерної техніки.

Ми виділили 5 головних сфер застосування сучасних інформаційних технологій у діяльності туристичних підприємств.

Досліджуючи практику застосування сучасних інформаційних технологій туристичними підприємствами, виявлено активне впровадження комп'ютерної

техніки у діяльність цих підприємств, але застосування комп'ютерів зводиться в основному до розмноження документів, пошуку інформації в мережі Інтернет, надсилання та приймання електронної пошти. Окремі підприємства розміщують інформацію в мережі Інтернет через власні веб-сторінки.

Ми вважаємо, що – колосальні можливості сучасних інформаційних технологій використовуються туристичними підприємствами несповна.

Тому для ефективної автоматизації діяльності туристичних підприємств ми пропонуємо наступну систему заходів.

1. Встановити програмне забезпечення для автоматизації управління підприємством. Для туристичних організацій можна запропонувати такі комплексні програмні засоби автоматизації: Inter Hotel, Lodging Touch Libica, Intellect Service, UCS-UKR, Галактика, СІТЕК [4, С.171]. Програмні продукти після купівлі супроводжуються сервісним обслуговуванням.

2. Встановити систему автоматизації бухгалтерського обліку, такі як 1С: Бухгалтерія, Парус або іншу.

3. Підключити підприємство до мережі Інтернет, зареєструвати доменне ім'я, створити веб-сторінку підприємства, розмістивши на ній інформацію про послуги, ціни, світлини готелю чи санаторію, зареєструвати сторінку у пошукових системах та каталогах.

4. Встановити програмне забезпечення для розрахунку цін на турпакети та управління завантаженням рейсів. Ми рекомендуємо програмне забезпечення української компанії ТітБіт, а саме програмні продукти „Розрахунок цін” і „Ціни + рейси” для підприємств, котрі також надають послуги трансферу та перевезення туристів.

5. Впровадити систему Інтернет-бронювання на власній веб-сторінці, брати участь у міжнародних системах бронювання турів, таких як Sabre, Galileo, Worldspan, які використовують як засіб зв'язку Інтернет, а як термінал – звичайний комп'ютер [4, С.190].

6. Використати переваги віртуального туризму. Віртуальний туризм – це подорожі за допомогою персонального комп'ютера, відвідання віддалених місць через мережу Інтернет за посередництвом веб-камери [1, С.47].

Разом з тим, впровадження сучасних інформаційних технологій в систему управління туристичним підприємством вимагає певних капіталовкладень. Для ефективного використання комп'ютерних систем в туристичних організаціях також необхідний кваліфікований персонал або слід організувати навчання фахівців підприємства.

Отже, при вмілому та раціональному використанні можливостей сучасних інформаційних технологій в туризмі, можна отримати багато переваг і нічого не витратити на це (мінімальний варіант).

Таким чином, впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність туристичних підприємств, дозволить, на наш погляд: збільшити кількість замовлень, підвищити продуктивність праці персоналу, покращити обслуговування, знизити окремі категорії витрат (на зв'язок, надсилання пошти), підвищити конкурентоспроможність підприємства та його тур продуктів, посилити економічну безпеку організації, покращити імідж організації.

Робота з глобальними системами бронювання через Інтернет забезпечить туристів та інших учасників ринку оперативною та достовірною інформацією про ціни та асортимент у будь-який момент часу.

Література:

1. Віртуальна подорож або Web-камери в Інтернеті //ПК. – 1999. – № 20. – С. 47.
2. Леонтьев В.П. Новейшая энциклопедия Интернет. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 607.
3. Миронов Ю.Б. Інтернет-технології в туризмі //Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 194: В 5 т. Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – 300 с. – С. 457-464.
4. Роглев Х.Й. Основи готельного менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
5. Скопень М.М. Інформаційні системи і технології бухгалтерського обліку в туризмі: Навчальний посібник – К.: Вища школа, 2003. – 275 с.

Чорі М.В., студентка
Мукачівський технологічний інститут

ОБЛІК ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УМОВАХ ЗМІНИ ПРАВОВОЇ ПАРАДИГМИ

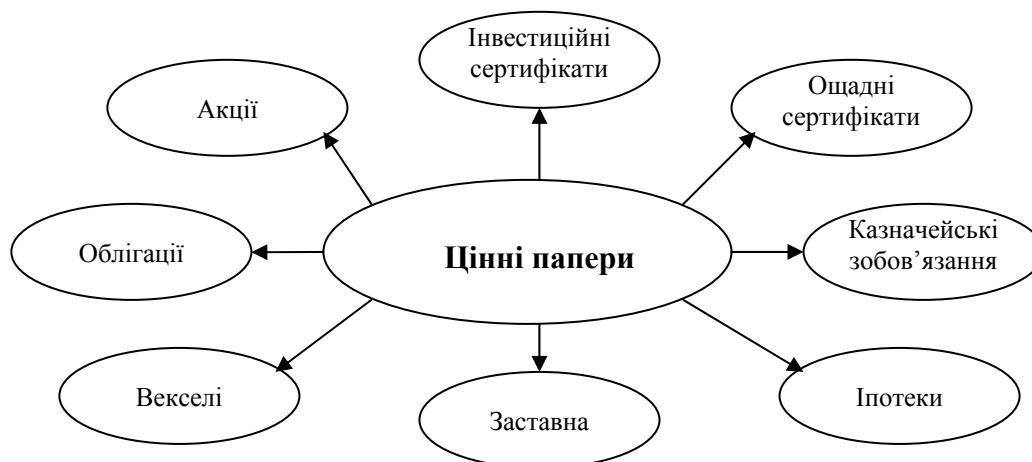
Нині в Україні налічується понад 35 мільйонів власників акцій приватизованих підприємств. Населення, якому традиційно притаманне підвищене почуття соціальної справедливості, покладає надії не тільки на розвиток державою різноманітних форм інвестування як засобу збільшення грошових заощаджень, а й на забезпечення захисту своїх фінансових вкладень. Відновлення довіри населення до держави і фондового ринку є необхідною умовою соціальної підтримки курсу ринкових реформ та забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. На цих засадах і була започаткована державна політика регулювання ринку цінних паперів в Україні.

В сучасних умовах господарювання існують різні джерела нарощення капіталу і фінансування відтворення, зокрема до них належать і фінансові інвестиції, під якими розуміють цінні папери і не тільки.

Дослідженню питань поняття цінних паперів та відображення операцій з ними в обліку в Україні, та й не тільки, приділяється значна увага. Це знайшло відображення в працях вчених-економістів Міддлтон Д., Велш Г., Крупка Я.Д., Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Голубка Я.В.

. Відповідно до ст.1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», **цінні папери** – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам. [1]

Існують різні класифікаційні ознаки, які дозволяють згрупувати цінні папери в певні групи. Найпростіша схема видів цінних паперів, які на даний момент діють в Україні зображена на рис.1

Рис. 1. Види цінних паперів

В усьому світі за питомою вагою основу обігу цінних паперів складають акції та облігації, Україна не є винятком

Облік операцій з акціями. **Акція** – це цінний папір без визначення строку обігу, який засвідчує внесення визначеного паю до Статутного фонду акціонерного товариства, дає право на участь в управлінні ним і на одержання частини прибутку у формі дивідендів, а також на участь у розділі майна на випадок його ліквідації.

Досить часто у науковій літературі зустрічається класифікація акцій на різні групи, зокрема: іменні і на пред'явника, привілейовані і прості.

Проте варто відмітити, що згідно Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» №3480-IV від 23.02.06 р. акції – це іменний цінний папір. Тому всі акціонерні товариства зобов'язані протягом трьох років привести свою діяльність у відповідність до цього закону і акції на пред'явника замінити іменними акціями.

Доцільно розглянути облік іменних акцій. При обліку операцій із цінними паперами необхідно виділити:

1. емісійний дохід – утворюється в емітента цінних паперів як різниця між ціною продажу та їх номінальною вартістю;
2. номінальною вартістю;
3. викуп власних акцій з метою їхнього перепродажу;
4. покупку чужих акцій;
5. перепродаж чужих акцій;
6. виплата дивідендів акціонерам;
7. одержання дивідендів по фінансовим вкладенням.

Щодо податкового обліку, то варто підкреслити, що сума емісійного доходу, отримана платником податку не включається до складу валових доходів згідно змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», які набули чинності з 01.01.2007 р. Елементи проекту

Податкового кодексу поволі набирають чинності, оскільки саме не включення емісійного доходу до складу валових доходів було одним з них.

В основному акції випускають в розмірі статутного капіталу підприємства. Крім цього варто зазначити, що мінімальна номінальна вартість акції згідно змін до Закону про цінні папери від 23.02.2006 р. встановлено в розмірі не менше 1 копійки в національній валюті за акцію.

Аналітичний облік варто вести за кожним засновником та учасником та за видами виплат.

Довгострокові фінансові вкладення в акції інших підприємств гублять свою первісну вартість, якщо їхня ціна на фондових біржах знижується. Падіння курсу акцій означає для інвестора потенційний збиток. Якщо ринкові ціни на часткові активи ростуть, довгострокові фінансові вкладення перевищують первісну балансову вартість цінних паперів, що для інвестора обертається потенційним прибутком.

Потенційний прибуток у поточному бухгалтерському обліку не відображається. Вона буде показана по факту після реалізації акцій або опосередковано в сумі підвищених дивідендів.

Щодо нарахування дивідендів та їх оподаткування, варто підкреслити, що на даний момент часу ставка оподаткування складає 15%. [3] Проте згідно проекту Податкового кодексу передбачено до 2010 року ставку знизити до 5%. А це справедливо, оскільки дивіденди це насамперед пасивний дохід.

Облік операцій з облігаціями. **Облігація** – цінний папір, що засвідчує внесення його власником певних коштів і підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати власникові номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску).

Облігації відрізняються від акцій головним чином тим, що їх власник не є членом акціонерного товариства, а відтак і не має права голосу на зборах акціонерів. Щодо облігацій, то варто відмітити, що підприємство вправі розміщувати облігації тільки після повної оплати свого статутного капіталу. І можливо це зробити лише на суму, яка не перевищує 3-кратного розміру власного капіталу або розміру забезпечення, яке надається йому з цією метою третіми особами. Мінімальна вартість облігації як і акції теж повинна бути не менше 1 копійки.

Облік облігацій як і акцій дозволяється лише після реєстрації ДКЦПФР звіту про результати розміщення та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій.

Бланки акцій і облігацій підприємства зберігають і обліковують як бланки суворої звітності в установленому порядку. На всі бланки цінних паперів, які зберігаються на підприємстві, складають списки, де зазначають вид цінних паперів, номер, серію, номінальну вартість та термін погашення. При погашенні цінних паперів у списку роблять позначку про дату, випуску банку або інший документ, на основі якого оприбутковують кошти. Якщо придбані цінні папери здають до банку на зберігання, у реєстрах аналітичного обліку роблять посилання на відповідний документ, одержаний від банку. Витрати, пов'язані зі

сплатою банку винагороди за зберігання та перепродаж цінних паперів відображають на дебеті рахунка 95 «Фінансові витрати».

Бланки акцій та облігацій також слід обліковувати на позабалансовому рахунку 08 «Бланки суворого обліку» за номінальною вартістю. Аналітичний облік бланків акцій і облігацій варто вести за їх видами, місцями зберігання та матеріально відповідальними особами.

Облігації та векселі мають досить схожу економічну природу заборгованості, проте головна відмінність полягає в тому, що основною умовою видачі векселя є попередня заборгованість за товарами, послугами.

Облік операцій з векселями. Вексель – цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю)[2].

Ставши потужним надбанням усіх сфер господарського життя розвинутих країн, найлегшою і найпростішою формою передання капіталу-функції та капіталу-власного з одних рук до інших, вексель активно сприяє залученню у виробничу діяльність якнайширшого обсягу багатств, стимулює зростання масштабів виробництва, капіталу та його купівельної сили.

Згідно Указу Президента України від 02.11.93 р. №504/93 «Про сплату державного мита за вексельні бланки» при отриманні бланків векселів необхідно сплачувати держмито – 10% від неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що на сьогодні складає 1,70 грн. за кожний бланк.

Книгу реєстрації векселів рекомендовано вести, для того щоб вести постійний контроль щодо наявності та термінів погашення векселів, суми погашення тощо.

Облік одержаних векселів ведеться за допомогою рахунків 182 «Довгострокові векселі одержані» та 34 «Короткострокові векселі одержані». Аналітичний облік ведеться по ним по кожному одержаному векселю.

Якщо заборгованість за виданим векселем, строк погашення якого не перевищує операційного циклу, відображається на рахунку 621 «Короткострокові векселі, видані в національній валюті», в протилежному випадку облік доцільно вести на рахунку 511 «Довгострокові векселі, видані в національній валюті».

Операції з переліченими на рисунку 1 цінними паперами повинні приносити прибуток, тобто виступати додатковим джерелом доходу. Саме тому часто виникає ситуація, коли підприємство володіючи цінними паперами їх продає, а натомість купує інші.

Насамперед варто зауважити, що здійснення операцій з цінними паперами, на вторинному ринку можливе лише через торговця цінних паперів, або наявності у підприємства-продавця відповідної ліцензії у відповідності до п.8 ст. 17 Закону №3480-IV [1]. Існують декілька шляхів, зокрема продаж за ціною нижче номінальної вартості, з так званим дисконтом; шляхом обміну на певні товари, необхідні для виробництва або перепродажу; шляхом продажу за номінальною вартістю, проте емітенту.

Отже, якщо підприємство здійснює вище перелічені операції через торговців цінних паперів, тобто брокерів, то з ними укладають договір комісії або доручення (обов'язково в письмовій формі) згідно п.6 ст.17 Закону №3480-IV. У ньому зазначають вид послуги, що надається, тобто посередницькі послуги з обміну векселів.

Останнім етапом вексельних операцій є погашення цінних паперів. Процедура погашення векселя з боку законодавства не регламентована, тому кожне підприємство може самостійно обирати варіант ліквідації даного боргового цінного папера.

Облік операцій з ощадними сертифікатами. Ощадні сертифікати – це письмове свідоцтво кредитної установи (банку) про депонування грошових коштів, що засвідчує право вкладника на одержання по закінченні встановленого терміну депозиту і процентів по ньому.

Ощадні сертифікати видаються строкові (під певний договірний процент на визначений строк) або до запитання, іменні та на пред'явника.

Іменні сертифікати обігу не підлягають, а їх продаж (відчуження) іншим особам є недійсним.

Облік ощадних сертифікатів, придбаних підприємством в банку, ведуть на рахунку № 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті", № 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті". Аналітичний облік ведеться за банками, що видали ощадні сертифікати, а для термінових сертифікатів – і за термінами їх вилучення.

Облік одержаних доходів за ощадними сертифікатами аналогічний облікові нарахування дивідендів за акціями і процентів за облігаціями.

Щодо оподаткування дисконтного доходу за ощадними сертифікатами, то ставка на даний момент складає 5%.

Облік операцій з казначейськими зобов'язаннями. Казначейські зобов'язання – це різновид цінних паперів на пред'явника, які розміщуються на добровільних засадах, засвідчують внесення їх тримачами грошових коштів до бюджету і дають право на одержання фінансового доходу протягом всього терміну володіння цими цінними паперами.

В обігу перебувають такі види казначейських зобов'язань:

а) короткострокові – до 1 року, випускаються Міністерством фінансів України, не мають купонів і погашаються шляхом викупу, включаючи сплату нарахованих на них процентів;

б) середньострокові – від 1 до 5 років, випускаються Міністерством фінансів України, не мають купонів, порядок визначення продажної вартості середньострокових казначейських зобов'язань визначається Міністерством фінансів виходячи з часу їх придбання, погашення середньострокових казначейських зобов'язань здійснюється щороку на підставі тиражів;

в) довгострокові – від 5 до 25 років на пред'явника, випускаються Кабінетом Міністрів України; дохід за казначейськими зобов'язаннями починають сплачувати у наступному році після року придбання. Виплата доходу за казначейськими зобов'язаннями здійснюється щороку по купонах або при погашенні зобов'язань шляхом нарахування процентів до номіналу без щорічних виплат.

Якщо тримач казначейського зобов'язання, що вийшло у тираж погашення, не пред'явив його до сплати, він зберігає право на одержання доходу по купонах до закінчення терміну дії. Але після закінчення цього терміну казначейські зобов'язання втрачають силу і оплаті не підлягають.

Результатом ведення бухгалтерського обліку є складання фінансової звітності. Відображення інформації про цінні папери можна безпосередньо побачити у балансі, звіті про фінансові результати, звіті про рух грошових коштів тощо. Що ж стосується податкового обліку, то згідно п.7.6.1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 р. №238/97-ВР платник податку веде окремий податковий облік фінансових результатів операцій за кожним видом цінних паперів.

Іншими словами, якщо протягом звітного періоду витрати на придбання акцій, понесені підприємством, перевищують доходи, отримані від продажу цінних паперів цього ж виду в такому звітному періоді, різницю (від'ємний фінансовий результат) до валових витрат не включають. На її величину зменшують фінансові результати від операцій з цінними паперами наступних звітних періодів до повного їх погашення. Якщо ж доходи від продаж акцій, отримані у звітному періоді перевищують витрати понесені підприємством у такому періоді при купівлі цінних паперів цього ж самого виду – різницю відносять до валових доходів. Відповідно ці дані знаходять своє відображення у податковій звітності, зокрема у додатку до квартальної декларації з податку на прибуток КЗ «Розрахунок фінансових результатів операцій з цінними паперами та деривативами».

Проте проект Податкового кодексу пропонує максимально зблизити дані бухгалтерського та податкового обліку, тобто оскільки у бухгалтерському обліку фінансовий результат по операціях з цінними паперами розраховується по кожній операції окремо, пропонується аналогічним чином визначати фінансовий результат по операціях з цінними паперами і у податковому обліку. Це зумовлено ще однією причиною – згідно Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» фінансовий результат визначається по окремому виду цінних паперів, а не по окремій ситуації, а це в свою чергу призводить до викривлення фінансових результатів та податкових зобов'язань по операціям з цінними паперами.

Як бачимо, ринок цінних паперів в Україні з кожним роком набуває все більших темпів розвитку. Різновиди цінних паперів, які законодавчо встановлені в Україні це підтверджують.

Більшість підприємств, все частіше зіштовхуються з обліком операцій з цінними паперами. Тому, відображення господарських операцій з акціями, облігаціями, векселями тощо в бухгалтерському обліку вимагає професійних знань як з законодавчої так і облікової точки зору. Впровадження певних елементів Податкового кодексу, на даний момент часу, і законодавче затвердження Податкового кодексу згодом, допоможе вирішити недоліки сучасного податкового законодавства.

Література:

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 23.02.2006 р.
2. Закон України «Про обіг векселів в Україні» №2374-III від 05.04.2001р.
3. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» № 889-IV від 22.05.2003 р.
4. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл – 6. вид. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 784с.
5. Чебанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік: Посібник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 672с.

Шевчук О.А., магістрант

Тернопільський національний економічний університет

СТАН І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Зміцнення та подальше розширення ринкового середовища в Україні вимагає функціонування належного господарського механізму. Облік і контроль, виступаючи складовими системи господарювання, можуть сприяти успішному розвитку господарського механізму, або стримувати, гальмувати цей процес. Разом з тим, раціональна організація обліку й контролю на рівні підприємств забезпечує прийняття відповідних управлінських рішень. Таким чином, реформування бухгалтерського обліку й контролю, що проводиться в Україні, є цілком закономірним процесом.

Проведене дослідження документування операцій підготовчого етапу лізингової угоди дозволило зробити висновок про те, що точне, повне і достовірне відображення операцій підготовчого етапу фінансового лізингу у відповідних документах носить практичний характер і створює основу для подальшої реалізації лізингового проекту.

У дані статті розкривається значимість лізингового договору в юридичному оформленні лізингової угоди. Дефініція усіх його істотних умов потребує високого рівня законотворення: формулювання мають бути лаконічними, точними, не допускати подвійного тлумачення. До законодавчо закріплених, істотних умов договору лізингу (як то: предмет лізингу; строк, на який лізингоодержувачу надається право користування предметом лізингу (строк лізингу); розмір лізингових платежів; інші умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди) запропоновано віднести ще й такі умови: про склад лізингових платежів і графік їх здійснення (бажано оформляти як додаток до договору); про обрання предмету лізингу та його продавця (постачальника) .

У вітчизняній науковій літературі відсутні рекомендації щодо уніфікованої форми акта приймання-передачі лізингового майна. На практиці сторони – учасники лізингового процесу даний документ складають у формі акта приймання-передачі виконаних робіт довільної форми. Оскільки предметом

лізингу завжди виступає об'єкт основних засобів, процес приймання-передачі майна в лізинг має бути оформлений уніфікованим актом приймання-передачі основних засобів у лізинг.

Разом із тим, документування операцій виробничого використання предметів лізингу потребує вдосконалення на рівні уточнення і доповнення реквізитів первинних документів з обліку основних засобів узагалі. Такими додатковими реквізитами мають стати: строк корисного використання (експлуатації) об'єкта; ліквідаційна вартість; справедлива вартість (у необхідних випадках); сума дооцінки або уцінки об'єктів; метод нарахування амортизації. До того ж, кожний первинний документ щодо обліку основних засобів, який відображає наявність і рух предмета лізингу, має містити додаткову інформацію про номер і дату лізингового договору. Це дасть можливість оперативно знайти інформацію про лізингодавця, строк лізингу, сплачені лізингові платежі тощо, не завантажуючи первинні документи зайвими показниками.

Аналіз документального оформлення розрахунків за лізинговими платежами, свідчить, що при розрахунках за лізинговими операціями підставою оплати повинен виступати не лише лізинговий договір (та його додатки), а й рахунки-фактури на сплату лізингових платежів, виставлені лізингодавцем лізингодержувачу. Оформлення рахунків-фактур має виступати тією ланкою, що посилить контроль за правильністю, своєчасністю та повнотою платежів.

Облікова політика лізингових процесів має свої особливості для різних господарюючих суб'єктів залежно від специфіки підприємницької діяльності. В обліковій політиці постачальників чи виробників предметів лізингу (якщо вони не є лізингодавцями) специфіка проведення лізингових операцій не знаходить відображення.

Дослідження методики визначення величини ануїтету від протилежного, показало, що дана методика є прийнятною до використання в практичній діяльності лізингодавців, оскільки вона дозволяє урівняти вартість предмета лізингу на балансі лізингодержувача та дебіторську заборгованість на балансі лізингодавця. Також відображення предмета лізингу за справедливою вартістю носить більш обґрунтований зміст щодо реальної вартості активів і зобов'язань лізингодержувача, тому що справедлива вартість активу визначається умовами ринку лізингових послуг, що складаються на певний момент часу, а не розрахунковим шляхом як теперішня вартість мінімальних лізингових платежів.

Обґрунтовано, що при фінансовому лізингу лізингодавець у момент придбання майна, призначеного для лізингу, повинен обліковувати його як основні засоби, оскільки такий актив одразу знімається з балансового обліку лізингодавця, довгий час залишаючись у його власності, і приносить лізинговий дохід. Відповідно до вказаного, необхідно застосовувати рахунки 15 "Капітальні інвестиції" та 10 "Основні засоби". При цьому до рахунка 15 доцільно відкривати субрахунок 15.6 "Придбання основних засобів для передачі у лізинг", що дасть можливість розмежувати придбання предметів фінансового лізингу з придбанням основних засобів для власного використання.

Майно, передане у фінансовий лізинг, протягом основного строку експлуатації належить лізингодавцю і переходить у власність

лізингоодержувача лише після повної сплати його викупної вартості. Вартість активів, переданих у фінансовий лізинг, не відображається в балансі лізингодавця. Обліковуються лише суми заборгованості лізингоодержувачів (субрахунок 181 „Заборгованість за майно, що передане у фінансову оренду”). У зв’язку з цим в статті запропоновано вести позабалансовий облік предметів лізингу на рахунок 09 “Майно, передане у фінансовий лізинг”. Такий порядок обліку забезпечить дотримання одного з важливих принципів бухгалтерського обліку “преваги змісту над формою”, згідно якого операції повинні обліковуватися за їх сутністю, а не лише виходячи з юридичної форми.

З метою вдосконалення обліку предметів фінансового лізингу у лізингоодержувача пропонується для обліку предметів лізингу в залежності від їх видів використовувати такі аналітичні рахунки: для обліку машин і обладнання – 104.1 “Власні машини та обладнання” та 104.2 “Машини і обладнання, одержані в лізинг”, для обліку транспортних засобів – 105.1 “Власні транспортні засоби” та 105.2 “Транспортні засоби, одержані в лізинг” і так далі.

У процесі дослідження діючої практики визначення строку корисного використання предмета фінансового лізингу лізингоодержувачем, маємо зробити висновок про те, що строк корисного використання предметів лізингу повинен встановлюватися для кожного окремо взятого активу або групи подібних активів (виду лізингового майна). При цьому слід враховувати такі фактори:

- строк дії лізингового договору;
- очікуване використання предмета лізингу з урахуванням його потужності чи продуктивності;
- фізичний та моральний знос, що передбачається, відповідно до показників технічної документації;
- накопичений досвід використання власних основних засобів, подібних за технічними характеристиками до предмета лізингу.

Для відображення розміру нарахованої суми зносу лізингового майна у лізингоодержувача запропоновано передбачити ведення окремого субрахунку 134 “Знос основних засобів, одержаних у лізинг” в розрізі аналітичних рахунків за окремими предметами лізингу. Це дозволило б користувачам інформації бачити, де використовуються предмети фінансового лізингу та визначити суму амортизації, що вже нарахована на лізингове майно.

Варто зазначити що аналітичний облік розрахунків за лізингове майно у лізингоодержувача має бути побудовано за допомогою таких облікових реєстрів, які обов’язково повинні містити інформацію: реквізити лізингодавця, строк дії лізингового договору, порядок сплати лізингових платежів, розрахунок розмежування загальної суми лізингових платежів на фінансові витрати лізингоодержувача та відшкодування вартості предмета лізингу, дату проведення розрахунків (планову і фактичну), поточну заборгованість, кореспонденцію рахунків.

АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ

Від забезпеченості підприємства грошовими коштами залежить його платоспроможність та ліквідність. В свою чергу, лише правильний аналіз грошових потоків може відповісти на запитання як організувати поточне та перспективне управління фінансовою діяльністю щоб забезпечити платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

Сума грошових коштів на підприємстві повинна бути такою, щоб її вистачило для покриття першочергових платежів. Тому аналіз грошових потоків займає важливе місце для визначення загального фінансового стану підприємства.

Питанням аналізу грошових потоків приділили значну увагу у своїх працях вчені-економісти, Дж. К. Ван Хорн, Мідлтон Д., Велш Г., Суторміна В.М., Тейлор А.Х., Бланк І.А.

Однією з основних умов стабільного фінансового стану підприємства є надходження грошових коштів, що забезпечує покриття його поточних зобов'язань. Аналіз грошових потоків пов'язаний із з'ясуванням причин, які вплинули на збільшення чи зменшення припливу грошових коштів підприємства та збільшення чи зменшення їх відпливу. Адже відсутність необхідного мінімального запасу грошових коштів свідчить про фінансові труднощі підприємства, а надмірна величина грошових коштів – про те, що підприємство несе збитки, пов'язані з інфляцією і знеціненням грошей.

Аналіз грошових потоків є інструментом управління грошовими потоками. Процес управління потоками грошових коштів представляє собою постійне спостереження відхилень реального руху грошових коштів від планових показників та використання заходів по усуненню таких недоліків, пошук шляхів їх оптимізації.

Задля визначення стану грошових потоків підприємства необхідний детальний їх аналіз, який доцільно проводити за такою методикою:

- Аналіз складу та структури грошових потоків;
- Аналіз ефективності грошових потоків;
- Аналіз звіту про рух грошових потоків;
- Аналіз показників ліквідності.

Після проведення такого аналізу важливо накреслити шляхи виходу із ситуації з грошовими потоками, яка склалася. Не менш важливе значення належить аналізу коефіцієнтів ліквідності та ступеня ліквідності.

Процес аналізу необхідно завершувати оптимізацією грошових потоків шляхом вибору найкращих форм їхньої організації на підприємстві з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, що сприятиме збалансованості, синхронізації та зростання чистого грошового потоку. Заходи щодо збалансування грошових потоків можна поділити на групи:

1. Заходи зі збільшення зростаючого (позитивного) грошового потоку:

- додаткова емісія акцій;
- додатковий випуск облігаційної позики;
- залучення довгострокових кредитів;
- залучення стратегічних інвесторів;
- продаж частини довгострокових фінансових вкладень;
- продаж або здача в оренду основних засобів не використовуваних видів.

2. Заходи зі скорочення від'ємного грошового потоку:

- зниження суми постійних витрат підприємства;
- скорочення обсягу реальних інвестицій;
- скорочення обсягу фінансових інвестицій;
- передача в муніципальну власність об'єктів соціальної інфраструктури.

Способи оптимізації надлишкового грошового потоку пов'язані, як правило, з активізацією інвестиційної діяльності підприємства, спрямованої:

- на погашення довгострокових кредитів банку;
- на збільшення обсягу реальних інвестицій;
- на збільшення обсягу фінансових інвестицій.

Синхронізацію грошових потоків має бути спрямовано на усунення сезонних і циклічних розходжень у формуванні як позитивних, так і негативних грошових потоків, а також на оптимізацію середніх залишків готівки.

Заключним етапом оптимізації є забезпечення умов максимізації чистого грошового потоку підприємства, зростання якого забезпечує підвищення рівня самофінансування підприємства, знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування. В свою чергу, збільшення суми чистого грошового потоку можна забезпечити за рахунок зменшення суми постійних витрат, зниження рівня змінних витрат, проведення ефективної податкової політики, застосування методу прискореної амортизації, продажу не використовуваних об'єктів основних засобів, нематеріальних активів і запасів, посилення претензійної роботи з метою повного і вчасного стягнення штрафних санкцій та дебіторської заборгованості.

Результати оптимізації грошових потоків мають відобразитися у фінансовому плані підприємства на рік з розбивкою по кварталах і місяцях.

Отже, фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від стану грошових коштів, які є наймобільнішою частиною оборотних засобів. Задля детального вивчення грошових потоків необхідний їх аналіз, при проведенні якого увага звертається на вивчення структури грошових коштів, дослідження ефективності грошових потоків, аналіз чистого грошового потоку, і, зрештою, на оцінку показників ліквідності підприємства. В перспективі необхідні більш глибокі дослідження методів оптимізації чистого грошового потоку, пошук шляхів прибуткового вкладення вільних коштів, а отже, вкладення коштів у розробку інвестиційних проектів, як результат – шляхів збільшення чистого грошового потоку внаслідок інвестиційної діяльності.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.

Діяльність сучасних підприємств характеризується загостренням конкурентної боротьби, і тому перед ними постає проблема пошуку шляхів виживання на конкурентному ринку та недопущення банкрутства. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у запровадженні на підприємствах ефективної системи управління витратами, яка дозволить досягти економії ресурсів та забезпечити стабільну прибутковість у довгостроковому періоді.

Витрати (рос.: расходы, издержки; англ.. costs, expenses) – 1) зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками); 2) грошове вираження суми ресурсів, використаних з певною метою; 3) економічний показник роботи підприємства, що характеризує суму витрат, понесених у процесі господарської діяльності.

Для промислового підприємства обсяг витрат та його динаміка характеризує конкурентне становище підприємства на ринку, наявність попиту на продукцію, успішність діяльності, рентабельність виробництва тощо. Таке твердження впливає зі зв'язку, який існує між витратами та ефективністю діяльності підприємства та попитом на продукцію. Господарська діяльність являє собою кругообіг активів, капіталу та зобов'язань, початковим етапом якого є процес постачання, який забезпечує підприємство матеріальними, фінансовими та трудовими ресурсами, необхідними для діяльності, які під час процесу виробництва перенесуть свою вартість на продукт праці. Собівартість продукту стає основою встановлення продажної ціни продукції підприємства і відповідно його доходу (Ціна=Дохід), частина вартості якого складатиме джерело відновлення засобів виробництва та робочої сили, спожитих у процесі виробництва, інша ж частина складе прибуток, необхідний підприємцю для розширення обсягів діяльності. За умов наявності попиту на продукцію, який формує пропозицію, підприємство обґрунтовано вдасться до збільшення обсягів виробництва, залучення більших обсягів витрат на забезпечення виробництва ресурсами. При цьому собівартість продукції залишиться незмінною або навіть зменшиться, що за інших рівних умов, приведе до збільшення прибутку за період на таку ж величину. Отже, ріст витрат в даному випадку свідчатиме про наявність попиту на продукцію, успішну маркетингову політику та стійку позицію відносно конкурентів, наявність незаповненої ніші на ринку товарів і послуг.

Дана ситуація є класичною в ринкових умовах і хибною в мовах командно-адміністративної системи. На підтвердження цього можна навести історичний факт, коли в Україні у процесі трансформації адміністративно-командної економіки в ринкову, не було визначено роль і

місце витрат виробництва у забезпеченні ефективності господарювання не надавалося належного значення, і тому коридор рентабельності звузився від звичних десятків до одиниць відсотків.

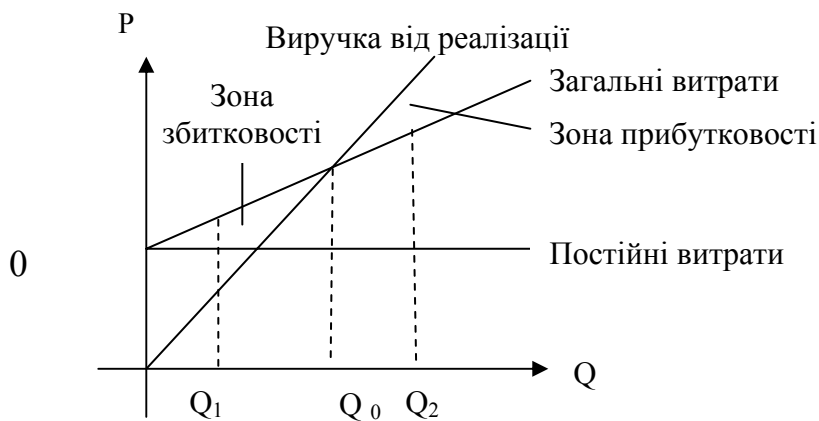
Управління витратами – процес цілеспрямованого формування витрат на підприємстві щодо їх видів, місць виникнення, носіїв за умови постійного контролю рівня витрат та стимулювання їх зниження. Система управління витратами є важливим елементом внутрішнього економічного механізму будь-якого підприємства.

Фахівці умовно розділяють вітчизняні підприємства на три групи, залежно від того, як вони ставляться до управління витратами. Перша група – це ті, що взагалі не рахують витрат. Якщо раніше до неї можна було віднести більшість комерційних структур, то зараз їх меншість. До таких підприємств належать структури, що за родом своєї діяльності і своїм особливим станом відносно конкурентів здатні встановлювати ціни, які дорівнюють ринковим, але в яких частка собівартості у доході значно менша, ніж у конкурентів (наприклад, підприємство по перевезенню вантажів залізницею отримало знижки від Міністерства шляхів сполучення на перевезення), тому велика частина підприємств з цієї груп вже перемістилась в другу – найчисленнішу.

Більшість вітчизняних комерційних і виробничих підприємств, велику увагу надає зниженню витрат (через посилення конкуренції, зниження прибутку або виникнення збитку). У зниженні витрат і контролі над ними – суть управління собівартістю даної групи підприємств. За рахунок цього можна збільшити ціновий коридор, в якому продаватиметься продукція, що підвищує її конкурентоспроможність. Таким чином, зниження витрат – найдоступніший спосіб управління витратами на „на короткій часовій дистанції”, тобто в розрахунку на віддачу найближчим часом.

Збільшення продажів – це об’єкт уваги третьої групи підприємств, стурбованих проблемою собівартості. Ця група в Україні сама нечисленна, її представники не просто займаються збільшенням обсягів продажів, а точно знають, який саме обсяг продажів їм потрібен. Ці підприємства, пройшовши через первинну стадію оптимізації витрат, підходять до зниження і планування собівартості професійно – із застосуванням спеціальних методик.

Однією із таких методик є розрахунок точки беззбитковості – одного з найважливіших у сучасному управлінні показників: це величина обсягу продажів (Q_0), при якому підприємство може покрити всі свої витрати, не одержуючи прибутку (Мал. 1). Тобто продаж наступної одиниці продукції понад даний обсяг продажів почне приносити прибуток (Q_2), тоді як випуск нижче обсягу беззбитковості принесе збиток (Q_1). Звичайно, до маніпуляції з точкою беззбитковості приступають лише після того, як пройдено другий етап – облік і зниження витрат. Але можливий і зворотній хід: змінити положення точки беззбитковості на більш прийнятне для підприємств, не збільшуючи обсягів виробництва, а тільки знизивши витрати.

Мал. 1 Графік точки беззбитковості

Ефективність господарювання доцільно визначати і оцінювати за спільним для всіх ланок економіки принципом і єдиним критерієм – зіставлення результатів і витрат виробництва. При цьому зберігати прямо пропорційні залежності між результатами і витратами виробництва, які, при незмінності всіх інших факторів виробництва, характеризують такі залежності:

- при незмінних витратах виробництва: чим вищі результати, тим вища ефективність виробництва і господарювання в цілому;
- при незмінних результатах виробництва: чим нижчі витрати, тим вищий рівень ефективності виробництва;
- ріст ефективності виробництва досягається внаслідок випереджаючих темпів зростання результатів над темпами зростання витрат виробництва.

Отже, ринкові умови господарювання суб'єктів підприємницької діяльності ставлять перед останніми завдання ефективного управління витратами та їх зниження, тобто завищені витрати виробництва є фактором, який знижує конкурентоздатність продукції, гальмує вихід підприємства в ринковий простір, а отже, роблять цей об'єкт непривабливим для інвестора.

Фахівці виділяють три типи підприємств, залежно від їх ставлення до управління витратами: ті, що орієнтуються на їх зменшення; що взагалі не рахують витрат; що маніпулюють обсягом продажів, через планування собівартості.

Міжнародна науково-практична конференція

**СТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЛЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

**Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції**

Технічне редагування та комп'ютерний макет *В. Шпака*

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк на дублюванні. Зам. № 2-016/11/07
Умов.-друк. арк. 28,8. Обл.-вид. Арк 29,9.
Тираж 250 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
тел. 8 097 299 38 99, 8 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net